

Krishna Dharma

Rámájana

Fordította Rohiní-dévi dászí [Nyíri Edit]
Lál, Somogyvámos, 1999

Előszó

A Rámájana része a Védáknak, India ősi szanszkrit iratainak. Ádi-kavjának, a legelső költeménynek is nevezik. Eredete az idők homályába vész, noha a védikus hagyomány követői úgy tartják, közel egymillió évvel ezelőtt íródott, míg napjaink történészei szerint sokkal később. Bármikor keletkezett is, a Rámájana mind a mai napig vitathatatlanul a világirodalom egyik legmegindítóbb, legszebb története.

Főhőse Ráma király, aki a Napisten, Vivaszván dinasztiájában jelent meg.

Alakjában a Védák szerint az Úr Visnu, a Legfelsőbb szállt alá a Földre, felesége, Szítá pedig nem más, mint az Úr Visnu örök hitvese, Laksmí.

Hogy milyen mélységben ismeri meg e kimeríthetetlen művet az olvasó, az szemléletén múlik. A titokzatos mesék kedvelőinek talán egy izgalmas történet lesz csupán: egy varázslatos, rejtélyes világ mesébe illő szereplőinek kalandjai elevenednek meg e könyv lapjain abból a korból, amikor az emberek náluk hatalmasabb lényekkel éltek együtt a Földön, s olyan természetfölötti erők birtokában voltak, melyek teljesen ismeretlenek a modern ember számára.

Akik az ősi kultúrák története iránt érdeklődnek, azok a Rámájában hû krónikát olvashatnak az emberiség védikus kornak nevezett időszakáról, amikor hős királyok kormányozták a világot, mély lelki tudással rendelkező misztikusok és szentek irányításával. Abban az időben az emberek tisztában voltak lelki mivoltukkal, azzal, hogy örök lelkek, akik egymást követő életeken át vándorolnak a

végző felszabadulás felé. A becsület és az igazság jelentette számukra a legfőbb erényt, és az emberi életet csupán lehetőségnek tekintették, mely segít kijutni a születés és halál folytonos körforgásából, és a lélek szabadságához vezet.

Azoknak azonban, akik Rámát a Legfelsőbb Úrnak fogadják el, a Rámájana egészen mást jelent. Miért száll alá Isten az emberek közé? Miféle kalandokban van itt része, és miért cselekszik úgy, mintha földi halandó lenne? Ilyen és ehhez hasonló kérdések merülnek fel azokban, akik Rámát a Legfelsőbbnek tekintik. A választ egy másik védikus írás, a Bhagavad-gítá adja meg. Isten több okból jön el a Földre, mondja a Gítá. Magával hozza a vallást, és megsemmisíti a bűnös, démoni elemeket, ha túlon túl megerősödnének. De nem csak ez vezérli, amikor megjelenik az emberek között: hívei odaadó szeretetét is viszonzza ezzel. Ez utóbbi a legelső és legfontosabb oka annak, hogy alászáll e halandó világba. A Bhagavad-gítá elmondja, hogy az Urat nem evilági, anyagi érdekek készítetik arra, hogy eljőjön. Cselekedetei nem a közönséges ember nyereségre, hírnévre, elismerésre vágyó tettei, melyek mögött mindig valami hátsó szándék rejlik. Ő tiszta szeretetből cselekszik.

Aki ilyen szemlélettel olvassa a Rámájanát, végtelenül mélynek és megindítóan fogja találni. A szeretetteljes kapcsolat, ami Rámát a többi szereplővel összefűzi, más fényben tűnik így fel: az Isten iránti szeretet fényében, ami szíve és lelke legmélyét érinti meg minden olvasónak.

Bármelyik nézetet is vallja magáénak az Olvasó a fentiek közül, bizonyos vagyok benne, hogy élvezetesnek és felemelőnek fogja találni a védikus irodalomnak ezt a gyöngyszemét. Én magam több mint egy tucatszor elolvastam már, és egyre nagyobb élvezettel merülök bele a csodálatos történetbe. Remélem, mindazoknak, akik kezükbe veszik ezt a könyvet, ugyanígy örömet okoz majd e kalandokban, harcban és bölcsességben bővelkedő írás.

1997. március 23.

Krishna Dharma Das

Bevezetés

Rávana lángoló üstökösként szikrázott át az égbolton mennyei szekerén. Sötét teste ragyogó fényben úszott, tíz fejéből húsz vörös szem fürkészte az alatta elsuhanó tájat. Húsz rettentő karja húsz félelmetes, ötféjú kígyónak látszott, ahogy drágakövekkel kirakott trónján ülve pusztá gondolatával hajtotta szélesebb szekerét a Himalája fölött.

Minden oldalról hadserege vette körül: ezer meg ezer ádáz ráksasza kísérte el a hódító háborúba. Amerre csak nézett, tigris-, szamár- és ördögfejű démonok követték hűségesen. Hatalmas fekete testüket ékkövekkel díszített vas mellvért védte, s a kezükben szorongatott kardok, lándzsák, buzogányok és vashusángok vértől csöpögő tengerén szikrázva csillant meg a nap. Vörös sörényű, hegyes fülű, félelmetes agyarakkal vicsorgó, ijesztő ábrázatok néztek vissza Rávanára, akit arany fülbevalót és csillogó ékszereket viselő katonái úgy vettek körül, mint napot a sötét, villámló felhők.

Rávana még a félisteneket is le akarta győzni. Féltelen vágyától hajtva, hogy a világmindenség ura lehessen, a gandharvák meg a jaksák, a rettenthetetlen erejű égi lények seregeit is elsöpörte. Most győzte le saját bátyját, Kuvérát, a félistenek kincseinek őrzőjét. A dicső istenség meghátrált előle, Puspaka nevű csodás harci szekere pedig — melynek híre a három világot bejárta — Rávana kezébe került.

A démonok félelmet nem ismerő ura lenézett az alatta zöldellő rengetegre. Békés, nyugodt vidék volt, virágos rétekkel, cserjékkel. Kristályvízesések zuhogtak alá a szivárvány minden színében pompázó kövekre, a fennsíkokon hattyúk lakta, lótuszokkal teli tavacskák csillogtak.

A ráksaszák itt-ott bölcs bráhmanákat, risiket pillantottak meg a magasból, akik a Himalája felhőbe nyúló ormain élték lemondással teli, istenek imádatának szentelt életüket. Látták az áldozati tüzekből felszálló, kanyargó füstcsíkokat, s ilyenkor gonosz varázserejükkel úgy rendezték, hogy vér, ürülék és vizelet hulljon az égből,

beszennyezve az áldozatot. Aztán hatalmas sziklákat és égő husángokat dobáltak a meditáló bráhmaákra, s végül vérfagyasztó üvöltéssel maguk is leszálltak, hogy megigyák széttépett áldozataik vérét és húsukon lakmározzanak.

Rávana csodálta a Puspakát, ami a gondolat szárnyán oda röpítette, ahová akarta. "Hogy sajnálhatja Kuvéra, hogy elvettem tőle!" — gondolta kárörvendve. Az égi jármű inkább látszott a félistenek repülő városának, mint szekérnek. A korallal díszített aranypalotákat drágakőből és kristályból faragott oszlopok támasztották alá. A gyémántból kirakott padlók színaranyból öntött oroszlánok és tigrisek hátán nyugodtak. A ligetek arany levelű, arany gyümölcsökkel teli fáik között fehér lótuuszokkal borított tavak csillogtak, partjukon elefántcsont és ezüst istennők adták áldásukat. A mesés Puspakát felül igazgyöngyből és mennyei virágokból font füzérek borították. Minden falát ezernyi drágakő és farkasokat, cápákat, veszedelmes medvéket ábrázoló arany dombormű díszítette. Égi muzsikát játszva kecsesen siklott az ég tengerén, nyomában mennyei aroma szállt: a félistenek féltett kincse, a paridzsáta virág árasztotta illatát.

Rávana élvezettel repült a csodás vidék fölött, s egyre a festői tájban gyönyörködött. Hirtelen azonban különös dologra lett figyelmes: lent a mélyben egy meditáló leányt pillantott meg. Elcsodálkozott, hiszen a hegyvidéken ritkán éltek nők. Néha a remeték a feleségükkel együtt végezték lemondásukat, de ez a lány láthatólag egyedül élt a rengetegben. Rávana lelassította járművét, s lejjebb ereszkedett, hogy jobban szemügyre vehesse. "Biztosan vannak remeték a közelben — gondolta. — A katonáim mulathatnak egy kicsit. S ha ez a szépséges teremtés valóban olyan gyönyörű, mint amilyenek első pillantásra tűnik, akkor én sem fogok unatkozni..."

Megálljt intett a ráksaszáknak, ő pedig kiugrott a Puspakából, egyenesen a fiatal leány elé. Egy puha fűvel borított tisztáson ült, körülötte mindenhol vadvirágok pompáztak. Elbűvölő, karcsú alakja arany fényben ragyogott. Formás, telt kebleit

fekete őzbőr fedte, s ahogy lótuszülésben meditált, a lábára borított finom kelmén át Rávana láthatta formás combjainak körvonalát. Hófehér arcát sötét haj keretezte, amely vastag tincsekbe tapadva a derekáig hullott alá. Korallszínű ajka alig láthatóan mozdult: a szent Om szótagot vibrálta. Összetett kézzel ült, két aranyló karja fedetlen volt, félig lehunyt szemét hosszú, dús szempillák takarták.

Rávanában felébredt a szenvedély. "Ki lehet ez a fiatal leány? — töprengett. — Miért él itt a vadon mélyén? Egyedül van, vagy vigyáz rá valaki? Ugyan, mit számít! Bárkivel elbánok! Az erdő nem ilyen szép hölgyeknek való. Feleségeim között lesz a legjobb helye!"

Rávana misztikus varázserővel bírt, s most egy szempillantás alatt emberi alakot öltött. Közelebb lépett a leányhoz, s hogy megtörje meditációját, hangosan megszólította:

— Ki vagy te, szépséges leány? Mi szél hozott e lakatlan rengeteg mélyére, hogy lemondásokat végezz? És ki az a szerencsés férfi, aki a feleségének mondhat?

Rávana nem tudott ellenállni a női szépségnek. Ahogy a leány elbűvölő alakját nézte, egyre jobban hatalmába kerítette a vágy. Felnevetett, s várta, mit felel.

A lány kinyitotta fekete szemét, és Rávanára pillantott. Remetekunyhójába látogató vendégnek tekintette, s a vendégnek kijáró tisztelettel válaszolt.

— Védavatí vagyok — mondta lesütött szemmel. — Apám mérhetetlen hatalmú bölcs, a félistenek tanítómesterének, Brihaszpatinak a fia. A szent Védák inkarnációjaként születtem meg a földön. Félistenek és égi lények százai kérték már apámtól a kezemet, én azonban senki másé nem leszek, csak Visnué, minden világok Uráé. Ezért ülök itt meditációba merülve, s örökké az Úrra gondolok, a kegyéért imádkozom.

Védavatí évezredek óta meditált, s a félistenekhez hasonlóan testére nem volt hatással az idő, és nem volt szüksége táplálékra sem. Isteni látása segítségével megértette, kicsoda Rávana, és tudta jól, miféle szándék vezérli.

— Egyedül Visnuhoz megyek feleségül — mondta illedelmesen. — A felfoghatatlan, mindentudó Urat választottam, és senki másé nem leszek. Menj hát utadra, idegen!

Rávana felnevetett. Csak nem fogja itthagyni ezt a drága ékszert? Ahogy esküdt ellensége, Visnu nevét meghallotta, még eltökéltebb lett.

— Ó, szépséges leány! — szólt mennydörgő hangon. — A lemondás fogadalma öregasszonyoknak való! Miért vesztegeted el ragyogó ifjúságod? Rávana vagyok, a ráksaszák ura, az emberevő szörnyek fejedelme! Légy a hitvesem, élj velem Lanká városában, az arany városban, melyet a félistenektől raboltam el! Ki az a Visnu, hogy rá vársz?

Azzal Rávana gúnyolni kezdte Visnut, akiről tudta, hogy a félistenek Ura. A dölyfös démon senkit sem tisztelt az univerzumban. Az Úr Brahmától azt az áldást kapta, hogy egyetlen teremtett élőlény — se félisten, se démon — ne tudja megölni. Visnu nevének említése a legkevésbé sem zökkentette ki magabiztosságából. Széles mosollyal állt Védavatí előtt, szeme csillogott a fékezhetetlen vágytól.

Rávana gúnyos szavai hallatán Védavatí rettentő haragra lobbant.

— Távozz innen, ha jót akarsz, és nem akarod magadra vonni a Legfelsőbb Úr pusztító haragját!

De Rávana csak mosolygott. Ez a tüzes leány aztán igazán illeni fog hozzá! Előrelépett, és megragadta Védavatí hosszú hajfürtjeit, ám Védavatí egy varázserejű mantrával azon nyomban megállította. Felemelte a kezét, misztikus erejével késsé változtatta, és egy szempillantás alatt levágta a hajtincset, amit Rávana a kezében tartott. A ráksasza meglepődve hőkölt vissza.

— Ó, szégyentelen, bűnös lélek! — kiáltott Védavatí. — Érintéseddel beszennyezted testemet — most elhagyom hát! De újra megszületek, hogy elpusztítsalak tetteredért! A föld méhéből jelenek majd meg, egy igaz, jámbor férfi leányaként, és születésem egész fajtádra pusztulást hoz, veled együtt, megátalkodott

démon!

Védavatí lehunyta szemét, szívében mélyen Visnura gondolt. Rávana szeme láttára megidézte magából a tüzet, s teste egy pillanat alatt lángra lobbant. Rávana megütközve nézte, ahogy a szépséges lány hamuvá ég. Titokzatos szavain merengve aztán csalódottan szekereére szállt, s folytatta útját.

A ráksaszák hada még egy darabig a Himalájában maradt, rettegésben tartva az ott élő remetéket. Lassanként aztán elérték a hatalmas hegység legészakibb részét, a Kailásza-hegyet, az Úr Siva birodalmát. A Puspaka kecsesen úszott az égen, amikor egyszer csak valami megállásra kényszerítette: nem tudott tovább repülni. Rávana meglepődve ereszkedett alá a földre tanácsadóival, akik a Puspakán vele tartottak. Ahogy a mesébe illő hegyoldal lélegzetelállító szépségében gyönyörködött, különös lényt pillantott meg. Majomfejű, hatalmas alak állt előttük, aki óriási termete ellenére törpe benyomását keltette. Kopasz volt, bőre sárgán ragyogott. A félelmetes, rút arcú teremtmény hatalmas csillogó dárdát szorongatott. Ahogy észrevette Rávanát, a démon odakiáltott neki:

— Ki vagy, és miféle vidék ez? Miért nem tudok továbbmenni a szekeremmel?

— Nandi vagyok, az Úr Siva szolgája — felelte a különös lény. — Siva birodalmának határán állsz, ahová teremtett lélek nem teheti be a lábát. Nem repülhetsz erre. Fordulj vissza, s menj utadra!

Rávana Nandira nézett, s a majomfejű, rút teremtmény láttán harsány hahotára fakadt.

— Siva birodalma?! Hát ki az a Siva? — kérdezte gúnyos fintorral.

Nandi azonban nem tűrte az ura ellen elkövetett sértést. Haragjában Rávanára fogta dárdáját, amiből lángnyelvek csaptak elő.

— Ó, ráksasza! — kiáltotta. — Most nyomban megölhetnélek, ám nem teszem: bűneid már rég a pokolba vittek. De figyelj jól, bűnös démon: rettenthetetlen erejű majmok serege születik meg hamarosan a földön, s elpusztít egész népeddel együtt,

amiért e majom-formámban semmibe vetted a szavamat!

Az égiek mennydörgő dobszóval és virágesővel ünnepelték Nandit, ám Rávana annál dühösebb lett. Nem szerette, ha kioktatták.

— Elsöpröm ezt a hegyet az utamból! — kiáltott Nandira szikrázó tekintettel. — Azt hiszed, törődöm veled vagy az uraddal?!

Azzal húsz hatalmas karjával a hegy alá nyúlt, kitepte a földből, s a hegy hevesen rázkódva lassan a föld fölé emelkedett. A rázkódástól Párvatí, az Úr Siva hitvese lecsúszott férje öléből, s meg kellett kapaszkodnia a karjában.

— Ne félj! — nyugtatta meg az Úr Siva. — Az a semmirekellő démon, Rávana az. De hamarosan elbánok vele!

Párvatí szeme haragosan megvillant:

— Erőszakos tetteivel megijesztett egy nőt; legyen hát egy asszony a végzete!

A hatalmas Úr Siva felállt, s lábujjával könnyedén lenyomta a hegyet. Rávanára egyszerre elviselhetetlen súly nehezedett. Húsz rettenetes erejű, oszlophoz hasonlatos karja elernyed, s a hegy mindet maga alá temette. A démonból szörnyű üvöltés tört elő, hogy beleremegett a három világ, s minden teremtett élőlény ereiben megfagyott a vér. Ott állt húsz karjával a hegy alá szorulva, s a mérhetetlen súly alatt mozdulni sem tudott.

Tábornokai riadtan állták körül. Azt tanácsolták, könyörögjön az Úr Sivához, és tegye elégedetté.

— Úgy hallottuk — mondták neki —, hogy nagyon könnyű kiengesztelni. Imádkozz hozzá, és kérd, hogy könyörüljön rajtad! Biztosan megáld a kegyével!

Rávana, aki jól ismert minden szentírást, a Száma Veda imáival magasztalni kezdte az Úr Sivát. Száz esztendeig próbált így a kedvében járni, de hiába: még mindig fogoly volt. A fájdalom egyre elviselhetlenebbül kínozza, mégsem adta föl a reményt, s tovább dicsőítette a hatalmas félistent. Végre aztán az Úr Siva megenyhült, s megszabadította a hegy súlyától. Megjelent Rávana előtt, s kegyesen

így szólt hozzá:

— Ó, tízfejű Rávana, imáid örömmel töltöttek el! Elengedlek, szabad vagy újra.

De ne kövess el még egyszer ilyen ostobaságot!

Rávana Sivára nézett, aki ott állt előtte, kezében félelmetes szigonyával.

Homlokán fényesen ragyogott a félhold, s kékes színben játszó nyakát egy kígyó ölelte körül. Három szemével a démont figyelte, aki meghajolt előtte, s két kezét összetéve így szólt hozzá:

— Uram, ha valóban a kedvedre tettem, ajándékozz meg egy fegyverrel!

Siva elmosolyodott: ez a démon örökké vérré, csatára szomjazik. De ez lesz a veszte!

— Legyen kívánságod szerint — felelte, s a következő pillanatban kezét áldásra emelve már el is tűnt Rávana szeme elől.

Rávana a Puspakához sietett: a csodás szekér hűségesen várt rá az égen. Észak felé nem mehetett, így aztán visszafordult, s délnek vette útját a ráksaszák végeláthatatlan seregével. A félelmetes had sebesen szelte az eget, s a vérszomjas katonák alig várták, hogy végre összemérhessék valakivel az erejüket a Földön. Így értek Ajódhjá városa fölé. Ajódhjá az emberek fővárosa volt, a Föld uralkodójának székhelye, akit Rávana méltó ellenfélnek tekintett. Ha legyőzné, gondolta, az egész Földet meghódíthatná.

Rávanát nem nagyon érdekelték az emberek — a ráksaszák magasabb rendű faj voltak, a félistenekéhez hasonló képességekkel, de a tízfejű démon minden élőlényt az uralma alá akart hajtani. A ráksasza hadsereg körbevette a várost, és hadat üzent a királynak, Anaranjának.

Ádáz csata tört ki a két hadsereg között. Harci szekerek, elefántok tízezrei vonultak fel a csatatéren, több százezer gyalogossal együtt. A démonok seregét olyan sűrű nyílzápor fogadta, mintha egy hatalmas fekete méhraj támadta volna meg őket. Anaranja katonái millió és millió lándzsával, dárdával, acél lövedékkel és

vasbuzogánnyal csaptak le rájuk, s rettentő csatakiáltásokat hallatva mint a viharos szél, úgy rontottak az ellenségre.

A ráksaszák varázserejük segítségével hol eltűntek, hol újra felbukkantak szemük előtt. A levegőből hatalmas kősziklákkal és borotvaéles fegyverekkel támadtak Anaranja katonáira, akik válaszul halált hozó nyilak szélesebb tengerét zúdították rájuk. Hatalmas parittyákból félelmetes vasdárdákkal lőtték a démonokat, s a halálos fegyverek süvítve szelték a levegőt. A király katonáinak azonban nem volt könnyű dolga a démonokkal: hiába rontottak rájuk kékesen csillogó acélkardjukkal, a ráksaszák hirtelen a levegőbe emelkedtek, s a fejük fölül támadtak tovább, aztán a hátuk mögött újra a földre ereszkedtek, és görbe élű kardjukkal halomra vagdalták őket.

A ráksasza sereg győzelme egyre biztosabbnak látszott. A csatatéren mindenütt Anaranja katonáinak holtteste hevert, s patakokban folyt a vér. Levágott fejek gurultak a porban: arcukra ádáz, dühös vicsorgás fagyott, fülükben megcsillantak az arany fülbevalók. Hatalmas kardokat és lándzsákat szorongató izmos karok heverték szanaszét, s a démonok vérfagyasztó üvöltéssel aprították az ellenséget.

Anaranja azonban egy pillanatra sem hátrált meg. Égi fegyvereket idézett meg, s ezrével pusztította a ráksaszákat. Amikor a démonok varázserejük révén láthatatlanná váltak, a sabdát, a hang-fegyvert hívta, ami elől nem rejtőzhetek el: mindenhol utolérte őket. Amikor egy egész horda ráksasza támadt rá, a szél-fegyverhez folyamodott, s a legyőzhetetlen fegyver úgy kapta fel s fújta mérföldekre a kegyetlen ellenséget, mintha parányi porszemek lettek volna.

Anaranja dühödt óriásként állt harci szekeren, s ahogy egymás után vetette be félelmetes fegyvereit, a démonok még a pillantását sem állták. Lángoló meteorként zuhogtak rájuk a lövedékek, ám hatalmas túlerőben voltak Anaranja seregével szemben. A király jócskán megszorongatta őket, s nem volt könnyű ellenfél, de a ráksaszák egyre több varázslatot hívtak segítségül, s végül mind egy szálíg levágták

Anaranja katonáit. Már csak a hős király maradt életben, s egyszál maga harcolt a ráksaszák bős serege ellen. Amikor látta, hogy seregei úgy pusztulnak, mint a lángok közé repülő molylepkék, éktelen haragra gerjedt. Megindult Rávana felé, aki harci szekeréről figyelte, hogyan ölik halomra ráksaszái a király katonáit. Anaranya megragadta hatalmas íját, és egy pillanat múlva nyolcszáz halálos nyíl száguldott tüzes lángcsóvaként Rávana felé. A villámcsapás erejével és hangjával fúródtak Rávana fejébe és mellkasába, ám Rávana meg sem rezdült.

A király hirtelen támadása feldühítette a ráksasza vezért. Felkapott egy rettenetes buzogányt, meglendítette a feje fölött, s olyan erővel hajította Anaranjára, hogy a félelmetes fegyver narancsszínű lángnyelveket vetve süvített át a levegőn. Az emberek királyát homlokon találta a szörnyű ütés. Elborította a vér, s harci szekeréről a porba zuhant.

Rávana gúnyosan felkacagott.

— Ostoba! Rávanával akartál szembeszállni? Nincs a teremtésben olyan élőlény, aki megmenekülhetne kardomtól, ha ellenem harcol! Tudatlan emberi lény vagy csupán, akit egyedül a bor meg a nők érdekelnek — ezért nem hallottál még rólam, a legyőzhetetlenről!

A király tehetetlenül feküdt a földön, s amikor Rávana gyalázni kezdte őseit, akik közül évezredek óta a föld legnagyobb uralkodói kerültek ki, szívében iszonyú harag ébredt. Szeme szinte lángokat vetett, amikor a ráksaszák elvetemült fejedelmére nézett.

— Nem te öltél meg, hitvány démon! — suttogta minden erejét összeszedve, levegő után kapkodva, ahogy lassan elszállt belőle az élet. — A halált senki nem kerülheti el, és a sorstól függ, hogyan éri utol az embert. Senki sem halhat meg, ha a sorsa mást ír elő, és senki sem menekülhet, ha érkezett számára az utolsó pillanat. Saját sorsom végzett velem, ó, gyalázatos ráksasza, és jobban tennéd, ha nem lennél magadra olyan büszke: hamarosan érted is eljön a halál.

Anaranja hajdanán szigorú vezeklésével misztikus erőre tett szert. A varázslatos erőt nem szívesen vesztegette volna Rávanára, ám a gonosz démon megérdemelte, hogy mőresre tanítsák. A haldokló király tenni akart valamit, mielőtt eltávozik az élők birodalmából. Tekintetét a ráksaszák urára szegezte, s félelmetes átkot mondott rá.

— Becsmérelted dicső dinasztiámat, ó, Rávana, ezért halld most átkomat: a nemes uralkodók sorában hamarosan olyan király jelenik meg a földön, aki végez veled, és kiirtja a ráksasza fajt is, hogy írmagja sem marad!

Az égből dobpergés hangzott fel, s mennyei virágeső hullott a hős királyra. "Úgy legyen!" — kiáltották a félistenek. Anaranja utolsót lélegzett, s elhagyta a testét. Rávana szeme láttára éteri alak emelkedett föl a halott testből, és szikrázó ragyogással a mennyekbe ment.

Rávana gúnyosan felhorkant. Törődik is ő holmi nyavalyás földi halandó átkával! Hol az az emberi lény, aki képes lenne megölni őt? Ha harcol is velük, pusztá kedvtelésből teszi. Anaranja átka nem volt több egy haldokló ember ostoba szavánál — soha nem fog beteljesedni. "Próbáljon csak bárki szembeszállni velem — gondolta —, ugyanaz a sors vár rá, mint a királyra. Ami pedig az égieket illeti, ezekkel az arcátlan félistenekkel is hamarosan elbánok!"

A ráksaszák tízfejű ura szekerére szállt. Nem fosztotta ki Ajódhját — miféle kincset nyújthatna neki egy emberek lakta város? A mennyek felé vette útját; talán akad egy pár félisten, akivel izgalmasabb harcot vívhat, mint a földiekkel.

A félistenek azonban félelmükben menekültek, amerre láttak: egyikük sem kíváncozott Rávanával csatába szállni. Tudtak az áldásról, amit Brahmától kapott. Mi értelme lenne harcolni vele? Egyedül az Úr Visnu tudná legyőzni, gondolták, s buzgón imádkozni kezdtek hozzá.

Rávana úgy határozott, hogy megpihen egy kicsit a mennyekben, s Amarávatíba ment, Indra király városába. Egyszer, amint épp a Nandana kert pompás ligeteiben

sétált, egy gyönyörű apszarát, égi nimfát pillantott meg. Rávana nem látott még hozzá fogható szépséget: Rambhá, az égi leány arca tündöklően ragyogott, elragadó szeme ide-oda rebbent, s ahogy kecsesen lépkedett az illatozó virágok között, csípője csábítóan ringott. Ragyogó ékszerek és virágfüzérek díszítették, s amint Rávanát megpillantva finom kezével szorosra fogta magán fényes kék ruháját, Rávana láthatta telt kebleinek és karcsú derekának vonalát.

Rávana sugárzó félistenként jelent meg előtte, elrejtve félelmetes, tízfejű démonformáját. Nyomban talpra szökkent, és megragadta Rambhá kezét. Ahogy mindig, most is elvakította a vágy, s nyájas mosollyal pillantott a leányra.

— Hová méz, ó, szépséges hölgy? Kinek a kedvese vagy? Ki fogja ma élvezni rubin ajkaid édes nektárját? Kinek lesz abban a gyönyörben része, hogy telt kebledet érintheti? Ki az a szerencsés férfi, akit szoros öleléssel ma a hetedik mennyországba viszel?

Rávanát egy pillanatig sem érdekelte, hogy Rambhá férjnél van-e vagy sem. Félistenek, gandharvák, démonok feleségeit rabolta el, ha úgy hozta kedve, s Lankára, a háremébe hurcolta őket. Most sem volt más szándéka, csupán azért szólt kedvesen a leányhoz, hogy megnyerje magának. Egyre dicsérte isteni szépségét, és saját erejével kérkedett. Hol az az asszony, aki ellen tudna állni a hatalmas Rávanának? Ki az, aki nem lenne szívesen a felesége?

A szépséges Rambhá azonban állhatatos maradt. Kiszakította magát Rávana szorításából, fénylő karkötői csilingelve hullottak a földre. Két kezét összetéve, szemét lesütve állt Rávana előtt.

— Ne beszélj így, démonok királya! — mondta szemrehányóan. — A lányodnak kellene tekintened, ezért illőbb lenne, ha inkább védelmeznél. Jól tudod, hogy más felesége vagyok! Férjem a félisten Nalakuvéra, fivérednek, Kuvérának a fia. Miért ostromolsz hát a szerelmeddel?

Rávana felnevetett — ugyan, mit számít neki bármilyen erkölcsi törvény?

Megindult Rambhá felé, aki egy arany bokor mögé futott. Rávana követte, s futtában letépte magáról a testét fedő vörös selymet, így láthatóvá vált hatalmas, izmos alakja. A leány kétségbeesetten menekült előle, de hiába. Rávana megragadta, s egy közeli sziklára vonszolta. Két hófehér karját kifeszítve a démonok kegyetlen királya katonái szeme láttára megbecstelenítette a mennyei lányt, aki sírva könyörgött, hogy kegyelmezzen neki. Sötét haja kibomlott, földre hullottak belőle az arany csatok és a színes virágok. Segélykiáltását hallották ugyan a félistenek, de nem akadt senki, aki szembe mert volna szállni a gyalázatos, nagy erejű démonnal.

Ahogy szenvedélye csillapodott, Rambhá végre kiszabadulhatott kezei közül, és elmenekült. Sírva futott férjéhez, aki tépett ruhája, zilált virágfüzére láttán azonnal megértette, mi történt. Szörnyű haragra gerjedt, de amikor meghallotta, hogy Rávana tette, elkomorodott. A kegyetlen démon még apját, Kuvérát is legyőzte, akit pedig egy egész hadseregnyi vitéz jaksa segített. Senki sem tudta felvenni vele a harcot. Nalakuvéra gondolkodóba esett. Ha megölni nem is tudja, legalább megátkozza aljas tettéért! Ha a jámbor félistenek megátkoztak valakit, Visnu felülmúlhatatlan ereje segítette őket. "Ez az egyetlen módja, hogy Rávana elnyerje büntetését!" — gondolta. Szentelt vizet érintve ő is kimondta félelmetes átkát:

— Ez a sötét lelkű, sötét szívű ráksasza bemocskolta egy mennyei leány becsületét. Ezért ha még egyszer erőszakkal magáévá tesz egy nőt, azon nyomban haljon meg!

Rávanának hamarosan fülébe jutott az átok. Sokszor tanúja volt már, hogy beteljesültek a félistenek és risik átkai. És ha egyszer kimondták, többé már nem lehetett visszavonni őket. Rávanának — noha egyáltalán nem volt ínyére — el kellett fogadnia, hogy a világmindenség törvényeit és rendjét egy nálánál nagyobb hatalom irányítja. "Lehet, hogy Nalakuvéra átka beteljesül. Jobb, ha nem hívom ki magam ellen a sorsot" — gondolta, s megfogadta, hogy többé egyetlen nőt sem erőszakol meg. "Végtére is annyi gyönyörű asszony van, aki boldogan, önként adja oda magát

nekem!”

Csalódottan hagyta el a mennyei bolygókat: egyetlen valamirevaló félisten sem akadt, aki kiállt volna ellene. Délnek fordította égi szekérének rúdját, s az univerzumnak abba a régiójába ment, ahol a dánavák és a daitják, a világ leghatalmasabb démonai éltek. Ők biztosan méltó ellenfélnek bizonyulnak majd. Ki más maradt még rajtuk kívül, akit legyőzhetne?

Ahogy a Puspaka sebesen szelte az ég tengerét, Rávana hirtelen a mennyei látnokot, Náradát pillantotta meg szeme előtt. Alakja kápráztatóan ragyogott, s kezében örök hangszerét, tamburáját tartotta. Ujjaival lágyan pengette húrjait, s az Úr Visnu dicsőségéről énekelt. Rávana sokszor találkozott már vele, s örült, hogy viszontláthatja. Általában nem sokat törődött a szentekkel, Visnu híveivel meg különösen nem. Jobban szerette inkább megölni és felfalni őket, mint társalogni velük. A risik és szentek többnyire a félistenek oldalán álltak, de Náradával más volt a helyzet. Gyakran adott hasznos tanácsot Rávanának, s úgy tűnt, a javát akarja. Rávana üdvözlésre emelte karját.

Nárada szabadon járt-kelt az univerzumban; senki és semmi nem állhatott az útjába. Az a hír járta róla, hogy akkor hagyhatja el az anyagi világot, amikor kedve tartja, és akkor lép be Vaikunthára, a Legfelsőbb Úr örök, halált és szenvedést nem ismerő birodalmába, amikor csak akar.

A szent közelebb jött, s mosolyogva köszöntötte Rávanát. Két szeme két hatalmas zafír ékkőként ragyogott. Arany színű, kontyba csavart haját drágakövekkel kirakott ezüst pánt fogta össze, és fekete őzbőrt viselt.

— Örömmel látlak a Puspakán! — mondta neki szívélyesen Rávana, s a szent Nárada elfogadta a meghívást. A démonok királya arany ászanán kínált neki helyet, s a bölcs leült Rávanával szemben.

— Hős vitéz, mondd, miért gyötröd ily kegyetlenül az embereket? — kérdezte tőle. — Nélküled is a halál markában vannak mindannyian. Ezek az emberek nem méltók

rá, hogy te támadj rájuk — te, akit a mennyek minden serege sem tudna legyőzni. Minek fordulnál ellenük? Annyi sorscsapásban és aggodalomban van részük, s végül úgymint elpusztítja őket az öregkor és a tengernyi betegség. Az emberek világában idővel mindenki a halál ura, Jamarádzsa színe elé kerül. Mi szükség arra, hogy megöld őket? Mindenki fölött a halál az úr; még a félistenek is engedelmisséggel tartoznak neki. Győzd le inkább Jamarádzsát, a halál urát! Akkor az egész univerzum a kezében lesz!

A bölcs jól tudta, hogy Rávana sohasem lenne képes felülkerekedni Jamarádzsán: csupán el akarta téríteni abbéli szándékától, hogy még több embert öljön meg és legyőzze a féisteneket is. Ha Jamarádzsára támad, újabb bűnös tett szárad majd a lelkén, és sorsa egyre elkerülhetetlenebb lesz: saját bűnös tettei taszítják majd a pokolba.

Rávana feszült figyelemmel hallgatta a bölcs szavait, agya lázasan járt. Tetszett neki a gondolat, hogy megmérkőzzön a határtalan erejű Jamával. Az lenne ám az ádáz csata! És ha a halál urát megöli, az univerzumban minden a feje tetejére áll! Ehhez aztán igazán lenne kedve. Rávana minden hatalmat meg akart kaparintani: mindennek ura kívánt lenni.

Egyetértően bólintott, Nárada pedig mosolyogva nézte.

— Azonnal indulok a Halál birodalmába! — jelentette ki a démon, s miközben Nárada tamburáján játszva az égbe emelkedett, már száguldott is szekeren Jamának, az igazságszolgáltatás istenének hajléka felé.

Ahogy Jamalókához közeledett, mindenhol élőlényeket látott, akik tetteik megérdemelt gyümölcsét aratták le éppen. Jamarádzsa millió és millió szolgájával és katonájával, a félelmetes, ijesztő jamadúttal is találkozott. Erős, de otromba testüket égnek álló, fekete sörte borította. Kezükből hurkokat és rettenetes fegyvereket tartottak, s kegyetlenségtől eltorzult arcukra nem lehetett félelem nélkül pillantani. Állati üvöltéssel kínozták, ütötték-vágták az embereket, akik menekültek,

amerre láttak.

Velőtrázó sikolyok és vérfagyasztó üvöltések töltötték be a sötét, pokoli vidéket. Emberi lények ezreit, millióit kínozták itt Jamarádzsa hú alattvalói. Testüket vadul vicsorgó kutyák tépték szét, lángoló tűz martaléka lettek, forró olajjal teli üstökbe dobták őket. Egy helyen nők és férfiak futottak kétségbeesve a forró homokon, utánuk a jamadúták, kezükben lándzsákkal és szigonyokkal: erkölcstelen életükért nyerték el most büntetésüket. Bokrokon vonszolták őket keresztül, melyeknek borotvaéles acéllevelei feldarabolták testüket. Borzalmas halálsikollyal estek össze, ám testük összefort, s szaladhattak tovább, hogy a jamadúták újra elfogják és újra megkínozzák őket.

Rávana tanúja lehetett a számtalanféle büntetésnek, amely a bűnös lelkekre vár a halál urának birodalmában. Nem időzött azonban sokat: sietve hajtott tovább a Puspakán, Jamarádzsát keresve. Hirtelen aztán mintha átlépte volna a tér és idő határait, s egy másik dimenzióba csöppent volna, e titokzatos, leírhatatlan világnak egy olyan régiójába érkezett, ahol az emberek jámbor tetteik gyümölcseként mennyei boldogságban éltek. Mennyekbe illő festői táj tárult a szeme elé. Amerre csak nézett, egymást érték a tiszta, mélykék tavak, partjukon fényes, karcsú paloták emelkedtek az égnek. Fiatal, elbűvölő nőket és férfiakat látott aranyos ruhákban, csillogó ékszerekkel, amint boldog kacagással ölelik egymást. Mindenhol arany és ezüst asztalok sorakoztak, rajtuk a legfinomabb ételekkel-italokkal. Muzsikuskok játszottak hangszereiken, s a csodálatos zenére fiatal lányok lejtették kecses táncukat.

Rávana folytatta útját, s a boldogság fénylő szigetét elhagyva egyre mélyebbre hatolt a halál urának birodalmában. Átrepült a széles Vaitaraní folyó fölött, melynek medrében vér és ürülék hömpölygött, s újra egy sötétség uralta vidékre jutott, ahol jamadúták megszámlálhatatlan hada üldözte kíméletlenül a bűnösöket. Rémisztő üvöltésükre sakálok és farkasok feleltek. Mindenhol csonttá soványodott,

sápadt emberek álltak, akik kínzó szomjúságukban egyre csak vízért rimázkodtak.

Rávana leszállt szekeréről, és kardjával pusztítani kezdte a jamadútákat. Ezer és ezer györtődő embert szabadított ki a karmaik közül. Nem együttérzésből tette: Jamarádsát akarta ezzel arra kényszeríteni, hogy megjelenjen előtte. Sorra szabadította meg kínzóiktól a bűnösöket, amikor a jamadúták hirtelen együttes erővel támadtak rá. Lándzsákkal, vasrudakkal, acél buzogányokkal és dárdákkal rontottak a betolakodóra, s aztán a levegőbe emelkedve lecsaptak a Puspakára is. Ádáz erővel döntötték romba oszlopait, palotáit, ligeteit és termeit, ám az elpusztíthatatlan harci szekéren az Úr Brahmá hatalmából — aki a szekeret teremtette — egy pillanat múlva minden magától újjáépült.

A ráksaszák hada felvette a harcot a millió és millió jamadútával, akik mint a tenger hullámai áradtak feléjük megállíthatatlanul. Nyilak és félelmetes fegyverek visszaverhetetlen záporát zúdították Rávanára és katonáira, ám a démonok vérfagyasztó harci kiáltásokat hallatva kiálltak ellenük. A két sereg összecsapott. Fegyverek csörgése és katonák üvöltése szállt a magasba, mint a viharos, tomboló óceán morajlása.

A jamadúták nem sokat törődtek a ráksasza katonákkal: mind Rávanára támadtak. A démonok királyát minden oldalról nyilak ezrei találták el, s ahogy testét elborította a vér, hatalmas hegynek tűnt, melyből vörös, izzó láva tör elő. Rávana varázslatos fegyvereihez folyamodott, s nyilak, lándzsák, szuronyok, buzogányok, roppant kősziklák és öles fák özönével verte vissza támadásukat. Halálos fegyverek zápora zuhogott a jamadútákra, ám buzogányaikkal és lándzsáikkal mindnek ellenálltak. A félelmetes jamadúták végtelen hada úgy vette körül Rávanát, mint ragadozó hangyák a hatalmas svábbogarat. Testébe ezer meg ezer dárda és lándzsa fúródott. Dühében és kibírhatatlan fájdalomában felüvöltött, s támadói szorongató gyűrűjéből hirtelen a levegőbe emelkedett.

Aztán újra a földre ugrott, s egy lángoló nyílvesszőt illesztett hatalmas íjának

húrjára, amit a halhatatlan Úr Siva isteni erejével ruházott fel, s ahogy elengedte, lángba borított mindent, felemészte Jamarádzsa egész hadseregét. Sárga és fehér lángok csaptak ki belőle, egy pillanat alatt hamuvá égetve a jamadútákat. Még a föld is megolvadt, s a megzavarodott jamadúta sereg meghátrált.

A lángnyelvek közül ekkor ijesztő szellemek, az Úr Siva követői léptek elő, s hamarosan elárasztották az eget és a földet. A jamadúták szívét halálos félelem szorította össze, amint meglátták őket a csatamezőn. Siva fegyverének jóvoltából vérengző fenevadak bújtak ki a földből, s rettenetes üvöltéssel marcangolták szét a jamadútákat.

Rávana győzedelmesen felkiáltott. Hangjától megremegett a föld, s a palotájában várakozó Jamarádzsa megértette belőle, hogy Rávana legyőzte seregét. Szekeréért küldött, s már vágatott is a csataterre. Lándzsájával és buzogányával a kezében állt hatalmas harci szekeren, s haragjában sugárzó fény áradt belőle. Egyik oldalán Káladanda, a Halál tévedhetetlen botja állt személyes formájában. Teste feketén csillogott, szeme vörösen izott, mint a tűz. Másik oldalán a félelmetes Idő, a világok pusztítója foglalt helyet. A három istenség tekintetét egy teremtett lélek sem állhatta. A sötét viharfelhőre emlékeztető szekér négy oldalán felakasztva a Halál pányvái lógtak.

Ezer vörös és fekete szikrázó mén röpítette mennydörgő robajjal az ezer keréken száguldó szekeret. A dühös Jamarádzsa láttán még a mennyek lakóit is remegés fogta el.

A szekér egy pillanat alatt Rávana előtt termett. A ráksaszák Jamarádzsa félelmetes szekere láttán a szélrózsa minden irányába futottak, de volt köztük, aki ott nyomban összeesett félelmében. Rávana azonban nem ijedt meg. Öröm töltötte el, amikor ellenfelére pillantott, s alig várta, hogy összecsapjanak. Meg sem mozdult, amikor Jamarádzsa dárdák és szigonyok ezreit hajította felé, melyek rettentő erővel fúródtak bele, egész testét vérbe borítva.

Rávana felemelte íját, hogy visszavágjon Jamarádzsának. Varázserejét használva több ezer nyilat lőtt ki, melyek a villámcsapás erejével találták el Jamarádzsát. A halál kérlelhetetlen ura azonban meg sem rezdült. Rávana fáradhatatlanul engedte útjára égi erővel felruházott nyilait és dárdáit, de hiába: a három istenség nem hátrált meg. Jamarádzsza lándzsák záporával árasztotta el Rávanát, s a félelmetes fegyverek mellkason találták a démont. Jamarádzsza fegyverével szemben a legerősebb lény is tehetetlen. Rávana egy pillanatra megdermedt, majd eszméletét veszítve összeesett. Jamarádzsza a becsületes harc szabályainak értelmében nem támadt ellenségére, mivel az nem tudott védekezni.

Nem telt bele sok idő, Rávana felocsúdott ájulásából, s látta, hogy Jamarádzsza még mindig ott áll előtte. Agya lázasan járt: mit tegyen most? Jamarádzsza valóban félelmetes ellenfélnek bizonyult — minden erejét be kellett vetnie ellene, ami eddig nem sokszor fordult elő életében. Megragadta íját, megfeszítette, s mennyei nyilak ezreit lőtte ki belőle, hogy elborították az eget is. Tüzes kígyókként hullottak Jamarádzsára, aki hatalmas haragjában üvölni kezdett, s amint száját kitátotta, lángoló tűz és gomolygó füstfelhő tört elő belőle. Az örök sötétség birodalmát olyan ragyogás árasztotta el, mintha a nap kelt volna fel.

A félistenek döbbenetén figyelték a magasból a nem mindennapi csatát, s attól féltek, elpusztul a világ. Jamarádzsza haragja az egész univerzumot elemészthette volna.

Rávana megállás nélkül támadta fegyvereivel a három istenséget, s felbőszítette a Halált, aki haragjában így szólt Jamarádzsához:

— Uram, ne fáraszd magad tovább a harccal! Hadd szálljak szembe én ezzel a ráksaszával; meglátod, hamar kioltom az életét. Engem még senki sem tudott legyőzni, bármilyen hatalmas és erős volt is. Nincs félisten, risi vagy démon, aki ne hajolna meg előttem; nincs egyetlen teremtett lény, aki ne hódolna meg akaratomnak. Ne törődj többé a gyalázatos démonnal. Inkább bízd rám!

Jamarádsát azonban bosszantotta és sértette Rávana arcátlansága.

— Magam fogok végezni vele! — kiáltotta, s tüzet okádó buzogányát felemelve Rávanára nézett. Úgy fogta fegyverét, mintha a tüzes napot tartaná kezében, s két parázsló szemét le nem vette az előtte álló démonról. Meglengette halálos fegyverét, s Rávanát már csak egy pillanat választotta el a biztos haláltól, amikor hirtelen az Úr Brahmá, az univerzum teremtője lépett Jamarádsza elé, mindenki más számára láthatatlanul.

— Ó, hatalmas félisten! — szólította meg. — Ezt a ráksaszát nem érheti még utol a vég, s nem a te kezedtől kell meghalnia. Azt az áldást kapta tőlem, hogy csakis emberi lény végezhet vele. Nem másíthatom meg a szavam; a világ rendjét rombolnám le vele. Engedd hát le buzogányod! Rávana még nem halhat meg. Ha most lesújtasz rá rettentő fegyvereddel, minden élőlényre halált hozol.

Brahmá parancsának hallatán a félistenek vezére, Jamarádsza leengedte buzogányát. Megértette, hogy nem győzheti le Rávanát, s eltűnt ellenfele szeme elől. Rávana győzelemittasan felkiáltott. Ő a leghatalmasabb, legerősebb lény a világon! Még a Halál hatalmas ura is elmenekült előle! Mi másra vágyhatna még?

Ahogy körbenézett a csatatéren, látta, hogy a jamadúták újra szörnyű kötelességüket végzik: Jamarádsza visszahozta őket az életbe, s most folytatják a bűnösök kíntását. "Elértem, amit akartam — gondolta Rávana. — Én vagyok az úr mindenütt, hatalmam senki nem múlhatja felül! Itt az idő, hogy visszatérjek Lanká szigetére, arany városomba." Azzal szekereire szállt, s hadseregével a nyomában északnak indult, a Föld bolygó felé.

Első könyv

Sötét ármány

Első fejezet

Dasaratha király bánata

Dasaratha király homlokát ráncolva, gondterhelten rőtta palotája balkonját, s töprengő arccal nézett körül. A palota belső udvarából nyüzsgő embertömeg zsidongása hallatszott: hűbérurak, hercegek érkeztek kíséretükkel, hogy befizessék adójukat. A hetedik emeleti balkonnál csaknem az egész várost látta, amint a négy égtáj irányában a látóhatárba olvad. A gondosan megtervezett, mangó-ligetek szegélyezte utakon alattvalóinak tengere hullámszórt. A várost száz mérföld hosszú, vörös kővel kirakott, széles főút szelte keresztül, melyet most rózsavízzel locsoltak föl és virágszirmokkal hintettek be. Két oldalán hófehér kastélyok magasodtak, ormaikon színes zászlókat lengetett a szél. A város felett a tiszta kék égen az apszarák arany repülői tündökölték.

Dasaratha elnézett fővárosa, Ajódhjá felett, és szívébe belemarkolt a bánat. Visszatért a palotába, s lassan lakosztálya felé tartott. Amint a széles márványlépcsőn lefelé lépkedett, szanszkrit imák hangját hallotta: papjai szent szövegeket kántáltak. A mantrák zengése udvari muzsikusok dobjainak és lantjainak fület gyönyörködtető zenéjébe olvadt, ám a királynak most még ez sem hozott megnyugvást, holott máskor nagy örömét lelte az áldásos hangokban.

Visszavonult lakosztályába, és testőrei aggódva álltak meg ajtaja előtt. Szolgálólányai étellel, itallal kínálták, de hozzá sem nyúlt az ínycsiklandó falatokhoz. A hatalmas, kőcsipkés ablakhoz lépett, és a nehéz selyemfüggönyt félrevonva tovább figyelte városát. Ajódhját Manu építette, Szúrja, a nagy hatalmú napisten fia, aki az első volt Dasaratha dinasztiájában, a világ fölött uralkodó császárok között. Ám amikor a király nemes, dicső múltja visszatekintő családjára gondolt, még jobban

összeszorult a szíve. Mélyet sóhajtott, és hátat fordított az ablaknak. Három felesége gyengéden vigasztalni kezdte a bánatos királyt. Drágakövekkel kirakott, széles arany heverőre fektették, puha selyempárnák közé. A legidősebb királyné, Kausaljá finoman masszírozni kezdte Dasaratha lábát, Szumitrá és Kaikéji pedig hófehér jakfarok legyezővel hűsítették.

A király gondolataiba temetkezett, s a falakat díszítő, félisteneket ábrázoló domborműveket nézte. Sosem volt más vágya, mint hogy istenei elégedettek legyenek vele. Egyszer még harcba is szállt a kedvükért a démonok ellen. Nem lehet, hogy mindezt elfeledték, bizonynal a segítségére sietnek! Némán fohászzkodott hozzájuk.

Miközben mélyen gondolataiba és imáiba merült, hírnök érkezett, s jelentette, hogy főpapja, Vaszistha a trónteremben van. Dasaratha már várta. Felállt, és erőteljes orozslánlépteivel végigsietett palotája folyosóin. Súlyos kardja lengett oldalán, arany ékszerei meg-megcsendültek. A trónterem bejárata előtt főtanácsosai csatlakoztak hozzá, kipróbált, bölcs vitézek, akik úgy kormányozták a birodalmat, hogy békéjét soha semmi sem zavarta meg. Mindenkinek volt tisztos munkája, a bűnösöket pedig annak rendje s módja szerint megbüntették. Tanácsadói híven szolgálták Dasaratha királyt, és mélyen együttéreztek vele bánatában.

Tanácsosaival és testőreivel az oldalán belépett a tágas trónterembe, melynek pompája Indrának, az istenek királyának mennyei palotájáéval vetekedett. Sudár márványoszlopok támasztották alá az eget ostromló kupolát, s leheletfinom aranymintákkal díszített alabástrom- és korallpáholyok tekintettek le a teremre, ahol fehér párnákkal bélelt arany ászanák sorakoztak. Körös-körül az istenek játékait ábrázoló hatalmas selyemfestmények függtek az azúrkék ékkövekkel berakott falakon. A levegőt füstölők bódító illata lengte be. A terem közepén papok ültek, és megállás nélkül énekelték a félisteneket megidéző imákat az időtlen szentírásokból. Amint Dasaratha király a trónjához vonult, lépteit az üstdobok mély dübörgése kísérte. Mennyei ragyogással sugárzott, s az emberek párnáikról

felemelkedve hangos kiáltással üdvözölték: "Dicsőség! Minden dicsőséget Dasaratha királynak!" A király elfoglalta helyét méltóságteljes, mennyei drágakövekkel ékesített aranytrónján.

A terem elnémult. Alattvalóinak együttérző tekintete várakozóan szegeződött a királyra, hiszen tudtak mély bánatáról. Apjukként rajongtak érte, így osztoztak aggodalmában. A trónteremben rangjuknak megfelelően ültek: elől az egyszerű öltözetű bráhmanák, kezükben ivóedény és imalánc, mögöttük a daliás, selyembebrokátba öltözött, arany ékszereket viselő harcosok, oldalukon hatalmas kardjukkal; nem messze tőlük a színpompás ruházatú kereskedők, hátul pedig a szolgák és a kétkezi munkások, mind-mind szépen felöltözve, felékszerezve. A társadalom valamennyi osztálya jelen volt.

Dasaratha körbepillantott, és szerető mosollyal nézett híveire. Bár aggodalmak gyötörték, királyi kötelességét nem hanyagolta el. Szelíd mosolya reményt öntött a csüggedt szívekbe, és a teremben összegyűltek egy emberként kezdtek bízni benne, hogy hamarosan gyógyírt talál bánatára. Olyan csönd volt, hogy a légy zümmögését is hallani lehetett volna.

A király kezébe vette arany jogarát, és Vaszisthához, főpapjához fordult, aki a többiekénél magasabban, a trón közelében ült. Mély, zengő hangja végighömpölygött a termen.

— Azért hívtam össze népem képviselőit, hogy véget vethessek végre a gondnak, mely évek óta gyötör. Tudod jól, hogy időtlen idők óta dinasztiám dicső királyai uralkodnak széles e világ fölött. Ó, drágakő a bölcsek között, véget érne most e dicső múlt? Mit tegyek, hogy őseim büszke öröksége ne vesszen el?

Dasarathának nem volt fiúgyermek — ez okozta mélységes aggodalmát. Több ezer éve volt a föld uralkodója, akinek hatalmát senki nem vonta kétségbe, ám közeledett a visszavonulás ideje, s mind ez ideig nem született trónörökös. Egyik felesége sem adott életet fiúgyermeknek. Azért hívta össze híveit, hogy eléjük

terjessze, amin oly régóta töpreng. Szüksége volt a bráhmanák jóváhagyására, és szerette volna, ha népe is egyetért. Dasaratha aggódva nézett Vaszisthára, aki egyszerre volt papja és tanítója is.

— Ó, bölcs bráhmana! Te tudod, milyen veszedelmek leselkednek a birodalomra, mely uralkodó nélkül marad. Hogyan vonulhatnék az erdőbe úgy, hogy király nélkül hagyom e világot?

Vaszistha a bráhmana bölcsek gyűrijében ült. Keze botján nyugodott, miközben Dasaratha szavait hallgatta. A kőcsipkéken beragyogó nap aranyfénybe burkolta a királyt, Vaszistha pedig saját misztikus hatalmának fényétől ragyogva második napnak tűnt.

— Királyom! — felelte Dasarathának. — Nincs felőle kétségem, hogy az égiek hamarosan csodálatos fiúval ajándékoznak meg, aki követ majd a trónon. Nem mástól hallottam ezt nemrégiben, mint Szanat Kumárától, a halhatatlan bölcstől, az univerzum vándorától. Az istenek égi terve valóra válik, s örök időkre áldott leszel!

Vaszistha a város falain túl lakott remetekunyhójában, ahol gyakran látogatták vándorló szentek és jógik. Néhány napja a híres látnok, az örök életű Szanat Kumára áldotta meg kunyhóját, aki gyermektestben járja a világot. Tőle tudta, hogy az uralkodónak hamarosan négy csodálatos fia születik majd, mind a négyen Isten inkarnációi, akik azért szállnak alá, hogy beteljesülhessen az égiek vágya.

— Minden bráhmana imádkozik érted a Legfelsőbb Úrhoz, uralkodó! Szerencsés előjeleket láttunk! Biztos, hogy a Legfelsőbb nagyszerű tervet valósít meg rajtad keresztül.

A királyt mérhetetlen öröm töltötte el. Akárcsak ősei, ő sem tért le soha a vallás ösvényéről, és sohasem feledkezett meg uralkodói kötelességéről. Mélyen vallásos, jólelkű király volt, akinek uralkodása alatt virágzott a birodalom, s az emberek sohasem viszálykodtak. Nem csak arra ügyelt, hogy alattvalói a földi javakban bővelkedjenek — lelki jólétükre is vigyázott. A jámbor és igaz élet útján vezette őket,

hogy mindannyian kiszabadulhassanak az ismétlődő születés és halál soha meg nem álló kerekének forgásából. Saját gyermekeinek tekintette őket, ezért aggasztotta annyira, hogy visszavonulása után boldogan élnek-e tovább.

— Azt gondolom, lóáldozatot kellene bemutatnom Visnu és az istenek megörvendeztetésére. Ó, nemes bölcsek, mondjátok meg, vajon sikerrel járnék-e? Elégedetté tenném-e vele az Urat, s teljesülne-e a kívánságom?

Dasaratha király tudta, hogy egyetlen vágya sem válhat valóra, ha nem teszi elégedetté Visnut, a Legfelsőbb Urat. A félistenek, akik a világmindenséget irányítják, csupán az Ő szolgái. Dasaratha király ősatyái annak idején sok-sok áldozatot bemutatnak, hogy az Úr megörvendeztetésével elérhessék céljaikat. A király is úgy vélte, ez az egyetlen módja, hogy kínzó fájdalmára enyhülést leljen. Reménykedve nézte Vaszisthát, aki a többi bölccsel tanácskozott. Végül Vaszistha a királyhoz fordult, és így szólt:

— Egyetértünk veled, ó, tigris az emberek között! Láss hozzá az áldozat előkészítéséhez! Tüstént kijelölünk egy megfelelő helyet a Szaraju folyó partján. Nem férhet hozzá kétség, hogy fiad születik, ha bemutatod a lóáldozatot.

Az emberek boldog ujjongásban törtek ki, s a magasba ugrálva kiáltozták:

— Úgy legyen! Kezdődjék az áldozat!

A királynak tágra nyílt a szeme örömeiben.

— Még ma elkezdem az előkészületeket! — mondta Vaszisthának. — Az áldozati ló négyszáz legkiválóbb harcosom kíséretében fogja benyargalni a Földet, hogy aztán visszatérjen az áldozat színhelyére!

A király kiosztotta a parancsokat, s ki-ki dolgára sietett — a trónterem lassan kiürült. Dasaratha is lakosztályába vonult. Feleségeivel az oldalán az Úr Visnut és a félisteneket imádta, és fohászkodott hozzájuk, hogy áldozata sikeres lehessen.

Ajódhjában futótűzként terjedt el a hír, hogy a király áldozatot akar bemutatni, s az egész város felbolydult, akár egy méhkas. A tereken Dasaratha dicső őseiről

daloltak a kobzosok, s hőstetteiket vándortáncosnők keltették életre kifejező, kecses táncukkal. A nép boldogan tódult a templomokba, hogy Dasaratha király áldozatának sikeréért imádkozzon. A széles utakat szegélyező házak tetőteraszairól a jómódúak drágaköveket dobáltak a bráhmanáknak, s a tiszta, kövezett utakat lassan mindenhol vakítóan szikrázó ékkövek borították. A város lantok, harsonák és üstdobok hangjától visszhangzott, s a vidám kavalkádot a szentírásokat szavaló bráhmanák hangja tette teljessé. A házakra lobogókat tűztek, a kapukat virágfüzérékkel díszítették. Amerre a szem ellátott, mindent virágszirom borított — mintha maguk a félistenek rendeztek volna mennyei karnevált Ajódhjában!

Minden pap az áldozat előkészítésén tüsténkedett. Kiválasztottak egy nemes, hibátlan paripát, felszentelték, majd útjára eresztették, hogy szabadon vágtazhasson a földeken. Négyszáz délceg lovas kísérte útján, a király hadseregének hű katonái. Bárhová is ment a ló, a hagyomány szerint ez felszólítást jelentett az ottani uralkodónak, hogy tegye tiszteletét Dasaratha áldozatán. Ha valaki nem engedelmeskedett volna, Dasaratha katonái azon nyomban hadat üzentek volna neki, s ha a sors elrendezéséből netán nem győzik le az ellenfelet, Dasaratha nem mutathatta volna be az áldozatot. Ettől azonban nem kellett tartani: senki sem akart rosszat a királynak. A ló úgy tért vissza Ajódhjába egy év elteltével, hogy senkivel sem kellett harcba szállniuk.

Amikor Dasaratha király látta, hogy a ló visszatért, hívatta Vaszisthát. Megérintette guruja lábát, és őszinte alázatossággal így kérlelte:

— Ó, nagy szent, ha jónak látod, láss most hozzá a szertartáshoz! Kedves barátom és gurum vagy, emelkedett, tiszta lélek. Sorsom a kezedbe teszem, és bízom benne, hogy sikerrel jár majd az áldozat.

Vaszistha nyomban tanácskozni kezdett az idősebb bráhmana papokkal, és megbízta őket, hogy építsék meg az áldozati arénát. Megparancsolta, hogy a vendégeként érkező királyok számára építsenek hatalmas fehér palotákat. A

legpompásabb ételeket és italokat rendelték meg a szakácsoktól, és arról is gondoskodtak, hogy színészek és táncosnők szórakoztassák a vendégsereget.

Istállókat építettek a lovaknak és az elefántoknak, és hálótermeket állítottak fel, ahol sok ezer ember találhatott szállást.

— A vendégeknek legyen meg mindenük, amit csak szemük-szájuk megkíván! — oktatta ki Vaszistha a király tanácsosait. — Óvakodjatok, nehogy bárki is tiszteletlenül viselkedjen velük! Még ha valaki dühbe gurul, akkor sem bánthat meg egy vendéget.

— Kerek e földről minden királyt meghívtunk — mondta Vaszistha Szumantrának, Dasaratha szekérhajtójának és tanácsadójának, akit a király különösen szeretett. — Az uralkodó nevében személyesen kell gondoskodnod róla, hogy illő fogadtatásban részesítsék őket. A híres Dzsanakára, Mithilá igazságos, hős királyára különösen figyelj! Lelki szemeim előtt látom, hogy a jövőben szoros szálak fűzik majd a dinasztiához.

Hamarosan özönlenni kezdtek a királyok Ajódhjába. Értékes ajándékokkal: ékszerekkel, drágakövekkel, igazgyönggyökkel, selymekkel megrakodva érkeztek, ám Vaszistha parancsára őket is ajándékokkal fogadták.

— Bánjatok velük bőkezűen! — utasította Vaszistha a segítőit. — És ajándékot sohasem szabad tiszteletlenül adni, mert az irigy szívvel adott ajándék romlást hoz az ajándékozóra.

Az udvari csillagjósok kiszámították, melyik a legáldásosabb nap az áldozat bemutatásához. Dasaratha a három királynéval az oldalán Vaszistha mögött érkezett a szertartás színhelyére. Úgy tűnt, mintha a félistenek sereglettek volna össze, hogy ünnepeljenek. Számtalan tűz lobogott — mindegyik egy-egy félisten tiszteletére —, és mindegyiket bráhmanák vigyázták. A hatalmas téren mindenhol imába és meditációba merült szentek ültek. Az arénát körös-körül talpig felfegyverzett katonák őrizték — éber tekintetüket semmilyen veszély nem kerülhette

volna el. A király helyet foglalt a bráhmanák között, akik felszentelték az áldozathoz. Aztán feleségeivel együtt áldozatokat ajánlott a tűzbe, majd mindannyian bekapcsolódtak az imák éneklésébe.

Néhány nap elteltével az áldozati lovat a Visnunak szentelt tűzhöz vezették, melybe tanult papok öntötték szünet nélkül felajánlásukat, a tisztított vaját és a gabonát. Vaszistha megragadta a ló kantárját. Alig ejtette ki száján a bűvös mantrát, a jószág öntudatlanul rogyott össze. Tüstént a lángok közé vetették, s testét elnyelte a lobogó tűz. Ám akiket isteni látással áldott meg a sors, láthatták, amint lelke vakító ragyogással a tűz fölé emelkedik, és felszáll a mennyekbe.

Az áldozat véget ért, s Dasaratha repesett az örömtől.

— A törvények kimondják, hogy most gazdagon meg kell ajándékozzalak benneteket — szólt a papokhoz. — Ó, szentek! Fogadjátok el tőlem ezt az egész bolygót! Csak ez lehet számotokra méltó ajándék, nemes lelkek!

— Egyedül te vagy képes arra, hogy megoltalmazd a földet számtalan lakosával együtt — válaszolták a papok. — Mi vezeklők vagyunk, semmi dolgunk a világgal, és nem is tudnánk gondoskodni róla. Meghagyjuk hát neked, uralkodó!

A bráhmanák nem törődtek a vagyonnal: arra vágytak, hogy minél egyszerűbben élhessenek, a világi javak terhe nélkül. Ám Dasaratha tudta, hogy ha nem adományoz semmit a papoknak, az áldozat befejezetlennek számít. Lábukhoz borult hát, úgy könyörgött nekik:

— Ha nem fogadjátok el az ajándékomat, kárba vész minden erőfeszitésem, amit az áldozat bemutatásáért tettem!

A bráhmanák sietve felsegítették a királyt. Tudták, mi a szentírások parancsolata, ezért így szóltak:

— Ha úgy tartja kedved, adj nekünk valami szerény adományt. Mit kezdenénk mi a földdel?

A király végül sok-sok zsák arany- meg ezüstpénzt adott nekik, és több millió

bőségesen tejelő tehenet osztott ki közöttük. Ahányan csak voltak — és bizony több tízezen is lehettek —, mind annyi kincset kaptak a királytól, hogy életük végéig gondtalanul élhettek.

Végezetül Vaszistha elrendelte az utolsó szertartást. Egyenként a félisteneket szólította, hogy jöjjenek, és fogadják el a nekik szánt felajánlást. A védikus mantrákkal megszentelt áldozatok füstje felszállt a mennyekbe, s a félistenek valamennyit elfogadták. Brahmával, a mindenség teremtőjével az élen összesereglettek az ég baldachinján Dasaratha áldozati arénája felett, s miközben a földiek számára láthatatlanok maradtak, így szóltak vezérükhöz, Brahmához:

— Emlékszel, miféle áldást adtál Rávanának, ó, urunk? Arra nem is gondoltál, hogy a démonok mindig visszaélnék a hatalmukkal. Örökké sanyargat bennünket, és gyötrelmeinket csak tetézi, hogy semmit sem tehetünk ellene, hiszen megáldottad, hogy sem mi, sem mások ne tudják legyőzni! Ennek a gonosz démonnak most a félistenek birodalmára fáj a foga! Nem ismer se istent, se embert! Még a nagy szenteket is zaklatja!

A négyfejű Brahmá hallgatott: tudta jól, milyen baj lett belőle, hogy teljesítette Rávana kívánságát.

— Rávana legyőzhetetlen akart lenni — folytatta szemöldökét ráncolva Indra —, de az már nem jutott eszébe, hogy emberi lények ellen is védelmet kérjen, mert őket ártalmatlannak tartotta. Legyen hát egy ember a végzete! Kérlek, vedd rá az Urat, hogy jelenjen meg Dasaratha fiaként!

Igaz volt ugyan, hogy Rávanának az áldás nem nyújtott védelmet az emberi lényekkel szemben, ám a félistenek tudták, hogy egyetlen közönséges földi halandó sem tudna végezni vele. Csakis a mindenható Visnu vethet véget rémuralmának, méghozzá úgy, hogy emberként száll alá a földre. S most ragyogó lehetőség kínálkozott: a föld hatalmas uralkodója Visnuhoz imádkozott, hogy kiváló fia szülessen. Miért is ne egyezne bele az Úr, hogy megjelenjen Dasaratha családjában,

főleg ha odaadó szolgája, Brahmá kéri meg rá?

Brahmá engedett a félistenek kérésének. Tudta jól: elérkezett az idő, hogy az Úr megjelenjen. Leült, szívében az Úrra gondolt, és meditációba mélyedt. Ebben a pillanatban az égen megjelent az Úr Visnu. Senki más nem látta, csak a félistenek, ahogy Garuda, az óriási sas hátán feljűk közeledett. Gyönyörű volt: bőre feketében játszott, egész lényé sugárzóan ragyogott. Délceg, négykarú alakját sárga selyemkelmék ölelték körül, széles mellkasán fénylő drágakőnyaklánc ékeskedett, nyakában kék lótuszokból fűzött virágfüzért viselt. Négy kezében kagylókürtöt, buzogányt, csakrát és lótuszvirágot tartott. Minden mozdulatából méltóság áradt, ahogy leszállt Garuda hátáról, és helyet foglalt a félistenek között, akik áhítattal tekintettek Rá és himnuszokkal dicsőítették.

Brahmá négy arca kipirult az örömtől, és a tisztelettől el-elcsukló hangon szólította meg szeretett Urát:

— Uram, a dicső Dasaratha király, aki annyi érdemet szerzett magának, utódért imádkozik! Az egész világ sírástól visszhangzik a gonosz Rávana rémtettei miatt, és csakis ember vethet véget életének. Kérlek, szüless meg Dasaratha fiaként! Emberi alakot öltve küzdj meg Rávanával, és mentsd meg a világot tőle!

Visnu rámosolygott a félistenekre, s felhők morajlására emlékeztető mély hangján így biztatta híveit:

— Ó, félistenek, ne féljete! Kiterjedéseimmel alászállunk, és Dasaratha négy fiaként fogunk megszületni. Én leszek a legidősebb fivér, fegyvereim pedig öcséim képében szállnak majd alá. Elpusztítom Rávanát és a démonok hordáit, s aztán tizenegyezer évig a halandók birodalmában maradok mint a Föld uralkodója.

A legyőzhetetlen Visnu, aki a hitetlenek számára örök talány marad, szavai végeztével eltűnt. A félistenek még be sem fejezték imádatát, máris úgy érezték, hogy elérték céljukat, így aztán békésen visszatértek a mennyekbe Dasaratha ajándékaival.

Az áldozat színhelyén ezalatt a papok lassan befejezték a szertartásokat. Dasaratha arcán feszült figyelem tükröződött. Jelre várt, tudni akarta, vajon teljesül-e a vágya. Ha valamiért így sem jut fiúgyermekhez, mindennek vége, gondolta. Reménykedve nézett a tűzbe, miközben a papok az utolsó áldozatot ajánlották. Ekkor hirtelen gyönyörű, fénylő alak lépett elő a lángok közül, s a király felé indult. Ámuló szemek követték az égi teremtményt. Lába nem érintette a földet. Kezében mennyei ambróziával teli aranykorsót tartott, s amikor megszólította Dasaratha királyt, hangja olyan mélyen zengett, akár az üstdob.

— Ó, király! Minden teremtett élőlény Urának, Visnunak üzenetét hozom neked!

— Szívből üdvözöllek, isteni lény! — válaszolta a király, és tiszteletteljesen összetette két kezét. Mit tehetek érted?

— Áldozatoddal elégedetté tetted a félisteneket. Íme a jutalmad! Fogd ezt az ambróziát, melyet ők maguk készítettek neked! Teljesíti majd vágyadat. Itasd meg feleségeiddel, s ha ekképpen cselekszel, négy fiúgyermekkel fognak megajándékozni.

A király mélyen meghajolt, és átvette az ambróziát.

— Úgy legyen! — felelte, és hevesen magához ölelte a korsót, mint a koldus, aki hirtelen nagy kincsre lel.

Nagy tisztelettel háromszor körbejárta Visnu követét, aki — küldetését bevégezvén — eltűnt a tűzben, éppoly váratlanul, mint ahogyan megjelent. A király a boldogságtól megdermedve állt, kezében még mindig a korsót szorította. Körülötte felhangzott a bráhmaának kiáltása: "Dicsőség! Dicsőség a királynak!" Dasaratha a földre borulva hódolatát ajánlotta Vaszisthának, s feleségeivel együtt visszatért a palotába.

A király az ambrózia egyik felét Kausaljának adta, másik felét pedig Kaikéjének, legifjabb hitvesének, aki különösen kedves volt a szívének. Kausaljá és Kaikéji mindketten adtak a mennyei nektárból Szumitrának, a király harmadik feleségének. A három nemes szívű királyné megtisztelve érezte magát, és tüstént megitták az

ambróziát.

Nem telt bele sok idő, mindhárman úgy érezték, hogy különleges magzatot hordanak szívük alatt. A méhükben gyarapodó gyermek isteni erejétől áthatva létük virágba borult — kimondhatatlan boldogság töltötte el őket. Dasaratha, akinek végre teljesült a vágya, úgy érezte, szerencsésebb, mint Indra, a mennyek királya.

Miután az Úr Visnu, a csalhatatlan, úgy döntött, hogy alászáll Dasaratha családjában, összehívta a félisteneket, és így szólt hozzájuk:

— Hamarosan alászálok a Földre. Segítsetek, hogy elpusztítsam a szájalomra méltó Rávanát! Amikor áldást kért Brahmától, nem hitte a gonosz, hogy állat vagy emberi lény is elpusztíthatja. Azt gondolta, ereje messze felülmúlja az övét, s így ellenük nem kért védelmet. Ígéretemhez híven most emberként szállok alá. Ó, félistenek! Képesek vagytok rá, hogy egyszerre legyetek jelen saját bolygótokon és az emberek világában is. Jelenjete meg hát a földön rettentő erejű majmokként, hogy segítségemre legyetek!

Az Úr Visnu meg akarta menteni a három világot, és terve egyre inkább kibontakozott. A félistenek majmokként születtek meg, ám erejük és bátorságuk semmivel sem volt kevesebb, mint félistenként. Olyan alakot tudtak ölteni, amelyet csak akartak, hősiések voltak, fürgék, mint a szél, eszük, mint a borotva, és sebet nem ejthetett rajtuk ellenség a csatában.

A földön rejtélyes módon elszaporodtak a nagy testű majmok: millió és millió volt belőlük. Ahogy megszülettek, a félistenekhez hasonlóan azon nyomban felcseperedtek. Büszkék és erősek voltak, mint a tigrisek és az oroszlánok, s hangos üvöltésüktől zengett az erdő. A hegyek ormán és a sűrű erdők mélyén laktak, és félelmet nem ismerve ugráltak a fákon. Váli, Indra kiterjedése és Szugriva, Szúrja kiterjedése vezették őket, s a puszta látványuk is félelmet ébresztett a szívekben, amint hatalmas felhőként gomolyogtak a föld fölött.

Második fejezet

Ráma és testvérei

Teljesült hát Dasaratha király vágya, s boldogan teltek napjai Ajódhjában. Alig várta, hogy fiai végre megszülessenek. Az áldozatra összesereglett királyok és bráhmanák már rég hazatértek a tengernyi ajándékkal és jókívánsággal, amit az uralkodótól kaptak. Négy évszak telt el. Amikor aztán az égen szerencsés csillagok ragyogtak fel, Kausaljának megszületett áldott fia, Ráma.

Ráma a teremtés Ura volt, Kausaljá azonban nem látott benne mást, mint saját szeretett kisfiát. Ahogy szorosán magához ölelte, anyai szeretetében sejtelve sem volt, hogy lótuszszemű gyermeke maga Isten.

Ráma után Bharata jött a világra, Kaikéjé méhéből. Már a bölcsőben látszott, hogy hős vitéz lesz belőle, minden isteni erénnyel megáldva. Mivel Szumitrának a két másik királyné egyaránt adott az ambróziából, ikreknek adott életet: Laksmanának és Satrughnának. Mindkettőből vitéz harcos, remek fegyverforgató válik majd. A négy kisfiú úgy ragyogott, mint a nap, hiszen mindannyian Visnu kiterjedései voltak.

Születésük hírére a mennyekben rázendítettek az ég muzsikusai, a gandharvák, s a zeneszórá táncra perdültek az apszarák, a mennyek tündérei. A felhők fölött megzendültek az üstdobok, és virágeső hullott a földre. Ajódhjá városát színpompás zászlókkal, illatos füzérekkel díszítették fel. Az utcák szempillantás alatt megteltek ujjongó emberekkel, és minden sarkon énekmondók dicsőítették Ráma és testvérei születését.

Dasaratha királlyal madarat lehetett volna fogatni. Egész szekérderéknyi ragyogó drágakövet adományozott a bráhmanáknak, aztán pedig elrendelte, hogy szerte a királyságban főzzenek ínycsiklandozó lakomát, és vendégeljenek meg minden emberfiát. Vaszistha, a nagy bölcs boldogan végezte el a névadó ceremóniát és a többi előírt szertartást.

A testvérek közül Ráma tűnt ki a leginkább. Bőre a mennyek smaragdjának zöldes színében tündökölt, s arany ékszereiben olyan szép volt, hogy aki rápillantott, nem tudta többé levenni róla a szemét. Ahogy cseperedett, egyre inkább apja szolgálatának szentelte minden percét. Nagy örömét lelte az íjászatban, hamar megülte a lovat és az elefántot, és a szekérhajtás művészetét is megtanulta.

Laksmana már gyerekként is mérhetetlenül ragaszkodott bátyjához, Rámához. Szinte Ráma árnyéka volt, és mindig, mindenben a kedvében akart járni. Ha nem volt mellette, Ráma nem evett és nem aludt. Mikor Ráma vadászni ment az erdőbe, Laksmana a sarkában volt, és óvta minden veszedelemtől. Satrughnát ugyanilyen ragaszkodás fűzte Bharatához, s ők is elválaszthatatlanok voltak.

Dasaratha király olyan elégedett volt négy fiával, mint Brahmá a mindenség négy csücskét őrző félistenekkel. A hercegek — noha tigrisként emelkedtek ki az emberek közül — szelídek, bölcsék és körültekintőek voltak. Akarva sem lehetett volna olyasmit találni, amiben ne lettek volna dicsőségesek. Szívesen tanultak, és hamarosan az uralkodás minden csínját-bínját kitanulták.

Elérkezett az idő, amikor nem volt már mit tanulniuk többé, és a király azon kezdte törni a fejét, hogyan találhatna fiai számára méltó feleséget. Egy napon, amint éppen ezen töprengett, Visvámitra, a nagy hatalmú bölcs toppant be a palotába.

— Jelentsétek a királynak, hogy Visvámitra, Gádhi fia áll az ajtaja előtt! — parancsolta meg az ajtónállóknak. A bölcsből áradó ragyogás láttán az örök ámulatukban szólni sem tudtak. Futva vitték a hírt Dasaratha királynak.

Dasaratha szinte végig sem hallgatta őket, felpattant trónjáról, és tanácsosaival az oldalán a palota kapujához sietett, hogy — akárcsak Indra, amikor Brahmát köszönti — üdvözlje a bölcsset. Nagy tisztelettel a palotába vezette, leültette, és ő maga mosta meg a lábát. Összetett kézzel, örömtől borzongva aztán így szólt hozzá:

— Mint egy serleg mennyei nektár, mint a hőn áhított eső a sivatagban, mint a

gyermekáldás a meddő szülőknek, mint az újra megtalált kincs, oly örömet okoz jövedeled! Mondd, ó, bölcs, mit tehetek érted?

Dasaratha király tudta, milyen dicsőség övezi vendégét, hiszen Visvámitra nemes jellemének és szigorú vezekléseinek híre bejárta az egész világot. Arról is hallott, hogy varázslatos ereje szinte nem ismer határokat: egyszer egy egész tucat csillagot teremtett, mely azóta is ott ragyog a déli égbolton. A király nagy megtiszteltetésnek vette, hogy szemtől szemben láthatja, és azon tűnődött, vajon mi szél hozta Ajódhjába. Lába előtt ülve újra megszólította a szent életű vándort:

— Nincs senki, aki nálad jobban megérdemelné, hogy a szolgálatára legyek, és a legnagyobb szerencsémnek tekintem, hogy ellátogattál palotámba. Éjszakám fénylő napkeltével ért véget, hiszen a legkiválóbb bráhma bölcse áll előttem! Csak az, hogy látlak, olyan áldás, mintha elzarándokoltam volna az összes szent helyre. Szeretnék megörvendeztetni valamivel, ó, nemes bölcs! Kérj bármit tőlem, megadom, még mielőtt kimondanád. Vendég vagy házamban, akivel úgy illő, hogy Istenként bánjak, ezért gondolkodás nélkül megadok neked mindent, amire csak vágysz.

Visvámitrát megörvendeztették a király szavai.

— Ó, tigris az emberek között! — szólt. — Méltó utódja vagy nemes őseidnek, és Vaszistha, az isteni bölcs tanácsait követed. Elégedetté tettél nyájas szavaiddal. Fogadd meg, hogy hű leszel ígéretedhez, és teljesíted kívánságomat, ó, igaz szívű!

Visvámitra aranyos színű testét fekete őzbőr fedte. Kezében botját és vizesedényét tartotta — ezen kívül az égvilágon semmije sem volt. Három napja rótt az utat megállás nélkül, étlen-szomjan. Küldetéssel érkezett. Tudta, hogy kérése úgy éri majd a királyt, mint a villámcsapás. A bölcs mélyen belenézett az uralkodó szemébe.

— Áldozat bemutatására készülök — mondta —, de nem tudom elvégezni, mert két erős ráksasza, Márícsa és Szubáhu folyton borsot törnek az orrom alá. Mind a

ketten az istenek és az emberek esküdt ellenségei. Az égen röpdösnek, és bármilyen alakot magukra tudnak öltetni. Valahányszor az áldozat befejezéséhez készülünk, mindig megjelennek a tűz fölött, és húst dobálnak meg vért öntenek bele, amivel mindent beszennyeznek. Hiábavaló minden igyekezetem. Keserűségemben ott hagytam az egész áldozatot.

Dasaratha feszült figyelemmel hallgatta a bölcs szavait. Tudta, Visvámitra nem kereste volna fel őt, a Föld uralkodóját, ha nem valami komoly dologról lenne szó. A ráksaszák veszélyes teremtmények voltak, s mindig ellenséggel viseltettek a szentekkel szemben. A királyhoz eljutott már a híre, hogy mostanában egyre több bajt okoznak, és most Visvámitra is erről beszélt.

— Ha megátkoznám őket, valamennyit el tudnám pusztítani — folytatta a bölcs —, de nem tehetem, mert én vagyok az áldozatot vezető főpap, és nem szabad utat engednem dühömnek. Kiegyensúlyozottnak és fegyelmezettnak kell lennem, és egy bráhmanának amúgy sem illik az ellenségére támadnia. A bráhmanák védelmezése mindig is a királyok és a harcosok szent kötelessége volt. Ezért arra kérek, add nekem legidősebb, legvitézesebb fiad, Rámát! Ugyan fiatal még, de olyan erős, hogy bármelyik ráksaszán felülkerekedhet.

A királynak még a szívverése is megállt. Hiszen Ráma szinte még gyerek! Még sohasem látott valódi csatát. Igaz, erős és merész, de hogyan tudna szembeszállni a ráksaszákkal? Azok a gonosz, pokoli lények mindenféle boszorkányságra képesek! Dasaratha elborzadt a gondolatra, hogy Rámát baj érheti. Visvámitra látta, hogy a királyt mennykőcsapásként érték szavai, biztatni próbálta hát.

— Ne aggódj Rámáért! Nem érheti veszedelem, amíg eljut az áldozat színhelyére, hiszen ott leszek mellette. A két ráksasza igencsak büszke az erejére, de az életemet teszem rá, hogy Ráma egy szempillantás alatt a másvilágra küldi őket. Engedd el velem, csak tíz napra! Atyai szereteted ne tántorítson el kötelességed végrehajtásától! Fiad olyan áldásokat kap tőlem, hogy nem lesz nála senki híresebb a

három világban, és a tíz nap elteltével visszahozom neked — a haja szála sem görbül majd, meglátod! Ó, király, legyen hited a szavamban!

A bölcs elhallgatott. Tudta, kicsoda Ráma: meditációiban gyakran látta szívében a Legfelsőbb Urat, s most szemernyi kétsége sem volt affelől, hogy Ráma ugyanez a Legfelsőbb Úr. Megértette, hogy Ráma földi kedvteléseinek része az is, hogy végez a démonokkal, ő, Visvámitra pedig csupán eszköz az Úr kezében, hogy ez a terv valóra válhasson.

Dasaratha halásápadtan, lesújtva állt előtte, hiszen mit sem tudott arról, hogy Ráma Isten. A fájdalom szinte esztét vette, amikor arra gondolt, hogy elveszítheti kisfiát. Egész testében remegni kezdett, szíve összeszorult a bánattól, és ájultan zuhant a földre. Mikor végre magához tért, így szólt a bölcshöz:

— Az én lótuszszemű fiam még tizenhat éves sincsen! Hogyan szállhatna szembe a ráksaszákkal? Én magam fogok hadat üzeni azoknak a gonosztevőknek: hatalmas seregem élén én magam bánok majd el velük, csak ne vidd el Rámát, könyörgöm!

Dasaratha elkeseredetten próbálta rávenni Visvámitrát, hogy másítsa meg szándékát.

— Íjjal a kezemben utolsó lélegzetemig harcolni fogok, és elpusztítok minden ráksaszát, aki zavarni merészel az áldozat alatt! Ebben olyan biztos lehetsz, mint ahogy itt állok előtted! A ráksaszák becsstelének a csatában. Az én Rámám tapasztalatlan: annyi minden van még, amit meg kell tanulnia! Nem képes felbecsülni, miben kiváló az ellenség, és miben nem. Azt sem tudja, hogyan kell az égi fegyvereket használni, és ezek nélkül bizony nem lehet az ilyen ellenséget legyőzni — siránkozott szánnivalóan. Mennyi hosszú, keserves esztendő telt el, mennyit imádkozott az égiekhez, míg végül fia született, aki méltó rá, hogy kövesse őt trónon! És kicsoda fiú! Ráma oly csodálatos jellem, mindenki szívébe belopta magát. Ráadásul hamarosan eléri azt a kort, amikor trónörökössé lehet avatni. Hogyan veszíthetné el épp most?

— Ráma nélkül egy percig sem tudnék élni tovább — folytatta könnyek között. — Kérlek, ne vedd el tőlem! Vagy ha mégis ragaszkodsz hozzá, kérlek, engedd meg, hogy én is vele tartsak! Seregeimmel körbeveszem az áldozati arénát, és távol tartom a démonokat. Mondj el mindent, amit csak tudsz erről a két démonról, ó, bölcs, és én gondoskodom róla, hogy ne sokáig űzzék játékukat veled!

— Él valahol egy Rávana nevű ráksasza — szólt Visvámitra —, akit Brahmá azzal áldott meg, hogy sebezhetetlen legyen. Ereje minden képzeletet felülmúl, és démonok hordáinak az élén sanyargatja a földet és a mennyeket. Amikor rettentő ráksaszái még arra is lusták, hogy személyesen hiúsítsák meg a szentek áldozatait, két hadvezérét, Márícsát és Szubáhut bízta meg a gonosztettel.

A királyba mintha villám csapott volna Rávana nevének hallatán.

— Még ha az istenek a gandharvakkal és a mennyek népével fognának össze, akkor sem tudnák legyőzni azt a démont! — kiáltotta. — Hogyan szállhatnék hát vele szembe én, földi halandó? És hogyan állhatna ki ellene Ráma? Egész seregemmel se tudnám legyőzni Rávanát! Nem tudod, ó, bölcsök bölcse, hogy a legkiválóbb harcosokat is úgy söpri le a csatatérről, mintha csak porszemek lennének?

Dasaratha király sokat hallott Rávana rémtetteiről. Sok-sok évvel azelőtt ez a démon ölte meg ősapját, Anaranját is. Legyőzte az isteneket, sőt, egyszer még a hatalmas Jamaráddzsral is megküzdött, és abból a viadalból is győztesen került ki. Csatába szállni vele annyi lett volna, mint önnön kezével véget vetni az életének. A király megragadta Visvámitra lábát:

— Hogyan hagyhatnám, hogy Ráma kockára tegye az életét Rávanával szemben? — mondta elcsukló hangon. — Én magam fogom seregeim élén megvédeni a szertartást, akár az életem árán is. Ráma itt marad!

Szavai hallatán Visvámitra haragja fellángolt, mint az áldozati tűz, melyre tisztított vaját öntenek.

— Uralkodó, te nem bízol bennem! Hogy merészeled visszautasítani a kérésem?!

Minden királynak és harcosnak kötelessége, hogy tisztelje a bráhmaákat, és engedelmeskedjen nekik: ez a szent törvény! Szavadat adtad, hogy teljesíted, amit kérek! — A bölcs szeme szikrákat szórt dühében, ahogy folytatta: — Szentül megfogadtad, hogy teljesíted kérésem, s most mégis megtagadod! Szégyent hozol őseidre, és egész családodat romlásba taszítod. Ha még ez sem bír jobb belátásra, hát ég veled! Élj békében szeretteiddel — sose bánd, hogy megszegted szavad!

Visvámitra tajtékzó dühétől megremegett a föld, s még a félistenek is reszketni kezdtek rémületükben. A bölcs Vaszistha tudta, hogy ha Visvámitrát magukra haragítják, átka nyomán bizony kő kövön nem marad. Így hát a király fülébe súgta:

— A napkirály leszármazottja vagy, maga a megtestesült erény. Nem méltó hozzád, hogy letérj az igaz útról. Mindig is hű voltál fogadalmaidhoz, s híres vagy arról, hogy mindig az igaz oldalon állsz. Végy erőt magadon! Ha nem teszed meg, amit ígértél, hiába volt minden jámbor cselekedeted. Engedd el Rámát Visvámitrával! Akár jó fegyverforgató, akár nem, a bölcs meg fogja védeni.

Vaszistha is tudott Ráma küldetéséről, így aztán elmesélte a gyötrődő királynak, milyen emberfeletti hatalommal és milyen felfoghatatlan tudással bír Visvámitra.

— Hajdanán — mondta —, amikor Visvámitra egy birodalom fölött uralkodott, Sivától azt az áldást kapta, hogy ami égi fegyver csak létezik, minddel bánni tudjon. A bölcs most alighanem átadja Rámának ezt a tudományt. Ő maga is végezhetne a ráksaszákkal. Azzal, hogy magával akarja vinni a herceget, Rámának akar jót!

Dasaratha még mindig kételkedni látszott. Remegő kezeit összekulcsolta, úgy könyörgött Visvámitrának, hogy essen meg a szíve rajta, s közben hullott a könnye, mint a záporosó.

Vaszistha ekkor félrevonta a királyt, és titokban elmondta neki, hogy kicsoda Ráma.

— Visvámitra látogatása isteni elrendelés — győzködte a királyt —, és a világ javát szolgálja. Semmi okod félelemre, nyugodt szívvel elengedheted vele Rámát!

Dasaratha király ámulatában szólni sem tudott. Az ő szemében Ráma csupán szeretett gyermeke volt, akit óvnia, védelmeznie kell. Hogy is lehetne ő a Legfelsőbb Isten? Dasaratha Vaszisthára nézett, Vaszistha pedig csendben állta pillantását. A bölcs nem hazudhatott. Dasaratha erőt merített tanítómestere szavaiból, s nem ellenkezett tovább. Nehéz szívvel bár, de beleegyezett, hogy Ráma Visvámitrával menjen, a bölcs pedig megengedte neki, hogy Laksmanát is elküldje Rámával, hiszen tudták jól, Laksmana sohasem engedné, hogy Ráma nélküle induljon csatába.

Dasaratha király ekkor hívatta két fiát. Feleségei könnyes szemmel nézték, amint mindkettőt megöleli és Visvámitra gondjaira bízta.

— Szolgáljátok ezt a bölcset, mintha engem szolgálnátok! Drága fiaim, imádkozni fogok, hogy épségben hazatérjete. És most menjete, áldásom legyen veletek!

A palota népe a város kapujáig kísérte a fiúkat. Amikor elváltak tőlük, Vaszistha áldó himnuszokat és imákat énekelt. Az égből virágeső hullott, s a város kagylókürtök zengésétől, üstdobok morajlásától visszhangzott. Ráma és Laksmana ott lépkedtek az elégedetten mosolygó Visvámitra mögött, s lassan elérték a birodalom határát. Szüleik és alattvalóik addig kísérték őket tekintetükkel, míg csak el nem tűntek a láthatáron.

Harmadik fejezet

Harc a ráksaszákkal

Visvámitra a két királyfi előtt lépdelt. A fiúk vállán íj nyugodott, övükbe hosszú kardot tűztek. Hatalmas tegezükkel a hátukon háromfejű óriáskígyónak látszottak. Sötét bőrükön meg-megcsillantak szikrázó ékszereik, s a ragyogás, ami testükből áradt, még a sugárzó bölcset is beragyogta, éppúgy, ahogy a két félisten, Szkanda és Ganapati ékesíti a halhatatlan Úr Sivát.

Úgy tizenkét mérföldet haladhattak a Szaraju folyó festői partján, mikor egy magas fákkal szegélyezett füves tisztásra értek. Visvámitra megállt, és a hercegekhez fordult:

— Üljetek le, és vegyetek magatokhoz egy pár csepp szentelt vizet, hogy megtisztuljatok! Elmondom most nektek a Balá és Atibalá néven ismert titkos mantrákat. E himnuszok örökre megszabadítanak majd benneteket a fáradtságtól és a láztól. Soha többé nem lesztek éhesek és szomjasak, és soha nem fogtok megöregedni. Amikor kimondjátok ezeket a szent, bűvös szavakat, senki sem győzhet le benneteket sem csatában, sem pedig vitában. Balá és Atibalá a bölcsesség forrásai: mindketten a megszületetlen teremtmény, Brahmá leányai.

Ahogy Visvámitra Ráma és Laksmana arcára nézett, mély szeretetet érzett irántuk. Tudta, hogy nem egyszerű földi halandók, e szeretet mégis arra indította, hogy tanárukként és vezetőjükként szolgálja őket. A fivérek viszonzták a bölcs érzelmeit. Örömmel vették szeretetét és törődését, és elfogadták gurujuknak. A bölcs leült a közelükben, és miután ő maga is felszippanzott tenyeréből néhány csepp szentelt vizet, jobb kezét felemelve énekelni kezdte a mantrákat. Ráma és Laksmana boldogan hallgatták a bölcset.

Éjszakára a folyó partján szálltak meg. A víz felől kellemes, hűvös szellő fújdogált. Visvámitra meditációval töltötte az éjszakát, és kevéssel napkelte előtt felébresztette a két királyfit:

— Ó, Ráma és Laksmana! Ó, tigrisek az emberek között! A nap mindjárt megjelenik a keleti horizonton. Keljetek fel, és végezzétek el a reggeli imádatot! Hamarosan indulnunk kell, hosszú út áll még előttünk.

A fiúk frissen felpattantak, és megfürödtek a folyóban. Imákat mondtak és meditáltak, majd odamentek Visvámitrához, és a lábaihoz borultak. A szent megáldotta őket, majd mindannyian útnak indultak, miközben fejük felett a nap egyre feljebb hágott a felhőtlen égen.

Nemsokára elérték azt a helyet, ahol a Gangesz találkozik a Szaraju folyóval. A Gangesz partján egyszerű, sárból és levelekből tapasztott kunyhók sorakoztak, aszkéták lakhelyei. A hercegek megkérték Visvámitrát, meséljen nekik a remetefaluról.

— Itt égette hamuvá pillantásával az Úr Siva Kámadévát, a szerelem istenét — kezdte Visvámitra, s ahogy eszébe jutott a történet, jóízű nevetésre fakadt.

— Réges-régen a szerelem istene még emberi alakban járt-kelt a világban, s úgy esett, hogy egyszer vakmerően a legyőzhetetlen Sivára lőtte ki nyilait. A hatalmas Siva éppen remetelakjában ült, mély meditációba merülve. Mérhetetlen haragra gerjedt, amiért megzavarták, és harmadik szemével dühösen Kámadévára nézett. Pillantása lángoló tűz volt, és azon nyomban hamuvá égette Kámadévát. Azóta a szerelem istenét Anangának, test nélkülinek nevezik, ez a vidék pedig Angaként vált híressé.

— Ezek a szentek itt mind a dicső Siva tanítványai — fejezte be Visvámitra a történetet. — Töltsük itt az éjszakát!

A remetefalu lakói már messziről észrevették a bölcset és a két herceget. Siva maga is Visnut imádja, így aztán mikor tanítványai felismerték Rámában uruk imádott Istenét, nagy örömmel eléjük siettek, hogy üdvözljék előkelő vendégeiket.

A három vándor elvégezte az esti vallásos szertartásokat, majd elköltözték egyszerű, erdei gyümölcsökből és gyökerekből álló vacsorájukat. Visvámitra aztán

hajdan élt hősekről és szentekről mesélt, s az összegyűlteket ámulva hallgatták csodás történeteit.

Másnap reggel egy csónakon — amit a vezeklőktől kaptak — átkeltek a Gangesz folyón. Kietlen, barátságtalan vidék tárult végeleáthatatlanul a szemük elé. Csupasz, lombjuktól megfosztott fák magasodtak följük. A föld sivár volt, a szél homokot és törmeléket vágott arcukba. A kopár hegyek vadállatok üvöltését, sakálok kiáltását visszhangozták, s az ég komoran sötétlett felettük.

Ráma és Laksmana csodálkozva pillantott körbe. Mi történt? Útjuk során eddig még csak gyönyörű, zöldellő tájakat láttak.

— Micsoda áthatolhatatlan, vészjósló rengeteg! Miféle táj ez, ahol vérengző vadállatok hangját hallani, s minden oly kihalt?

Visvámitrát nem rendítette meg a félelmetes látvány, mosolyogva válaszolt:

— Kedves Ráma! Valaha a félistenek két virágzó városa állt ezen a helyen. Egy napon hogy, hogy nem, Indra szörnyű bűnt követett el: megölt egy bráhmanát. A bűn beszennyezte, s ő azt remélte, a nagy risik, a leghatalmasabb bráhmanák segítségével könnyíthet lelkiismeretén. Tisztító szertartásokat hajtott végre, és a Gangesz-víz, amelyben fürdött, erre a földre hullott. Hálából, amiért magára vállalta bűnét, megáldotta ezt a helyet: "Két dicső birodalom fog virágozni e földön sok-sok éven át: Malada és Karusa."

Ezalatt egy csupasz fákból álló erdő szélére érkeztek. Az előttük álló utat sötétség burkolta, s a vidék vérfagyasztó rikoltásoktól visszhangzott. Megálltak, és a bölcs folytatta a mesét:

— Kevéssel azután, hogy Indra megalapította a két várost, egy jaksa boszorkány, Tataká költözött erre a tájra. Ereje ezer és ezer elefántéval felért, és olyan alakot tudott felvenni, amelyet csak akart. Máricsa anyja volt ő, azé a démoné, aki most az áldozataimat zavarja. A szörnyű Tataká gonoszságával minden élőlényt elüldözött — nem maradt senki, aki ne menekült volna el. Egykoron virágzó városoknak adott

otthont ez a föld, most pedig szinte lehetetlen még megközelíteni is ezt az elvadult tájat.

Visvámitra egy pillanatra megállt, s a két herceghez fordult:

— Épp ideje, hogy elpusztuljon ez a gonosz Tataká! Kövessetek! Megmutatom, hol lakik. Keressétek meg, és vessetek véget az életének!

Visvámitra szavaira Ráma ajka szelíd mosolyra húzódott:

— Hogyan lehet Tataká nő létére ilyen hatalmas?

— Tataká nem közönséges élőlény — felelte Visvámitra, aki tudta, hogy a tiszta szívű Ráma sohasem bántana egy nőt. — A nagy és erős jaksa, Szukétu leányaként született, és kislánykorában Brahmá megáldotta, hogy ezer elefánt erejével bírjon. Később feleségül ment Szundához, a hírhedt jaksához, akivel aztán a bölcs Agasztja átka végzett. Mikor Tataká megtudta, hogy a bölcs megölte a férjét, éktelen haragra gerjedt, és fiával, Máricsával együtt mint a szélvész, Agasztja kunyhójához viharzott, hogy azon nyomban megölje. Ám a bölcs nem ijedt meg. "Gonoszságotok jutalmául legyetek mind a ketten démonok! — kiáltotta a rárontó jaksáknak. — Ó, Tataká! Megátkozlak, hogy szépséges, vonzó formád helyett válj visszataszító emberevő boszorkánnyá!" — Így szólt Agasztja, majd eltűnt a szemük elől.

— Tataká átkozott gonoszsága minden élő elűzött az erdőből — mutatott Visvámitra az előttük kúszó ösvényre. — Dúhe még most sem csillapodott, s mindenkit megtámad, aki erre merészkedik.

— A szentírások meghagyják — folytatta a szent biztatóan —, hogy a nőket védelmezni kell, és sohasem szabad bántalmazni őket. Tataká megölésével azonban az egész világnak nagy szolgálatot tesztenek, így aztán nem számít bűnnek. A szenvedők sorsának könnyítése érdekében a királyoknak néha olyan tetteket is végre kell hajtaniuk, ami bűnnek látszik — ez a kötelességük. Ó, Ráma, ne tétovázz!

Visvámitra régmúlt történeteket idézett Ráma emlékezetébe királyokról és félistenekről, akik hajdanán gonosz boszorkányokat pusztítottak el, s egyre csak

biztatta, hogy nyomban ölje meg Tatakát. Így aztán Ráma engedelmeskedett a bölcsnek, és harcra készen megragadta hatalmas aranyíját.

— Mikor elhagytuk Ajódhját, apám arra utasított, hogy minden parancsodat vonakodás nélkül teljesítsem — mondta Visvámitrának. — Meghajlok hát akaratotok előtt, és megküzdök a félelmetes ráksaszíval! Nincs más vágyam, mint hogy kedvedben járjak, és tehessek valamit az itt élő bráhmaánákért. Kérlek, mutasd meg, hol találom azt az ártó boszorkát!

Visvámitra a vadon mélyére vezette őket. Ráma felajzotta íját, s ahogy megpendült rajta a húr, a félelmetes hang betöltötte az egész erdőt. A vadállatok megdermedtek a rémülettől.

Tataká először meglepődött, majd elöntötte e düh. Ki merészeli zavarni? Bárki is legyen, mindjárt megbánja, hogy ilyen ostoba volt! Félelmetesen fújtatva mászott elő barlangjából, majd vérfagyasztó rikoltással vágatni kezdett a hang irányába.

Amikor Ráma megpillantotta a dühtől tajtékzó, csúf szörnyeteget, aki a távolból feléjük viharzott, így szólt Laksmanához:

— Nézd csak ezt a rettentő, félelmetes jaksa boszorkányt! Az ijedősebbek már a látványától is szörnyethalálnának. De most móresre tanítom! Figyeld csak, hogy futamodik majd meg a nyilaimtól! Megölni nem akarom, hiszen mégiscsak egy nő. Csupán ártalmatlanná teszem: levágom a karját és a lábát, hogy mozdulni se bírjon!

Tataká közben üvöltve, égnek emelt kézzel rohant feléjük. Visvámitra egy varázslatos erejű mantrával megállította, és felkiáltott:

— Győzelem Ajódhjá két hercegének!

Tataká hatalmas porfelhőt borított rájuk, s átkozódva eltűnt a szemük elől. Minden boszorkánytudományát bevetette, és egyik alakot a másik után öltötte magára. Hol a fivérek előtt, hol fölöttük tűnt elő, majd hirtelen a hátuk mögé került. Az egyik pillanatban habzó szájú állat képében jelent meg rettenetes, öklelő szarvakkal, a következőben szörnyű ördöggént támadott rájuk, vagy hatalmas

karmú madár képében csapott le az égből, aztán meg hangos üvöltéssel óriási sziklákat és gyökerestül kitépelt fákat vágott hozzájuk.

Ráma ekkor megelégette a boszorkány mesterkedéseit. A felé repülő kősziklákat nyílzáporral fogadta, pozdorjává zúzva valamennyit, s nyilait kápráztató sebességgel lőtte ki, egyiket a másik után. Íja minden pillanatban megfeszülni látszott, egy pillanatra sem ernyedte. Végül két borotvaéles nyílvesszővel elválasztotta Tataká két karját a testétől. Tataká nem hátrált meg, tovább támadott. Erre azonban már Laksmana is dühbe gurult, s egy-egy jól irányzott nyílvesszővel levágta a boszorkány orrát és két fülét.

Tataká eltűnt, de a következő pillanatban újból megjelent — ezúttal az égen. Megfosztották ugyan kezétől, boszorkánysága segítségével mégis sziklákat és farönköket hajgált ellenségeire. Láthatatlanná vált, és üvöltve hol itt, hol ott bukkant fel. Visvámitra látta, hogy a két herceget megzavarja a ráksaszi szemfényvesztése. Észrevette azt is, hogy még mindig tétováznak, amiért egy nővel állnak szemben. Odakiáltott hát nekik:

— Elég az óvatoskodásból! Ne kegyelmezzetek neki! Bűnös és gonosz, rászorgált a halálra. Öljétek meg gyorsan, mielőtt leszáll az éj, mert napnyugta után megszokszorozódik a démonok ereje!

Ráma ekkor megmutatta, mire képes íjával. Mantrákkal olyan nyilakat lőtt ki, melyek pusztán a hang után megtalálják a láthatatlan célpontot is. A nyílzápor apró darabokra zúzta a felé repülő sziklákat, és Tataká előtt elsötétült az ég: minden oldalról nyílvesszők özöne támadt rá. Ahogy a hegyes nyilak a testébe hatoltak, a ráksaszi fájdalomában felsikoltott, és a földre zuhant. De még nem volt vége: akkora alakban emelkedet fel újra, akár egy hegy, és a szélvész erejével viharzott a testvérek felé. Ráma látta, hogy nincs más választása: meg kell ölnie. Egy szempillantás alatt íjába illesztette nyilát, mely a villámcsapás erejével volt megáldva, és mellbe lőtte a ráksaszit. Tatakát szíven találta a nyílvessző, és velőtrázó üvöltéssel azon nyomban

holtan esett össze.

A félistenek — Indrával az élen — az égből figyelték Ráma hősie harcát, és győzelme láttán hangos örömrivalgásban törtek ki. Égi virágok hullottak a két királyfira. Örömük láttán Ráma és Laksmana szerényen meghajoltak előttük. Az ezerszemű Indra így szólt Visvámitrához:

— Az összes félisten elégedett Ráma hőstétével. Ó, szent bráhma, tégy bizonyágot iránta érzett szeretetedről, és áruld el neki a mennyei fegyverek valamennyi titkát! Arra fogja használni tudását, hogy teljesítse az égiek akaratát.

Indra Visnu vágyára gondolt: az Úr azt akarta, hogy Rávana és ráksasza hordái eltűnjenek a föld színéről. Ahogy a hős Rámára pillantott, tudta, hogy a ráksaszák napjai meg vannak számlálva.

Alkonyatkor a félistenek hazatértek a mennyekbe. Visvámitra megölelte Rámát és Laksmanát, s így szólt hozzájuk:

— Töltsük itt az éjszakát! Az erdő üde és békés: felszabadult Tataká átka alól. Reggel majd folytatjuk utunkat remetelakom felé.

Álomra hajtották hát fejüket, s míg aludtak, az ég baldachinján mennyei muzsikusok és énekmondók daloltak hőstetteikről. Másnap reggel Visvámitrának eszébe jutottak Indra szavai. Leültette a két királyfit, és ő maga is leült velük szemben.

— Figyeljete jó, hős hercegek! Elárulom most nektek a félistenek rejtelmes fegyvereinek minden titkát. Még a legyőzhetetlen Brahmá, Siva és Visnu fegyvereit is a kezetekbe adom. Legyen bár a félistenek hada vagy a démonok serege, legyenek gandharvák vagy nágák, égi kígyók — e tudás birtokában a világon mindenkit az uralmatok alá hajthattok.

Visvámitra a felkelő nappal szemben ült. Tenyeréből vizet szippantott, hogy megtisztítsa magát, és elszavalta Rámának azokat a szent mantrákat, melyekkel megidézheti a félistenek fegyvereit. Amint sorra a félistenek nevét énekelte, egymás

után jelentek meg fegyvereik, olyan sok, hogy még maguk a félistenek sem tudták volna valamennyit számba venni. Visvámitra mindet átadta Rámának. Sugárzó éteri alakjukban járultak Ráma elé: némelyiknek a teste olyan volt, mint az izzó parázs, másoké mintha füstből lenne, vagy úgy ragyogott, mint a nap vagy a hold. Összetett kézzel, parancsára lesve álltak Ráma előtt, s boldogok voltak, hogy szolgálatára lehetnek.

— Ó, fegyverek — szólt hozzájuk Ráma, miután nagy szeretettel üdvözölte őket —, arra kérlek benneteket, jelenjete meg előttem, valahányszor csak rátok gondolok!

— Úgy lesz, ahogy óhajtod! — felelték a fegyverek, majd mély tisztelettel körbejárták Urukát, és engedélyével visszatértek égi otthonukba.

Visvámitra töviről hegyire elmagyarázta a két fivérnek, hogyan kell kilőni és aztán visszavonni a fegyvereket.

— Most már mindent tudtok — fejezte be végül. — Ó, dicső hercegek, folytassuk utunkat célunk felé!

Felkerekedtek hát, s maguk mögött hagyták Tataká erdejét. Alig tettek meg néhány mérföldet, amikor a távolban újra fákat pillantottak meg, melyek fekete felhőnek tűntek a láthatár peremén. Amint közelebb értek, festői liget tárult a szemük elé. Virágok illatoztak, gyümölcsfák roskadoztak édes terhük alatt. Szívhez szóló madárdal töltötte be a levegőt, és kecses őzek hajtották ivásra fejüket a fák között csörgedező tisztavízű patak partján.

— Miféle mennyei helyre érkeztünk? — kérdezte Ráma Visvámitrától. — Úgy tűnik, szent remete lakhelye ez a vidék. Csak nem a te otthonod ez, bölcs bráhma?

Ráma mindentudó volt, most azonban a bölcs tanítványának szerepét játszotta. Visvámitra elmosolyodott, és elmesélte neki Bali és Indra réges-régi történetét.

— Hajdanán a hatalmas Bali király, a démonok ura, a félistenek ellensége egyszer elfoglalta Indra trónját, és a mindenség uralkodója lett. Hosszú ideig uralkodott, s

híre bejárta mindhárom világot. A félistenek azonban egy csepp sem örültek a trónbitorlónak, és Indra vezetésével az Úr Visnu elé járultak. Kérésükre ekkor az Úr mint Vámana, a bráhma kisfiú jelent meg. Azzal az ürüggyel, hogy csupán alamizsnát kér tőle, kicsalta Balitól a három világot, és visszaadta a félisteneknek. Ezután egy ideig ebben a remetelakban élt, melyet azóta Sziddha-ásramának neveznek, és jelenlétével megszentelte a helyet. Itt lakom most, ó, Ráma. Induljunk! — azzal kézenfogta a két királyfit, és a remetefaluba vezette őket.

Szerte mindenhol bölcsek serénykedtek: néhányan a szent tüzek körül foglalatoskodtak, mások az áldozat kellékeit tisztogatták és készítették elő, a fiatalabbak pedig fát aprítottak, vagy a középső, fő áldozat színhelyéül szolgáló oltárt építették. A szentek kisebb-nagyobb csoportokban ültek a fűvön: a Védák szent himnuszait énekelték. Ráma és Laksmana kíváncsian vették szemügyre az elénk táruló látványt. A falu a sürgés-forgás ellenére is nyugalmat árasztott, és a szentek csak úgy tündököltek lemondásuk erejétől.

Mikor a remeték észrevették Visvámitrát és a két királyfit, nyomban köréjük sereglettek és tiszteletüket fejezték ki. Tiszta, friss vízzel és zamatos erdei gyümölcscsel kínálták a fiúkat. Késő délutánra járt már, a fák hosszú árnyékot vetettek. Az áldozatot másnapra tervezték. Visvámitra megkérte a bölcseket, hogy vezessék Rámát és Laksmanát egy kunyhóba, távol a nyüzsgéstől.

— Pihenjete le! — mondta nekik szívélyesen az egyik bölcs. — Holnap Visvámitra vezetésével elkezdjük az áldozatot. Ezúttal biztos sikerülni fog, hiszen itt vagytok ti, sugárzó hercegek, talpig felfegyverkezve, hogy megvédjete bennünket.

Mélységes hálával a szívükben néztek a fivérekre. Régóta háborgatták már őket a ráksaszák, és hosszú ideje imádkoztak védelemért. Imáin és meditációin keresztül Visvámitra megértette az Úr tervét, s Ajódhjába ment, hogy megkeresse Rámát. Most végre itt volt az isteni herceg, hogy személyesen szabadítsa meg a szenteket szenvedéseiktől. A bölcsek csodálattal eltelve figyelték, ahogy a két fivér nyugovóra

tér, és szívükben Visnut magasztalták imáikkal.

Másnap Ráma és Laksmana már pirkadat előtt talpon voltak. Megfürödtek, elvégezték a reggeli szertartásokat, majd hódolatukat ajánlották Visvámitrának, és helyet foglaltak az áldozati oltár mellett.

— Ó, tiszteletre méltó bölcs! — szólította meg a szentet Ráma. — Kérlek, hozd a tudunkra, mikor és honnan várható a gonosz ráksaszák támadása!

Visvámitra szótlan maradt, ám a többi bölcs hangosan éljenezni kezdett: látták, milyen eltökélt a két fivér, hogy a démonoknak írmagja se maradjon.

— Visvámitra némasági fogadalmat tett — felelte az egyik bölcs. — Ilyenkor hat nap, hat éjszaka nem töri meg csöndjét, és ez idő alatt egyetlen pillanatot sem alszik. Amikor fogadalma véget ér, az áldozat csaknem befejeződik. Ekkor jelenik meg rendre a két ráksasza, és mindent elkövetnek, hogy megszenteltségtelenítsék az áldozat színhelyét. Ám legyetek résen, mert ezek az álnok démonok bármikor felbukkanhatnak!

A hercegek készen álltak az összecsapásra, s elfoglalták őrhelyüket Visvámitra mellett, aki némán az áldozati himnuszokon meditált. Ráma az íjára támaszkodott, ami csaknem olyan magas volt, mint ő maga. Laksmana szikrázó acélkék kardot tartott kezében; arany markolatán drágakövek ragyogtak.

Elérkezett a hatodik éjszaka, a szertartás a végéhez közeledett. Az áldozati tűz lángjai egyszer csak magasra csaptak, s a felhők mögül fülsiketítő lárma tört elő. Hirtelen Márícsa és Szubáhu, a két szörnyű ráksasza jelent meg az égen, vérszomjas, riasztó külsejű társaikkal. Varázserejük hatására vér és genny ömlött az égből az áldozati oltárra, hatalmas húsdarabokkal. Mindenfelé lángnyelvek csaptak fel a földből, és izzó parázsdarabok röpködtek a levegőben. A ráksaszák vérfagyasztó sikolyokkal kísérték táncukat, elpusztítva mindent, ami útjukba került. A bölcsek meghátráltak, de ezúttal nem félelmükben. Visvámitra talpra szökkent. Elérkezett az ideje, hogy a gonosz teremtmények megkapják jól megérdemelt büntetésüket! Túl

sok volt már a rovásukon. De ez volt az utolsó szertartás, amit megghiúsítanak!
Visvámitra maga köré gyűjtötte a szenteket, s amikor mind félreálltak, Rámát és
Laksmanát szólította:

— Rajtatok a sor, támadjatok!

Ráma éktelen haragra gerjedt, amikor látta, milyen pusztítást végeznek a
démonok. Rájuk rontott, s közben a válla felett hátrakiáltott öccsének:

— Nézd csak meg, hogy tanítom móresre ezeket a nyershús-falókat! — és már
záporoztak is szélesebb nyilai. A ráksaszákat meglepte a támadás, nem számítottak
ellenállásra. Ám a következő pillanatban már körül is vették Rámát. Ráma azonban
nem hagyta magát: halálos pontossággal célzott, és nyilai darabokra szabdalták a
ráksaszákat. Tekintete eközben Márícsát kereste. Éppen akkor pillantotta meg,
amikor a hatalmas démon az oltárra rontott. Ráma megidézte az egyik égi fegyvert.
Íjának húrjára helyezte, és bár még mindig dühös volt, higgadtan így szólt

Laksmanához:

— Most útjára engedem e fegyvert, a Manavát, melynek ura a félistenek atyja,
Manu! — E szavakkal aztán a Manavával célba vette a félelmetes, üvöltő Márícsát. A
fegyver telibe találta a démont, aki ettől nyolcszáz mérföldet repült hátra, és a
tengerben kötött ki. Ájultan feküdt a tenger mélyén, de nem halt meg. Ráma
Laksmanára nézett:

— Látod, milyen ereje van ennek a fegyvernek? Úgy röpítette ezt a démont a
látóhatáron túlra, mint egy porszemet!

Időközben mindketten lángoló nyílvesszők tengerét zúdították a többi
ráksaszára. Varázserejű nyilaik voltak: egy-egy nyílvesszőből ezer lett, amikor
kilőtték őket, s Ráma íjából olyan gyors egymásutánban röpültek a démonok felé,
hogy egyetlen végeláthatatlan nyílfolyamnak látszottak. A ráksaszák üvöltöttek
fájdalmukban. Némelyik semmivé foszlott, mások holtan rogytak össze. Voltak,
akiket elnyelt a föld, míg mások az égen tűntek el. Végül azonban mégis rendezték

soraikat, és együttes erővel rontottak a hercegekre. Az ég felől támadtak, lándzsákkal, buzogányokkal, hatalmas sziklával és tüzes fáklyákkal, ám Ráma és Laksmana úgy verték vissza nyilaikkal a rájuk záporozó fegyverzuhatagot, hogy a szempillájuk sem rebbent.

— Egyet se félj, Laksmana, most végleg leszámolok ezekkel a vérszívó démonokkal! — kiáltotta Ráma Laksmanának, s közben még szorosabban szorította kezében arany íját. — Gonoszak és kegyetlenek, átkozott legyen bűnös életük! Ez volt az utolsó áldozat, amit megszenteltelítettek!

Így szólt Ráma, majd fürgén előreszökkent. Sietve megidézte a tűzisten, Agni fegyverét, és mellkason lőtte vele Szubáhut. Szubáhu azon nyomban szörnyethalt. Következőnek a váju-asztrát idézte meg a herceg, a szélisten hatalmas fegyverét. Ahogy kilőtte, dübörgő orkán száguldott a ráksaszák felé, és szerteszét fújta őket, mint a pihét. Akik nem haltak meg, futva mentették az életüket.

Lassan elhaltak a csata hangjai, Ráma és Laksmana haragja is csillapodott. Leeresztették fegyverüket, és Visvámitrára néztek. A bölcs örömmámorban úszott.

— Végre elértem célomat, ó, erős karú hősök! Tökéletesen követtétek tanítótok parancsait. Most végre befejezhetjük az áldozatot, ami áldást hoz az emberekre.

Hosszú pillanatokig pihentette könnyes tekintetét a két délceg ifjún. Visnu terve járt a fejében, amellyel meg fogja menteni a világot. Az Úr mindig megvédi azokat, akik imádják Őt, és a világ jóléte érdekében gondoskodik róla, hogy az áldozatok zavartalanul folyhassanak.

— Most pihenjete! — mondta nekik túlcsonduló szeretettel. — Holnap visszaviszlek benneteket a palotába.

A remeték köréjük gyűltek, hogy köszönetet mondjanak nekik. A két fivért egy takaros kis folyóparti kunyhóba vezették. Finom erdei gyümölcscsel kínálták őket, és a hercegek, miután elfogadták a frissítőt, kimerülten álomra hajtották fejüket.

Másnap reggel tisztelettudóan Visvámitra elé járultak.

— Ó, legkiválóbb bráhmána! Parancsolj vélünk!

— Hercegek! — kezdte a bölcs. — Dzsánaka, Mithilá királya éppen hatalmas áldozat végrehajtására készül. Elviszlek benneteket az udvarába, és megmutatom nektek az íját, amihez foghatót még nem láttatok. Az íj hajdanán Siváé volt. Nincs se félisten, se gandharva, se démon, emberi lényről nem is beszélve, aki fel tudná húrozni. Dzsánaka király nagy becsben tartja. Egy tágas teremben állította ki, és papjai mindennap imádják. Még rápillantani sem tud az, aki nem a legkiválóbb harcos. A király nemrég közhírré tétette, hogy aki megfeszíti az íját, elnyeri gyönyörűszép leánya, a Földanya ölében született Szítá kezét. Induljunk túsént!

Visvámitra utasította a szenteket, hogy készülődjenek a nagy útra. Száz szekeret raktak meg roskadásig áldozati eszközökkel, és izmos öszvéreket kötöttek eléjük. Visvámitra és a két fiú elindult Mithilá felé, nyomukban a száz szekérrel és vagy ezer, a szentírások áldó szövegeit éneklő remetével. Északnak tartottak a Gangesz mentén. A falu körül élő madarak és erdei állatok annyira ragaszkodtak a szentekhez, hogy nem tudtak tőlük megválni: ők is velük akartak menni, de Visvámitra és néhányan a szentek közül, akik értettek az állatok nyelvén, rávették őket, hogy térjenek haza.

Az út hosszú volt, napokig vándoroltak. Egy este a Sóna folyó partján táboroztak le. A közelben tehének bögték, pásztorok rikoltoztak. A lemenő nap fénye vörösre festette a folyó tükörsima vizét, és aranyhidat vert rá. Idefelé virágzó településeken haladtak keresztül, s a hercegek figyelték, milyen hozzáértéssel művelik földjüket a helybéliek. Ráma kényelmesen elhelyezkedett a tűz körül ülő bölcsek között, és megkérdezte Visvámitrától, merre járnak. Visvámitra az egész földkerekség történetét ismerte, így hát mosolyogva belefogott, hogy elmesélje e hely történetét.

— Kusanábha e vidék neve, a hajdanán élt Kusa nevű bölcs fia, a derék Kusanábha király után. — Kusanábha Visvámitra nagyapja volt, ezért is nevezték a

szentet néha Kausikának, nővérét pedig Kausikínek. Kausikí egész életében hűségesen szolgálta szent életű férjét, majd a mennybe ment, és a Kósi nevű szent folyó lett belőle a Himalája lábánál. Visvámitra hosszú évekig élt aszkétaéletet e folyó partján, de nemrégiben feltámadt benne a vágy, hogy áldozatot mutasson be. Akkor költözött Sziddha-ásramába, és nem sokkal azután indult útnak, hogy Ráma segítségét kérje.

Az este csodás történetek hallgatásával telt. Beköszöntött az éj.

— Minden állat, minden madár nyugovóra tért, az egész tájon sötétség honol — mondta Visvámitra. — A csillagok úgy szikráznak, mintha az égbolt megannyi pajkos szemmel kacsintgatna. A hold is felkelőben, hogy szertefozzlassa a világ sötétjét, és hűsítő sugarait vesse rá. Az éji lények is megelevenedtek, s félelmetes hordáik az erdőt járják. Pihenjünk le, holnap hosszú út áll előttünk.

A hercegek hódolatukat ajánlották a bölcsnek, s még mindig csodálatos meséin merengve álomra hajtották fejüket.

Negyedik fejezet

Az erőpróba

Az énekesmadarak vidám dalukkal köszöntötték a gyönyörű napkeltét a Sóna folyó felett. A bölcsek és a két királyfi megfürödtek a kristálytisza vizű folyóban. Ráma és Laksmana elvégezték a reggeli szertartásokat, elmondták imáikat, majd Visvámitra elé járultak. A bölcs a folyóra mutatott.

— Itt átkelünk a folyón, aztán északnak vesszük utunkat, a Gangesz felé — mondta.

A fiúk látták, hogy a szentek — vizesedényükkel és botjukkal a kezükben — átkelnek a gázlón. Ők is feltúrták selyem ruhájukat, íjukat átvetették a vállukon, majd követték gurujukat a Sóna hűvös vizébe.

Késő délután volt már, mikor megpillantották a távolban a szent Gangesz csillámló, arany vizét. Estére értek a partjára, így hát elhatározták, hogy ott töltik az éjszakát. Vizet ajánlottak, imádták a folyót, majd meggyújtották a szent tüzet, s amikor végre mindannyian letelepedtek, a hercegek kérlelni kezdték Visvámitrát:

— Ó, szent bölcs! Árudd el nekünk, honnan ered ez a hatalmas folyó! Hallottuk, hogy a mennyekből érkezik a Himalájába, áthömpölyög a földön, és még a pokolba is alászáll. Mitől lett szent, és miért terjeszti ki mindhárom világra áldásos hatását?

Visvámitrát megindította a kérdés. Emlékezetébe idézte a Gangesz dicsőségét, és mesélni kezdett.*

Rámát és Laksmanát lenyűgözte a történet. Biztatták a szentet, hogy beszéljen még, és egész éjszaka Visvámitra félistenekről és démonokról szóló meséit hallgatták.

Másnap északkelet felé vették útjukat. Közeledtek Mithilához — az erdei ösvény lassan a városba vezető kövesúttá szélesedett. Az erdőket szántóföldek váltották fel, majd egyre több pompásan tervezett kert és szökőkutak csobogásától hangos lugas tűnt fel, ahol kényelmes padok várták a megfáradt vándorokat. Ahogy átlépték Mithilá kapuját, a város forgatagának zaja köszöntötte őket: gyerekek kiáltoztak,

lovashintók zörögtek a kikövezett utakon. Fejedelmi elefántok vonultak el előttük méltóságteljesen, hátukon mosolyogva integető emberekkel. A vándorok feje fölött megszámlálhatatlan templom aranykupolája magasodott, és alabástrom lakóházak tornyai törtek az ég felé. Az útszéli árusok gyümölcsöt és friss zöldséget kínáltak, az édességárusok egymás szavába vágva kínálgatták portékájukat. Mindenkinek volt egy-két kedves szava a bölcsekhez. Ahogy lassan végigvonultak a széles utcán, hirtelen a király főtanácsosával találták magukat szemben. Hallott az érkezésükről, és nyomban eléjük sietett, hogy Dzsánaka palotájába kísérje a vándorokat.

Útjukon kíváncsi pillantások kísérték őket — mindenki látni akarta a híres bölcset és a rábízott két nemes ifjút. A két délceg királyfi láttán itt is, ott is szárnyra kapott a hír: Dasaratha király fiai érkeztek Mithilába! Az emberek magukban azt találgatták, vajon mi lehet jövetelük célja. Csak nem a nagy erőpróbán akarnak részt venni? Ráma rájuk mosolygott, és az emberek szívében gyökeret eresztett a vágy, hogy ez a daliás herceg nyerje el a királylány, Szítá kezét.

Dzsánaka király palotája kapujában várta őket, tanácsosai és papjai kíséretében. Azon nyomban a bölcs lábához borult, majd lakosztályába vezette vendégeit. Drágakövekkel kirakott arany ászánán kínálta helyyel Visvámitrát és a két herceget, majd vizet hozatott, és nagy tisztelettel saját kezűleg mosta meg a lábukat.

A fogadás végeztével aztán királyi lakomával vendégelték meg őket. Selyemszőnyegre ültették a bölcset és a hercegeket, a szolgák pedig aranyberakású, elefántcsontból faragott asztalokat helyeztek eléjük. Aranytálcákon, ezüsttálakban a legpompásabb fogásokat tálalták föl nekik. Dzsánaka boldogan figyelte, amint jóízűen falatoznak. Ebéd után vendégei lepihentek, s amikor rövid idő múltán frissen, kipihenve megjelentek, Dzsánaka így szólt Visvámitrához:

— Milyen szerencse ért, hogy vendégül láthatlak, ó, szent! Jelenléted a legnagyobb áldás, amiben részem lehet. De áruld el, kik ezek a fiúk veled? Két hős

tigrisnek tűnnek, s még a félistenekkel is felvehetik a versenyt szépség és kellem tekintetében. Mondd, mi szél hozott benneteket birodalmamba?

Visvámitra mindent elmondott neki a hercegekről, s azt is elmesélte, hogyan kergették szét a ráksaszákat az erdőben. Most pedig itt vannak, hogy megnézzék a híres íjat.

Dzsanakát izgatottá tette a hír, hogy a fiúk ajódhjái hercegek. Szebbet álmodni sem lehetne, mint hogy a két királyi családot frigy kösse össze. Bárcsak Ráma kiállná a próbát!

Közben a két fivér Satánandával, Dzsanaka főpapjával elegyedett szóba. Satánanda üdvözölte őket, majd Visvámitráról kezdett nekik mesélni. Satánanda maga is nagy hatalmú aszkéta volt. Jól ismerte Visvámitrát, annak idején kis ideig vele lakott remetelakjában. Most, hogy újra látta, szívében a szeretet arra ösztönözte, hogy Visvámitra dicsőségéről beszéljen. Ráma és Laksmana nemes arcában gyönyörködve belefogott a történetbe, hogyan végzett Visvámitra szigorú lemondásokat több ezer éven keresztül.*

Elmesélte, hogy a bölcs valaha nagy király volt, de párját ritkító lemondásai eredményeképpen az Úr Brahmá megáldotta, hogy hatalmas risi váljék belőle. A körülötte állók, akik szintén a történetet hallgatták, ámulva néztek Visvámitrára. A bölcs méltóságteljesen ült, oldalán a két herceggel, s elméje most is a Legfelsőbb Úron időzött. Dzsanaka király odalépett hozzá, és összetett kézzel megszólította:

— Jelenléted nagy áldás a házam népére, ó, szent bölcs. Dicső történeted olyannyira lenyűgözött, hogy bármeddig elhallgatnám. De már alkonyodik, ideje mennem. Holnap reggel újra találkozunk, és akkor nagy örömmel teljesítem majd minden óhajodat.

Ezzel tanácsadóival és papjaival a nyomában tisztelettel körüljárta a bölcset, és távozott. Visvámitra és a két herceg elvégezték az esti szertartásokat, elmondták imáikat, s aztán nyugovóra tértek a király palotájában.

Másnap Dzsánaka már korán reggel Visvámitrához sietett. Mélyen meghajolt a bölcs előtt, megérintette a lábát, és nyájasan így szólt:

— Mit kívánsz tőlem, ó, büntelen? Méltó vagy rá, hogy mindenben a szolgálatodra legyek.

Visvámitra arra kérte a nemes lelkű királyt, hogy mutassa meg nekik az íjat. Dzsánaka tüstént beleegyezett, de mielőtt a terembe vezette volna őket, ahol az íjat őrizték, elmesélte a különleges fegyver történetét.

Hajdanán, egy réges-régi korban az íj a hatalmas Siváé volt. Egyszer megharagudott a félistenekre, mert megtagadták tőle a szentek felajánlásaiból neki járó részt. Rájuk fogta íját, és megfenyegette őket: "Most nyomban elválasztom a fejeteket a nyakatoktól, legyen bármennyire is imádatraméltó! Álljatok ki ellenem, ha van merszetek!"

A félistenek nyomban megbánták, amit tettek, és imádni kezdték a feldühödött Sivát. Sikerült kiengesztelniük, s még az íját is megkapták ajándékba. Később e híres íjat a félistenek Dzsánaka ősatyjának, Dévavratának adták, hálából, amiért az oldalukon harcolt a démonok ellen. Azóta is a családjuké, s úgy imádják, mintha maga az Úr Siva lenne.

Visvámitra, Ráma és Laksmana kíváncsian hallgatták a királyt, aki így folytatta:

— Egyszer bemutattam egy áldozatot, hogy elégedetté tegyem a félisteneket, és méltó utóddal áldjanak meg. Miközben egy arany ekével az áldozat színhelyét készítettük elő, csodálatos leánygyermek bukkant fel a föld mélyéből. Szítának neveztük el, és palotámban, leányomként cseperedett fel. Olyan szépséges, hogy nem akad párja sehol e világon. Végtelen szeretettel neveltem föl, és most, hogy eladósorba került, olyasvalakinek szeretném adni a kezét, aki nem mindennapi erőről tesz tanúbizonyságot: a kérőnek fel kell ajzania az Úr Siva íját.

— Sok büszke király tett már próbát. Mind azt gondolták, gyerekjáték lesz felhúrozni az íjat, ám végül szégyenszemre úgy kellett elkullogniuk, hogy egyik sem

járt sikerrel. Még olyan is alig akadt köztük, aki csak egy hajszálnyira meg tudta mozdítani az íjat, arról nem is beszélve, hogy bárki felelmele vagy felhúrozta volna. A szégyentől azonban olyan haragra gerjedtek, hogy összefogtak, és egy teljes évig ostromolták Mithilát. Végül a félistenekhez kellett fohászkoznom, akik küldtek is egy állig felfegyverzett, népes hadsereget, amelynek segítségével visszavertem a támadókat. Az íj azóta is itt van, és arra vár, hogy egy igazán erős király végre felajzza.

Dzsanaka Ajódhjá hercegeire nézett. Ráma dicsőségének híre eljutott az ő palotájába is, és most biztosra vette, hogy Dasaratha fia kiállja a próbát. Szemügyre vette nemes vonásait, magas, izmos termetét, délceg tartását, és magában azért imádkozott, hogy ez az ifjú legyen a veje. Visvámitrához fordult:

— Jöjj, ó, bölcs, és hozd magaddal a hercegeket is! Ha fel tudják húrozni az íjat, elnyerik Szítá kezét.

Dzsanaka elvezette őket a terembe, ahol az íjat tartották. Aranyveretes vasládában nyugodott, melyet illatos virágfüzérék borítottak. Annak idején háromszáz erős katona tudta csak megmozdítani a ládát, hogy idehozzák a híres fegyvert.

— Íme a csodálatos égi íj — fordult Dzsanaka Ráma királyfihoz. — Nemzedékek óta imádjuk, de még soha senki nem tudta megfeszíteni. Nem akadt egyetlen félisten, démon, jaksa vagy gandharva sem, akinek sikerült volna. Tekintsd meg, ó, Ráma!

Intett a papoknak, hogy nyissák fel a láda fedelét. Végre szemük elé tárult az íj, amelyről már oly sokat hallottak. Aranyfényű ragyogása betöltötte a termet. Égi fából faragták, és egész hosszában a félistenek kedvteléseit ábrázoló mestermívű faragások díszítették. Gyémántokkal volt kirakva, és száz meg száz aranycsengettyű fityegett rajta.

A hercegek ámulva nézték. Ráma tisztelettel meghajolt, és lassan körbejárta a fegyverek fegyverét. Visvámitrára pillantott, aki beleegyezően bólintott. Ő is azt

akarta, hogy Ráma húrozza fel az íjat. Ráma összetett kézzel megállt az íj közepénél, s így szólt Dzsánaka királyhoz:

— Kérlek, engedd meg, hogy megpróbáljam felemelni az égi fegyvert!

Visvámitra és a többi bölcs biztatása közepette Ráma ráhelyezte kezét az íjra.

Mindenki elnémult, egy püsszenés sem hallatszott. Dzsánaka király lélegzetvisszafojtva figyelte Rámát, aki mozdulatlanul állt. Visvámitra alig észrevehetően elmosolyodott — ő tudta, mire képes a herceg.

A karzaton ott állt Szítá. Első látásra beleszeretett Rámába. Eddig egyik kérője sem érdekelte, hiába voltak a földkerekség legbátrabb királyai. A finomlelkű Szítá valamennyit erőszakosnak és kevélynek találta. Mélyen vallásos volt, és egész életében azért imádkozott, hogy Visnu legyen a férje. Ahogy Rámát nézte, szívében felébredt a szerelem, s lángja egyre erősebben lobogott. Valóban Visnu lenne az? Aggódva figyelte Rámát. Vajon fel tudja-e azzani az íjat? Elnyeri-e vajon a kezét? Remegve tartotta kezében az eljegyzési virágfüzért.

Ráma ekkor megragadta az íjat, és mindenki megdöbbenésére magasan a feje fölé emelte. Aztán egyik végét a földre helyezte, majd meghajlította, s már ott is feszült a húr Siva isteni fegyverén. A vállára emelte, s ahogy megfeszítette a hűrt, az íj félkörben meghajolt, majd hatalmas reccsenéssel, mintha villám csapott volna a palotába, kettétört. Megremegett a föld, s az ijedségtől percekig mozdulni sem tudott senki.

Dzsánaka boldogsága nem ismert határokat.

— Végre saját szememmel láthattam, milyen erős Ráma! — mondta könnyes szemmel Visvámitrának. — Eddig egyetlen király sem tudta megmozdítani az íjat, ő meg kettéroppantotta, mint egy nádszálat!

Dzsánaka király Szítára pillantott, aki repesett az örömtől, hogy Ráma ilyen hőstettet hajtott végre. Izgatottan állt szolgálóleányai gyűrűjében, s csak apja jelére várt, hogy végre lejöhessen a terembe. Dzsánaka Rámához fordult, aki addigra már

visszatette a törött íjat a ládába.

— Beváltom ígéretemet, s neked adom Szítá kezét, hiszen fel tudtad húrozni az íjat. Szítá kedvesebb nekem, mint a saját életem, mégis örömmel adom neked.

Szítá ekkor kezében illatos jázminfüzért szorongatva lejött a lépcsőn. Mélyvörös szárijában, keblén igazgyöngysorral még a félisteneket is elbűvölte. Ahogy lépkedett, bokáján arany csengettyűk csilingeltek édesen, és gyémánt fülbevalói boldog táncot jártak. Megállt apja mellett, és finom mosollyal az ajkán szégyenlősen Rámára emelte meleg tekintetű őzikeszemét. Ráma viszonzta a pillantását, és szívük örökre, elválaszthatatlanul összeforrt. Szítá atyja jelt adott, mire a leány a herceghez lépett, és a nyakába akasztotta a virágfüzért, annak jeleként, hogy elfogadja jegyeséül. Szítá elpirult, és szemét a földre szegezve kecses léptekkel újra boldogságtól ragyogó apja mellé állt.

A király azt akarta, hogy minél hamarabb üljék meg a lakodalmat. Amint megkapta Visvámitra jóváhagyását, futárokat küldött Ajódhjába, hogy tudassák Dasaratha királlyal a jó hírt. Három nap, három éjjel tartott az út, s amikor a futárok végre Ajódhjába értek, tüstént Dasaratha fogadótermébe siettek. Az éltes uralkodó melegen üdvözölte őket, a hírvivők pedig elmesélték neki, mi történt Mithilában. Dasaratha boldogan hallgatta Dzsánaka követeit. Ráma és Laksmana épségben vannak! Győzelmet arattak a démonok felett, sőt, Ráma elnyerte a szépséges Szítá kezét is!

Dasaratha visszaemlékezett rá, hogy Visvámitra látogatása előtt éppen legidősebb fia megházásításán törte a fejét. A gondviselés küldte a bölcset, hogy megköttessék ez a frigy Mithilá királyának leányával! Tanácsadóival egyetértésben úgy döntött, másnap rögtön útnak indul.

Amint felkelt a nap, papjai mögött és tanácsadóival az oldalán elindult Mithilába, nyomában egész hadseregével. Ötödnap reggel aztán megérkeztek Dzsánaka király városába, és Dasaratha nyomban az uralkodóhoz sietett. Dzsánaka

illendően fogadta Ajódhjá urát, s nem győzte köszönni a temérdek kincset, amit ajándékba hozott neki. Megölelték egymást, majd a két jóbarát letelepedett, hogy gyermekeik mennyegzőjéről beszélgessenek. Dzsánaka elmesélte Dasarathának, hogy Szítá a föld szülötte, és bizalmasan elárulta neki, milyen jóslatot hallott egyszer leányáról:

— Az égi vándor, Nárada elárulta nekem, hogy Szítá Visnu örök hitvese, és egy szép napon Visnu eljön majd, hogy feleségül vegye itt a Földön is. Ezért eszeltem ki olyan próbatételt, amit egyedül Visnu képes végrehajtani. Fiad kiállta a próbát. Nem lehet hát más, mint Szítá örök férje!

Dasaratha megdöbbsent: újra azt hallja, hogy fia Isten! De még mindig nehezen tudta elhinni, hiszen gyermekeként nevelte fel és szerette Rámát. Ahogy fiára pillantott, aki ott állt előtte szerényen, lehajtott fejjel és összetett kézzel, szívét előntötte az apai szeretet. Érzelmek újra feledtették vele, hogy Ráma nem más, mint a Legfelsőbb Úr.

— Hol az az atya, aki ne örülne egy ilyen szerencsés házasságnak? Boldogan adom beleegyezésemet! — mondta Dzsánakának. — Hívd össze a legműveltebb bráhmaákat, ők vezessék a szertartást! Ó, király, a mennyegző akkor lesz sikeres, ha a szentírásoknak megfelelően hajtják végre. Gondoskodj hát róla, hogy minden szükséges ceremóniát annak rendje s módja szerint elvégezzenek! Ne vesztegessük tovább az időt!

Dasaratha tudta, hogy ha nem tartják be szigorúan a szentírások parancsait, az szerencsétlenséget hozhat az ifjú pár fejére, így aztán megtett minden tőle telhetőt, hogy az esküvői szertartást végző papok mindenben hűségesen kövessék a szent könyvek előírásait.

Miután Dzsánaka tanácsosai uruk parancsával a szívükben dolgukra siettek, a király letelepedett Dasaratha mellé az uralkodónak és kíséretének felállított hatalmas sátorban, és együtt hallgatták a bölcs Vaszisthát: Ráma dinasztijának történetéről

mesélt, amely egész a napistenig nyúlik vissza. Dzsánaka király is felsorolta Szítá őseit, akik közül az első maga az Úr Brahmá volt, a mindenség teremtője. Nemes szívű, rettenthetetlen királyok, bölcs és szent uralkodók élete elevenedett meg történeteik nyomán.

Amikor aztán Dzsánaka király szavai is elhaltak, Visvámitra emelkedett szólásra.

— Úgy vélem, Szítá testvérhúgát, Urmilát Ráma öccséhez, Laksmanához kellene adnunk! Ami pedig Bharatát és Satrughnát illeti, kérjük meg Dzsánaka király öccsét, Kusadvadsát, hogy adja nekik két leánya kezét. Nagy áldás lenne, ha a négy menyegzőt egyszerre tarthatnánk!

Dzsánaka király boldogan ugrott fel ültéből.

— Úgy legyen! Úgy legyen! — hajtogatta, s majd kibújt a bőréből örömeiben. Aztán Visvámitra lábai elé borult, és így szólt hozzá: — Szolgád vagyok. Minden parancsodat teljesítem, hiszen szavaid méltóak az imádatomra. Üljük meg a négyes lakodalmat holnap! Udvari csillagjósaim szerencsés csillagállást olvasnak az égen.

A két boldog király egészen alkonyatig tanácskozott. Alkonyatkor aztán Dzsánaka tanácsosai és vitéz harcosai kíséretében elbúcsúzott Dasaratha királytól. Ezer és ezer olajlámpa aranyló fénye ragyogta be hirtelen a sátrat, amint a Védák áldásos mantráit zengő bráhmaanak népes csoportja a palota felé indult.

Másnap Dasaratha király már pirkadatkor talpon volt, hogy elvégezze az első, szerencsét hozó szertartást. Magához hívatta négy fiát, és minden bráhmaának százezer tehenet adományozott a nevükben, s nem is akármilyen teheneket: annyi tejet adtak, mint a tenger, és mindnek arany borította a szarvát. Szentek és bölcsök ezrei sereglettek Mithilába, hogy tanúi legyenek a nagy eseménynek, és Dasaratha vagyont érő drágaköveket és temérdek aranyat osztott szét közöttük. A négy herceg leborotválta a haját, selyem ruhát öltött, és csillogó ékszerekkel díszítette testét. Négy ragyogó, daliás fiával Dasaratha olyan volt, akár az Úr Brahmá a négy égtáj

őrzőinek gyűrűjében.

A mennyegzőhöz hatalmas sátrat építettek: négy mérföld széles volt, s égbe nyúló, arany oszlopok támasztották alá. Mindenhol színpompás virágfüzerek ékesítették, és bódító illatuk elvegyült a füstölők illatával. A ceremónia színhelye körül korall és igazgyöngy berakású, mahagóniból faragott emelvények sorakoztak, telis-tele vendégségbe érkezett királyokkal és kíséretükkel, akik arany üléseiken izgatottan várták, hogy kezdetét vegye az esküvői szertartás.

A sátor zsúfolásig telt örömmámorban úszó emberekkel. "Minden dicsőséget Rámának és Szítának!" — kiáltozták. Az áldozati tűz körül százával ültek az idős bráhmanák, egyszerű lepelben, bal vállukon a papok szent zsinórával. Megállás nélkül szavalták a szent Védák himnuszait — az egész sátor az éneklésüktől zengett. Máshol kobzosok regéltek Ráma hőstetteiről és Szítá erényeiről, s mindenkit túláradó jókedv kerített hatalmába: mintha csak a félistenek birodalmában folyna a vigasság.

A zshivaj hirtelen elült: Dasaratha és négy fia elfoglalták helyüket az áldozati tűz mellett. Ekkor Szítá és a másik három királylány is belépett a sátorba. A hercegeknek szinte a lélegzetük is elállt jövődöbelijük szépsége láttán: suhogó selyemruhájukban, tetőtől talpig felékszerelve égből alászállott istennőknek tűntek. Szemüket lesütve leültek jegyesükkel szemben, és Vaszistha vezetésével kezdetét vette a szertartás.

Dzsanaka király az ünneplők elé lépve érzelmektől elcsukló hangon így szólt:

— Nemes Ráma királyfi! Ezennel neked adom Szítát, hön szeretett leányomat, hogy segítségére legyen vallásos kötelességeid végrehajtásában. Mindig hú marad hozzád, s árnyékként követ majd mindenhová. Fogadd el a kezét! Áldásom reátok!

Azzal Ráma kezét Szítáéra helyezte, Vaszistha pedig szentelt vizet szórt egybefonódó kezükre, ezzel jelezve, hogy az ajándék — Szítá — véglegesen Rámáé. Ráma lassan körbejárta az áldozati tüzet, maga mögött vezetve ifjú feleségét.

— Éljen! Éljen! Ó, milyen csodálatos! — hangzott az égből a félistenek örömteli ujjongása, miközben mennyei virágok zápora hullott Rámára és Szítára. A sátrat megtöltő vendégsereg is boldog üdvözlésben tört ki. Dasaratha és Dzsánaka könnybe lábadt szemmel nézték gyermekeiket. Ráma bőrének mennyei smaragdra emlékeztető színe csodálatosan illett Szíta alabástrom bőréhez. Mindkettőjüket arany virágszirmok és csillogó ékszerek borították. Miközben kéz a kézben körülsétáltak a tüzet, Ráma mosolyogva pillantott az őket ünneplőkre, Szíta pedig szégyenlősen lesütötte a szemét.

Ráma három fivére sorban elfogadta a három másik hercegnő kezét. Laksmana Urmilát, Bharata Mandávít, Satrugna pedig Srutakirtít vette feleségül. A három dicső herceg szintén kézenfogta leendő hitvesét, s mindannyian körbejárták a tüzet. Az egész sátor hangos örömkialtásoktól visszhangzott. Zúgtak a kagylókürtök, daloltak a gandharvák, a félistenek egyre csak ütötték égi dobjaikat, az apszarák táncot lejtettek, a bölcsek pedig a Védák himnuszait zengték megállás nélkül. Aki csak jelen volt, szíve mélyéig megindulva éljenezte a hercegeket és hitvesüket.

Három nap, három éjjel ünnepeltek, s még a harmadik nap éjjelén is alig akart véget érni az önfeledt mulatság. Végül aztán királyok és hercegek mind a sátrukba vonultak, s ki-ki nyugovóra tért.

Másnap Visvámitra Dasaratha és Dzsánaka engedélyével visszatért a Himalájába, hogy folytassa lemondásait. Dzsánaka tehének, elefántok, nemes paripák, szekerek és katonák százezreit adta hozományba leányai mellé. Vagyona szinte kiapadhatatlan volt. Leányait bőségesen megajándékozta selyemmel, kézzel csomózott szőnyegekkel, arannyal, ezüsttel, drágakövekkel és több száz, gazdagon felékszerezett szolgálólánnyal.

Néhány nap elteltével Dasaratha is hazaindult hadserege élén Ajódhjába. Amint fiaival és egy sereg bölccsel az oldalán az Ajódhjába vezető széles úton haladt, hirtelen különös jelenségre lett figyelmes: az égen félelmükben rikoltozó, alacsonyan

szálló madarak tűntek fel. Dasaratha király elkomorodott, szíve összeszorult.

Megkérdezte Vaszisthát, tudja-e, mit jelentenek ezek a baljós előjelek.

— Nagy veszélyt jósolnak, ó, királyom — felelte a bölcs. — De nézd, balról őzek keresztezik utunkat! Ez azt jelenti, hogy megmenekülünk a veszélytől.

Alig fejezte be szavait, hirtelen áthatolhatatlan sötétség ereszkedett a tájra. Hatalmas fák dőltek ki recsegve, és megrázkódott a föld. A következő pillanatban aztán olyan szélvihar kerekedett, hogy szinte elsöpörte Dasaratha katonáit. Szemük-szájuk teli lett porral, és tehetetlenül, félájultan rogytak a földre.

A sötétségből egyszer csak a félelmetes szent, Parasuráma lépett eléjük. Tigrisbőr volt rajta, hosszú, tincsekbe tapadt haját pedig a feje tetején kontyba csavarva viselte. Parasuráma arról volt híres, hogy annak idején a világ királyainak huszonegy nemzedékét irtotta ki. Amikor apját megölte egy király, szörnyű bosszút esküdött. Senkinek sem kegyelmezett, s letörölte a föld színéről a királyok és katonák rendjét.

Most egyik kezében harci bárdal, a másikban villámra emlékeztető nyílvesszővel állt Dasaratha király előtt. Olyan magas volt, mint két jól megtermett férfi, és széles vállán súlyos íj nyugodott. Félelmetes volt, akár a világot elpusztító tűz, és hegyként tornyosult előttük.

A Dasaratha kíséretéhez tartozó szentek sietve körésereglettek. Illendően köszöntötték, majd megmosták kezét és lábát. Parasuráma elfogadta a szentek kedvességét, ám amint Rámára pillantott, mennydörgő hangon így szólt hozzá:

— Ó, Ráma, hallottam hírét, milyen emberfölötti erővel bírsz! Bizony, bámulatra méltó hőstett, hogy eltörted Siva íját. Hogyan nézhetném hát tétlenül, hogy egy király ilyen erős legyen, én, aki esküdt ellensége vagyok minden harcosnak?! Elhoztam magammal egy másik szent íjat: Visnuét. Most megmutathatod, mit tudsz! Illeszd ezt az égi nyilat Visnu íjának húrjára, és feszítsd meg a húrt! Ha képes vagy rá, párbajra hívlak. Amint fegyvereim lesöpörnek a csatamezőről, halhatatlan

hírnévre teszel szert!

Dasaratha kétségbeesve hallgatta Parasuráma szavait. Tudta, milyen erős, éppen ezért nagyon aggódott Rámáért. Összetett kézzel kérlelni kezdte a szentet, hogy könyörüljön Ráma életén. Parasuráma azonban ügyet sem vetett a királyra; továbbra is Rámához intézte szavait:

— Ezt az íjat, és azt is, amit kettétörtél, a félistenek építőmestere, Visvakarma faragta. Az Siváé volt, amit pedig most nyújtok át neked, az Úr Visnué. Ez az íj még annál is csodálatosabb, hiszen az Úr Visnu mindig Siva fölött áll.

Azzal leakasztotta a hatalmas íjat a válláról. Haragos tekintettel, vérben forgó szemekkel nézett Rámára: nem ismerte fel a hercegen a Legfelsőbb Urat.

— Ezt az íjat maga Visnu ajándékozta őseimnek, s én tőlük örököltem. Most neked adom, ó, Ráma! Harcos vagy, így szent kötelességed, hogy elfogadd a kihívást. Mutasd meg hát, milyen erő rejlik karodban! — mondta, s odanyújtotta Rámának az irdatlan íjat.

Ráma szája szegletében mosoly bújkált, amint előre lépve így szólt:

— Hallottam vitéz tetteidről, hogy huszonegyszer megölted a Föld összes harcosát. Dicső tettel méltón megbosszultad apád halálát. — Ráma már hallotta gyermekkorában Parasuráma híres történetét. Abban az időben a királyok letértek az erény útjáról, és égi elrendelés volt, hogy eltűnjenek a föld színéről. Parasuráma sok lemondás árán nyerte el Visnu kegyét, aki aztán felhatalmazta erre a tette.

— Szent bráhmána vagy, méltó arra, hogy imádjalak — folytatta Ráma —, te azonban megvetsz, mert a harcosok rendjéhez tartozom. Megmutatom hát neked erőmet!

Azzal egyetlen gyors mozdulattal kivette Parasuráma kezéből az íjat, húrjára illesztette az égi nyilat, és megfeszítette.

— Hová lőjjem e halálos nyilat, ó, szent? — kérdezte haragtól lángoló szemmel.

— A feljebbvalóm vagy, rád mégsem irányíthatom!

A félistenek lélegzetvisszafojtva figyeltek a magasból. Mikor látták, hogy Ráma nem engedi le a haragjában felajzott íjat, ijedtükben, hogy elpusztítja a mennyországot, rémülten kiáltozni kezdtek:

— Visnu, Visnu, ments meg bennünket!

Ráma, kezében a megfeszített íjjal, úgy ragyogott, mint a nap. Parasuráma döbbenten hőkölt hátra: érezte, hogy erejét elhomályosítja Ráma hatalma. Pillanatnyi kábulata után aztán felismerte, kivel áll szemben.

— Legyőzhetetlennek látszol, ezért azt gondolom, maga a halhatatlan Úr Visnu vagy! Elismerem, hogy alulmaradtam, de egy csöppet sem szégyellem magam, hiszen Te vagy minden világok Ura.

A bölcs visszaemlékezett, ahogy annak idején Visnu megígérte neki: egy napon eljön majd, hogy visszavegye tőle az isteni erőt, mellyel felhatalmazta. Összetett kézzel így szólt:

— Ó, Ráma, ó, mindenható Úr! Máris megfosztottál erőmtől és büszkeségemtől. Kérlek, pusztítsd el, égesd hamuvá nyiladdal azt a vágyam, hogy mennyei örömeimben legyen részem! Csakis arra vágyom, hogy szolgálhassalak. Ha minden evilági törekvésemet elpusztítod, végre méltó leszek rá, hogy örök szolgád legyek. Ez szívem legbensőbb vágya.

Mélyen meghajolt Ráma előtt, ő pedig kilőtte a félelmetes nyilat. A szent abban a pillanatban elúnt a nyíllal együtt. Ezután Varuna, a vizek istene járult a herceg elé, és nekiadta az íjat, hogy vigyázzon rá a félistenek nevében.

Hogy mi történt Ráma és Parasuráma között, azt csupán Vaszistha és néhány emelkedett bráhma szent láthatta. Dasaratha király és kísérete önkívületében azt sem tudta, mi történik. Mikor aztán magukhoz tértek, nagy kő esett le a szívükről, hogy Ráma valamiképpen megbékítette a bölcset. Megnyugodva folytatták útjukat.

Ajódhjába már eljutott a hír, hogy az uralkodó hazafelé tart. Bráhma és alattvalók ezrei tódultak ki a városból, hogy üdvözöljék őket. Felsorakoztak a széles

országút két oldalán, és kurkumával kevert rizst meg zsenge zöld leveleket hintettek a hazatérők lába elé. Dasaratha király és fiai fogatukról integettek az embereknek. Lassan haladtak előre a tömegben, ám hamarosan behajtottak a zászlókkal és virágfüzérékkel feldíszített városba. Megszólaltak a jöttüket jelző harsonák, és ahogy a király méltóságteljesen végighajtott a főúton, az emberek mind az utcára tódultak.

Végre otthon voltak. Himalájára tekintő fehér márványpalotájában Dasarathát feleségei boldog örömmel köszöntötték, és ünnepélyesen fogadták fiaikat és menyeket is. A ceremónia után az ifjú házasok saját palotájukba tértek, és ettől kezdve úgy éltek életüket Ajódhjában, mint a félistenek a mennyországban.

Dasaratha király néhány hét múlva megkérte Bharatát és Satrughnát, hogy menjenek apósuk, Kusadvadzsa királyságába, akinek nem volt fia. Meghagyta nekik, hogy segítsenek a királynak az államügyek irányításában. Bharata és Satrugna feleségével és egy nagy sereg katonával hamarosan Rádzsagrihába indult, Kusadvadzsa városába.

Ötödik fejezet

Manthará ármánykodása

Dasaratha király jócskán benne járt már a korban. Mind több és több államügyet bízott Rámára és Laksmanára, s egyre a visszavonuláson törte a fejét. A két herceg ezalatt mindent megtett, hogy segítsen a királynak, és sosem felejtkeztek meg alattvalóik érdekéről. Mindenki szerette őket. Kedvesek és szívélyesek voltak, ugyanakkor határozottak és szigorúak, ha arra volt szükség. A fegyverforgatásban nem akadt náluk kiválóbb, és nagy hősként tartották számon őket, hiszen szinte gyerekfejjel már veszedelmes ráksaszákat győztek le.

Ráma különösen közel állt az uralkodó és a nép szívéhez. A halk szavú herceg maga volt a megtestesült béke, és még ha valaki egyszer-egyszer haragosan szólt is hozzá, ő sohasem vágott vissza. A legkisebb szolgálatot is megbecsülte, és soha nem vette a szívére, ha valaki ellene tett. Legyőzte a dühöt, és szíve tele volt könyörületességgel: mindent megtett, hogy megvédelmezze alattvalóit. Eszes tanácsadókkal vette körül magát, és soha nem hozott egyetlen döntést sem anélkül, hogy kikérte volna a véleményüket. Mindent felülmúló ereje és ügyessége dacára mindig alázatos, békés és önfegyelmezett volt. Soha nem engedte, hogy irigység vagy gyűlölködés férközzön a szívébe, és soha nem bocsájtkozott értelmetlen fecsegésbe. Mindig hű maradt kötelességéhez, és örökké mások javán fáradozott.

Ráma királyfiban még a félistenek is örömet lelték, így hát gyakran megtisztelték Ajódhját jelenlétükkel. A herceg oly béketűró volt, mint a Föld anyja, oly józan, mint Brihaszpati, a félistenek bölcs tanácsadója, oly vitéz, mint Indra, szemet kápráztató szépsége pedig a napistenével vetekedett.

Dasaratha alig várta, hogy minden erénnyel megáldott legidősebb fiát trónörökössé avathassa. Már meg is beszélte tervét tanácsadóival és papjaival, akik valamennyien egyetértettek vele, hogy Rámát, a legidősebb fiút illetli a trón. Ezt a lépést az emberek is örömmel üdvözlük majd, jelentették ki. Ám amikor az udvari

csillagjósok az eget kémlelték, hogy szerencsés napra tűzhessék ki a koronázást, baljós csillagokat vettek észre az égen, melyekből azt olvasták ki, hogy hamarosan nagy baj zúdul a palotára.

Dasaratha szívét aggodalom töltötte el: az ómenek minden bizonnyal közelgő halálát jelzik. Elhatározta hát, hogy nem halogatja tovább a szertartást. Kitűzte Ráma koronázásának napját, és meghívókat küldött a Föld bolygó összes királyának és előkelőségének. Izgatottan készülődött a nagy eseményre, ám a félistenek úgy intézték, hogy emiatt meglepedkezett Kusadvadzsa királyról, így aztán Baratha és Satrughna sem lehettek jelen. Mire Dasaratha észbe kapott, már késő volt, hiszen Rádzsagriha városa jó három napi járóföldre esett. Végül beletörődött, hogy két messze földön élő fia hamarosan hall majd a jó hírről, hogy bátyjukat királlyá koronázták. Biztos volt benne, hogy örülnek majd, és nem bántódnak meg.

Hamarosan királyok és bráhmanák serege érkezett Ajódhjába. Dasaratha a palota tróntermében fogadta őket, s trónján ülve úgy ragyogott közöttük, mint Indra a félistenek között. Zengő hangján komolyan és méltósággal szólott vendégeihez:

— Mindannyian tudjátok, milyen régen védelmezi már dinasztiánk e földet. Mindeddig legjobb képességeim szerint uralkodtam, és igyekeztem még saját kényelmem árán is megvédeni alattvalóimat. Egy egész bolygó uralkodásának terhe nehezedett a vállamra, s mostanra megöregedtem: a királyi ernyő alatt immáron vénember ül. Szeretném átadni a trónt valakinek, aki méltó utódom lesz. Íme legidősebb, szeretett fiam, Ráma, akinek erényeit a félistenek királya sem múlja felül. Bizalmas tanácsnokaimmal egyetértésben, a szokásokhoz és a törvényhez híven azt akarom, hogy Ráma álljon a birodalom élén. Engedelmetekkel a szertartás holnap reggel kezdetét veszi.

Dasaratha szétnézett a királyok és bölcsek seregén. Mindenki feszült figyelemmel hallgatta szavait. Az egész világ császárának tekintették Dasarathát. Nagyon

szerették az öreg királyt, aki egész életében igazságosan és könyörületesen uralkodott. Önként fizették neki az adót, és gyakran kérték segítségét saját államuk vezetésének vitás kérdéseiben. Dasaratha vigyázta az egész világot, és gondoskodott róla, hogy minden király a vallás elveihez hűen uralkodjon. Most mindannyian úgy érezték, nem is lehetne jobb utódja a trónon, mint az ifjú Ráma. Dasarathát megindította az apai szeretet, ahogy engedelmes, nemes szívű fiára pillantott, és könnybe lábadt szemmel folytatta:

— Ráma minden kívánatos tulajdonsággal rendelkezik. Meg fog védeni benneteket, és jó királyotok lesz. Ha jónak találjátok a tervemet, kérlek, adjátok beleegyezéseteket! Ha ellenvetésetek van, most szóljatok. Talán azt gondoljátok, hogy túlságosan ragaszkodom Rámához, és hogy lehetne jobb trónörökös is találni. Ha fontos kérdésekben dönt az ember, mindig jó kikérni azoknak a véleményét, akik elfogulatlanok.

A tömeg meghatottan hallgatta a király szavait, s innen is, onnan is boldog örömköltések hangzottak fel, mint amikor a pávák köszöntik rikoltásukkal az esőfelhőt. Egész Ajódhjá visszhangzott, még a föld is beleremegett. "Úgy legyen! Úgy legyen!" — kiáltották.

— Hosszú éveken át védelmeztél bennünket féltő szeretettel, ó, király — mondta ekkor a bráhmanák képviselője. — Most, hogy derék fiad férfikorba lépett, békében visszavonulhatsz a trónról. Tedd meg Rámát trónörökösnek! Biztosak vagyunk benne, hogy méltó utódodnak fog bizonyulni. Alig várjuk, hogy a királyi elefánt hátán lássuk, feje fölött a fehér fejedelmi ernyővel.

Dasaratha látta, hogy az összegyűltekek között senki sincs, aki ellenezné Ráma királlyá koronázását. Felállt, s örömkönnyekek között így szólt:

— Szerencsés vagyok, és szerencsés az egész világ, hogy így döntöttetek. Megerősítettétek határozatomat: Ráma fog követni a trónon. Azonnal elrendelem az előkészületeket a koronázási szertartásra! — mondta, s trónjáról felpattanva

egyenesen Vaszisthához sietett. — Ó, szent bráhmána, ha nincs ellenvetésed, engedélyeddel holnap megtartjuk a ceremóniát. Kérlek, készíts elő mindent a koronázáshoz!

— Úgy legyen! — felelte Vaszistha, és utasítására a király tanácsnokai nyomban sűrögni forogni kezdtek. A tömeg boldog zsvajjal szétozlott, és egyre-másra hangzottak fel az örömteli kiáltások:

— Dicsőség Rámának! Dicsőség Rámának!

Este, mikor minden elcsendesedett, a király visszavonult hálótermébe, de sehogyse jött álom a szemére. Kísérteni kezdte a baljós jövendölés, és szíve összeszorult a félelemtől. Rámáért küldött, és amikor kettesben maradtak, így szólt hozzá:

— Kedves fiam! Sok-sok évig uralkodtam népem felett, mindig igyekeztem védelmezni őket. Sok ezer vallásos szertartást hajtottam vége, és mindig bőkezűen osztottam az adományokat. Áldozatokkal, imádattal és adakozással visszafizettem adósságomat a félisteneknek, az ősatyáknak és a bráhmanáknak. Sok örömöm volt az életben, s nem maradt már semmi hátra, mint hogy utódommá avassalak.

Dasaratha szorosán mellére ölelte fiát. Teste remegett, szeméből peregtek a könnyek. Annyira vágyott rá, hogy fiát a trónon láthassa! És végre elérkezett az idő. Semmi sem állhat a beteljesülés útjába. Hiszen még a félistenek is alig várják, hogy a nagyszerű herceget királlyá koronázzák végre! De vajon mit jelentenek a baljós csillagok? Megosztotta Rámával félelmét. Azt is elmesélte neki, milyen rossz álmai voltak az utóbbi időben.

— Azért siettetem ennyire a koronázásodat, mert királynak akarlak tudni, mielőtt valami baj történne. Erényes feleségeddel, Szítával együtt ajánljatok áldozatokat a tűzbe ma éjszaka! Holnap hajnalban kezdetét veszi a ceremónia.

Ráma engedelmesen bólintott, majd meghajtotta fejét és kisietett Dasaratha hálóterméből. Hazatért palotájába, és Szítával az oldalán leült az áldozati tűz elé,

hogy felajánlásokat tegyen Visnunak.

Ráma koronázásának hamar híre ment Ajódhjá városában. A templomok zsúfolásig teltek emberekkel, mindenki az új királyért imádkozott. Még sötétedés után is tolongtak az utcákon, egymás szavába vágva a nagy eseményről beszélgettek. A főtereken és utcasarkokon költők és lantosok énekeltek az ünnepről. A házak ormára tarka lobogókat tűztek, illatos virágfüzérék öltöztették ünneplőbe a várost. Az oszlopokon és az útmenti fákon lámpások világítottak, az utcákat rózsavízzel locsolták fel. Egész Ajódhjá szerencsehozó szent himnuszoktól visszhangzott. Elefántok és ökrök rótták méltóságteljesen az utakat, minden pezsgett az izgalomtól. Ajódhjá lakói nem tudták kivárni a napkeltét, egész éjszaka talpon voltak. Hajnalban kezdődik a koronázás!

Kaikéjinek, a király legfiatalabb feleségének volt egy púpos, öreg szolgálója, Manthará. Manthará mit sem tudott a koronázásról, s a nagy felbolydulás láttán csodálkozva kérdezte Ráma egykori dadáját:

— Mi történt, miért ujjong úgy mindenki? Csak nem valami áldozatra készül a király?

A dada boldogan újságolta el neki, hogy a király úgy döntött, utódjává avatja Rámát.

— Holnap, szerencsés csillagok alatt, Dasaratha a büntelen Rámának ajándékozta a trónt. Lehet ennél örvedetesebb hír?

Manthará belül épp oly nyomorék volt, mint kívül. A hír hallatán elöntötte a düh. Ezt a szerencsétlenséget! Ha Ráma lesz a király, úrnője, Kaikéjé kegyvesztetté válik, Kaikéjé fia, Baratha meg nem lesz más, mint Ráma szolgálója! Mantharában forrt a méreg. Mint Kaikéjé legidősebb szolgálója, régóta kiváltságos helyzetet élvezett. A király megkülönböztetett szeretetével halmozta el úrnőjét, ő maga pedig megkapta Kaikéjétől a megbecsülést, amire vágyott. A többi szolgálólány régebben sokat gúnyolta púpjá miatt, de ahogy úrnője befolyása nőtt, kénytelenek voltak

tiszteletet mutatni iránta is.

Mantharát nem hagyta nyugodni a hír. Kaikéjéhez sietett, s éles szavakkal támadt királynőjére, aki épp egy kereveten hevert:

— Kelj fel, ó, ostoba ! Hogy henyelhetsz itt tétlenül, amikor ilyen veszedelem fenyeget?! Véged van, a férjed el fog fordulni tőled!

Kaikéjé még nem hallotta Ráma koronázásának hírért. Gyöngéden nézett a szolgálóra; Manthará volt hajdan a dadája, így anyjaként tisztelte.

— Mi háborgatja lelked nyugalmát? — kérdezte tőle kedvesen.

Mantharát azonban csak még jobban felbőszítette a kérdés. Fojtott, dühtől remegő hangon válszolta:

— Mindkettőnket romlás fenyeget! A te pusztulásod az enyémet is jelenti majd, mint ahogyan jó szerencsédben is osztozom. Csakis a te érdekedben beszélek. — Hogy nagyobb nyomatékot adjon szavainak, megragadta Kaikéjé kezét. — Királyi vér folyik az ereidben, mégis úgy tűnik, nem tudod, milyenek a királyok. Negédes szavakkal szólnak hozzád, s közben az életedre törnek. Dasaratha szerető férjednek mutatkozott, ám olyasvalamit forgat a fejében, mellyel elveszejt.

Kaikéjé felült, és fürkészve nézett szolgálójára. Manthará arcát vörösre festette a düh, ahogy folytatta:

— Fiadat, Bharatát az álnok király távoli országba küldte, és most azt tervezi, hogy Ráma herceget teszi meg trónörökösnek. Mi hozhatna rád szörnyűbb balsorsot?!

Kaikéjé elmosolyodott. Rámát saját fiaként szerette, és Ráma is anyjaként tisztelte őt. Örömmel hallotta a hírt, hogy a fiú átveszi apja helyét a trónon. Nem értette, miért bántja ez Mantharát. Ha bárki más így beszélt volna a királyról és Rámáról, nyomban megbüntette volna. De Manthará a dadája volt, és hozzászokott már morcosságához. Azt gondolta, igazából vajból van a szíve, még ha néha goromba is. Leakasztotta nyakából egyik aranyfoglalatot gyémántnyaklácát, és

Manthará kezébe tette.

— Ez a legcsodálatosabb hír, amit valaha is hallottam, Manthará! — mondta. — Boldogsággal töltenek el szavaid, megjutalmazlak érte! Fogadd el ezt az ajándékot tőlem, és ha van még valami kívánságod, mondd el bátran!

Manthará a földre hajította a nyakláncot, és szidalmak záporát zúdította Kaikéjira.

— Bolond fehérnép! Semmi okod az öröme! Hová tetted az eszed? Hát nem veszed észre, hogy milyen veszély fenyeget? Mostohafiad, Ráma király lesz, saját fiadat, Bharatát meg még a ceremóniára sem hívták meg! Bharatának ugyanannyi joga van a trónhoz, mint Rámának. Meglásd, Ráma az ellenségeként fogja kezelni. Laksmana csak a szolgája Rámának, Satrughna pedig a fiadnak. Így hát egyedül Ráma vagy Bharata jöhet számításba, mint a világ jövődőbeli uralkodója. Rá se merek gondolni, micsoda veszélyben lesz a fiad, ha Ráma trónra kerül!

Manthará arca halálsápadt volt, szeme lángolt a haragtól. Miért nem érti meg Kaikéjít, micsoda veszedelemben forog?! A király az utóbbi időben elhanyagolta Kausalját, és Kaikéjihoz volt kegyesebb. Ha Ráma lesz a király, minden megváltozik. Kausaljá lesz a kiváltságos, Kaikéji pedig háttérbe szorul. És Kausaljá biztosan bosszút áll vetélytársnőjén szenvedése miatt. Kaikéji a cselédje lesz, Bharata pedig legjobb esetben is csak szolgája Rámának. És akkor vele, Mantharával mi lesz?! A félistenekhez fohászzkodott segítségért, és még elkeseredettebben folytatta:

— Micsoda szerencsétlenség! Tened kell valamit, hogy megakadályozd! Ha hagyod, hogy a koronát Ráma fejére tegyék, hamarosan meg leszel fosztva minden fejedelmi jogodtól és vagyonodtól. Ha nem vigyázol, végül az utcán találsz magad!

Szolgálója kitörését hallgatva a szépséges Kaikéji Rámára gondolt. El sem tudta képzelni, hogy Ráma bármiféle ármányra képes lenne Bharata ellen. Biztos volt benne, hogy Manthará félelme alaptalan. Ráma mindig is szigorúan követte a vallásos elveket. Igaz lelki, önfegyelmű és jószívű. Megérdemli, hogy ő legyen a

király. Koronázása után pedig minden bizonnyal úgy fog gondoskodni öccseiről, mintha csak az apjuk lenne. Manthará feleslegesen aggódik.

— Amikor ilyen örömteli esemény küszöbén állunk, nem szabad búsulnod, drága dadusom — róttá meg finoman. — Miért gyanúsítod Rámát? Fiamat, Bharatát nem fenyegeti veszély, ha Ráma lesz a király, és még az is könnyen meglehet, hogy ha eljön az ideje, Ráma átadja neki a trónt. Semmi okod az aggodalomra!

De Manthará hajthatatlan volt. Önző szíve arra vágyott, hogy az ő úrnője legyen a király anyja, és saját kapzsiságától és féltékenységétől elvakulva azt gondolta, hogy az uralkodót is ezek az érzelmek vezérelték döntésében. Hangjában nőttön nőtt a gyűlölet, ahogy a királynőnek esdekelt.

— Vak vagy tán, ó, esztelen, hogy nem látod, milyen nagy veszély fenyeget? Ráma lesz a király, aztán meg a fiát teszi meg trónörökösnek. Milyen esélye lesz Bharatának? Csak egy hercegé lehet a trón; kettőé sohasem. Ha egyszer Ráma megkaparintja a trónt, gondoskodni fog róla, hogy saját fia legyen az utódja. Ha kell, akár számúzi Bharatát, de az is lehet, hogy a másvilágra küldi! Rólad meg fiadról mindenki meg fog feledkezni. Azért vagyok itt, hogy felnyissam a szemed. Ébredj fel végre!

Mantharának a fejébe szállt a dicsőség. Dühöngött, ha arra gondolt, hogy elveszítheti kiváltságos helyzetét, és semmitől sem riadt vissza annak érdekében, hogy megőrizze hatalmát. Kihasználta a feleségek közötti természetes versengést. Kaikéjé nagyon szerette Rámát, ezért sokáig vitatkozott sötét szívű szolgájával, de annak irigy szavai lassan őt is megmérgezték. A félistenek úgy rendezték, hogy Manthará érvei megingassák Kaikéjé. Értelme megrendült, és bármennyire is szerette Rámát, kezdte azt gondolni, talán tényleg igazságtalanság, hogy ő legyen a király.

Manthará észrevette, hogy Kaikéjé elbizonytalanodott. Megragadta úrnője kezét.

— Csak nem fogunk meggondolatlanul a saját vesztünkbe rohanni?! Ha elérjük,

hogy Rámát száműzzék, Bharata ülhet a trónra, és akkor nem fenyegeti többé veszély királynői hatalmadat.

Hogyan pattant elő e kegyetlen gondolat Manthará fejéből? Minden bizonnal a félistenek sugalmazták neki, hogy mindannyiuk sorsa beteljesedjék. Kaikéjé hitetlenkedve nézett szolgálójára.

— Hogy tehetnénk ilyet?

— Gondolkozz csak! Egyszer elkísérted férjedet a harcba, mikor Indra oldalán küzdött a démonok ellen. Egész nap keményen harcolt, de mire eljött az este, eszméletlenül feküdt a csatatéren: súlyosan megsebesült. Élete veszélyben forgott, hiszen mindenki tudta, hogy éjjelente démonok kísértenek, akik felfalják a csatatéren heverő katonákat.

Kaikéjé jól emlékezett az esetre. Hogy is feledhette volna! Pedig jó néhány éve már, hogy a király a mennyek birodalmában harcolt, és Kaikéjé is magával vitte. Férje legyőzhetetlen harcos hírében állott, ezért a félistenek megkérték, hogy segítsen nekik a démonok ellen vívott csatájukban. Olyan ádázul küzdött, hogy úgy tűnt, harci szekere egyszerre tíz irányba néz. Akkor kapta a Dasaratha, "tíz szekér" nevet.

— Látván, hogy férjedet halálos veszedelem fenyegeti, a szekérre emeltem, megragadtad a gyeplőt, és te magad vezetted vissza a szekeret a palotába. Megmentetted az életét. Emlékszel? Mikor magához tért, hálából kész volt teljesíteni két kívánságodat, de te azt válaszoltad, hogy majd akkor élsz az ajánlattal, ha igazán szükséged lesz rá. Elérkezett az idő! Eredj Dasaratha királyhoz, és kérd meg, hogy száműzze Rámát, és Bharatát tegye meg trónörökösnek!

Hiába szerette annyira Kaikéjé férjét és Rámát, Manthará addig beszélt, hogy ármányos szavai végül meggyőzték. Sértve érezte magát. Hogy bánhatott vele így a király?! Hiszen nem volt nála kedvesebb és gyöngédebb szívű férj. Vagy csak megjátszotta volna? Düh feszítette keblét. A király édes szavakkal hitegette, de lám,

tettei mást mutatnak: mégiscsak Kausaljá a kedvence. Valószínűleg együtt eszelték ki, hogy elküldik Bharatát. Hogy is nem jött rá hamarabb?! Hiszen világos, mint a nap! Most minden alattomoságukra fény derült. Dasaratha nem tagadhatja tovább, hogy semmibe veszi őt, hiszen Kausaljá fiát akarja a trónra ültetni.

Kaikéjé keserűen felsóhajtott.

— Hát nem bánom, dadus — mondta. — Most azonnal a királyhoz sietek, és megkérem, hogy teljesítse az ígéretét.

A csavaros eszű Manthará ravaszul hunyorgott.

— Kérd meg, hogy legalább tizennégy évre számúzza Rámát. Annyi idő alatt az emberek megszeretik fiadat, Bharatát, és nem lehet már letaszítani a trónról.

Mantharának igaza volt, hogy Bharata sohasem lehetett volna király Ráma jelenlétében. Az emberek nem egyeztek volna bele. Sőt, valószínűleg az alázatos Bharata sem egyezne bele, hogy bátyja jelenlétében a trónra üljön. Rámát el kell küldeni, nincs más megoldás.

— Gondoskodj róla, hogy Ráma elhagyja a királyságot, máskülönben hiába koronázzák meg Bharatát, Ráma a trónra fog törni. Vigyázz, Ráma hatalmas és befolyásos! Fiad hosszú időt töltött a messzi Rádzsagrihában, míg Ráma itt volt, és megnyerte az emberek szívét. Mindenáron meg kell tőle szabadulni, mégpedig hosszú időre!

Kaikéjé figyelmesen hallgatta, amint Manthará feltárta gonosz tervét.

— Jól figyelj, elmondom, hogyan csavarhatod ujjad köré a királyt! Ölts magadra piszkos rongyokat, ziláld össze a hajadat, menj a duzzogószobába, és feküdj le a csupasz földre! Tépd le magadról az ékszereidet, és kezdj el hangosan sírni!

Manthará ismerte úrnője ártatlan, szelíd természetét. Neki magának sohasem jutott volna eszébe ilyen alattomos terv. De azért volt ott ő, hogy kioktassa! Az álnok kígyó terve arra épült, hogy kihasználják azt a gyöngéd hitvestársi szeretetet, amellyel Dasaratha legfiatalabb, legszebb feleségét kitüntette.

— A király a tűzbe menne érted. Nem fogja tudni elviselni, hogy duzzogsz. Ó, gyönyörű hölgy, szépséged erejével hamar ráveszed majd, hogy megtegye, amire kéred!

Kaikéjé keze ökölbe szorult a fehér selyemmel leterített kevereten. Mantharának igaza van. A király mégiscsak szerette valamiért, ha másért nem, hát szépségéért és bájaiért, hiszen minden áldott este szakított rá időt, hogy felkeresse. De ma este meglepetésben lesz része! Kaikéjít teljesen magával ragadta a düh, miközben a szolgáló szavait hallgatta.

— Mikor a király látja, milyen feldúlt vagy, megölel, és mindent megígér, hogy megbékítsen. Pazar gyémántokkal és igazgyöngyökkel akar majd elkápráztatni, de nehogyan meginogj! Emlékeztess rá, hogy annak idején megígérte, teljesíti két kérésedet. Élj most ezzel a két kívánsággal, királynőm! Követeld, hogy száműzze Rámát az erdőbe, és koronázza Bharatát királlyá!

Manthará úgy adta elő bűnös tervét, mintha az igazságot követelné, és megtévesztette Kaikéjít, pedig az kedves, finom lelkű, bölcs asszony volt. Most azonban elvesztette józan ítélőképességét, és fejet hajtott a gonosz tanács előtt. Férje és Ráma immár ellenségnek tűntek szemében. Lázasan zihálta:

— Igen, becsapott a király! Jól tetted, hogy nem takargattad hibáit, és tanácsokkal láttál el, ó, bölcs asszony! Nem leszek hálátlan: amint fiam a trónra kerül, gazdagon megjutalmazlak.

Manthará alattomos mosolyra húzta száját, majd sürgetni kezdte úrnőjét:

— Induljunk máris a duzzogószobába, bármelyik percben itt lehet a király! Nem szabad tétlenül túrnöd, hogy Rámát tegye meg királlyá. Fiaid és saját érdekedben ne tétovázz!

Kaikéjé egyre inkább Manthará gonosz hatalma alá került. A cseléd újra meg újra elismételte, milyen álnokul viselkedett Dasaratha a királynővel, és Rámáról is csak rosszat mondott. Kaikéjé haragja egyre jobban fellángolt szerettei ellen. Amint

a duzzogószobába értek, a földre vetette magát.

— Amíg a király nem számúzi Rámát az erdőbe és a trónra nem ülteti Bharatát, egy tapodtat sem mozdulok innen! — mondta. — Itt fogok feküdni étlen-szomjan. Ha nem teljesíti égő vágyamat, látni fogod, amint a halál birodalmába távozom!

Ékszerei szanaszét gurultak, füzérét letépte nyakáról. Zokogva a mívés mozaikpadlóra vetette magát, s úgy hevert ott, mint egy égből alázuhant istennő.

Hatodik fejezet

Dasaratha király szíve megszakad

A király körbejárta a palotát, s miután látta, hogy mindenki a másnap hajnali koronázás előkészítésén tüsténkedik, lépteit — mint minden este — kedvenc királynője, a szépséges Kaikéjī lakosztálya felé irányította. Úgy tért be a pompás szobákba, mint ahogyan a hold hág fel az égre, hűsítő sugarait vetve a földre. Színpompás madarak, tarka papagájok dala hallatszott, a függőkertekben pávák sétálgattak a hamvas virágok és a duzzadó gyümölcsű fák között. A madarak éneke elvegyült a lantok, vínák és hárfák egész palotát betöltő muzsikájával. A falakat finom selyemkelmék és csodás festmények díszítették. A szobákat karcsú lábú, aranyveretes elefántcsont-asztalkák és selyempárnákkal bélelt heverők tették otthonossá, a padlókat drága, kézzel csomózott szőnyegek borították. Az arany asztalokon ínycségek sorakoztak a kristálykelyhekben, s szolgák egész serege leste a király és a királyné parancsait, hogy legapróbb óhajukat is tüstént teljesítsék.

Dasaratha méltóságteljesen vonult végig a mennyek pompájával vetekedő termeken. Az állig felfegyverzett ajtónállók mélyen meghajoltak, amint elhaladt mellettük, a szolgálólányok összetették kezüket és kecsesen fejet hajtottak előtte. Kaikéjī hálószobájába lépve Dasaratha tekintete hiába kereste királynője bájos alakját az ágyon. Hogy lehet, hogy nincs itt? Hiszen tudta, hogy jön! Halkan szólította. Semmi válasz. A király aggódni kezdett. Mi történhetett?

Körülnézett, de csak az ajtónál álló szolgálólányt találta. Őt kezdte faggatni a királyné hollétéről, s a leány szomorúan válaszolta, hogy úrnője haragjában a duzzogószobába vonult.

A király felettébb megdöbbsent e furcsa hír hallatán. Nyomban a duzzogószobába sietett, és valóban ott találta feleségét, aki kimerülten, dühtől gyötörve hevert a padlón. A királynak mérhetetlen fájdalmat okozott, hogy így kellett látnia legfiatalabb feleségét, aki az életénél is kedvesebb volt neki. A királynő

szívében gonosz, bűnös vágyak égtek, de ahogy szánnivalóan hevert a földön, olyanak tűnt, mint egy könnyörtelenül leszakajtott és elhajított rózsaszál, vagy mint a mennyekből szívtelenül letaszított istennő, vagy mint egy őz, amit foglyul ejtett a kegyetlen vadász. Dasaratha úgy nézett rá, mint ahogy a hímelefánt nézhet mérgezett nyíllal megsebzett, földre roskadt párjára. Gyöngéden megcirógatta hitvese könnyáztatta arcát, és halkán vigasztalni kezdte:

— Nem lehet, hogy rám haragszol, hiszen én mindig azon fáradozom, hogy boldogságod soha véget ne érjen. Mondd hát, kedvesem, ki bántott meg ennyire, hogy most itt heversz a porban? Saját kezemmel fogom megbüntetni! Vagy talán azt akarod, hogy szabadon bocsássak valakit, aki büntetést érdemel?

Kaikéj egy szót sem szólt, s nem is nézett a királyra. Dasarathát felzaklatta felesége megmagyarázhatatlan viselkedése.

— Fáj talán valamid, hívjam az udvari orvosokat? Hamar meggyógyítanak, meglásd! Árudd el, mit szeretnél, és én máris parancsot adok, hogy itt teremjen! Nem bírom elviselni, hogy ennyire bánkódsz. Megtennék bármit, hogy jó kedvre derítselek. A föld minden kincse az enyém. Mire vágysz, mit adjak neked? Mire jó, hogy így kínozod magad, szeretett királyném? Kérlek, kelj fel, és áruld el bánatod okát!

Kaikéjít bizakodással töltötték el férje szavai. Látta, mennyire megindította a királyt az iránta érzett szeretet, és úgy érezte, férje kész mindent megtenni a kedvéért. Elérkezett az idő, hogy előadja szörnyű kérését.

— Senki emberfia nem bántott, ó, király — mondta meggyötört hangon. — De szeretnék kérni tőled valamit. Ígérd meg, hogy teljesíted a vágyamat!

Dasaratha ölébe vonta hitvesét, sötét fürtjeit hátrasimította homlokából, és rámosolygott.

— Ráma fiamon kívül nincs senki, aki nálad kedvesebb lenne nekem ezen a földön. A legyőzhetetlen, nemes lelkű Rámára esküszöm, rá, aki még az életemnél is

drágább nekem, hogy teljesítem vágyadat! Rámára, akitől csak az életem árán válnék meg, esküszöm, hogy végrehajtom parancsodat. Rámára, akiért odaadnám mind a három másik fiamat, az egész országomat, sőt, saját magamat is, esküszöm, hogy megteszem, amire kérsz. Ó, nemes hölgy, áruld el, mit szeretnél!

Kaikéjé elégedetten hallgatta, hogy férje háromszoros esküvel köti meg magát. Ujjongott magában, hiszen tudta: elérte, amit akart. Akár a kígyó sziszegése, úgy törtek elő belőle a szavak, melyeket még ellenség sem érdemelt volna soha.

— A félistenek a tanúi esküdnek. Indra, a nap, a hold, az ég, a tűz, a nappal és az éjszaka, a négy égtáj őrizője, a mindenség maga és a szívben lakozó Felsőlélek mind hallották, amit mondtál. A dicső uralkodó, aki sohasem szegi meg adott szavát, aki tudja, mi a helyes, ígéretet tett.

Dasaratha kíváncsian várta, mit akar mondani. Kaikéjé mélyen a szemébe nézett, majd ünnepélyesen így szólt:

— Emlékezz, király, hogyan mentettem meg az életedet, amikor a félistenek oldalán a démonok ellen harcoltál! Hálából megígérted nekem, hogy teljesíted két kívánságomat. Akkor nem kértem semmit, ám most szeretnék élni ajánlatoddal. Teljesítsd óhajomat, ó, uram, máskülönben a szemed láttára fogok belepusztulni a bánatba!

A király szenvedélytől korbácsolva, ígéretétől kötve mit sem sejtett a csapdáról, amit felesége állított neki. Gyöngéden nézte hitvese szépséges arcát, és készen állt rá, hogy beleegyezzen, bármit is kérjen, mint ahogyan az őz lép a halált hozó hurokba.

Kaikéjé folytatta:

— Elsőnek azt kérem, hogy Bharatát tedd meg királynak Ráma helyett. Második kérésem az, hogy száműzd Rámát az erdőbe, és ne engedd hazatérni tizennégy kerek esztendeig. Legyél hű szavadhoz, ó, királyok királya, tedd dicsővé saját neved és családodét!

Dasarathát úgy érték szavai, mintha a halál kopogtatott volna az ajtaján.

Hitetlenkedve meredt feleségére. Biztosan csak álmodik. Vagy talán egy előző életbeli emlék kelt hirtelen életre rémisztő élénkséggel? Megbomlott volna az elméje? A lágyszívű Kaikéji nem kérhet ilyet! Hiszen szereti Rámát, és mindig is szerette! Újra meg újra átgondolta felesége felfoghatatlan szavait, és hirtelen eszméletét veszítette a fájdalomtól. Mikor magához tért, Kaikéji eltökélt arcát látta maga előtt, és újra kegyetlen szavai hangzottak a fülében. A király a csupasz földön ült, és reszketett, akár az őz, ha megpillantja az oroszlánt. Zihálni kezdett, mint a furulya hangjától bűvöletbe esett óriáskígyó.

— Ó, jaj! Mit tettél velem! — nyögte, majd másodszor is elájult.

Mikor újra visszanyerte eszméletét, düh fojtogatta. Kaikéji a király hön szeretett fia, Ráma ellen fordult! Dasaratha álmában sem gondolta volna, hogy szelíd, gondoskodó hitvese ilyen alattomosagra vetemedhet. Végtelenül felbőszült.

— Ó, kegyetlen asszony, gonoszul a végzetemre törsz! Mit ártott neked valaha is Ráma? Miért akarod elveszejtetni, s vele engem is? Mérges kígyót melengettem a keblemen. Hogyan üldözhetném el, mikor mindenki az erényeit dicsőíti? Nem haboznék, ha meg kellene válnom hitveseimtől, a királyságomtól vagy akár az életemtől is, de Rámától nem tudok elszakadni!

Dasaratha felindultságában elnémult, egy szó sem tudta elhagyni többé az ajkát. Mindig jó volt Kaikéjihez. Hogy árulhatta így el? Hiszen tudnia kell, hogy kérésével megöli! Könnyek tódultak a szemébe, ahogy erőt vett magán, s ismét megszólalt.

— A világ fennmaradhat a nap nélkül, a búza beérhet eső nélkül, de én nem élhetek, ha nem láthatom Rámát. Oldozz fel esküm alól, ó, szépséges hölgy, és mondj le bűnös kívánságodról! Lábadhoz borulok, úgy kérlek, könyörülj rajtam!

Dasaratha megérintette a királyné lábát, és esdekelve pillantott fel arcára. Kaikéji szenvtelenül állta tekintetét, és nem válaszolt. A király hangja megremegett:

— Ha úgy érzed, nem törődtem eléggé fiaddal, Bharatával, ám legyen ő a király Ráma helyett. De mi szükség arra, hogy elüldözzük az ártatlan, lótuszszemű Rámát?

El sem tudom hinni, hogy haragudj rá. Hiszen annyiszor beszéltél róla nekem, hogy mennyire szereted drága fiamat. Talán valami gonosz szellem szállt meg...

Dasaratha király nem tudta elképzelni, mi más okozhatta volna felesége hirtelen pálfordulását, hiszen még sohasem látta kegyetlennek, önzőnek vagy irigynek. Aztán eszébe jutottak a baljós előjelek, melyekről a csillagjósok beszéltek. Egészen bizonyos, hogy gonosz lélek szállta meg Kaikéjít. Kissé lágyabban folytatta:

— Saját két szememmel látom, hogy szolgál téged Ráma, még készségesebben, mint saját fiad, Bharata. Hiszen te magad is ezt állítottad! Hogy juthatott eszedbe, hogy a veszedelmes vadonba küldd Rámát tizennégy évre? Hadd maradjon itt, Baratha attól még lehet király!

De Kaikéjít nem engedett. Nem bízott Dasarathában, és az irigység álnok kígyója befészkelte magát a szívébe. A király bizonyára csak meg akarja nyerni üres szavaival. De többé nem engedi, hogy bolondot csináljanak belőle. Nem feledte Manthará szavait. Sem a király, sem hőn szeretett Kausaljája nem csapja be ezúttal. Bármit is mondjon férje, kicsikarja belőle, hogy betartsa az ígéretét.

Dasaratha gondolatai összekuszálódtak, értelme cserbenhagyta. Jobban szerette Rámát, mint az életét, ugyanakkor kötötte szava. Szíve csaknem megszakadt. Úgy érezte, sohasem tudná fiát eltaszítani magától és az erdőbe küldeni, ugyanakkor félt, hogy esküje megszegésével szégyent hoz nemes családjára. Minden őse arról volt híres, hogy mindig hűek maradtak adott szavukhoz.

Még egy utolsó kísérletet tett, hogy lebeszélje Kaikéjít szörnyű tervéről:

— Mi hasznod belőle, ha az erdőbe száműzöd Rámát? Mindig hűen szolgált és jót akart neked. Soha senkinek nem volt panasza Rámára, még a nálánál fiatalabbaknak sem, nemhogy feljebbvalóinak, mint amilyen te is vagy. Igazmondás, nagylelkűség, egyszerűség, önfegyelem, kedvesség, egyenesség, őszinteség, tanultság és szolgálatkészség — ezen erények egyike sem hiányzik Rámából. Hogy akarhatsz rosszat e bűntelen hercegnek?

Dasaratha érezte, hogy Kaikéjít nem hatják meg szavai. A vak is láthatta, hogy Ráma iránt érzett szeretete gyűlöletbe fordult. Más úton próbálta jobb belátásra bírni a királynét, és saját fájó érzéseit tárta elé:

— Ó, Kaikéj, hogy nem esik meg a szíved rajtam nagy bánatomban? Öreg vagyok, és megviselt az uralkodás gondja, meg vannak számlálva a napjaim. Durva szavaid elviselhetetlen bánatot okoztak szívemnek. Mire vágysz? Mindent neked adok, bármit is kérj. Összetett kézzel borulok lábad elé: ne üldözd el Rámát! Könyörülj meg rajtam — ha elmegy, belehalok a bánatba.

Kaikéj továbbra is hidegen nézett szánalmasan könnyörgő férjére. Dasaratha a földre zuhant, vergődni kezdett, mint egy haldokló madár, és levegőért kapkodott. Újra meg újra könnyületért rimázkodott, de Kaikéj szívében nem ébredt sajnálat. Szívét megkeményítették Manthará szavai, értelmét megzavarták a félistenek. Nem tágított gonosz szándékától. Megvetően nézte Dasarathát, és éles szavakkal így szólt:

— Hogy fogsz a világ szemébe nézni, ó, nemes király, ha megszeged ígéreted, és esküd ellenére nem teljesíted kérésem? Ki fog hinni ezek után a jámborságodban? Ha a szentek kérdőre vonnak, mit felelsz nekik? El fogod ismerni, hogy megszegted jó asszonyodnak adott szavadat, akinek az életedet köszönheted? Csak nem vonod most vissza ígéretedet, azok után, hogy háromszoros esküvel erősítetted meg?

Kaikéj úgy érezte, férje becsapta. Megígérte, hogy teljesíti két kérését, és most megpróbál kibújni alóla. Mindez megerősítette gyanúját, hogy férjének egy szavát sem hiheti. Soha nem is akarta teljesíteni feleségének tett ígéretét. Jéghidegen sziszegte:

— Méltó ez dicső családotodhoz, ó, királyok királya? Ősatyáid készek voltak mindent feláldozni, akár az életüket is, hogy ne hozzanak szégyent a dinasztiára. Ó, ostoba király! Látom, minden erényt félredobsz, csak hogy Rámát ültethesd a trónra, és az idők végezetéig élvezd az életet Kausaljával az oldaladon!

Kaikéj tajtékozott a dühtől. A király kész mindent feláldozni Kausaljá fiáért, vele

pedig mit sem törődik. Mi több, még akkor is megtagadja jogos kérését, ha ezzel szégyent hoz a saját fejére.

— Akár őszintén mondtad, hogy teljesítetted a kérésemet, akár nem, most már nem vonhatod vissza a szavadat! — Hangja rikácsolásba csapott át. — Ha Rámát teszed meg királynak, mérget fogok inni, és a szemed előtt lehelem ki a lelkemet! Inkább a halál, mint hogy azt kelljen végignéznem, hogy Kausaljá lesz a király anyja. Addig nem nyughatom, míg Ráma száműzetésbe nem vonul!

A király egész testében remegett. Üveges tekintettel meredt felesége szép, de könyörtelen arcára. Villámcsapásként érték kegyetlen szavai. Ráma nevét kiáltotta, és hirtelen a földre zuhant, mint egy gyökerestől kidöntött fa. Mintha eszméletét veszítette volna, hosszú ideig feküdt tágra nyílt szemmel, mozdulatlanul a hideg márványpadlón. Lassan tért csak vissza belé az élet. Feltápáskodott, és megtört hangon azt mondta:

— Nem tudom elhinni, hogy ezek a te gondolataid. Ki vett rá erre a gonoszságra? Nem gyötör a szégyen amiatt, hogy arra, amit ily könnyedén kimondasz, senkinek még csak gondolnia sem lenne szabad? Mintha gonosz szellem szállt volna meg. Hogyan fészkelte szívedbe ez az alaptalan félelem, melynek fiókáit dédelgeted, az irigységet és a dühöt? Miért tekinted Rámát egyik napról a másikra ellenségednek? Mi jót vársz attól, ha Bharata lesz az utódom Ráma helyett? Ahogy a nemes szívű, igaz Bharatát ismerem, még arra sem lesz hajlandó, hogy Ajódhjában maradjon Ráma nélkül, nem hogy a trónra üljön!

A király számtalanszor tanúja volt, milyen szeretettel szolgálta Bharata Rámát. Irtózna még a gondolatától is, hogy elfogadja a királyságot, ha Rámát miatta száműzik. Mi lelte Kaikéjít, hogy egyáltalán eszébe jut ilyesmi? A félistenek keze lenne a dologban? De hát miért lenne érdekük, hogy megfosszák Rámát a hatalomtól? És még ha Bharata lesz is a király, mi értelme Rámát száműzni? A gyötrő töprengés mély barázdákat vont máskor oly ragyogó arcára.

— Hogy nézzek a holdarcú Ráma szemébe, ha elúzódom az erdőbe? A királyok, akik a földkerekség minden birodalmából idesereglettek, biztosan azt mondanák: "Hogy lehet, hogy mindeddig ez a nyomorult ostoba volt az uralkodónk?" Ha a bölcsek Ráma felől kérdeznek, hogyan fogom nekik bevallani, hogy Kaikéjé kérésére a vadonba kergettem? És ha úgy védekezem, hogy nem akartam megszegni szavam, azt kérik majd számon tőlem, miért tettem közhírré, hogy holnap a trónra ültetem Rámát? — Dasaratha egy heverőre rogyott. Karját Kaikéjé felé nyújtotta, aki megint a földre vetette magát férje szavai hallatán. — Mit fogok válaszolni Kausaljának, mikor megkérdezi, miért bántam vele ilyen kegyetlenül? Mindig is elhanyagoltam erényes asszonyomat a kedvedért. Ha arra gondolok, mit tettem, összeszorul a szívem.

Kausaljá nevének hallatán Kaikéjé még konokabb lett. Micsoda égbekiáltó igazságtalanság! Hogy várhatja el tőle a király, hogy elhiggye neki, hogy jobban szereti őt, mint Kausalját? Dűhtől lángoló szemmel meredt a férjére. Dasaratha tovább beszélt, bár szavai leperegtek a hajthatatlan királynőről.

— Ha végig kell néznem, hogy Ráma a rengetegbe vész, és Szítá sír utána, hamarosan belehalok a bánatba. Akkor aztán zsarnoki kezedbe kaparinthatod a hatalmat, és senki sem fog megzavarni téged és fiadat, a királyt az állam ügyeinek intézésében! Milyen kedvesen szolgáltál — téged tartottalak a legszebbnek az összes feleségem közül. Mekkora tévedtem! Áldozatul estem csalárd szívélyességnek, közel engedtelek magamhoz, és most belém döfted éles szavaid törjét. Úgy bántál el velem, mint a vadász az őzzel, miután édes muzsikával magához csalogatta.

Mikor Dasaratha látta, hogy Kaikéjé nem áll el szándékától, egyre jobban kétségbeesett. Dühében és tehetetlenségében saját magát kezdte okolni a törtétekért. Biztosan az egész világ elítéli majd, amiért feláldozza ártatlan fiát egy bűnös asszony kedvéért. Ez a balsors csakis valamely előző életében elkövetett szörnyű tett büntetése lehet. Arcát tenyerébe temette, és sírva fakadt.

— Csak azok miatt bánkódom, akik miattam fognak szenvedni, amikor gonosz módon megfosztom atyai szeretetemtől Rámát, és az ismeretlenbe kergetem. Megérdemlem majd, ha így gyaláznak az emberek: "Vén számár ez a király, mégis elvette az eszét a telhetetlen kéj, és kedvenc felesége kedvéért még legkedvesebb fiától is elfordult!"

Dasaratha király nem tudott többé uralkodni fájdalmán, ami úgy tört elő szívéből, akár egy haragos folyó. Hol szidalmak záporát zúdította Kaikéjira, hol azért esdekelt, hogy legalább a másik két királynéra, Szítára meg Ajódjhá polgáira legyen tekintettel. Mindent megpróbált, hogy jobb belátásra bírja, de az álnok asszony konokul kitartott szívtelen kérése mellett. Végül a királynak be kellett látnia, hogy Ráma távozása elkerülhetetlen. Kétségbeesetten így szólt a királynőhöz:

— Ráma végtelenül engedelmes. Abban a pillanatban, hogy azt mondom neki, menjen, el fog menni. És ha ő elmegy, azt én nem élem túl. Elhagyom a világot, de még a félistenek is elítélnék majd a mennyekben gonosz tettem miatt. De te is gyalázatot hozol fejedre, kőszívű asszony! Az emberek megvetnek majd, amiért a nemes Rámát, akiért úgy rajonganak, a vadonba száműzöd.

Dasarathának összeszorult a szíve, ha arra gondolt, hogy Ráma a dzsungelben fog élni. A herceg kényelmes hintókhöz és elefántháthoz szokott. Mi lesz vele, ha a rengeteg csapásain kell gyalogolnia? Nap mint nap udvari szakácsok seregei lesték minden kívánságát, egymással versengve főzték neki a finomabbnál finomabb ínycfogásokat. Mi lesz vele, ha gyökereken és fanyar erdei bogyókon kell tengetnie az életét? Bőrét felsérti majd az erdőlakók durva ruhája, hiszen mindig csak a legfinomabb selyemkelméket viselte. Az uralkodó meggyötörten ingatta a fejét, és érezte, hogy életereje elhagyja. Kaikéjira nézett, akiben immár árulót látott, aki az életére tört.

— Ó, nyomorult asszony! Tövestől kéne kitépni a nyelvet, ami képes volt ilyen kegyetlen és gonosz szavakat kiejteni! Ha Ráma a sötét rengetegbe tér, engem

bizonyos, hogy magával ragad a halál. Mindenki átkozni fog. Kausaljá és Szumitrá bánatukban és szégyenükben valószínűleg követnek majd a halál birodalmába.

Miután ilyen romlást hoztál szeretteidre, egyedül maradhatsz fiaddal, és uralhatod a világot. Vajon mit tartogatsz jövődöbéli alattvalóid számára, kiket egész életemben szerettem és védelmeztem? Milyen fájdalom végezzen velük?

Dasarathának esze ágában sem volt számúzni Rámát, de tudta, hogy odaadó fia tüstént távozik, amint hall apja szorult helyzetéről. Utolsó segélykiáltásként aztán még egyszer Kaikéjéhez fordult:

— Még ha mérget veszel is be, ha a tűzbe veted vagy felakasztod magad, akkor sem vagyok hajlandó számúzni Rámát! Szégyent hoztál a családdra, és eltökélted, hogy az enyémet is tönkreteszed. Sohasem fogok beleegyezni kegyetlen kérésedbe! Ó, kőszívű királynő, felejtsd el bűnös vágyaidat! A lábad elé vetem magam gyötrelmes helyzetemben. Térj észhez! Könyörülj rajtam, hiszen mindig jóakaród és védelmeződ voltam!

Dasaratha király kimerülten a földre rogyott, kezét ismét felesége felé nyújtotta. Kaikéjé azonban a végsőig hajthatatlan maradt. Manthará meggyőzte, hogy a király rosszat akar neki, és értelmét teljesen összekuszálták a félistenek. Szívében nyoma sem volt már a szeretetnek férje iránt. Csak az lebegett szeme előtt, hogy még mindig nem érte el a célját. Megvetéssel a hangjában szólott a földön heverő uralkodóhoz:

— Hová lett a méltóságod, ó, hatalmas király? Üres szavak csupán, mikor arról beszélsz, hogy kitartasz az igazság mellett? Visszavonod ígéretedet, hogy teljesíted két kívánságomat, annak ellenére, hogy háromszoros esküvel erősítetted meg ezen a szent helyen? Teljesítsd kérésemet, ahogy ígérted, és megmented hírneved, amely az egész világot bejárja!

Dasaratha nem válaszolt. Nem is volt már eszénél. Hosszú ideig maga elé meredt, majd királynőjére emelte pillantását. Kaikéjé hideg arckifejezése arról

árulkodott, hogy egy szemernyit sem enyhült meg. A bánattól sújtott uralkodó felnézett a tiszta esti égboltra. Nidrához, az éj királynőjéhez imádkozott, hogy maradjon vele örökké. Nem tudott szembenézni a hajnallal, ha az Ráma távozását hozza. Sírva ismételte Ráma nevét.

— Csupán arra kértelek, hogy váltsd be nekem tett ígéretedet, ó, király — mondta Kaikéji szenvtelenül. — Miért vagy úgy elkeseredve? Ősatyáid példájukkal világosan kijelölték az erkölcs útját számodra. Ne térj le erről az útról, ó, igaz király! Küldd el Rámát! — Kaikéji tanult asszony volt, és mivel tudta, mennyire sokat jelent férje számára a vallás és az erény, erre hivatkozott. — A bölcsek, akik különbséget tudnak tenni a helyes és a helytelen között, a becsületességet kiáltják ki legnagyobb erénynek. Én csak arra ösztökéllek, hogy cselekedj becsületesen, és légy hű szavadhoz. Ó, király, tedd, ami a kötelességed! Az igazság és a becsület a világ tartópillére. Az örök Védák is az igazságot képviselik, az erény az igazságban gyökerezik, és az igazság tartja fenn minden teremtett lény életét. Aki az igazság útját járja, elérkezik a Legfelsőbbhöz. Rögzítsd elmédet az igazságra, ó, király, és tedd meg, amire kérlek: számúzd Rámát az erdőbe!

Kaikéji szeme szanaszét heverő ékszereinél is fényesebb szikrát vetett, miközben utolsó szavait intézte a királyhoz.

— Háromszor ígérted, háromszor kérlek hát. Teljesítsd óhajomat: tedd királlyá a fiamat, Rámát pedig küldd el az erdőbe! Csakis ez fog elégedetté tenni. Ha azt látom, hogy becstelen lettél, véget vetek az életemnek!

Az álnok Kaikéji konokul kitarított szándéka mellett, és Dasaratha nem látott kiutat. Megfogadta, hogy teljesíti kérését, meg kell hát tennie. Hatalmas lelkiezővel uralkodott magán, noha szíve elviselhetetlen fájdalommal égett. Kaikéji kisírt szemébe nézett. Hogyan tekinthetné még ezek után is hites feleségének? Megérdemli, hogy elhagyja! Soha többé ne hívja senki Dasaratha királynőjének, nem akarja, hogy együtt említsék a nevét az övével!

— Ó, álnok fehérchseléd! Itt és most elvetem kezéd, melyet annak idején szent mantrák éneklése közben az áldozati tűz mellett fogadtam el. Az éjszaka a vége felé közeledik, és a boldog nép hamarosan sürgetni kezd, hogy avassam utódommá Rámát. De én — a te gonoszágodnak köszönhetően — még ma befejezem földi küldetésem, és azt akarom, hogy Ráma végezze el az utolsó szertartásokat másvilágra távozott lelkemnek. Te, szívtelen nőszemély, nem mutathatsz be felajánlásokat nekem az áldozati tűznél! Nem tekintelek többé asszonyomnak!

Kaikéjé dühé fellángolt. Mi haszna ezeknek az üres szavaknak? Dasaratha már régen elutasította azzal, hogy Kausalját választotta kegyeltjének!

— Miért beszélsz ily maró, ily bántó szavakkal, ó, uralkodó? — vágott vissza élesen.

— Saját magad tettél ígéretet nekem, én csupán arra kérlek, hogy teljesítsd! Ne keseregj tovább, mint egy vénasszony, hanem küldj fiadért, Rámáért. Tedd meg, ami kötelességed — ez az erény útja!

Dasaratha mérhetetlen lelki erővel uralkodott magán:

— Tehetetlen vagyok, megköt az erkölcs köteléke. Nem tudom, mitévő legyek. Rámát hívom segítségül. Hozzátok elém nemes fiamat! — kiáltotta, majd visszarogyott a kerevetre, kimerülten a bánattól és a hiábavaló próbálkozástól, hogy jobb belátásra bírja feleségét.

Hetedik fejezet

Ráma engedelmeskedik

Hajnal előtt Vaszistha is megérkezett Ajódhjá városába, számos tanítványa kíséretében. A bölcs végigsietett a tiszta utcákon, melyeken izgatott embertömeg hömpölygött, akik mind a koronázásra vártak. Átsétált a fellobogózott palotakapukon, végighaladt a belső udvarokat benépesítő, szent himnuszokat éneklő bráhmanák mellett. Egyenesen Dasaratha lakosztályába igyekezett. Szumantra találkozott vele a palota kapujában, és előreszaladt, hogy értesítse urát a szívesen látott vendég érkezéséről. Nem is sejtette, milyen állapotban találja majd a királyt. Azt tervezgette, milyen kedves szavakkal üdvözli majd az uralkodót, aki kedvesebb volt neki, mint a saját apja. Az öröktől tudta, hogy Dasaratha Kaikéjé lakosztályában van, így aztán arra irányította lépteit, és az ajtó előtt hangosan így szólt:

— Ébredj, ó, uralkodó, a világokat melengető nap is felkelőben van már a keleti horizonton! Úgy kérek, hogy kelj fel, és végezd kötelességed, mint ahogyan Mátali, Indra tanácsadója ébresztette fel urát, aki aztán legyőzte a démonokat.

Mindannyian összetett kézzel várunk. A dicső Vaszistha is megérkezett, sok más bölccsel egyetemben, és készen áll, hogy elvégezze Ráma királlyá avatásának szent ceremóniáját. Rendelkezz, hatalmas király, hadd kezdődjön az ünnepség!

Dasaratha királyt ismét elöntötték a bánat hullámai Szumantra szavai hallatán. Kिरontott felesége lakosztályából, és szekérhajtója karjaiba roskadt. Könnyben úszó szemmel nézett rá.

— Kedves Szumantrám, ékes szavaid ma úgy hatolnak fájdalomtól égő szívembe, akár a lándzsa! — Messze tűntek Dasaratha boldog napjai. Csak állt szolgája előtt összetörten, szeméből könnyek peregtek, s egy szó sem jött ki a torkán.

Szumantra el sem tudta képzelni, mi tehette ilyen bánatosná a királyt. Összetett kézzel, tanácstalanul hőkölt hátra. Mi történhetett? Azt gondolta, ez lesz a

legboldogabb nap Dasaratha király életében. Oly régóta sóvárgott méltó utódra.

Most küszöbön áll vágyának beteljesülése. Miért hát ez a bánat?

Kaikéjī is felbukkant lakosztályából, és így szólt az értetlenül álló Szumantrához:

— A király egy szemhunyasnyit sem aludt, és alaposan átgondolta, megkoronázza-e Rámát. Most fáradt és gyengélkedik, és látni óhajtja fiát. Hozd ide Rámát!

Az éles eszű tanácsos Dasaratha királyra nézett. Itt valami nincs rendjén. Miért nem megy a király maga Rámáért egy ilyen dicsőséges napon? Csak arra tudott gondolni, hogy urát kimerítették az előkészületek.

— Parancsodra, királynóm — felelte, majd mélyen meghajolt, és Rámáért indult.

Időközben a papok mindent előkészítettek a szertartáshoz. Egy mesterien faragott trónust aranykorsókkal raktak körbe, teli szent folyók vizével, melyben Rámát fogják megfürdetni. A trónus felett úgy fénylett a hatalmas, fehér fejedelmi ernyő, mint a telihold a tiszta őszi égen. A legkiválóbb muzsikosok játszották az alkalomhoz illő dallamokat, a papok szerencsét hozó imákat mormoltak. A ragyogóan tündöklő nap felhágott a tiszta kék égre, és mindenki türelmetlenül várta a király és fia bevonulását.

Szumantra hintója Ráma palotája elé gördült. A fehér márványpalota úgy ragyogott, mint a Kailásza-hegy, az Úr Siva lakhelye. A korallkeretes, súlyos tölgyfakapu feletti fő oromzatot az istenek játékait ábrázoló domborművek fedték, gazdagon díszítve arannyal és drágakővel. Több száz csinos kis erkély nézett a pávaktól és darvaktól hemzsegő, virágzó bokrokkal és gyümölcsfákkal beültetett belső udvarra, és ahogy Szumantra végighaladt rajta, orrát megcsapta a füstölők édes illata, muzsika hangjai szálltak felé. Mintha Kuvérának, a gazdagság istenének palotájában járt volna! Szumantrát jókedvre derítette, hogy láthatta Ráma palotáját. Három kapun haladt át, mindhármat dárdákkal felfegyverzett ifjú katonák őrizték. Örömeiben hevesen vert a szíve, ahogy Ráma lakosztálya felé

közeledett a kellemesen hűvös, fafaragásokkal díszített folyosókon, melyeket csillogó drágakövek világítottak meg.

Ráma kettesben volt szobájában fiatal hitvesével, a szépséges Szítával, és amint szolgálai jelentették, hogy Szumantra áll ajtaja előtt, nyomban elrendelte, hogy vezessék be.

Szumantra megállt Ráma előtt. Az ifjú herceg pompásan hímzett ruháiban, gazdagon felékszerezve egy arany kereveten hevert, s úgy ragyogott, mint a delelő nap. Szítá mellette állt, és jakfarok legyezővel hűsítette. Ráma kedvesen rápillantott apja kocsisára, és szeretettel elmosolyodott. Szumantra alázatosan földre vetette magát előtte, majd felállt, összetette kezét, s a dicsőítő szavak után így szólt:

— Áldott az az asszony, aki téged gyermekének mondhat, ó, Ráma! Apád és Kaikéj királynő látni óhajt. Kérlek, ne késlekedj, siess a palotába!

— Atyám minden bizonnyal a koronázásomról társalog királynőjével — mondta Ráma Szítára nézve. — Kaikéj, atyám hű és szerető felesége biztosan arra biztatja a királyt, lásson hozzá minél előbb a szertartáshoz, hiszen tudja jól, mekkora örömet fog jelenteni férjének, ha engem utódjaként láthat a trónon. Legbizalmasabb szolgáját küldte értem, s ez azt jelenti, hogy királynőjével együtt áldásaiban akar részesíteni, hogy a ceremóniát semmi se akadályozhassa meg.

Amint felállt, a sötét szemű, bársonyos tekintetű, gyönyörű Szítá imádkozni kezdett érte. Kikísérte férjét a palota kapujáig, és búcsúzól azt mondta neki:

— Atyád most trónörökössé avat, ám eljön majd az idő, amikor a föld királyává koronáz majd, ahogyan Brahmá tette meg Indrát a mennyek királyává. De én akkor is csak cseléded maradok. Bárcsak Indra, Jamarádzsa, Varuna, Kuvéra és a négy égtáj őrzői védelmeznék minden léptedet!

Ráma úgy haladt végig palotája folyosóin, ahogyan egy fejedelmi oroslán sétál elő barlangjából. Az első kapunál Laksmanával találkozott; szerető öccse összetett kézzel mélyen meghajolt előtte. A középső kapunál barátai és rokonai köszöntötték,

és rangjukhoz méltóan vagy megölelte őket, vagy hódolatát ajánlotta nekik.

Az udvaron fellépett roppant aranyhintájára, mely úgy lángolt a reggeli napfényben, akár a tűz. Tetejét fehér tigrisbőr borította, s körbe mindenhol aranycsengettyűk csilingeltek rajta. A kocsis a paripák közé vágott, és a hintó nekilódult. Kitárultak a palota kapui, a hintó előbukkant, mint a telihold a felhők mögül, és sebesen végigsuhant Ajódhjá főutcáján. Előtte állig felfegyverzett katonák lovagoltak, mögötte hatalmas elefántok bandukoltak méltóságteljesen. Ráma a hintó belsejében is hallhatta a dicsőségét zengő énekmondók dalát és a harcosok üdvrivalgását. Az ablakból rámosolygott népére. Aki csak tehetett, csatlakozott a menethez. Az út szélén magasodó házak balkonjáról a nők virágszirmokat szórtak elé, és közben Szítát magasztalták:

— Az a mennyei leány minden bizonnyal páratlan lemondásokat végzett előző életében, hogy most a hős Ráma hitvese lehet!

A férfinép pedig azt kiáltozta:

— Légy mindig győzedelmes, ó, Ráma herceg!

— Itt megy Ráma herceg, aki ma megkapja apja trónját! Milyen szerencsések is vagyunk, hogy ő lesz a királyunk!

A boldog trónörökös végighajtott a főúton, melyet mint fehér felhők, főúri lakóházak és gazdag kereskedések szegélyeztek. A követ virágszirom és igazgyöngy borította, s mindenhol áldásos kusafűvel és töretlen rizsszemekkel szórták fel. A bráhmaanak gímécseseket és füstölőket lengettek Ráma előtt, ahogy elhaladt mellettük, így kérték rá a félistenek áldását.

— Minden világi boldogságról lemondanánk, csak hogy koronával a fején láthassuk Rámát! Még annál is jobban vágyunk erre, mint amennyire a születés és halál örökös körforgásából szeretnénk kiszabadulni!

Minden szempár, minden gondolat Rámára szegeződött, ahogy hintója végiggördült Ajódhjá főútján, és az emberek egytől egyig úgy érezték, a herceg

viszonozza pillantásukat. Dasaratha fényűző palotája előtt lelassítottak. A kapuk kitárultak, és a hintó végigdübörgött az udvaron, keresztül az első három kapun. Ott aztán Ráma kiszállt, és gyalog folytatta útját a két belső kapun át. Nagy tisztelettel visszaküldte mindazokat, akik idáig elkísérték, noha nehezebbre esett megválnia tőlük. Kaikéji lakosztályába már egyedül lépett be.

Első pillantása a megtört királyra esett, aki egy mestermívű aranykereveten ült. Kaikéji királynő fagyos arckifejezéssel állt mellette. Ráma először apjának ajánlotta tiszteletét, majd mostohaanyja előtt hajolt meg.

Dasaratha király keserves sóhajtásai végtelen bánatról árulkodtak. Úgy ült ott, mint a nap, ha elátkozott bolygók takarják el, vagy mint egy bráhmán, akinek száját hazugság hagyta el. Amikor meglátta fiát, csak annyit tudott mondani:

— Ráma... — s aztán még mélyebbre süllyedt a bánat óceánjában.

Rámán aggodalom lett úrrá apja szálnalmas helyzete láttán. A leggyöngédebb fiúi érzésekkel szerette és tisztelte, és elszomorította, hogy bánatosnak kell látnia. Hogy lehet, hogy egy ilyen napon nem is köszönti fiát? Máskor mindig felállt, hogy üdvözlésképpen áldásában részesítse. Miért marad most ülve, fejét lehajtva miért sír a nemes uralkodó?

Ráma Kaikéji elé járult, aki addigra helyet foglalt egy távolabbi sarokban, s tőle kérdezte:

— Mélyen tisztelt anyám, kérlek, áruld el, mi az oka apám nagy szomorúságának? Mindig szeretettel viseltetett irántam, ma miért nem üdvözöl? Megsértettem volna valamivel tudtomon kívül? — Kaikéji nem válaszolt. — Remélem, nem beteg... — folytatta Ráma. — Igaz, azt mondják, ebben a világban nincsen örökké tartó boldogság. Remélem, nem sértettem meg senkit, aki kedves a szívének. Nem élném túl, ha nem tudnám elégedetté tenni, vagy ha magamra haragítanám azzal, hogy elmulasztom parancsa teljesítését. Átkozott, aki nem szolgálja odaadóan apját, akinek életét köszönheti, és aki valójában Istent képviseli számára a földön!

Mostohaanyja gőgös arckifejezése láttán Ráma megérezte, hogy közte és a király között támadt harag.

— Csak nem te bántottad meg atyámat meggondolatlan szavaiddal, melyek hiúságból vagy dühből hagyták el ajkad, ó, szépséges királynő? Kérlek, áruld el, miért ilyen feldúlt az uralkodó!

Kaikéjé csak saját magára tudott gondolni. Felemelt fővel válaszolta:

— Az uralkodó sem nem dühös, sem nem bánatos, ó, Ráma! Épp csak olyasvalami jár a fejében, amit nem mer neked, szeretett fiának elmondani, mert attól tart, megbánt vele. Ígéretet tett nekem, hogy teljesíti két kívánságomat, most azonban királyi mivoltáról megfélemedkezve vissza akarja vonni a szavát. Az uralkodó, aki mindig híres volt arról, hogy megtartja ígéretét, most olyan folyóra akar gátat építeni, melynek már lefolyt az árja. Az igazság a vallásosság alapköve, ezt minden becsületes ember tudja. Ó, Ráma! Vigyázz, a király a vallásosságát teszi kockára miattad!

Ráma fürkészve pillantott mostohaanyjára.

— Ha megígéred, hogy bármi is legyen az, megteszed, amire a király kér — folytatta Kaikéjé —, akkor elárulom bánata okát. De csak akkor avatlak be a titkába, ha nem kell a szavát szegnie miattad.

Kaikéjé rideg, kőkemény szavai ostorcsapásként érték Rámát. Úgy válaszolt, hogy apja is hallja:

— Ó, mekkora szégyennel tölt el, hogy kételkedsz apám iránt érzett odaadásomban! Sohase gondolkodj így, ó, nemes hölgy! Apám parancsára gondolkodás nélkül tűzbe ugranék, halálos mérget innék, vagy a feneketlen óceánba vetném magam. Mondd hát, mit rejtegetsz? Becsületesemre mondom, mindent megteszek, amit a király óhajtott tőlem. És én sohasem szegem meg adott szavam!

A mit sem sejtő Ráma kész volt végrehajtani parancsát, a király pedig néma maradt. Kaikéjé elégedett volt: terve a beteljesedés küszöbén állt.

— Mindenki tudja, hogy annak idején megmentettem a király életét, és hogy ő hálából megígérte, teljesíti két kérésemet — mondta fagyosan. — Ma ígérete betartását követelem a királytól. És most halld két kérésemet: azt akarom, hogy Bharata legyen a király, te pedig vonulj el a rengetegbe, és vissza se gyere tizennégy kerek esztendeig! Ó, uralkodók csillaga, légy hű szavadhoz és a király esküjéhez! Mentsd meg a királyt a bűntől és a gyaláztól: indulj azonnal! Hadd koronázzák királlyá Bharatát a bráhmanák; a szertartáshoz minden készen áll. Ő fog uralkodni a határtalan, virágzó királyság felett, te pedig élj tizennégy évig a messzi erdőben, faháncs ruhában, gyökereken és bogyókon!

Dasaratha király fájalmában felkiáltott. Bárcsak a könnyörületes halál megszabadította volna kínjaitól, mielőtt ezt kellett megélnie!

Ráma azonban hallgatott, fegyelmezett arca nem árulta el érzelmeit. A királynő kegyetlenül folytatta:

— Az uralkodó annyira szán, hogy nem is tud rád nézni. Ó, Ráma, családod ékessége, mentsd meg ebből a sanyarú helyzetből apádat, tedd meg jószántadból, amire kérlek!

Ráma a királynő kemény szavai ellenére sem engedett utat a bánatnak. Annál inkább a király! Egyre elviselhetetlenebbül gyötörte a gondolat, hogy nem láthatja többé Rámát. Némán hallgatta, ahogy Ráma azt válaszolja Kaikéjének:

— Parancsod szerint fogok cselekedni, ó, királynő. Megvédem apám becsületét: a vadonba vonulok, és erdei remeteként ott fogok élni. Emiatt ne aggódj, anyám! De miért nem köszönt atyám, mint régen? Nem hághattam át parancsát, ahogyan az óceán sem hághatja át soha partjait.

Apjára nézett, de az nem tudta viszonzni pillantását. Leszegte a fejét, és csendesen sírt. Ráma újra Kaikéjéhez fordult:

— Ha te úgy akarnád, örömmel lemondanék Bharata javára nemcsak a királyságról, de mindenről, amim csak van, még hites feleségemről, Szítáról is, s én

magam is a rabszolgád lennék. És mennyivel szívesebben tenném mindezt, ha maga atyám, az uralkodó parancsolná úgy, hogy örömet szerezzen neked és betartsa a szavát! Kérlek, vigasztald meg bánattól sújtott atyámat. Megszakad a szívem, ha sírni látom! Biztos lehet benne, hogy könnyű szívvel teljesítem kérését. Küldjetek sebes paripákat Bharatáért! Apám parancsára azonnal a rengetegbe vonulok.

Az álnok Kaikéji szíve örömmámorban úszott. Immár biztos volt sikerében.

— Úgy legyen! — felelte elégedetten. — Azonnal Bharatáért küldök apósa királyságába. Egy pillanatot se késlekedj, Ráma! Indulj azonnal! Ne törődj a királlyal, úgy szégyelli magát, hogy nem fog személyesen erre kérni. Igyekezz, mert atyád addig nem fog se enni, se inni, amíg itt vagy.

— Ó, micsoda fájdalom! — nyögte Dasaratha király, és önkívületében újra az ágyra rogyott. Ráma gyengéden a homlokára helyezte hűvös tenyerét, és felsegítette.

— Nem akarok a világi gazdagság rabjaként élni ebben a világban. Számomra a becsület a legfontosabb. Még ha az életembe kerül is, mindig úgy fogok cselekedni, hogy imádott atyámnak kedvében járjak. És a szentírások szerint az anyánkat szolgálni még ennél is dicsőbb dolog. Ó, Kékaja hercegnője, te nem hiszel bennem! Másképp hogyan zavarhattad volna ilyen csekélységgel a királyt? Elég lett volna, ha te magad kérsz meg rá, hogy menjek el. Elvonulok a sűrű rengetegbe, és ott maradok tizennégy évig. Csak arra kérlek, engedd meg, hogy elbúcsúzzam másik két anyámtól és hitvesemtől, Szítától. Kérlek, gondoskodj róla, hogy Bharata hűen védelmezze alattvalóit és szolgálja atyánkat, ahogy a királyok örök kötelessége megkívánja.

Dasaratha még mindig nem tudott szólni, csak egyre hangosabban zokogott. Ráma mélyen meghajolt atyja előtt, majd a kőszívű Kaikéji előtt is. Szomorú volt, ám nem mutatta. Összetett kézzel tisztelettudóan körüljárta apját és mostohaanyját, majd csendben távozott.

Odakint Laksmana várt rá, s Ráma mindent elmondott neki. Aztán Kausaljá

lakosztályába indult, s Laksmana könnyeivel küszködve követte. Azon a termen is át kellett haladniuk, melyet a koronázási szertartásra készítettek elő. Ráma nagy tisztelettel körüljárta a trónt, de közben egyszer sem pillantott rá. Épp most mondott le arról, hogy a világ ura legyen, és helyette úgy döntött, hogy az erdőbe vonul, ám egyetlen arcvonása sem árulkodott arról, hogy a történetek megrendítették volna. Akár a tökéletes jógik, ő is közömbösen fogadott minden kívülről jövő örömet és bánatot.

Kifelé menet intett, hogy ne tartsák felé a fejedelmi ernyőt, és a hófehér jakfarok legyezőket is visszautasította. Elküldte az udvari méltóságokat, hintóját és a polgárokat is. Száműzetésének híre futótűzként terjedt, és ahová elért, az embereken döbbenet és kétségbeesés lett úrrá. Rámának majd megszakadt a szíve, mikor népét szomorúnak látta, de uralkodott gondolatain és érzelmein. Ugyanolyan derűs és békés volt, mint máskor. Kausaljá lakosztálya felé tartott, nyomában Laksmanával, aki bátyja nyugalma láttán szintén igyekezett palástolni érzelmeit. Ráma szelíden mosolygott. Ő volt rokonai szeme fénye, nem akart nekik fájdalmat okozni azzal, hogy kimutatja szomorúságát.

Kausaljá lakosztályában a cselédlányok és társalkodónők kétségbeesett zokogása fogadta.

— Itt jó Ráma, aki úgy szolgált valamennyiünket, mint tulajdon anyját, és még ma az erdőbe vonul! Ó, jaj, hogy számúzhette az az ostoba király e nemes herceget, aki soha senkinek nem ártott? Bizony, a világot dönti romlásba ezzel a tétével!

Dasaratha a távoli jajveszékelés hangjaira összerándult szégyenében. Fejét a selyempárnák közé temette, hogy ne kelljen hallania alattvalói fájdalmas sírását.

Ráma csendesen Kausaljá szobája felé lépkedett. Kívülről megőrizte önuralmát, noha mélyen fájt neki rokonai szenvedése. Az első ajtó előtt örök hada sereglett köré, áldásokat szórva rá. A következő ajtónál hajlott korú bráhmanák léptek elé, és szerencsehozó himnuszokkal köszöntötték. Az ifjú herceg mélyen meghajolt a tanult

bölcsek előtt. Végre érkezett a legutolsó ajtóhoz, ahol anyja bensőséges szolgálói fogadták, és tüstént Kausaljá elé vezették.

Nyolcadik fejezet

Bánat és düh

Ráma a szent tűz előtt találta anyját. Kausaljá egész éjszaka a fiáért imádkozott, és mit sem tudott az eseményekről. Fehér selyemszárójában ott ült a bráhmanák között, és szépséges vonásaira még a virrasztás okozta kimerültség sem vetett árnyékot. Áhítatos arcán a lobogó tűz fénye tükröződött.

Ráma a királynő lábához borult, ő pedig nagy örömmel felállt, hogy magához ölelje fiát.

— Élj hosszú, dicső életet, mint a dinasztia nemes királyai mind! — hangzottak áldó szavai. — Gyere, ülj asztalhoz velem, aztán siess atyádhoz, igaz uralkodónkhoz, mert ma korán reggel királlyá akar koronázni!

Hellyel kínálta maga mellett a herceget, de Ráma csak tisztelettel megérintette az ülést, és így szólt:

— Ó, jámbor anyám, te még nem tudsz róla, milyen balszerencse ért bennünket! Amit most hallani fogsz, a végtelen bánat óceánjába taszít majd téged és szeretett Szítámat. Hamarosan az erdőbe vonulok. Mi értelme hát, hogy e drágakövekkel kirakott ászanára üljek? Mostantól erdei háncsból font szőnyegek szolgálnak majd ülőhelyemül. Ígéretet tettem atyámnak, hogy tizennégy évre egy világvégi vadonba vonulok, és gyümölcsön meg gyökereken fogok élni. Hogy fogadhatnám el hát meghívásodat e pompás fejedelmi lakomától roskadozó asztalhoz? Az uralkodó Bharatát fogja a trónra ültetni, engem pedig száműzött az erdő mélyére. Tizennégy évig fogom a remeték életét élni.

Kausaljá úgy zuhant a földre, mint egy kivágott, sudár jegenye. Gondolatai összekuszálódtak, s úgy hevert ott, mint egy égből letaszított tündér. Ráma karjába emelte anyját, és simogatni kezdte arcát. Kausaljá lassan magához tért. Szenvedő arccal nézett Rámára, kedves fiára, aki csak nagy igyekezettel tudta eltitkolni saját fájdalmát anyja kínszenvedése láttán. Kausaljá tudta, hogy fia sohasem hazudik, és

sohasem űzne ilyen kegyetlen tréfát vele. Mégsem akarta elhinni, hogy igaz lehet, amit hallott. Kezébe szorította Ráma kezét, és elcsukló hangon mondta:

— Ó, fiam! Hosszú esztendőkön keresztül a pokol szenvedéseit éltem át, amiért nem áldott meg gyermekkel az ég. A meddő asszonyt, kinek nem születik gyermeke, felemészti a bánat. Mielőtt megszülettél, apád semmivel sem tudott boldoggá tenni, mert nekem csak egyetlen vágyam volt: hogy végre fiamat dajkálhassam karjaim között. Születésed véget vetett ennek a fájdalomnak, ó, Rághava, de most úgy látom, még nagyobb szenvedés leselkedik rám.

Kausaljá nem tudta elviselni a gondolatot, hogy meg kell válnia Rámától.

Szorosan magához ölelte, miközben beszélt.

— Megszakad a szívem, ha elszakítanak tőlem! És ezt a fájdalmat férjem ifjabb felesége okozta! Mi fájhat jobban egy nőnek? Véget nem érő bánat és szenvedés vár mostantól rám. Még amikor itt voltál, akkor is semmibe vett a király; mi lesz velem, ha te elmész, drága gyermekem? Bele fogok pusztulni a bánatba!

Kausaljá visszagondolt, mennyire nem törődött vele a király mostanában, s hogy mennyivel jobban kényeztette Kaikéjít. Ha Bharata kerül a trónra, felé sem néz majd többé. Huszonhét éve figyelte, hogyan cseperedik fel Ráma és hogyan érik férfivá, s közben végig azt remélte, hogy egy szép napon átveszi majd apja helyét a trónon, és véget vet anyja megaláztatásának. Nem tudta tovább elviselni Kaikéji megvetését. És most Ráma is elhagyja, aki egyetlen vigasza volt! Úgy érezte, imái hiábavalóak voltak. Mit ért a sok virrasztás és böjt, mit ért a sok meditáció? Mire volt jó a sok önmegtartóztatás, vallásos áhítat? Ráma nemhogy király nem lett, még az erdőbe is száműzték.

— Szívem egész biztosan vasból van, hogy nem szakad meg e szörnyű hír hallatán! — átkozta magát. — Ó, miért nem ragad magával idő előtt a halál, és miért nem visz e szörnyű pillanatban Jamarádzsának, a halál urának birodalmába? Bárcsak lemondhatnék az életemről! Nélküled, ó, Ráma, az élet mit sem ér. A tehén

sem hagyja soha magára a borját — veled megyek az erdőbe!

Kausaljá tudta, hogy Ráma engedelmes fiú: sohasem mondana ellent apjának. Semmi sem tarthatja hát vissza attól, hogy a rengetegbe vonuljon. A fájó gondolatra zokogva rogyott a heverőre.

Laksmana gyötrődve, tehetetlenül állt Ráma mögött. Hogy tűrhetik ezt el? Hogy egyezhet bele Ráma? Miért nem tesz ellene valamit? Képtelen volt tovább elfojtani haragját.

— Nem engedhetjük, hogy Ráma száműzetésbe vonuljon! — tört ki belőle. — Ó, királynő! Rámának nem szabad lemondania a trónról. A király arra az álnok kígyófajzatra hallgatva elvesztette a józan eszét. Bujasága hálójába akadt, vagy agg kora homályosította el látását? Bármire igent mondana, amire az az átkozott Kaikéjé kéri! Biztos, hogy megtévelyodott, ha száműzni akarja Rámát. Miféle bűnt követett el a herceg, hogy erre a sorsra ítéli? Rámára még halálos ellensége sem mondana semmi rosszat! Nincs törvényt és igazságot tisztelő ember a földön, aki elűzne otthonából egy ilyen fiút, aki erényeit tekintve semmivel sem kevesebb, mint a félistenek. És ki törődne egy ilyen apa parancsával, aki lábbal tipor minden erkölcsöt?

Laksmana vére forrt a dühtől. Ha a király nem adja Rámának szépszerével a királyságot, akkor erőnek erejével kell elvenni tőle. Íjjal a kezében bátyja oldalára áll majd, és elsöpör az útból mindenkit, aki ellene szövetkezik — ha kell, Ajódhjá népével is szembeszáll. Nincs idő a tétovázásra és a siránkozásra. Miért hunyászkodnának meg? Szilárd elhatározással megragadta a vállán lógó íjat, és testvéréhez fordult:

— Ha Kaikéjé felbujtására atyánk, a király ellenségünként cselekszik, nyugodt lélekkel tömlöcbe vethetjük, vagy akár meg is ölhetjük. A szentírások azt mondják, hogy még a feljebbvalónkat vagy az apánkat is meg lehet tagadni, ha elveszti a józan eszét, és nem tudja többé, mi helyes és mi helytelen. A királynak nem volt joga

Kaikéji fiának adni a királyságot, melynek te vagy a jogos örököse!

Aztán újra Kausaljá felé fordult. Magasra tartotta íját, s a haragtól zihálva így szólt:

— Ó, nemes hölgy, Ráma lesz a király, még ha addig élek is! Íjamra esküszöm neked, hogy teljes szívemmel mellette állok. Vele tartok jóban-rosszban, s még ha tűzbe veti magát vagy az erdőbe vonul is, ott leszek mellette. Erős karjaimmal fogom elsöpörni bánatodat, mint ahogy a nap foszlatja semmivé a harmatot. Ó, királynő! Ráma bátyámmal együtt ma tanúja leszel vitézségemnek. Megölöm a királyt, aki vénségére megbolondult, és Kaikéji társaságában újra tudatlan gyermekként cselekszik.

Laksmana dühe lángolt, mint a tűz, ám Ráma nyugodt és fegyelmezett maradt. Kausaljá könnyei záporán át könnyörgött fiának:

— Hallottad öcsédet? Úgy igaz minden, ahogy mondta. Gondold végig, mi a kötelességed. Nem kell engedelmeskedned Kaikéji bűnös parancsának, hogy engem magamra hagyj!

Kausaljá tudta, hogy Ráma sohasem tenne az erkölcs törvényei ellen, és pusztá érzelmek nem téríthetik le a vallás útjáról.

— Ó, Ráma, anyádként szólok most hozzád! Nemcsak a királynak tartozol engedelmességgel, hanem anyádnak is. Az anyát szolgálni még fontosabb, mint az apát. Nem engedhetlek el, nem fogom túlélni, ha el kell szakadnom tőled! Ha elhagysz, egy falatot sem veszek többé magamhoz, inkább meghalok, s halálom a te lelkeseden szárad majd!

Kausaljá szánalmasan zokogott, újra és újra kérlelte egyszülött fiát, hogy ne menjen el. Rámát megindította anyja mélységes bánata. Szíve majd megszakadt, ahogy a királynőt hallgatta, ám uralkodott magán, és halkán, kedvesen így szólt hozzá:

— Nem tudom semmibe venni atyám parancsát. Az erdőbe vonulok. Az apa

parancsa olyan, mintha a Legfelsőbb Úr mondaná: aki becsülettel akar élni ebben a világban, nem szegheti meg. Amit atyám kér tőlem, nem bűn. Ha megteszem, az erény útját követem, és ez minden igaz ember kötelessége. Csupán azt szeretném tenni, ami helyes. Amíg valaki követi apja szavát, addig nem győzheti le a gonosz.

Aztán öccséhez fordult, és szelíd, de határozott hangon mondta:

— Tudom, mennyire szeretsz, és ismerem karjaid legyőzhetetlen erejét is, ó, nemes herceg. Drága anyám nem lát mélyére az erkölcs parancsainak, azért bánkódik ennyire. Királyapám parancsát az erény diktálta. Engedelmeskednem kell hát neki, annál is inkább, mert már szavamat adtam. Nem szeghetem meg az ígéretem! Mondj le arról az esztelen gondolatról, hogy letaszítod trónjáról a királyt! Ne büszkélkedj az erőddel, ne engedd, hogy a düh vezéreljen, cselekedj a vallás elvei szerint! Így döntöttem, s követni fogom a király rendeletét.

Ráma aztán összetett kézzel, fejét mélyen meghajtva anyja elé térdelt. Éppen olyan engedelmes fia volt Kausaljának is, mint apjának, Dasarathának. Nem akart úgy elmenni, hogy nem kapja meg anyja áldását.

— Drága anyám, kérlek, adj engedélyt, hogy indulhassak! Megígérem neked, hogy a tizennégy év leteltével hazatérek, és attól kezdve hű szolgádként örökre veled maradok. Ne add át magad a fájdalomnak! Szolgálj a királyt, ahogyan az erény örök törvényei előírják. E törvények vezérelnek engem is, és szándékomtól nem téríthet el semmi: apám parancsának engedelmeskedve az erdőbe vonulok. Kérlek, ne próbálj visszatartani!

Kausalját Ráma eltökéltsége még inkább felzaklatta.

— Ó, Ráma, hogy tudsz elhagyni? — kiáltotta feldúltan. — Mindig szerető, kötelességtudó anyád voltam. Tudod jól, hogy az életemet veszed el, ha magamra hagysz! Anyád vagyok, megtiltom hát, hogy elmenj! Nem ér annyit a szavam előtted, mint az apádé? Ó, fiam, már a gondolatra is, hogy elhagyod Ajódhját, a kínok kínját élem át! Mi értelme az életemnek, ha te nem vagy? Ha a földet és a

mennyországot kínálnák érte cserébe, akkor sem tudnék lemondani rólad!

Kausaljá egyre keservesebben sírt, és Ráma véget akart vetni a fájdalmas búcsúzkodásnak, ahogyan az elefánt vágyik a menekülésre, mikor fáklyás vadászok terelik a csapda felé. Magában már rég eltökélte, hogy nem tágít kötelessége mellől, és döntése megmásíthatatlan volt.

— Ó, anyám! Ó, erős karú Laksmana! Egyiktek sem értette meg, mi vezérli szívemet. Csak kínoztok a szavaitokkal! Ebben a világban a boldogság röpke és csalóka. Egyedül az ostoba hiszi, hogy az elemek alkotta test ő maga, és egyedül az ostoba keresi a test boldogságát. Ez a test és az érzékek öröme csupán egy pillanatig létezik az örökkévalóságban. Igazi valónk a halhatatlan lélek, mely a szívben lakozik, és a lélek csakis az Istennek tetsző életből meríthet boldogságot.

— A barátok és rokonok találkozása az életben éppen olyan, mint amikor a folyó hullámai egymás mellé sodorják a szalmaszálakat — folytatta Ráma, s Kausaljá meg Laksmana alázatosan hallgatták, amint az örök lelki igazságra tanítja őket. — Találkoznak, de az idő sebes árja hamarosan elválasztja őket, és talán sohasem látják viszont egymást. Az efféle tiszavirág-életű kapcsolatok sohasem hoznak boldogságot az embernek. Nem szabad e mulandó testbe kapaszkodnunk: szívünkben mindig az örökkévaló Legfelsőbbre kell gondolnunk. Ő az, akinek akaratát a király és az apa képviseli, és ha valaki követi a Legfelsőbb akaratát, soha véget nem érő boldogságban lesz része. Hogyan térhetnék hát le a vallás útjáról, melyet atyám parancsának követése jelent, csupán amiatt, hogy nem tudok lemondani a királyságról vagy nem tudok elszakadni a rokonaimtól?

— Egy pillanatig se bánom, hogy száműzetésbe kell mennem. S miért vádoljátok a királyt, hogy letért az erény útjáról? Azt tette, ami a kötelessége, még akkor is, ha ezzel saját vágya és boldogsága ellen tett. Bármennyire fáj neki, az igazság kedvéért lemond még szeretett fiáról is. Kedves anyám! Ő mindig támaszod marad, most és következő életedben is, és ő az, aki megadja neked a boldogságot. Maradj mellette, és

szolgáld hűségesen! Most pedig kérlek, engedj elmennem. Sohasem fogadnám el a koronát becstelenség árán.

Ráma elhallgatott, és Laksmanához fordult, akiben még mindig forrott a düh apja és Kaikéji iránt. Szeme szikrákat szórt, s úgy állt ott, mint egy felbőszült elefánt. Rámának fájt, hogy szeretett testvérét szenvedni látja, de nem akart apja ellen fordulni. Meg kellett védenie apja becsületét. Ha Ajódhjában marad, mindenki kétségbevonja majd a király szavahihetőségét. Kaikéji addig nem nyugszik, míg Ráma őzbőrbe öltözve az erdőbe nem vonul s a király ígérete nem teljesül. A nemes Ráma odaadó öccse vállára tette a kezét.

— Uralkodj dühödön és bánatodon, ó, Laksmana! — mondta neki kedvesen. — Ne törődj ezzel a látszólagos igazságtalansággal, ami engem ért! Inkább örülj, hogy segíthetünk atyánknak betartania a szavát és gyarapítania hírnevét, amit igaz királyként kivívott! Kedves öcsém, vigasztald meg anyámat, és segíts, hogy minél előbb útnak indulhassak!

Laksmana a földre szegezte tekintetét. Szívét parázsként égette a gondolat, hogy ilyen égbekiáltó igazságtalanság történjék szeretett bátyjával, de nem ellenkezhetett idősebb testvérével. Ráma átkarolta öccse vállát, és szelíden biztatta:

— Bármilyen történt is, bizonyos, hogy a Gondviselés áll mögöttem, s nekünk meg kell hajolnunk akarata előtt. Nem szabad Kaikéjit okolnunk. Nem lehet más, csupán isteni elrendelés, hogy ilyen kegyetlen kéréssel állt atyánk elé. Mi más vehette volna rá, hogy elküldjön? Mindig úgy bánt velem, mint saját anyám. Csakis a Gondviselés adhatta szájába azokat a szívtelen szavakat, melyek akkora fájdalmat okoztak a királynak. Kaikéji nemes szívű és kedves. Soha, még álmában sem mondana olyat, amivel megbántana engem vagy apánkat!

Ráma szívében nem volt harag Kaikéji iránt, és nem akarta, hogy mostohaanyját olyasmiért vádolják, ami isteni elrendelés volt. Öccsére mosolygott, hiszen tudta, hogy haragját csakis az iránta érzett szeretet ösztökélte.

— Amikor az élet váratlan és érthetetlen eseményeket hoz számunkra, azt a Gondviselés akaratának kell tekintenünk. Ki szállhatna szembe vele? Öröm és bánat, nyereség és veszteség, születés és halál: mind-mind a sors akarából változtatják egymást szüntelenül utunkon. Senki sem kerülheti el a sorsát. Van úgy, hogy a legalaposabban kigondolt tervünk is érthetetlen módon megghiúsul. Mi másra gondolhatnánk ilyenkor, mint hogy a Gondviselés akarta így? Ne bánkódj amiatt, ami elkerülhetetlen! A sors láthatatlan szálai fonódnak így össze. Ne törj pálcát se atyánk, se Kaikéjé fölé, hiszen felsőbb erők irányítják őket! Ó, Laksmana, el kell hagynom Ajódhját: ez a sorsom!

— Most pedig — fordult a szolgálkhoz —, hozzátok a szent folyók vizét, amit a koronázásra készítettek elő! Ez a víz szenteli majd meg aszkéta-fogadalmamat.

Laksmana lehorgasztott fejjel hallgatta bátyja szavait. Szívében két érzés vívta harcát egymással: a mélységes bánaté, hogy Ráma száműzetésbe vonul, és a büszke öröme, amiért bátyját semmi sem térítheti le a becsület útjáról. De hogy Ráma akkor cselekszik helyesen, ha elmegy, még most sem tudta elfogadni. Összevonta a szemöldökét, és haragjában úgy sziszegett, mint egy feldühödött kobra a kígyólyukban. Olyan volt, mint egy felbőszült oroszlán, s jaj volt annak, akire rápillantott.

— Ó, Ráma, nincs ember a földön, aki oly állhatatosan kitartana kötelessége mellett, mint te! De miféle gyümölcsöt terem majd odaadásod? Ha teljesíted az álnok királyné és atyánk parancsát, olyan tetre kényszerülsz majd, amit mindenki elítél. Hát nem veszed észre, mi hajtja apánkat és Kaikéjé? Egy szó sem igaz abból, hogy a király megígérte Kaikéjének, hogy teljesíti két kívánságát! Ha igaz lenne, Kaikéjé már réges-rég előállt volna a két kéréssel! Atyánk összeszövetkezett a királynővel. A kéjvágy elvette az eszét, és a kapzsi Kaikéjével egyetértésben bűnös tervet eszelt ki, hogy téged elveszejtsen. Ó, micsoda álnokság! A királyban szikrája sincs a becsületnek. Meg kell tagadnunk parancsát! Ó, Rághava! Bocsásd meg

indulatomat, de miféle vallásos elvet követsz, ami arra késztet, hogy a sors e gonosz fordulatát a Gondviselés akaratának tekintsd? Nem a Gondviselés a legfelsőbb hatalom! Nem!

Laksman daliás, hatalmas termetű, rettenthetetlen vitéz volt. Íját magasra emelve állt Ráma előtt, s mennydörgő hangja csak úgy visszhangzott Kausaljá termein át.

— Ne hódolj be gyáván a sorsnak! Csak a gyengék és a gyávák bíznak mindent a Gondviselésre, a bátrak mindig szilárdak maradnak. Nem csüggednek el, ha a sors megghiúsítja szándékaikat, sőt, minden erejükkel azon vannak, hogy felülkerekedjenek sorsukon! Még ma tanúja lehetsz, ahogy ádáz elefántként rontok az ellenségre! Még ha a félistenek fognak össze ellened, az sem állhat a megkoronázásod útjába. Aki száműzni akar, azt nyomban a másvilágra küldöm, vagy örök életére az őserdő rabja lesz! Megghiúsítom apánk és Kaikéjé sötét reményeit. Aki ellenem tesz, hiába keres oltalmat a Gondviselésnél, mert kettéhasítom!

Tajtékozó haragjának immár semmi sem vetett gátat. Heves mozdulattal kirántotta kardját hüvelyéből, s a szikrázó pengével a levegőbe suhintott.

— Még nincs itt az ideje, hogy visszavonulj, s az erdőbe menj! A Föld királya vagy, jó pár ezer év uralkodás áll előtted. Ha majd a fiaid felcseperednek, s a nyomdokodba lépnek, akkor mondhatsz csak le a trónról. Ez az, amit a becsület megkíván! — mennydörögte Laksmana lángoló haragjában. — Egyet se félj, hogy az emberek megszólhatnak majd, amiért nem engedelmessz a király parancsának, s bűnnek hiszik majd tetteidet. Velem gyűlik meg a baja annak, aki útjába áll annak, hogy a trónra lépj! Úgy verem majd vissza őket, mint ahogyan a part tartja medrében az óceánt! Ó, Ráma, engedd, hogy királlyá koronázzanak! Egymagamban is elsöprök minden akadályt a koronázási ünnepség útjából. E két erős kar nem csak dísznek van, és az íjam, a tegezem, a kardom sem pusztán ékszer! Jaj annak az

ellenségnek, aki szembetalálja magát velük! Meglátod majd, hogyan hullik rájuk nyilaim zápora! Meglátod, villogó kardommal hogy kaszabolok le mindenkit, aki szemem elé kerül! Levágott fejük, karjuk, lábuk üstökösként hullik majd a porba, s beborítja az egész földet. Ki lehet büszke az erejére, amikor előttem áll a csatamezőn? Mindenkinek megmutatom, milyen tehetetlen a király, és gondoskodom róla, hogy a trón egyedül a tiéd legyen! Mondd, melyik ellenségedet fosszam meg elsőnek életétől és hírnevétől? Csak parancsodra várok, és az egész világot a lábad elé kényszerítem. Ó, családunk dicső sarja, rendelkez velem!

Laksmana jól tudta, hogy végül úgyis azt kell tennie, amit Ráma kíván tőle, és hogy Ráma sohasem tenne olyat, ami ellenkezik a vallás és az erény elveivel, ám gyötrelmében mégis utat engedett haragjának. Ráma előtt nem volt kétséges, hogy csak az iránta érzett szeretet és a nagy fájdalom vette el öccse eszét. Megértette, mi megy végbe öccse szívében, és miközben letörölte könnyeit, vigasztalóan így szólt hozzá:

— Ó, Laksmana! Nem tagadom meg atyám és a királynő parancsát. Ez az igazak útja. Légy erős, uralkodj bánatodon és dühödön, azzal fogod a legnagyobb örömet szerezni nekem!

Ekkor Kausaljá is megértette, hogy Rámát nem lehet eltántorítani szándékától. Könnyek szántották az arcát. Ki hitte volna, hogy ez megtörténhet? Rámát, az uralkodó legkedvesebb fiát a zord és félelmetes vadonba száműzik! Hogy élhet ez a jámbor ifjú a vad rengetegben? Az már biztos, hogy a vak sors a legfelsőbb erő abban a világban, ahol egy olyan fiúnak, mint Rámának a vadonba kell vonulnia. Kausaljának majd megszakadt a szíve bánatában.

— A tehén is mindenhová követi borját. Én is veled tartok, bárhová is menj, drága fiam! Belehalok, ha meg kell válnom tőled! — zokogta.

— Kaikéjé hűtlenül elárulta a királyt, akit adott szava most arra kötelez, hogy az erdőbe küldjön engem, szeretett fiát — felelte Ráma. — Ha még te is elhagyod, azt

biztosan nem éli túl. Ó, anyám! Kegyetlen az az asszony, aki magára hagyja becsületes férjét. Még csak gondolnod sem szabad ilyen elítélendő tette! Ameddig a király életben van, szolgálnod kell őt — így rendeli a törvény. A férj ura és parancsolója a feleségnek.

Ráma tudta, hogy anyjánál jobban senki nem ismeri a vallásos kötelességeket, és sohasem lenne hűtlen hozzájuk. Csak azért mondta el mindezt, hogy erőt öntsön belé. A királynő némán hallgatta fiát, amint az ősi vallásos elveket felidézve emlékeztette őt, mi lesz a sorsa annak a nőnek, aki nem szolgálja erre érdemes férjét. Még ha rendszeresen böjtöl és imádkozik is, megfertőzi a bűn, és szenvednie kell. Az a feleség viszont, aki hűen szolgálja férjét, még akkor is a mennyekbe jut, ha egyetlen más vallásos elvet sem követ.

— Ó, királyanyám! — szólt Ráma összetett kézzel. — Maradj a király mellett, és gondoskodj róla, hogy ne bánkódjon nagyon! Élj szent életet, s nemsokára visszatérek. Amikor aztán a trónon látsz majd, minden álmod valóra válik.

Kausalját a kétségbeesés végtelen árja ragadta el, hogy tizennégy évre elveszíti a fiát, Ráma ígérete azonban simogatás volt sajnó szívének. Nem reménykedett már abban, hogy lebeszélheti szándékáról.

— Menj hát áldásommal, hős fiam! — mondta könnyek között. — Szerencse kíséren utadon! Szenvedésem csak akkor ér majd véget, ha visszatérsz az erdőből, és megvigasztalsz. Ó, mikor jó el az a nap! Most eredj békével, s ródd le adósságodat apádnak azzal, hogy követed az erkölcs útját.

Kausalját a félisteneket kezdte imádni, hogy áldásukat kérje fiára. Tisztított vaját ajánlott nekik az áldozati tűzbe, és imádkozott, hogy óvják meg Rámát minden rá leselkedő veszélytől. Amikor befejezte imáit, Ráma a lábához borult, ő pedig csendesen sírdogált tovább. Aztán magához szorította, úgy suttozta:

— Járj békével, gyermekem, s tégy, ahogy tenned kell! A félistenek védelmezzenek utadon! Mikor visszatérsz, minden bánatom szertefoszlik majd. Most pedig indulj,

ó, Rághava, az ég legyen veled!

Bánatos tekintete addig követte fia daliás alakját, míg imádott Rámája el nem tűnt szeme elől. A herceg fájó szívvel hagyta magára, nyomában Laksmanával, aki immáron beletörődött bátyja döntésébe — mi mást is tehetett volna?

A két herceg Szítá palotájába indult, s amint lassan lépkedtek végig az úton, kétoldalt bráhmanák serege magasztalta a leendő uralkodót.

Kilencedik fejezet

Szítá könnyörgése

Szítá repeső szívvel várta urát. Még nem jutott el hozzá a rettenetes hír, s gondolatai egyre csak a koronázás körül forogtak. Boldogan üdvözölte a szobájába lépő Rámát. Ráma egyedül volt: kettesben akart lenni Szítával, ezért arra kérte Laksmanát, maradjon kint. Nem tudta, hogyan mondja el feleségének, milyen szerencsétlen fordulatot hozott életükbe a sors. Igyekezett nyugodtnak látszani, de szerető hitvese tüstént látta rajta, hogy baj történt. Arca sápadt volt, s ahogy lehajtott fejjel ott állt Szítá előtt, arcán mélységes fájdalom és bánat tükröződött. Szítá megdöbbsent: még sosem látta férjét ilyen gondterheltnek. Ráma homlokán verejékcseppek gyöngyöztek.

— Mi bánt, drága uram? — kérdezte Szítá aggódva. — Miért árnyékolja arcodat a bánat sötét felhője éppen ma, koronázásod örömteli napján? És hol vannak a szolgák, hogy a fehér fejedelmi ernyőt fejed fölé tartsák? Hol van királyi palástod, és miért nem díszíti homlokod szantálfapép? Hol van a király és kísérete? Mi történt?

Ráma összeszedte erejét, és végre Szítára emelte tekintetét.

— Imádott atyám elrendelte, hogy tizennégy évre vonuljak erdei száműzetésbe — mondta. — Ó, gyönyörű hitvesem! Kaikéjé kérésére öcsém, Bharata lesz a király. Egyszer rég az uralkodó megígérte Kaikéjének, hogy teljesíti két kívánságát. Kaikéjé most előállt kérésével, s azt akarja atyámtól, hogy a nemes Bharatát ültesse a trónra, engem pedig küldjön el. A becsület úgy kívánja, hogy még ma útnak induljak. Azért jöttem, hogy elbúcsúzzam tőled.

Ahogy Ráma szavait hallgatta, Szítá egész testében reszketni kezdett, mint a zsendülő fa a viharban. "Istenem, add, hogy ez ne legyen igaz!" — gondolta, és a döbbenettől szólni sem tudott.

— Ó, nemes hölgy, kérlek, légy erős! — folytatta Ráma. — Amíg nem vagyok itt, imádkozz sokat, élj önfegyelmezetten! Imádd és szolgálj anyámat és apámat: szinte

a halálukon vannak bánatukban, hogy el kell válniuk tőlem. Szumitrát és Kaikéjít is szolgálj, csakúgy, mint Bharatát és Satrughnát, hiszen valamennyien kedvesebbek nekem az életemnél is. De ügyelj rá, hogy Bharata előtt sose dicsérj, mert akinek hatalom és gazdagság van a kezében, nem szereti, ha a füle hallatára valaki mást dicsőítenek. Bharata lesz a király. Szolgálj őt nagy odaadással, s vigyázz, nehogy megsértsd valamivel.

Ráma mélyen a gyönyörű Szítá szemébe nézett. Szítá sápadt volt, s tágra nyitott szemmel figyelte férjét. Egy pillanatig sem kételkedett benne, hogy Ráma komolyan beszél. Elborzadva hallgatta, amint Ráma meghagyja neki: éljen tovább békésen Ajódhjában az uralkodó, Bharata védelmét élvezve, és szentelje magát az erkölcsnek és a vallásnak, miközben ő maga a vadonba indul! Ráma szavai heves vihart kavartak Szítá lelkében.

— Hogyan hagyhatják el ajkad ilyen szavak, ó, Ráma? Mily méltatlan az efféle beszéd egy hőshöz, aki karjai erejével és fegyvereivel a gyengéket védelmezi! Üres fecsegés, amit mondasz, nem méltó arra, hogy meghallgassam!

Szítá egészen kipirult haragjában, hiszen Rámát tekintette egyetlen oltalmának.

— Ha férjhez ment, egy erényes nőnek sem az apa, sem az anya, sem a testvérek nem jelentenek többé menedéket. A feleségnek jóban-rosszban osztoznia kell férje sorsában. Csak akkor követem híven a vallás ősi elveit, ha veled megyek az erdőbe, drága uram. Hogy is maradhatnék Ajódhjában nélküled? Ha téged az erdőbe száműznek, én előtted fogok járni, s fölszedek minden tövist, minden kavicsot utadból! Hidd el, bárhová magaddal vihetsz! Akárhová vet is bennünket a sors, boldog leszek, ha melletted lehetek. Százszor inkább választom az erdőt veled, mint a királyi palotát vagy a mennyországot nélküled. Atyám házában mindent megtanultam, amit egy feleségnek tudnia kell: nincs olyan szolgálat, amihez ne értenék. Majd meglátod, milyen jó társad leszek! Máris indulhatunk, ó, életem ura! Az illatozó erdőben is éppoly boldog leszek veled, mint itt, a fényűző palotában!

Szítának fájt, hogy Rámának eszébe sem jutott, hogy magával vigye. Pedig nem olyan hercegnő volt, aki megijed a saját árnyékától: végtére is harcos királyok udvarában nevelkedett.

— Nincs veszedelem, amitől ne tudnál megvédeni — győzködte Rámát. — Ki más tudna úgy vigyázni rám, mint te? Ez a te szent kötelességed, nem másé! Veled megyek, s ne is próbálj lebeszélni!

Szítá szerette a vadont, s lelki szemeivel már látta is, amint Rámával a festői hegyek között, erdei tisztásokon, kristálytisza patakok partján sétál. Lehet, hogy nélkülöznie kell a pompát, ami most körülveszi, de inkább él Rámával ezer évig szegénységben, mint hogy egyetlen napot is nélküle kelljen eltöltenie. Ez az egy vágy élt szíve mélyén.

— Veled tartok! — mondta. — Egyedül érted élek, s még gondolatban sem tudok megválni tőled, egyetlen pillanatra sem. Ha elszakítanak bennünket egymástól, a halál urának adom magam. Könyörgöm, vigyél magaddal!

Ráma könnyes szemű hitvesére nézett, s arra gondolt, mennyi próbatételt kell majd kiállnia a rengetegben. Hogyan is vihetné magával a törékeny Szítát? Szelíden így szólt hát hozzá:

— Ó, kedvesem! Nemes, büszke családból származol, és semmi sem téríthet le az erény útjáról. Járd tovább ezt az utat, és boldoggá teszed a szívem! Nem tudnám elviselni, hogy szenvedni lássalak. Hidd el, a te érdekedben mondom mindezt. Az erdő sok-sok veszélyt rejt, lakóinak élete sokszor csak hajszálon függ. Hogy vihetnélek magammal, amikor az a kötelességem, hogy védelmezzek? A dzsungelben vérszomjas oroszlánok lesnek áldozatukra, a fákon veszedelmesen sziszegő mérges kígyók tekergőznek, a folyók fogukat csattogató krokodiloktól hemzsegek. S ha az erdei vándor oly szerencsés, hogy nem falják fel a vadállatok, akkor ott a mocsár, s ha egy pillanatra nem figyel, máris elnyeli a csalóka ingovány. A bokrok sűrűjében lódarázs és mérges szúnyog hegyezi fullánkját, a borotvaéles

fűszálak között skorpiók bújnak meg. A rögs, tüskével borított ösvényeket néhol karvastagságú indák áthatolhatatlan szövevénye teszi járhatatlanná. A sűrű sötétségben csak a vadállatok szeme parázslík: még a napfény sem talál utat magának a hatalmas fák lombkoronája között.

— A kínzó éhség gyötrelmét egyedül önfegyelemmel lehet csillapítani, mert emberi táplálék nemigen akad arra. Miután egész nap hiába kutatott bogyók meg gyökerek után, a vándor szúrós, száraz levelekből vetett ágyon hajthatja álomra fejét. Álmat sakálüvöltés kíséri, s a fogvacogató hajnalban vízi lényektől hemzsegő, jéghideg erdei tóban kell megfürödni. Ó, Szítá, betegség és szenvedés várna ott reád! Hagyj fel terveddel, ne gyere velem! Nem hercegnőknek való hely a dzsungel.

Am akárhogy igyekezett Ráma jobb belátásra bírni szelíd hitvesét, Szítá hajthatatlan maradt.

— Mit számít a veszély és a nélkülözés, ha veled lehetek? — kérdezte Szítá. — Egy csöppet sem félek, ha te védelmezel. Még Indra sem bánthat, ha mellettem vagy, hogy ne tudnál akkor a vadállatokkal elbánni? Mindig arra tanítottál, hogy a feleség sohase hagyja el a férjét. Hogyan engedhetném, hogy nélkülem indulj útnak?

Szítának ekkor eszébe jutott, hogy apja udvarában egyszer azt jövendölte neki egy csillagjós, hogy eljön majd az idő, amikor az erdő nyújt otthont neki. Valóra vált hát a jóslat!

— Mily csodás lehetőséggel ajándékozott meg a sors: követhetlek az erdőbe, s teljesíthetem kötelességem. Hites feleséged vagyok, nem tehetek mást. Ha nem így cselekszem, az a pokol kapuját nyitja meg előttem. A szentírások kimondják: a hű feleség, aki jóban-rosszban férje mellett marad, halála után oda jut, ahová a férje. Én sem vágyom másra, csak hogy örökkön-örökké veled lehessek!

Mélyen férje szemébe nézett, és megindítóan könnyögött neki:

— Ó, hősök hőse, miért akarsz magamra hagyni? Engem, aki oly nagyon szeretlek! Hű feleséged vagyok, minden örömödben és fájdalmadban osztozom.

Követni szeretném, amit a vallás kötelességként kirótt számomra. Vigyél magaddal, kérlek! Egy percet sem élhetek tovább, ha nélkülem vonulsz száműzetésbe. Azon nyomban mérget iszom, tűzbe lépek, vagy a folyóba vetem magam!

Hiába rimázkodott azonban, Ráma nem engedett, pedig szíve majd meghasadt, hogy Szítát sírni látja. Minél inkább vigasztalni próbálta, Szítá annál eltökéltebb lett. A gondolat, hogy élete férje nélkül folyjon tovább, elviselhetetlen volt számára.

— Csak nem férfigúnyába bújt nőt jelölt ki apám védelmezőmül? — kérdezte csúfondárosan. — Ha elmész, az emberek összesúgnak majd a hátam mögött: "Micsoda bátor hős ez a Ráma, hogy még saját asszonyát sem tudja megvédeni?" Hogy viselem majd el bántó szavaikat? Miféle félelem lett úrrá rajtad, hogy elhagyni készülsz, amikor én továbbra is kitartok melletted? Még gondolatban sem nézek más férfira. Hogy is juthat eszedbe, hogy valaki másra bízz, uram? A világ minden kincséért sem maradok itt, ha te a rengetegbe vonulsz. Akár a mennyországba visz az utad, akár a poklok pokla vár rád, melletted maradok, mert egyedül melletted lehetek boldog! — rimázkodott Szítá, és esdekelve nézett Rámára. Rámának ugyanígy fájt, hogy el kell hagynia szeretett Szítáját, de nem akarta kitenni annak a szenvedésnek, ami az erdőben várna rá. Mennyire fog hiányozni neki! Szítá könnyei égették a lelkét.

— Nélküled a mennyország is pokol lenne számomra, de ha veled lehetek, a pokol is mennyországnak tűnik — erősködött Szítá. — Hogy maradhatnék itt azokkal, akik ellened vannak, akik száműznek téged az erdőbe? Ha nélkülem méysz el, még ma véget vetek az életemnek. Egyetlen órát is nehezen bírok ki nélküled. Hogy viselnék el tizennégy évet? Vagy magaddal viszel, vagy most rögtön, a szemed láttára távozom a halál birodalmába!

Szítá bájos arcát könnyek áztatták. Szép szeméből úgy peregtek a könnyek, mint a harmatcseppek a kék lótusz szirmáról. Ráma megölelte, és gyöngéden letörölgette könnyeit. Nem, Szítá nem jöhet a rengetegbe. De hogy is hagyhatná, hogy lelke így

vergődjön miatta a fájdalomtól? Döntött: mégis magával viszi hitvesét.

— Ó, nemes lelkű Szítá! — mondta Ráma. — Még a mennyekben sem lelnék boldogságra, ha szenvedéssel kellene fizetnem érte. Hercegnőm! Azért próbáltalak eltántorítani szándékodtól, mert attól féltem, túl nehéz lenne neked a remeteélet. Most már látom, a sors rendelte úgy, hogy együtt töltsük száműzetésem éveit az erdő mélyén. Kövess hát, hercegnő, és én az igazak útjához örökre hű maradva mindig védelmedre leszek! Tudd, hogy ha velem tartasz, tizennégy évet kell a rengetegben leélned mellettem. Senki sem téríthet el szándékomtól: engedelmeskedem szüleim parancsának. Hogy nyerhetne bebocsátást Isten országába az, aki semmibe veszi feljebbvalóit? Aki viszont hűségesen szolgálja apját, anyját és tanítóit, az előtt kitarulnak a mennyek kapui. Még az igazmondás, az adományozás és az áldozatok bemutatása sem mérhető ahhoz, ha valaki szolgálja anyját és apját. Ez az örök vallás. Azok a jámbor halandók, akik becsülettel szolgálják szüleiket, elérik a félistenek birodalmát, sőt még annál is feljebb kerülnek. Lelkiismeretesen végre akarom hajtani nemes atyám parancsát: még ma az erdőbe indulok. Látom, mennyire eltökélt vagy, hogy velem tarts, nem kérlek hát többé arra, hogy maradj. Ó, igéző szemű kedvesem! Magammal viszlek, s együtt fogjuk élni a vezeklők szerény életét a rengeteg mélyén. Mily boldoggá tettél hűségeddel! Mily rendíthetetlenül kitartottál mellettem! Büszke lehet rád nemes dinasztiád s az enyém, melyre ugyanúgy dicsőséget hozol. Készülj, azonnal indulunk! Add minden ékszeredet és kincsedet a bráhmaának, ne hozz magaddal semmit. Ölts egyszerű ruhát, és útra fel!

Szítá boldogan hallgatta Ráma szavait. Vele mehet! Arca kivirult, mint a lótvirág. Nyomban szaladt, hogy tegye, amit férje kért, és sebtiben elajándékozta minden pompás ruháját, ékszereit és palotája összes kincsét.

Laksmana ezalatt türelmesen várakozott Szítá ajtaja előtt. Amint megpillantotta bátyját, a földre vetette magát előtte, és szorosán átölelte a lábát.

— Ha végképp úgy döntöttél, hogy a dzsungelbe indulsz, engedd, hogy veled tartsak! — kérlelte. — Előtted megyek majd, és íjammal minden veszélytől megóvlak. Milyen boldog leszek veled az erdők mélyén, ahol vadállatok üvöltése veri fel a csöndet! Még a világ uralkodója sem lennék soha, ha nem lehetnék melletted.

Laksman azt remélte, Ráma örömmel beleegyezik majd, hogy magával vigye őt is, ám tévedett.

— Drága öcsém! — mondta Ráma. — Kedvesebb vagy nekem, mint az életem. Szerető és hű társam vagy, aki sosem tér le az erény és a becsület útjáról. De ha velem jössz a vadonba, ki marad itt, hogy szolgálja anyádat, Szumitrát és a jeles Kausalját? Kaikéjī minden bizonnal áskálódni fog vetélytársai, a másik két királyné ellen, ha fia kerül a trónra. Bharata szíve saját anyjához húz majd, így senki sem lesz, aki Kausaljával és Szumitrával törődjön. Legjobb lesz hát, ha Ajódhjában maradsz, hogy gondjukat viseld. Kérlek, mutasd ki azzal a szereteted irántam, hogy feljebbvalóimat szolgálod! Meglátod, dicsőség övezi majd neved vallásosságodért, ha ily nemes feladatnak teszel eleget, és közben anyáinkat is megmented a szenvedéstől.

Laksmanát azonban nem olyan fából faragták, hogy ily könnyedén le lehessen beszélni arról, ami eltökélt szándéka. Hogyan is élhetne Ráma nélkül?

— Ráma! Bharata és Satrugna ugyanúgy szeretnek téged, mint én — mondta szelíden, de határozottan. — Becsülettel fogják szolgálni anyádat és apánkat. Ha mégis fejükbe szállna a dicsőség, és az erény útjáról letérve nem törődnének többé szüleinkkel, én visszajövök, s akkor elnyerik méltó büntetésüket — fogadkozott. — A remetéktől és a szentektől még az erdőben is mindig tudni fogjuk, mi történik az országban. Kausaljának és az őt körülvevő szolgálóknak mindenük megvan: életük végéig gondtalanul, fényűzésben élhetnek. A király több ezer falut ajándékozott a királynőnek, s a parasztok és kereskedők adói mind őt illetik. Ne aggódj hát miatta! Ó, Ráma, hadd legyek melletted! Talán vétenénk a becsület ellen, ha magaddal

vinnél? Kardommal ösvényt vágok neked és Szítának a rengetegben. Örködni fogok feletted éjjel és nappal, s minden parancsodat lesni fogom.

Ráma szívét melegséggel töltötték el Laksmana szavai. Az életénél is kedvesebb volt neki. Hogy is tudná elviselni a bánatot, ha tizennégy évig nem láthatná!

— Búcsúzz el szeretteidtól, hamarosan indulunk — ölelte meg végül öccsét.

Laksmana öles termete megremegett a boldogságtól.

— Rendelkezz velem, ó, Ráma! — s fejet hajtott fivére előtt.

— Siess Vaszistha kunyhójába — kérte Ráma —, és hozd el a mennyei fegyvereket, melyeket a bölcsre bíztam: két égi íjat, egy kiapadhatatlan tegezt, két páncélöltözetet, melyen nem hatol át egyetlen nyílvevő sem, és két ragyogó kardot. Dzsanakától kaptam őket hozományként Szítá mellé, s azóta Vaszistha őrzi őket. Hozd el mind, kedves öcsém, azt hiszem, hamarosan szükségünk lesz rájuk!

Laksmana daloló szívvel indult a bölcshez, s magához vette a csodálatos fegyvereket. A két testvér aztán minden tulajdonát szétosztotta a bráhmanák között. Aranyat, ezüstöt, drágaköveket, igazgyöngyöket, szekereket, paripákat, selymeket és száz meg százezer tehenet adtak a szenteknek, akik cserében megáldották őket. Sok-sok ezer bráhmanát láttak el annyi kincssel, hogy életük végéig kényelmesen élhettek, de nem feledkeztek meg rokonaikról és a nélkülöző nincstelenekről sem. Nem volt olyan bráhmana vagy szegény ember Ajódhjában, aki ne kapott volna valamit, és szívükben mindannyian áldották a két herceget.

Tizedik fejezet

Fájó búcsú

Elérkezett az idő, hogy Ráma és két hú társa elbúcsúzzon a királytól. A hercegi testvérpár fegyverrel a kézben az uralkodó palotája felé tartott. Mögöttük Szítá szaporázta lépteit. Az utcákon tolongtak az emberek, hogy még egy utolsó, szomorú pillantást vethessenek a távozókra. Alig tudták elhinni, hogy szeretett hercegük elmegy.

— Ráma királyfi azelőtt főúri pompával, hatalmas kísérettel hajtott végig városunk utcáin — bánkódtak. — Most csak Laksmana herceg és Szítá hercegnő kíséri útján. Fényűzéshez szokott, ám apja parancsára most a vadonba készül.

— A királyt biztosan valami gonosz lélek szállta meg! — suttogták itt is, ott is. — Hogy számúzheti legkedvesebb fiát? Mindenki ismeri Rámát, tudja, milyen nemes lélek. Ki ne látná rajta, milyen kedves, figyelmes, békés, fegyelmezett, okos és kegyes?

Ajódhjá népét a bánat feneketlen óceánjába vetette a hír, hogy tizennégy évig nem láthatják Rámát. Majd megszakadt a szívük, s úgy fájt nekik, hogy el kell válniuk tőle, mint a fának, amikor a gyökérét megvágják.

— Hagyjunk itt csapot-papot, és menjünk a jámbor Ráma herceggel az erdőbe! — mondogatták. — Osztozzunk minden örömében és bánatában. Uralkodjék csak Kaikéjé a kihalt királyság felett! Senki sem marad az országában, ha Ráma elmegy.

Átkozták Kaikéjít, amiért ilyen szívtelenül elüldözte szeretett hercegüket, s rettegtek, mi lesz velük, ha a hatalom a kezébe kerül. Rámával mennek, s itt hagyják a várost, az otthonukat, ahol hamarosan mindent belep majd a por, és csak az egerek cincognak majd az egyre szélesedő repedésekben. Ajódhjává teszik az erdőt, Ajódhjá köveit pedig idővel felveri majd a gaz. Elkergetik az erdőből a vérszomjas vadállatokat és mérges kígyókat, és Ajódhjába küldik őket, éljenek csak álnokul sziszegő királynőjükkel, Kaikéjével!

Az emberek siránkozását a fivérek is hallották, de uralkodtak magukon. Szeretettel mosolyogtak alattvalóikra, s mint két hatalmas oroszlán, úgy vonultak tovább Dasaratha palotája felé. A kapuban Szumantra várta őket. Összetett kézzel állt előttük, arcán a vigasztalhatatlan bánat keserősége.

— Jelentsd jöttünket a királynak! — kérte Ráma. A hűséges Szumantra Dasaratha szobájába sietett. Az uralkodó magába roskadva, vörösre sírt szemmel ült trónján, s mellkasából mély, fájdalmas sóhajtások törtek elő. Oly vigasztalan látványt nyújtott, mint a sötétbe borult nap vagy a tűz, melyre hamut szórtak. Szumantra ura lábához borult, és jelentette:

— A jólelkű Ráma herceg szétszította vagyonát a bráhmanák és a szegények között, s most ajtódon kopogtat, hogy engedélyed kérje, és útnak induljon.

Dasaratha király megparancsolta tanácsadójának, hogy kísérje be fiát, és kérette feleségeit is. Először a királynők érkeztek meg, számos szolgálólány kíséretében. Szumantra azután apjuk elé vezette Rámát és Laksmanát. Ahogy a király meglátta az ajtón belépő két herceget, futni kezdett Ráma felé, hogy átölelje, ám a bánattól sújtva a földre rogyott. Ráma és Laksmana nyomban odaszaladtak, és aggódva próbáltak életet önteni az ájult királyba. A nők keservesen felzokogtak. Égnek emelt karjukon megcsendültek karpereceik, és sírásuk hangja az egész termet betöltötte. Egyedül Kaikéjé szeme maradt száraz.

Ráma és Laksmana könnyes szemmel segítették fel apjukat, s az ágyra ültették. Az uralkodó végre magához tért. Ráma is erőt vett magán, és összetett kézzel, csendesen így szólt:

— Azért jöttem, hogy elbúcsúzzam tőled, apám. Kérlek, adj engedélyt, hogy az erdőbe vonulhassak. Laksmana és Szítá is velem jönnek, add rájuk is áldásodat. Mindent megtettem, hogy lebeszéljem őket, de nem hajlottak szavamra. Ó, király, ne búsulj! Nézz most ránk kedvesen, hiszen mindjárt indulunk!

A királynak sokáig egy hang sem jött ki torkán. Amikor aztán végre meg tudott

szólalni, azt mondta:

— Kaikéjinek tett ígéretem miatt vénségemre elvesztettem mindent, ami kedves volt a szívemnek. Ó, Ráma, a kék elvette az eszemet! Zárj tömlöcbe, és vedd át a hatalmat az ország felett!

— Kívánom, hogy még ezer esztendeig légy a föld uralkodója, szeretett apám! — válaszolta Ráma, akit semmi sem ingathatott meg becsületességében. — Nem vágyom a trónra. Amint letelt a tizennégy év, visszatérek, és újra szolgálatodba állok, ó, király!

Dasaratha a kétségbeesés mély szakadékában vergődött, ám Kaikéji átható pillantásával egyre csak sürgette: mondjon búcsút Rámának. A szerencsétlen uralkodót kötötte a szava.

— Eredj békével, fiam, szerencse kísérjen, amerre jársz! Áldott legyen utad, ég veled! — lehelte elhaló hangon, s újra erőt vett rajta a bánat. Láta, hogy fia elhatározása megmásíthatatlan: Ráma sohasem mondana le az erényről és az igazságról. Így hát arra kérte csupán, maradjon még egy napot, hogy ő és Kausaljá láthassák még egy kicsit. Még utoljára tejben-vajban akarták fürösztetni fiukat.

— Hidd el, fiam, sohasem akartam, hogy ez megtörténjen. De Kaikéjinek adott szavam kötelez. Az álnok királynő sokáig leplezte gonosz szándékát, míg végül így hátat fordított az erénynek. Mily nemes szívről árulkodik, hogy becsületed megvédése érdekében készségesen fejet hajtasz e borzalmas parancsnak! Ó, Ráma! Beleegyezem, hogy elmenj, csak egy kérésem van: maradj még itt holnapig.

Ráma azonban nem akarta tovább halogatni az indulást.

— Most érkezett el az ideje, hogy útnak induljak, s mostantól nem szabad többé az élvezetre gondolnom. Kérlek, engedj utamra! Add a koronát s a királyi javakat Bharatának. Eltökéltem, hogy az erdőben fogok élni, és szándékom megmásíthatatlan. Teljesítened kell Kaikéjinek tett ígéretedet: én az erdőlakó remetékkal fogok élni tizennégy kerek esztendeig, a királyság pedig Bharatára száll.

Ráma közelebb lépett boldogtalan apjához, aki tehetetlenségében csak a fejét ingatta, és gyöngéden vigasztalni kezdte.

— Légy erős, és ne szomorkodj! Nem vágyom sem a trónra, sem más örömökre, de még az életre magára sem, ha becstelenséggel kell fizetnem értük. Egyetlen vágyam, hogy teljesítsem a parancsod, és megmentsem vele a becsületed. Amikor Kaikéjít mondta nekem: "Menj az erdőbe, ó, Rághava!", én azt válaszoltam: "Tüstént indulok!" Be kell tartanom szavam. Kérlek, adj engedélyt, hogy elmehessek. Egy pillanattal sem maradhatok tovább!

Ráma nem akart még több fájdalmat okozni a királynak. Uralkodott hát érzelmein és gondolatain, és szelíden folytatta:

— Hidd el, boldog leszek az erdőben! Szítával a sudár fák között sétálunk majd, és semmi baj nem érhet bennünket, hiszen ott lesznek a fegyvereim, és Laksmana is velünk jön. Nincs az a vadállat vagy ráksasza, amelyekkel ne tudnánk elbánni. Épségben térünk majd haza a tizennégy év leteltével, és boldogan állok majd újra szolgálatodba. Nem kell aggódnod, Bharata igazságosan fog uralkodni, míg én távol leszek. Sohasem fogadnám el a koronát, ha azzal beszennyezném a hírneved, ó, király! — jelentette ki. — Minden örömről, még szeretett feleségemről is lemondanék, csak hogy parancsod végrehajthassam. Csak akkor leszek boldog, ha már az erdőben leszek. Nyugodj meg, atyám, és engedj elmennem!

Dasaratha szorosan magához ölelte legidősebb, legkedvesebb fiát, ám a bánattól megint összeroskadt, és az élet semmi jelét nem mutatta többé. A királynők keserves sírásra fakadtak, csak Kaikéjít ujjongott magában: elérte, amit akart. Szumantra, a király hű társa észrevette hallgatását, és éktelen haragra gerjedt. Fogát csikorgatva, dühtől parázsló szemmel csattant fel:

— Nézd csak, nézd, ó, királynő! Itt fekszik férjed, az egész föld menedéke, elhagyva és elárulva! Hát semmi sem szent neked? Megölted őt, és az egész fajodra pusztulást hozol! Megveted, pedig az ő szolgálata ezer fiú szolgálatánál is fontosabb!

Megtagadod az ősi törvényt, mely szerint Ráma az elsőszülött fiú, és őt illeti a trón!
Azzal, hogy megfosztod jogaitól, bírhatatlan fájdalmat okozol a királynak! — Az öreg miniszternek kicsordult a könny a szeméből, s keze ökölbe szorult, ahogy folytatta. — Vond vissza szívtelen kérésed! Ha fiad lesz a király, minden jámbor alattvaló elmegy az országból. Mi örömed lesz egy kihalt birodalomban, melyért bűnnel fizettél? Csoda, hogy nem nyelt el a föld, amikor gonosz szavaidat kiejtetted a szádon! Csoda, hogy a szentek nem pusztítottak el azonnal átkaikkal!

Szumantra egész életében hűen szolgálta a királyt, s most mélységesen együttérzett vele bánatában. Haragjában rá sem tudott nézni Kaikéjire.

— A dicső király sohasem tagadná meg ígéretét. Ne kényszerítsd rá, hogy olyasmit kelljen tennie, amitől ő maga és az egész világ elborzad! Engedd, hogy szíve szerint cselekedjen! Hadd adja Rámának a trónt! Tudod jól, hogy ha Ráma lesz a király, mindened meglesz. Ám ha miattad Rámának az erdőbe kell vonulnia, véget nem érő gyalázatban lesz részed. Mondj le bűnös hatalomvágyadról, ha boldog akarsz lenni, ó, Kaikéj!

Kaikéji hűvösen nézett a dühös Szumantrára, és válasza sem méltatta. Semmi sem tudta meglágyítani a szívét; csak azt várta, mikor teljesül végre a vágya.

Dasaratha addigra újra magához tért, s mély sóhajjal mondta hű szolgájának:

— Menj, szólj a tábornokaimnak, hogy készüljenek seregeimmal együtt! Azt akarom, hogy kísérik el Rámát az erdőbe. Küldj vagyonos kereskedőkért is: parancsolom, hogy kezdjenek el kalmárkodni az erdőben! Keressetek tapasztalt vadászokat, akik ismerik az erdőt! Állíts elő ezer ügyes szolgát, őket is elküldöm Rámával! Minden, ami a kincstáramban és a magtárakban van, kerüljön izmos öszvérek hátára! Azt akarom, hogy Ráma semmiben se szenvedjen hiányt tizennégy évig tartó száműzetése alatt!

Kaikéjít felbőszítették Dasaratha parancsai. Még a végén kiforgatja a királyságot minden vagyonából, mielőtt királlyá tenné Bharatát! Rémületében kiszáradt a szája,

s kétségbeesetten, remegő hangon felkiáltott:

— Hogy adhatsz majd Bharatának egy olyan királyságot örökül, mely minden gazdagságától meg van fosztva?! Hogyan lesz így a Föld uralkodója, ahogy megígérted?

— Súlyos terhet akasztottál nyakamba, bűnös, kétszínű asszony, s most még ütlegelsz is mellé! — felelte haragosan a király. — Egy szóval sem kérted, hogy Ráma üres kézzel távozzon. Letértél az erény útjáról, és olyan ösvényre léptél, mely csak bánathoz vezet. Nem maradok veled! Ajódhjá népével együtt követem Rámát az erdőbe!

Ráma kettőjük közé lépett, és tisztelettudóan így szólt apjához:

— Ó, atyám, mi hasznát látnám hadseregednek és vagyonodnak? Már lemondtam a királyságról; hogy vihetném hát magammal minden kincsét? Ostoba az, aki azok után, hogy szabadjára engedte az elefántot, még mindig szorongatja kötelét. Már beletörődtem, hogy a rengetegben fogok élni a remetek társaságában, faháncsruhában járok, és erdei gyümölcsöket eszem. A szentírások kimondják, hogyan kell élnie annak, aki remeteként az erdőbe vonul, s én becsülettel követni akarom, amit meghagynak. Annak, aki fogadalmat tesz, hogy életét a rengetegben tölti, le kell mondania minden gazdagságról. És Bharatának sem adhatsz egy kifosztott országot a korona mellé! Ezért hát nem viszek magammal mást, mint a fegyvereimet, no meg egy ásót, amivel az ehető gyökereket kiáshatom.

— Hozzátok a háncsruhát! — fordult ekkor a szolgákhoz. — Hadd öltsem magamra a királyi palást helyett! Tüstént indulni akarok.

Kaikéjé olyannyira megörült a kérésnek, hogy ő maga sietett el a faháncsból és füvekből szőtt ruhákért — már régen várt erre a pillanatra. A szégyentelen királynő Ráma, Laksmána és Szítá kezébe nyomta a vastag, szúrós öltözékeket.

— Itt van, vegyétek csak fel! — mondta.

Ráma és Laksmána hamar bele is bújtak, de a szépséges Szítá nem is tudta

elképzelné, hogyan kell viselni az erdei remetek ruháját. Újra meg újra hiába próbálta magára öltetni a háncsból szőtt durva vásznat. Gyönyörű szemeit elöntötték a könnyek.

— Hogy kell egy ilyen ruhát felvenni, uram? — kérdezte férjétől.

Ráma ekkor maga adta fel a háncsruhát Szítára, a gyönyörű selyemszári fölé.

Szítá szolgálóleányai sírva fakadtak, mikor úrnőjüket meglátták.

— A mi törékeny hercegnőnknek senki sem parancsolta meg, hogy száműzetésbe vonuljon! — zokogták. — Ó, Ráma, engedd meg, hogy itt maradjon velünk, majd mi vigyázunk rá! Hogy élhetne egy ilyen nemes hölgy aszkétaként a vadonban? Jobb sorsot érdemel annál, mint hogy így kelljen szenvednie!

Ráma elengedte füle mellett könnyörgésüket, és tovább igazgatta Szítá ruháját, ahogy kedvese kívánta. Végül még Vaszisthán is erőt vett a bánat, mikor a törékeny Szítát az aszkéták ruhájában látta. Forró könnyeit nyelve dühösen fordult Kaikéjéhez:

— Ó, te kegyetlen kígyó, hát nincs benned semmi szégyenérzet? Visszaéltél a király jóságával, szégyent hoztál a családdra, és még mindig nem elég? Most végig akarod nézni, amint a nemes Szítá az erdőbe indul durva faháncsruhájában, amit te hoztál neki? Nem kérted, hogy őt is száműzze a király Rámával együtt! A faháncsruha nem neki való! A legfinomabb kelméket és ékszereket kellene a menyednek ajándékoznod, nem ezt a durva vásznat! Díszes hintón kellene az erdőbe mennie, szolgálói és szolgálóleányai kíséretében!

Vaszistha úgy szerette Rámát és Szítát, mintha saját gyermekei lettek volna. Nem tudta ölbe tett kézzel nézni, hogy így kelljen elmenniük, miközben a gonosz Kaikéjé kárörvendve figyeli őket. Haragjában szinte perzselt a tekintete, ahogy folytatta:

— A szentírások szerint a férj és a feleség egy test, egy lélek. Ha Ráma nem lehet uralkodó, akkor Szítának kellene az ország élére állnia. Az erdő lesz a birodalom fővárosa, és az ország apraja-nagyja Ajódhjá népével együtt mind követni fogja a

herceget! És arra is mérget vehetsz, hogy Bharata és öccse, Satrugna is aszkétaruhát ölt, s Ráma után indul az erdőbe! Akkor aztán majd uralkodhatsz a lakatlan királyság felett! A fák lesznek egyetlen alattvalóid, mert egyedül ők azok, akik nem tudnak Ráma után menni!

Kaikéjī rá se hederített. Néma elégedettséggel nézte az útra kész Rámát és Szítát. Szítának egyetlen vágya volt csak: követni férjét. Még Vaszista szavai sem tudták megingatni szándékában. Ott állt Ráma oldalán talpig háncsruhában, s a szolgák, udvarhölgyek és tanácsnokok fájdalmasan felkiáltottak:

— Szégyen a királyra, aki a kisujját sem mozdítja, hogy véget vessen ennek az égbekiáltó igazságtalanságnak!

A királyt ekkorra végleg elhagyta minden ereje, és már csak a halálban reménykedett. Utolsó erejével még Kaikéjīt átkozta, amiért Szítát is rávette, hogy a remeték öltözékét viselje, de Kaikéjī szóra sem méltatta. A király újra magába roskadt. Csak ült némán, lehorgasztott fejjel, s tekintete a semmibe révedt.

Ráma apja elé járult, és újra arra kérte, engedje, hadd induljon útnak.

— Drága apám, kérlek, vigyázz Kausaljára! — tette hozzá. — Határtalan szenvedés fogja hatalmába keríteni, amiért elhagyom Ajódhját.

A király felemelte a fejét, és ahogy pillantása háncsruhába bújtt fiára esett, újra elsötétült előtte a világ, s élettelenül hanyatlott hátra. Akkor tért csak magához, amikor tanácsosai hűs vizet locsoltak az arcára.

— Mily szörnyű gyötrelmeket okozhattam másoknak előző életemben, hogy most nekem magamnak is így kell szenvednem! — kiáltotta. — Miért nem jön értem a halál most azonnal, hogy ne kelljen Kaikéjī kínzását elviselnem, s ne kelljen Rámát így látnom szemem előtt? Ó, Ráma! — tört ki belőle, ám többet nem tudott szólani: feltörő zokogása elmosta szavait.

Amikor aztán nagy nehezen sikerült uralkodnia magán, Szumantrához, hű szolgájához fordult:

— Hozd legpompásabb hintómat, és vidd ki a város kapujáig dicső fiamat, Rámát! Egy becsületes, vitéz fiút saját apja és anyja száműzetésbe küld — ez lenne a gyümölcse az erényes életnek, melyet a szentírások elrendelnek? Mily kifürkészhetetlen a vallás útja!

Ahogy Ráma és Szítá a hintó felé indult, Kausaljá Szítához lépett, és forrón megölelte.

— Átkozottak azok a nők, akik a szükség órájában elhagyják férjüket! — mondta. — Minden védelmet és gondoskodást megkapnak tőle, a megpróbáltatások idején mégis ellene fordulnak és elhagyják. Akik elfordulnak életük párjától a bajban, azok szívtelenek, csalárdak, szemérmetlenek és bűnösök. Az ilyen nők szívét sem kedvesség, sem tanító szó, sem ajándék, de még a házasság szent köteléke sem lágyítja meg.

Kausaljá úgy szerette Szítát, mint saját leányát. Tudta, hogy természeténél fogva jámbor és erényes, és csak anyai szeretetében tanította.

— Egy erényes, igaz, vallásos asszonynak, aki mindig engedelmeskedik az idősebbeknek, és sohasem tesz olyat, ami ellenkezik az erkölcs elveivel, a férje a legszentebb, és sohasem tagadja meg. Rámának most az erdőbe kell mennie, de te soha ne hagyd el, drága Szítá! Örökre imádandó urad ő, akár mesésen gazdag, akár földönfutó!

Szítá boldogan hallgatta Kausaljá tanítását, hiszen minden, amit mondott, számára is az életet jelentette. Két kezét összetette szíve előtt, s tisztelettudóan válaszolt:

— Úgy fogok tenni, ahogy parancsolod, nagyra becsült anyám! Mennyi jó tanáccsal láttál már el, hogyan szolgáljam férjemet! Tudd meg, sohasem cselekednék hűtlenül! Sohasem fogok letérni le az erény útjáról, ahogy a holdfény sem képes elhagyni a holdat. Mi haszna a lantnak húrok nélkül, a szekérnek kerék nélkül? Hites ura nélkül a feleség is elveszett. Hogyan is hagyhatnám el Rámát, ó,

királynóm?

Kausalját meghatotta Szítá válasza. Szeméből egyszerre peregtek az öröm és a bánat könnyei: boldog volt, hogy Szítá ily nemeslelkű, és fájt neki, hogy el kell válniuk.

Ráma szeretettel nézte anyját. Ideje volt elbúcsúzniuk. Attól tartott, Kausalját elemészti majd a bánat, ha ő elmegy.

— Drága anyám! — mondta. — Kérlek, könnyíts apám fájdalmán, ne mutasd ki előtte bánatodat! Meglásd, hogy elröpül majd ez a tizennégy év! Egy szép napon arra ébredsz, hogy újra itt vagyok Szítával és Laksmanával, a rokonok és barátok szerető körében.

Körbenézett az udvarnépen, és így szólt hozzájuk:

— Kérlek, bocsássatok meg nekem, ha valaha is megsértettelek volna benneteket. Engedelmetekkel most távozom.

Keserves zokogás tört ki mindenkiből. Dasaratha király büszke palotája, melyet emberemlékezet óta muzsika és kacagás hangja töltött be, most hangos sírástól visszhangzott.

Ráma, Szítá és Laksmana megérintették az uralkodó lábát, tisztelettel körüljárták, majd némán meghajoltak Kausaljá előtt, és beszálltak a hintóba. Ekkor Laksmana anyja, Szumitrá lépett a hintó mellé, hogy elbúcsúzzon fiától.

— Szolgálj szépen bátyádat, Rámát, drága fiam! — ölelte meg. — Az erkölcs örök törvényei szerint az idősebb fivér jóban-rosszban öccse oltalma. Ó, Laksmana! Soha ne feledd kötelességed! Harcos család sarja vagy: adakozz, mutass be áldozatokat, hogy az emberek jólétben élhessenek, és ha kell, áldozd életedet a csatában.

Könnyei záporán át nézte, ahogy Laksmana fellép a hintóra.

— Isten veled, fiam, isten veled! — kiáltotta utána. — Tekintsd Rámát apádnak, Szítát anyádnak, az erdőt pedig Ajódhjának!

Szumantra megragadta a gyeplőt, és a lovak közé csapott. A pompás aranyhintó

hangos robajjal lódult neki. Ahol csak járt, szem nem maradt szárazon, díszes kerekének zörgése bánatot hagyott maga után, amerre fordult. Öreg és fiatal úgy futott utána, mint a szomjazó vándor a víz után a sivatagban. Az emberek felkapaszkodtak a hintóra, úgy könyörögtek Szumantrának:

— Fogd vissza a gyepelőt, hadd nézzük még egy kicsit a herceget!

Ráma szerette volna már, ha véget ér a fájdalmas búcsúzkodás.

— Kérlek, engedjete utamra! Mennem kell. Szumantra! Hajts gyorsabban!

Szumantra nem tudta, mitévő legyen: Ráma sürgette, az úton összesereglett embertömeg pedig egyre csak rimázkodott neki, hogy álljon meg. A hintó lassan gördült előre.

Mikor a király látta, micsoda gyötrelmet okoz alattvalóinak Ráma távozása, tövénél kivágott faként zuhant a földre. Amikor magához tért, Kausaljával együtt kétségbeesetten futni kezdett a hintó után. Ráma hátranézve látta őket, ahogy utat próbálnak törni a tömegben. Majd megszakadt a szíve, de egyre csak nógatta Szumantrát, hogy hajtson gyorsabban. Szumantra végképp nem tudta, mit tegyen: Ráma herceg arra utasítja, hogy hajtson tovább, háta mögül viszont a királyt hallja kiabálni: "Gyere vissza!" Ráma látta, hogy az öreg szolga tanácstalan, így aztán ismét rászólt:

— Vessünk véget ennek a gyötrelmeknek! Hajts!

A hintó végre kiért a tömegből, felgyorsult, és kigördült a város kapuján.

Dasaratha tovább futott a tömeg élén, szemét le sem vette a porfelhőről, melyet szeretett Ráma fia hintájának kerekei vertek fel. Ám végül az is szertefoszlott, és Dasaratha király az útra rogyott.

Kausaljá és Kaikéjé ért oda elsőnek. Mindketten lehajoltak hozzá, hogy felsegítsék, de a király Kaikéjére kiáltott:

— Ne merészelj hozzám érni, bűnösök bűnöse! Nem ismerlek, és azokat sem akarom látni többé, akik szolgálnak téged. És ha a fiad el meri fogadni a trónt, őt is

kitagadom!

Dasaratha most már nem is próbált uralkodni fájdmán, amiért száműzte Rámát. Csak ült az úton, és a hintó keréknyomát bámulta, míg aztán Kausaljára támaszkodva vissza nem botorkált a palotába. A város kihalt volt, a kereskedők boltjai zárva. Dasaratha úgy tűnt el palotája mélyén, ahogy a nap húzódik be a borús felhő mögé. Ott, ahol máskor vidám zeneszó zengett éjjel-nappal, most gyászos csend honolt. Dasaratha Kausaljá lakosztályába vánszorgott, lerogyott egy puha heverőre, és felnyögött:

— Ó, Ráma! Hogyan is üldözhettelek el! Jaj nekem! Csak azok lesznek boldogok, akik túlélnek ezt a tizennégy évet, és újra láthatják drága fiamat. Nem tudom elviselni az életet hős fiam nélkül! Ó, átkozott Kaikéjé, özvegy királynője leszel bűnös csalfasággal kicsikart birodalmadnak!

Kausalját is majd elemésztette a bánat.

— Most, hogy Rámába eresztette mérgejét, a szívtelen Kaikéjé szabadon garázdálkodik majd tovább, mint egy nősténykígyó, mely levedlette bőrét — mondta.
— Most, hogy Ráma nincs itt, és az ő fia lesz a király, úgy érzem, mintha egy mérges kígyóval élnék egy fedél alatt. Hogy maradhatok életben szeretett fiam nélkül? És hogy fogják őket, a két nemes ifjú és a törékeny Szítá túlélni a száműzetés hosszú éveit a rengetegben? Az élet örömeit és szépségét kellene élvezniük, s ehelyett az erdőbe kergették őket, hogy remetékként éljenek! Ó, mikor láthatom viszont egyszülött fiam? Mily szörnyű bűn száradhat a lelkemen, hogy most ilyen kegyetlenül büntet a sors? Ó, Ráma! Ó, Laksmana! Ó, Szítá! — zokogta. — Hol vagytok? Ahogyan a tűző nap perzseli a földet a nyár hevében, úgy égeti a fájdalom a szívemet távolléteketben!

Szumitrá átölelte Kausalját, és saját bánatán uralkodva vigasztalni kezdte.

— Emlékezz csak, milyen bátor és legyőzhetetlen harcos mind a két herceg! Gondolj arra, mily mérhetetlen erővel és mily nemes tulajdonságokkal áldotta meg

Rámát a sors! Önszántából lemondott a trónról, csak hogy apja becsületét megvédje. A vallás útját követte, ahogyan minden nemes lélek teszi. És ez az út soha véget nem érő boldogsághoz vezet. Ne bánkódj amiatt, amit tett! Nem lesz része nélkülözésben, hiszen ott van vele Laksmana, aki szerető gondoskodásával veszi majd körül, és felesége, Szítá is hűségesen követi, bárhová megy. Erényei láttán még a nap is visszafogja majd perzselő hevét, a szél is lágyan fogja simogatni, és mikor éjszakánként nyugovóra tér, a hold hűsítő sugaraival szerető apaként cirógatja majd arcát.

— Ne aggódj Ráma miatt! — mondta Szumitrá gyengéden, és szavaival nemcsak Kausaljá, de saját bánatát is enyhíteni igyekezett. — Vigyáznak rá a félelmetes fegyverek, melyeket még ifjú herceggként kapott Visvámitrától, mikor Laksmanával együtt legyőzték az emberevő ráksaszákat. Ráma semmitől sem fél, és úgy él majd az erdőben, mintha csak Ajódhjában lenne, saját palotájában. Ismerem jól az erejét, és bizonyos vagyok benne, hogy viszontlátjuk, amint letelik a száműzetés tizennégy éve. Akinek olyan fia van, mint Ráma, annak egy pillanatig sem szabad szomorkodnia. Milyen szerencsés vagy! Töröld le könnyeidet, drága királynő! Vigaszt kell nyújtanod az alattvalóknak: a kétségbeesés mély szakadékába zuhantak mind, amiért Ráma elhagyta Ajódhját.

Kausaljá szíve a vigasztaló szavakra megnyugodott. Megkönnyebbülve hajtotta fejét Szumitrá vállára. A két királynő sokáig ült még egymás mellett a két fiúról ábrándozva. A csöndet csak a király mély, gyötrelmes sóhajtásai törték meg, ahogy fájdalmában fiát szólongatta: "Ráma! Ó, Ráma!"

Második könyv

Száműzetésben

Első fejezet

Úton a vadonba

Miután apjuk visszatért a palotába, Ráma és Laksmana elhagyták a várost, és az erdő felé tartottak. Hintajuk földutakon gurult, és hiába nógatták Szumantrát, hogy hajtson gyorsabban, még mindig emberek sokasága özönlött utánuk.

Kisvártatva Ráma megállította a hintót, s végignézett tengernyi alattvalóján.

— Hűségetek megható, amit nem fogok elfelejteni, bármerre vessenek is az eljövendő évek — mondta nekik szeretettel. — Kérlek, ne feledkezzetek el öcsémről, Bharatáról sem, s az én kedvemért ajándékozzátok meg ugyanekkorra szeretettel! Biztos vagyok benne, hogy nagylelkűen visel majd rátok gondot. Ifjú még, de bölcsességben és vitézségben nincs párja. Érdemes uratok lesz majd, kinek hőstetteiről unokáitok fognak mesélni unokáiknak legendát. Bánat és félelem messze száll, ha az áldott Bharata vigyáz majd rátok. Szolgáljátok szent meggyőződéssel, hiszen urunk, a jó Dasaratha választotta őt. Legyetek hozzá kedvesek, hogy ne szomorkodjon túlságosan, amiért elmegyek.

Ráma a lelkét is kitette, hogy rávegye őket, forduljanak vissza, ám az emberek hajthatatlanok voltak. Minél inkább meggyőződtek róla, hogy Ráma az igazság útját járja, s nem tér le róla semmi áron, annál inkább vágytak rá, hogy ő legyen a királyuk. Ráma és Laksmana nemes jellemükkel magukhoz kötötték Ajódhjá népét, akik most nem tehettek mást: követték őket tűzön-vízen át.

A hintó újra nekilódult, s amint Ráma hátranézett, látta, hogy tiszteletre méltó bráhmanák iramodtak utána, pedig mind benne jártak már a korban, és igencsak nehezükre eshetett a futás.

— Ó, fürge paripák, megálljatok! — kiáltották megindítóan. — Gyertek vissza és

legyetek kedvesek uratokhoz, Rámához, aki mindig igyekszik kedvében járni a bráhmanáknak! Hő, hő! Hát nem halljátok keserves szavunkat? Ne vigyétek el Rámát! Ráma tiszta szívű, becsületes vitéz! Hozzátok vissza, hadd koronázzuk királyunkká! Ne vigyétek el a messzi, ismeretlen sűrűbe!

Ráma sajnálta az agg bráhmanákat. Nem akart hintón ülni, míg ők botladozva futnak utána, így aztán megállította hintáját, és leszállt, hogy gyalog folytassa útját. Majd megszakadt a szíve az emberek fájdalma láttán, mégsem nézett se jobbra, se balra — eltökélten lépdelt, oldalán Laksmanával, nyomában Szítával. Szumantra lassan hajtotta utánuk a hintót, és a bráhmanák nem adták fel: továbbra is kérelték Rámát, hogy térjen vissza velük.

Hamarosan elérték a Tamasza folyót. Alkonyodott, ezért úgy döntöttek, letáboroznak a partján. Ráma szabadon engedte a lovakat, hadd legeljenek, hadd oltsák szomjukat. A három száműzött is megfürdött a folyóban. Ajódhjá népe kissé távolabb ütött tanyát.

— Ott vár ránk a sötét rengeteg, kedves öcsém — mondta Ráma Laksmanának, s a lemenő nap vörös fényében a folyó túlsópartjára mutatott. — Madarak rikoltása és vadállatok üvöltése veri fel a csöndjét, ahogyan Ajódhjá városa visszhangzott a nők és férfiak hangos jajveszékelésétől, amikor elhagytuk őket. Aggódok jó atyánkért és anyáinkért; biztosan azóta is szüntelenül sírnak. Talán meg is vakulnak a sok sírástól!

Rámának Bharata jutott eszébe. Azóta már biztosan fülébe jutott a hír.

— A nemes lelkű Bharata gondoskodni fog szüleinkről, és megvigasztalja őket — szötte tovább gondolatait fennhangon. — Amikor arra gondolok, milyen érzékeny és jámbor az én derék Bharata öcsém, megnyugszik a lelkem. Drága Laksmana, hálás vagyok, amiért úgy döntöttél, hogy velem tartasz. Így már békésen hajthatom álomra a fejem.

Laksmana megkérte Szumantrát, hogy vessen ágyat Rámának és Szítának

avarból. Elaludtak, és Laksmana egész éjszaka éberem őrizte őket. A közelben a városlakók tábortüzei pislákolnak.

Ráma az éjszaka közepén felébredt, s így szólt Laksmanához:

— Úgy látszik, lehetetlen rávenni az embereket, hogy térjenek haza. Azt hiszem, inkább meghalának, mint hogy nélkülünk menjenek vissza Ajódhjába. Nézd, mennyi megpróbáltatást vállalnak, hogy velünk tarthassanak: kimerültek a vándorlástól, és a puszta földön alszanak. Induljunk tüstént, mielőtt felébrednek! Nem akarom, hogy miattam kelljen így szenvedniük. Királyok sarjai vagyunk, az a kötelességünk, hogy enyhítsünk sanyarú sorsukon. Ha most elmegyünk, nem fognak a nyomunkra bukkanni, és kénytelenek lesznek visszatérni Ajódhjába, s élni tovább mindennapjaikat.

Laksmana egyetértett. Felébresztette Szumantrát, és a hű kocsihajtó csendesen befogta a lovakat a hintóba. A két herceg és Szítá felszálltak, és Szumantra sebesen, mint a szél, elhajtott velük a folyó mentén felfelé, elkerülve a mélyen alvó embereket. Átkeltek egy gázlón, majd a folyó túlsópartján letértek az útról, be a sűrűbe. Szumantra úgy hajtotta a hintót, hogy senki ne akadhasson a nyomukra: időnként irányt változtatott, néha sekély vízü patakok medrén gázolt keresztül. Gyorsan haladtak, s mire megvirradt, már messze jártak a folyóparti tábortól.

A nap első sugarai felébresztették a fákon bóbiskoló madarakat, és énekük elvegyült a folyóparton legelésző tehenek böngészésével. Ajódhjá polgárai is ébredni kezdtek, s amint szemüket dörzsölve körülnéztek, megdöbbenve látták, hogy hűlt helye a száműzötteknek. Sírva átkozták magukat, amiért elaludtak, s az alvás megfosztotta őket a hercegtől.

— Hogy fogadhatott Ráma aszkétaéletet, amikor arra hivatott, hogy az egész Föld felett uralkodjon? — rázták hitetlenkedve a fejüket. — Hogy választhatta az emberek legragyogóbb ékköve a sötét rengeteget? Olyan volt hozzánk, mint egy gyengéd apa. Hogyan is hagyhatott el bennünket? Az életünk semmit sem ér nélküle. Böjtöljünk,

amíg éhen nem halunk, vagy induljunk a végső nagy útra északnak!

— A legjobb, ha ezekből a száraz faágakból máglyát rakunk, és a lángok közé vetjük magunkat! — keseregtek. — Hogy mehetnének vissza Ajódhjába Ráma nélkül? Mit mondunk majd szeretteinknek, ha a herceg felől kérdeznek? Hogy vallhatnánk be, hogy hagytuk, hogy az erdőbe menjen, miközben mi az igazak álmát aludtuk? Ha Ráma nélkül megyünk haza, a városra keserűség és boldogtalanság vár. Amikor utána jöttünk, szentül megfogadtuk, hogy nem térünk vissza nélküle. Nem szeghetjük meg a szavunkat!

Keserves sírás-rívás közepette követni kezdték a hintó kerékvágását, de hamarosan elvesztették a nyomokat, és erőt vett rajtuk a végső elkeseredés. Szánalmas kiáltásaikat csak a fák visszhangozták:

— Ó, jaj, mindennek vége! Most mitévők legyünk?

Nem volt más választásuk, vissza kellett indulniuk Ajódhjába. A bánattól szinte nem is láttak. Zavarodottságukban még saját rokonaikat sem ismerték fel, és hosszas bolyongás után találtak csak haza, ha éppen nem mások házába kopogtattak be tévedésből. A város fejedelmi pompája sem tudta felvidítani fájó szívüket. Ajódhja gyászba borult, mint a holdjától megfosztott csillagos égbolt. Lakói vállát zokogás rázta, mintha legkedvesebb rokonukat veszítették volna el. Bölcsődal helyett siratóének fogadta még a régóta áhított, elsőszülött fiúgyermeket is. A kereskedők nem nyitottak ki — de nem is vágyott vásárolni senki. Az asszonyok nem főztek, és a házi szentélyek elhagyatottan álltak.

Otthon aztán feleségük sírása várta a férfiakat, amiért Ráma nélkül tértek haza.

— Mit ér a házunk, a gyermekeink, a gazdagságunk, ha nem láthatjuk Rámát? Csak egy igaz férfi van a világon — Laksmana, aki hűségesen követte urát a száműzetésbe, hogy mindhalálig szolgálja őt!

A férfiak nem válaszoltak; némán gyászolták Ráma elvesztését.

— Hogyan bízhatnánk benne, hogy az agg király megvédelmez bennünket,

amikor elvesztette józan eszét, és elűzte Rámát? — siránkoztak tovább az asszonyok. Nem tudták palástolni érzéseiket, és kétségbeesve panaszkodtak férjüknek. — Szomorú jövő vár ránk, ha a gonosz Kaikéjít kell szolgálnunk, aki most álnokul elérte célját. A hatalom kedvéért cserbenhagyta férjét, szégyenére vált családjának — kit ne hagyna el? Kaikéji pusztulást hozott a királyságra. Dasarathát hamarosan utoléri a vég Ráma nélkül, és a nemes dinasztia, mely oly régóta uralkodik a földön, megszakad. Remélhetünk bármiféle szerencsét, ha Kaikéji kezébe kerül a hatalom? Mérget kellene innunk, vagy követnünk kellene Rámát a messzi idegenbe, ahol sosem hallanánk többé Kaikéji nevét! A dicső és örökké igazságos Ráma lesz egyetlen menedékünk.

Így sirtak-rítottak egész nap, míg alkony nem borult a városra. Sötétség és bánat szállt mindenre, sehol sem gyújtottak gyertyát, a templomok és a terek üresen ásítottak. Sorsa rosszra fordultával az ünnepezt város elnémult, elhalt az énekszó, elhallgattak a hangszerek. Az emberek nem mozdultak otthonukból, mindenki csak Rámára gondolt.

Aznap éjjel a hercegek hintója hosszú utat tett meg, s Rámának egyre csak rokonai és népe fájdalma járt a fejében. Ahogy újra meg újra emlékezetébe idézte atyja parancsát, egyre erősebbé vált elhatározása, és sürgette Szumantrát, hogy hajtson gyorsan. Falvakon haladtak át, s gondosan megművelt szántóföldeken, gyönyörű, virágzó erdőségeken keresztül vezetett útjuk. A falvak lakóihoz már eljutott Ráma száműzetésének híre, és ahogy a hintó elhaladt előttük, hangosan átkozták az uralkodót és különösen Kaikéjít.

— A kegyetlen Kaikéji nem néz se istent, se embert! — kiáltották. — Miatta száműzték az igaz Rámát. Mi lesz most velünk? Hogy fogja túlélni a törékeny Szítá a megpróbáltatásokat, melyek a vadonban várnak rá? Micsoda szégyen, hogy a királyban egy csöpp szeretet sem maradt fia és menyé iránt!

Az emberek közé érve lassítottak. Ráma hallotta megjegyzéseiket, de nem szólt

semmit, csak rájuk mosolygott. Aztán a hintó függén meglódult, és utasai kerteket, gyümölcsösöket, lótuszvirággal borított tavakat pillantottak meg. A mellettük elsuhanó templomokból szent mantrák hangja csendült. Ráma a hintó ablakából gyönyörködött a pompázó királyság látványában, és eljövendő száműzetésére gondolt. Várni fogja a napot, amikor visszatérhet Kósala virágzó földjére.

Amikor végül elérték Kósala déli határát, Ráma leszállt a hintóról, Ajódhjá felé fordult, s könnyáztatta arccal, elcsukló hangon így szólt:

— Elhagylak, ó, városok városa. Királyod és isteneid védelmeznek — menjen jól sorod! Ha leróttam adósságom atyámnak, és teljesítettem kérését, visszatérek.

A földművesek körülvették Rámát, és szomorúan nézték, ahogy búcsút mond Ajódhjának. Ráma szeretettel pillantott rájuk: hálás volt, amiért ennyire szeretik.

Bár Ráma sürgette őket, hogy menjenek haza, az emberek földre gyökerezett lábbal álltak, és képtelenek voltak levenni tekintetüket a hőslékű, szépséges hercegről. Csak álltak és álltak, míg csak Ráma fel nem ült a hintóra s el nem tűnt a távolban, ahogy a nap enyészik el alkonyatkor.

Lassan elérték Usinara tartományt, melyet a szent Gangesz folyó szelt keresztül. A folyó két partján, ameddig csak a szem ellátott, vezeklők és szentek remetekunyhói sorakoztak. A part mentén távolabb hegyláncok emelkedtek a magasba. A folyó hideg vize fehér tajtékot vetett, s aztán hangos morajjal rohant tovább. A Gangesz néhol csendes és mély volt, máshol hevesen ostromolta a parti sziklákat. Néhol fehér lótuszok borították, máshol hattyúk, darvak és gémek úszkáltak méltóságteljesen vizében. Még a félistenek és a gandharvák is idejártak, amikor játszani támadt kedvük. A Gangesz gyönyörű volt: partját virágba borult, gyümölcstől roskadozó fák szegélyezték, s ágaikon ezernyi fajta madár dalolt.

A mennyei vidék láttán Ráma tüstént elhatározta, hogy itt szállnak meg éjszakára. Letelepedett egy terebélyes fa alá, s a Gangeszt kezdte imádni. Szumantra kifogta a lovakat, megittatta őket, és hagyta, hadd legelésszenek a füves folyóparton.

Dolga végeztével aztán összetett kézzel megállt Ráma közelében, aki békésen üdögélt Szítával az oldalán.

A vidék királyát Guhának hívták. Jó barátja volt Rámának, és a nisádháknak nevezett erdőlakó törzs fölött uralkodott. Amikor hallotta a hírnökeitől, hogy itt van Ráma, lóhalálában sietett, hogy láthassa. Amikor a Gangesz partján végre meglátta a herceget, tisztos távolban megállt, s illedelmesen várta, hogy Ráma megszólítsa. Boldog volt, hogy szeretett barátját vendégül láthatja királyságában, de örömebe öröm is vegyült, hogy Rámát a vezeklők ruhájában látja. A herceg felnézett, s amint megpillantotta Guhát rokonai és idősebb előjárói gyűrűjében, nyomban felpattant és odaszaladt hozzá. Baráti ölelést váltottak, és üdvözölték egymást.

— Megtisztelő, hogy királyságom földjére léptél! — köszöntötte Guha Rámát, akivel máskor csak Ajódhjában szokott találkozni, amikor az adóját fizette. — Ez a föld éppen úgy a tiéd, mint az enyém, hiszen a szolgád vagyok. Csak szólj, és teljesítem, bármit is kívánj!

Megkínálta Rámát a sokféle étellel és itallal, amit hozott, és megmutatta neki a remekbe készült ágyakat, amiket nekik faragtak. Ráma megköszönte, és így szólt:

— Nagy pompával fogadtál, de tudnod kell, hogy ígéretet tettem: vezeklőként fogok élni az erdőben. Elfogadom ajándékaidat, de arra kérek, vidd magaddal valamennyit. Annyit hagyj itt csupán, amennyi a lovainknak szükséges. Apám kedvenc paripái — örömmel veszem, ha megeteted őket.

Guha megparancsolta a szolgálainak, hogy tegyék, amit Ráma kíván, és hordják a finom falatokat a lovak elé. Csodálattal vegyes szomorúsággal nézte, hogy Ráma csak vizet iszik, azután pedig levelekből vetett ágyra fekszik aludni. Laksmana megmosta Ráma lábát, s aztán elfoglalta őrhelyét a közelben: ma éjjel is virrasztani fog. Guha Laksmanához lépett.

— Íme, az ágyad! Nem kell ébren maradnod, hiszen itt állok íjjammal a kezemben, és megóvlak benneteket minden veszélytől. Úgy ismerem az erdőt, mint a

tenyeremet. Támadjon ránk bármily hatalmas és erős hadsereg, embereim élén visszaverem őket — mondta, és karon fogta Laksmanát, hogy az ágyhoz vezesse.

Laksmana azonban szelíden visszautasította:

— Védőszárnyaid alatt a legcsekélyebb félelmet sem érezzük, ó, büntelen Guha.

De hogyan pihenhetnék, míg Ráma és Szítá a földön alszik?

Laksmana nagy erejű fivérére pillantott, aki a fa tövében feküdt. Hirtelen összekuszálódtak a gondolatai. Hogyan kerülhetett ilyen helyzetbe Ráma, aki a félistenekkel is felveheti a versenyt a csatamezőn? Ajódhjá jutott az eszébe, és nyugtalanság fogta el, ahogy atyjára és az alattvalókra gondolt. Dasarathából bizonyára hamarosan elszáll a lélek, hogy legkedvesebb fia a vezeklők rideg életét éli. Talán Kausaljá és a király épp ezen az éjjelen halnak meg, a kétségbeesés és a kín szavaival ajkukon. Ajódhjá népe is egyik gyötrelmet a másik után szenved: először végignézték, ahogy Ráma elhagyja őket, aztán pedig szeretett uralkodójukat veszítik el.

Laksmanát elviselhetetlen fájdalommal kínozták ezek a gondolatok. Forró könnyek gördültek végig az arcán, és Guha nem győzte vigasztalni. A két férfi hosszan elbeszélgetett, és észre sem vették, hogy elillant az éjszaka.

Hajnalban Guha jóvoltából jókora csónak ringott a folyón a hercegekre várva, hogy átkelhessenek a Gangeszen. Ráma és Laksmana felcsatolták fegyvereiket, Szumantra pedig összetett kézzel, alázatosan állt előttük a parancsokra várva. Ráma megfogta a hú szolga vállát, és nagy szeretettel így szólt hozzá:

— Rendületlenül szolgáljál, Szumantra. Most kérlek, menj vissza a királyhoz, és mondd el neki, hogy jól vagyunk. Innentől gyalog folytatjuk utunkat.

Szumantrának elviselhetetlennek tűnt a gondolat, hogy el kell válnia Rámától. Megtörten nézett a herceg szemébe.

— Nem érdelem meg, hogy a sors ily mostohán bánjon velem, ó, Rághava! — mondta. — Mi értelme jámbornak és igaznak lennünk, ha ez az eredménye? Nélküled

mind elvesztünk. A bűnös Kaikéjé uralma mindenkire csak szenvedést hoz — fakadt sírva az öreg kocsihajtó.

— Nincs nálad hűségesebb barátja családunknak, ó, nemes Szumantra — vigasztalta együttérzően Ráma. — Kérek, ne önts még több olajat atyám bánatának tüzére! Bármilyen parancsol, tétovázás nélkül tedd meg, még akkor is, ha arra kér, hogy szolgálj Kaikéjé!

Ráma ismerte az uralkodás minden csínyját-bínyját. Aggódott, hogy míg nincs az országban, a király tanácsosai és szolgálói megpróbálják majd aláásni Kaikéjé hatalmát. Minden fondorlattól óvni akarta atyját, nehogy celszövés veszejtse el. Azt sem akarta, hogy a palotában aggódjanak miatta, ezért így szólt Szumantrához:

— Kérek, mondd meg apámnak, hogy sem én, sem Laksmana, sem Szitá nem szomorkodunk egy cseppet sem. Boldogan nézünk erdei életünk elé. Tizennégy év nem a világ, hamar elröpül, és utána mind hazatérünk.

Ráma tudta, milyen nagy szükség van rá, hogy újra béke honoljon Ajódhjá népének szívében. Komolyan folytatta:

— Kérd meg a királyt, hogy minél előbb hívja haza Bharatát, és a bráhmanák szenteljék fel mint trónörökösöt. Bharatának mondd meg, hogy ne vonakodjon elfogadni a trónt, mert kedvemre tesz vele. Szolgálja atyánkat és a királynékat egyforma figyelemmel, részrehajlás nélkül.

Ráma engedélyt adott Szumantrának a távozásra, de a kocsis nem mozdult; földre szegezett pillantással, zavartan állt Ráma előtt. Hogy menjen vissza nélküle?

— Amikor hintód elhagyta a várost, az emberek élő halottak lettek a fájdalomtól. Mit fognak most szólni, ha meglátják ugyanezt a hintót, de most már nélküled?! Ajódhjá széthullik, mint a sereg, melynek azt kell látnia, hogy vezére elesett, és a szekeren már csupán a szekérhajtó ül.

Szumantra nem is mert Dasarathára és Kausaljára gondolni. A végsőig lesújtja majd őket a hír, ha meghallják, hogy fiukat elnyelte a rengeteg. Úgy érezte, képtelen

visszatérni Ajódhjába; képtelen az emberek bánatos szemébe nézni. Könyörgött Rámának, engedje meg neki, hogy vele tartson a dzsungelbe. Kész tizennégy évig remeteként élni — inkább ezt választja, mint hogy nélküle menjen vissza Ajódhjába! A földre roskadt Ráma előtt, megragadta a lábát, és sírva mondta:

— Egyetlen vágyam, hogy amikor lejár a száműzetésed ideje, ünnepélyesen visszavihesselek Ajódhjába. Ha nélküled kell visszamennem, lángok közé hajtok a hintóval. Odaadó szolgáló vagyok, ne taszíts el magadtól! Engedd, hogy kövessék a vadonba! Ha veled lehetek, a tizennégy év néhány pillanatnak fog tűnni csupán, míg nélküled lassabban telik majd el, mint tizennégy korszak.

Szumantra egyre csak kérlelte Rámát, akit megindított az öreg szolga szenvedése. Gyengéden felemelte a földről a zokogó kocsist, és azt mondta neki:

— Tudom, mennyire hű szolgám vagy, Szumantra, mégis arra kérek, hogy térj vissza Ajódhjába. Kaikéj addig nem nyugszik meg, amíg nem látja az üres hintót behajtani a palotába. El kell neki mondanod, hogy valóban az erdőben vagyok, és aszkétaként élek — ahogy kívánta.

Ráma azt is tudta, hogy ha az emberek nem hallják saját fülükkel, hogy valóban remete lett, nem fogják királyukká szentelni Bharatát, mert mindig abban fognak reménykedni, hogy hazatér. Meggyőzte Szumantrát, milyen fontos, hogy visszamenjen Ajódhjába, és elvigye az üzenetét. Szumantra végül nehéz szívvel engedett.

Ráma ekkor Guhához fordult.

— Nem élhetek olyan helyen, ahol még mindig szolgák hada vesz körül. Oda szeretnék menni, ahol lakatlan az erdő. Egy egyszerű kunyhóban fogok élni, és táplálékom fanyar bogyó s keserű gyökér lesz.

Ráma belelátott Guha szívébe: az erdők királya abban reménykedett, hogy a közelükben marad. Ráma azonban hű maradt fogadalmához, és nem akart másképp élni, mint ahogy az erdei remetek számára a szentírások meghagyják.

A banyanfa nedvével a két herceg tincsekbe ragasztotta a haját. Összetapadt fűrtjeikkel, fűből és háncsból szőtt ruhájukban lemondásuk erejétől ragyogó, szent aszkétáknak tűntek.

Ráma a csónakba segítette Szítát, majd Laksmanával együtt ő maga is beszállt. Guha és szolgálai evezni kezdtek, s a csónak lassan eltávolodott a parttól. Ráma búcsút intett Szumantrának, akit bénultan állt a fövényen, csüggedten követve őket a szemével.

A csónak könnyedén siklott dél felé, és ahogy a part felé közeledtek, Szítá Gangesz anyához imádkozott, hogy védelmezze őket a dzsungel mélyén. A folyó békés volt, tükörsima vize szikrázott a napfényben. Szelíden fodrozódó habok nyíltak ketté csónakjuk előtt, ahogy az evezők puhán, ütemesen a vízbe merültek. Ráma és Laksmana hallgattak — Ajódhjáira, családjukra, barátaikra gondoltak. Szítá lehunytt szemmel, imára kulcsolt kézzel ült előttük a csónak orrában. Lassanként kibontakozott előttük a part, és megpillantották a sűrű rengeteget.

A parton a csónakból kiszállva elbúcsúztak Guhától, az erdők urától, és a vadon felé vették útjukat. Laksmana ment elöl, Ráma hátul; védelmezően közrefogták Szítát. Az erdő madarak dalától, vadállatok morgásától volt hangos. Papagájok és majmok rikácsoltak, a fák mögül fel-felhorkant egy-egy vadkan, s a távolból tigrisüvöltés hallatszott. Ráma aggódva nézett Szítára. Ez már az úttalan, sötét vadon! Ki tudja, milyen veszélyeket rejt? De amint mélyebben behatoltak az erdőbe, aggodalmát öröm váltotta fel. Végre itt vannak! Jöjjön bármi, itt marad tizennégy évig, hogy jámbor apja, az öreg király becsületét megmentse. Elszántan szorította meg baljával a vállán lógó hatalmas íjat, míg jobbja az övére csatolt kékes fényű acélkard markolatán nyugodott.

A három vándor hamarosan megéhezett. Gyökereket és gumókat kerestek, melyeket a szent tűzbe ajánlhatnak. Szítá megfőzte, amit találtak, s mielőtt hozzáláttak volna az evéshez, felajánlotta Visnunak. Aztán elmondták esti imáikat, s

Ráma letelepedett Laksmana mellé.

— Nem hinném, hogy békés álma lesz ma éjjel a királynak, ó, Laksmana! — mondta. — De legalább Kaikéji örülhet, hogy teljesült szíve vágya.

Ráma elhallgatott, és gondolataiba merült. Eddig csak amiatt aggódott, hogy ne okozzon még nagyobb fájdalmat azoknak, akiket szeret. Most, hogy végre az erdő magánya vette körül, lelkén erőt vett a nyugtalanság. Mit forralhat még Kaikéji a király ellen? Az is lehet, hogy Dasaratha életére tör majd, hogy fia, Bharata egyeduralgoként háborítatlanul kormányozhasson. Hogy védi majd meg magát a fájdalomtól összetört király? Mi lesz anyjával és Szumitrával?

— Amint megpirkad, menj vissza Ajódhjába, ó, nemes herceg! — mondta Laksmanának, és átölelte a vállát. — Vigyáznod kell anyáinkra és idős atyánkra. Nincs rajtad kívül senki, aki elejét vehetné Kaikéji álnok fondorlatainak. Talán már most azt tervezi, hogyan mérgezze meg szüleinket!

Ráma úgy érezte, nem tehet semmit, mégis önmagát hibáztatta szülei boldogtalanságáért. Féltő gonddal és szeretettel felnevelték, s most, amikor végre learathatnák igyekezetük gyümölcsét, elveszítik őt.

— Micsoda hálátlan, mihaszna fiú vagyok! — Ráma szeméből peregni kezdtek a könnyek. — Semmiképpen sem szegülhetek ellen Kaikéji és apánk parancsának, de mi lesz, ha ez szüleink halálához vezet? Laksmana! Azt akarom, hogy menj vissza Ajódhjába, s vigyázz rájuk!

— Kérlek, ne bánkódj, kedves bátyám, mert megszakad a szívem — felelte Laksmana, amikor Ráma végre megnyugodott. — Nem tudlak elhagyni, belehalnék, ha el kellene válnom tőled. Bízz a jámbor Bharatában, és ne küldj el! Itt akarok maradni veled. Még a mennyekbe sem vágnék soha, ha te nem vagy ott.

Ráma nem válaszolt. Tudta jól, hogy Laksmana soha nem hagyná el.

Lassan besötétedett, és a vándorok egy nagy fa lombsátra alatt kerestek menedéket. Ráma és Szitá leheverték a levélből vetett ágyra, Laksmana pedig a

közelben őrködött. A telihold ezüst fénye átszűrődött a fák ágai között, és beragyogta Szítá és Ráma gyönyörű arcát.

Másnap reggel pirkadat után továbbindultak keletre, a Gangesz és a Jamuná találkozásához. Ezen a vidéken élt a híres bölcs, Bharadvádzsa, az erdőlakó remeték feje, és szerettek volna találkozni vele.

Mesés tájakon haladtak. A színpompás erdőben sudár fák nyúltak körülöttük az égig, s a sűrű rengeteget itt is, ott is virágszőnyeggel borított, tágas tisztások szakították meg. Időnként piros, kék, fehér lótuszvirágokkal teli, tiszta vízű tavacskák mellett vezetett az útjuk, s a levegőt édes virágillat és madárdal töltötte be.

Egész álló nap vándoroltak. Szorosan egymás mögött lépkedtek, és hol könnyedén, hol nagy küzdelmek árán törtek utat maguknak az erdőn át. Késő délutánra járt már, amikor a távolból meghallották a két egymásba torkolló, sebes sodrású folyó hullámainak morajját. Farakások, embervágta ösvények tűntek fel — emberlakta vidéken jártak. A fák között füstcsík szállt az ég felé, s most már biztosak voltak benne, hogy rátaláltak a risikre. Megszaporázták lépteiket.

A remetefalu határában egy fiatal bráhmána várta őket, Bharadvádzsa tanítványa. A nádfedeles kunyhók között az áldozati tűzhöz vezette vendégeit, ahol Bharadvádzsát pillantották meg tanítványai körében, meditációba merülve. Ráma, Laksmana és Szítá földre borultak a sugárzóan ragyogó szent előtt, hogy hódolatukat ajánlják neki, majd egy kicsit távolabb tisztelettudóan megálltak, és várták, hogy magához intse őket.

Bharadvádzsa szinte mindentudó volt; határtalan tudására hosszú, szigorú vezeklésekkel és meditációval tett szert. Megérezte, hogy különleges látogatói érkeztek, és felemelkedett, hogy üdvözölje őket.

— Ó, tiszteletre méltó bölcs — lépett előre Ráma —, Ráma vagyok, Dasaratha király fia. Ez itt öcsém, Laksmana, ő pedig — mutatott Szítára — áldott feleségem, Vidéha

királyának, Dzsanakának a leánya. Jámbor atyám parancsára jöttem ide, hogy tizennégy évig a remetek életét éljem. Öcsém és hitvesem önszántukból döntöttek úgy, hogy velem tartanak. Kérlek, áldj meg bennünket!

Bharadvádzsa ragyogó arcukra nézett: tudta, hogy a vándorok nem közönséges emberek. Rögtön finomabbnál finomabb ételeket hozatott. Erdei gyökerekből és gyümölcsökből készült különleges fogásokkal látta vendégül őket, és még a könnye is kicsordult örömében, amikor megszólalt:

— Hallottam hírért száműzetésednek, ó, Ráma, s már vártalak. Minden bizonnyal lemondásaim és áldozataim jutalma, hogy épp erre vezetett az utad. Áldott legyen a nap, melyen végre szemtől szemben láthatlak! Ha kívánod, maradj velünk, ezt a csodálatos vidéket Isten is a szent életűeknek teremtette.

Ráma mosolyogva köszönetet mondott a bölcsnek.

— Ez a remetefalu messze földön híres, és túl közel van Ajódhjához — válaszolta aztán. — Ha itt maradok, hamar rámtalálnak majd az emberek, s én nem tudnám elviselni a szenvedésüket, ha megint könnyörögni kezdenének, hogy térjek vissza. Kérlek, adj tanácsot, hová mehetnék, ahol rejtve maradhatok a világ szeme elől?

Bharadvádzsa jól tudta, miért aggódik Ráma.

— Menjetek a Csitrakúta-hegyre! — felelte. — Jó ötven mérföldnyire van innen. Töltsétek itt az északát, s hajnalban útra kelhettek.

A hegy a Jamuná túlsópartján emelkedett, és a három vándor bambuszból ácsolt tutajon átkelt a folyón.

Lenyűgöző, színpompás növényvilág tárult a szemük elé. Soha addig nem látott fák, bokrok, virágok végeleáthatatlan tengere zöldellt, tarkállott előttük. Millió madár dalolt és csicssergett, patakok és vizesések csobogtak, méhrajok zümmögtek a fák között messzire hangzó kórusban, s a távolból időnként felharsant egy-egy elefánt trombitálása. A fák földig hajoltak az ágaikon fürtökben lógó érett gyümölcs súlya alatt, s a kaptárakból nehéz csöppekben hullott alá az illatos, aranyló méz.

Szítá nem győzött gyönyörködni az erdő szépségében; egyre csak a virágokat simogatta és szagolgatta. Ráma is teljesen megfeledkezett a gondról. Felszabadult nevetéssel fogta kézen kedvesét, s egyenként megmutatott neki minden fát, bokrot. A vidék szépsége mindhármukat felvidította. Boldogan sétáltak a Csitrakúta-hegy felé. Az út könnyen járható volt, hiszen számos remete lakott a környéken, akik csapásokat vágtak a vadonban, így aztán gyorsan haladtak. A harmadik nap vége felé elértek a hegy lábához. Egy terebélyes banyanfa láttán Szítá leborult, s a szent fa istenéhez imádkozott, hogy száműzetésük éveiben ne hagyja őket el a jó sors, és utána visszatérhessenek Ajódhjába. Laksmana zsenge levelekből ágyat vetett a fa lombsátra alatt, majd megvacsoráztak, elmondták esti imáikat, és nyugovóra tértek. Mint minden éjszaka, most is Laksmana vigyázta Ráma és Szítá álmát.

Másnap hajnalban folytatták útjukat. A Csitrakúta-hegy kékes ormain zöld, sárga és vörös színben pompáztak a fák, hófödte csúcsai a felhőkbe vesztek. A sziklás meredeken lefelé csobogó patakok fölött ezer meg ezer szivárványszínű vízcsepp szikrázott a reggeli napsütésben. Ámulva gyönyörködtek a csodás látványban, majd elindultak felfelé. Hamarosan egy széles fennsíkra érkeztek, s egyszer csak Válmíki, a szent életű bölcs remetekunyhója előtt találták magukat.

A bölcs azt sem tudta, hová legyen örömeiben, amikor Rámát, Laksmanát és Szítát pillantotta meg kunyhója küszöbén. Nagy tisztelettel behívta látogatóit, s miután szívélyesen megvendégelte őket, beszélgetni kezdtek. Válmíki elmesélte nekik élete történetét. A fénylőn tündöklő aszkéta egykor bizony haramia volt.

Vándorokat rabolt ki; ezzel kereste kenyerét, hogy feleségét és tucatnyi gyermekét eltarthassa.

— Egy napon aztán úgy hozta a sors, hogy Nárada, a nagy szent akadt épp az utamba; őt akartam kifosztani. “Örömmel neked adom mindenemet — mondta Nárada —, csak arra kérlek, teljesítsd egy kívánságomat. Menj haza, s kérdezd meg a

feleséged és a gyerekeidet, hajlandóak-e osztozni veled a büntetésben, melyet a gonosztetteidért kapsz majd!" "Ha csak ezt akarod, ezen ne múljon!" — feleltem neki. Lóhalálában futottam haza, ám hamarosan rá kellett döbbernem: akikért én az életemet kockáztattam, azok csak pénzt és kincseket akarnak tőlem, a bűnökért egyedül én lakolok.

— Csalódottan tértem vissza Náradához. A bölcs azt tanácsolta, hagyjak fel a haramiaélettel, legyek inkább remete. "Az élet elszáll, akár egy pillanat. Vésd ezt jól szívedbe! Meditálj mindig a mará szón, ami azt jelenti: halál."

Ettől kezdve Válmíki örökké azt hajtotta: mará, mará! Észre sem vette, hogy ezzel Ráma szent nevét mondogatja szünet nélkül. Így lett az egykori haramiából szent életű, hatalmas aszkéta.

Ráma úgy döntött, hogy a bölcs Válmíki remetelakja közelében telepszének le. Laksmana farönkökből és nádból nyomban takaros kis kunyhót épített. Ráma tüzet gyújtott, s a közelben gyújtott gyökerekből felajánlást készített a félisteneknek. Imádkozott a négy világtáj uraihoz, hogy szenteljék meg és védelmezzék minden veszedelemtől hajlékukat. A kunyhót belül kettéválasztották, s az egyik szobában oltárt emeltek Visnunak, ahogy azt a szentírások meghagyják. A száműzött vándorok boldogan megpihentek: végre békés otthonra leltek e kies vidéken.

Második fejezet

Gyász Ajódhjában

A három vándort már rég elnyelte a dzsungel a Gangesz túloldalán, ám Szumantra és Guha még sokáig néztek utánuk. Most döbbsentek rá a szomorú valóságra: Ráma valóban arra készül, hogy a tizennégy évet az erdő mélyén töltsse. Eddig abban reménykedtek, hogy meggondolja magát, és mégis visszatér Ajódhjába, hogy megbüntesse Kaikéjít, aki igazán nem érdemel semmi szánalmat. Vagy legalább Guhával és népével marad, s akkor láthatják, amikor akarják. Most azonban mindennek vége: elment.

Bele kellett törődniük a megváltoztathatatlanba. Guha visszatért szülővárosába, Sringavérába, hogy tovább uralkodjon az erdei törzsek felett, Szumantra pedig Ajódhjába indult. Amikor két nap múlva áthajtott a déli városkapu boltíve alatt, mintha egy halott városba érkezett volna. Minden kihalt és néma volt. A hintó láttán azonban hirtelen emberek ezrei tódultak az utcára.

— Hol van Ráma? Hol van a mi feddhetetlen hősünk? Ó, Ráma, miért hagytál el minket? — keseregtek.

Szumantra nem bírta hallgatni a sírásukat, és szégyenében, hogy épp neki kellett elvinnie Rámát, eltakarta az arcát. A lovak közé csapott, s miközben az út kétoldalán a házak balkonjáról asszonyok sírását hallotta, akik az üres hintó láttán keservesen felzokogtak, Dasaratha király palotájához sietett.

Keresztülhajtott a palota hét kapuján, s gyalog lépett be a nyolcadikon, ami egyenesen a király lakosztályába vezetett. A királyt a fogadóteremben találta; sápadtan, bánattól sorvadtan ült egy kereveten. Dasaratha király szótlanul hallgatta hű szekérhajtóját.

— Királyom, Ráma az erdőben maradt. Tizennégy esztendeig nem tér vissza Ajódhjába — mondta végül Szumantra, Dasaratha előtt újra elsötétült a világ, s összeesett.

Feleségei sírva szaladtak hozzá, és felsegítették.

— Válaszolj a szekérhajtódnak, uram! — mondta neki Kausaljá. — Nehéz parancsot teljesített. Vagy talán szégyelled magad, amiért ilyen hozzád nem méltó tette kellett parancsot adnod? Légy erős, hiszen az igazság védelmében cselekedtél! Ne add át magad a bánatnak! Mi, akiknek az életünket jelented, nem fogjuk túlélni, ha ilyen szomorúnak látunk!

Kausaljá hangja elakadt. Hőn szeretett, egyszülött fiát, aki nélkül egy percig sem tudott meglenni, most tizennégy évig nem láthatja! Nem tudta elviselni a fájdalmat, s ájultan férje mellé zuhant. Az udvarhölgyek köréjük sereglettek, és hús rózsavizet locsoltak a király és a királynő halovány arcára.

Amikor Dasaratha felocsúdott, magához intette Szumantrát, aki addig csendesen állt a fal mellett. A szekérhajtó porlepte arcára barázdákat mostak könnyei. Tisztelettudóan, összetett kézzel állt királya előtt.

Dasaratha keserűen felsóhajtott, és megkérdezte:

— Hol él most Ráma? Egy fa alatt, a puszta földön alszik? Mit fog enni? Egész életében pompa vette körül, s mindenből a legjobbat érdemli. Eddig mindig hatalmas seregem kísérte, bárhová is ment. Mi lesz vele a kietlen rengetegben, egyedül?

Ráma és Laksmana legyőzhetetlen harcosokká cseperedtek, az uralkodó mégis úgy gondolt rájuk, mint védtelen gyermekeire. Elviselhetetlennek tűnt számára a gondolat, hogy remeteéletet kelljen élniük. És ráadásul a törékeny Szítá is velük volt! Aggódva gondolt a rájuk leselkedő veszélyekre. Mi lesz, ha vadállatok támadják meg őket, vagy megmarja őket egy mérges kígyó?

— Velük voltál, mikor útjuk a komor rengeteg magányában véget ért? — kérdezte.

— Mit mondtak búcsúzóul? Ó, Szumantra, kérlek, idézd fel utolsó szavaikat! Ez lesz egyetlen vigaszom az eljövendő tizennégy évben!

Dasaratha felállt, s tekintete válasz után könyörgött. Szumantra lehajtotta a fejét, egész teste rázkódott az elfojtott zokogástól. Elcsukló hangon felelte:

— Felséges király! Az igazságos Ráma megkért, hogy érintsem meg a lábadat és Kausaljá lábát a nevében. A lelkemre kötötte, hogy adjam át szerető üdvözetét a palota összes hölgyének, akikre mind úgy gondol, mint anyjára.

Szumantra leborult a király és a királynő lába elé, majd felállt, és folytatta a szomorú történetet. Nehezebbre esett a beszéd, szavai akadoztak, de elmondta, hogyan búcsúzott el a vándoroktól, és hűen átadta minden üzenetüket.

— Ráma szeméből szüntelenül hullottak a könnyek. Arra kért, mondjam meg, azt szeretné, ha Bharatát minél hamarabb trónörökössé szentelnétek. Azt is a lelkemre kötötte, ne feledjem elmondani Bharatának, hogy a legmélyebb tisztelettel bánjon idős atyjukkal és mindegyik anyával, különösen a bánattól sújtott Kausaljával.

A szekérhajtó Laksmana utolsó, dühös szavait is felidézte:

— Amikor Ráma elhallgatott, Laksmana felbőszült kobraként sziszegve mondta: "Mi rosszat tett az erényes herceg, hogy számúzték? Nem tudja a király, milyen égbe kiáltó igazságtalanság volt Kaikéjéi kérésének eleget tennie! Bármit is mond, én nem hiszem, hogy helyesen döntött, amikor elüldözte a büntelen Rámát. Keserű megbánás fogja követni Ráma száműzetését. Ellentmond minden józan észnek, minden hagyománynak és szentírásnak. Hogy maradhat apánk király azok után, hogy olyasmit tett, amivel mindenkinek csak fájdalmat okozott? Még egy apa tulajdonságait sem tudom felfedezni benne. Egyedül Rámát tekintem bátyámnak, uramnak és apámnak!"

Szumantrát elragadta ugyanaz a hev, mellyel Laksman beszélt. Kis szünetet tartott, hogy lecsillapodjanak érzései, majd Szítáról kezdett mesélni.

— Az áldott jó hercegnő, Szítá csendesen állt férje mellett, amikor indulni készültem. Mintha gonosz szellem kerítette volna hatalmába, mozdulatlanul állt, tekintete a távolba meredt, és keble hevesen hullámozott sóhajaitól. Aztán férjére

nézett, és kibuggyantak a könnyei. Finom kezével, mely olyan, mint a fehér lóuszvirág, eltakarta arcát. Aztán mind a hárman végignézték, ahogy elhajtok. Három napig Guhával maradtam, mert még mindig abban reménykedtem, hogy Ráma visszatér. Végül azonban bele kellett törődnöm, hogy nem látom viszont tizennégy évig.

Szumantra elhallgatott. Jó időre elnémította a bánat, de aztán folytatta.

— Amikor visszatértem, a hajdan oly vidám ország búskomor pusztaként fogadott Ráma távollétében. Kiszáradtak a fák, elfonnyadtak a levelek, elhervadtak a virágok. A folyók és tavak helyén csak a száraz meder maradt. Az állatok mozdulatlanra dermedve állnak, s nem járnak többé élelem után. Az erdők nem ontják elbűvölő illatukat, mint máskor, és a város kertjeiben némaság visszhangzik. Senki sem köszöntött, mikor Ajódhjába érkeztem. A bánattól megrepedt falak tövében kísérteties árnyalakok ülnek magukba roskadva: az egykor oly boldog alattvalók. Sóhajuk fekete felhőként összegyűlve gomolyog a város felett. Amikor elterjedt a híre, hogy üres hintóval tértem vissza, Ajódhjá egy emberként zokogott fel, s az állatok felvonítottak fájdalmukban. Az égisz paloták komoran meredő tornyaiból a finom hölgyek keserű könnye pereg. A város Kausaljához hasonlóan gyászba borult a fájdalomtól, mintha öléből kitepték volna a jókedvet, egyetlen gyermekét.

Dasaratha királyt emésztette az önvád. Mélységesen bánta már, amit tett. Hogyan is hagyhatta, hogy Ráma elmenjen? Miért nem hallgattatta el a gonosz Kaikéjít? Átkozta ostoba ragaszkodását az igazsághoz, ami ilyen gonosz igazságtalansághoz vezetett. Vagy tán nem az igazság ellen való véték volt, hogy száműzte az igaz Ráma herceget?

— Legifjabb feleségem vonzó szépsége vakított el, s így üldöztem el Rámát! — mondta elkeseredve. — Nem kértem ki minisztereim és bölcs tanácsadóim véleményét; hagytam, hogy a bűnös Kaikéji bábuja legyek!

Dasaratha király nem értette, mi készítette arra, hogy esze és józan belátása ellenére cselekedjék. E szörnyűségnek minden bizonnyal a sors elrendeléséből kellett megtörténnie, csakis azért, hogy elpusztuljon dinasztiája. A király mélyet sóhajtott. A sors ellen tehetetlennek érezte magát.

— Kedves szekérhajtóm! — fordult Szumantrához. — Ha valaha is jót tettem veled, teljesítsd kérésemet: vigyél azonnal Rámához! Ha még mindig királyotoknak tartotok, megparancsolom, hogy hozzátok vissza Rámát Ajódhjába! Ó, hol van Ráma, hol van ragyogó arca, gyöngyfogai? Már mélyen a dzsungelben járhat azóta az erős karú herceg! Látni kívánom! Állítsátok elő a szekeremet, most rögtön indulok utána! Ha nem láthatom viszont, hamarosan megpillantom a halál birodalmát.

Dasaratha eddig abban reménykedett, hogy Szumantra majd visszahozza a fiait. Most már ő is megértette, hogy Ráma végleg elment, s többé meg sem próbálta visszatartani bánatát.

— Ó, Ráma! Ó, Laksmana! Ó, Szítá! Semmi sem fájhatna jobban, mint az, hogy nem vagytok itt velem! KönyörüljeteK rajtam, hiszen belehalok a fájdalomba! Nálam nyomorultabb teremtményt nem hordott még hátán a föld!

És újra eszméletlenül zuhant a kerevetre. Kausaljá úgy roskadt mellé a földre, mintha ádáz szellemek zaklatnák.

— Kocsis! — kiáltotta oda Szumantrának. — Fogd be a lovakat, indulok Ráma után! Egyetlen pillanatig sem tudok tovább élni nélküle. Hol lehet most? Hol hajtja álmra fejét? Mikor láthatom kedves arcát, göndör, fekete fűrtjeit? Ó, a szívem olyan kemény, mint a gyémánt! Hogy nem törik darabokra, hogy nem láthatom Rámát?

A király és a királynő fájdalomra láttán Szumantrán még inkább elhatalmasodott a szenvedés.

— A fiad boldog lesz a rengetegben Laksmanával és Szítával — vigasztalta

Kausalját. — Nyomát sem láttam rajtuk az elkeseredésnek amiatt, hogy remeteként kell folytatniuk életüket. Felülkerekedtek a bánatukon, és békésen néznek az erdei élet elé. Szítá különösen derűsnek látszott: az erdő hangjai és színei boldogsággal töltötték el szívét

Kausalját azonban nem nyugtatták meg Szumantra szavai. Szeretet és bánat okozta haragjában Dasarathára támadt.

— Uram, a három világban mindenki együttérző és kegyes királynak ismer, most mégis ostobán elűzted ártatlan fiadat! Hogyan élhet a két herceg, akiket egész életükben pompa vett körül, remeteként az őserdő mélyén? Mi lesz Szítával? Szinte még gyerek, tizenhat éves, és te vérengző vadállatok közé küldted! Mindig a legfinomabb ételeket kapta, s most gyökereken él — meddig vajon? És vajon meddig bírja az oroszlánok és tigrisek vérfagyasztó üvöltését?

Kausaljá haragjának lángja egyre magasabbra csapott. Tekintete szikrákat szórt, s ahogy szeméből patakokban folyt a könny, szemfestékét lemosva fekete barázdákat festett arcára.

— Megfosztottad Rámát a jogától, hogy ő legyen a király! Még ha vissza is tér egyszer Ajódhjába, soha többé nem fogadja el a trónt! Egy herceg nem fogad el alamizsnát. Nem fogja hagyni, hogy Bharata átadja neki a birodalmat, ahogy egy tigris sem nyúlna soha olyan zsákmányhoz, amit egy másik állat ejtett el s vitt elé!

Kausaljá vigasztalhatatlan volt. Egyedül fiára tudott gondolni. Hogy tehetett ilyen szörnyűséget a király? Kétségbeesetten fogta fejét, s tovább vádolta Dasarathát.

— Saját apja okozza Ráma vesztét, akár az apró halakét, akiket az apjuk felfal! Hát nem tudod többé, mi jó és mi rossz? Egy asszonynak a férje a legbiztosabb támasza, s utána következik csak a fia. Az én uram azonban elvesztette a józan eszét, s elüldözte saját fiát, az én vesztemet is okozva vele! Az egész birodalomra pusztulást hoztál, ó, király, minden alattvalójával együtt. Egyedül Kaikéji és fia boldogok!

Kausaljá felzokogott. Szavai végtelen fájdalommal hasítottak Dasaratha amúgy is gyötrődő szívébe, s a király végleg elmerült az elkeseredés óceánjában. Egyre Ráma nevét kiáltozta, és elveszítette minden reményét. Minden erejét összeszedte, s két kezét összetéve, fejét lehajtva Kausaljá elé lépett.

— Könyörülj rajtam, nemes hölgy — mondta remegő hangon. — Még ellenségeidnek is megbocsátasz; bizonytal megesik hát rajtam is a szíved. A férj örökre, jóban és rosszban a felesége ura marad. Ne keserítsd még jobban meg az életem szemrehányó szavaiddal — láthatod, milyen gyötrellem így is.

Sajnálta már Kausaljá, hogy ilyen kíméletlen szavak hagyták el ajkát. Gyengéden megfogta férje kezét, és fejére vonta. Ahogy a király előtt térdelt, sírva, könnyek között szólt hozzá:

— Most már biztos, hogy utolér a végzetem, amiért így beszéltem veled. Megérdemlem, hogy megbüntess; tudom, hogy igaz uralkodó vagy. Haszontalan, nyomorult teremtés az az asszony, akit hites ura csak könyörgéssel tud jobb belátásra bírni.

Kausaljában viharként kavarogtak az érzések, és szinte a tébolyba sodorták. A bánat, a kétségbeesés és a harag mellett, amit Ráma száműzése miatt érzett, most még büntudat is gyötörte, amiért megbántotta a királyt.

— Bocsáss meg, uram, királyom! — zokogta. — Csupán a bánat mondatta velem e gyalázatos szavakat. A bánat elpusztítja a türelmet, megsemmisíti a tudást, és összezavarja az érzékeket. Nincs hatalmasabb ellenség nála! A legveszedelmesebb íjjal is szembe lehet szállni, de a bánat, még ha egy csöpp jut is belőle, elviselhetetlen kínszenvedést okoz. Öt napja ment el Ráma, s ez az öt éjszaka öt hosszú évnek tűnt. Ha csak rá gondolok, a szomorúság hatalmas óceánja olyan hullámokat vet bennem, mintha ezer meg ezer folyó ömlene sebesen vizébe.

A palota ablakára közben vörös sugarakat vetett a lemenő nap. Kausaljá ágyba fektette az uralkodót, s Dasaratha kimerülten álomba merült. Ám az alvás nem

hozott megnyugvást: csak hánykolódott hófehér selyempárnáján, s hamarosan újra felébredt. Felült, s hevesen zihálva hirtelen egy régi emlék merült fel előtte abból az időből, amikor még fiatal herceg volt. Rádöbbsent, hogy ifjúkori tette miatt kell most e kibírhatatlan gyötrelemtől szenvednie.

— Mindenki elnyeri tettei méltó jutalmát vagy büntetését — mondta Kausaljának.
— Csak az ostoba nem gondol arra, mit hoznak számára tettei a jelenben és a jövőben. Ha valaki kivágja a mangófát, mert nem szép a virága, s helyette színpompás, virágzó koronájú palását ültet, megbánja, amint a palása keserű gyümölcse beérik. Amikor Rámát elüldöztem, mangófát vágtam ki tövestől, épp, amikor már gyümölcsöt hozott volna, s most ehetem a keserű palását!

Dasaratha úgy érezte, kettéhasad a szíve. Aztán erőt vett magán, és folytatta.

— Régen történt. Fiatal voltam, még nem voltunk házasok. Kiváló íjászként szereztem hírnevet magamnak: hangja után találtam el a vadat, nem kellett még látnom sem hozzá. Soha nem gondoltam, hogy ügyességem, amire oly büszke voltam, egyszer még ilyen szerencsétlenségbe taszít! Az esős évszak idején egy napon vadászni mentem. A folyók hatalmasra duzzadtak, majd hogy ki nem léptek medrükéből. Éjszaka indultam útnak szekereken, s a Szaraju folyóhoz hajtottam. Megálltam a parton, és a sűrű sötétségben vártam, hogy egy bölény vagy elefánt az íjam elé kerüljön. Nem telt bele sok idő, a közelben neszre lettem figyelmes. Nem láttam ugyan semmit, de úgy hallottam, mintha egy állat oltotta volna szomját a folyó vizével. Megfeszítettem íjamat, s lőttem. Abból az irányból, ahol kígyóhoz hasonló nyílvesszőm süvöltve célt ért, hangos kiáltást hallottam. "Ó, gondviselés, hogyan hagyhattad, hogy egy ártatlan vezeklőt eltaláljon ez a nyílvessző? — kiáltott fel fájdalomában a hang láthatatlan gazdája. — Kit bántottam meg? Egyszerű remete vagyok, aki fogadalmat tett, hogy sohasem követ el erőszakot, s gyümölcsön és gyökereken élek csupán. Ki az az ostoba, aki útjára bocsátotta ezt a halálos nyílvesszőt? Tettének gonosz vége lesz! Ó, szegény, öreg szüleim! Egyetlen

menedékük voltam, s most itt maradnak támasz nélkül. Mi lesz velük egyedül? A tudatlan gyilkos egyetlen nyílveendővel nemcsak engem ölt meg, de szüleim életét is elvette!”

— Amikor keserves sírását meghallottam, elborzadtam. Kezemből kiesett az íj, tegezemből kihullottak a nyilak. Mintha villám csapott volna belém, úgy estem össze kétségbeesve, szinte félholtan. Tébolyodottan vonszoltam magam a hang irányába, s a folyó partján végre megpillantottam egy háncsruhába bújt remetét. Ott feküdt a homokban, hörögve, szívében a nyíllal, körülötte mindenütt vér. Vízért jött, s a hang, amit hallottam, edényének hangja volt, amint megmerítette.

— Észrevett, s haragos tekintettel így szólt: “Mi rosszat tettem, ó, király, hogy ily szörnyű büntetést érdelek? Vak szüleimnek akartam vizet vinni. Máris aggódhatnak értem, hogy hol maradok ilyen sokáig. Apám öreg és nyomorék, járni sem tud. Nem segíthet rajtam, ahogy egy fa sem segíthet kivágásra ítélt társán. Bocsánatot kell kérned tőle, király! Arra találsz, siess hozzá!”

Dasarathát a régi emlék és a friss seb, amit Ráma elvesztése okozott, mérhetetlen fájdalommal töltötte el.

— A fiatal remete aztán arra kért — folytatta Dasaratha —, hogy húzzam ki melléből a nyilat. Tétováztam, mert tudtam, hogy abban a pillanatban, ahogy a nyílveendőket kihúzzom, elhagyja ezt a világot. A fiú azonban biztatott, mondván, hogy felkészült a halálra. Megtettem hát, amit kért. Döbbenően rámnézett, szemében felcsillant az aggodalom szüleiért, majd Visnu nevét suttogta, s aztán nem lélegzett tovább.

— “Ó, mit tettem? Mit tettem? Hogyan fogom jóvátenni ezt az esztelen, ostoba tettet?” Felkaptam a korsót, megmerítettem, s elindultam az ösvényen, amit a fiú mutatott. Hamarosan a kunyhóhoz értem, s megláttam öreg és vak szüleit, amint elhagyatottan, kétségbeesve a kunyhó előtt ültek, mint két szárnyaszegett madár. Ahogy az apa meghallotta a lépteimet, így szólt: “Siess, fiam, hozd gyorsan a vizet!”

Szegény anyád már nagyon aggódott, hogy ilyen sokáig játszottál a vízben. Az életünk a te kezében van, drága gyermekem! Egyetlen támaszunk vagy, és rajtad keresztül látunk csupán. Hol vagy? Miért hallgatsz?”

— Remegő félelem járt át a bölcs láttán, s elcsukló hangon szólaltam meg: “Ó, szent bráhma, nem a fiad érkezett haza. Dasaratha herceg vagyok. Szörnyű és kegyetlen tettet követtem el pusztá ostobaságból. Amint fiad a folyónál vizet merített korsójába, szomját oltó vadállatnak véltem. Rálőttem, s nyílaim halálos sebet ejtett rajta. Az égbe ment, s egyedül hagyott benneteket. Kérlek, mondd meg, hogyan tehetném jóvá!”

— A szent életű remete vezekléseivel hatalmas erőre tett szert. Ott helyben megátkozhatott volna, hogy egy marék hamu maradt volna csupán belőlem, ám uralkodott haragján. Szeme könnyben úszott, mellkasából fájdalmas sóhaj szakadt fel. Végtelen kegyesen aztán így szólt hozzám: “Ha nem jöttél volna el, s nem vallottad volna be, mit tettél, haragomtól száz darabban hullott volna le a fejed nyakadról, amint meghallom, hogy fiam nincs többé. Ha valaki szándékosan megöl egy vezeklő bráhmanát, azon nyomban halál fia. Egyetlen szerencséd, hogy nem szánt szándékkal tetted, amit tettél, másképp rád is hasonló sors várna.”

— Aztán arra kért, vezessem őket oda, ahol fiuk fekszik. Két karomra ültettem a két idős remetét, s a folyópartra vittem őket. Leültek a közelében, és keservesen sírva gyászolták elvesztett fiukat. “Ó, drága gyermek, miért nem köszöntesz bennünket? Miért fekszel itt a földön? Talán megharagudtál ránk? Nézd, szerető anyád van itt! Miért nem öleled meg? Kérlek, szólalj meg! Nem halljuk többé édes hangodat, amint a Védák szent himnuszait énekled? Ki fog vigyázni az áldozati tűzre? Ki fog most megvigasztalni bennünket, hogy elvesztettük egyetlen támaszunkat? Ó, fiam! Hogyan fogok gondoskodni idős anyádról?”

— A bölcs ölébe vette fia fejét, és csendesen sírva így szólt hozzá: “Könyörgöm, maradj még egy percet! Ne menj még Jamarádzsa birodalmába! Veled megyek, s

megmondom a hatalmas félistennek: »Noha fiamat egy korábbi bűn miatt sújtotta most halállal a sors, büntelen ő. Kérlek, küldd őt oda, ahová azok a bráhmaanak jutnak, akik vezeklésükkel és a szentírások tanulásával tökéletességet értek el, vagy ahová azok a hősök kerülnek, akik jó ügyért vívott harcban estek el.«”

— Aztán imákkal és mantrákkal szentelt vizet ajánlottak fiuk eltávozott lelkének, s én láttam őt az égen éteri alakjában Indrával, a mennyek királyával. Kedvesen vigasztalta szüleit. “Azért jutottam a mennyekbe, mert titeket szolgáltalak. Hamarosan találkozunk!” — mondta nekik. Aztán leült Indra mellé a ragyogó szekéren, s már tova is tűnt az égen.

— A bölcs remete ekkor így szólt hozzám: “Hogy megszabadítsalak a szörnyű bűntől, amit egy szent bráhmaana megölése jelent, fájdalmas átkot mondok most rád. Ahogy én szenvedek most, úgy fogsz te is szenvedni egyszer a fájdalomtól, hogy elvesztetted a fiad, s a halálot ez a mérhetetlen szenvedés okozza majd!”

— Így szólt a bölcs, majd arra kért, rakjak tüzet, s helyezzem rá az eltávozott fiú testét. Amikor a tűz fellobbant, mindketten utána mentek a lángok közé. Elhagyták földi porhüvelyüket, s a mennyekbe tértek. Megdöbbenve, mozdulatlanul álltam, és fülemben egyre a remete szavai visszhangoztak.

Dasaratha hirtelen rádöbbsent, hogy a bölcs megmásíthatatlan átka következtében az ő halála is a küszöbön áll. Szeme könnyben úszott, s egész teste reszketett, amint így szólt Kausaljához:

— Az átok, amit annyi év előtt a bölcs kimondott rám, most beteljesedik. Hamarosan belehalok a bánatba. Lépj közelebb hozzám, drága feleségem, hogy jól lássalak! A halál szélén állva az érzékek mind összezavarodnak.

Kausaljá az ágya szélére ült, s gyöngéden vigasztalni kezdte. A király mélyen Rámára gondolt. Ó, hogy szerette volna még utoljára látni! Mardosta az önvád és a keserűség. Bárcsak megállíthatta volna Rámát! Hátrahanyatlott, s elhaló hangon így szólt:

— Úgy emészti fel a bánat minden erőmet, ahogy a perzselő nap szív ki minden nedvességet a földből. Áldottak azok, akik látni fogják a daliás, igaz Rámát, amint tizennégy esztendő múlva visszatér az erdőből! Ahogy a lámpa fénye halványul el, amikor kifogyott belőle az olaj, úgy hagynak most cserben érzékeim és elmém is. Nem látok, nem hallok többé. A bánat, amit önnön magamnak okoztam, tehetetlenné tett, ahogy a sebes folyó sodrása mossza el saját partját. Ó, Ráma, egyetlen vigaszom, igazán elmentél? Ó, Kausaljá, kedvesem! Ó, Szumitrá, ó, erényes hölgy! Ó, Kaikéj, esküdt ellenségem és családom szégyene!

Dasaratha lassan elcsendesedett, s minden gondolatát Rámára szegezte. A nagy király ezen az éjjelen belehalt fájdalmába, s a Legfelsőbb Úr hajlékára távozott.

Harmadik fejezet

Bharata hazatér

Eljött a hajnal. A bárdok és az udvari énekmondók mint minden reggel, most is a palotába siettek, hogy felébresszék a királyt. Megálltak hálósobájának ablaka alatt, s dalaikkal az uralkodót magasztalták, ősei jeles tetteiről regéltek. A szent életű bráhmanák a Védák szövegeit kántálták, a muzsikuskok lágy, reggeli dallamokat csaltak elő hangszereikből. Kint a fákon felzendült a madarak kórusa, s a hangok áradata tökéletes harmóniában egyesült.

A palotaszolgák mit sem sejtve sűrögtek-forogtak. Sietve készítették elő uruk számára a reggeli tisztálkodáshoz szükséges kellékeket: aranykorsókba töltött illatos vizet, olajokat és illatszereket. A védikus hagyományokhoz híven fiatal szüzeket, tejelő teheneket, aranyat, ezüstöt hoztak a király elé, hogy ébredéskor ezekre essen először a pillantása, áldást hozva számára az eljövendő napra.

Napkelte előtt minden készen állt, és az udvarhölgyek a király hálósobájába siettek, hogy felébresszék az uralkodót. Dasaratha király mozdulatlanul feküdt ágyában, s nyoma sem volt benne az életnek. Közelében Kausaljá és Szumitrá heverték, a szenvedéstől kimerülten mély álomba zuhanva. Könnyáztatta arcuk hervatag volt, mint a napégette lótuszvirág. Az udvarhölgyek riadtan hőköltek vissza, és egész testükben remegni kezdtek, mint hínárok az árban. Ahogy megérintették a királyt, az élettelen, hideg test tudtukra adta, hogy uruk nincs többé: elemészttette a bánat. Hirtelen hangos jajveszékélés töltötte be a palotát. Az udvarhölgyek szinte eszüket veszve keserves zokogásra fakadtak, akár a nőstény elefántok, akik elvesztették párjukat az erdőben.

Kausaljá és Szumitrá felriadtak a hangzavarra. Mi történt? Az ágyán heverő királyhoz szaladtak, s egyszerre fájdalmas sikoltás tört ki belőlük.

— Ó, uram! — kiáltották mind a ketten, s élettelenül rogytak a földre. A lármára Kaikéjé is odasietett. Egy pillanatig kővé dermedten állt, de aztán az ő szívét is

mérhetetlen fájdalom járta át. A három királynő mint három földre hullott istennő gyászolta elveszett férjét. Hol volt már belőlük az élet ragyogása? Kihunyt belőlük minden fény, s keserves sírásuk messze visszhangzott a márványfalak között. A palota népe az uralkodói lakosztályba tódult, s kétségbeesésükben azt sem tudták, mihez kezdjenek. Zavar és bizonytalanság lett úrrá rajtuk királyuk váratlan halála miatt. Dasaratha háromszázötven szolgálóleánya körbeállta a királyt, és zokogásukat még a félistenek is hallhatták.

Kausaljá egyre csak férje arcát nézte, mely olyan volt, mint a fénytől megfosztott nap. Fájdalmában Kaikéjít kezdte ostorozni:

— Ó, kegyetlen Kaikéj, elérted, amit akartál! — kiáltotta sírva. — Most, hogy megölted a királyt, kedvedre élvezheted az uralmat! Ráma elhagyott, a vadonba vonult, és most uramat is elragadta az ég. Mit ér az élet számomra? Csak te lehetsz boldog azután, hogy végignézted, amint a király belehal gyötrelmeibe! Pusztulást hoztál nemes dinasztiánkra, ó, Kaikéj!

Kausaljá megölelte halott urát, és ahogy könnyeivel áztatta, a száműzöttekre gondolt. Ki viszi meg nekik a hírt, hogy atyjuk nincs többé? Hogyan viselik majd a szörnyű fájdalmat? Szegény Szítá! Nap mint nap rettegésben tölti életét a félelmetes, sűrű erdő mélyén. Ha még ez a rettenetes hír is eljut hozzá, lehet, hogy bele is hal!

Kausaljá nem bírta több szenvedést elviselni. Könnyeitől elvakulva támadt rá újra Kaikéjire:

— Engem is megöltél, nemcsak a királyt! Uramat átölelve én is a halotti máglya lángjai közé vetem magam!

A főurak alig tudták elválasztani a királynőt férje holttestétől. Lakosztályába kísérték, ők maguk pedig nekiláttak, hogy elvégezzék a szükséges szertartásokat. Nem vehettek végső búcsút uralkodójuktól, hiszen egyik fia sem volt jelen, így aztán csupán olajba merítették, s várták Bharata érkezését.

Ajódhját már Ráma távozása gyászba borította, és amikor a polgárok

meghallották, hogy királyuk meghalt, még mélyebbre zuhantak a kétségbeesés feneketlen kútjába. A kereskedők zárva tartottak, az utcán egy lélek sem járt. A város gyászba merült, s oly sötét volt, mint a hold nélküli, csillagtalan éjszaka. Csak az elkeseredett emberek jajszavát lehetett hallai, ahogy éjjel-nappal, nyugalmat nemelve Kaikéjít átkozták keserűen.

Másnap reggel a halott király bölcs miniszterei Vaszistha vezetésével tanácskozássra gyűltek össze. Nem volt vitás, hogy a birodalomnak sürgősen uralkodóra van szüksége, hiszen király nélkül az ország a pusztulás felé rohan. Olyan földön, ahol nem uralkodik egy igaz király, még az eső sem esik úgy, ahogy kell, nem érik be a gabona, a fiak nem engedelmeskednek az apjuknak, a feleség nem fogad szót a férjnek. A féltett kincsek rablók zsákmányává lesznek, és nincs emberfia, aki nyugodtan hajthatná álmra a fejét. Ha nincs király, a feje tetejére áll minden, eluralkodik a zűrzavar, s az emberek egymás ellen fordulnak. Ha nem ül a trónon egy igaz uralkodó, az emberek megtagadják Istent, és bectelen gonosztevők ragadják magukhoz a hatalmat.

— Ahogy a szem őrködik a test fölött, a király is éberem vigyázza népét. A király maga az igazság és az erény. Ő a nép atyja, anyja és legfőbb oltalma. A félistenek mind a testében lakoznak, s a Legfelsőbb Úr, Visnu képviselője ő. Ó, Vaszistha, küldess hamar Bharatáért és Satrughnáért! Méltó királyt kell ültetnünk a megüresedett trónra, még mielőtt a fejetlenség és a sötétség ragadja magához a hatalmat ebben az ősidők óta virágzó birodalomban! — mondta az egyik öreg bráhmána. A bölcsök tanácsa várakozóan nézett Vaszisthára.

— Azonnal sebes futárokat kell Kékaja fővárosába, Girivradzsába küldenünk! — felelte Vaszistha a bráhmanáknak. — Dasaratha király Bharatának szánta a koronát. Egy percet sem szabad késlekednünk, ide kell hozatnunk, hogy trónra ültethessük.

Vaszistha azt akarta, hogy Bharatát minél előbb hozzák Ajódhjába, még mielőtt

apja halálának és Ráma száműzetésének híre a fülébe jut. Ha meg kell hallania, milyen rettentő események történtek, legalább itt legyen, szerettei között.

— Menjetez tüstén Bharata herceghez — parancsolta meg a futároknak. — Nyugtassátok meg, hogy Ajódhjá békéjét semmi sem zavarja, van azonban egy sürgős államügy, ami nem tűr tovább halasztást, jöjjön hát sietve a fővárosba. Induljatok!

A futárok az udvar legjobb paripáit vezették elő — száz mérföldet is meg tudtak tenni egy nap. Hamar felnyergelték őket, felrakták a sok-sok kincset, amit a kékajai királynak vittek ajándékba, s már vágattak is erdőn-mezőn át, hogy a legrövidebb úton Girivradzsába, Rádzsagrihába érjenek. Átkeltek az Aparatala- és a Pralamba-hegy között hömpölygő Máliní folyón, majd Hasztinapuránál átszelték a szent Gangeszt. Már második napja voltak úton, amikor Pancsala és Kurudzsangala tartományt elhagyva alkonyatkor elérték a Szaradanda folyót. A folyón átkelve Kulinga városán át folytatták útjukat. Szinte pihenés nélkül hajtották a lovakat, s hamarosan az Iksumatí folyó partjára értek. Az Iksumatí után a Sálmalí folyón is átkeltek, s a harmadik napon a lemenő nap fényében végre megpillantották Kékaja tartományát. Egész éjjel vágattak. Már pirkadt az ég, amikor a végsőkéig kimerült lovak hátán Girivradzsa városába értek, s meg sem álltak a király palotájáig.

Bharata aznap rosszkedvűen ébredt — baljós álmot látott az éjszaka. Ahogy gondolataiba merülve ült, barátai megkérdezték tőle, miért olyan szomorú.

— Álmomban levertnek láttam atyámat — válaszolta. — Egy hegy csúcsáról egy piszkos vizű tóba zuhant, és nevetve úszkált benne. Aztán az óceánt láttam kiszáradva, s a hold a száraz mederbe zuhant. Az egész földet démonok árasztották el. Apám fekete ruhában, nyakában tűzpiros virágfüzérrel, homlokán vörös szantálfapéppel felült egy szamárfogatra, s délnek indult.

Bharata jól ismerte az álomfejtés tudományát. Ezek az ómenek egyértelműen apja vagy valamelyik fivére halálára utaltak. Mélyet sóhajtott, és így folytatta:

— Ég a torkom, és aggodalmak gyötörnek, pedig semmi okom rá. Gyűlölöm magam, mintha saját ellenségem lennék — érthetetlen, hogy miért. Bizonyos, hogy nagy baj közeleg!

Alig mondta ki e szavakat, egy szolga lépett a terembe, hogy bejelentse: futárok érkeztek Ajódhjából.

A két futár Bharata elé járult.

— Vaszistha küldött bennünket — mondták mélyen meghajolva, s megérintették a herceg lábát. — Üzeni, hogy Ajódhjá békéjét semmi sem háborgatja, de arra kér, siess a fővárosba, ahogy csak tudsz.

Miután Dasaratha nevében átadták ajándékaikat Kékaja királyának és fiának, végre megpihenhettek a hosszú út után. Bharata leültette őket, enni-inni hozatott, s fényűző lakomával vendégelte meg a fáradt követeket. A herceg faggatni kezdte őket, vajon Vaszistha miért hívatja őt apja fővárosába oly hirtelen. Álma jutott eszébe, és összeszorult a szíve. Apja és rokonai felől kérdezősködött, s bár a követek udvariasan válaszolgattak, vigyáztak, nehogy szavaikkal elárulják, milyen szörnyű események történnek mostanában Ajódhjában. Bharata mégis érezte, hogy valami nincs rendjén. Tüstént indulni akart. Asvapati király elé állt, hogy engedélyét kérje. A király átölelte, s így szólt:

— Kaikéjé leányom boldog lehet, hogy ily nemes fiúval ajándékozta meg az ég, mint te. Eredj áldásommal, ha menned kell, de kérlek, térj vissza hamar!

Aztán hatalmas elefántokat, nemes paripákat, drága kelméket és tengernyi aranyat hozatott.

— Vidd ezt magaddal, s ajándékozd a nevemben Dasaratha királynak! Legjobb katonáimat adom melléd, hogy elkísérjenek.

Bharata hálásan megköszönte az ajándékokat, de gondolatai máshol jártak: aggodalmak gyötörték, s már alig várta, hogy indulhasson. Gyorsan elbúcsúzott rokonaitól és barátaitól, majd Satrughnával együtt felült a szekere, és sietve útnak

indult. A kincsektől roskadozó száz meg száz szekérrel és a sok-sok elefánttal a nyomában tündöklő félistennek látszott, amint kivonul Indra városából.

Hét nap, hét éjszaka tartott az út Ajódhjába. Bharata legszívesebben átvágott volna az erdőn, de népes kísérete miatt nem tehetette. Országutakon haladtak, falvakon és városokon keresztül, és sehol meg nem pihentek.

Bharatát balsejtelmek gyötörték. Mi történhetett? Csak nem halt meg a király? Vagy félelmetes ellenség döngeti a város kapuit? De hiszen Ráma és Laksmana ott vannak — nincs ellenség, akit ne tudnának visszaverni. Talán apja királlyá akarja koronázni Rámát? De akkor miért nem árulták el neki a követek?

Kósalába érve nem bírta tovább türtőztetni magát: hátrahagyta kíséretét, és sebes szekerével előre hajtatott. Nem telt bele sok idő, Ajódhjá határába értek. Ahogy a szívének oly kedves város ismerős tornyait megpillantotta, így szólt kocsisához:

— Valami nincsen rendjén dicsőséges honunkban! Nem hallom a megszokott zsvajt, sem a bráhmanákat, ahogy a Védák himnuszait kántálják. Még az állatok is elnémultak. Az utcákon teremtett lélek se jár, és senki sem jött elém, hogy üdvözljön.

A város nyugati kapujában az örök hangos örömkialtásokkal köszöntötték. Illendően viszonzta, de lelkét tovább gyötörték a kétségek.

— Vajon miért hívatott Vaszistha ily hirtelen, derék kocsisom? — találgatta. — El sem tudom képzelni, milyen szörnyűség történhetett!

Ahogy végighajtottak a főúton, Bharatán elhatalmasodott az aggodalom. Hová tűntek az ártatlan ifjú párok az út menti ligetektől? A máskor élettől zengő kertek üresen ásítoztak, és a fák úgy hullatták levelüket, mintha sírnának. Bharata baljós előjelekre lett figyelmes. Varjak károgtak, keselyűk rikácsoltak, a napot sötét felhő takarta el, és dermedt szél kavarta fel a port és az avart. A házak elhanyagolva, piszkosan álltak, ajtajuk tárva-nyitva. Nem érezte az áldozati tüzek füstjének illatát,

s a kastélyokból sem hozta felé a szél a szantál- és aloéfüstölők édes aromáját.

Asszonyok és férfiak támaszkodtak a falhoz mocskos ruhában, soványan és kimerülten, mintha napok óta egy falatot sem ettek volna.

Bharata végigpillantott a lelakatolt boltokon, a kihalt piactereken, a templomok poros udvarán — még az imádott istenszobrok is gyűrött ruhában, hervadt virágfüzérrel a nyakukban, elhagyatottan szomorkodtak az oltáron. A szíve szakadt meg, hogy ilyen állapotban kell viszontlátnia szeretett szülővárosát.

A palotába érve első útja apja lakosztályába vezetett, s aggodalma nőttön nőtt: a király nem volt ott. A szolgák és udvaroncok lesütötték a tekintetüket, hogy elkerüljék pillantását. Az udvarhölgyek szeméből szakadatlanul hullott a könny, és a megszokott fanfárok, a dobpergés, a lantszó és a védikus himnuszok helyett gyászos csend ült a palotán. Bharata egyre jobban kétségbeesett. Nem is mert apja után tudakozódni; anyjához sietett hát.

Ahogy Kaikéjé meglátta a herceget, nyomban felpattant aranyos párnájáról.

— Anyám! — kiáltotta Bharata, s megérintette a lábát.

— Fiam! Végre itt vagy! — ölelte magához Kaikéjé a fiát. Ölébe vonta Bharatát, és faggatni kezdte:

— Jól utaztál, nemes herceg? Fáradt lehetsz. Hogy van nagyapád, Kékaja királya, és hogy van fivérem? Jól ment a sorod királyságukban? Mennyire hiányoztál!

Bharata sorra válaszolt anyja kérdéseire, majd aggódva megkérdezte:

— Hol van jóatyám? Hogy lehet, hogy nincs melletted? És miért szegte szavát mindenkinek a bú? Alig várom, hogy apám lábát átölelhessem. Ó, anyám, áruld el: Kausaljá lakosztályában találom?

A mohó Kaikéjé fejében egyre csak a trón járt. Úgy mesélte el a szörnyű eseményeket a nemes szívű hercegnek, mintha jó hírekről számolna be.

— Nemes lelkű, dicső atyád, a király, aki egész életében minden élőlény oltalma volt, az istenek lakába távozott. A királyság most már a tiéd!

Bharata a földre rogyott: sötét sejtelmei bebizonyosodtak.

— Elvesztem! Vége mindennek... — kiáltotta. — Mily csodálatosan ragyogott még ez az arany kerevet is apám jelenlétében! Most fényét veszítette, és sötét, mint a holdtalan éjszaka. Ó, hol vagy, nemes atyám?

Bharata fájdalmában a tenyerébe temette arcát. Kaikéjé istenként sugárzó fiához lépett, s gyengéden felemelte.

— Kelj fel, ó, király! Miért fekszel a földön, mintha minden szerencse elhagyott volna? A hozzád hasonló nemes lelkeket sohasem tiporja földre a bánat. Végy erőt magadon, hiszen te mindig tudod, melyik az igaz út! Az egész világ azt várja, hogy uralkodója légy, ó, büntelen!

Bharatát hosszú időre elnémította a gyötrelem. Szeméből patakzott a könny, s egyre csak imádott apja járt a fejében. Visszagondolt, mennyire szerette őt a király — ő maga avatta be az uralkodás rejtelmeibe, együtt lovagoltak, együtt gyakorolták az íjászatot, és esténként réges-régen élt őseikről mesélt neki. És most nincs többé!

— Miért nem hívatatok korábban? — kérdezte. — Amikor Vaszistha követeket küldött értem, egy pillanatot sem vesztegettem: úgy jöttem, mint a szél, mert azt hittem, atyám királlyá akarja koronázni Rámát. Miféle halál ragadta el apámat? Ráma és Laksmana a sors kegyeltjei, hogy ők temethették el a nagy uralkodót. Vagy mégsem távozott el jó atyám? Biztosan nem tudja, hogy itt vagyok, különben idesietett volna, hogy megöleljen és áldását adja. Hol van az a drága kéz, mely gyermekkoromban annyiszor felemelt a földről, amikor elestem?

Bharatának szinte eszét vette a fájdalom. Zavarodottan, könnyes szemmel nézett anyjára, aki rezzenéstelen arccal hallgatta.

— Ó, anyám, üzenj Rámának, hogy megérkeztem! Az igaz úton járók az idősebb fivért éppúgy becsülik, mint az apát. Lábához borulok majd, s kifaggatom, utolsó szavaival üzent-e nékem valamit atyánk.

Kaikéjének a pillája sem rebbent, ahogy válaszolt:

— A dicső uralkodó, a bölcsek ékköve úgy távozott e világból, hogy azt kiáltotta: “Ó, Ráma! Ó, Szítá! Ó, Laksmana!” Az idő törvényéhez láncolva oly méltóságteljesen hajtott fejet a halál előtt, mint egy gúzsba kényszerített, rettenthetetlen erejű elefánt. “Az lesz csak boldog e világban, aki látja majd Rámát, Szítát és Laksmanát, amint hazatérnek Ajódhjába” — ezek voltak utolsó szavai.

Bharata előtt elsötétült a világ. Mit akart ezzel mondani a király? Hol vannak fivérei? Hol van Szítá? Kaikéjé ekkor töviről hegyire elmesélt mindent, abban a hiszemben, hogy örömet szerez Bharatának.

— Ráma herceg Szítával és Laksmanával együtt az erdei remeték háncsból szőtt ruháját magára öltve elhagyta a várost. A távoli vadon fogadta be őket, és nem jöhetnek vissza tizennégy esztendeig.

Bharata megdöbbsent. Nem tudta elhinni, amit hallott. Az lehetetlen, hogy fivérét száműzte volna a király! Ráma nem követhetett el bűnt!

— Talán tévedésből elvett valamit egy bráhmanától? — kérdezte hitetlenkedve. — Akaratán kívül egy bűntelen ember halálát okozta? Vagy vágyódva pillantott volna más feleségére? Nem! Ráma sohasem tenne olyat, amire a bűn akár csak halvány árnyékát is veti! Miért kellett száműzetésbe vonulnia a törékeny Szítával és a hű Laksmanával?

Kaikéjé tudatlanságában azt képzelte, fia boldog lesz, ha azt hallja, hogy anyja ármánykodásának köszönhetően ő lett az egyeduralkodó.

— Ráma nevéhez nem tapad bűn — felelte mosolyogva. — Ám a király téged semmibe véve őt akarta utódjává megtenni! Amint a fülembe jutott a szörnyű hír, siettem a királyhoz, és megkértem, küldje el Rámát, és téged koronázzon meg helyette!

Bharata vonásai megkeményedtek, ahogy anyját hallgatta.

— Az uralkodó egyszer régen megígérte, hogy teljesíti két kívánságomat, így aztán kénytelen volt megtenni, amit kértem. Miután száműzte Rámát, akit Szítá és

Laksmana is követett, az uralkodót porig sújtotta a bánat. Szomorúságában meghasadt a szíve, s Ajódhjá ura Ráma nevét kiáltva az egekbe költözött.

Kaikéjé látta, hogy fia arca megvonaglik a fájdalomtól.

— Ne bánkódj apád halála miatt, fiam — vigasztalta. — Tiéd Ajódhjá! Tiéd az egész világ! Végy erőt magadon, és végezd el a király temetési szertartását! Foglald el a trónt, és légy a Föld uralkodója!

Bharata nem hitt a fülének. Miféle téboly kerítette anyját hatalmába? Arcát tenyerébe temetve válaszolt a szégyentelen Kaikéjének:

— Mi jutott eszedbe, ó, kőszívű királynő? Hogy vetemedhettél ilyesmire? Mi örömöm lelném a birodalomban, ha nem láthatom azokat, akik a legdrágábbak nekem? Szörnyű bajt hoztál fejünkre azzal, hogy megölted apámat, bátyámat pedig az erdőbe küldted!

A herceg égő haragra gerjedt: anyja megbocsáthatatlan bűnt követett el. Kaikéjé ijedten hőkölt hátra, amikor fia rárivallt:

— Úgy jelentél meg családjunkban, mint a mindenség utolsó éjszakájának istennője, Kálarátri! Dinasztiájának végzetét és saját halálát ölelte magához atyám, amikor téged keblére szorított! Ó, bűnös asszony, ki a kákán is csomót keresel, nagyravágyásodban véget vetettél családjunk boldogságának! Mondd, mi készítetted arra, hogy megöld a királyt és számúzd az ártatlan Rámát?

Bharata lángolt a haragtól. Villámló tekintettel nézett anyjára, aki megsemmisülve ült előtte.

— Mit vétettem a sors ellen, hogy saját anyám hoz szégyent a fejemre? Szegény Kausaljá és Szumitrá! A kínok kínját kell kiállniuk miattad! Nem sajnáltad őket zokogásuk hallatán, mikor vadonba kergetett fiaikat siratták? Urad holtan fekszik, Ráma, Szítá és Laksmana a számúzóttak keserű kenyerét eszi, azokat pedig, akikkel nem sikerült végezned, a szenvedés kavargó örvényébe taszítottad! Most boldog vagy?

Kaikéji hallgatott, s Bharatából kitört a zokogás. Megdöbbenette anyja ármánykodása. Hogyan vetemedhetett ilyesmire? Azelőtt sose tett volna ilyet. Mindig úgy szerette Rámát, mint tulajdon gyermekét. Hogy is gondolhatta, hogy fiának örömet szerez álnok cselszövése?

— Elvakított a mohóság, s nem is láttad, milyen szeretet fűz Rámához! — kiáltotta indulatosan. — A királyság Rámáé, s nem fogom a trónt bitorolni, miközben ő a rengeteg mélyén, száműzetésben él! Neki köszönhetem erőmet, tőle jön minden gondolatom. Ráma lesz a király, ha addig élek is, én pedig alázatosan szolgálom. Az uralkodás súlyos teher, s én éppúgy nem tudnám vállamra venni, mint ahogy a fiatal borjú sem bírja el a málhát, amit egy erős bika könnyedén elvisz a hátán. De még ha képes lennék is az országlásra Ráma nélkül, inkább meghalnék, mintsem hogy a szövetségesed legyek e bűnös cselszövésben!

Bharata tombolt haragjában. Jóvá kell tennie Kaikéji esztelen tettét! Egy percig sem vesztegeti tovább az időt, azonnal Ráma keresésére indul a vadonba. Rámának meg kell tudnia, hogy Kaikéji egyedül követte el irtóztató tettét. Ó, jaj! Mit gondolhat Ráma? Csak nem hiszi, hogy hű öccse részese volt e szörnyű gatszágának? De nem hiszi-e ezt mindenki? Bharata megborzongott a gondolatra.

— Nem nézhetem ölbe tett kézzel, ahogy bűnös vágyaddal minden erényt lábbal tiporsz! — mennydörögte. — Örök törvény, hogy a trónt a király legidősebb fia örökli, s még inkább így kell ennek lennie, ha az a fiú méltó örökös, akit mindenki szeret. Visszahozom Rámát! Ó, gonosz asszony, soha nem fogsz a trónon látni!

Bharata szavai ostorként érték Kaikéjít. Némán, zavarodottan nézett fiára. Nem tudta, mit mondjon — nem számított rá, hogy Bharata így fogadja majd szavait.

— Förtelmes bűnt követtél el, s minden bizonnyal a pokolban lakolsz majd meg érte! — folytatta a herceg. — Istentelen vágyaid soha nem fognak teljesülni, és ott fogsz sírni az idők végezetéig. Ne is mondj semmit, gonosz asszony! Ezennel megtagadlak — nem vagy többé az anyám, s nem vagy az uralkodó hitvese!

Megátalkodott ráksaszi vagy, aki álruhában beférkőzött a családjunkba!

Bharata sziszegett, akár egy feldühödött kígyó. Azonnal megy, visszaküldi Rámát, s ő fogja letölteni bátyja száműzetését a vadonban! Hogyan is maradhatna Ajódhjában, a gyászoló alattvalók között, miközben Ráma egy elhagyatott erdő mélyén sínylődik?

— Te pedig, szívtelen asszony, jobb, ha követed apámat a tűzbe, mérget iszol, vagy te magad bujdoskolsz el a rengetegbe! Nincs más módja, hogy lemosd magadról gonosztetted szennyét. Én magam csak akkor szabadulok fel e bűn alól, amikor Rámát a trónon ülni látom! — kiáltotta utolsó erejével a herceg. Nem tudott többé erőt venni kínzó fájdmán és haragján, s ájultan esett össze. Zilált ruhájában, szétszóródott ékszereivel olyan volt, mint az Indra tiszteletére kitűzött lobogó, mely hirtelen a porba hullik.

Amikor felnyitotta szemét, Dasaratha király tanácsosait pillantotta meg maga körül, akik a hangoskodásra szaladtak oda. Bharata magához tért, s mennydörgő hangon így szólt hozzájuk:

— Soha nem vágytam a királyságra! Nem tudtam semmit e bűnös asszony pokoli tervéről — mutatott Kaikéjire. — A messzi Kékajában élek, s ma hallottam először, mily szörnyű események történtek Ajódhjában. Megtagadom anyámat; nem vagyok többé a fia!

Amikor Kausaljá meghallotta Bharata hangját a távolból, szaladni kezdett Kaikéji lakosztálya felé. Bharata Satrughnával a nyomában haragtól tajtékozva épp akkor rontott ki anyja szobájából, hogy Kausaljához siessen, s a folyosón meglátta a sápadt, csontig soványodott királynőt az özvegyek fehér ruhájában. Kausaljá megremegett, s a két herceg láttán fájdalmas sikollyal zuhant a márványpadlóra. Bharata és Satrugna gyengéden felsegítették, ő pedig átölelte két síró fiát.

— Tiéd hát a királyság, kedvedre élvezheted! — mondta keserűen Bharatának. — Anyád megszerezte neked a trónt, s nem fenyegetnek többé ellenfelek. A hatalomra

vágytál? Tessék, itt van! A kegyetlen szívű Kaikéji vezekelni küldte fiamat... Ó, bárcsak utána mehetnék! Szumitrával együtt boldogan követem Rámát a száműzetésbe. Egy percig sem tudok itt maradni tovább!

Kausaljá hangja elcsuklott a zokogástól.

— Anyád jó szolgálatot tett neked, ó, Bharata! Légy hát a világ ura, élvezd kincseit és pompáját! De először, kérlek, vigyél el drága fiamhoz, hadd töltsen veled boldogan napjaimat az erdő mélyén!

Bharata kínzó fájdalmában szinte esztét veszítette. Kausaljá lába elé rogyott, és kezét szíve előtt öszetéve hangosan zokogta:

— Hiszen tudod, mennyire szeretem Rámát, ó, nemes hölgy! Hogy is gondolhatod, hogy bármi közöm van ahhoz, amit Kaikéji tett?! Mindmáig mit sem tudtam e borzalomról!

Megragadta Kausaljá lábát, és szíve mélyéről kiáltotta:

— Pokolba azzal az alávaló, bűnös lélekkel, aki pártolja Ráma száműzését! Lakoljon meg ezerszeresen embertelen gaztettéért! Bolyongjon a föld színén, mint egy tébolyult, rongyokban, koldusként alamizsnáért könyörögve! Soha ne lelhesse örömét az életben jámbor és igaz emberként! Rablók fosszák meg mindenétől! Kórság és nyavalya kínozza, míg világ a világ, és soha át ne léphesse a mennyek küszöbét! Nyelje el a pokol legsötétebb bugyra az ilyen kegyetlen, gonosz lelket, s maradjon is ott örökre!

Bharatából vulkánként tört elő a felgyülemlett harag, s kétségbeesetten igyekezett meggyőzni Kausalját, hogy ártatlan. Hogyan gondolhatja bárki, hogy valaha is Ráma ellen tenne?!

Kausaljá végre megnyugodott. Szíve mélyén mindig is tudta, hogy Bharata soha, még gondolatban sem ártana Rámának — végtelen bánata és aggodása volt csupán az oka, hogy ilyesmivel vádolta a herceget.

— Ha téged szenvedni látlok, az én fájdalmam is százszorta nagyobb, fiam —

mondta, s megsimogatta Bharata fejét. — Nem, te nem lehetsz bűnös! Világéletedben erényes és igazmondó voltál. Eléred majd a bűntelenek hajlékát, ebben bizonyos vagyok, gyermekem!

Kausaljá és Bharata még sokáig beszélgettek Rámáról és a királyról. Végül aztán a szomorúságtól mind a ketten megtörten, kimerülten roskadtak össze, és szolgálók a szobájukba vitték őket.

Negyedik fejezet

Visszahozzuk Rámát!

Másnap napkelte előtt Vaszistha Bharatához sietett.

— Ébredj, herceg! — mondta. — Rázd le magadról a bánatot! Itt az ideje, hogy elvégezd apád temetési szertartását. Ne vesztegesd az időt, már rég illó lett volna megadni a királynak a végtisztességet!

— Legyen, ahogy kívánod! — felelte Bharata, és hódolatát ajánlva a bölcs lábához borult. Fürdőt vett, felöltözött, s aztán Vaszistha oldalán abba a terembe sietett, ahol a király testét őrizték illatos olajba merítve. A szolgák Vaszistha parancsára előhozták Dasaratha holttestét, és ragyogó drágakövekkel kirakott arany ravatalra fektették.

Bharatán újra mérhetetlen bánat vett erőt, amikor megpillantotta apja földi maradványait. Dasaratha fehér selyem ruhában feküdt, testén az uralkodói ékszerekkel.

— Ó, atyám! — kiáltott föl Bharata. — Te mindig tudtad, mi jó, s mi rossz. Miféle szándék vezérelt, amikor száműzted Rámát és Laksmanát? Mit vársz most tőlem, ó, uram? Elvesztem nélküled... Hová mentél, drága apám, miért hagytad magára bánatos szolgádat? És hol a rettenthetetlen, dicső Ráma, kinek hőstetteiről legendákat mesél a világ?

— Most, hogy lelked a mennyekbe emelkedett, ki védi majd meg az ország népét? Sivár pusztaság a föld nélküled, és Ajódhjára holdtalan, sötét éjszaka borult! — sírta apja lábánál.

— Légy ura érzéseidnek, ó, herceg! — fogta meg a vállát Vaszistha. — Erős szívre van szükséged, hogy a végső szertartást elvégezhesd!

Bharata intett a papoknak, s kezdetét vette a ceremónia. A bráhmanák a király lakosztályába mentek, s kihozták a szent tüzet, melyre Dasaratha egész életében vigyázott, hogy ki ne hunyjon. Tisztelettel a fejükre vették, s az uralkodó földi

maradványaival a Szaraju folyó partjára indultak. Mélységes bánat szorította össze a szívüket. A városban az emberek mind az utcára tódultak. Virággal meg frissen szótt kelmével szórták be az utat, s némán csatlakoztak a menethez.

A Szaraju folyó partján, ahol halottaikat hamvasztották, a papok illatos fákból máglyát raktak. Rátették a néhai uralkodó testét, s amikor felcsendültek a Száma Veda áldást hozó, szent himnuszai, Bharata a szent tűzzel meggyújtotta a máglyát.

Magasra csaptak a lángok, s a király özvegyei, a két herceg és a papok körüljárták a lobogó máglyát. Az asszonyok keserves zokogásban törtek ki, s Kausaljá meg Szumitrá mint két szárnyaszegett kócsag zuhant a porba. Bárcsak követhetnék urukat, s őket is elemészthetné a tűz! — gondolták. De vágyuk, hogy viszontlássák Rámát és Laksmanát, erősebb volt. A tűz lassan elhamvadt, s az összesereglett rokonok a folyóhoz mentek, hogy tenyerükbe szent vizet merítsenek, és felajánlják az eltávozott léleknek. A szertartás lassan véget ért. Mindenki visszatért a városba, de tíz álló napig gyászolták uralkodójukat: alig ettek, s minden áldott este a puszta földön tértek nyugovóra.

A tizenegyedik napon megtartották az utolsó gyászszertertást is, a tizenkettediken pedig Bharata — apja nevében — gazdagon megajándékozta a bráhmanákat. Az azt követő napon Bharata és Satrughna a folyópartra mentek, hogy összegyűjtsék apjuk hamvait.

Ahogy megálltak a szomorú vidéken, újra hatalmába kerítette őket a bánat. Satrughnát elöntötte az indulat, és így kesergett:

— Manthará ádázul dühöngő bánattengert támasztott: hömpölygő hullámai a király Kaikéjinek tett ígérete, könyörtelen krokodiljai pedig a királynő ármánykodása. Ez a dühöngő óceán árasztotta most el egész Ajódhját! Hová lettél, drága atyánk? Itt hagyta szegény Bharatát, aki pelyhes állú ifjú még!

Satrughna kitárt karokkal állt a máglya mellett.

— Ó, miért nem nyílik meg a föld? Hogyan bírja elviselni, hogy elmentél, Ráma

pedig a sötét dzsungelben bolyong? Mi is utána megyünk a vadonba! Nem tudunk visszatérni Ajódhjába, mert szeretett apánk és fivéreink nélkül lakatlan sivataghoz vált hasonlóvá!

A szolgáknak és a papoknak majd megszakadt a szívük a két herceg mélységes bánata láttán.

— Atyátok minden bizonnyal jó helyre került — vigasztalta őket a bölcs Vaszistha.
— Jámbor ember volt, még gondolatban sem követett el soha semmi bűnt. Ne bánkodjatok, hisz lelke örökkévaló, és most visszatért az Úr örök hajlékára.

A két herceg tisztelettudóan, összetett kézzel nézett Vaszisthára, aki így folytatta:

— A test egyetlen pillantig sem él, hiszen élettelen anyag csupán, ami alkotja. A világra jön, egy röpke ideig itt marad, majd elkerülhetetlenül megsemmisül. Csak az ostoba kesereg afelett, ami visszafordíthatatlan. A bölcsek tudják, hogy idővel az egész világ elpusztul, rajta mindent teremtett élőlény, s egyedül a lélek az, ami örökké él.

Vaszistha a király földi maradványaira mutatott: Dasaratha király elérte az élet tökéletességét — ő már nem fog ismét megszületni. Akik Isten szolgálatának szentelik életüket, azok örökre elhagyják ezt az átmeneti világot, és nem fognak többé szenvedni.

— Hagyatok hát fel a búsulással, és végezzétek a kötelességeketek! Apátok a legfelsőbb mennyekben van, ám a királyságnak szüksége van a védelmetekre!

A két fivér erőt merített Vaszistha lelki tanításából. Összeszedték atyjuk hamvait, és a szent Szaraju folyóba hintették, majd kíséretükkel együtt visszaindultak Ajódhjá városába. Útközben Satrughna így szólt Bharatához:

— Hogyan kényszeríthették az erős karú Rámát száműzetésbe egy asszony szavai? Miért nem szállt szembe a királlyal Laksmana, mikor látta, hogy letért az erény útjáról?

Satrughna előtt rejtély volt, hogy történhetett ilyen igazságtalanság. "Miért egyezett bele Ráma, hogy száműzzék? Tudhatta volna, hogy atyánk nem fogja túlélni, ha el kell válnia tőle! Bárcsak itt lehettem volna! Sosem engedtem volna, hogy ez a tragédia megtörténjék!"

Amint így töprengett, a királyi palota kapujához értek. A kapuban ott állt Manthará, drága ruhában, csillogó ékszerekben. Amikor meglátta a két herceget, még a lélegzete is elállt, és ijedtében hátratántorodott. Az örök azonban megfogták, és akárhogy kapálózott, a két fivér elé vitték.

— Íme a nyomorult boszorkány, aki az ártatlan Ráma herceget elüldözte Ajódhjából! — mondták. — Büntessétek meg, kapja meg végre, amit érdemel!

Satrughna dühe fellángolt. Megragadta a vén szipirtyót, és a porban maga után vonszolta a palotába. Manthará ékszerei összetörtek, a csillogó-villogó drágakövek szanaszét gurultak a sötét márványpadlón, s úgy ragyogtak, mint megannyi csillag az esti égen. A szolgák mind összeszaladtak a zajra.

— Ez az átkozott néember most learatja égbe kiáltó gonoszságának gyümölcsét! — kiáltotta Satrughna lángoló szemmel. — Elviselhetetlen szenvedést hozott e királyságra, ezért most a szemetek láttára fogok végezni vele!

Manthará torkaszakadtából jajveszékelt, és kétségbeesetten próbált kiszabadulni Satrughna kemény szorításából. Barátnőei hanyatt-homlok elmenekültek, nehogy a dühös herceg aztán rajtuk töltse ki mérgét.

Kaikéj meghallotta dajkája sikoltozását. Odarohant, hogy kiszabadítsa, de amikor Satrughna meglátta, rá is durva szavakkal támadt. Kaikéj Bharatánál remélt védelemre lelteni a fájdalmasan szűrő szavak nyilai elől, ám Bharata elhúzódott megtagadott anyjától, és azt mondta a dühöngő Satrughnának:

— Egy asszonyt még akkor sem szabad megölni, ha bűnös. Bocsáss meg ennek a vénasszonynak! Én sem tétováztam volna megölni anyámat, ha az erkölcs örök törvényei nem tiltanák meg. És abban is biztos vagyok, hogy Ráma nem örült volna

neki. Jámbor bátyánk soha többé nem állna velünk szóba, ha azt kellene hallania rólunk, hogy megöltünk egy asszonyt!

Satrughna elengedte Mantharát, aki aléltan zuhant a padlóra. Kaikéjé felnyalábolta, s gyengéden csitítgatni kezdte az öregasszonyt, aki nyomorult életéért reszketve még mindig szájalmasan jajgatott. Kaikéjé nem tudott rá haragudni, pedig gonosz tanácsával Manthará rettenetes bajt hozott a fejére. Bharata kíméletlen szavai kijózanították Kaikéjé. Eszébe jutott, mit mondott a férje, amikor arra kérte, teljesítse két kívánságát. Igaza volt a bölcs királynak, Kaikéjé mindig úgy szerette Rámát, mint a saját fiát. Mi ütött belé, hogy azt akarta, számúzzék a derék fiút? Csakis a mindenható gondviselés keze lehet a dologban. Nem Manthará a hibás — ő csupán eszköz volt a sors kezében. Kaikéjé Rámára gondolt. Rádöbbsent, milyen szörnyű igazságtalanságot követett el ellene, s csöndben nézte, amint Bharata és Satrughna kisietnek a teremből.

A tizennegyedik napon összeültek a királyi tanácsadók, majd Bharatához küldték képviselőjüket.

— Mivel legidősebb bátyád és Laksmana az erdőbe vonult, nem követsz el bűnt azzal, ha elfogadod a koronát. Királyunkká óhajtunk szentelni, ó, ékkő a férfiak között! Védelmezd néped könyörületesen, igazsággal!

A tanácsadók a trónushoz vezették Bharatát, ahol még mindig ott voltak a koronázási szertartás kellékei, melyeket Ráma felszenteléséhez készítettek elő. De ugyanúgy, mint akkor Ráma, Bharata is csak tisztelettudóan körbejárta a trónt.

— Nem fogadom el a trónt, félreállítva jámbor bátyámat! — mondta. — Ismeritek az ősi törvényt: a birodalom mindig a legidősebb fiúra száll. Csakis Ráma lehet e föld királya! Állítsatok ki egy hatalmas, erős katonákból álló hadsereget; megkeressük az erdőt, ahol Ráma él, és azon nyomban hazahozzuk!

Rámutatott a koronázási jelvényekre:

— Hozzátok magatokkal a jogart, a koronát, a palástot és minden mást, ami

szükséges a szertartáshoz, mert még az erdőben királlyá koronázzuk Rámát! Azután visszahozhatjátok, és uralkodótokként becsülhetitek nemes bátyámat. Én az erdőben maradok, és letöltöm a tizennégy év száműzetést helyette.

Bharatába visszatért az élet a gondolatra, hogy hazahozza Rámát. Bizott benne, hogy ha Ajódhjá népével érte meg, rá tudja venni: jöjjön vissza. Úgy rendelkezett, hogy a legjobb építésszek tüstén lássanak hozzá, és építsenek széles kőutat a vadonba, hogy minél hamarabb indulhassanak.

A bráhmana tanácsadók boldogan magasztalták Bharatát nemes viselkedéséért.

— Bölcsen szóltál, herceg! Úgy legyen, ahogy parancsolod! — És megáldották.

Bharata szívét boldogság járta át. Arca ragyogott, szeme örömkönnyegekben úszott. De így volt ezzel mindenki: amikor arra gondoltak, hogy Ráma hamarosan újra velük lesz, minden bánatuk szertefoszlott.

Ezer meg ezer ügyes kéz szorgoskodott az út megépítésén. Gyorsan dolgoztak, hiszen Rámáért tették. Kiegyengették a talajt, és nagy, vörös köveket illesztettek egymás mellé. Olyan fürgén dolgoztak, ahogy csak tudtak. Kutakat és nagy tavakat ástak, az út szélére fákat ültettek, hogy árnyat nyújtsanak, illatozó kerteket telepítettek. Mindenhová virágfüzéreket akasztottak, és az utat szantálpépes rózsavízzel locsolták fel. Az út mentén egy napi járóföldenként vizesárokkaal körülvevett sátoztáborok sorakoztak, s minden táboor közepén Visnunak szentelt templom állt. Egy hónap sem telt bele, s készen állt az út Ajódhjától egészen a Gangáig. Mintha az istenek építettek volna átjárot a mennyország és a föld között, olyan volt a vadvirágokkal szegélyezett, széles országút.

Bharata ekkor hívatta Szumantrát, és megparancsolta neki, hogy a sereg álljon készen az indulásra. A hadvezérek már mindent előkészítettek. Bharata tizenkét fogatos aranyhintón hagyta el a várost. Kilenycezer elefánt, hatvanezer harci szekér és százezer gyalogos követte. Nem hiányoztak a menetből az udvari tanácsadók, a papok és Dasaratha király özvegyei sem, és Ajódhjá sok ezer polgára is velük

tartott. A menetet bráhmanák ezrei zárták ökrösszekereiken, s meditációba merülve áldásért imádkoztak. Az út mentén árusok ütötték fel sátrukat, kézművesek kínálgatták portékáikat.

A menet lassan hömpölygött az erdő felé. Jó néhány napba telt, mire Bharata megérkezett Sringavérába, ahol Ráma barátja, Guha élt. A herceg úgy határozott, táborot ütnek a Gangesz partján. Satrughnával együtt leszállt a szekérről, és a folyópartra ment. Teljes testével a földre borulva hódolatát fejezte ki a szent folyó előtt, majd öccsével és az özvegyekkel együtt Gangesz-vizet ajánlott a király eltávozott lelkének.

Guha észrevette őket a távolból, és így szólt tanácsadóihoz:

— Hatalmas hadsereget látok közelegni; olyanok, mint a végeláthatatlan óceán! Lobogójuk Bharata címerét viseli. Biztosan azért jön, hogy megtámadja Rámát!

Guha azt gondolta, Bharata végezni akar Rámával, hogy egyedül övé lehessen a királyság. Ahogy a katonák népes seregét látta, félelem költözött a szívébe

— Ha megtudja, hogy Ráma mellett állunk, ez a herceg vagy láncra ver bennünket, vagy megöl mindannyiánkat — mondta. — Álljatok készenlétben, talpig vértben, felfegyverkezve! Minden hajón száz-száz harcos legyen, és evezetek át a folyó túlsópartjára! Ráma a mi urunk és királyunk. Mindent meg kell tennünk, hogy segítségére legyünk!

Guha úgy döntött, ő maga megy Bharatához, hogy kipuhatolja szándékát. Édességet és gyümölcsöt vitt magával ajándékba, és fővezéreivel az oldalán a herceg sátra felé vette útját. Szumantra már messziről meglátta, és Bharatához sietett:

— Itt jön Nisádha népének királya, Guha, több ezer főnyi seregével. Guha király Ráma barátja, és úgy ismeri a vadont, mint a tenyerét. Ó, herceg, fogadd őt, mert biztosan meg tudja neked mondani, hol találod Rámát!

Bharata tüstént elrendelte, hogy vezessék sátrába az erdőlakók fejedelmét. Nisádha királya a herceg elé járult.

— Ez a birodalom a tiéd, ó, herceg! — mondta alázatosan fejet hajtva. — Mivel Ráma öccse vagy, barátomnak és uramnak tekintelek. Kérlek, fogadd el ajándékaimat, és légy vendégem a házamban! Embereim gondoskodni fognak a katonáidról, hogy holnap felfrissülve folytathassátok utatokat.

Bharata tudta, mi jár Guha fejében. Örült neki, hogy Ráma hívével találkozott, és elégedetté tette a szívélyes fogadtatás.

— Boldog vagyok, hogy megismerhetlek, bátyám kedves barátja, és hálás vagyok a vendégszeretetedért — mondta szeretettel. — Kérlek, áruld el, merre találjuk Bharadvádzsa remetelakját! Hallottam, hogy Ráma arrafelé ment. Átkeljük a folyón, vagy a partján folytassuk utunkat?

Guha óvatosan válaszolt.

— A hatalmas sereg láttán félelem tölt el. De bízom benne, hogy nem Ráma ellen vonultok. Ha szándékotok nem ellenséges, révészeim áteveznek veletek a folyón, és megmutatják nektek az utat.

Bharata elmosolyodott, és megnyugtatta Guhát.

— Remélem, szívembe soha életemben nem férkőzik gonoszság nemes bátyám ellen! Ne kételkedj bennem, Guha! Azért vagyok itt, hogy visszavigyem Rámát Ajódhjába. Úgy becsülöm dicső fivéremet, mintha az apám volna, és alig várom, hogy viszontláthassam. Kérlek, áruld el, hol találom, hogy odamehessek, és fejemet lábához hajthassam!

Guha szeméből a könny is kicsordult, ahogy meghatottan válaszolt:

— Nincs náladnál nemesebb lélek e földön, ó, herceg! Ki más mondana le a világ feletti uralomról? Dicső neved az idők végezetéig magasztalni fogja a világ. Pihenj most le, későre jár. Holnapra mindent előkészítek.

Guha elbúcsúzott Bharatától, a herceg pedig lefeküdt aludni. Rámára gondolt, és bánat mardosta a szívét. Mi lesz, ha nem találja meg fivérét? Hónapok teltek el, mióta az erdőbe vonult. Ki tudja, merre jár azóta? Nem jött álom a szemére, és az

aggodalom súlyos sziklaként nehezedett rá. Nagyokat sóhajtozva forgolódott ágyában, és egyre csak Ráma járt a fejében.

Napkeltekor Guha kopogtatott az ajtaján. Elmesélte Bharatának, hogy Ráma is ezen a helyen ütött tanyát egy éjszakára, s aztán haját tincsekbe tapasztva, mint az erdei remeték, bevette magát a vadonba Szítával és Laksmanával. Guha azt is megmutatta a hercegnek, merre mentek.

Mikor Bharata meghallotta, hogy Ráma aszkéta módjára összetapasztott hajjal jár, aggodalmaskodni kezdett — egyre kevésbe reménykedett benne, hogy rá tudja majd venni a hazatérésre. Úgy tűnt, bátyja szilárdan eltökélte, hogy tizennégy évig a remeték életmódját követi. A gondolat súlyától a földre rogyott, és Satrugna könnyes szemmel segítette fel. Kausaljá és Szumitrá is odaszaladtak, és vigasztalni kezdték, hogy ne veszítse el a bátorságát. Amikor végre visszanyerte önuralmát, Bharata így szólt Guhához:

— Mondj el mindent Rámáról! Mit evett? Hol aludt? Mit mondott?

— A legpompásabb ételekkel kínáltam, de ő mindent visszautasított — mesélte Guha. — Egy uralkodó sohasem fogadhat el alamizsnát, az ő kötelessége az, hogy másoknak adományozzon, mondta. Csak vizet ivott, és fűből vetett fekhelyen aludt egy fa alatt. — Guha meg is mutatta Bharatának a fát, ami alatt még mindig megvolt Ráma ágya.

— Ó, átkozott a sors, hogy egy olyan kiváló hercegnek, mint amilyen Ráma, most fűágyon kell álomra hajtania fejét! — kiáltott fel Bharata. — Bátyám egész életében finom szőnyeggel leterített, aranypadlós szobákban aludt, pompás paloták tornyában! Hogy lehet, hogy akit mindig lágy zeneszó ébresztett, azt most vadállatok üvöltése zavarja fel álmából?

Bharata egyre inkább rádöbrent, milyen életet él Ráma aszkétaként az erdőben, és a felismerés szíve mélyéig megrázta. Az égbekiáltó igazságtalanság elviselhetetlen volt számára, és a gondolat, hogy mindennek ő az oka, csak fokozta gyötrelmeit.

Hangja fájdalomtól remegett:

— Nem, ez nem lehet igaz! Biztosan csak álmodom... Ó, hogyan is lehetne ez valóság? Nézzétek ezt a mélyedést, Szítá finom, aranyló testének lenyomata a szűrős fűágyon. Legyek ezerszer átkozott, hiszen mindez miattam van!

Szinte látta Szítá és Ráma éhezéstől lesoványodott, háncsruhába bújt alakját.

— Mától kezdve én is remeteként élek: hajamat egyetlen kontyba tapasztom, és háncsruhát öltök! — kiáltotta sírva, és öklével a fejét ütötte. — A puszta földön fogok aludni, és táplálékom erdei gyümölcs, bogyó és gyökér lesz.

Vágya, hogy megtalálja Rámát és vállalhassa fivére sorsát, nőttön nőtt. Még egy éjszakát Guha királynál töltött, és ezúttal ott aludt, ahol néhány héttel azelőtt Ráma tért nyugovóra. Harmadnap aztán továbbindult a sereg. Guha ötszáz jókora vitorlást bocsátott a rendelkezésükre, és meghagyta embereinek, üljenek az evezők mellé. Saját hajóját Bharatának és családjának ajánlotta fel. Mindannyian hajóra szálltak hát, és a nőekkel, katonákkal, lovakkal, szekerekkel megrakott vitorlások útnak indultak a Gangeszen. Az elefántok belegázoltak a folyóba, s ahogy a túlsó part felé úsztak, a hátukra tűzött lobogók vidáman lengedeztek a szélben. A katonák közül is sokan az úszást választották, felszerelésüket pedig a hajók vitték a túlpartra.

Késő délutánra járt, mire partot értek. Bharata utasította kíséretét, hogy táborozzanak le, ő maga pedig Vaszisthával és a többi bráhmanával elindult, hogy megkeresse Bharadvádzsa remetelakját.

A nagy bölcs iránti tiszteletből — kinek egyetlen vagyona a lemondása volt — Bharata egyszerű ruhában, mezítláb járult elé, fegyvereit és páncélját a tábornokaira bízta. Amikor Bharadvádzsa meglátta ajtajában a tiszteletre méltó vendégeket, sietve felállt, és vízért küldte tanítványait, hogy megmoshassa a látogatók lábát. Megölelte Vaszisthát, Bharatát pedig, aki a lábához borulva ajánlotta tiszteletét, megáldotta.

Mikor a szent Bharatára nézett, nyomban felismerte, hogy nem lehet más, csakis Ráma öccse. Misztikus erejének köszönhetően nem csak azt látta, ami a szeme előtt volt, így hát azt is tudta, hogy apjuk, Dasaratha király halott.

— Minek köszönhetem a látogatásod? Mi az, ami miatt még a birodalom irányításának súlyos kötelességét is félretetted? Anyád jóvoltából a világ ura vagy, hatalmad megdönthetetlen. Bízom benne, hogy nem sötét szándék vezérel, s nem a büntelen, feddhetetlen Ráma ellen forralsz valamit!

Bharata szívébe belehasított a fájdalom. Könnyek csordultak ki a szeméből, és gyötrelemtől elcsukló hangon válaszolta:

— Ha még te is rosszat feltételezel rólam, ó, bölcs, akkor menthetetlen vagyok. Sohasem értettem egyet anyám gonosztettével! El sem tudom képzelni, hogy bántsam Rámát, és a trónt sohasem fogadom el!

Bharatát elkeserítették a bölcs szavai, de Bharadvádzsa látta, hogy a herceg szíve tiszta, szándékai nemesek.

— A Föld uralkodója a dicső Ráma — folytatta Bharata összetett kézzel. — Azért jöttem ide, hogy rávegyem, menjen vissza Ajódhjába. A lába elé borulok, és meggyőzőm, térjen haza, és foglalja el a trónt. Én magam itt maradok helyette a vadonban. Ó, nagy tudású bölcs, kérlek, légy olyan jó, és áruld el, hol találok nemes fivéremet!

Bharadvádzsa elmosolyodott, és kezét áldóan Bharata fejére tette, aki sírva ült előtte.

— Tisztában voltam jó szándékkal, és csak azért beszéltem hozzád úgy, mintha kétkednék benned, hogy eltökéltségedet erősítsem — mondta. — Méltó fia vagy apádnak, ó, herceg! Tudom, hogy mindig odaadóan szolgálod a náladnál idősebbeket, éppen ezért nem férhet kétség bátyád iránti hűségedhez.

A bölcs megígérte Bharatának, hogy megmutatja neki, merre induljon Ráma keresésére. Közben azonban leszált az éj, ezért arra kérte a herceget, töltsse az

éjszakát a remetelakban, és csak másnap reggel folytassa útját. Bharata

beleegyezett, mire a remete felajánlotta, hogy megvendégeli az egész hadsereget.

— Köszönöm vendégszeretetedet, uram — válaszolta elképedve Bharata herceg.

— Megkínáltál bennünket erdei gyümölcscsel, és mint az erdő lakójától, nem is kívánhatunk többet tőled. Népes számú kísérettel érkeztem, nem is férnének el az udvarodon. Ha idehoznám őket, fenekestül felforgatnák e békés, szent helyet.

— Hívasd csak a seregedet! — felelte Baradvádzsa nevetve. — Miért gondolod, hogy nem tudom őket vendégül látni? Derék katonáid nem maradhatnak lakoma nélkül!

Bharata nem szabadkozott tovább. Egyik emberét visszaküldte a folyópartra, hogy hívja oda egész kíséretét. Közben a bölcs leült, behunyta a szemét és meditációba merült. Védikus mantrákkal megidézte a fő félisteneket, és megkérte őket, gondoskodjanak mindenről, ami a herceg és kísérete illő megvendégeléséhez szükséges.

— Kívánom, hogy a szent folyók mennyei italokat hozzanak elém — mondta halkán, még mindig transzba merülve. — Kérem a holdistent, hogy gondoskodjon ínycsiklandozó lakomáról! Kérem a mennyek építészét, Visvakarmát, hogy nyisson tág teret kunyhóm környékén a hadsereg fogadására. Küldje el Indra az apszara táncosnőket és a gandharva muzsikusokat az udvarából, hogy szórakoztassák a katonákat!

Bharadvádzsa a tökéletesen kiejtette mantrákkal megidézte a félisteneket. Bűntelen volt, és hosszú-hosszú évek óta szigorú vezekléseket végzett, így aztán elégedettek voltak vele, s megadtak neki mindent, amit csak kért. Kellemes, hűs szellő lengte be a tisztást, a felhőből virágeső hullott, és mennyei muzsikaszó hangjai csendültek fel. Gandharvák játszottak vínáikon, apszarák lejtették táncukat, s Bharatának meg katonáinak a szavuk is elállt ámulatukban.

A remetelak környéke mindenki szeme láttára csodás módon átváltozott: zsenge, smaragdzöld fű borította hatalmas síkon találták magukat. A fák ágai roskadoztak

terhüktől: mangó, guava, őszibarack, dinnye és ki tudja, még hányféle kemény és lágy húsú gyümölcs illatozott rajtuk. A kristálytisza vizű, hús patakok partján hatalmas, fényűzően berendezett, hófehér kastélyok álltak. Fehér felhőként ott magasodott egy nagy, boltíves kapujú palota is, és a tágas épületekben finomabbnál finomabb ételeket és italokat szolgáltak fel.

Bharata engedélyt kért Bharadvádzsától, és belépett a virágfüzérékkel felékesített, illatszerekkel behintett palotába, ahol egy arany trónust pillantott meg, amit egyszerűen csak megkerült, majd főemberei körében letelepedett mellé.

A palota mellett patakokban folyt az édes sűrített tej és tejszín. Bharadvádzsa bűvös hatalmával életre keltette a fákat, akik aztán különböző hangszereken kezdtek játszani. Néhányan törpékké változtak, és ott sürgölődtek, hogy szolgálják Bharata herceget és seregét. Se szeri, se száma nem volt az aranytálakban púpozódó fogásoknak, a gőzölgő, fehér rizs hegyként magasodott, hordókban álltak a tejből készült italok és a joghurt. Mézesbödönök és bódító italokkal teli, hatalmas kancsók sorakoztak az ínycsiklandó édességeket kínáló tálcák mellett.

Gyönyörű, fiatal szolgálólányok várták a katonákat, hogy megfürdessék őket, illatos olajokkal megmasszírozzák a lábukat és a testüket. A selyemruhás mennyei leányok aranytálcáról kínálták a pompás étkeket az ifjaknak, akik az örömtől megrészegülve, hangosan kacagtak, és szilaj jókedvükben boldogan futkostak a fák között. Egyre csak Bharatát és Rámát dicsőítették. Ettek és ittak, amennyi csak beléjük fért, mégsem teltek el. Érzékeik és elméjük felpezsdült, úgy érezték, hogy felfrissültek és újjászülettek. A bölcs még a hadsereg állatairól sem feledkezett meg: gondoskodott róla, hogy a mennyei lények megitassák, megetessék őket.

Az éjszaka gyorsan elrepült. Napkeltekor nagy dézsákban meleg vizet hoztak a szolgák, ezüst üvegcsében balzsamot, olajakat. Fésűket, keféket, csillogó-villogó tükröket és hintőporokat is készítettek ki nekik, csakúgy, mint új ruhákat, csizmákat és ékszereket. Amikor minden katona megfürdött, felöltözött és felcsatolta

fegyvereit, a mennyek lakói elbúcsúztak a remetelaktól, és visszatértek hazájukba. A katonák ámulva gondoltak vissza az éjszaka eseményeire — csupán álomnak tűnt az egész. Mire körbenéztek, csak a szerény kis remetelak állt a tisztás közepén. Nyoma sem volt a palotáknak, csak a mennyei virágfüzérék heverték szerteszét, s bár szirmaikra bomlottak, olyan frissek voltak, mint az éj beköszöntekor.

Napkelte után, mikor Bharadvádzsa befejezte reggeli imádságát, Bharata leborult elé, és engedélyt kérte, hogy távozhassanak.

— Remélem, kellemesen telt az éjszaka — felelte Bharadvádzsa. — Mit tehetek még értetek?

Bharata megköszönte a vendéglátást, és arra kérte, mutassa meg nekik, merre találják Rámát. A mindentudó bölcs elmosolyodott:

— Van innen úgy húsz mérföldnyire egy Csitrakúta nevű hegy, telis-tele barátságos barlangokkal és berkekkel. E hegy északi lejtőjén, virágzó fák árnyékában siet útján a Mandákiní folyó. Partján találod majd fivéreidet.

A bölcs szavaira Kausaljá és Szumitrá leugrottak a szekerükről, és átölelték a lábát. Nem győztek hálálkodni, amiért fiaik nyomára vezette őket. Kaikéj is a bölcs elé járult, és szégyenkezve a földre borult előtte, tele bűnbánattal. A bölcs könyörületesen nézett rá, és Bharatához fordult.

— Kik ezek a nemes asszonyok? — kérdezte.

— Ez a jámbor asszony a nagy erejű Ráma édesanyja. Gyötrelmében alig eszik, s majd elemészti a bánat. Karjába kapaszkodva a dicső Szumitrát látod, a két hős, Laksmana és Satrugna anyját. Ez pedig — mutatott Bharata Kaikéjire, s a haragtól úgy sziszegett, mint egy kobra — az én anyám, a gonosz és kegyetlen Kaikéj. Az ő fondorlatainak köszönhető, hogy a hatalmas uralkodó, Dasaratha király behalt bánatába, és hogy szeretett Rámánknak most a zord hegyekben kell élnie!

Bharadvádzsa jól ismerte a félistenek tervét és a Legfelsőbb kifürkészhetetlen útjait. Így szólt hát Bharatához:

— Ne hibáztasd anyádat, ó, nemes herceg! Ne tekintsd bűnösnek, mert Ráma száműzetése áldást hoz majd a mindenségre. Boldoggá teszi a félisteneket, a démonokat és a risiket, és az egész teremtést megörvendezteti.

Bharata mélyen elpirult. Ellenséges pillantásokkal méregette Kaikéjít, és rosszul estek neki a bölcs feddő szavai. Nem tudta még csillapítani haragját, ezért lesütötte a szemét, és elgondolkodott Bharadvádzsa szavain. Aztán felállt, és tisztelettudóan körbejárta a bölcsöt. Mikor megkapta az engedélyét, hogy továbbindulhasson, felszállt a szekereire, és kísérete élén útnak indult. Guha is a két herceggel tartott, szerette volna újra látni kedves barátját, Rámát.

Az őzek és a madarak riadtan rebbentek szét a hatalmas menet láttán, ahogy nagy zajjal törtek előre a fák között. Ahogy a népes sereg a Csitrakúta-hegy felé hömpölygött, mindannyian Rámára gondoltak, egyre türelmetlenebbül várva a pillanatot, amikor viszontláthatják őt.

Ötödik fejezet

Ráma állhatatos marad

Három hónap telt el, mióta Ráma, Laksmana és Szítá otthonra találtak a Csitrakúta-hegyen. Békében éldegéltek kunyhójukban, s boldogságukat semmi sem árnyékolta be. Kunyhójuk elől a hegycsúcsra láttak: méltóságteljes szirtjei sárga, vörös, csillogó ezüst és smaragdzöld színben fürödtek. A hegyoldal is ezer meg ezer színárnyalatban pompázott, s a sűrű erdő mélyén őzek, szelíd tigrisek, leopárdok meg medvék laktak boldog egyetértésben. A gyümölcsfák szinte a földig hajoltak termésük súlya alatt, s ágaik között tarka énekesmadarak daloltak. Kristálytisza vízű patakok csobogtak a mohával benőtt kövek között, és a napsütésben meg-megcsillant egy-egy vízesés.

Ráma szívét öröm járta át, valahányszor a csodás tájra vetette pillantását.

— Nézd csak a kinnarákat, hogy játszanak a mesés lejtőkön! — mondta egyszer Szítának, amint békésen üldögéltek a kunyhó előtt. — Látod, még a vidjádharák meg a gandharvák is eljöttek! Fegyvereiket a fák ágaira akasztották, és vidáman udvarolnak kedvesüknek. Ez a hely százszorta szebb, mint a mennyország! Úgy repül majd el ez a tizennégy év, mint egy pillanat!

Szítá elmosolyodott. Örült, hogy itt lehet, Ráma oldalán, és bármilyen nehéz is volt az erdei élet, a hercegnő megkedvelte, sőt, ahogy telt az idő, még jobban is szerette, mint a fényűző városi életet. A lágy szellő virágok bódító illatát sodorta feléjük. Szítá lepillantott a völgybe. Ágyékkötős remeték álltak a Mandákiní folyó vizében, és felemelt karral imádták a napot. A folyó fövenyén a mennyekből idelátogató sziddhák sétálgattak boldog mosollyal arcukon. Nem messze tőlük elefántok gázoltak a vörös és fehér lótoszok közé, hogy szomjukat oltsák.

— Dél van, hercegnőm — zökkentette ki merengéséből Ráma hangja. — Fürödjünk meg a folyóban! Ha te velem vagy, senki sem hiányzik nekem, se a rokonaim, se Ajódhjá. Olyan szép vagy, hogy melletted még ezek a gyönyörű

mennyei leányzók is szégyenkezhetnek csupán. Társaságodból egyre újabb és újabb örömet meríttek.

Ráma az öccsére nézett, aki kissé távolabb ijára támaszkodva állt.

— Ó, a nemes Laksmana! Fegyverrel a kezében mindig kész arra, hogy parancsaimat végrehajtsa. Mindennap finom erdei eledelt hoz nekünk. Olyan boldog vagyok, drága Szítám! Mi másra vágyhatnék, még ha király lennék is?

Ráma és Szítá leereszkedtek a hegyoldalon, és egy elhagyatott helyet kerestek a folyó partján, hogy megfürödjenek. Jó ideig játszadoztak a vízben, majd megszártkoztak, és leültek egy lapos fehér sziklára. Miközben beszélgettek, Ráma közelgő porfelhőre lett figyelmes. Riadt állatok rebbentek szét s futottak el lélekszakadva, ahogy egyre hangosabb lett a dübörgés.

— Laksmana! — kiáltott oda Ráma az öccsének. — Mi lehet ez a mennydörgő hang, ami észak felől közeledik? Valami király vagy herceg vadászik erre a hadseregével? Vagy talán egy nagy farka vadállat vágat felénk? Menj, nézd meg, mi az!

Laksmana sebesen felkúszott egy magas fa tetejére, és körülnézett. Északra sok ezer főt számláló hadsereget látott, elefántokkal, lovakkal, szekerekkel, gyalogos katonákkal. Lekialtott Rámának:

— Gyorsan, küldd Szítát egy barlangba! Oltuk el a tüzet, nehogy a füst eláruljon bennünket. Mi ketten itt állunk majd, talpig páncélban, fegyverben. Hatalmas sereg közeleg!

Ráma egyáltalán nem ijedt meg.

— Nézd meg a címerüket! — mondta. — Próbáld megállapítani, kivel van dolgunk!

Laksmana alaposan szemügyre vette a hadat. A menet elején hatalmas zászló lobogott a szélben, rajta egy kóvidára-fa. A herceget elöntötte a düh. Szeme szikrákat szórt haragjában, s pillantásával szinte felégette az egész sereget.

— Ez Bharata hadserege lesz! — kiáltotta. — Látom a kóvidárát a címerükön!

Elfoglalta a trónt Ajódhjában, és most úgy akarja magának biztosítani az egyeduralmat, hogy minket kettőnket megöl! Látom előreküldött futárait, gyors lovakon minket keresnek! Végre a szemem elé kerül! — sziszegte gyűlölködve. — Miatta kell az erdőben sínylődnöd, miatta vagy megfosztva a tróntól! Ellenségként érkezett, tudom. Megérdemli, hogy azon nyomban végezzünk vele! Nincs abban semmi bűn, még ha a testvérünk is, hiszen oly fájdalmasan elbánt veled, ó, Ráma!

Laksmana leugrott a fáról, és megragadta a fegyvereit.

— Ma Kaikéjít, aki annyira sóvárog a trónra, nagy bánat éri — markolta meg a kardját. — Megölöm a fiát, aztán pedig vele is végzek! Katonák vére fogja a földet itatni ezen a szent napon. Keselyűk lakmároznak majd elefántjaik és lovaik tetemén, de annak a sok ezer embernek a holttestén is, akikkel nyilaim végeznek! Megölöm Bharatát és egész hadseregét — végre visszafizethetem adósságomat, mellyel fegyvereimnek tartozom!

Ráma hűvösen válaszolt a dühöngő Laksmanának:

— Ezek az érzelmek nem méltóak hozzád, drága öcsém! A vitéz Bharata azért jött utánunk, mert hiányzunk neki, te meg fegyverrel akarod köszönteni! Becsületszavamat adtam, hogy nem mozdulok az erdőből. Hogy vehetném el erőszakkal a királyságot Bharatától? Becstelenség szennyezné be a nevemet!

Laksmana lesütötte a szemét, és leengedte a kardját.

— Sohasem fogom elfogadni a királyságot a rokonaim vére árán! — folytatta Ráma. — Ha valaha is elfogadnám a koronát, csakis népem, és főleg családtagjaim védelme érdekében tenném, nem magam miatt. Ha olyan öröm érne, melyben neked, Bharatának vagy Satrughnának nem lenne része, elfordulnék tőle!

Ráma ismerte Bharatát. Bharata épp olyan odaadással szerette őt, mint Laksmana. Tudta jól, miért jött utána a rengetegbe, és ő is nagyon szerette volna viszontlátni.

— Biztos vagyok benne, hogy Bharatát száműzetésem híre a bánat mélységes

óceánjába taszította. Átkozódva tagadhatta meg Kaikéjít, majd útnak indult, hogy rávegyen, térjek vissza Ajódhjába. Szemernyi kétségem sincs affelől, hogy így történt.

Laksmana szégyenében elvörösödött. Nem lett volna szabad ilyen gyűlölettel beszélnie Bharatáról. Eszébe jutott, milyen jó barátok voltak mind a négyen, mennyire szerették egymást gyermekkorukban. Rámának igaza van. Bharata nem jöhetett ellenségként.

— Bharata fejében sosem fordulna meg olyan gondolat, hogy ellenünk tegyen — folytatta Ráma szeretettel. — Csak nem sértett meg téged valamikor, hogy ilyen indulattal beszélsz róla? Ne támadd meg, inkább most rögtön megkérem, hogy adja át neked a királyságot! Biztos vagyok benne, hogy itt marad velem helyetted, faháncs ruhában, és engedi, hogy te kormányozd a világot!

Laksmana megsemmisülten sütötte le a szemét. Hogy beszélhetett így Bharatáról? A jámbor herceg szívében soha nyoma sem volt irigységnek és rosszindulatnak. Megpróbálta jóvátenni kitörését:

— Minden bizonnyal úgy van, ahogy mondod, kedves Ráma. Talán a dicső uralkodót kíséri ide Bharata! Atyánk biztosan megpróbál majd meggyőzni bennünket, hogy menjünk haza, és felkínálja neked a trónt, melyet Bharata visszautasított. Látom is apánk hatalmas elefántját, Satrundzsaját, ott imbolyog a hadsereg élén!

A hegytetőről jól látták a sereget, mely addigra a közelükbe ért. Rámát hirtelen nyugtalanság töltötte el, amikor meglátta a király elefántját. Miért nincs a hátán a fehér ernyő? Satrundzsaja sohasem hagyta el a palotát a király nélkül — hacsak nincs királya az országnak. Ráma szíve nagyot dobbant. Laksmanával és Szítával együtt a kunyhóhoz sietett, és ott várta Bharata érkezését.

Amikor a hegyoldalba értek, Bharata megbízott néhány ügyes nyomkeresőt, hogy kutassák át az erdőt. Ő maga is előrelovagolt a bráhmaánakkal az oldalán,

majd a sűrűbe érve leszállt a lováról, és gyalog folytatta a keresést. Alig várta, hogy találkozhasson a fivéreivel.

— Ó, bölcs! — szólította meg Vaszhát. — Áldott ez a hegy, hogy otthont ad Rámának és Szítának! Milyen szerencsés Laksmana, hogy szeme minden pillanatban láthatja Ráma holdhoz hasonlatos arcát! Bárcsak Ráma lábához hajthatnám a fejemet! Nem lesz nyugalmam addig, amíg megkoronázva nem látom Ajódhjá trónján.

Azzal felmászott egy magas fára, és alaposan körülnézett a tetejéről. A közelben füstoszlop emelkedett az égre, és Bharata úgy vélte, Ráma táborát jelzi. Boldogan indult útnak a füst irányában. Annyira biztos volt benne, hogy Ráma a közelben van, hogy visszaküldte Vaszhát a királynőért, ő maga pedig Satrugnával és Guhával együtt sebesen megindult a hegyoldalon felfelé.

Hamarosan rábukkantak a takaros kis tisztásra, ahol Ráma kunyhója állt. Egy oltáron, kusafűvel körülrakva csendesen lobogott az áldozati tűz. A kunyhó külső falán két hatalmas íj lógott, két aranyveretes pajzs és két fényes kard társaságában. A fal tövében nehéz tegezekben félelmetes nyilak sorakoztak.

Ráma és Laksmana a kunyhó előtt ültek. Amikor Bharata meglátta őket a remeték öltözkéiben és hajviseletével, fájdalmas felkiáltott, és a földre vetette magát előttük. Könnyei záporán át aztán szeretett bátyjára pillantott, aki olyannak tűnt szemében, mint Brahmá a mennyek országának trónján. Ráma ránézett és elmosolyodott, Bharata pedig Satrugnával a nyomában futni kezdett felé, minduntalan meg-megbicsakló lábbal. Megállt Ráma előtt, és elcsukló hangon így szólt:

— Mily kegyetlen a sors, hogy fivéremet, akinek a trónuson kéne ülnie, itt látom az erdő mélyén, az őzek között! Itt van hát a nemes lélek, akinek testét drága ruhák helyett most faháncs borítja! S mi több, mindez az én hibám! Milyen gyalázatos vagyok... Ó, szégyen reám! A világ átka fog szállni rám.

Bharata zokogva vetette magát újra a földre Ráma előtt, két kezét bátyja lába felé nyújtva.

— Drága fivérem! — kiáltotta.

Satrughna szeméből is patakzott a könny, s Ráma lába elé borult ő is. Ráma és Laksmana felálltak, és szorosán megölelték testvéreiket. A négy fivér találkozása olyan volt, mintha a Nap, a Hold, a Vénusz és a Jupiter találkozott volna az égen.

Ráma meglepődve látta, hogy Bharata őzbőrt visel, és haját kontyba tapasztotta. Maga mellé ültette öccsét, és szeretettel megsimogatta a fejét.

— Miért jöttél ide jó apánk nélkül, édes öcsém? — faggatta. — Remélem, Ajódhjá békéjét semmi sem zavarja. Ameddig csak él a király, szolgálj a legnagyobb figyelemmel! Örülök, hogy láthatlak, de miért vagy olyan sápadt és bánatos? Miért viseled a remeték ruháját? Irántam érzett szereteted mély lehet, mint az óceán, ó, nemes Bharata.

Ráma felpillantott, s a távolban meglátta Guhát, aki összetett kézzel állt a tisztás szélén, és mosolygott. Rámát mélyen meghatotta barátai és rokonai szeretete, és fájt neki, hogy ilyen állapotban kell látnia Bharatát.

— Csak nem vesztetted el a birodalmat tapasztalatlanságod következtében? Hiszen ismered a diplomácia minden csínját-bínját!

Ráma tovább kérdezősködött. Oltalmat nyújt-e Bharata az alattvalóknak? Vigyáz-e a jószágokra? Gondoskodik-e a hadseregről? Ad-e elég adományt a bráhmanáknak? Bharata tisztelettudóan hallgatta bátyját.

— Látom, anyáim is eljöttek — mondta aztán Ráma. — Mintha egész Kósala a nyomodba szegődött volna kíséretül, s ez aggodalommal tölti el a szívem. Mondd, mi szél hozott ide, a messzi erdőbe?

Bharata felállt Ráma mellől, letérdelt elé, és megragadta a lábát.

— Ó, Ráma! — mondta. — Anyám kegyetlen, álnok tetteről semmit sem tudtam. Elűzött téged az erdőbe, abban a reményben, hogy én, a fia leszek a király. De ez

sohasem fog megtörténni! Kérlek, gyere haza velünk, ó, Rághava, és foglald el a trónt! Téged illet, hogy a világ ura légy. Légy kegyes hozzám és a többi alattvalóddhoz, ó, tigris az emberek között!

Ráma megszánta Bharatát.

— Mire jó, hogy remetének öltöztél? — kérdezte újra. — Kedves Bharata, apánknak az az óhaja, hogy te legyél a király, engem pedig arra utasított, hogy éljek az erdőben. Jámbor atyánk parancsa szent. Ne vádold anyádat, Kaikéjít! Élvezd a királyság nyújtotta örömeit. Ami pedig engem illet, ha apánk így akarta, én boldogabb vagyok itt, mint ha az Úr Brahmá elpusztíthatatlan hajlékán élnék.

Bharata lehorgasztotta a fejét. Tudta, mire gondol a bátyja. Tudta, hogy lehetetlen lesz meggyőzni, hogy szegüljön ellen előljárói parancsának, de azért mégis megpróbálta. Ő nem fogadhatja el a trónt, hisz az Rámának jár. Nehéz szívvel mondta el Rámának, mi minden történt Ajódhjában, amióta a herceg az erdőbe vonult.

— Te már elmentél, én pedig még a Kékaja királyságban voltam, amikor dicső atyánk lelke a mennyekbe szállt. Egyedül rád gondolt, amikor elhagyta ezt a halandó világot. Most az ősi hagyományokhoz híven te, a legidősebb fiú öröklöd a királyságot. Ezt senki nem vonhatja kétségbe.

Ráma szívébe éles törként hasított a fájdalom. Apjuk meghalt! Égnek emelte a karját, felkiáltott, majd úgy roskadt a földre, mint egy virágba borult fa, melyet tövestől kivágtak. Sápadtan, mozdulatlanul feküdt a földön. Bharata hűvös vizet locsolt az arcára, s Ráma végre magához tért. Felült, arcát a tenyerébe temette, és keserves sírásra fakadt.

— Mit keresnék én Ajódhjában, amikor atyánk nincs többé? — zokogta. — Ó, micsoda hasznavehetetlen, nyomorult fia voltam! Apám miattam halt meg, és még csak el sem tudtam temetni. Még akkor sem lesz bátorságom visszatérni a fővárosba, ha letelik a tizennégy év. Milyen kihalt lehet most, hogy védelmezője a mennyekbe

ment! Ki fog ezentúl olyan kedvesen szólni hozzám, mint apám szokott, amikor jól viselkedtem?

Azután odatántorgott Szítához és Laksmanához, akik a közelben ültek.

— Kedves Szítá — mondta könnyek között —, apósod nincs többé. Ó, Laksmana, árvák lettünk! Öcsénk hozta a tragikus hírt: a király a mennybe szállt. A világ uralkodó nélkül maradt.

Szítá szeme könnybe lábadt, s nem is tudott szeretett férjére nézni. Bharata és Satrughna sokáig vigasztalták a hercegnőt és két fivérüket. Ráma végül erőt vett bánatán.

— Meg kell adnom a végtisztességet atyámnak — mondta. — Menjünk a folyóhoz!

A négy herceg és Szítá szívükben a bánat súlyos terhével a Mandákiní partjára mentek. Szumantra és a király többi tanácsadója követte őket a folyóhoz, s a parton állva nézték, amint Ráma testvéreivel és feleségével térdig gázol a vízbe.

Ráma délnek fordult: ez az az égtáj, ami felett Jamarádzsa, a halál félistene uralkodik. Vízet merített a két tenyerébe, majd kiengedte az ujjai között.

— Kívánom, hogy eljusson hozzád e szent víz, ó, hatalmas tigris a királyok között! Szolgáljon ez a felajánlás téged, kedves apám, ki örökre ősatyáinkhoz távoztál.

Ráma hosszan imádkozott apjáért. Imái végeztével visszatért a kunyhóhoz, hogy ételt ajánljon az eltávozott léleknek. A fivérek aztán egymás kezét megragadva hangosan siratták királyatyjukat. A Csitrakúta- hegy messzi csúcsai még sokáig visszhangozták hangjukat, mely úgy szállt fel a fák között a magasba, akár az oroslánüvöltés.

A szívszaggató kiáltást Bharata katonái is meghallották.

— Bharata és Satrughna megtalálták két fivérüket, és most atyjukat siratják — mondták egymásnak. Sietve felkerekedtek, és lóra pattanva, szekérré szállva vagy gyalog mind lóhalálában megindultak a hang irányába. Ezer meg ezer katona törtetett lélekszakadva a sűrű bozóton át, hogy viszontláthassa Rámát. Őzek,

bivalyok, vaddisznók, oroszlánok és elefántok menekültek el útjukból félelmükben, s a madarak rikácsolva rebbentek fel a fákról.

Dasaratha özvegyei kiszálltak hintójukból, és Vaszisthával a nyomukban gyalog vágta neki a sűrű rengetegnek. A keskeny, indákkal benőtt erdei ösvényeken nehéz volt haladni, de végül elérték a tisztást, ahol Ráma kunyhója állt. Ahogy kiléptek a rengetegből, szívük nagyot dobbant: végre megpillantották Rámát és fivéreit! Ráma is észrevette őket, és hangos kiáltással futott oda hozzájuk. Földig hajolt Vaszistha előtt, a királynőknek pedig tisztelettudóan megérintette a lábát. Laksmana és Szítá is boldogan üdvözölték anyáikat, Ráma pedig a kunyhó előtt álló padokhoz vezette őket. Ráma és Szítá remeteruhája láttán a királynők fájdalmasan felzokogtak.

Kausaljá a fátylával gyengéden megtörölte Ráma arcát, majd Szítához fordult:

— Szítá, drága leányom! Hogy megy sorod e lakatlan rengeteg mélyén? Sápád vagy és megviselt. Ó, itt kell látnom benneteket e kietlen vadonban! Ez csupán olaj bánatom lángoló tüze, amely egyre hevesebben lobog! — sírta a királynő, és Ráma végtelen szeretettel vigasztalni kezdte anyját.

Laksmana Szumitrá bánatát igyekezett enyhíteni kedves szavaival, hiszen Szumitrát is éppúgy a kétségbeesés kútjába taszította a fájdalom, mint Kausalját. Kisvártatva Bharata lépett Rámához. Lába elé ült, s két kezét szíve előtt összetéve így szólt fivéréhez:

— Kaikéjé megkapta, amire vágyott, s a trón az enyém. De ha valóban az enyém, akkor ezennel neked adom, ó, Ráma! Kérlek, ne vonakodj, fogadd el!

Ahogy Bharata Ráma és Laksmana előtt ült, a három testvér úgy ragyogott, mint három áldozati tűz.

— Nincs senki rajtad kívül, aki méltó lenne arra, hogy kormányozza a világot, ó, Ráma! — folytatta Bharata. — Éppúgy nem érhetek a nyomodba, ahogy az öszvér nem múlhatja felül a paripa vágóját, vagy ahogy a veréb nem győzheti le Garuda röptét. Hadd lásson a világ téged tündökölni Ajódhjá fénylő trónján! Még ma

hazaviszünk!

Bharata katonái és kísérete, akik addigra szintén odaértek, egy emberként kiáltották:

— Igen! Úgy van! Ráma legyen a király!

Bharata könnyáztatta arccal nézett bátyja szemébe. Annyira remélte, hogy valahogy mégis beleegyezik az ajánlatába! El sem tudta képzelni, hogy nélküle térjen haza.

Ráma szíve majd meghasadt, hogy szeretteit sírni látja.

— Nincs ember a földkerekségen, aki kénye-kedvére cselekedhetne — válaszolta.

— A testet öltött lelket a sors mindenható keze tereli ide-oda ebben a világban, s ki tehetne bármit is ellene? Minden nyereség veszteséggel végződik, minden találkozás elválással, minden élet halállal. Az érett gyümölcsnek nincs más félelme, mint hogy lehull, s az ember sem retteg mástól, mint a haláltól.

Néma csöndben hallgatták Rámát. Tanító szavai enyhítettek fájdalmukon.

— Nap nap után, év év után múlik el, s minden teremtetett lénynek lejár egyszer az ideje. Az idő úgy rövidíti életünk fonalát, ahogy a nyári nap szikkasztja ki a tavak vizét. A halál elválaszthatatlan társunk. Velünk él, velünk van még akkor is, ha messze földön járunk, s aztán velünk együtt tér vissza.

Ráma nem akart Ajódhjába menni, amíg a száműzetés tizennégy évét le nem töltötte. Bátorítani akarta Bharatát, erőt akart önteni belé.

— Kedves öcsém — mondta, és a vállára tette a kezét. — Senki sem kerülheti el a halált. Atyánk hosszú, jámbor élet után távozott. Nem szabad bánkódnunk miatta. Tovább kell mennünk az úton, melyet ő jelölt ki számunkra, és akkor mi is elérjük azt az áldott hajlékot, ahol ő van.

Ráma körülnézett. Több ezer szempárral találkozott a tekintete. Egy pisszenés sem hallatszott, s mintha még az állatok is megérezték volna a pillanat súlyát, némán hegyezték a fülüket. Egyedül a folyó zaja és a levelek susogása törte meg a csendet.

A délutáni nap egyre hosszabb árnyékokat vetett a földre. Ráma finoman elmosolyodott, és folytatta:

— Apánk levetette régi, elnyűtt testét, és halhatatlan, lelki formában most boldogan él. Nem szabad, hogy hatalmába kerítsen minket a bánat. Jobban tesszük, ha parancsait követjük hűen. Fogadd el a trónt, és kormányozd a világot, ó, Bharata, én pedig az erdőben maradok, míg le nem jár a tizennégy esztendő. Ha így cselekszünk, boldogság vár ránk ebben és következő életünkben. Semmi sem kényszeríthet bennünket arra, hogy ne engedelmeskedjünk nemes apánk szavának.

Bharata boldogan hallgatta fivére tanítását, ám kedvét szegte, hogy Ráma nem tágít szándéka mellől, s nem akar visszatérni Ajódhjába. Amikor Ráma elhallgatott, Bharata nagy szeretettel megragadta a lábát, és így felelt:

— Dicsőség néked, vitéz Ráma! Téged sohasem keserít el a megpróbáltatás, s nem részegít meg a boldogság, ha öröm ér. Hazugság téged meg nem téveszt, s tisztán látod, mi az, ami valóság, s mi az, ami csupán átmeneti, és így végső soron valótlan. Igen, nemes herceg, e világban a lélek az, amit a legnagyobb becsben kell tartanunk, s nem a test.

Bharata megértette, hogy Rámát egyedül az erkölcs vezérli. Tudta, hogy bátyja soha nem tenne olyat, ami ellentétben áll a vallás és az erkölcs szabályaival. Azt azonban, hogy apjuk számúzta Rámát, még mindig égbekiáltó igazságtalanságnak tartotta.

— Ha nem hajtanék fejet az örök erkölcs szabályai előtt, már régen megöltem volna bűnös anyámat — mondta Bharata abban a reményben, hogy Ráma eloszlatja majd kételyeit. — Hogy engedhette a király, hogy a befolyása alá kerüljön? Részrehajlásból vagy ostobaságból, de atyánk helytelenül cselekedett. Fiai vagyunk, nem kötelességünk-e kijavítani a hibáját? Minden becsületes fiú számára ez jelenti a vallás igaz útját!

— Ezeknek az embereknek szükségük van rád! — mutatott Bharata a körülöttük

állókra. — A szentírások meghagyják, hogy az uralkodónak védelmeznie kell alattvalóit. Hol áll az, hogy az uralkodónak az erdőben kell élnie? Vonulj be Ajódhjába e hatalmas sereg élén! Örvendeztesd meg barátaidat, ellenségeid pedig hadd fussanak félelmükben, amerre látnak! Ó, Ráma! Ha úgy határozol, hogy itt maradsz, én is veled maradok. Nincs meg bennem az erő, hogy nélküled uralkodjak!

Bharata elhallgatott, és lehorgasztotta a fejét. A két nemes herceg párbeszéde mindenkit lenyűgözött. Ámulva itták szavaikat, szívük azonban egyszerre ujjongott és csüggedt, amikor látták, mennyire megingathatatlan Ráma döntése, hogy az erdőben marad: ujjongtak magukban, mert büszkeséggel töltötte el őket, hogy ilyen eltökélt, és boldogtalanok voltak, hogy nem tér vissza velük Ajódhjába.

— Atyánk egész életében a becsület és a vallás útját járta — válaszolta Ráma Bharatának. — Erről volt híres. Igaz ember volt, aki soha nem cselekedett rosszat. Amikor elfogadta Kaikéji kezét, megfogadta apósának, hogy Kaikéji fia lesz a trónörökös. Kaikéjinek tett esküje is kötötte, ezért neked ígérte a királyságot, s engem az erdőbe kellett küldenie. Bárhogy is volt, adott szavához hűen cselekedett. Nekünk mint fiainak, kötelességünk eleget tenni szavának, hogy megmentjük a pokoltól. Nem tehetünk mást.

Ráma felállt, mire Bharata és Satrugna is felemelkedtek ültükből.

— Menjetek vissza Ajódhjába, és védelmezzétek a népet! — mondta. — Ó, Bharata, engedd, hogy királlyá koronázzanak, és uralkodj a föld felett! Én a vadállatok királya leszek. Hagyd, tartsák csak fejed fölé a fehér uralkodói ernyőt, amikor a királyi elefánt hátán ülsz! Én az erdő ösvényeit járom majd, s a fák lombja oltalmaz a napsütéstől. Éljetek boldogan a városban, testvéreim, én Laksmanával az erdőben maradok. Csak így védhetjük meg apánk becsületét.

Bharata nem felelt. Ráma szavai bizakodással töltötték el, de a gondolat, hogy el kell tőle válnia, még fájdalmasabban hasított szívébe.

A csendet egy Dzsáváli nevű bráhma szavai törték meg.

— Miért ragaszkodsz ennyire apádhoz, Ráma? Az ember csak hús és csont, s hamvai visszatérnek a földbe. Csak a tébolyodott hiszi, hogy köze van szeretteihez. Egyedül jöttünk, s egyedül megyünk el. Miért törődnénk másokkal? Miért kellene halott apádért szenvedned? Fogadd el a trónt, és élvezd az életet mint uralkodó! Ó, Ráma, egyedül ez szolgálja az érdekeidet.

Dzsáválitól éppoly távol állt ez az istentagadó filozófia, mint Rámától. Azért beszélt így csupán, hogy valahogy rávegye Rámát: hagyja itt a remeteséget. Háttha elfogadja majd érveit, és visszajön Ajódhjába... De nem, Ráma sohasem engedne elveiből; tüzesen szembeszáll majd az ostoba gondolatokkal. Dzsáváli folytatta:

— Mily sajnálatra méltó az olyan ember, aki az önsanyargató, vallásos élet kedvéért lemond az érzéki örömeiről! Az eljövendő boldogság reményében tengeti napjait, de végül csak a halál vár rá szenvedésekkel teli élete végén. A szentírásokat eszes bráhmanák írták. Áldozatokat meg adományokat zsarolnak ki a hiszékeny emberekből, hogy meglegyen a betevő falatjuk.

Dzsáváli mosolyogva beszélt. Senki sem értett egyet egyetlen szavával sem, mégis azt remélték, talán meggyőzi majd Rámát, hogy térjen haza az erdőből. Csendben hallgatták a bráhmanát.

— Most, hogy mindezt tudod, ó, Ráma, hagyd ezt a gyerekes önsanyargatást! Egyedül az létezik, amit magad körül látsz. Miért hagyod, hogy a boldogságod olyan dolgon múljon, amit nem látsz és nem tudsz megtapasztalni? Ó, dicső herceg, fogadd el a trónt, és uralkodj békében életed végéig!

Ráma leült, és Dzsáválira pillantva így szólt:

— Az ember a tetteiről ismerszik meg. Bölcs, művelt embernek mutatod magad, ám ha tanácsod szerint cselekszem, erkölcstelen gonosztevő lesz belőlem. Aki igazán bölcs, az sohasem magasztalja azt, aki egyedül az érzékei élvezet reményében cselekszik. Pillanatnyi boldogsága hamar búra fordul, és élete pokollá változik.

Ráma haragudni látszott. Szeme szikrázott, ahogy Dzsáválit kioktatta.

— Ha hallgatnék rád, te istentelen, az egész földet romlásba taszítanám.

Mindenki a király példáját követi. Ha azt tenném, amit mondasz, alattvalóim letérnének a vallás útjáról, s nem lenne senki, aki a feslett erkölcsű népet kordában tudná tartani. Minden a feje tetejére állna, s iszonyú szenvedés várna mindenkire.

Dzsáváli lehorgasztott fővel ült Ráma előtt. Két kezét összetette mellkasa előtt, s csak úgy itta Ráma szavait.

— Soha nem talál boldogságra, aki érzékei örömén keresztül vágyik megszerezni azt. A test halálával az érzéseknek is végük, s élvezet sincs többé. Egyedül a lélek örök, Istennel és országával együtt. Aki valóban bölcs, az az igazság ösvényét járja, mert egyedül ez vezet a boldogság örökké létező birodalmába.

Ráma dühe lassan alábbhagyott, ahogy csöndesen folytatta:

— Apám az igazságnak szentelte az életét. Ha követem parancsát, boldogság vár rám. Itt maradok az erdőbe, Bharata pedig uralkodni fog! Csakis így lehetünk boldogok, ebben az életünkben és a következőben egyaránt. Ó, Dzsáváli, soha többé ne ejtsd ki szádon e szavakat, mert az emberek eltévelyednek hallatán, és a te lelkesen szárad majd, hogy félrevezetted őket!

Ráma elhallgatott. Ismerte Dzsáválit, s nem rá haragudott, hanem a szavaira, hogy tanítsa az embereket. Az emberek szenvedése Ráma szenvedése volt, és tudta, hogy Dzsáváli élvhajhász nézetei csak fájdalmat szülnek.

— Uram, mindenben igazad van — hajtott fejet Ráma előtt Dzsáváli.

— Ez a bráhmana — emelkedett szólásra ekkor Vaszistha — nagyon is jól ismeri a lélek természetét, és tudja, mi teheti boldoggá. Csupán azért beszélt így, mert szeretne a trónon látni. Az én vágyam is ez, ó, Rághava! Te vagy az elhunyt király legidősebb fia, kötelességed hát elfogadni a trónt.

Vaszistha Ráma őseiről beszélt. Egyenként megnevezte a hajdanvolt nagy királyokat: mindegyikük legidősebb fiára hagyta a birodalmat.

— Ó, Ráma, ezt parancsolom neked! Tanítód vagyok, kötelességed

engedelmeskedni nekem, még inkább, mint az apádnak, hiszen még neki is a tanára voltam. Megparancsolom, hogy fogadd el Ajódhjá trónját!

A bölcs szavait a szeretet diktálta. Tudta jól, hogy Ráma isteni színjátékot játszik, azért marad az erdőben.

— Nem lehet egykönnyen visszafizetni az adósságunkat a szüleinknek, ó, tanult bölcs! — válaszolta Ráma, és szeretettel Vaszisthára nézett. — A szülők mindent megadnak a gyermekeiknek: etetik őket, vigyáznak rájuk, ágyba fektetik, olajjal dörzsölik be a testüket. Az apa és az anya minden pillanatban szeretetével halmozza el gyermekét. Ám derék atyám szava nem bizonyulhat hamisnak az én gondatlanságom miatt. Adósa vagyok a szeretetéért.

Bharata nem bírta tovább: talpra ugrott és felkiáltott:

— Kusa füvet terítek a földre Ráma kunyhója előtt, és itt maradok! Addig ülök itt étlen-szomjan, míg el nem fogadja a trónt!

Azzal kitépett egy marék füvet a kunyhó falának tövéből, a földre dobta és leült.

— Ó, Bharata, mi értelme egy ilyen fogadalomnak? — kérdezte Ráma. — Neked az a kötelességed, hogy uralkodj a birodalom felett, nem pedig az, hogy itt vesztegelj, mint egy nincstelen bráhma.

Bharata az emberek felé fordult.

— Miért nem könyörögtök a bátyámnak, hogy térjen vissza a fővárosba? — kiáltotta nekik.

— Jól látjuk, hogy Rámát nem lehet eltéríteni szándékától — felelte a bráhma egyik vezetője. — Követni akarja jó atyátok parancsát. Mit tehetnénk? A szívünk majd megszakad, ha arra gondolunk, hogy el kell válnunk tőle.

Ráma szeretetteli pillantást vetett a bráhmaakra, majd újra Bharatához intézte szavait.

— Állj fel, ó, tigris az emberek között, s térj vissza Ajódhjába! Fogadd el a trónt, és uralkodj igazságosan. Tizennégy év múlva újra láthatsz majd, amikor hazatérek.

— Ha atyánk parancsát nem szeghetjük meg, legalább engedd, hogy én tölthesem le a száműzetést helyetted! — felelte Bharata.

— Amit az ember megígér, neki magának kell teljesítenie — mondta Ráma fivérének. — A szavamat adtam, s nekem kell betartanom. Megígérem, hogy elfogadom a trónt, amint visszamegyek Ajódhjába, de amíg le nem töltöm száműzetésem tizennégy esztendejét, nem lépem át szeretett városunk kapuját.

A sok jeles bölcs feszült figyelemmel hallgatta a két isteni fivér párbeszédét. Meghatódtak és megdöbbenek, ahogy elgondolkodtak szavaik mély jelentésén.

A mennyek láthatatlan bölcsei eddig a felhők mögül figyeltek, szem számára láthatatlanul.

— Újra meg újra arra vágyunk, hogy hallhassuk Ráma és Bharata csodás beszélgetését — mondta most egyikük, ám hangját egyedül Ráma és fivérei hallhatták. — Ó, Bharata, engedd, hogy Ráma betarthassa apátoknak adott szavát! Ráma fogadalmának erejével Dasaratha a mennyek legfelsőbb régiójába jutott, s nem tartozik már semmivel Kaikéjének.

Az istenek szívük mélyén alig várták, hogy Ráma végezzen a gonosz Rávanával. Mennyei virágesőt szórtak hát rá és fivéreire, majd hazatértek. Szavaik meggyőzték Bharatát, hogy meg kell hajolnia a kötelesség előtt, s el kel fogadnia a trónt. Ráma lába elé vetette magát, és elmondta utolsó kételyét is, ami még a szívét nyomta.

— Ó, Ráma! Hogyan tudok majd e hatalmas birodalom felett uralkodni? Fiatal vagyok és tapasztalatlan, s a sors nem sok tehetséggel áldott meg. A birodalomra csak pusztulás vár, ha hozzá nem értő kezek irányítják!

Ráma felemelte fivérét a földről, s magához szorította.

— Semmi más, mint az alázatosság tesz képessé arra, hogy uralkodj. E tulajdonságodnál fogva az egész világot meg tudod védeni. Mindig kérd ki a bölcs bráhmanák tanácsát, és uralkodj biztos kézzel, ó, férfiak ékköve!

Bharata egy pár díszes fapapucsot tett Ráma elé.

— Kérlek, lépj bele, ó, Ráma! — mondta. — Ez a pár papucs fog uralkodni a birodalom fölött, én pedig csupán alázatos szolgája leszek.

Ráma belebújt a papucsba, majd rögtön le is vette, s visszaadta Bharatának. Bharata a fejére tette a papucsot.

— Mától kezdve tizennégy esztendeig Ajódhjá kapuin kívül, egy kunyhóban élek — mondta. — Nem veszek magamhoz mást, mint gyümölcsöt és gyökereket, s hajamat többé nem fésülöm. Ha a tizennégy év elteltével nem térsz vissza, máglyára vetem magam, ó, Ráma!

— Úgy legyen — felelte Ráma, és megölelte fivéreit. Mindenkitől búcsút vett, s rangjuk szerint tiszteletét ajánlotta nekik. Bharatát még egyszer arra kérte, ne vádolja többé Kaikéjít, hanem bánjon vele nagy szeretettel. Kausaljá és a másik két királynő könnyes szemmel, földbe gyökerezett lábbal álltak, s mély fájdalmukban egy hang sem jött ki a torkukon.

A királynők végre útnak indultak, ám Kaikéjé visszafordult.

— Tudatlanul, ostobán cselekedtem — sírta Rámának, amikor kettesben maradtak. Lába elé esett, s egyre csak kárhoztatta magát tettéért. — Most már tudom, hogy a Legfelsőbb Lény vagy. Kit ne zavarnának össze emberi kedvteléseid? Ó, Uram, kérlek, bocsáss meg nekem, és szakítsd el a mérhetetlen ragaszkodás kötelékét, ami családomhoz és a vagyonhoz fűz!

— Én készítettelek arra, hogy így cselekedj — mondta Ráma mosolyogva. — A félistenek kedvéért tettem. Nem a te hibád, ami történt, s nem haragszom rád. Kevesen tudják, ki vagyok. A vágyak rám nincsenek hatással, mint a közönséges emberekre. Tetteimet egyedül az a vágy ösztönzi, hogy viszonzzam híveim szeretetét és szolgálatát. Ó, nemes hölgy, térj most vissza Ajódhjába, s élj békében! Éjjel és nappal gondolj egyedül rám, s meglásd, hamarosan megszabadulsz a ragaszkodástól, ami az átmeneti világhoz láncol.

Nagy kő esett le végre Kaikéjé szívéről. Boldogan járta körül Rámát, s a többi

királynő nyomában visszaindult Ajódhjába.

Bharata ekkor a papucsot feltette a királyi elefánt hátára, és utasította a szolgákat, hogy tartsák felé a fehér napernyőt. A hatalmas elefánt méltóságteljesen elindult, mögötte Ajódhjá népével, akik a sűrű őserdőn keresztül mind visszatértek szeretett hazájukba.

Ahogy a város kapui becsukódtak mögöttük, újra szemük előtt látták a sötét és kihalt Ajódhját. Az utakat senki nem söpörte fel, ahová csak néztek, mindenütt szemét hevert. A szél az elhagyott házak ablakait csapdosta, s az ajtók tárva-nyitva álltak. Az egész várost egerek, macskák és baglyok lepték el. A templomokban senki sem imádkozott, a kereskedők boltjai zárva, s a valaha oly vidám utcákon nyoma sem volt mulatságnak és szórakozásnak. Ajódhjá, a pezsgő, élettől nyüzsgő város néma és sivár volt, akár egy harctér, melyet a vesztes csata után fegyverek, páncélok és hősök mozdulatlan holtteste borítanak.

Bharata szíve megtelt keserűséggel, ahogy a haldokló városra pillantott. Dasaratha palotájába sietett: mintha rideg, sötét barlangba lépne, melyet elhagyott az oroszlán. Vaszistha és a többi tanácsadó kíséretében a trónterembe ment. Ráma papucsát a trónra helyezte, s így szólt:

— Nem fogadom el Ajódhjá trónját. Ráma papucsát fogjuk királlyá szentelni, s én nem leszek más, mint a szolgája. Elhagyom a palotát, s a városfalakon kívül, egy kunyhóban fogok élni, s amikor eljő a nap, hogy Ráma hazatér, lábára húzom ezt a papucsot. Egyedül ő lehet a király!

A bráhmanák kitörő örömmel ünnepelték Bharatát.

— Úgy legyen! Úgy legyen, ahogy mondod! — kiáltozták.

Hamarosan el is végezték a szertartásokat, s királlyá szentelték Ráma papucsát. Bharata és Satrugna egy kis faviskóba költözött a város szélén. Remeteruhát öltöttek, gyökereken, bogyókon meg erdei gyümölcsökön éltek, s közben erős kézzel kormányozták a birodalmat. Mindennap Ráma papucsá elé járultak, hogy

elétezzék a fontos államügyeket. Egyetlen döntést nem hoztak enélkül, s ha ajándékot kaptak, azt is nyomban Ráma papucsá elé vitték. Így uralkodtak a birodalom felett.

Hatodik fejezet

Ráma megvédi a bölcseket

Bharata visszatért Ajódhjába, Ráma pedig boldogan élt tovább a Csitrakúta-hegy mesés lankáin. Telt-múlt az idő, és Rámának feltűnt, hogy a közelben élő remetéket aggasztja valami. Nem egyszer észrevette, hogy a bölcsek összesúgnak, amikor meglátják, s jelentőségteljes pillantásokat vetnek felé. Érezte, hogy valami nyugtalanítja őket. Egy nap aztán alázatosan eléjük járult, meghajolt a koros szentek előtt, és illendően megkérdezte tőlük:

— Tiszteletre méltó atyák! Talán kivetnivalót találtok a viselkedésemben? Vajon fivérem vagy én nem cselekszünk méltóan őseink nevéhez? Vagy a nemes Szítá viselkedik illetlenül? — Ráma leült a risik elé, s két kezét összetéve nagy figyelemmel várta, hogy a legbölcsebbek közülük válaszra méltassák.

— Mi hiba lehetne a viselkedésedben vagy akár öcsédében, ó, Ráma? — felelte az egyik risi. — És hogyan is viselkedhetne helytelenül a szelíd, jámbor Szítá? Mi mindannyian jól tudjuk, kik vagytok valójában.

A szent életű bölcsekből ragyogó fényesség áradt: lemondásaik ereje. Imaláncukat morzsolgatták, s ajkukon Isten szent neve táncolt. Szolgálni szerették volna Rámát, ezért úgy beszéltek hozzá, mintha csak egyszerű földi halandó lenne.

— A közelben garázdálkodik egy emberevő ráksasza — folytatta a remete. — Kharának hívják, és Rávana öccse az elvetemült. Harcias, gőgös és alattomos démon, akit felbőszített, hogy itt telepedtél le. Mostanában már se szeri, se száma ádáz támadásainak, és egyre több gyötrelmet okoz nekünk.

Ráma összeráncolta a szemöldökét. A bráhmanákat az élete árán is megvédelmezi, ha kell.

— Khara és ráksasza hordái nem hagyják, hogy áldozatokat mutassunk be — mondta a bölcs, és fürkészőn pillantott Ráma szemébe. — Mindent megtesznek, hogy megzavarják a szertartásokat. Ó, milyen förtelmesek, visszataszítóak és rémisztőek!

Ha megjelennek, szétmarcangolt húsdarabok, véres csontok és trágyalé záporoznak ránk. Hogyan óvjuk így meg az áldozati hely tisztaságát? Vijdognak, mint a keselyűk, hogy ereinkben megfagy a vér. Csak idő kérdése, és végezni fognak velünk. Éppen ezért úgy határoztunk, más vidéken ütünk tanyát.

A remetéek szent kötelessége az, hogy áldozatokkal imádják Istent. Ezért akartak most egy messze, távoli erdőbe költözni, ahol semmi sem zavarhatja meg nyugalmaikat. Misztikus hatalmuk segítségével könnyűszerrel elláthatták volna a rákszaszák baját, de bráhmanák lévén nem akartak ők maguk szembeszállni velük. Tudták, hogy Ráma akarja a másvilágra küldeni a démonokat, főképp Rávanát, Khara legyőzhetetlen fivérét.

Ráma megnyugtatta a vezeklőket, hogy nincs mitől tartaniuk, ők azonban már eltökélték, hogy elhagyják a Csitrakúta-hegy erdeit. Régóta itt élnek már, épp ideje, hogy útra keljenek, nehogy ragaszkodás támadjon a szívükben a pompás ligetek iránt. Megmutatták Rámának, hol találja az elvetemült rákszaszát, aztán mindannyian felkerekedtek, s elindultak a sűrűbe vezető keskeny ösvényen. Nem vittek magukkal mást, csak a botjukat és a vizeskorsójukat. Ráma elkísérte őket egy darabon, hogy tisztelettel elbúcsúzzon tőlük, majd visszatért kunyhójához. Egyre azon töprengett, hogyan bánjon el a rákszaszákkal.

— Azt hiszem, nekünk is el kellene hagynunk Csitrakútát — mondta Laksmanának. — A bráhmanák más vidékre költöztek, s attól tartok, kitudódik, hogy hol vagyunk, és a nép újra értünk jön. Legjobb lesz, ha továbbállunk, s keresünk egy ennél is elhagyatottabb vidéket.

Elhatározták hát, hogy a rákszaszák lakta Dandaka erdőbe mennek, hogy elbánhassanak velük. Azon nyomban útnak is indultak. Megmarkolták fegyvereiket, közrefogták Szítát, és bevették magukat a rengetegbe. Néhány nap járás után a Dandaka erdő csodás fái köszöntötték őket, s egy kis tisztáson apró remetefalura leltek. A remetéek tisztelettel üdvözölték a vándorokat. A sors

valamennyiüket lelki látással ajándékozta meg, s most lenyűgözve nézték Rámát és társait: tudták, a világmindenség Ura áll előttük. Csodálat és tisztelet kerítette őket hatalmába, amikor Rámát és Szítát az aszkéták háncsruhájában látták maguk előtt. Ékesszóló imákkal fogadták Rámát, és egy takaros kis kunyhót ajánlottak fel számára, ahol Szítával együtt megpihenhetnek éjszakára.

— Áldott legyen a nap, amelyen a sors erre vezérelt benneteket! — mondták. — A király az igazság védelmezője és a nép egyetlen menedéke. Isten követe ő, aki jogarával a kezében igazságot oszt. Ó, Ráma! Tekints ránk alattvalóidként és szolgálóidként! Egyszerű bráhmanák vagyunk, megfékeztük a dühünket, s lemondunk minden világi gyönyörőről. Oltalmaz bennünket, ahogyan magzatát óvja az anya!

A risik erdei gyümölcsökkel vendégelték meg őket, és közben elmesélték, hogy a ráksaszák teljesen fékezhetetlenné váltak. Rávana védőszárnyai alatt a démonok elfelejtették, mi a félelem, és csak akkor boldogok, ha bosszúságot okozhatnak a bráhmanáknak. Tizennégyezer nagyerejű ráksasza szállta meg Dandaka erdejét, élükön Rávana két öccse, Khara és Dúsana áll. A bölcsök egyre nehezebben viselik a megpróbáltatásokat.

Ráma és Laksmana elgondolkozva hallgatták a a risik panaszát. Magukban megfogadták, hogy elbánnak a ráksaszákkal, amint lehet.

Így beszélgettek a férfiak, s közben Szítá Anaszújával, a bölcs Atri risi feleségével találkozott. Anaszúja mennyei ruhát, virágfüzért és ékszereket ajándékozott Szítának, szépítőszerekkel és balzsamokkal. Szítá hálásan megköszönte, és férje beleegyezésével nyomban ki is csinosította magát. Mennyei ékszereiben és csodás új ruhájában úgy ragyogott, mint Laksmí, Visnu örök hitvese.

Ráma, Laksmana és Szítá a remetefaluban töltötték az éjszakát. Másnap hajnalban fölkerekedtek, s folytatták útjukat a Dandaka erdő mélyén. Laksmana haladt elöl, kardjával vágta ösvényt az indákkal benőtt sűrű rengetegben. Ráma

ment hátul; megfeszített íjával a kezében éberem őrködött, Szítá pedig, aki fátyollal fedte el arcát a körülöttük zümmögő millió rovar elől, közöttük lépkedett óvatosan. A dzsungel sakálok üvöltésétől, keselyűk és ragadozómadarak vijjogásától visszhangzott, s minduntalan gyökerestől kidöntött fákba és széttépett állatok tetemeibe botlottak.

Ahogy egy tisztásra értek, hirtelen egy félelmetes külsejű ráksaszát pillantottak meg. A hatalmas, hegyként felénk tornyosuló alak feje a fák koronáját súrolta. Ijesztő látvány volt hosszú, hegyes fülével, roppant, tátott szájából elővicsorgó ádáz agyaraival, visszataszító lepényarcával, vérben forgó szemével. Mancsa hosszú lándzsát markolt, melyre már három oroszlánt, négy tigris, két farkast és tíz pettyes őzet tűzött. Sötét, sörtével borított testét tigrisek bőre fedte, amiből még mindig csöpögött a vér. Mintha a halál istene állt volna előttük az igazságszolgáltatás pálcájával a kezében. Amikor meglátta a három erdei vándort, elbődült, hogy tíz mérföldnyire is hallani lehetett. Felbőszülve száguldott felénk, és még mielőtt felocsúdhattak volna, már meg is fogta Szítát ocsmány mancsával, s kiragadta a két fivér közül.

Kicsit távolabb aztán megállt, és dörgő hangon rivallt Rámára és Laksmanára:

— Miféle szerzetek vagytok, hogy aszkétának öltöztök, közben pedig íjat akasztotok a vállatokra?! Az efféle viselkedéssel csak szégyent hoztok a bráhmanákra. És mit keres egy asszony a sűrű vadon kellős közepén? Miért vizitek magatokkal mindenhová? Bűnösök vagytok, halált érdemeltek, és kezem most lesújt rátok! Ez a fehérsereg pedig a feleségem lesz. Ma a véretek iszom a csatatéren!

Szítá úgy reszketett a borzalmas szörny markában, mint facsemete a viharos szélben. Ráma haragosan, könnyekkel a szemében így szólt Laksmanához:

— Úgy látszik, Kaikéji dédelgetett vágya ma beteljesül! Ez az elvetemült démon elrabolta büntelen hitvesemet. Mi lenne számomra keservesebb, mint azt látnom, hogy Vidéha hercegnőjét valaki más megérinti? Jobban fáj ez nekem, mint apám

halála vagy az ország elvesztése!

Laksmanát is alaposan feldühítette a démon, és úgy sziszegett, mint egy felingerelt kobra.

— Ne keseregj, mint egy árva, ó, Ráma, hiszen te vagy minden teremtettség ura, és én, szolgád is melletted állok! — mondta. — Mindjárt megöntözöm a földet ennek a szörnyetegnek a vérével! Dühöm, amivel Bharatára haragudtam, ma erre az alávaló démonra fog zúdulni! Figyeld csak! Nyilam tüstént a mellkasába fúródik, s a borzalmas ráksasza a tengelye körül megperdülve nyomban holtan esik össze!

A ráksasza hiába várta a feleletet kérdésére, így újra elbődült:

— Kik vagytok, és hová igyekeztek?

Ráma közelebb lépett hozzá, és így felelt:

— Harcosok vagyunk, a Raghuk királyi rendjének sarjai. Száműzetésünket töltjük itt. Most pedig te is mondd el nekünk, ó, bűnös démon: miért garázdálkodsz ebben az erdőben?

— Úgy! Ajódhjá hercegei! — bömbölte az óriás. — Tudjátok meg, hogy Virádha ráksasza vagyok, ebben az erdőben élek, és szentek húsával táplálkozom! Meneküljtek! Nem öllek meg benneteket. Brahmától azt az áldást kaptam, hogy semmilyen fegyver nem olthatja ki az életemet, ó, Rághava! Szedjétek a lábatokat, és hagyjátok itt nekem ezt a hercegnőt! Emberi alakot öltök, és vígan járom majd vele az erdőt — a feleségem lesz!

Ráma haragja fellángolt. Szeme szikrát szórt, s hangja úgy szólt, mint Indráé, a mennydörgés uráé:

— Te szájalmas ostoba! A halálod keresed? Ne félj, ma rálelsz a csatatéren!

Búcsúzz el az életedtől!

Nem szólt többet, hanem hét aranytollú nyilat lőtt a démon felé. A nyilak sebesen szálltak, akárcsak Garuda, Visnu égi hátasa, és belefúródtak Virádha ormótlan testébe, hogy patakzani kezdett a vére. A ráksasza felüvöltött fájdalomában,

elengedte Szítát, majd dárdáját felemelve Rámára és Laksmanára rontott. A két fivér nyílzáporral fogadta.

Virádha még mindig tartotta magát, hiába lyuggatták nyilak száza a testét. Velőtrázóan nevetett, aztán megvetően ásított egyet, és a förgeteg erejével Ráma felé hajította dárdáját. Ráma azonban még a levegőben háromfelé nyisszantotta a démon fegyverét, ami úgy hullott a porba, mint egy hegycsúcs, melyre Indra villáma sújtott le. A hercegek előkapták kardjukat, mely mint két lecsapni kész fekete kígyó ágaskodott a kezükben. Ellenfelükre rontottak, és ádázul kaszabolni kezdték. Virádha lehajolt, két kezével felemelte a két fivért, a vállára dobta őket, s elcsörtetett velük a sűrűbe. Szítá felsikoltott:

— Ó, jaj, hová lett az én jó uram? Ó, ráksaszák vezére, vigyél el engem is! Hogy maradhatnék itt egymagam?

Szítá szánalmas jajszava Ráma szívéig hatolt. Kardjával lenyeste a démon jobb karját. Laksmana a bal karját vágta le, mire Virádha ájultan zuhant a földre. A testvérek azonban látták, hogy még mindig él, hiába találta el számtalan nyílveendő, és hiába sebeztek meg kardjukkal.

— Való igaz, Brahmá áldása lehet ezen a démonon, hogy nem lehet erőszakkal elpusztítani — mondta Ráma Laksmanának. — Temessük a föld alá; a hagyományok szerint is így kell végezni egy ráksaszával. Áss gyorsan egy gödröt, ó, tigris az emberek között!

Ráma a démon nyakára tette a lábát. Virádha magához tért, és megszólalt:

— Ó, Rághava, legyőztél! Karod épp oly erős, mint Indráé. Nem lehetsz hát más, mint Ráma, feleséged pedig a szerencsés Szítá! Valójában én egy gandharva vagyok, a nevem Tumburu. Nem szolgáltam híven Kuvérát, a gazdagság urát, így aztán megátkozott, hogy legyen belőlem ráksasza.

A sebesült démon elmesélte, hogy annak idején Kuvéra szolgája volt, Tumburu. Egy nap, miközben vígan játszadozott az apszarákkal, megfélekedezett mestere

szolgálatáról. Kuvéra haragjában megátkozta, hogy változzon ádáz démonná.

Tumburu kegyelemért esdekelt, és Kuvérának megesett rajta a szíve. "Amikor Ráma, Dasaratha fia legyőz majd párviadalban, visszanyerheted eredeti formádat, és hazatérhetsz a mennyekbe" — mondta.

Virádha egyre nehezebben ejtette ki a szavakat.

— Kegyedből, ó, Ráma, szörnyű átok alól szabadultam, s most hazatérhetek.

Innen tíz mérföldnyire lakik a bölcs Szarabhanga risi, aki alig várja, hogy találkozhasson veled. Siess hozzá, jó tanáccsal fog megáldani téged!

Virádha esdekelt Rámának, hamar temessék el, hogy meghalhasson. Ráma és Laksmana a démon hatalmas testét egy gödörbe tették, melyet Laksmana ásott, befedték földdel meg kövekkel, majd Szítával együtt folytatták útjukat, hogy megtalálják Szarabhanga risi remetelakját.

A félistenek az égből mindennek szemtanúi voltak. Megdöbbenette őket, hogy Ráma közönséges emberként cselekszik, hiszen tudták jól, hogy nem más, mint a hatalmas Úr Visnu. Ráma mindenható és mindentudó volt, mégis úgy érzett és úgy cselekedett, mint bármelyik ember. A félistenek hosszú ideig beszélgettek Ráma hőstetteiről, és Tumburut is visszafogadták köreikbe.

Ráma Szarabhanga keresésére indult — nagyon szerette és tisztelte a bölcsét. Amint a fivérek a szent életű remete kunyhója közelébe értek, az égen egy arany hintóra lettek figyelmesek. Ragyogott, mint három nap, és ezer zöld ló húzta. Tetejére óriás felhőként hófehér baldachin borult, oszlopain édes illatú virágfüzéreket himbált a szél. A félistenek királya, Indra ült benne, két oldalról egy-egy szépséges égi leány legyezte jakfarok legyezővel. A félistenek is mind összegyűltek, és a hintó körül repdestek az égen. Ráma és Laksmana gandharvák és sziddhák egész seregét pillantották meg, csillogó selyem ruhában, talpig felékszerezve. Mindannyian a Védák himnuszaival magasztalták Indrát.

— Ó, Laksmana! — mondta Ráma öccsének a csodás égi tünemény láttán. —

Nézd csak, az ott Indra pompás szekere! Azok a vörös ruhás, arany fülbevalós ifjak, akik százával körülveszik őt, oly legyőzhetetlennek látszanak, akár a tigrisek!

Mellkasuk széles, karjuk, mint a vasbuzogány!

Laksmana felnézett az égiek seregére. Ifjak voltak és sugárzóan szépek — egyikük sem látszott huszonöt évesnél idősebbnek. Nyakukat tűzként ragyogó virágfüzér ölelte körül, ám ahogy a két fivér ámulva figyelte őket, hirtelen semmivé foszlottak, eltűntek az égen. Rámát és Laksmanát lenyűgözte a látomás. Tűnődve bandukoltak tovább Szarabhangra kunyhója felé.

Szarabhangra az áldozati tűz előtt ült. Sok-sok éve élt önmegtartóztató remeteéletet, elméjét a szívében lakozó Legfelsőbbre rögzítette. Azért imádkozott, hogy egyszer megláthassa Istent emberi alakban, s most teljesült a vágya. Ráma megjelent előtte, ahogy kérte. Mélyen meghajolt az öreg bölcs előtt, megérintette a lábát, és megszólította:

— Ráma vagyok, ez pedig öcsém, Laksmana és a feleségem, Szítá. Virádha küldött hozzád, aki visszatért a félistenekhez. Kérlek, ó, nemes bölcs, mondd, miben lehetnék szolgálatodra?

Szarabhangra nyomban felemelkedett ültéből, szemét elöntötték a könnyek. Hellyel kínálta a vándorokat, vizet és gyümölcsöt hozott nekik.

— Ó, Ráma! — mondta. — Senki sem kedvesebb és kegyesebb nálad. A meditációban töltött sok hosszú év után, amikor már egyáltalán nem ragaszkodtam a világhoz, megpillantottalak téged a szívemben, és most a két szememmel látlak magam előtt. Eljöttél hozzám mint Dasaratha király fia!

A szent gyönyörű imákkal szólt Rámához, majd elhallgatott, és szeretettel pihentette tekintetét Ura arcán.

— Mi járatban volt itt a félistenek királya, ó, bölcs? — kérdezte Ráma mosolyogva.

Szarabhangra risi elmondta neki, hogy Indra azért jött, hogy elvigye a félistenek bolygójára, hiszen vezekléseivel rég kiérdemelte már, de ő inkább itt maradt a

földön, hogy találkozhasson Rámával, és ezért elküldte a mennyek királyát.

— Most, hogy láttam transzcendentális alakodat, nem vágyom arra, hogy a mennyországban éljek, ó, Rághava — mondta. — Kérlek, szabadíts meg vezeklésem érdemeitől!

— Kétségtelenül a legmagasabb mennyek fölé fogsz emelkedni, és eléred Visnu hajlékát, ó, tanult bölcs — válaszolta Ráma. — De várj még, mondd meg nekem: merre menjünk tovább?

Szarabhanga egy másik szenthez, Szutíksnához küldte Rámát, majd szemét Urára függesztve mély meditációba merült. Fellobbantotta magában a tűz elemét, és hamuvá égette e mulandó porhüvelyt. A bölcs fénylő lelki testet öltött, tiszteletét ajánlotta Rámának, és az égbe emelkedett.

Ráma egy ideig még Szarabhanga remetekunyhójában maradt. Risik látogatták meg sorra, s arra kérték, védje meg őket a ráksaszáktól, akik ezrével pusztítják a bráhmanákat. Ráma a szavát adta, hogy amint alkalma nyílik rá, végez velük. Azután útnak indult Szutíksna ásramája felé, ahogyan a bölcs Szarabhanga tanácsolta.

Szutíksna nagy örömmel fogadta a három száműzöttet. Imákkal köszöntötte őket, s boldogan vállalta, hogy elvezeti a vándorokat a hatalmas risihez, Agasztjához. Ezen a vidéken az erdő egyre inkább Indra kertjéhez, a híres Nandana ligethez hasonlított. Hirtelen sima lett a föld, puha zöld fű hajolt meg a lábuk alatt, s kétoldalt a gyümölcsfák gazdagon kínálták termésüket. Lótuszvirággal teli kis tavak szegélyezték útjukat, a víz csillogó tükrén hattyúk siklottak, a nádasban vízimadarak ezrei tanyáztak nagy békeességben. Ahová csak néztek, virágba borult mezőket, dúsan zöldellő fákat láttak. Az erdei állatok félelem nélkül szaglászta körül őket, s egy pillanatig sem tartottak a vándoroktól. Ráma a festői tájra pillantott.

— Közel járhatunk Agasztja otthonához — mondta. — A bölcs lemondásainak

erejével mennyországot varázsolt az erdőből. Hamarosan találkozunk vele!

Laksmana kérésére Ráma mesélni kezdett Agasztjáról, és egész úton csodálatos történetekkel szórakoztatta öccsét és hitvesét. Alkonyatkor végre megpillantották a risi kunyhóját.

— Menjünk, járuljunk a bölcs elé! — mondta Ráma. — Bizonytal megáld majd minket. Ha megengedné, itt maradhatnánk ezen a környéken száműzetésünk hátralévő idejére!

Szutíksna előresietett, hogy értesítse Agasztját Ráma érkezéséről. A bölcs Agasztja nyomban értük küldött, s ásrámájába hozatta őket. A kis remetefaluban Agasztja tanítványai épp az áldozati tűznél ültek, s a Legfelsőbb Urat, Visnut imádták. Mantrák hangja töltötte be a levegőt.

Agasztja kitörő örömmel állt fel, hogy vendégei elé siessen. Ráma és Laksmana a földre borulva hódolatukat ajánlották neki, Szítá pedig tisztelettelően összekulcsolta a kezét, és fejet hajtott a bölcs előtt.

Agasztja gyengéden felsegítette Rámát.

— Rég meditálok már rajtad, ó, Rághava, és most végre megáldottál látogatásoddal. Téged sohasem kerít hatalmába a legyőzhetetlen anyagi energia. Ha valaki csupán emlékezik rád, tüstént túljut a születés, a halál és a szenvedés óceánján. Miféle nagy szerencse vár akkor arra, aki láthat is téged a két szemével?

Agasztja leültette őket, s miután a szent tűznek áldozott, étellel és itallal kínálta vendégeit. A bölcs aztán mély meditációba merült, mire egy tündöklő arany íj, két hegyes nyilakkal teli tegez meg egy hosszú, aranyhüvelyes kard jelent meg fejük fölött. A szent Agasztja Rámának ajándékozta a fegyvereket, melyeket annak idején Visnu használt, amikor segített a félisteneknek legyőzni a démonokat.

Ráma áhítattal köszönte meg az égi fegyvereket, majd megkérte a bölcsöt, jelöljön ki számukra egy helyet, ahol békésen tölthetik száműzetésük éveit. Agasztja rövid tanakodás után így válaszolt:

— Hosszú ideig tartott, míg megláthattalak, ó, Ráma, sok lemondást és meditációt kívánt. Megértettem, hogy miért jelentél meg, ezért azt tanácsolom, menj Pancsavatíba. Áldott és gyönyörű erdő, s nem is esik messze innen. Ott minden vágyad beteljesül majd.

Elmagyarázta nekik, hogyan találjanak oda, s Ráma, Laksmana és Szítá útnak is indultak a húsz mérföldnyire fekvő Pancsavatí erdőbe. Alig tettek meg néhány mérföldet, amikor egy tisztáson jókora keselyűt pillantottak meg. A hatalmas madár a földön hevert, s akkora volt, mint egy fa. A fivérek nyomban előkapták fegyvereiket, azt gondolták, megint egy ráksaszával van dolguk.

— Ráma vagyok, ez pedig öcsém, Laksmana — szólította meg Ráma. — A Raghu-dinasztia leszármazottai vagyunk. Hát te ki vagy, és honnan származol?

— Dzsatáju vagyok, a keselyűk királya és Dasaratha király régi barátja — felelt szelíden a nagy madár. Felsorolta egész dinasztiáját, melynek ősatya Kardama Muni volt, és elmesélte, hogyan származik a nagy szenttől a számtalan madár- és egyéb állatfaj. Dzsatáju Garuda unokaöccse volt, a legyőzhetetlen sasé, Visnu hátasáé.

— Ez az erdő hemzseg a ráksaszáktól és a vérengző vadállatoktól — mondta. — Engedjétek meg, hogy veletek tartsak! Majd én vigyázok Szítára, amíg ti élelmet kerestek!

Ráma hallott már Dzsatájuról, tudta, hogy apja jóbarátja volt. Örömmel ölelte meg a hatalmas keselyűt, és megengedte neki, hogy elkísérje őket. Elszántan folytatták útjukat Pancsavatí felé, hiszen alig várták, hogy megküzdhessenek a démonokkal.

A Gódávari folyó partján telepedtek le. Laksmana megszentelte a helyet a szent folyó vizével és a Védák mantráival, majd tágas vályogházat épített. A tető kusafűből volt, erős faoszlopok támasztották alá. Ráma örült a barátságos kunyhónak, és hálásan ölelte meg öccsét.

— Személyedben, a király nemes fiában, ki mindig figyelmesen szolgál, a király tovább él — dicsérte. — Ó, Laksmana, olyan jó vagy hozzám, akár atyánk!

Ráma és Szítá békésen éltek napjaikat a vályogkunyhó oltalmában. A Gódávarí folyó vizében fürödtek, s az erdő látványa és zenéje boldogsággal töltötte el a szívüket.

Hetedik fejezet

Súrpanakhá, a ráksaszi

Rámának és társainak úgy tűnt, szárnyakon repül az idő. Szinte teljes magányban teltek napjaik, olykor-olykor toppant be csak hozzájuk egy-egy arra járó remete. Ráma szívesen kipróbálta volna már fegyvereit a ráksaszákon, de mind ez ideig még nem nyílt rá alkalma.

Tizedik száműzetésben töltött évük telének vége felé aztán megjelent Pancsavatíban Rávana egyik húga, Súrpanakhá, a félelmetes ráksaszi. Egy nap, amint eleség után kutatott, felfedezte Ráma lábnyomait a földön, és követte őket a kis kunyhóig. Ott aztán elrejtőzött a bokrok között, hogy alaposan szemügyre vegye a lábnyomok tulajdonosát. Ráma épp a kunyhó mellett üldögélt, s a rusnya boszorkány lenyűgözve mustrálgatta megnyerő arcát és daliás alkatát. Elöntötte a vágy. Szépséges leánnyá változott, és kihívóan előbillegett a bokor mögül.

— Ki vagy te, hogy bár a remeték öltözékét viseled, fegyvert hordasz a válladon?
— szólította meg Rámát, s Ráma meglepődve, ám gyanútlanul pillantott fel. — Mi szél hozott e ráksaszáktól hemzsegő erdőbe?

— Élt egyszer egy hatalmas uralkodó, Dasaratha király. Talán hallottál is róla. Az ő fia vagyok, és velem van öcsém, Laksmana, valamint Vidéha hercegnője, hitvesem, Szítá is. Apám parancsára időzők az erdőben. És most rajtad a sor, kérlek, mondd el, ki vagy, ó, gyönyörű leányzó! Hol a férjed? Azt gyanítom, ráksaszi vagy, aki úgy változtatja alakját, ahogy akarja. Áruld el, mit akarsz tőlem?

— Tudd meg hát, hogy Súrpanakhá vagyok, a legyőzhetetlen Rávana húga — felelte a vágytól megsebzett szívű ráksaszi. — Két bátyámmal, Kharával és Dúsanával együtt ebben az erdőben ütöttük fel tanyánkat. Remetéket eszünk, és mindenkit rettegésben tartunk. Ám tőled mást akarok: beléd szerettem, férjemként akarlak ölelni!

Súrpanakhá a finom selymekben mennyei teremtésnek tűnt. Csábos mosollyal

az arcán közelebb lépett Rámához.

— Ó, Ráma, mit szeretsz egy ilyen sovány, szikár nőn? — kérdezte, és megvető pillantással végigmérte Szítát, aki éppen akkor lépett elő a kunyhóból. — Tégy asszonyoddá engem! Hatalmas erőm van! Felfalom feleségedet és öcsédet, aztán a hegyekbe repülök veled, s boldogan élvezhetjük egymás társaságát!

Ráma jóízűen felkacagott. Úgy döntött, tréfára veszi a szerelmes ráksaszi hátborzongató szavait.

— Ó, szépséges hölgy, én nő vagyok — mondta neki mosolyogva. — Márpedig egy olyan teremtés, mint te, többet érdemel, mint hogy csak másodfeleség legyen. Figyelmedbe ajánlom azonban öcsémet: jó kiállítású, derék férfi, és még nincs asszonya. Miért nem választod őt férjedül?

Súrpanakhá megperdült, és Laksmanára nézett, aki mosolyogva támaszkodott ijára. A ráksaszi megindult felé.

— Nézd, milyen vonzó vagyok! — mondta neki felcsillanó szemmel. — Nem is kívánhatnál jobb feleséget magadnak, daliás ifjú. Jöjj, barangoljunk együtt az erdőben!

Laksmana is belement a tréfába.

— Miért akarsz cseléd lenni, ostoba leány? — kérdezte nevetve. — Én a bátyám szolgája vagyok. Ha hozzám jössz, Szíta cselédje leszel. Ne mondj le Rámáról! Ki tudna nemet mondani neked? És ha egyszer a felesége leszel, Ráma hamar elhagyja majd a legyengült, meggyötört Szítát.

Súrpanakhá túl nehézfejű volt ahhoz, hogy értse a tréfát. Jó tanácsnak vélte Laksmana szavait, így aztán újra Ráma elé perdült.

— Minek ragaszkodsz utálatos feleségedhez? — nógatta, most már türelmetlenül. — Ha miatta utasítasz vissza, tüstént felfalom, a szemed láttára! Aztán már senki sem állhat az utunkba!

Súrpanakhá dühösen Szítára rontott: mintha egy súlyos meteor zuhant volna

rettentő iramban a föld felé. Most, hogy visszanyerte eredeti ráksaszi formáját, sötét felhő gyanánt tornyosult előttük. Ráma felkiáltott. Hangja elég volt, hogy megfélemezze az emberevő szörnyeteget.

— Nem lett volna szabad egy ilyen kegyetlen, veszedelmes teremtménnyel élcelődünk — zsörtölődött mérgesen Ráma. — Nézd, mekkora veszedelembé sodortuk Szítát! Ó, öcsém, ragadj kardot, és tedd ártalmatlanná ezt a hitvány, rút, zabolátlan szörnyeteget! De ne öld meg, hiszen mégis csak nő!

Laksmana kivonta kardját, a ráksaszihoz ugrott, és hirtelen mozdulattal lenyisszantotta kampós orrát és hegyes füleit. Súrpanakhá végre ráeszmélt, hogy egyik fivér sem óhajtja nőül venni, s hogy mindketten félelmetes, legyőzhetetlen harcosok. Vért fröcskölő arcához kapott, majd hangos üvöltéssel a fák közé rohant. Rég elnyelte már a vadon, de még mindig hallották bömbölését.

A ráksaszi egyenesen bátyjához, Kharához futott, az erdei ráksaszák vezéréhez. Úgy esett elé vérben úszva, üvöltve, mint egy villámcsapás a derült égből. Khara szája megvonaglott a dühtől, amikor meglátta.

— Ki az az elvetemült, aki ezt merte tenni veled? — sziszegte. — Ki volt az a vakmerő, aki pusztá kézzel mérges kígyót simogat? Bárki is volt, hurkot akasztott a nyaka köré! Két kezemmel fogok véget vetni életének! Ó, húgom, mondd, ki volt az, aki bántalmazásoddal kihívta maga ellen a halált?

Azzal Khara, a büszke, dolyfös ráksasza talpra szökkent. A húga ellen elkövetett merényletet személyes sérelemnek vette.

— Ki volt olyan merész, hogy engem magára haragítson? — mennydörögte. — Vére a földet fogja áztatni még ma! Húsát sakálok és keselyűk tépik le csontjairól, ahogy holtan hever majd, miután összezsáptunk! Siess, húgom, mondd el, mi a neve és hol találom! Nem ismerek senkit a három világban, aki velem merészelné ujját húzni!

Súrpanakhá sírva-ríva mesélte el bátyjának, hogyan látta meg Rámát és

Laksmanát a tisztáson, kunyhójuk mellett. Ifjak még, de mind a ketten rettenthetetlen harcosok!

— Gandharva királyoknak látszanak, de a remeték ruháját viselik, s tekintetük tökéletes önuralomról árulkodik. Nem tudtam rájönni, hogy vajon emberek-e, félistenek vagy más égi lények. Egy ifjú asszony is van velük, szépsége csak a fénylő holdhoz fogható. Miatta bánt el így velem az a két testvér!

Súrpanakhá arra kérte Kharát, álljon bosszút, és tüstént ölje meg őket. Sebzett arcára mocskos kendőt szorítva sziszegte:

— Még ma inni akarom forró vérüket, nekik is, és annak a karcsú nőnek is!

Teljesítsd vágyamat hamar, testvérem! Menj, és végezz velük!

Be sem fejezte szavait, Khara máris intett tizennégy hatalmas ráksaszának, hogy menjenek, és üssenek rajta a hercegeken.

— Tarts velük te is, húgocskám! Ezek a ráksaszák sebtiben lekaszabolják a fejüket, te pedig boldogan ihatod kibugyogó vérüket! Végigvonszolhatod holttestüket a csatatéren, és húsukba vájhatod éles fogadat!

Mint a széltől kergetett felhők, úgy repültek a démonok sebesen Ráma kunyhója felé. Ráma a kunyhó előtt üldögélt Szítával, Laksmana pedig a közelben tűzifát aprított.

Mikor Ráma meglátta a közelgő ráksaszákat, maga mellé szólította öccsét.

— Maradj itt Szítá mellett, ó, Szumitrá fia! — mondta. — Majd én elbánok ezekkel a gonosz bestiákkal! Régóta várok erre az alkalomra.

Azzal felállt, és ijának húrjára illesztette nyilát.

— Megálljatok! — kiáltott a ráksaszákra. — Mit vétettünk ellenetek? Békés erdőlakók vagyunk. Eltökélt szándékom, hogy íjammal felfegyverkezve megszabadítom az erdőt a magatokfajta gonosztevőktől. Fussatok, ha kedves az életetek, és vissza se nézzetek, máskülönben tanúi lesztek erőmnek!

A ráksaszák ránéztek Rámára, és hahotázni kezdtek. Mindegyikük kétszer

akkora volt, mint ő. Hatalmas, erős testük legyőzhetetlennek tűnt, kezükben veszedelmes fegyvereket szorongattak. Ráma fenyegetőzését tréfának vették. Ritka volt az is, ha valaki akár csak egy ráksaszával is szembe tudott szállni, márpedig ők tizennégyen voltak.

— Ostoba emberfia! — mordult rá mérgesen a vezérük. — Előttünk akarod fitogtatni az erődet? Megharagítottad urunkat, Kharát, és ezzel halált hoztál a fejedre. Mindjárt nem hősködsz tovább, ha lecsapunk rád vasbuzogányunkkal és kardunkkal! Most kérkedj, amíg tudsz, mert aztán elbúcsúzhatsz vitézségedtől, az életeddel együtt!

Azzal a tizennégy ráksasza üvöltve, fejük felett hatalmas vasbuzogányokat lengetve megindult Ráma felé. Ráma azonban nem ijedt meg: nyilaival nyomban kettéhasította a felé repülő fegyvereket. A ráksaszáknak sem kellett több, előrántották kardjukat, és kitátott szájjal, vérvörös szemmel körbevették ellenfelüket. Ráma szélesebesen küldte egyik nyilat a másik után a démonok visszataszító testébe, s az acél nyilak, melyeket kövön csiszoltak borotvaélesre, süvöltve vágódtak a ráksaszák szívébe. Hamarosan mind a tizennégy úgy feküdt ott holtan, mint tizennégy hatalmas fa, amit gyökerestől kicsavart a vihar.

Súrpanakhá nem hitt a szemének; ilyen erőt emberben még nem látott. Nem lehet közönséges halandó, mint ahogyan fegyverei sem közönséges fegyverek! Elkezeredetten, reszketve futott vissza bátyjához, hogy megvigye neki a szörnyű hírt.

Khara csodálkozva nézett feldúlt hűgára.

— Hogy-hogy még mindig sírsz? — kérdezte. — Tizennégy erős katonámat küldtem veled, hogy tegyenek a parancsodra. Legyőzhetetlen, hű harcosaim mindannyian, s bármit kívánsz tőlük, megteszik. Miért jajveszékelsz hát még most is, amikor én és hadseregem megvédelmezzük minden bajtól?

Súrpanakhá arcára és ruhájára már rászáradt a vér, de ő még mindig reszketve ült bátyja előtt, ahogy elmondta, mi történt. Khara elképedve hallgatta.

— Ráma egykettőre lekaszabolta mind a tizennégy ádáz harcosodat. Hatalmasabb mindenkinél, és nyilai nyomában a halál jár. Katonáid mind holtan hevernek, könnyűszerrel végzett velük! Ó, Khara, a szívem is összeszorul a félelemtől, ha rá gondolok! Védj meg tőle!

Súrpanakhá a mellét csépelve, óbégatva fetrengett a földön. Szapulni kezdte bátyját, hogy rá vegye, álljon ki Ráma ellen.

— Mire a sok kérkedő szó, ha nincs mögötte hősiesség és erő? Most megmutathatod, mit tudsz: eredj, küzdj meg Rámával! Meglátod, letöri majd büszkeséged, s megfoszt vitézségedtől! Vagy ha valóban olyan hatalmas vagy, mint ahogy állítod, akkor bizonyítsd be! Győzd le ezt a két herceget, állj bosszút húgodért és tizennégy hű szolgádért!

Khara úgy ugrott fel, mint egy kígyó, amibe belerúgtak.

— Nincs többé gát, ami megfékezne tajtékzó dühömet, mint ahogyan az óceán hatalmas hullámain sem tarthatja vissza semmi! — fújtatott. — Az én erőmmel akar szembeszállni ez a senkiházi? Hát ütött az utolsó órája! Szárítsd fel könnyeidet, húgom! Még ma Jamarádzsa birodalmába küldöm Rámát. Bárdommal elválasztom a fejét a nyakától, te pedig szürcsölheted forró vérét!

Súrpanakhá örült: nem csalódott bátyjában, óriás ő a ráksaszák között!

Hiába kérkedett azonban olyan hangosan Khara, szívében mégis csak tartott Rámától.

— Vezesd elő a harci szekeremet! — parancsolta meg tábornokának, Dúsanának. — Hozd legkiválóbb fegyvereimet! Állítsd hadrendbe tizennégyezer katonámat: harcba indulunk! Én magam állok a bátor ráksaszák élére. Letöröljük a föld színéről a vakmerő Rámát!

Előállt Khara hatalmas harci szekere. Nyolc aranykerekével ragyogott, mint a nap, és száz pettyes csődör húzta. Közepén egy tigrisszem-oszlopon zászlót lobogtatott a szél. Megszámlálhatatlan arany csengettyű fityegett rajta, oldalát piros,

kék drágakövek és mestermívű faragások: krokodilok, virágok, fák, hegyek, oroszlánok, tigrisek és madarak díszítették.

A dühöngő Khara szekereére pattant, és kardját kivonva támadást vezényelt. A mindenre elszánt hadsereg lándzsákat, buzogányokat, borotvaéles bárdokat, kardokat, íjakat lengetve, vérfagyasztó csatakiáltások közepette tört elő a dzsanaszthánai erdőből.

Khara türelmetlenül biztatta kocsisát, hogy csapjon a lovak közé. A szekér szélvészfényként suhant, harsogó robaját messze vidékeken hallani lehetett. Hadserege követte: ki gyalogosan, ki az égen repülve, mások lóháton vagy elefánton, s mindegyiknek forrt a vére: alig várták, hogy összezsáphassanak végre az ellenséggel.

Útközben azonban baljós jelekre lettek figyelmesek. Sötét, szürke felhő úszott fejük felett az égen, s vérvörös esőcseppek záporoztak belőle. A napot lángoló szegélyű, fekete napgyűrű vette körül. Khara lovai minduntalan megbotlottak, pedig alattuk az út nem is lehetett volna simább, és szekereinek zászlórúdjára hatalmas, félelmetes keselyű telepedett. Vérengző vadállatok üvöltése, ragadozó madarak vijjogása kísérte útjukat, s itt is, ott is felhangzott a hiénák hangja. Viharos szél támadt fel, és olyan koromfekete sötétség szállt a tájra, hogy az orrukig alig láttak. Az égen csillagok hunytak ki, és meteorok csapódtak be nagy robajjal mellettük.

Khara érezte, hogy lüktet a bal karja. Hangja erőtlenné vált, szemeit elfutották a könnyek. Fejébe éles fájdalom nyilallt, zúgott a füle. Ám a konok démon a baljós előjelek ellenére sem hátrált meg. Harsányan felnevetett, és odakiáltott követőinek:

— Ne törődjeteK semmivel, ó, ráksaszák! Ezek az ómenek szörnyű bajt jósolnak, de én fittyet hányok rájuk! A halállal is szembezállok, és éles kardommal lekaszábolom a csillagokat az égről!

Khara azt gondolta, a félistenek küldték az ómeneket, márpedig velük nem sokat törődött. Feje felé emelte csatabárdját, és akkorát üvöltött, hogy beleremegett a föld:

— Addig vissza nem fordulok, míg el nem pusztítottam Rámát és Laksmanát!

Majd meglátjuk, meddig lesznek büszkék az erejükre! Húgom ma kedvére vedelheti e két emberfia vérét! Sohasem szenvedek vereséget a csatában, s ha kell, pusztá kézzel szembeszállok még Indrával és mennyei seregével is!

A démonok ujjongtak vezérük bátorsága láttán. Úgy törtek előre Ráma szerény erdei hajléka felé, mintha maga a halál húzta volna őket.

Az égen összegyűltek a jámbor félistenek és a nemes lelkű bölcsek, hogy tanúi legyenek az összecsapásnak. Gandharvák, sziddhák és csaranák érkeztek égi szállítóik hátán és virágregpülőkön.

— Minden áldás legyen a bráhmanákkal! — mondták az égiek, mindenki barátai. — Bárcsak Ráma elpusztítaná a ráksaszákat, mint ahogyan az Úr Visnu is végzett a legádázabb démonokkal korongfegyvere segítségével!

Khara hatalmas tábornokai gyűrűjében továbbra is feltartóztathatatlanul tört előre. Alig várta, hogy végre maga előtt lássa Rámát. A ráksaszák úgy rohantak a két herceg felé, mintha egy sereg gonosz bolygó támadná meg a napot és a holdat.

Ráma is látta a baljós jeleket kunyhója ablakából.

— Nézd csak ezeket az ómeneket, öcsém! A vért záporozó sötét felhők a ráksaszák végét jelzik, és nyilaim izegnek-mozognak a tegezben. Elérkezett a ráksasza hordák utolsó napja!

Ráma jobb karja lüktetett, és szívét derű árasztotta el. Győzni fog, a sok-sok szerencsétlenséget ígérő jel ellenére! Hamarosan összeméri erejét a démonokkal, és a csatából ő fog győztesen kikerülni.

Ilyen gondolatok jártak a fejében, amikor hirtelen meghallotta Khara közelgő hadseregének mennydörgő robaját. Dobpergés, üvöltés és morgás töltötte be a levegőt. Ráma megragadta Szítá kezét, és Laksmanához vezette.

— Laksmana! Vidd a törékeny hercegnőt egy biztonságos barlangba a hegyen! Siess! Ne késlekedj!

Ráma tudta, hogy Laksmana szeretne megküzdeni a ráksaszákkal, de Szítát

biztonságban akarta tudni. Öccse nyomban engedelmeskedett parancsának: a hegyoldalban rejő, eldugott barlangba vitte Szítát, majd íjával a kezében őrt állt a bejáratnál.

Ráma magára öltötte az arany páncélinget, Agasztja ajándékát. Vállára erősítette a két kifogyhatatlan tegezt, övére csatolta a kardját. Ahogy lábát szilárdan megvetve megállt a tisztás közepén, olyan volt, mint egy hirtelen fellobbanó lángnyelv a sötétben. Megpendítette íján a húrt, s a hang megremegtette ellenfelei nyomorult szívét.

A félistenek feszült izgalommal figyelték az eseményeket; alig várták, hogy holtan lássák a gonosz démonokat. Csodálták Rámát, aki mint a legyőzhetetlen, dühös Siva, félelmet nem ismerve nézett szembe a rátörő hatalmas rákszasz-sereggel. A támadók végre előbukkantak a vadonból. Dühös csatakiáltásokkal, buzogányukat, dárdájukat és kardjukat lengetve rohantak felé.

Ráma tündöklő volt, mint a nap, a ráksaszák pedig mennydörgő szürke felhőként támadtak rá minden oldalról. Khara ezer lángoló nyilat lőtt rá szekeréről. De Rámát kemény fából faragták. Nyilaival kivédte a rázúduló fegyvereket, ám mégis érte néhány találat, s a tűzpiros vércsöppek ékszerként ragyogtak daliás testén. Záporként hullottak rá a nyilak, csatabárdok, lándzsák, dárdák, szegecses buzogányok, Ráma azonban csak megpördült a tengelye körül, és jól irányzott nyilaival kivédte valamennyit. Ahogy az elől harcoló ráksaszák elefántháton bekerítették, Ráma olyan volt, mint a Szuméru-hegy sötét, villámló felhőkbe vesző csúcsa. Néha eltalálta egy-egy fegyver, de szinte meg sem érezte. Ragyogó napnak látszott, melyet felhők próbálnak eltakarni.

Az istenek csüggedve, rémülten nézték, hogy Ráma egyedül veszi fel a harcot sok ezer démon ellen.

— Győzelmet Rámának! — kiáltották.

Ráma megértette, hogy félnek, ezért úgy döntött, véget vet a harcnak, s megöli a

ráksaszákat. Három-négy gyémánthegyű nyilat illesztett egyszerre íjára, és minden irányba lőni kezdett. Sebesen járt a keze, íja szinte mindig karikába görbült — nyilak egybefüggő áradata hagyta el húrját. Mindegyik legalább egy tucat ráksasza testén fúródott át, mielőtt a földre hullott volna, némelyik pedig fegyvereiket és szekereiket rombolta szét.

Tengernyi ráksasza hevert élettelenül a földön, fejüket, karjukat, lábukat Ráma nyilai vágta le. Ráma egyre jobban felhevült a harcban. Feltartóztathatatlan, kivédhetetlen nyilaival ezrével pusztította az éjszaka garázdálkodó démonokat. Lovak, elefántok és vérbefagyott ráksaszák feküdtek egymás hegyén-hátán, beborítva az egész csatamezőt, s akikben még volt élet, szánalmasan vonyítottak: látták szomorú végüket.

Néhány ádáz és vakmerő ráksasza hadvezér még utoljára Rámára támadt. Hiába lengették azonban szöges buzogányaikat és vasdárdáikat, Ráma apró darabokra szaggatta valamennyit, majd borotvaéles nyilaival a támadók fejét is levágta. Úgy buktak előre, mint a fák, melyeket Garuda szárnycsapásai döntenek ki. Az utolsó életben maradt néhány ráksasza kétségbeesetten rohant Kharához, hogy védje meg őket. Khara bátorságot öntött beléjük, majd megparancsolta Dúsanának, hogy vegye fel a harcot Rámával.

Dúsana olyan erős volt, hogy tízezer harcossal szemben is megállta volna a helyét. Mennydörgő üvöltéssel csapott lovai közé. A ráksaszák felbátorodtak, mikor tábornokukat támadni látták. Hatalmas szikladarabokat kaptak fel, fákat téptek ki a földből, és azokkal indultak újra rohamra Ráma ellen.

Az ütközet rettenetes volt. Ráma széleseben tüzelt, mintha kétszáz karja lett volna. A ráksaszák nem is tudták, mikor nyúl hátra nyilaiért, és mikor helyezi őket a húrra. Csak azt látták, hogy íja szüntelenül megfeszül, és nyilak szakadatlan zápora zúdul rájuk. Megrázták magukat, és együttes erővel rohantak rá minden irányból. Hatalmas erővel hajigálták a sziklákat és a fatörzseket felé. Rámát teljesen

beborították a lövedékek, akár a fénylő napot egy sötét felhő. Megidézte a gandharvák égi fegyverét, s a tíz égtájat egyszerre nyilak lepték el. A nyílfelhő sötétbe borította a csatamezőt, és a démonok félelmükben hátrahőköltek. Száz és száz ráksasza esett áldozatul az égi fegyvernek. A földön gurultak a marcona turbános fejek. Még mindig fegyverüket szorongató, levágott kezek heverték szanaszét. Vért fröcskölő, fejetlen törzsek rohantak vadul még néhány lépést, mielőtt végleg elestek volna. A mezőt ráksaszák, lovak és elefántok holtteste, pozdorjává tört szekerek maradványai, fegyverek, porrá zúzott sziklák és szétforgácsolódott farönkök borították.

A megmaradt ráksaszák képtelenek voltak felvenni a harcot Rámával, csak álltak reszketve, a félelemtől földbe gyökerezett lábbal. Mikor Dúsana látta, hogy hadserege megsemmisült, vérfagyasztó csatakiáltást hallatott. Támadásra intette ötezer testőrét. Ezek a ráksaszák nem tudták, mit jelent az: veszteni a csatában. Merészek voltak, és sohasem hátráltak meg. Hevesen ostromolták Rámát minden oldalról. Görbe élű kardok, szögecses buzogányok és hatalmas sziklák félelmetes özöne zúdult a hős Rámára. Ám Ráma sem hagyta magát: sebes nyilaival kivédte a fegyveráradatot, miközbe kardjával csépelte a ráksaszák első vonalát, akik úgy dőltek ki, mint az égisz érő tölgyfák a mindent elsöprő hurrikánban.

Ekkor Dúsana is támadásba lendült szekérével, nyilai villámcsapásokként törtek a hercegre. Ráma azonban kilőtt rá egy borotvaéles nyilat, mellyel kettőbe szelte Dúsana íját. Száz következő nyilával a Dúsana szekerét húzó száz lóval végzett, majd egy félhold alakú nyállal lefejezte a démonvezér kocsisát. Végül három hosszúpengéjű nyilat küldött Dúsana mellébe.

A ráksasza leugrott szekeréről, kezében hegyromra emlékeztető buzogányával. Az arany gyűrűkkel díszített buzogányból éles vasszögek meredeztek, s a hatalmas kígyóhoz hasonló fegyverről csöpögött a vér. A félistenek egész seregét szétverhette volna vele, és porig rombolhatta volna fellegvéraik kapuit!

Ráma nem volt rest, két éles nyíllal lenyeste a rárohanó szörnyeteg két karját. Dúsana aranykarkötős karjaival együtt félelmetes buzogánya is a földre hullott. Egy harmadik, félhold alakú nyíllal Ráma a fejét is elválasztotta a nyakától a rákszaszának.

— Micsoda hőstett! Csodálatos! — ujjongtak a félistenek a magasban.

Már csak az maradt hátra, hogy Dúsana ötezer testőrét is a halál birodalmába küldje. Rámának ez sem okozott gondot.

Khara nem látott a dühtől. Egész hadserege, s most kiváló hadvezére is odaveszett. Tajtékozva rontott Rámára. Előtte rohant tizenkét testőre, a leghatalmasabb rákszaszák. Ráma Agasztjától kapott lángoló, szikrákat lövellő és füstöt okádó nyilaival üdvözölte őket. A démonok holtan estek össze.

Khara nem hitt a szemének. Ki ez az emberi lény? Kharán kívül már csak egyetlen ráksasza, személyes testőre, a háromfejű Trisira maradt életben. Trisira feltartóztatta Kharát, amint az Ráma felé indult.

— Csak parancsolj velem, uram, és én letörlöm a föld színéről ezt az embert — mondta. — Látni fogod, hogy esik el hatalmas fegyvereimtől és erős kezemtől! Megérdemli a halált! Megölöm, vagy életem áldozom a csatatéren. Ha én nem járok sikerrel, kiállhatsz ellene te magad, de most adj parancsot, hogy megtámadjam!

Khara engedélyt adott a halálába rohanó Trisirának. A háromfejű testőr szekereére hágott, és Ráma felé hajtott, mint egy lángoló, három ormú hegy, olyan robajjal, mintha egy óriási üstdob tört volna össze. Nyilainak zápora fekete felhőként száguldott a herceg felé. Ráma számtalan sebes nyíllal válaszolt, és bár eltalálta a démont, az csak annál vérszomjasabban kacagott. Feje fölött meglengette apró csengettyűkkel feldíszített, ezüstveretes acél lándzsáját, és Rámára hajította. Ráma három nyíllal tüstént négybe törte. Darabjai úgy hullottak a lába elé, mint a szikrázó csillagok az égből.

Trisira három tuskés nyíllal homlokon lőtte Rámát. Vértől homlokával Ráma

olyan szép volt, mint egy hegycsúcs vörös oxiddal a tetején.

— No lám, milyen hős vitéz ez a démon! Nyilai virágszirmokként hullanak rám. Ó, ráksasza, most megmutatom neked, mit tudok!

Ráma tűzbe jött. Tizennégy kígyó-nyilat lőtt Trisira mellkasába. Négy nyíllal négy lovát végezte ki, egy széles pengéjű nyíllal kocsisát fejezte le, majd két további nyíllal derékba törte zászlórúdját és szétzúzta szekerét. Amint Trisira alatt széthullott a szekér, mellkasába villámcsapásként fúródott Ráma újabb nyila, teljesen megbénítva a ráksaszát. Ráma gyorsan kilőtt még három nyilat, melyekkel lenyisszantotta a démon három fejét. A föld megrázkódott, amint Trisira hatalmas teste összeesett. Fejei messzire gurultak a földön, gyémánt fülbevalói megcsillantak a napfényben.

Khara érezte, hogy összeszorul a szíve. Egész hadseregének vége. A marcona ráksaszák, akik még a félisteneknek is méltó ellenfelei lettek volna, holtan hevernek a csatatéren. Rámára nézett, aki mozdulatlanul állt, mint a hatalmas Himalája. Intett kocsisának, hogy hajtsa szekerét ellensége felé. Karikába feszítette íját, és megszámlálhatatlan nyilat küldött rá. Félelmetes nyilai megannyi mérges kígyóként süvítettek keresztül a levegőn. Khara varázserejével megsokszorozta nyilait, hogy elfedték az eget.

Ráma saját nyilaival kivédte Khara nyílvesszőit. Mindketten elszántan harcoltak, akár egy oroszlán és egy elefánt. Khara nyilai úgy érték Rámát, mint ahogyan az elefánthajtó ütései a királyi elefántot. A démon úgy állt szekerén, mint maga a halál.

Úgy vette észre, ellenfele fárad, ezért azt gondolta, elérkezett győzelme pillanata. Ám Rámát cseppet sem zavarta meg a ráksasza magabiztossága. Nem aggódott jobban, mint egy oroszlán egy őzgida láttán. Khara úgy szaladt felé, mint ahogyan egy molylepke repül a tűzbe. Egy jól irányzott nyílvesszővel ügyesen kettéhasította Ráma íját, majd hét nyílvesszővel, melyek Indra villámaira emlékeztettek, eltalálta Ráma hét sebezhető testrészét, és még ezer nyilat lőtt rá. Ráma fénylő mellvértje

darabokra tört. Egész testéből nyilak álltak ki. Feldühödött, s úgy ragyogott a csatamezőn, mint a füst nélküli tűz. Felvette Visnu íját, melyet Agasztja adott neki, és száz aranytollas íjjal derékba törte Khara szekérének zászlórúdját. Az arany zászlórúd úgy hullott a földre, mint a lemenő nap, ám Khara továbbra is nyilakkal záporozta Ráma sebezhető pontjait.

Ráma egyre jobban felbőszült. Megragadta íját, és hat jól irányzott nyilat lőtt ki Kharára. Egyik a fejét találta el, kettő a két karját, három pedig a mellkasába fúródott. Ráma akkor még tizenegy nyilat lőtt ki. Eggyel a szekér tengelyét törte el, négyel megölte a lovakat, az ötödikkel lefejezte a kocsist, és további négyel pozdorjává zúzta a szekeret. A tizedik elvágta Khara íjának húrját, a tizenegyedik pedig mélyen a mellkasába fúródott — s mindezt egyetlen pillanat leforgása alatt. Khara ügyesen leugrott szekeréről, mielőtt az maga alá temethette volna, és morogva, buzogányával a kezében állt Ráma előtt.

Az égen összegyűlt nézősereg — a risik és a félistenek — hangosan ünnepelték Rámát, és biztatták, hogy végezzen hamar ellenfelével.

— Kegyetlen, becstelen életed végéhez érkezett, ó, ráksasza! — mondta Ráma Kharának. — Hatalmas hadseregeddel rettegésben tartottad és kínoztad az erdő jámbor lakóit. Csak azok képesek ilyen bűnökre, akiknek kőből van a szívük. Rászolgáltál a halálra, éppúgy, ahogy a mérges kígyó sem érdekli más, mint hogy megöljék.

Ráma becsmérelte ugyan a démont, de nem érzett iránta semmi gyűlöletet. Uralkodó család sarja volt, így aztán kötelességének tekintette, hogy megvédje az embereket és megbüntesse a gonoszokat. Úgy olvasta Khara szemére bűneit, ahogyan egy apa feddi meg fiát. Kimérte rá a büntetést, amit megérdemelt, hogy jó útra térítse.

— Aki bűnt bűnre halmoz, annak hamarosan lakolnia kell tetteiért — okította tovább, és zengő hangja visszhangzott az erdő fái között. — Ó, éjszaka réme!

Ahogy meghal, aki mérgezett ételt eszik, a bűnöst is hamar mélybe rántják tettei. Azért vagyok itt, hogy megbüntessem a hozzád hasonló bűnösöket, ó, Khara. Hamarosan követed azokat az aszkétákat, akiket megöltél, a halál birodalmába. Harcolj bár legjobb képességeid szerint, érett gyümölcsként fog fejed a porba hullani!

Khara csak nevetett Ráma szavai hallatán. Lepergett róla minden jó tanács.

— Mire vagy büszke, ó, emberfia? — felelte durván. — Azok a ráksaszák, akiket megöltél, közönséges démonok voltak. Az igazi vitézek nem hencegnek az erejükkel. Ó, királyok szégyene! Mint ahogyan az aranyak hitt sárgarézről is kiderül, hogy hamis, amikor tűzbe rakják, a te hitványságodat is bebizonyítom most, amikor ütött az utolsó órád.

Khara Rámára emelte súlyos buzogányát.

— Nem látod, hogy buzogányom tartja fenn a földet minden hatalmas hegységével együtt? A három világban minden teremtet lényel el tudok bánni, éppúgy, ahogy veled is. No de elég a szóból! Megöltél tizennégyezer ráksaszát, de én letörlöm rokonaik keserű könnyeit azzal, hogy végzek veled!

Azzal megpörgette a buzogányt, és Ráma felé hajította. A félelmetes buzogány lángokat lövellve süvített keresztül a levegőn, és felperzselte maga körül a fákat. Ráma azonban húsz acélhegyű nyíllal darabokra törte Khara fegyverét, ami úgy hullott a földre, mint egy széttaposott kígyó.

— Ez az egész tudományod, hitvány démon? — kiáltotta Ráma. — Úgy látom, csak hencegni tudsz! Úgy fogom elvenni életed, ahogyan Garuda vette el a nektárt az istenektől. Véredet ontom ma, s amikor fejed után te is a porba hullasz, úgy öleled majd a földet magadhoz, mint egy ifjú a kívánatos asszonyt! Mennyi ártatlan szentet megöltél! Miután örök álmra hajtod fejed, ez az erdő újra a remeték boldog lakhelye lesz. Feleségeid és rokonaid együtt fognak zokogni ma a többi tizennégyezer ráksasza rokonaival. Állj fel, s fogj fegyvert, ha akarsz, de ne feledd: közel a halálod

pillanata.

Kharát még jobban felingerelték Ráma szavai. Habzott a szája dühében.

Körbenézett, hogy találjon egy másik fegyvert.

— Örült szavaidat a hiúság szülte! — kiáltotta. — Azt hallottam, a halál pillanatában az ember nem tud különbséget tenni jó és rossz között. Fényesen bizonyítod ma ezt előttem. Látni jól, hogy megháborodtál most, hogy közeleg számodra a végítélet!

Khara megpillantott egy vastag, sudár fát a közelben. Kitépte a földből, és hatalmas erővel Rámához vágta.

— Véged van! — üvöltötte.

Rámát azonban nem hozta ki a sodrából: nyílózönt zúdított a feléje repülő fára, s pozdorjává zúzta még ott a levegőben. Forgács és falevél maradt a nyomában, és lassan szállingózott alá a földre. Ráma eltökélte, hogy megöli végre a ráksaszát, így hát hagyta, hogy a vad düh eluralkodjon rajta. Verejtékező arca fényesen ragyogott. Ezer nyíllal lőtte keresztül Khara testét, s a vér úgy szökellt elő a démon sebeiből, mint megannyi hegyi patak. Khara is megelégette a sérelmeket: dühödten Rámára rontott. Ráma hátralépett, tegezéből elővett egy Jamarádzsa buzogányára emlékeztető nyilat, Indra erejét kérte rá, és íjába illesztette. A nyíl mennydörgésszerű robajjal egyenesen a ráksasza démon szívébe fúródott, s Khara tátongó lyukkal a mellkasán a földre zuhant.

A csaranák megszólaltatták mennyei dobjaikat, és a félistenek virágesőt szórtak a hős királyfira.

— Ezeket a vad ráksaszákat, akikkel senki sem bírta el, Ráma másfél óra alatt letörölte a föld színéről! — ujjongtak a félistenek. — Micsoda erő, micsoda eltökéltség, mintha magát az Úr Visnut látnánk!

Egy sereg bölcs élén Agasztja is ott állt az ünneplők között. Megszólította Rámát:

— Azért kellett a vadonba jönnöd, hogy végezz a ráksaszákkal — mondta. —

Mától ismét békében végezhetik lemondásaikat a szentek ebben az erdőben.

Laksmana előjött a barlangól, ahol Szítára vigyázott. Csatlakozott a szentekhez és a félistenekhez Ráma dicsőítésében. Szítá boldogan ölelte meg férjét, hűvös kezével gyógyírt nyújtva sebeire. Örömeben, hogy férje győzelmet aratott a ráksaszák felett, úgy hullott a könnye, mint a záporosó.

Leszállt az éj, s a csatateret keselyűk és sakálok lepték el. Ráma és Szítá nyugóra tértek a kunyhóban, Laksmana a bejárat előtt virrasztott s őrizte álmukat.

Nyolcadik fejezet

Rávana szemet vet Szítára

Egyetlen ráksasza akadt csupán, akinek sikerült élve elmenekülnie a harcból: Akampana. Hanyatt-homlok futott Lanká szigetére, hogy tudassa a szörnyű hírt Rávanával, a ráksaszák urával. Amikor végre ott állt a minden teremtet lényt sanyargató démon előtt, aki abban lelte örömét, hogy másokat kínozott, a lábaihoz vetette magát, és jelentette:

— Ó, hatalmas királyom! Dzsanaszthánában állomásozó egész sereged elpusztult. Még fivéreid, a hatalmas Khara és Dúsana is odavesztek. Egyedül én maradtam életben.

Rávana éktelen haragra gerjedt. Felpattant trónusáról és hűsz szemével ridegen, könyörtelenül meredt az előtte heverő zilált, félelemtől reszkető ráksaszára. Amikor megszólalt, majdhogy fel nem falta Akampanát tomboló dühében.

— Ki hívta ki maga ellen a halált, hogy ilyet merészelt tenni? — üvöltötte. — Ó, te nyomorult, nyúlszívű ráksasza! Ki az az elvetemült, aki ujját mer húzni Rávanával? Indra, Kuvéra, de még a rettegett Jamarádzsa is reszkethetne az életéért, ha ellenem szegülne! Felperzselem a tüzet, és megölöm még magát a halált is!

Brahmá áldásának védelme alatt Rávana egyre dölyfösebb és erőszakosabb lett. Legyőzhetetlennek tartotta magát. Végtére is meghátrálásra kényszerítette az összes félistent a csatában! Azt azonban nem tudta, hogy a félistenek még akkor sem ölték volna meg, ha tudták volna, hiszen egyikük sem szegült volna szembe a teremtés atyjának, az Úr Brahmának az akaratával. Így hát szabadon garázdálkodhatott az univerzumban, és félelmet nem ismerve pusztított, amerre járt.

— Ki vele, hogy hívják a nyomorultat! — ragadta meg Akampanát. — Ne félj tőlem... Bárki is volt az, még ma megölöm!

Akampana fellélegzett: mégsem rajta tölti ki dühét a démonkirály!

— Az emberek közül való, aki ezt a hőstettet véghezvitte, s megölte az egész

hadsereget. Dasaratha fia, a neve Ráma. Sudár és délceg, erejét senki sem múlhatja fölül. Egy szál magában végzett az egész ráksasza sereggel!

Rávana hitetlenkedve hallgatta. Ez nem lehet igaz! Azon nem csodálkozott volna, ha azt jelentik neki, hogy egyetlen ráksasza sok-sok emberrel végzett, de hogy egy ember megölt tizennégyezer ráksaszát... Ez egyszerűen elképesztő! Mérges kígyóként sziszegett, amikor megszólalt:

— Talán vele volt Indra és az összes többi félisten is?

Akampana látta, hogy Rávana egy szavát sem hiszi.

— Rámára még ránézni is alig lehet, amikor harcol — bizonygatta. — Aranytollú nyilait ezrével lövi ki, s a szélvihar erejével száguldanak. Az égi fegyvereket is mesterien forgatja, s úgy áll a csatatéren, mint a testet öltött halál. A rémült ráksaszák a szélrózsa minden irányába futottak, de akárhová mentek, mindenütt Rámával találták szemben magukat. És egyetlen félisten sem segített neki, nagy hatalmú uram! Egymaga semmisítette meg az egész hadseregedet.

Rávana lekicsinylően felhorkant. Nem fog megijedni egy közönséges embertől! Saját erejére gondolt. Sok-sok ezer évvel ezelőtt a Himalájába vonult, hogy vezekléseivel páratlan gazdagságot csikarjon ki Brahmából. Levegőn élt, és azt is csak naponta egyszer vett. Hosszú idő telt el így, de Brahmá csak nem jelent meg előtte. Akkor olyan áldozatba kezdett, amelyet még nem látott a világ: meggyújtotta a szent tüzet, és tulajdon karjait dobta bele egymás után felajánlásként. Tizenkilenc karját dobta a tűzbe, de az Úr Brahmá még mindig nem jött. Ekkor megmaradt egy kezével a fejeit kezdte levágni, egyiket a másik után. Mikor már csak egy feje maradt, az Úr Brahmá végre megjelent előtte égi hattyúja hátán, s végre megadta neki az áldást, ami lehetővé tette számára, hogy rettegésben tartsa a három világot.

Azt nem kérte, hogy emberek ne árthassanak neki, hiszen tőlük nem félt; a pillantását sem állták, nemhogy kiállnának ellene. Még a félistenek is reszketve szaladtak szét, amikor Rávana felhágott harci szekere. Akampana szavaiból

Rávana látta, hogy Ráma nem mindennapi hatalommal bír, mindazonáltal büszke volt nehezen megszerzett erejére, és biztos volt benne, hogy könnyűszerrel legyőzi.

Rávana az ablaknál állt, háttal Akampanának, s most a válla fölött odavetette neki:

— Még ebben a percben indulok, és megölöm ezt a Rámát.

Akampana okos démon volt. Látta Rámát harcolni, s megértette, milyen páratlanul erős. Ezért is futott el a csatából. Tudta, hogy Rávanának nincs esélye Rámával szemben.

— Amikor Ráma feldühödik, egyetlen harcos sem bír vele — mondta óvatosan. — Nyilaival le tudná lőni a mennyországot az égről, a nappal, a holddal és a csillagokkal együtt; gátat tudna vetni a sebes sodrású folyam árjának, és szét tudná rombolni az óceán partját, hogy víz árassza el az egész világot. Egyetlen nyilával képes lenne még a földet is felemelni! Ez a dicső emberi lény megsemmisíthetné és újrateheremthetné az egész világot, ha akarná.

Rávana megfordult, és fürkészően Akampanára nézett. Világos volt számára, hogy Ráma nem lehet közönséges ember. Akampana maga is jeles hadvezére volt a ráksasza hadaknak; jól fel tudta mérni az ellenség erejét. A ráksasza király figyelmesen hallgatta, amint Akampana folytatta.

— Éppúgy nem tudnád legyőzni Rámát a csatában, mint ahogy a bűnös nem léphet be a mennyország kapuján. Azt hiszem azonban, van egy módja, hogyan kerítsd a kezed közé. Hallgass meg, elmondom!

Rávana visszaült trónjára. Előrehajolt, s feszülten figyelte a ráksasza vezért.

— Ráma feleségével, Szítával érkezett az erdőbe — kezdte Akampana. — Azt hallottam, Szítá elbűvölőbb minden istennőnél, gandharvánál és apszaránál. Mindenki azt mondja róla, hogy páratlan szépség, ragyogó ékkő a nők között. Biztos vagyok benne, hogy többet ér Rámának, mint a saját élete, hiszen még az erdőbe is magával hozta. Királyom! Eszelj ki valamit, hogyan rabolhatod el Szítát! Ráma vagy

belehal a bánatba, vagy anyyira elgyengül, hogy aztán könnyedén végezhetsz vele.

Rávana elgondolkozva nézte Akampanát. Tetszett neki az ötlet. Máris indul! Először is a varázserejéről híres Márícsát keresi meg; szükség lesz a segítségére. Napként ragyogó arany szekerére pattant, melyet hatalmas ördögfejű öszvérek húztak, s már vágatott is. Rávana izmos teste sötét és fényes volt, mint egy fekete drágakő. Még szekeren is gyönyörű hajadonok legyezték kétoldalról, fejét fehér baldachin óvta a nap sugarától. Tíz fejével és húsz karjával hatalmas, tízormú hegynek látszott, amely ötfejű kígyóktól hemzseg. Szekere a levegőbe emelkedett, s a démonok királya viharfelhőként elhajtott az égen.

Északnak vette útját, a Himalája felé, és útközben figyelmesen pásztázta a földet. A tengerpartot erdők szegélyezték, teli lótusszal borított kicsiny tavakkal és remetekunyhókkal. A tavakban és a tisztásokon sziddhák, csaranák és gandharvák játszadoztak gondtalanul, apszarák táncoltak és incselkedtek a félistenekkel. Az égen virágfüzérékkel felékesített mennyei repülőket látott, szikrázóan fehér palotákat, melyek a félisteneket röpitették, ahová csak akarták. Fület gyönyörködtető muzsika hallatszott belőlük, s boldoggá tette a szíveket.

Rávana sűrű erdők felett repült el, míg végül az északi hegyek lábánál rátalált Márícsa kunyhójára. Amikor Ráma legyőzte Márícsa anyját, Tatakát, Márícsa is csúfosan megjárta. Akkor döntött úgy, hogy visszavonul az erdőbe, és a vezeklésnek szenteli hátralévő éveit.

Márícsa meglepődve nézett fel, amikor Rávana szekere alászállott a levegőből. Felállt, és köszöntötte a ráksaszák vezérét.

— Légy üdvözölve, nagy király! — mondta áhítatos tisztelettel. — Remélem, minden rendben van Lanká városában. Mi szél hozott ebbe az elhagyatott erdőbe, ahol csak remeték laknak?

Márícsa kusafűből font matraca ültette Rávanát, és olyan mennyei finomságokkal kínálta, amelyekről az emberek még csak nem is hallottak soha. Ám

Rávana rá sem nézett az ételre.

— Tizennégyezer derék katonámat mészárolta le Ráma, Dasaratha király fia egymaga. Azért jöttem ide, hogy segítségedet kérjem: el akarom rabolni a feleségét, Szítát. Ez az egyetlen módja, hogy legyőzzem a herceget.

Márícsa rémulten nézett rá.

— Miféle barátoknak álcázott ellenséged adott ilyen tanácsot? — kérdezte elborzadva.
— Kit sértettél meg annyira, hogy azt tanácsolta neked, hogy rabold el Ráma feleségét? Akárki is volt, minden bizonnyal meg akarja szabadítani a világot a ráksaszák királyától! Ki az, ó, király, aki ekkora csapást mért rád, miközben békésen aludtál?

Márícsa aggodalmasan járkált fel s alá, és egyre a fejét rázta. Ő már tudta, mit jelent Rámával ujjat húzni. A hír, hogy egymaga lekasabolta Kharát és seregét, csak megerősítette a véleményét.

— Ó, Rávana, eszedbe ne jusson akár csak ránézni is Rámára! Oroszlán ő az emberek között, akinek hegyes fogai éles nyilak, melyekkel könnyedén széttépi az apró nyulakat, a csatában jártas ráksaszákat. Ne vesd magad önként Ráma dühének tomboló óceánjába! Karjai krokodilok, fegyverei mindent elsöprő hullámok. Élj békében Lankán, élvezd az élet gyönyöreit hitveseid társaságában, és hagyd Rámát és feleségét, hadd éljenek békében az erdő mélyén!

Márícsa szenvedéllyel beszélt, s mindenáron igyekezett lebeszélni Rávanát esztelen tervéről. Rávana elgondolkozva hallgatta. Eszébe jutott, hogy nem kért olyan áldást Brahmától, hogy ne eshessen el emberi lény kezétől. Megkérdezte a varázslót, miből gondolja, hogy Ráma annyira erős. Márícsa elmesélte neki, mi történt Visvámitra áldozatánál.

— Hegynyi formámban, hatalmas vasbuzogánnyal a vállamon a föld színén barangoltam; erőm túltett ezer elefántén. Felfaltam minden risit, aki az utamba akadt. Visvámitra Rámát hívta segítségül ellenem, mert hatalmasabbnak tartotta

minden félistennél. Abban az időben Ráma még szinte gyerek volt, nem is vettem komolyan, amikor megláttam. De aztán egyetlen nyilával nyolcszáz mérföldnyire röpített, egyenesen az óceánba, társaimat pedig, akik egytől egyig erős, harcos ráksaszák voltak, mind lemészárolta.

— Visszatértem az erdőbe — folytatta Márícsa —, és egy vérengző sarabha alakját öltöttem magamra: nyolclábú, ragadozó fenevaddá változtam, aki még egy oroszlánt is könnyedén szétmarcangol. Két másik ráksaszával, akik ugyanilyen formát öltöttek, továbbra is rettegésben tartottam a bölcseket. Egy nap megláttam Rámát, amint kunyhója előtt üldögélt. Azt gondoltam, remek alkalom, hogy bosszút álljak egykori sérelmeimért. Mind a hárman rárontottunk, ám Ráma egy szempillantás alatt felemelte és felhúrozta az íját, és három villámcsapás erejű nyilat eresztett belénk. Két társam nyomban kilehelte a lelkét, egyedül nekem sikerült kitérnem a felém süvítő nyíl elől. Megfutamodtam, és úgy határoztam, többé nem háborgatom a risiket, inkább visszavonulok a hegyekbe.

— Rámától való félelmemben döntöttem úgy, hogy aszkéta leszek. Minden pillanatban tőle rettegek. Olyan ő nekem, mint maga a halál. Mindenhol őt látom, még álmaimban és meditáció közben is. Ha valaki csak kiejt a száján egy r hanggal kezdődő szót, megremegek a félelemtől. Ó, király! Semmivel sem tudsz rávenni, hogy még egyszer a szeme elé kerüljek!

Márícsa elhallgatott, Rávana pedig némán ült. Olyan gőgös volt, hogy még mindig azt hitte, hatalmasabb, mint Ráma. Csak nem képzele bárki is, hogy Rávana megijed egy embertől?! Márícsa azonban nem volt hajlandó segíteni, így hát elhatározta, visszamegy Lankára, és kivárja a megfelelő pillanatot az összecsapásra. Biztos volt benne, hogy Ráma útjai hamarosan keresztezik az övét.

Alig érkezett haza Lankára, őrei jelentették, hogy Súrpanakhá áll az ajtaja előtt. Súrpanakhá meg se várta az engedélyt, berontott a hétemeletes palota tetején lévő tanácssterembe, és bátyja lábaihoz vetette magát. Hangosan jajveszékelt, és ide-oda

dobálta magát a padlón.

Rávana a trónján ült, s ragyogott, mint a lobogó tűz. Hatalmas fekete alakját félistenektől zsákmányolt finom mennyei kelmék és csillogó ékszerek borították. Fatörzs vastagságú hús karjával, melyen ott sorakoztak a félistenek ellen vívott csatákban szerzett sebhelyek, meg tudta volna állítani a bolygókat is pályájukon. Tíz fején hús vörös szemmel meredt Súrpanakhára.

— Állj fel végre, s áruld el, mi bánt! — mondta neki.

Súrpanakhá elvette a kendőt megcsonkított arca elől.

— Hát nem látod?! — rikácsolta. — Milyen oltalmat nyújtasz te az alattvalóidnak, ó, király? Védtelen asszony vagyok, ráadásul a testvérhúgod, mégis engedted, hogy egy ember így megalázzon! Hát már semmi sem érdekel, ó, ráksaszák vezére?

A ráksaszí remegett a félelemtől és a dühtől, ahogy folytatta:

— A léha és kicsapongó uralkodót, akinek az érzéki örömök jelentik az élet értelmét, mindenki megveti. Közel a vég az olyan király számára, aki nem törődik az országával. Ó, Rávana, nem veszed észre, hogy kezded elveszíteni a hatalmat a tartományaid felett? A félistenek és a bráhmanák az ellenségeid. Hogy gondolod, hogy ölbe tett kézzel ülhetsz a palotádban, s élvezheted az életed, ahogy tetszik? Ostoba vagy! Ha nem vigyázol, hamarosan búcsút mondhatsz a koronádnak!

Rávana éktelen haragra gerjedt. Hogy merészeli a tanácsosai előtt ócsárolni a királyt?!

— Ki tette ezt veled, te nyomorult? — kiáltott rá Súrpanakhára. — És mitől reszketsz ennyire?

Súrpanakhá rendre elmesélte, mi történt. Ugyanúgy írta le a csatát, ahogyan előtte Akampana is. Rávana kíváncsisága nőttön nőtt; hallani akart Rámáról.

— Mit keres egy király fia az erdőben? Mi az, amiben kiváló, és mi az, amiben gyenge? Hogyan győzhette le a rettenhetetlen harcosokat, Kharát, Dúsanát és Trisirát?

— Rámát apja számúzta, azért él most a rengeteg mélyén. A két szememmel láttam, milyen hatalmas! Úgy vette ki a nyilait a tegezéből, és úgy illesztette szivárványként ragyogó ijának húrjára, hogy látni sem lehetett; olyan sebesen járt a keze, hogy nem is tudtam követni, csak azt láttam, hogy hullanak a ráksaszák, mint a falevelek. Olyanok voltak a szerencsétlen démonok, mint a jégesőtől elvert gabonamező. Ráma nincs egyedül: vele van öccse, Laksmana is, aki nem kevésbé kiváló és dicső, mint a fivére. Olyan hűségesen követi, mintha csak az árnyéka lenne. Mind a ketten legyőzhetetlen harcosok, erre mérget vehetsz.

Ráksaszi lévén Súrpanakhát is égi értelemmel áldotta meg a sors. Akampanához hasonlóan ő is megértette, hogy Ráma hatalma emberfölötti, azt azonban, hogy ki is Ráma valójában, már nem tudhatta. Ravaszkodásával igyekezett elérni, hogy büszke és féltékeny bátyja szembeszálljon Rámával.

— Ráma odaadó feleségét, a szépséges Szítát is elhozta magával az erdőbe. Elmondani sem tudom, milyen gyönyörű! Bőre akár az olvasztott arany, haja és két szeme fekete, mint az ében. Arca hűsítően sugárzik, mint a hold. Két formás keble, karcsú dereka, gömbölyű csípője — a legügyesebb szobrász sem tudna tökéletesebbet faragni! S mintha csak maga Laksmi lenne, a szerencse istennője, egész testéből ragyogás árad.

Súrpanakhá tudta jól, hogy fivére a kéj rabja. Rávana fittyet hányt az erkölcsre, a legnagyobb örömét abban lelte, ha mások feleségével hálhatott.

— Nem láttam még hozzá fogható szépséget sem a félistenek, de még a gandharvák vagy a jaksák között sem — folytatta Súrpanakhá. — Annak a férfinak, akit Szítá ölel, még Indránál is mennyeyebb örömeiben van része.

Rávana lenyűgözve hallgatta húga szavait, s máris azon tanakodott, hogyan csábíthatná el Szítát. A dölyfös démon egy pillanatig nem kételkedett benne, hogy boldogan hullik majd karjaiba. De hogyan rabolja el Rámától? Valami azt súgta benne, hogy igencsak óvatossá kell lennie, ha nem akarja megégetni a kezét.

— Gondoltam is rá, hogy elhozom neked Szítát — fecsegett tovább Súrpanakhá. — De a kegyetlen Laksmana gonoszul rám támadt, amikor megpróbáltam. Rajtad kívül senki nem tudja elválasztani őt Rámától, ó, nagy király! Márpedig ez a szépség egyedül a te feleséged lehet! Miért nem mégy oda magad és győződsz meg róla saját szemeddel?

Súrpanakhá bosszúra szomjazott. Szítá volt az oka, hogy ilyen csúful megcsonkították! Nem vágyott másra, mint hogy Szítát elválasszák Rámától, hogy mindketten a végsőig megszenvedjenek az őt ért sérelem miatt. Aztán Rávana is megölhetné a bánattól tehetetlen Rámát. Tovább ütötte hát a vasat, és sürgetően nézett bátyjára.

— Kaparintsd meg a páratlan szépségű Szítát, aztán pedig öld meg Rámát nyomorult öccsével egyetemben!

Rávanának nem kellett több. Amúgy is dühös volt Rámára, amiért úgy elbánt a ráksasza sereggel Dzsanaszthánában. És most itt van a saját húga, elcsúfítva és megalázva! Úgy érezte, őt magát sértette vérig Ráma ezekkel a tetteivel. Azt meg aztán végképp nem tudta elviselni, hogy Súrpanakhá így beszéljen vele a tanácsosai előtt. Bizonyítania kell hatalmát! Mindenekfelett azonban Szítára fáj a foga.

Eszébe jutott Márícsa.

— A szekereimet! — kiáltotta. Ez alkalommal nem fogja hagyni, hogy a varázsló eltérítse szándékától. Segítenie kell, nem bújhat ki többé alóla. Sietve fellépett a ragyogó szekérre, és mint a szél, elhajtott az égen.

Kilencedik fejezet

Szítá elrablása

Márícsa fekete őzbőrbe burkolózva a kunyhója előtt ült, s meditált. Meglepődve pillantott fel, amikor Rávana szekere leszállt mellette.

— Máris visszatértél, királyom? — mondta. — Remélem, minden rendben van Lankán.

Ülőhellyel, étellel és itallal kínálta, de a ráksasza király türelmetlenül intett.

— Emlékszel rá, mit kértem tőled, amikor legutóbb itt jártam — mondta. — Azért vagyok itt megint, mert azt akarom, hogy engedelmeskedj. Ráma nemcsak elpusztította az erdőben állomásozó seregeimet, de húgomat, Súrpanakhát is megtámadta és elcsúfította. Bosszút kell állnom! Készülj, azonnal indulunk. Segíteni fogsz, hogy elraboljam Szítát.

Rávanának kész terv volt a fejében. Elviszi Márícsát Ráma erdei kunyhójához, és Márícsa egy őz alakjában jelenik meg. Szítát elbűvöli majd az ártatlan kis állat, és nyomban arra kéri Rámát, fogja meg neki. Márícsa messzire csalja Rámát, majd varázserejével Laksmanát is: Ráma hangját utánozva segítségért kiált, és amikor Laksmana bátyja segítségére siet, Rávana elrabolhatja a védtelen Szítát.

Rávana gúnyosan beszélt Rámáról; tudta, hogy Márícsa retteg tőle.

— Ezt a hitványt a saját apja is számúzta. Erény és becsület nem léteznek számára; másképp hogy bánthatta volna a húgomat? Az uralkodói rend szégyene ez a Ráma. Mindenki fél tőle, de most ütött az utolsó órája. Ha elveszíti a feleségét, elveszíti az erejét is. Akkor aztán rövid úton végzek vele.

Márícsa halásápadtra vált. Ettől félt! Rávana eltökélte, hogy mindkettőjüket a vesztükbe sodorja. Tágra nyílt szemmel meredt Rávanára. Torka kiszáradt, ereiben megfagyott a vér.

— Királyom! — mondta aztán remegő hangon, kezét mellkasa előtt összetéve. — Könnyű olyan emberekre akadni, akik mindenre rábólintanak, de kevés olyan

jóakaród van, ó, uram, aki akkor is jó tanácsot ad, ha az nem hangzik túl hízelgően. Ó, Rávana! Látom, nem fogadtad meg a szavamat, s nem mentél el, hogy saját szemeddel is meggyőződj Ráma erejéről. A kötelességed lett volna, de nem tetted. Meglásd, ez a ráksasza faj pusztulásához vezet majd!

Rávana arca megkeményedett. Nem érdekelték Márícsa intelmei. Ingerülten hallgatta, amint a varázsló folytatta.

— Rámát nem taszította ki az apja, és soha nem lépett le az erény útjáról, mint ahogy állítod. Ellenkezőleg: az erkölcs és az igazság híve. Épp azért vonult önként az erdőbe, hogy megvédje apja becsületét — mondta Márícsa, s elmesélte Rávanának Ráma történetét.

A két ráksasza jól tudta, hogy becsülete és igaz tettei rendkívüli erővel áldhatják meg az erényes harcost. Márícsa meg akarta értetni Rávanával, hogy Ráma maga a megtestesült erény. Újra meg újra Ráma emberfölötti erejéről beszélt. A sorsot hívja ki maga ellen, aki szembezáll vele!

— Ne rohanj készakarva Ráma csatatéren lobogó tűzének lángjai közé! — intette Rávanát. — Ha meg akarsz küzdeni vele, örökre elbúcsúzhatsz a hatalmadtól, a boldogságtól, sőt, az életedtől is. Ráma dicsősége leírhatatlan. Épp úgy nem veheted el tőle Szítát, mint a naptól a ragyogását. Ó, Rávana, maradj Lankán! Ne kívánd halálodat, ne kívánd rokonaid, barátaid és egész királyságod pusztulását!

Rávana dühöngött. Mit törődött ő Márícsa jóindulatú tanácsával! Felpattant, és durván rárivallt az ijedt varázslóra:

— Szavaid annyit érnek, mint a terméketlen földre vetett magok. Nem téríthetsz el a szándékomtól! El fogom rabolni Szítát. Ó, gyalázatos ráksasza, nem kértem a véleményed! Hogy merészeled a királyod kioktatni? Megmondtam, mit várok tőled. Neked csak annyi a dolgod, hogy teljesítsd a parancsomat!

Rávana nem tágított tervétől. Tudta, hogy egyedülálló varázsereje segítségével Márícsa a legcsodálatosabb lényé tud változni, ha akar, és biztos volt benne, hogy

sikerrel járnak.

— Jól figyelj, varázsló! — mondta Rávana lassan, s közel hajolt Márícsa arcához. — Meglehet, hogy ha Ráma közelébe merészkedsz, szembe kell nézned a veszéllyel. De ha nem teszed meg, akkor ebben a percben a halál birodalmába küldelek. Gondold meg jól, mit válaszolsz, Márícsa!

Márícsa még egy utolsó elkeseredett kísérletet tett, hogy jobb belátásra bírja Rávanát.

— Azt kellene kivégezned, aki azt a tanácsolta, hogy ujjat húzz Rámával, ó, király! — mondta. — Az ellenséged ő, aki a halálotat kívánja. Aki rávesz arra, hogy a nálad hatalmasabb ellenségre támadj, az ő maga is az ellenséged. Ha hallgatsz rá, pusztulás vár rád Lanká egész szigetével együtt!

Rávana nem válaszolt; tántoríthatatlan volt. Márícsa látta, hogy szavai lepereregnek róla, és hirtelen megértette, hogy közeleg az utolsó órája. Beletörődött, hogy nem kerülheti el sorsát. Félredobta hát minden félelmét, kihúzta magát, s így szólt:

— Érzékeid rabszolgája vagy, kegyetlen és gonosz. Az a nép, amelyiknek a királya nem tud uralkodni az érzékein, olyan, mint egy sakál őrizte juhnyáj. Szörnyű, nem várt sorscsapás kopogtat Lanká kapuján, mely földig rombolja majd városod, s a vesztedet okozza. Csak szánni tudlak! Teljesítem a parancsodat. Jobb, ha az ellenség öl meg, mint ha a király végez ki. Amint megpillantom Rámát, már halott vagyok, és tudd, hogy te is halott vagy összes követőddel együtt, amint Szítához érsz. Nem tudok rajtad segíteni. Aki a halál küszöbén áll, nem hallgat többé semmilyen jó tanácsra.

Márícsa elnémult, s lassan felállt.

— Indulhatunk — mondta csöndben Rávanának.

Rávana majd kiugrott a bőréből örömeiben. Márícsa szavaiból szinte semmit nem hallott; egyfolytában Ráma — és még inkább Szítá — járt a fejében. Amikor

rádöbbsent, hogy Márícsa végre hajlandó azt tenni, amit kér tőle, ujjongva ölelte át.

— Itt van az én igazi Márícsám! Egészen eddig valami szellem bújkálhatott benned, és megfosztott minden vitézségedtől. Szállj mellém a szekerekre, most már bátran repülhetünk Ráma kunyhója felé! Ha varázserőddel elbűvölöd Szítát, utána oda mehetsz, ahová csak akarsz! A többitől majd én gondoskodom.

A két ráksasza szekérre szállt, s az ördögfejű szamarak sebesen repítették őket az égen. Egykettőre a Dandaka erdő fölé értek, és néhányat kellett csak körözniük, máris megpillantották Ráma kunyhóját. Észrevétlenül leszálltak a közelben, és Rávana azonnal elküldte Márícsát:

— No, barátom, most vesd be a varázserődöt! Én itt várok.

Rávana még nem akart harcba bocsátkozni a két herceggel. Először is Szítát akarta, és abban bízott, ha őt elrabolja, az legyengíti majd Rámát. Tudta, hogy utána fog majd jönni, de biztos volt benne, hogy Lanká várfalai mögül, seregei támogatásával könnyedén legyőzi majd. Emberalakot öltött, s remetének álcázva magát a fák között várakozott.

Időközben Márícsa varázslatos őzzé változott. Fekete-fehér fején két kis szarv tündökölt, mint két fényes zafír. Orra felül piros volt, akár a piros lótusz, alul pedig a kék lótusz színére emlékeztetett. Karcsú teste kecses fehér lábakon szökellt, patái fekete drágakövekként villogtak. Hasa mélykék volt, oldala arany színben ragyogott, ezüstösen fénylő foltokkal. Farka szivárványként pompázott, s ide-oda rebbenő gyémántszemekkel fürkészte az erdőt.

Amint óvatosan, meg-megállva a kunyhó felé lépkedett, őzikék futottak oda hozzá, kedvesen körbeszaglászták, de egy pillanat múlva már menekültek is: megéreztek, hogy a csodás lény nem őz. Márícsa alig tudta megfékezni ráksasza természetét; legszívesebben szétmarcangolta és felfalta volna őket. Kínjában elrágcsált néhány falevelet, s közben egyre közelebb sétált Ráma kunyhójához.

Szítá éppen virágokat szedett a réten, s nyomban megpillantotta a fák közül

kilépő csodás őzet. Mikor Márícsa észrevette, hogy Szítá felfigyelt rá, játékosan közelebb sétált hozzá, majd megugrott, és ismét hátraszaladt. Szítá tágra nyílt szemmel, ámulva nézte a mesébe illő teremtményt, amint kecsesen ide-oda szökdécselt. Ragyogásától tündökölt az egész erdő.

— Jöjj gyorsan, ó, uram! — kiálltotta Rámának. — Hozd magaddal Laksmanát is, mutatok valami csodálatosat!

A két herceg odaszaladt hozzá, és megpillantották az őzet. Laksmana nyomban gyanút fogott.

— Ilyen ragyogó drágakőre emlékeztető őzet még senki sem látott a föld kerekén — mondta. — Ez az állat nem lehet valódi őz! Attól tartok, egy ráksasza próbál túljárni az eszünkön. Biztosan Márícsa az!

Laksmanának eszébe jutott, hogyan kegyelmezett meg Márícsának annak idején Ráma. Ismerte a ráksasza varázserejét, és gonosz cselszövésre gyanakodott. Szítá azonban már beleszeretett a csodálatos teremtménybe.

— Ó, Ráma! — szakította félbe Laksmanát. — Ez a gyönyörű állat rabul ejtette a szívemet. Kérlek, fogd meg nekem! Annyira szeretném megmutatni anyósomnak és fivéreidnek! Amikor visszamegyünk Ajódhjába, a palotámban tartom majd. Hogy is lehetne egy ilyen szépséges teremtmény ráksasza? Ó, uram! Kérlek, hozd ide nekem, hadd édesgessem magamhoz ezt a kecses kis jószágot!

Szítá egyre csak kérlete Rámát, Márícsa pedig türelmesen várt a közelben. Végül a herceg nem tehetett mást: engedett felesége kérésének.

— Kedves öcsém! — fordult Laksmanához. — Látod, mennyire szeretné Szítá ezt az őzikét. Megpróbálom elfogni neki. Még sohasem láttam ilyen őzet! Ha valóban ráksasza, ahogy mondod, végezni kell vele. Utána eredek, és idehozom Szítának, ha pedig kiderül, hogy gonosz démon, nyilammal véget vetek az életének, s csak a bőrét hozom el.

Megkérte öccsét, hogy vigyázzon Szítára, mert ő is attól tartott, hogy a ráksaszák

csapdát állítottak nekik. Emlékeztette Laksmanát, hogy Dzsatáju a közelben van, és segítségére lesz, ha kell, majd a derekára csatolta a kardját, vállára vette két tegezét, és megragadta az íját. Megindult a varázslatos őz után.

Márícsa félelmében nagyokat szökellt, s egyre beljebb vezette Rámát az erdőbe. Ráma üldözőbe vette, és sebesen szaladt utána a fák között, de nem tudta beérni az állatot — hol felbukkant egy pillanatra, hol ismét elnyelték a bokrok. A ráksasza pontosan úgy viselkedett, mint egy őz: a magasba szökkent, s riadt tekintettel hátra-hátra pillantott üldözőjére. Messze elcsalta Rámát a kunyhótól. Ráma kétségbeesetten látta, hogy nem tudja utolérni. Megállt, és kimerülten nekidőlt egy fának. Letörölte a verejtéket a homlokáról. Laksmanának igaza van. Ez nem lehet igazi őz! Ha az lenne, már rég megfogta volna. Csakis ráksasza lehet.

Ebben a pillanatban az őz előtűnt a bokrok mögül, mint a hold, amikor előbújik a felhők mögül. Ráma kivett egy nyilat a tegezéből, égi erővel áldotta meg, és az őzre lőtte. A nyíl úgy süvített a levegőben, mint egy tűzcsóva, megkereste áldozatát, és egyenesen a szívébe fúródott. A ráksasza a levegőbe repült, és fájdalmában felüvöltött. Mire földet ért, visszanyerte eredeti formáját.

Ráma a haldokló ráksaszához futott. Márícsa emlékezett Rávana utasítására, és tökéletesen utánozva Ráma hangját, utolsó lélegzetével felkiáltott:

— Laksmana, segíts! Ó, jaj, Szítá!

Hangja mérföldekre elhallatszott. Ez volt az utolsó kiáltása: kiadta lelkét, hatalmas teste élettelenül, vérben úszva feküdt a földön.

Ráma megállt a ráksasza teteme fölött. Balsejtelmek gyötörték. Nyilvánvaló, hogy a démonok gonosz mesterkedése az egész. Laksmanát és Szítát megijeszti majd a kiáltás. A ráksasza hangja ezerszer messzebbre hallatszott, mint egy emberé, nézett Márícsa ormóttan testére. Legalább egy órája hajtotta már az őzet, mérföldekre lehet a kunyhótól. Az egyetlen megoldás az, hogy visszaszalad, amilyen gyorsan csak tud. Azonnal elindult. Szítá járt a fejében, és a legrosszabbtól tartott.

Eközben a kunyhó előtt Laksmana és Szítá meghallották a ráksasza kiáltását.

Szítá szíve összeszorult az ijedségtől, s a nyugodtan álldogáló Laksmanához fordult:

— Nem hallottad bátyád segélykiáltását? Biztosan a démonok kaparintották a kezeik közé, mint amikor a bikát támadják meg az oroszlánok! Ó, Laksmana! Eredj hamar, segíts neki! Félelem szorítja össze a szívem, alig kapok levegőt. Kérlek, gyorsan csinálj valamit!

Laksmana nem mozdult. Ráma meghagyta neki, hogy vigyázzon Szítára. Nem aggódott Rámáért, biztos volt benne, hogy egy démon sötét csalása rejlik az események mögött. Szítá azonban még jobban aggódni kezdett, amikor azt látta, hogy Laksmana higgadtan áll tovább. Az aggodalom szinte elvette az eszét.

— Ó, Szumitrá fia, ellenségünk vagy, barátunk képében! — kiáltotta haragosan. — Úgy látom, örülsz, hogy bátyád szorult helyzetbe került. Biztosan magadnak akarsz, azért nem sietsz férjem segítségére! Mi értelme rám vigyázni, amikor ő veszedelemben forog?

Laksmana szívébe fájó törként fúródtak Szítá szavai.

— Hercegnőm! Rámának az sem jelentene veszélyt, ha a félistenek és a démonok fognának össze ellene — próbálta megnyugtatni. — Egyetlen teremtett élőlény sem tudja megölni a csatában. Kérlek, ne aggódj! Férjed mindjárt visszatér. Biztos vagyok benne, hogy az az őznek álcázott ráksasza kiáltott. Ráma hamar végez velem, és már siet is vissza.

Laksmanának semmi kétsége nem volt afelől, hogy Rámát nem fenyegeti veszély. Megérezte, hogy Ráma megölte a démont, a démon pedig, mielőtt kimúlt volna, Ráma hangját utánozva érte kiáltott. A ráksaszák valószínűleg összefogtak, hogy bosszút álljanak Rámán, amiért Dzsanaszthánában egy egész hadseregüket lekaszabolta. Megpróbálta mindezt elmagyarázni Szítának, de minden szava csak olaj volt a tűzre — Szítá még jobban megharagudott. Annyira aggódott Rámáért, hogy szinte megtévelyedett. Tudta, milyen nemes jellemű Laksmana, hiszen a

száműzetés együtt töltött évei alatt a férfi még csak a szemébe sem nézett soha, most mégis vad, kegyetlenül éles szavakkal támadt rá.

— Ó, becsstelen, szívtelen Laksmana! Látom, egyáltalán nem érdekel, mi lesz a bátyáddal. Sőt, örülnél neki, ha odaveszne! Most aztán kibújt a szög a zsákból: Ráma barátjának mutattad magad, de végig rám fájt a fogad. Bűnös vágyad sohasem fog teljesülni! Itt előtted végzek magammal! Ráma felesége vagyok. Hogy képzeled, hogy elfogadnék egy olyan közönséges, alávaló embert, mint amilyen te vagy?!

Laksmanának mélységesen fájt, hogy Szítá ilyesmit feltételez róla, hiszen ugyanúgy tisztelte Ráma feleségét, mint magát Rámát. Szítá szavai elviselhetetlenek voltak. Hogyan is vádolhatja ilyesmivel? Gondolatai fájón, zavarodottan cikáztak. Nem maradhat Szítával, ha Szítá így vélekedik. Azonnal Ráma keresésére kell indulnia. De mi lesz akkor Szítával? Önuralmat erőltetett magára, s így szólt:

— Szavaid úgy fúródnak a szívembe, mint az izzó acélnyilak. Ó, hercegnő! Nem szállhatok vitába veled, hiszen bátyám felesége vagy, s így imádatomra méltó, akárcsak egy istennő. Ó, látom már, hogy a nők mindig szeszélyesek és érzelgősek! Tudom ugyan, hogy Rámát nem fenyegeti vész, éles szavaiddal mégis arra kényszerítesz, hogy a veszélyes útra lépjek; megyek, megkeresem Rámát, de attól tartok, mire visszatérünk, téged már nem talállak itt.

Szítá nem hallgatott a jó szóra. Tovább kiabált Laksmanával:

— Soha nem szegődök más férfi mellé, ha Rámának valami baja esik! Inkább a folyóba vetem magam, egy szikláról a szakadékba ugrom, vagy a tűznek adom a testemet!

Laksmana nem bírta tovább elviselni Szítá vádjait. Hiába próbálta megnyugtatni, semmi sem használt. Laksmana imádkozott az erdő tündéreihez, hogy védjék meg a hercegnőt, majd összetett kézzel meghajolt előtte, és elindult, hogy megkeresse Rámát. Fülében egyre Szítá szavai csengtek.

Alig tűnt el Laksmana a fák között, Rávana előbújt rejtekéből. Emberi alakot öltött, s úgy közeledett a védtelen Szítához, ahogyan a sűrű sötétség borítja el lassan az eget naplemente után. Végre meglátta a fiatal hercegnőt, amint a kunyhó előtt ült és sírt. Rávana elindult felé, s amerre ment, az erdei állatkák rémülten menekültek előle. Megállt a szél, a folyó szinte megfagyott. Rávana remetének öltözve olyan volt, mint egy mély kút, amit benőtt a gaz. Hosszan nézte Szítát. Csodálta szépségét, és szívében felébredt a vágy. Szent mantrákat mormolva közelebb lépett Ráma gyönyörű hitveséhez.

— Ó, szépséges hölgy, oly ragyogó vagy, mint egy aranyba meg ezüstbe foglalt mennyei drágakő — mondta, és zengő hangja betöltötte a ligetet. — Mily csodás arc, mily formás tagok! Mintha megannyi nyíló lótuszvirág lenne! Istennő vagy talán, vagy mennyekből alászállott apszara? Alakod tökéletes, arcod olyan, akár a telihold. Sötét szemed, telt ajkad, gyöngysorként csillogó fogaid elrabolták a szívemet. Soha a három világban nem találkoztam még hozzád fogható szépséggel!

Rávana azt gondolta, hogy bókjaival leveszi Szítát a lábáról. Szíve telis-tele volt bűnös vágygal. Tágra meredt szemmel folytatta:

— Miért élsz itt, a sötét erdőben, ahol vadállatok járnak és ráksaszák kísértenek? Egy ilyen szépségnek fényes aranypalota tornyában kellene laknia! Édesen illatozó kertekben kellene játszadoznod, nem pedig a félelmetes vadonban! Mondd, bájos hölgy, ki vagy, és ki vigyáz rád? Csak nem egy hatalmas félisten felesége vagy? Mi dolgozol egyedül egy ilyen veszélyes helyen?

Szítá felnézett, és meglátta a magát remetének álcázó Rávanát. Nem lepődött meg, hiszen az erdőben gyakran látogatták őket bráhmanák. A jámbor, nyíltszívű hercegnő a vallásos elvekhez híven helyel kínálta a vendéget. Ételt hozott elő a kunyhóból, elé tette, és így szólt:

— Isten hozott, bráhmana.

Rávana közeli is megnézte Szítát. Lenyűgözte kecsessége és bája. Végképp

eldöntötte, hogy ha kell, akár erőszakkal is magával viszi. Szítá még amikor váratlan vendége körül sürgölődött, akkor is az erdő szélét leste, hogy jön-e már férje.

— Dzsanakának, Mithilá királyának leánya vagyok — felelte. — Nevem Szítá.

Férjem a nemes Ráma, Ajódhjá hercege. Vele és derék öccsével, Laksmanával lakunk itt békében.

Szítá gyanútlanul elmesélte, hogyan kerültek az erdőbe.

— Pihenj egy kicsit, férjem és öccse hamarosan visszatérnek. Biztosan hoznak majd valami harapnivalót az erdőből, és akkor majd bőségesen megvendégelünk. Most azonban te mondd el, ki vagy, s miért járod egyedül a vadont!

Rávana érkezettnek látta az időt, hogy felfedje kilétét. Felállt és büszkén válaszolta:

— Rávana vagyok, a ráksaszák ünnepezt ura. A félistenek, a démonok és az emberek szíve megremeg a félelemtől, ha meghallják a nevem. Ó, Szítá, gyönyörű nő! Most, hogy téged megláttalak, rá sem tudok többé nézni a feleségeimre. Légy első királynőm! Elviszlek arany városomba, Lankába. Alabástrom palotában fogsz lakni, és ötezer cselédlány lesi majd minden kívánságodat!

Szítá döbbenten állt.

— Megfogadtam, hogy követem Ajódhjá herceget — mondta haragosan a ráksaszának. — Megingathatatlan, mint a Himalája, hatalma felér Indráéval, és bölcs, akár Brihaspati. Semmi sem téríthet el férjem szolgálatától! Örökre övé vagyok, övé, aki sohasem szegi meg a szavát, s aki sohasem hagyja el hű szolgáját. Hozzá tartozom, a hatalmas oroszlánhoz, aki könnyedén és gyorsan végez ellenségeivel. Hogy merészelsz te, egy sakál szemet vetni rám?!

Szítá undorral nézte Rávanát, aki vágyakozva meresztette rá a szemét. Szítának kavargott a gyomra. Micsoda undorító teremtmény ez a ráksasza! Hogy képzelet, hogy vele megy? A gyalázatos, és még bráhmána remetének álcázza magát, a legszentebb embernek!

— Nem érhetsz hozzám, ahogyan a tüzes napkoronghoz sem nyúlhatsz egy ujjal sem! — kiáltotta lángoló dühében. — Vágyad a veszedbe taszít majd, meglásd! Ó, gaz ráksasza, te az éhes oroszlán fogát akarod kihúzni! A hatalmas Mandara-hegyet akarod félkézzel a magasba emelni, és úgy akarod átúszni az óceánt, hogy súlyos sziklát kötöttél a nyakadba! Ajódhjá hercegének hitvesét akarod megkaparintani? Mintha csak a napot meg a holdat akarnád pusztá kézzel megszerezni magadnak!

Szítá éktelen haragjában egyre csak szapult, becsmérelte Rávanát alattomos, sötét szándékáért.

— És ha el is rabolsz, hová mész velem? Azt hiszed, megtarthatasz, ha férjem egyszer kezébe veszi az íját? Szánalmas erőd eltörpül a férjemé mellett! Olyan vagy mellette, mint egy varjú Garuda mellett!

Szítá vakmerően beszélt, de úgy remegett, mint egy gyöngve vessző a tomboló viharban. Hátat fordított Rávanának, és remegő ajkakkal, halkán imádkozott, hogy Ráma minél hamarabb visszatérjen.

A ráksaszát felbőszítették Szítá szavai.

— Elhódítottam Kuvérától a mennyei várost, Lankát! — büszkélkedett. — Csak láttad volna, hogy futott, hogy menekült előlem! A Puspakát, a híres, gyönyörű repülő szekeret is elvettem tőle, mely a vágyak szárnyán repíti utasait! A nap visszahúzza perzselő sugarait, ha meglát, a szél megáll, s enyhe szellőként fújdogál tovább, a folyók lelassítják árjukat, és szelíden hömpölyögnek az óceán felé!

Rávanát bosszantotta, hogy nem tudta megnyerni magának Szítát. Hogy lehet, hogy még mindig Rámához ragaszkodik, aki végső soron csak egy közönséges ember, amikor Rávana, a ráksaszák mérhetetlen hatalmú királya keresi a kegyeit? Egyetlen oka lehet csupán: még nem ismeri eléggé; nem tudja, milyen hatalmas, biztosan nem hallott még a hőstetteiről. De hiszen még a félistenek is megremegnek, ha összeráncolja a szemöldökét! És a mesés gazdagság, amivel büszkélkedhet? Lanká városa, a számtalan arany palota és a fényűzés?

— Gyere velem Lankába, ó, édes hercegnő! Olyan mennyei gyönyörökben lesz részed, amelyekről még csak nem is álmodtál! Hamar elfeleded majd azt a halandó Rámát, akinek már úgylis a halál kopogtat az ajtaján. Ráma mindenét elveszítette, nincs se vagyona, se hatalma, rettegésben él az erdőben. De a sors a kegyeiben hordoz, szépséges Szítá: a hatalmas Rávana áll előtted személyesen, hogy szerelmedért esdekелjen. Légy az enyém, ó, gyönyörűségem, felejtse el azt a hitvány herceget, akit férjednek mondasz!

Szítá haragjának lángja meg magasabbra csapott.

— Ha egyetlen ujjal is hozzám érsz, Ráma végez veled, nyomorult démon! — kiáltotta, és zokogva, Ráma nevét kiáltozva elfutott a ráksasza elől. Rávana megelégedte a dolgot. Dühösen az öklébe csapott, és felüvöltött. Hirtelen visszanyerte eredeti tízfejű, húszkarú formáját, és Ráma hitvese elé állt.

— Nézz rám, ó, büszke szépség! Felmelem a földet, kiiszom az óceánt, megölöm magát a halált is!

Rávana szemei tűzben égtek. Vörös ruháiban, míves arany ékszereivel olyan volt, mint egy sötét felhő, melyben villámok cikáznak. Végleg elvesztette a türelmét.

— Itt van a neked való férj, ó, bájos hölgy! Gondodat viselem majd, tejbenvajban fürösztelek. Hagyd el azt a semmirekellő Rámát, és szolgálj engem! Nem érdekel meg, hogy az erdőben senyedj. Ne gondolj Rámára, hamarosan úgylis meghal. Jöjj velem, Lanká királynőjévé teszek!

Rávana nem tudott lemondani Szítáról, ám látta, hogy Szítá nem hajlandó önszántából vele tartani. Hát akkor kényszeríti! Megragadta a védtelen hercegnőt, egyik kezével a haját fogta meg, egy másikkal a lábát. Az erdő tündérei magát a Halált látták Rávanában, s félelmükben menekültek, amerre láttak. Rávana átkozódva magához szorította a tiltakozó Szítát, s miközben durva szavakkal szidalmazta, felszállt vele rútdögök vontá szekereére. Hiába vergődött szegény Szítá az emberevő ráksasza szorításában, hiába sikoltozott, ahogy csak a torkán kifért: a

szekér felszállt velük az égbe.

— Ó, Laksmana, hol vagy? — sikoltozott Szítá, szinte eszét veszve. — Elrabol egy gonosz ráksasza! Ó, Ráma! Az erénynek áldozod az életed, és mégsem látod, hogy gyalázatos módon elrabolják hű feleségedet?! Te mindig megbünteted az alávalókat.

Miért nem szállsz szembe a gaz Rávanával?!

Szítá kétségbeesésében a fákhöz kiáltozott. A folyó és az erdei tündérek segítségét kérte, az állatokét és a madarakét: mondják el Rámának, mi történt.

Végül Rávanához fordult.

— Ó, ráksasza! Eltart egy ideig, amíg a bűnök gyümölcse beérik, de nem menekülhetsz. Elbúcsúzhatsz az életedtől, ó, Rávana! Ráma rám talál, s véget vet hitvány életednek!

A szekér egyre magasabbra emelkedett. Szítá lenézett, és meglátta Dzsatájut egy égbe nyúló fa ágán.

— Ó, madár, segíts! — kiáltotta. — Elrabol egy gonosz ráksasza! Ne próbáld megállítani, túl hatalmas! Repülj, szólj azonnal Rámának!

Dzsatáju felnézett, és meglátta a szekeret. Rögtön tudta, hogy a démonok királya rabolta el Szítát.

— Ó, Rávana! Dzsatáju vagyok, a keselyűk hatalmas és igaz királya. Nem tűröm, hogy a szemem láttára elrabold Ráma hitvesét! Te magad is király vagy, tudhatnád, hogy az erkölcs ősi törvényei megtiltják, hogy elragadd egy másik férfi hites feleségét!

Dzsatáju felröppent az ágról, s a szekér után vetette magát, mint a szél.

— Engedd szabadon Szítát, sötét szívű, kegyetlen démon! — kiáltotta, ahogy a szekér mellé ért. — Emlékezz csak, hogy járt pórul Khara és Dúsana! Te is a halál hurkát akasztottad a nyakadba! Veszedelmes mérges kígyót rejtegetsz a ruhádban. Ó, te ostoba, tettednek csak szenvedés lesz a vége. Ha Ráma itt lenne, éppúgy nem tudnád elragadni Szítát, mint ahogyan a logika nem képes megmásítani a Védák

verseinek jelentését!

Dzsatáju, a keselyűk tiszta szívű királya egyre nagyobb haragra gerjedt.

— Azért jöttem, hogy megállítsalak, éjszaka réme! Állj elém, és küzdj meg velem!

Öreg vagyok és gyenge, mégsem tudom tétlenül nézni, hogy elrabolod ezt a törékeny hercegnőt. Csőrömmel lecsapok rád, s úgy fogsz lehullani szekeredről, mint egy túlérétt gyümölcs a fáról!

Dzsatáju kihívására Rávana azzal válaszolt, hogy szekerével közel hajtott hozzá, és húsz öklével ütni-vágni kezdte a madarak királyát. Dzsatáju kitért az ütések elől, és karmaival támadt a ráksaszára. Vijjogva csapott le a bömbölő démonra, s félelmetes csata vette kezdetét: mintha két szárnyakon repülő hegy ütközne meg egymással. Rávana gyilkos nyilakkal támadott, melyek tűznyelvként hasították a levegőt. Dzsatájut egy pillanat alatt száz meg száz nyíl borította be. A hú madár sebeivel nem törődve támadott, és hegyes csőrével meg karmaival sikerült megsebesítenie ellenfelét, sőt, még hatalmas, drágakő-berakásos íját is darabokra törte, hogy maradványai szikrázva hullottak alá. Rávana előhúzott egy másik íjat, és nyilak ezreit lőtte Dzsatájuba, s a madarak királya a testéből kiálló tengernyi nyílvesszővel olyan volt, mintha egy hatalmas fészekbe telepedett volna. De még mindig nem hátrált meg: lesöpörte magáról a temérdek nyilat, és újra lecsapott Rávana szekereire. Szárnyának egyetlen suhintásával levágta a szekeret húzó öszvérek ördögfejét, és csőrével lesújtott a kocsisra. Minden pillanatban támadott, s végül a szekeret is pozdorjává zúzta. Rávana a földre ugrott, de még most sem engedte el Szítát.

A felhők mögül figyelő istenek boldogan ünnepelték Dzsatájut, ám Rávana ismét felröppent az égbe — ezúttal szekér nélkül. Két kezével a hercegnőt fogta, egy másikkal megragadta gyilkos kardját, és szembefordult Dzsatájúval, aki egyre csak gyalázta a galád démont:

— Nincs igaz ember, aki ne ítélné el szörnyű tetteteket! — mennydörögte. — Még

hősiesnek sem nevezné senki: gyalázatos tolvaj vagy! De ne félj, Ráma utolér, és megbüntet a lopásért, amit elkövettél! Ó, gyáva féreg, azt gondolod, hogy menteni tudod az irhádát? Minden ráksasza pusztulni fog, amiért elraboltad Szítát! Csak várj egy kicsit, Ráma jönni fog! Vagy pedig vedd fel velem a harcot, ó, becsstelen, mert ameddig én élek, Szítát nem viszed magaddal!

Azzal újra lecsapott a ráksaszára: karmaival végigszántott a hátán, csőrével pedig a fejeit ütötte. A félelmet nem ismerő madár a hajánál fogva megragadta a démont, és vonszolni kezdte. Rávana nem látott a dühtől. Szája remegett, szeme vörösen izzott. Elege volt már a keselyűből, meg akarta végre ölni. Rárohant, és vadul megütötte az ökleivel. Dzsatáju erre letépte a démon tíz bal karját, de még le sem hullottak a porba, másik tíz nőtt a helyükre, mintha csak kígyók bújtak volna elő egy természetvárból. A ráksasza letette Szítát a földre, és immár minden erejével a keselyűkirály ellen fordult. Öklével ütötte, lábával rugdalta a szegény madarat, és végül borotvaéles kardjával levágta mind a két szárnyát. Dzsatáju a földre zuhant, s már alig pislákolott benne az élet. Úgy hevert ott, mint egy hatalmas kék felhő, fehér mellét pirosra festette a vér. Szítá felsikoltott, és odarohant hozzá. Gyengéden simogatta a fejét, és egyre csak Ráma után sírt.

— Ó, uram? Merre vagy? Nem látod, milyen nagy bajban vagyunk? Az égen baljós jelek sötétlenek. Siess hamar! A bátor Dzsatáju kiállt értem, s halálos sebet kapott. Ó, Ráma! Ó, Laksmana! Mentsetek meg!

Szítá keservesen sírt. Rávana a magasból látta, hogy nem fenyegeti többé veszély. Gyorsan leszállt, és megindult Szítá felé. Szítá elszaladt, és átölelt egy fát.

— Ó, fák, ne engedjete, kérlek, ne engedjete! — sikoltozott, de hiába. Rávana — saját sorsának szorításában — erőnek erejével megragadta, és felrepült vele az égbe.

A szél megállt, a nap fakón hunyorgott a földre. Az egész teremtés gyászba borult, s a világra sűrű sötétség telepedett. Brahmá látta, hogy Rávana erőszakkal elragadta Szítát.

— Elértük, amit akartunk! — mondta a félisteneknek.

Az erdőben remeteéletet élő szentek egyszerre örültek és búsultak, amikor fejük felett meglátták Rávanát a sikoltozó, vergődő Szítával a kezében. Szomorúak voltak, mert sajnálták Szítát, de tudták: a démonok királyának hamarosan vége.

Rávana szorosán tartotta Szítát, és Lanká felé repült. Az olvadt aranyként fénylő törékeny hercegnő olyan volt a ráksasza markában, mint egy cikázó villám a komor felhőben. Rávana súlyos, sötét hegy volt az égen, míg Szítá a lángoló tűz, ami beragyog mindent. Sápadt arca mint a telihold fénylett elő a zord viharfelhő mögül. Kétségbeesetten zokogott, egyre csak Rámát hívta. Zilált virágfüzéréből lótuszsziromok hullottak a földre. Lábáról lecsúszott az arany bokadisz, s mint egy gömbvillám, a mélybe zuhant. Amikor nyaklánc is szétszakadt, a gyöngyök úgy peregtek a levegőben, mintha a Gangesz másodszer is alászállna a mennyekből a földre. A fák levelei vadul rázkódtak, amikor Rávana elrepült felettük, mintha csak integetnének Szítának. "Ne félj!" — susogták. A tavacskák szomorúan pillantottak a magasba hervadt lótuszaikkal és riadt halaikkal. Az oroszlánok, a tigrisek és a többi vérengző vadállat dühösen ugrottak Rávana földre vetülő árnyékára, és még a ragadozó madarak is üldözőbe vették. A patakok könnyeikkel fürösztötték a hegyek arcát, és amikor Rávana szele végigsöpört rajtuk, a hegyek hegycsúcs-karjaikat az égnek emelve felsikoltottak. Az erdei tündérek zokogva, remegve nézték Szítát a tízfejű szörny markában, s félelmükben mind összebújtak.

Szítá sápadtan, vörösre sirt szemmel Rávanára kiáltott:

— Hát nincs benned semmi szégyenérzet, te alávaló démon? Aljas csellel elraboltad egy másik férfi hű feleségét! Ó, te gyáva! Megölted az öreg, védtelen Dzsatájut, most bezzeg inadba szállt a bátorság, s rettegve menekülsz Ráma elől! Oly nagyra vagy a vitézségeddel; hát nem tudod, hogy ezért a gyáva tetteredért az egész világ gyalázni fog?!

Szítá szabadulni próbált Rávana szorításából. Inkább a földre zuhan és meghal,

mint hogy ez a visszataszító démon magával vigye! Átkozta, gyalázta, becsmérelte elrablóját, rá akarta venni, hogy forduljon vissza és küzdjön meg Rámával.

— Még ha el is viszel Lanká városába, nem lesz benne örömed, mert hamarosan belehalok, ha nem láthatom Rámát! — zokogta könnyek között. A ráksasza azonban nem sokat törődött vele: kérlelhetetlenül repült vele tovább, és Szítá tehetetlenül vergődött rettentő szorításában.

Egyszer csak lenézett a magasból, s egy hegytetőn egy csapat majmot pillantott meg. Gyorsan levette selyemfátylát, sarkába kötötte csillogó karkötőjét és néhány más ékességét, és amikor a majmok felett jártak, ledobta. Azt remélte, találkoznak majd Rámával, és megmutatják neki az ékszereket. Ez majd nyomra vezeti a férjét. A ráksasza nem vett észre semmit.

A majmok felfigyeltek az égből aláhulló kendőre. Felnéztek, és meglátták Rávanát, amint a gyönyörű hercegnővel a karjaiban úgy repül el felettük, mint egy íjából kilőtt nyíl. Rávana ujjongva igyekezett haza városába — nem is sejtette, hogy saját végzete felé száguld. Elrepült a cápáktól hemzsegő félelmetes óceán felett, egyenesen a mennyei város irányába. A szél visszafojtotta lélegzetét, az óceán pedig szinte megfagyott a félelemtől, amikor meglátta.

Nem telt bele sok idő, megérkeztek Lanká városába. Rávana arany palotájába sietett, és meg sem állt a sok száz felesége lakta szobáig.

— Jól vigyázzatok erre a hercegnőre, senki férfi rá ne vesse a szemét! — utasította az öröket. — Adjatok meg neki mindent, amit csak megkíván: aranyat, drágakövet, igazgyöngyöt, selymet! Aki megbántja vagy megharagítja, akár készakarva, akár akaratlanul, a halál fia!

Azzal saját lakosztályába sietett. Összehívta nyolc legkiválóbb tábornoát, majd erejüket és bátorságukat dicsérve azt mondta nekik:

— Fogjatok fegyvert, és menjetek a Dandaka erdőbe! Keressétek meg Rámát, és tartsátok szemmel. Legyetek óvatosak, mert egymaga végzett az egész

hadseregemmel, amelyik ott táborozott! Ég bennem a vágy, hogy megbosszuljam, és lángja csak akkor alszik ki, amikor Rámát holtan látom a földön heverni. Én akarok végezni vele! Ti csak fürkésszétek ki, tudjátok meg, miben erős, és miben nem. Aztán gyertek vissza, és tegyetek jelentést. A többiről majd én gondoskodom.

Rávana töviről hegyire elmondta nekik, mit hogyan tegyenek, és közben egyre csak hízelgett nekik. A hatalmas ráksaszák aztán láthatatlanná váltak, és elindultak, hogy megkeressék Rámát. Rávana, aki mostanra Ráma esküdt ellensége lett, ujjongott magában. Repeső szívvel szaladt Szítához.

A hercegnőt a földön találta. Könnyekben fürödve feküdt a ráksaszák között, mint egy gyöngye kis őz a kopók gyűrűjében. Szítá hiába tiltakozott, Rávana megragadta, s vonszolni kezdte maga után, hogy megmutassa neki a palotát. Elefántcsont, arany- és kristályoszlopok tengerén, hatalmas fénylő épületeken mentek keresztül. A falat vastagon borították a mennyei drágakövek, kápráztató ragyogással árasztva el minden folyosót, minden termet. Arany lépcsőkön vitte Szítát emeletről emeletre. Minden szoba más színű volt, más illat lengte be levegőjét, más hangulatott ébresztett a belépőben. Lány muzsika szólt, s itt is, ott is felcsillant egy-egy apró, lótuuszvirágokkal borított tavacska vagy szökőkút.

Rávana még mindig abban reménykedett, hogy el tudja csábítani Ráma hitvesét.

— Millió és millió ráksasza uralkodója vagyok — mondta neki. — Közülük tízezer az én személyes szolgám. Városom nyolcszáz mérföld szélesen terül el, és színaranyból meg drágakőből épült. Mindez a tiéd lehet, ó, elbűvölő hercegnő! Drágább vagy nekem, mint az életem. Légy a feleségem, légy királynő az asszonyaim között! Mi értelme még mindig Rámára gondolnod, aki elvesztette a királyságát, és remeteéletre adta a fejét?

Rávanából fennhéjázva ömlött a szó: le akarta venni Szítát a lábáról. Hengegett hatalmával, azzal kérkedett, hogy még a félisteneket is bármikor le tudná győzni. Bezzeg Ráma! Még gondolatban sem tudna átkelni Lanká szigetére. Nincs senki a

három világban, döngette a mellét, aki innen kimenekíthetné Szítát.

— Ezért, ó, bájos hölgy, jobban teszed, ha megosztod velem ezt a mennyei élvezetet. Szállj velem a Puspakán! Ráma a halál fia. Feledd el, ne is gondold rá többé! Egyedül én lehetek méltó férj számodra!

Szítá csak sirdogált, még arra sem méltatta Rávanát, hogy ránézzen. Minden porcikája tiltakozott ellene, hogy szóra méltassa, de amikor a ráksasza nem tágitott, önuralmat erőltetett magára, és szilajul így szólt:

— Alávaló, bűnös démon! Mertél volna hozzám nyúlni Ráma jelenlétében, már holtan hevernél a csatatéren! Mire ez a hiábavaló hencegés? Az életednek vége, ahogy királyi pompádnak, erődnök és értelmednek is búcsút mondhatsz. Nyilak özöne hullik majd Lankára, és elpusztítja a ráksaszák nemzetségét. Hála néked, ó, gonosz démon, városod hamarosan özvegyek zokogásától fog visszhangzani!

— Hogy merészelsz olyat mondani, hogy felejtsem el Rámát, és legyek a tiéd? — Szítá remegett felindulásában, ahogy tovább átkozta Rávanát. — Nyomorult varjú vagy, aki megpróbálja elcsenni az áldozathoz előkészített felajánlást a bráhmanáktól! Az én szívembe azonban nem fog beférkőzni a bűn. Ó, miért is nézek rád egyáltalán, hitvány féreg, aki számára ismeretlen az erény! Tömlöcbe vethetsz vagy megölhetsz, ahogy tetszik: az életem semmit sem ér Ráma nélkül.

Rávana megrázkódott, és karját megragadva fenyegetően sziszegte Szítá arcába:

— Ó, leggyönyörűbb asszony a föld kerekén! Jól figyelj intelmemre: ha egy éven belül nem adod nekem magad, a szakácsaim feldarabolnak, és megfőznek nekem vacsorára! — azzal dühödten elviharzott.

— Törjétek le a büszkeségét! — mennydörögte a ráksaszíknak. — Fenyegetétek vagy ajnározzátok, de törjétek be, mintha egy vadmacskát szelídítenétek!

A palota gyönyörű kertjébe vitette a hercegnőt, a gyümölcstől illatozó fák alá. A ráksaszíknak meghagyta, hogy vigyázzanak rá, s egyfolytában az ő dicsőségét és hatalmát zsongják a fülébe. Fog ez a hercegnő még máshogy is beszélni! Ha pedig

nem, a halál fia... Rávana tajtékozva dübörgött el lakosztálya felé, hogy léptei alatt megremegett a föld.

Szítá a földre roskadt a ligetben, s keserves sírásra fakadt. Vigasztalan volt, majd elemésztette a bánat. A csúf, ádáz tekintetű ráksaszik gyűrűjében olyan volt, mint az őzgida, amikor tigrisek zsákmányául esik. Egyre csak szeretett férjére gondolt, s a félelemtől és a bánattól aléltan rogyott össze.

Tizedik fejezet

Ráma fájdalma

Ráma lélekszakadva futott vissza a kunyhó felé — rosszat sejtett. Ahogy a bokrok és indák között utat tört magának, mögötte felhangzott egy sakál vonítása. A baljós jelre még jobban hatalmába kerítette az aggódás. Egyre csak Szítára gondolt. Csak nem falták fel a ráksaszák?! Laksmana magára hagyhatta, amikor meghallották Márícsa kiáltását — Szítá egészen biztosan kényszerítette rá, hogy fivére keresésére induljon. A ráksaszák elérték, amit akartak, s elrabolták Szítát.

A herceg szívét jeges félelem szorította össze, amint egyre több baljós előjelre lett figyelmes. Szaladt, ahogy a lába bírta, s a távolban egyszer csak Laksmanát pillantotta meg. Mint a szél, futott oda hozzá, s megragadta a karját.

— Kedves öcsém, mit tettél?— kiáltotta. — Miért hagytad magára a védtelen Szítát? Talán már nem is él, vagy a ráksaszák fogságába került! Szörnyű ómeneket láttam!

Ráma elmesélte Laksmanának, miféle csellel szedte rá őket Márícsa. Most már mindent értettek. A ráksaszák sötét csapdát állítottak nekik, hogy elrabolhassák Szítát. Ráma arcán könnyek folytak, amikor feleségére gondolt. Ha meghalt, ő sem akar tovább élni! Végső kétségbeesésében Laksmanát faggatta:

— Miért nem vigyáztál rá? Ó, hol az a nemes hölgy, aki lemondott minden boldogságról, csak hogy velem lehessen még a sűrű rengeteg mélyén is? Hol van Szítá? Egy pillanatig sem tudok nélküle élni!

Laksmana keserűen nézett maga elé.

— Nem önszántamból hagytam magára Szítát — mondta. — Kíméletlen, fájó szavai kényszerítettek, hogy keresésemre induljak. Nem volt hajlandó eltűnni, hogy velem maradjak. Bocsáss meg nekem, uram!

Laksmana mindent elmondott Rámának: hogyan próbálta meggyőzni Szítát, hogy férje legyőzhetetlen, és hogyan vádolta őt Szítá azzal, hogy alantas szándékai vannak. Rámát azonban csak feldühítette Laksmana mentegetőzése. Hogy tudta

komolyan venni egy elfogult nő szavait? Miért engedte, hogy a düh elhatalmasodjék rajta?

— Nem követted az utasításomat! Most aztán szörnyű szerencsétlenségnek nézünk elébe! — Azzal Ráma sarkon fordult, s futott, futott a tisztás felé. Egyre csak Szítá járt a fejében.

Ahogy a kunyhó felé közeledett, érezte, hogy kirázza a hideg. Bal szeme vadul rángatózott, s a vészjósló ómenek láttán szíve vadul dobogott aggodalmában. Szinte repült át az erdőn, árkon-bokron keresztül, s nem is érezte, hogy tövisek, hegyes ágak sértik fel a bőrét. A tisztásra érve esztét vesztve a kunyhóhoz rohant, Szítát keresve, nevét kiáltozva. Szítá nem volt sehol, és Ráma szíve elszorult.

Átkutatta a kunyhót és a környékét. Olyan volt minden, mint egy téli hidegben megfagyott lótoszvirág. Fák recsegték a süvítő szélben, mintha sírnának. A virágok hervadtan lógatták a fejüket, az őzek nyugtalanul rebbentek bokortól bokorig. A földön mindenütt kusafű és virágszirom hevert — Szítá virágfüzérének maradványai.

— Ó, biztosan elrabolták! — kiáltott fel kétségbeesetten. — Az is lehet, hogy már holtan hever az erdő mélyén... Vagy talán csak játszik, és tréfából elbújt valahol?

Ráma túvé tett mindent Szítáért, de sehol nem találta. A legrosszabbtól tartott. Biztosan a ráksaszák keze van a dologban! Biztosan a fogságukba esett. Ráma látta Szítát, amint a ráksaszák elrabolják. Kétségbeesetten kiabál, őt hívja, s ahogy felfelé szállnak vele, gyönyörű arcát könnyek áztatják. Hogy retteghet! Lehet, hogy éppen ebben a pillanatban falják fel a démonok; elvágják puha nyakát, és megisszák a véré.

Ráma tébolyult fájdalmában szinte esztét vesztve rohant fától fáig.

— Ó, kadamba-, bilva- és ardzsunafák, hol van Dzsánaka törekeny leánya? Életben van még? — faggatta őket. Az állatokhoz, a folyókhoz, az éghez és a földhöz könyörgött, mondják meg, hol van szeretett hitvese, ám egyik sem felelt, és Ráma egyre inkább elkeseredett. Az erdő és a folyó tündéreit még mindig megbénította

Rávana förtelmes látványának emléke, így aztán nem tudtak válaszolni. Ráma mindenben Szítát látta: a sárga kikerics a ruhájára emlékeztették, a fákat ölelő indák mintha Szítá légiés alakja lettek volna. Ahová nézett, mindenhol Szítát látta szeme előtt, de mire odafutott hozzá, csak a magányos, visszhangzó erdőt találta.

Önmagát vádolta, amiért magára hagyta Szítát. Mit mond majd Kausaljának? Hogy kerül ezek után a jó Dzsánaka király szeme elé? Szeretett volna meghalni. De akkor meg apjának kellene számot adnia, hogy mit keres a mennyországban, amikor még nem járt le a száműzetése. Biztosan megszidná, amiért nem tartotta be az ígéretét, hogy tizennégy évig az erdőben marad.

— Soha többé nem megyek vissza Ajódhjába! Kaikéjé örülhet: most aztán végleg az övé a hatalom! Ó, Laksmana, menj, öleld meg a nevemben Bharatát, és mondd meg neki, hogy uralkodjon még hosszú évekig a világ felett, mert Ráma nincs többé! Szítá nélkül még a mennyország sem kell, nemhogy a föld. Szítá halála az enyémet is jelenti. Az idők végezetéig a pokolban fogok senyvedni, amiért nem vigyáztam arra a védtelen hercegnőre!

Ráma zokogva a földre rogyott, s átkozta magát. Ez a szörnyű szerencsétlenség csak előző életében elkövetett bűneinek következménye lehet.

— Megérdemlem a szenvedést! — kiáltotta. — Elvesztettem a trónt, elvesztettem apámat, s most még Szítá is odaveszett... Mérhetetlen bűn száradhat a lelkemen, ha ezt mérte rám a sors!

Laksmana, akit szintén a gyötört a kétségbeesés, vigasztalni kezdte fivérét.

— Ne hagyj fel a reménnyel, dicső herceg — mondta. — Egy magadfajta nemes lélek sohasem zavarodhat meg még a legnagyobb bajban sem. Megtaláljuk Szítát! Nem lehet messze, hiszen egy órája sincs még, hogy magára hagytam. Gyere, folytassuk a keresést!

Ráma önuralmat erőltetett magára, és felállt. Keserveset sóhajtott, és körbenézett — azon gondolkodott, merre induljon. Tekintete a kunyhó előtt álló kis padra esett.

Eszébe jutott, hogy szoktak ott üldögélni Szítával, nevetve, beszélgetve. Szítá csúfolódott vele, aztán meg úgy tett, mintha megbántódott volna, vagy kihízelegte tőle, hogy tépjen le neki egy szál virágot egy nehezen elérhető helyről. Ahogy lótuszszemű feleségére gondolt, újra erőt vett rajta a bánat.

Ebben a pillanatban két őz lépett oda a hozzájuk. Ráma tőlük is megkérdezte, nem látták-e Szítát. Az őzek délnek biccentettek a fejükkel, így aztán Ráma arrafelé indult el, Laksmanával a nyomában. Hamarosan elhullott virágokra bukkantak. Ráma sírva szedegette fel a szirmokat — felismerte őket: Szítá hajfonatában voltak még reggel.

— Szítá! Szítá! — kiáltozta.

Aztán tovább futottak, ám hirtelen egy ráksasza hatalmas lábnyomait pillantották meg a finom homokban. A közelében Szítá kusza lábnyomait fedezték fel; látszott, hogy ide-oda futkosott félelmében. A földön egy hatalmas íj szétszódódott darabjai és hegyes nyílvevesszők hevertek. Néhány lépés múlva megtalálták a szekér romjait, a lefejezett öszvérekkel együtt.

Ráma a földre mutatott:

— Nézd, vérfoltok! Amott meg szétroncsolódott fegyverek. És ez a drágakövekkel kirakott hatalmas íj! Kinek a szekere lehet ez? Odanézz, egy hatalmas, smaragddal meg rubinokkal ékesített arany páncéling! Csak félistené vagy démoné lehet!

Szánalmasan zokogva térdre rogyott.

— Ó, Laksmana! Most már biztos, hogy Szítá nincs többé! Két ráksasza vívott meg érte ezen a helyen, s a győztes felfalta az én drága feleségemet. Mitévő legyek, drága Laksmana?!

Laksmana közelebb ment, és alaposan szemügyre vette a nyomokat. Minden jel arra mutatott, hogy két hatalmas erejű lény csapott itt össze egymással. Rámának valószínűleg igaza van. De a lábnyomok arra vallanak, hogy csak az egyikük volt ráksasza. Laksmanának valami azt súgta, hogy Szítá él.

— Légy erős, Ráma! — nyugtatgatta. — Megtaláljuk Szítát, bárhol legyen is!

Rámát előntötte a düh. Szeme szikrákat szórt, ahogy íját megmarkolva felállt.

— Meglásd, letörlöm a föld színéről a ráksaszák fajtát, hogy írmagjuk sem marad!

Elrabolták az erényes, büntelen Szítát. Hogy engedhették ezt a félistenek? Hogy nézhették ölbe tett kézzel? Nem félnek, hogy magukra haragítanak? Hát azt hiszik, hogy tehetetlen, gyáva nyúl vagyok? Túl sokáig voltam szelíd és lágyszívű. Ma megmutatom a világnak, hogy más is tudok lenni!

— Fegyvereim záporától sötétbe borul az égiek birodalma! — mennydörögte Ráma, utat engedve mindent elsőprő haragjának. — Ha kell, az egész teremtetést elpusztítom! Nyilaim megállítják majd a bolygókat, útját állják a napnak, a hold pedig az óceánba hullik! Tüzes nyilaimmal kiszárítom az óceánt, porrá zúzom a hegyeket! Ó, istenek! Ha nem hozzátok vissza azonnal Szítát, nem menekültök haragom elől! Nincs az univerzumnak egyetlen zuga, ahol biztonságban lesztetek! Az egész világot felaprítom, hogy semmi nem marad belőle!

Ráma meghúzta övét. Ajka reszketett a dühtől. Olyan volt, mint az Úr Siva a korszakok végén, amikor a világot akarja elpusztítani. Kihúzott tegezéből egy rettenetes nyilat, és íja húrjára illesztette.

— Se jó szó, sem erőszak nem állíthat meg többé! Figyelj jól, drága Laksmana, most lehozom a félisteneket az égből!

Laksmana gyorsan megfogta Ráma kezét, még mielőtt kilőhette volna a nyilat.

— Mindig is az emberek javán fáradoztál — könyörgött neki összetett kézzel. — Ne tagadd meg önmagad, ó, Ráma! Ne engedd, hogy a düh vezéreljen. Nem szabad elpusztítanod az egész világot egyetlen gazember gonosztette miatt. A világ urainak mindig igazságosnak kell lenniük. Tudom, hogy türelmed mély, akár az óceán. Nyugodj meg, és gondold végig higgadtan, ami történt.

— A földön csak egy ráksasza lábnyomait láttuk — folytatta Laksmana. — Úgy látszik, valaki szembeszállt a démonnal, talán éppen azért, hogy megvédje Szítát.

Bárki is rabolta el a hercegnőt, kétségkívül nagyon erős volt, hiszen senki sem tudott az útjába állni. És nincs ember, aki hitvesed elrablója mellé állna. Nincs olyan félisten vagy gandharva, nincs olyan folyó, tenger vagy hegység, nincs teremtet élőlény, aki Ráma ellen fordulna, mint ahogyan az áldozatot bemutató papok sem tudnának semmi rosszat kívánni annak, akinek a szertartást bemutatják.

Ráma haragja csillapodott, s Laksmana tovább beszélt hozzá:

— Kérjünk segítséget a bölcsektől! Mi ketten átkutatjuk a földkerekséget, s ha mégsem találunk meg Szítát, akkor leszállunk az óceán mélyére is, aztán meg fel az istenek birodalmába. Ó, Ráma, nem nyugszunk, míg meg nem találjuk szeretett hitvesedet! Ráérsz majd elpusztítani a világot, ha már mindent megpróbáltunk, s még mindig nem találtuk meg. De addig is végy erőt magadon, s induljunk a keresésére. Másképp milyen példát mutatsz a világnak? Ha a föld uralkodói mindjárt erőszakhoz folyamodnak, akkor hogy lehet elvárni az egyszerű emberektől, hogy a bajban önfegyelmezettek legyenek? Amikor elérkezik az ideje, a szenvedés mindenkit utolér, még a félisteneket is, de aztán véget is ér. A boldogság és a boldogtalanság gyorsan váltja egymást, de egyiknek sem szabad behódolnunk. Nem érdemes evilági dolgok felett búsulnunk, de örvendeznünk sem szabad túlságosan, ha valami jó ér bennünket. Bármilyen történjék, fegyelmezetten, kötelességtudóan kell cselekednünk — egyedül ez vezet az örök boldogsághoz.

Laksmana mélyen belenézett fivére szemébe, és nagy nyomatékkal mondta:

— Ó, Ráma, te magad tanítottál erre engem. Ki mondhat neked bármi újat? Még Brihaszpati, a félistenek tanítómestere sem! Csupán emlékeztetni próbállak arra, amivel magad is tisztában vagy. Értelmedet most eltompította a bánat. Kedves bátyám, a magadfajta emberek még akkor sem adják át magukat a keserűségnek, ha a legnagyobb csapás éri őket. Ne bántsd a világot! Keressük meg inkább a gyalázatos bűnöst, aki elrabolta Szítát!

Ráma leengedte az íját, nyilát visszatűzte a tegezébe. Meghatotta Laksmana ékes

szavú tanítása. Legyőzte haragját, hálásan köszönetet mondott öccsének, s így szólt:

— De hogyan tovább, jeles Laksmana? Mitévők legyünk? Merre kezdjük a keresést?

A két fivér délnek indult, s egyre azon tanakodtak, hol kutassanak Szítá után. Alig hagyták el a tisztást, Dzsatájut pillantották meg, amint hatalmas vértócsa közpén az úton feküdt. Ráma felkiáltott:

— Laksmana! Egy madárnak álcázott ráksasza! Talán ez a vadállat falta fel Szítát! Tüstént elintézem tüzes nyilaimmal!

Azzal egy nyilat illesztett ijára, és célba vette Dzsatájut. Ám amint a földön heverő madarat jobban szemügyre vette, felismerte benne barátját, és nyomban leengedte fegyverét.

Dzsatájuban már alig pislákol az élet, de amikor észrevette Rámát, kínkeservesen felemelte a fejét, s elhaló hangon így szólt:

— Ó, Ráma! Rávana rabolta el az isteni Szítát. Segítségére siettem, és megküzdöttem a démonnal. Sikerült összezúzni a szekerét, az öszvéreit is megöltem, végül mégis alulmaradtam. Szítával együtt az életem is odalett.

Dzsatájú elmesélte, mi történt. Ráma zokogva roskadt a földre. Átölelte Dzsatájú nyakát, és gyengéden megsimogatta a fejét.

— Nincs nálam szerencsétlenebb a föld kerekén! — mondta keserűen. — Elvesztettem a birodalmam, életemet száműzetésben tengetem, elrabolták a feleségemet, és most apám barátját halálos sebek közt kell látnom!

Ráma szíve majd meghasadt bánatában, de erőt vett mélységes fájdalomán, s faggatni kezdte Dzsatájut.

— Mondd, keselyűk nemes királya, hová vitte Szítát Rávana? — kérdezte elcsukló hangon. — Üzent-e valamit Szítá? Milyen erős ez a ráksasza, és hol van birodalma?

Dzsatájú nagy szeretettel nézte a herceget. Gyöngé volt már, szinte suttogva válaszolt:

— A démon úgy repült az égen, hogy hatalmas szélvész támadt mindenhol a nyomában. A csatában hamar elhagyott az erőm, hiszen öreg vagyok. Levágta a szárnyaimat, aztán elviharzott dél felé.

A bátor madár egyre nehezebben szedte a levegőt, de biztatta Rámát, hogy hamarosan megtalálja majd a kedvesét.

— A ráksasza nem tudta — suttogta —, hogy a vinda órájában jártunk. Az írások szerint az olyan vagyon, amit ebben az órában veszítenek el, visszakerül tulajdonosához.

Dzsatáju érezte, hogy elszáll belőle az élet. Utoljára még elmondta Rámának, hogy Rávana a bölcs Visrava fia és Kuvéra féltestvére.

— Biztos vagyok benne, hogy egykettőre végzel vele — mondta még utolsó erejével.

Az öreg madár csőréből vér kezdett szivárogni. Könnyes szemmel nézte Rámát, és egyre csak a nevét ismételte, míg végül kilehelte a lelkét. Feje visszahullott a földre, teste elernyed.

Ráma felállt, és végtelen fájdalommal nézte apja barátját.

— Beszélj, nemes madár, folytasd! — kérlelte, de hiába. Dzsatáju már nem élt.

Ráma szeméből kicsordultak a könnyek.

— Ez a madár az életét áldozta értem, amikor segíteni próbált — mondta Laksmanának. — Látod, kedves öcsém, nem csak az emberek között lehet vitéz, jámbor lelket találni! Ugyanúgy fáj, hogy holtan kell látnom ezt a keselyűt, mint amikor Szítát elveszítettem.

Ráma épp úgy becsülte Dzsatájut, ahogy apját, Dasaratha királyt. Megkérte Laksmanát, hozzon fát, hogy megépíthessék a madár halotti máglyáját. Ő maga Dzsatájuhoz fordult, és így szólt:

— Páratlan boldogságban lesz részed, ó, keselyűk királya! Sohasem fogsz többé megszületni e fájdalommal és szenvedéssel teli világban.

A máglya elkészült, s a fivérek ráhelyezték Dzsatáju holttestét. Fellobbant a láng,

és Ráma személyesen énekelte el a szent mantrákat, ő maga végezte el a ceremóniát, mintha csak rokonát búcsúztatná. Azután mindketten a Gódávarí folyóhoz mentek, megfürödtek, és felajánlották a folyó szent vizét a madár lelkének. A szertartás végével megnyugodtak, hiszen tudták, hogy Dzsatáju Isten országába távozott, ahol örökké boldogan él majd.

Újra útra keltek dél felé, szívében az eltökélt vágygal, hogy megtalálják Szítát. Egyre mélyebbre hatoltak a rengetegben, s a két herceg akár az Úr Visnu és Indra, a félistenek ura járta az erdőt.

Laksmana ment elől, éles kardjával ösvényt vágott a sűrű bozótban. Indák, liánok, kidőlt fák áthatolhatatlan szövevényén kellett átvágniuk, de a két testvér gyorsan haladt. Szemükkel mindenütt Szítát keresték, de csak fákat és bokrokat láttak. A távolban oroszlán üvöltött, fejük felett ragadozó madarak vijjogtak. A dzsungel mélyén egyre nagyobb sötétség vette körül őket. Megállás nélkül törtek előre, semmitől sem rettentek vissza. Egy idő után azonban megint csak baljós előjelekre lettek figyelmesek. Ráma bal karja rángatózni kezdett, fejében kavargtak a gondolatok. Sakálok vonítottak, hatalmas varjak károgtak a fák ágain.

— Óvatosnak kell lennünk, Laksmana! Ezek az ómenek veszélyt sejtetnek — mondta Ráma. Ebben a pillanatban fülsiketítő robajt hallottak, hogy beleremegett a föld és az ég. Egy pillanatra megdermedtek, de nyomban azután kivont karddal futni kezdtek a hang irányába. Egészen biztosan a démon lesz az, aki elrabolta Szítát! Most végre a kezük közé kerül! És talán Szítát is megtalálják!

Rettentő iramban törtek előre. Egyszer csak kiérték a sűrűből, és egy tisztáson találták magukat. Félelmetes látvány tárult szemük elé: a tisztás túloldalán egy hatalmas démont pillantottak meg, mintha egy óriási hegy tornyosult volna előttük. Feje a fák fölé ért — azaz csak ért volna, hiszen a rút szörnyetegnek nem volt se nyaka, se feje. Egyetlen szeme lángolt, mint a tűz, s a visszataszító, hájas test hasán hatalmas száj tátongott. Hosszú, hegyes nyelvvel az ajkait nyalogatta. Az ormótlan,

rémisztő ráksasza sötétkék volt, és egész testét szúrós, felálló sörite borította. Két rettentő kar nyúlt ki belőle — lehetek nyolc mérföld hosszúak is. Ezzel terelte áldozatait feneketlen bendője felé. Ráma és Laksmana látták, ahogy medvék, tigrisek, őzek tucatjai tűnnek el a rémséges szörny ocsmány szájában.

A két testvér döbbsen állt meg a tisztás szélén, jó mérföldnyire a démontól. Az undorító ráksasza ekkor észrevette őket, és két karja mint két félelmetes, kúszó lián elindult feléjük. Tehetetlenek voltak: a szörnyeteg szorosán megmarkolta és felemelte őket.

— Ó, Ráma — kiáltotta Laksmana —, ne törődj velem! Szabadulj ki valahogy, engem meg hagyj itt ennek a gonosznak áldozatként! Olyan keményen szorít a markában, hogy nem menekülhetek. Menj, keresd meg Szítát, és emlékezz rám, ha majd visszatértek Ajódhjába, s tiéd lesz a trón!

Laksmana nem tudott szembeszállni a démonnal: az önvád és a kétségbeesés, hogy hagyta Szítát elrabolni, minden erejét felőrölte. De Ráma nem adta fel.

— Ne félj, ó, Laksmana! — biztatta. — Egy olyan vitéz harcosnak, mint te, sohasem szabad elveszítenie a reményt!

A roppant ráksasza közben egyre húzta őket maga felé.

— Kik vagytok, vándorok? Látom, olyan széles a vállatok, mint egy bikának, s íjat meg kardot viseltek — mennydörögte. — A sors kegyéből éppen jókor kerültetek a szemem elé, mert igencsak korog a gyomrom. Búcsúzzatok el az életetekről!

Ráma szívét elöntötte a keserűség. Mi jöhet még? Hát sohasem lesz vége a szenvedéseinek?

— A sors akarata ellen semmit sem tehetünk, ó, Laksmana — mondta öccsének. — Egyik balszerencse a másik után ér bennünket. A halál torkában vergődünk, még mielőtt megtalálhattuk volna Szítát. Most mitévők legyünk?

— Ti lesztek a vacsorám — vigyorgott kajánul a ráksasza. — Ne is próbáljatok menekülni!

Laksmanát felbőszítették a démon szavai. Újra visszatért régi ereje és vitézsége, s odakiáltott Rámának:

— Ennek az undorító féregnek az ereje egyedül a karjában van. Vágjuk le gyorsan mind a kettőt!

A ráksasza addigra már hatalmasra tátotta a száját, hogy elnyelje a hercegeket. Ráma és Laksmana magasba emelték kardjukat, s lecsaptak. Egyetlen suhintással levágták a démon két hosszú karját, s mind a kettő ernyedten hullott a porba. Végre kiszabadulhattak a szorításából. A démon olyat ordított kínjában, hogy messze mérföldekre hallani lehetett. Visszataszító teste a földre huppant, s két karja helyéből patakokban ömlött a vér.

— Kik vagytok ti? — kérdezte egyetlen szemét tágra meresztve.

— Dasaratha fiai vagyunk, Iksváku dinasztiájából — felelte Laksmana. — Ez itt a bátyám, Ráma, én pedig Laksmana vagyok. Nemes atyánk parancsára jöttünk az erdőbe. Miközben a bátyám az erdőt járta, feleségét elrabolta egy ráksasza. Őt keressük. És ki vagy te? Miért van ilyen szörnyű tested, és rajta ez a félelmetes száj a hasad közepén?

A démon megörült.

— Isten hozott benneteket, ó, tigrisek az emberek között! Micsoda szerencse, hogy találkozhattam veletek! Áldott legyen a sors, hogy idehozott benneteket, s levágtátok a karomat!

Azzal a ráksasza elmesélte életének történetét. Kabandhának hívták, s azelőtt gandharva volt. Egyszer azonban magára haragította Astavakra risit: büszke volt saját szépségére, és kinevette a bölcset, akinek nyomorék testét nyolc görbület csúfította el. Astavakra meg akarta szabadítani a gandharvát a büszkeségtől, ezért megátkozta, hogy változzon ráksaszává. A kevély gandharva tüstént észhez tért, és kegyelemért esdekelt. A risi megszánta, s így szólt: "Amikor Ráma és Laksmana eltemetnek egy elhagyatott erdőben, felszabadulsz az átok alól."

— Rákszaszaként vándoroltam az erdőben. Szigorú önsanyargatásban éltem, ezért az Úr Brahmá hosszú élettal áldott meg. Ettől kezdve semmitől nem féltem, s egyszer még magát Indra királyt is kihívtam párbajra. A legyőzhetetlen félisten olyat csapott rám a villámjával, hogy a fejem és minden végtagom benyomódott a testembe. Könyörögtem neki, hogy végezzen velem, de ő azt felelte: "Tiszteletben kell tartanom az Úr Brahmá ígését." "De hogyan maradhatok életben fej, kéz és láb nélkül?" — kérdeztem Indrát. A félistenek királya erre megsajnálta, és adott két irdatlan hosszú kart és egy hatalmas száját. "Amikor Ráma és Laksmana levágják a két karod — mondta —, visszatérsz majd a mennyek országába." Azóta itt ülök, és hosszú karjaim segítségével oroszlánokat, leopárdokat, medvéket, tigriseket és őzeket tömök a számba. Másra sem gondolok azonban, mint hogy egy nap majd ti ketten is a kezem közé kerültök, és akkor végre megszabadulok ettől a borzalmas átoktól.

Kabandha arra kérte a hercegeket, dobják őt egy nagy gödörbe, és temessék el.

— Legyen kívánságod szerint — felelte Ráma. — Előtte azonban áruld el, hallottál-e valamit Szítáról? Mi csak annyit tudunk, hogy egy Rávana nevű rákszasza rabolta el. Ki ez a démon, és miféle szerzet?

— Ha újra visszanyerem eredeti alakomat — mondta Kabandha —, többet tudok majd mondani nektek. A gandharvákat mennyei értelemmel áldotta meg a sors.

A két fivér jókora gödröt ásott Kabandhának. Telehányták farönkökkel, aztán belelőkték a démont, s meggyújtották alatta a fát. A rákszasza kövér teste úgy égett el, mint egy nagy zsák vaj: a kiolvadt zsír patakokban csordogált a testén. Hirtelen aztán egy ragyogó alak emelkedett ki a gödörből, sárga selyem ruhában, gyönyörű virágfüzérrel a nyakában. Az égből hattyúktól vont mennyei szekér ereszkedett alá. Kabandha beszállt, s így szólt Rámához:

— Ó, Rághava! Elmondom most neked, hogyan találhatod meg Szítát. Aki egyszer bajban volt, megérti a másik szenvedését. Olyan barátot kell keresned, akinek hasonló balsorsban van része.

Kabandha azt tanácsolta Rámának, hogy keresse meg Szugrívát, a majmot.

— Egy közeli hegyen lakik négy társával — mondta Kabandha. — Erős és okos majom, ismeri az illemet, s mindig hű adott szavához. Bátyja, Váli egyszer megharagudott rá, és számúzta, hogy övé lehessen a trón. Segítségre van szüksége. Ha szövetségre lépnél vele, mind a ketten jól járnátok. Segíthetnél rajta, ő pedig cserében biztosan melléd állna, hogy megkereshesd Szítát.

— Ha segítesz Szugrívának visszaszerezni a királyságát, a hálás majom egész hadseregnyi követőjét küldi majd, akik átkutatják az egész világot. Ó, Ráma! Akár a mennyekbe, akár a pokolba vitték Szítát, Szugriva segítségével biztos, hogy kiszabadítod!

Kabandha a gandharvák égi szemével látta a jövőt, s tudta, mi vár Rámára.

— Elmondom azt is — folytatta —, hol találod meg a majmok királyát. Matánga risi remetelakja közelében bujdokol, a Pampá tó partján. Most csak egy öreg remeteasszony, Szábarí lakik a kunyhóban.

Kabandha mindent elmondott Rámának, s ott lebegett az égen, ragyogva, mint a nap.

— Nagy szolgálatot tettél, ó, gandharva! — felelte neki Ráma. — Most pedig menj, térj vissza mennyei hajlékodra!

Kabandha meghajolt a két fivér előtt. Jól tudta, kik voltak szabadítói, és ékes imákkal köszönt el tőlük. Aztán arany szekerére pattant, s a hattyúk felszálltak.

Utoljára még visszakiáltott:

— Ó, Ráma, köss szövetséget Szugrívával!

Alig tűnt el az égi szekér, Ráma és Laksmana útnak indultak nyugat felé, amerre a gandharva küldte őket. Hamarosan meg is érkeztek a csodás Pampá tóhoz.

Éjszaka volt, s kimerülten hajtották álomra a fejüket. Amikor reggel felébredtek, megpillantották Matánga risi kunyhóját. A házikó körül virágba borult,

színpompás bokrok illatoztak, gyümölcsfák nőttek az égig, földig hajolva roppant

terhük alatt. Madarak trilláztak a gallyak között, a puha fűben őzek, nyulak játszadoztak békésen. Szábarí a kunyhó előtt ült, de amint észrevette látogatóit, tisztelettudóan felállt, hogy köszöntse őket. Amikor a két herceg a közelébe ért, a földre borult előttük, s boldogan megragadta a lábukat. Vizet hozott nekik, hogy megmoshassák a lábukat, s fűből font szőnyegre ültette őket.

— Isten hozott benneteket remetekunyhómban! — mondta nekik. Ráma és Laksmana letelepedtek a szent életű asszonnyal szemben.

— Ó, dicső Szábarí! — szólította meg Ráma. — Remélem, remeteéletedet semmi sem zavarja. Ura vagy-e már az érzékeidnek? Megszabadultál-e a dühtől? Legyőzted-e a nyelv vágyát a finom falatok után? Beérett-e már gurudnak végzett szolgálataid gyümölcse?

Szábarí szemét elfutotta a könny. Sok-sok éve jógázott már, hosszú ideje végzett lemondásokat. Tökéletes önmegvalósítást ért el, így hát tüstént felismerte a két hercegben a Legfelsőbbet és fivérét.

— Ma elnyertem lemondásaim gyümölcset — felelte meghatottan. — Beteljesedett az életem. Tanítómestereim végre elégedettek velem, s a mennyországba jutottam. Ó, Ráma, most, hogy láthattalak, kétségkívül eljutok abba az örök birodalomba, ahol nincs halál.

— Mesterem, Matánga risi nemrégiben hagyta el ezt a világot. Ám mielőtt végleg eltávozott volna, elárulta nekem, hogy hamarosan látogatóba jöttök hozzám. A lelkemre kötötte, hogy szolgáljalak szépen benneteket, aztán pedig kövessem őt az öröklét birodalmába.

Szábarí remegő kézzel kínálta gyümölcscsel és tiszta vízzel Rámát és Laksmanát. Ráma örömmel elfogadta, amit Szábarí felajánlott, s aztán arra kérte, mutassa meg nekik a remetelakot.

— Saját szememmel szeretném látni, milyen dicsőséges volt a gurud — mondta. — Kérlek, mutasd meg, hol élt és hol végezte imádatát.

Szábarí Matánga oltárához vezette a két testvért. Az oltár sugárzó fénye mindent beragyogott, s a virágfüzérék, melyeket egykor a bölcs fűzött, még mindig frissen pompáztak rajta. A kunyhó közelében egy kis tó csillogott: Matánga misztikus erejével a hét óceán vizét gyűjtötte össze benne.

— Most pedig — mondta Szábarí, miután mindent megmutatott nekik — szeretnék csatlakozni az eltávozott nagy risikhez. Örök szolgájuk vagyok. Ó, Ráma, kérlek, engedd meg, hogy kövessem őket!

— Áldott asszony, szolgálataodért örökre hálásak leszünk! — felelte Ráma. — Tégy, ahogy kívánod.

Szábarí mélyen meghajolt előtte, majd az áldozati tűzbe lépett. Teste elhamvadt, s lelke fénylő éteri formában — mennyei ékszerekkel, virágfüzérrel a nyakában — emelkedett a lángok fölé. Úgy szállt fel az égbe, mint egy villám, fényes ragyogással árasztva el a vidéket, s az égi birodalomba távozott, ahol azok a risik éltek, akiket egész életében szolgált. Ráma és Laksmana addig követték tekintetükkel, míg végleg el nem tűnt a ragyogó égen.

— Ez a remetelak fénylik, akár a nap — mondta később Ráma Laksmanának. — Csak azzal, hogy idejöttünk, megszabadultunk a bűnös karma szégyenfoltjától. Kedves öcsém, biztos vagyok benne, hogy mostantól szerencse köszönt majd ránk. Érzem, hogy hamarosan megtaláljuk Szugrívát.

Ráma örömmel gondolt arra, hogy nemsokára találkozik majd a majmok királyával. Emlékezett rá, mit mondott neki Kabandha: azt jósolta, hamarosan viszontlátják Szítát. Ráma szívét melegség járta át.

A két fivér visszasétált a tóhoz, és átkutatták a partját. Dél felé aztán megfürödtek a kristálytisza, hűs vízben. A lótuszokkal benőtt tó aranyhomokos, lágyan lejtő partjait magas fák szegélyezték, s az erdő pávák és papagájok rikoltozásától visszhangzott. Az ágakról lecsüngő kúszónövények indái beleértek a vízbe, hajtásaikat aranyhalak harapdálták.

Ráma és Laksmana körbejárták a hatalmas tavat, s kisvártatva a Risjamúka-hegy lábánál találták magukat. Ráma felnézett az égbe nyúló csúcsokra.

— Ez lehet az a hegy, ahol Szugriva lakik — mondta Ráma. — Ó, Laksmana, majd megszakad a szívem, annyira hiányzik Szítá. Nem bírom már soká, belehalok a bánatba, ha nem találjuk meg hamarosan a hercegnőt. Gyorsan, keressük meg azt a majmot!

Ahogy Szítára gondolt, keserves zokogásban tört ki. Hol van most Dzsánaka leánya? Talán már el is hervadt bánatában. A gyönyörű táj csak fokozta bánatát — minden Szítára emlékeztette. A pávák tánca azt juttatta eszébe, hogyan bújt hozzá szerelmesen Szítá. Az illatos szellő szeretett hitvese lélegzete volt, a sárga csampaka virágok sárga selyemruháira hasonlítottak, a fákon nyíló tűzpiros virágok ajkaira. A párjaikkal barangoló őzek láttán fájdalom nyilallt Ráma szívébe, hiszen arra emlékeztették, hogyan sétálgatott Szítával az erdő fái alatt, a hattyúkról pedig hófehér bőre jutott eszébe. Bárhová nézett, csak Szítát látta, és szíve majd meghasadt bánatában.

— Drága bátyám, kérlek, feledd a szomorúságot! — vigasztalta Laksmana. — Nemsokára megtaláljuk a hercegnőt! Az a bűnös Rávana nem menekülhet előlünk, még ha az univerzum legsötétebb zugában próbálna is elrejtőzni! Majd én megkeresem, s akkor vagy azonnal visszaadja Szítát, vagy a halál fia. Kérlek, ne keseregj, hanem induljunk tüstént, és kutassuk fel Szugrívát! Egy igaz hős sohasem csügged, érje bár a legnagyobb baj, s az akadály csupán még eltökéltebbé teszi.

Ráma erőt merített Laksmana szavaiból. A két testvér folytatta útját, hogy megtalálják Szugrívát, a majmok királyát.

Tizenegyedik fejezet

Ráma találkozik a majmokkal

Szugriva a Risjamúka-hegy bércein meghallotta Ráma kiáltását. A fák közül a mélybe pillantott, s a tó partján meglátta a két herceget. Ijedten húzta be a farkát: a két emberi lény a félistenek közül valónak tűnt. Szugriva attól tartott, hogy bátyja, Váli küldte őket, akivel régóta ellenségeskedtek. Ráma és Laksmana kardja és hatalmas íja láttán Szugriva szíve összeszorult a félelemtől. Hanyatt-homlok futott a barlangjába, és így szólt társaihoz:

— Két remetének álcázott, rettentő erejű harcos közeleg! Váli keze van a dologban, annyi bizonyos. Felfogadta őket, hogy keressenek meg és végezzenek velem. Most mitévő legyek?

Szugriva és társai vánarák voltak, emberfölötti erővel és értelemmel megáldott isteni majmok. Az öt nagy testű, erős majom összedugta a fejét, s arra az elhatározásra jutott, hogy jó lesz egy magas hegycsúcsról szemmel tartani a két ifjút. Óvatosan előbújtak a barlangból, és egyik kőszirtről a másikra ugrálva máris egy magas szikla tetején termettek, s mögöttük csak derékba tört öles fák mutatták, merre jártak. Tigrisek és leopárdok inaltak el útjukból egy szempillantás alatt, mikor meglátták a hegyoldalon szökellő hatalmas majmokat.

A sziklaszirt ormáról aztán lenéztek, hogy szemügyre vegyék vélt ellenfeleiket.

— Mitől ijedtél úgy meg, Szugriva? — szólalt meg a majomkirály fő tanácsadója, Hanumán, a szélisten fia. — Hiszen ez csak két ember. Váli nincs velük! Nem is jöhetne ide, arról gondoskodott Matánga átka. Azt ajánlom, tartsd őket jól szemmel! A viselkedésük elárulja majd a szándékukat. Miért kellene félned tőlük? Az is lehet, hogy barátként érkeztek.

Ám Szugriva még mindig gyanakodott. Váli számtalanszor bizonyította már, milyen megátalkodottan gyűlöli fivérét.

— Bölcs majom — válaszolta —, sose bízz királyokban! Nem nyughatnak addig,

míg minden ellenségükkel le nem számoltak. Valami azt súgja nekem, hogy ezt a két harcos ifjút Váli küldte. Még ha barátságot színlelnek is, jobb, ha óvatosak vagyunk. Ha hagyjuk, hogy a bizalmunkba férkőzzenek, bármikor megtehetik, amit gonosz bátyám parancsolt nekik.

Szugriva utasította Hanumánt, hogy álcázza bráhmanának magát, és elegyedjen szóba a két vándorral. Puhatólja ki szándékukat, s aztán siessen vissza, és tegyen jelentést. Hanumán tisztelettel meghajolt királya előtt, s egy óriási ugrással máris a hegy lábánál termett. Váju fia volt ő, a szélisten nagy hatalmú gyermeke, s varázserejének alig akadt párja. Könnyedén emberi formát öltött, s mint erdei remete lépett Ráma és Laksmana elé.

— Ó, ragyogó zarándokok! — hajolt meg előttük illemtudóan. — Mi szél hozott benneteket erre a vidékre? Két bölcs királynak tűntök szememben, akik az egész világot kormányozni tudnátok. Hatalmas íjatok szivárványként ragyog, kardotoknál félelmetesebbet nem látott még a világ, karotok akár a leghatalmasabb elefántok ormánya, mégis a bráhmanák öltözékét viselitek. Mi okozza azt a mélységes bánatot, ami szívetekből keserves sírásként tör elő? Mi után kutattok a tó partját? Titok előttem, miért jöttetek e vidékre, de boldog vagyok, hogy találkozhattam veletek. Mintha a nap és a hold istene szállott volna alá a földre, ragyogó sugárzásotok fényben fürdeti a völgyet és a hegyoldalt. A mindenható Legfelsőbb Úr kiterjedései vagytok netán?

Hanumán eszes vánara volt: azonnal látta, hogy a vándorok nem közönséges földi halandók. Visnu odaadó híve volt, és amint Rámára nézett, mély szeretet ébredt benne iránta. Úgy érezte, régóta ismeri a herceget, pedig soha azelőtt nem látta. Elgondolkozott. Ez a daliás ifjú nem lehet más, csakis az Úr inkarnációja! Vajon mi hozta a Pampá tó partjára?

Hanumán nem akart tovább rejtőzködni. Két kezét tisztelettel összetette a szíve előtt, s bevallotta a hercegeknek, hogy Szugrívának, a majmok száműzött

királyának tanácsadója áll előttük. Szugrívát bátyja elüldözte, s most az erdőben bujkál.

— Szeretne barátságot kötni veletek — mondta Hanumán. — A hegytetőn vár rátok.

A két fivér megkönnyebbülten felsóhajtott.

— Ó, Laksmana, ez aztán a szerencsés találkozás! — mondta Ráma nagy örömmel. — Annak a Szugrívának a tanácsadóját vetette utunkba a sors, akit annyira keresünk! És milyen ékesen beszél! Választékos szavait költők is megirigyelhetnék, oly gyönyörűség a szívnek és az elmének. Érezni, hogy a Védákból szerezte műveltségét, s kisujjában van az egész ágas-bogas szanszkrit nyelvtan. Olyan makulátlan helyességgel és fennkölt finomsággal beszél, hogy még a kardot rántó ellenséget is megszelídítené! Kérlek, válaszolj neki!

— Hallottunk uradról, Szugríváról — felelte Laksmana Hanumánnak —, és szeretnénk vele találkozni. Barátként jöttünk.

Hanumán figyelmesen hallgatta. Megértette, hogy a két isteni fivér ura szövetségét keresi, s úgy érezte, Szugriva máris visszanyerte királyságát.

— Kérlek, áruljátok el: mi cél vezérelt benneteket, amikor erre távoli vidékre jöttetek? — kérdezte.

Ráma mosolyogva intett Laksmanának, hogy mondjon el mindent Hanumánnak. Ahogy Laksmana Ráma szenvedésekkel teli életének történetét mesélte, könnyek gördültek végig nemes arcán.

— Kabandha küldött bennünket Szugrívához — mondta végül Laksmana. — Ráma, kinek dicső atyját a földkerekség minden király becsülte, s aki maga is páratlan érdemekkel rendelkezik, most a majmok királyának segítségét kéri.

Hanumán boldogan Rámára nézett, s így felelt:

— Mily szerencsés Szugriva, hogy szövetségeseledül választottad! Rá is keserű sorsot mértek az égiek, hiszen nagy hatalmú fivére megfosztotta birodalmától,

otthonától, szeretteitől, s azóta rettegésben tölti napjait a hegyek között. Jöjj, elvezetlek hozzá!

Ráma és Laksmana összenéztek; határtalan volt az örömük. Hanumán ekkor visszaváltozott majommá. Féltérdre ereszkedett a két herceg előtt, helyet mutatott nekik a vállán, s aztán néhány hatalmas ugrással a hegytetőn termett. Szugriva elé vitte Rámát és Laksmanát, s miután óvatosan letette őket a földre, bemutatta őket a majomkirálynak. Elmondott neki mindent, amit Laksmanától hallott, s nem győzte magasztalni a hercegeket.

— Fogadd el barátságukat! — tanácsolta urának. — Mindketten igaz úton járó, dicső hősök.

Szugrívát lenyűgözte a két deli herceg szemmel látható kiválósága és ereje. Hanumánhoz hasonlóan az ő szívében is mély szeretet és odaadás ébredt irántuk.

— Megtiszteltetésnek veszem, hogy szövetségeseddül kívánsz fogadni, ó, Ráma! — emelkedett fel Szugriva. — Mindenki ismeri igazságosságod, hősiességed és könyörületességed. Szerencsémnek tartom, hogy találkozhattam veled. Nemes királyfi! Feléd nyújtom kezem, kérlek fogadd el a barátságomat! Legyen egyezségünk megbonthatatlan!

Azzal Ráma felé nyújtotta jobbját. Ráma megszorította a kinyújtott kezét, majd megölelte a majomkirályt. Hanumán meggyújtotta az áldozati tüzet, és védikus mantrákkal szentelte meg a szövetséget. Ráma és Szugriva örök barátságot fogadtak a szent tűz előtt, kéz a kézben körüljárták, majd boldogan egymásra néztek.

— Barátságunk ezennel megpecsételődött. Mostantól osztozunk egymás örömeiben és fájdalmában.

Hanumán egy közeli fáról virágokat és leveleket hozott, s ülést készített Rámának, Szugrívának és Laksmanának. Mindannyian letelepedtek, Szugriva pedig elmesélte saját történetét.

— Bátyám, Váli ellenem fordult, és elűzött országomból. Ó, Ráma! Rettegésben

telik életem e fák között. Elrabolta királyságomat és vele feleségemet is, s csak az alkalmat lesi, mikor törhet a veszemre. Kérlek, védj meg tőle!

— Majmok fejedelme, barátságunk gyümölcse a szolgálat! — felelte Ráma mosolyogva. — Nincs okod a félelemre. Gyalázatos bátyáddal nyilaim hamarosan végeznek. Szétzúzott hegyoromként fog a földön feküdni!

Szugriva megnyugodott. Immár biztos volt benne, hogy nemsoká visszanyeri királyságát és feleségét. Újból megölelte Rámát, és szívből köszönetet mondott neki. Megígérte, hogy ő is segítségére lesz Szítá felkutatásában.

— Ne feledd — mondta —, hogy Szítát éppúgy nem tarthatja fogságban senki, mint ahogy halandó nem képes arra, hogy túlélje, ha mérget ivott.

Abban a pillanatban, amikor a majomkirály és Ráma között megpecsételődött az örök barátság, a messzi távolban Szítá, Rávana és Váli érezték, hogy bal szemük lüktetni kezd: a hercegnőnek jó sorsot ígért az égi jel, a két bűnös léleknek pedig kegyetlen véget.

A majmok megvendégelték a két fivért, s aztán újra Szugrívát hallgatták. A fejedelem nemrégiben egy hatalmas, sötét ráksaszát látott az égen, karmai között egy síró hölgygel. Még keserves kiáltását is hallotta: "Ráma! Laksmana!" A gonosz ráksasza Rávana lehetett, aki éppen akkor rabolta el Szítát.

— A hercegnő úgy vergődött a démon kezei között, mint egy foglyul ejtett madár. Meglátott bennünket, amint négy társammal a hegytetőn ültünk, és ledobta nekünk ékszereit.

Ráma megragadta Szugriva karját.

— Te láttad az én imádott Szítámat? — kiáltotta. — Hol vannak azok az ékszerek? Hozd őket ide gyorsan!

Szugriva felállt, és eltűnt barlangja mélyén. Pár perc múlva egy kendőbe kötött kis csomaggal tért vissza. Kibontotta, s Ráma elé gurította a tündöklő drágaköveket.

— Szítá! Kedvesem! — Ráma térdre rogyva vette kezébe Szítá ékszereit, s könnyek

peregtek a szeméből, ahogy szívére szorította őket. Törként hasított szívébe a bizonyosság, hogy szeretett hitvesét egy ádáz, mindenre elszánt démon rabolta el, s felszisszent, mint egy megsértett kígyó. A mellette térdelő Laksmanához fordult:

— Látod, Laksmana? Ezek Szítá ékszerei. A ráksasza erre hurcolta kedvesemet!

— A karkötők és a fülbevaló idegenek számomra, hiszen sohasem néztem a hercegnő arcára — felelte Laksmana. — Ám bokapereceit, melyeket finom, rózsás lábain viselt, felismerem: nap mint nap leborultam előttük.

Ráma egy pillanatot sem akart elvesztegetni. Talpra szökkent.

— Hamar mondd meg, merre vitte Szítát a démon! — sürgette Szugrívát. — Hol lakik a megátalkodott, ó, Szugriva? Az egész ráksasza hordát kivégzem bűne miatt! A halál fenyegető kapuja tárult szélesre előtte, amikor elragadta Szítát! Követőivel együtt a pokol mélységes mélyére küldöm!

— Sem majmok, sem emberek nem tudják, hol van Rávana városa — mondta Szugriva. — Az is lehet, hogy egy másik bolygón ütötte fel tanyáját az ádáz démon, hiszen a ráksaszák szabadon járnak-kelnek az univerzumban. De megfogadom, uram, hogy a föld alól is előteremttem a gonosz bestiát. Ne búsulj, majmaimmal megkeresem Szítádat, még ha az életembe kerül is! Ne hagyd, hogy úrrá legyen rajtad a bánat, hős herceg! — biztatta újdonsült barátját. — A bölcsek mindig bátran viselik, amit a sors rájuk mér. Ha utat engedsz a bánatnak, elveszíted minden erőd és értelmed, és elmerülsz, mint egy léket kapott csónak. Ó, Ráma, nézz rám! Itt vagyok, hogy segítek neked! Ne bánkódj tovább!

Ráma letörölte könnyeit, és rámosolygott Szugrívára. Kedves szavai vigaszt nyújtottak sebzett szívének. Sürgette, hogy induljanak tüstént Szítá keresésére, és még egyszer megígérte, hogy ő pedig cserében segít a majomkirálynak visszaszerezni elvesztett birodalmát. Szugriva és tanácsadói örömmel vették ígéletét; biztosak voltak Ráma győzelmében. Szugriva újra barátságot fogadott Rámának.

— Mondd — kérdezte tőle Ráma —, hogy történhetett, hogy tulajdon testvérbátyád

kiűzött királyságodból? Miért kell a hegyek között bujdokolnod, kedves barátom?

— Váli minisztereinek egyetértésével foglaltam el a trónt, ő azonban erőszakkal elüldözött; még szeretett feleségemet is elragadta tőlem. Azóta is ellenségének tekint. Hányszor, de hányszor kellett az ellenem küldött majmokat megölnöm! Még tőled is félttem, amikor először megpillantottalak.

— Ó, Szugriva, mindent tudni akarok Vákiról! — mondta Ráma. — Mi az, amiben kitűnik, s miben marad alul? Miért űzött el a trónról? Mondj el mindent arról a gőgös majomról, s én megteszem, amit kell! Bizhatsz bennem. Hamarosan nyilammal a szívében lélegzi majd az utolsót.

— Mind a ketten Riksarádzsának, a majmok királyának fiai vagyunk — felelte Szugriva. — Atyámmal együtt mindig nagyra tartottuk Válit. A király halála után őt, a rangidőst koronázták uralkodóvá. Én mellette álltam, és mindig alázatosan szolgáltam minden parancsát. Egy napon egy Majavi nevű démon érkezett Kiskindhjába, a majmok fővárosába, s megállt a városkapu előtt. Annak idején összeszólalkozott Váival egy asszony miatt, s most bömbölve hívta párbajra a királyt. Váli éppen aludt, és a démon hangoskodására ébredt. Dühöngve siettünk mind a ketten a városkapuhoz. Amikor Majavi meglátott bennünket, ijedtében futásnak eredt. Üldözőbe vettük, és már majdnem be is értük, amikor a démon eltűnt egy hatalmas, földbe ásott üregben.

Váli úgy döntött, hogy utána megy, Szugrivanak pedig meghagyta, hogy várja meg odakint. Hiába kérlelte bátyját Szugriva, hogy vigye magával, az csak nem engedett: egyedül szállt alá. Szugrívával megfogadtatta, hogy vár rá, amíg csak vissza nem tér.

Elmúlt egy esztendő, és Szugriva még mindig várt. Válinak nyoma sem volt. Szugriva egyre inkább azon aggódott, hogy bátyja odaveszett. Rossz előérzetek gyötörték, de továbbra is kitartóan várakozott. Ahogy ott ült, és az üreget bámulta, egyszer csak forrón habzó vörös vér bugyogott föl belőle. A démon morgását is

hallotta, de a bátyja hangját nem. Alaposan végiggondolta a dolgot, és arra a szomorú következtetésre jutott, hogy bátyja meghalt. Mivel nem akarta, hogy a démon elmenekülhessen, egy hatalmas sziklával elzárta a barlang kijáratát, és gyászos szívvel visszatért Kiskindhjába.

Szugrívát Váli miniszterei vonakodása ellenére a megüresedett trónra ültették. Váli azonban nemsoká hazatért. Mikor meglátta öccsét a trónon, éktelen haragra gerjedt. Minisztereit láncra verette, és Szugrívát haragosan átkozta. Egy évi keresés után végre megölte Majavit és rokonait, s mikor a fáradságos csata után visszatért, azt kellett látnia, hogy Szugriva eltörölvén elzárta a barlang kijáratát, és elment!

Szugriva szánta-bánta, amit tett. A földre borult, és koronájával megérintette Váli lábát. Azt mondta, nagyon örül, hogy viszontláthatja, és boldogan áll ismét szolgálatába. Ám Váli nem enyhült meg. Azzal vádolta öccsét, hogy szánt szándékkal gördítette a sziklát a barlang kijáratára, hogy elveszejtse, és ő maga legyen a király. Letépte róla a királyi köntöst, és egy szál ágyékkötőben kitoloncolta a városból. Ráadásul még a feleségét is elszakította tőle.

— Hát így történt, hogy földönfutóvá lettem, és néhány közeli barátommal és tanácsadómmal bujdosásra kényszerültem — fejezte be Szugriva a szomorú történetet. — Válitól való félelmemben jöttem erre a környékre, mert tudom, ide nem teheti be a lábát egy átok miatt.

Ráma biztatólag Szugrívára mosolygott.

— Hamarosan eloszlatom bánatodat, ó, majomkirály, miként a reggeli nap a harmatot!

Szugriva hálásan Rámára nézett. A daliás herceg hatalmas íjával a vállán kétségkívül tiszteletet ébresztett mindenkiben, akivel csak találkozott. A legerősebb ellenféllel is bátran szembeszállhatott. Ám Váli nem volt közönséges ellenfél. Riksarádzsa nevelte, de valójában Indra fia volt, s erejének alig akadt párja.

— Reggelente, csupán hogy megmozgassa a tagjait, Váli elfut a nyugati óceántól a

keletiig, majd le a déli partig, és fel az északiig — magyarázta Rámának. — Nem ismer fáradságot, megmássza a hegyeket és pusztá kézzel ledönti csúcsaikat. Saját szememmel láttam, amint több száz éves fákat úgy tört derékba, mintha vékony gallyacskák lettek volna.

Azzal belefogott, hogy elmesélje, hogyan küzdött meg bátyja egy másik démonnal, Dundubhival. Ennek a démonnak az volt a szokása, hogy borzalmas bivaly képében járta a világot. Tízezer elefánt erejével bírt, így hát nehéz volt méltó ellenfelet találnia magának. Mikor a vizek félistenével találkozott, harcra hívta, ám az nem állt ki ellene. A Himaván hegyhez küldte, de Himaván sem volt hajlandó megmérkőzni Dundubhival. A démon dühödten fújtatott. "Hol van egy méltó ellenfél, aki ki mer állni velem?!" — üvöltötte. Himaván azt tanácsolta neki, menjen Kiskindhjába. "Váliban méltó ellenfeledre találsz" — mondta neki.

A dühöngő démon — még mindig hatalmas bivaly képében — Váli városába nyargalt. Úgy száguldott végig a föld színén, mint a sötét felhők az égen a monszun idején. Kiskindhjá kapujánál megállt, s patájával kapálni kezdte a földet, olyan robajjal, mintha egy hatalmas dobot ütne valaki eszeveszetten. Megrázkódott az egész város, a közelben kidőltek a fák.

Váli éppen feleségei társaságát élvezte a palotában, italtól és szenvedélytől megrészegülve. Nem volt ínyére, hogy így megzavarják szórakozásában. Haragos tekintete szikrákat szórt, amint kinézett az ablakon. Amúgy is könnyű volt kihozni a béketúrásból, de a démon borzalmas ordítására most szinte esztét vesztette éktelen dühében. Mint a szélvész, rohant ki a palotájából, feleségei utána. Dundubhi elé állt, és rárivallt:

— Nem hagyod abba ezt az éktelen bömbölést, te gyalázatos démon?! Velem akarsz te megmérkőzni? Pusztulj innen, ha kedves az életed!

A démon gúnyosan, harsogva felnevetett.

— Sose fogadkozz nők jelenlétében, ó, vitéz majom! Szedd össze minden erődet, s

küzdj meg velem — még ma a holtak birodalmába küldelek! De ha szeretnél még egy utolsó éjszakát asszonyaid karjaiban tölteni, ám legyen: csapjunk össze holnap reggel. Végtére is nem illik olyannal párbajozni, aki részeg vagy a szenvedély vakítja el. Vess egy utolsó pillantást a városodra, ültess trónra az utódodat, s búcsúzz el szeretteidtől! Holnap találkozunk! Még naplemente előtt a másvilágra küldelek.

Válit nevetésre készítette ez a pökhendi hencegés. Hazaküldte feleségeit, majd így szólt Dundubhihoz:

— Ne keress kifogásokat, hogy időt nyerhess, gyáva démon! — mondta. — A vér szagától vagyok megrészegülve, nem a bortól. Most azonnal megmérkőzünk!

Azzal szorosra kötötte övét, és úgy állt Dundubhi elé, mint egy mozdíthatatlan, óriási hegy. A bivalydémon felbőgött, fejét leszegte, és hegyes szarvaival Válira rontott. Ám Váli sem volt rest: megragadta a démon szarvát, megpörgette a hatalmas állatot, és földhöz teremtette. Vér szivárgott Dundubhi füléből, de nem hagyta magát: felállt, és ismét támadásba lendült. Hátsó patáival rugdalta Váli mellkasát, szarvaival öklelte a hasát, de a majmok királya mintha meg sem érezte volna.

Jó ideig folyt az elkeseredett csata, mindkét fél dühödten csépelte a másikat. Váli ököllel, sziklával és fatörzsszel ütötte, lábával és térdével rugdalta Dundubhit, míg végül kifárasztotta ellenfelét. Akkor megragadta a szarvánál fogva, és még egyszer földhöz vágta. A szerencsétlen pára nyomban kilehelte a lelkét. Váli megfogta az élettelen démon farkát, megcsóválta holttestét a feje felett, és nyolc mérföldnyire elhajította. Ahogy a bivaly teste a levegőben repült, ömlött belőle a vér, s néhány csepp beszennyezte a bölcs Matánga kunyhójának fedelét. A risi haragra gerjedt a vér láttán. Körbenézett, és látta, hogy egy döglött bivaly hever a közelben. Látnoki képességénel fogva megértette, hogy Váli hajította oda a démont, és megátkozta: "Ha az a majom, aki idedobta ezt a döglött bivalyt, valaha is kunyhóm négy mérföldes körzetébe teszi a lábát, azonnal változzon kővé!"

Ez volt hát az oka, hogy Váli elkerülte Risjamúkat. Szugriva rámutatott egy fehéren fénylő sziklacsoporra:

— Ezek Dundubhi csontjai. Még soha senki nem tudta őket megmozdítani.

— Ó, Szugriva! — nevetett fel Laksmana. — Nem meséltél egyetlen olyan tettéről sem Válinak, amit Ráma ne tudna könnyedén felülmúlni. Nem értem, miért tartod olyan félelmetesnek!

— Hidd el, bízom Ráma erejében — felelte Szugriva. — De még nem láttam bizonyítékát vitézségének, míg Váliénak annál inkább. Ó, Ráma! Kérlek, mutasd meg erődet, s rúgd arrébb Dundubhi csontvázát!

Ráma elmosolyodott, és lábával játékosan felrúgta az égbe a démon csontvázát. A csontváz eltűnt a szemük elől, és nyolcvan mérfölddel odébb ért földet. Szugriva lenyűgözve nézte, de még mindig kételkedett.

— Való igaz, hogy el tudtad rúgni Dundubhi maradványait, de Váli akkor röptette ilyen messzire, amikor még rajta volt a húsa, és sokkal nehezebb volt. Bocsáss meg, de szeretném még egy bizonyítékát látni erődnek.

Hét hatalmas fára mutatott a közelben. Harminc ölnél is vastagabb volt mindegyiknek a törzse. Annak idején Váli rengeteg ilyen fát roppantott derékba. Szugriva megkérte Rámát, hogy tegyen bizonyosságot erejéről azzal, hogy nyilával keresztüllövi az egyik fát.

Ráma mosolyogva felemelte íját, húrjára illesztett egy halálhozó nyílvesszőt, megfeszítette a húrt, célzott és lőtt. Egyetlen nyíllal kettéfűrészelte mind a hét faóriást! Az arannyal bevont nyíl aztán a földbe fúródott, bejárta a föld alatti birodalmakat, majd visszatért Ráma tegezébe.

Szugriva döbbenet borult Ráma lábaihoz. "Váli búcsút mondhat az életének!" — gondolta, s Ráma előtt térdelve hangosan így szólt:

— Ha a félistenek fognának össze ellened a démonokkal, nyilaiddal még velük is elbánnál! Ki győzhetne le téged a csatában? Most, hogy szövetségesem vagy,

bánatom a múlté. Ó, Ráma, induljunk tüstént, és végezzünk Váival!

Ráma bölintott, így aztán tüstént felkerekedtek, és Kiskindhjába indultak.

Ráma azt tanácsolta Szugrívának, hogy menjen előre, hívja ki párbajra Válit, ő pedig a közelben fog várni. Amint Váli előbújik a városból, végez vele.

Szugriva megállt Kiskindhjá városkapuján kívül, és hangoskodni kezdett. Váli felismerte öccse hangját, és kirohant, hogy megküzdjön vele. A két majom összecsapása olyan ádáz volt, mint a Mars és a Merkúr harca az égen. Dühtől elvakulva akkorákat fújtak egymásra, mint egy-egy hurrikán. Ököllet, tenyérrrel csépeltek, üvöltve rugdosták egymást.

Ráma a közelből figyelt, íjjal a kezében, de nem lőtt; nem tudta, melyikük Váli és melyikük Szugriva, hiszen a két fivér úgy hasonlított egymásra, mint az egyik Asvini iker a másikra.

Végül Váli kerekedett felül, és Szugriva futva mentette életét. Váli egészen Risjamúkáiig kergette, de Matánga kunyhójának közelébe érve kénytelen volt megállni.

— Most az egyszer megmenekültél! — kiáltotta haragosan, és visszatért Kiskindhjába.

Szugriva zihálva feküdt a földön, mikor Ráma odaért.

— Miért nem mondtad meg őszintén, hogy nem akarod megölni Válit? — kérdezte szemrehányóan. — Csak nézz rám! Félholtra vert az a hatalmas majom. Ó, Ráma! Ha tudtam volna, hogy vonakodsz, ki nem tettem volna a lábam erről a helyről!

Ráma megnyugtatta barátját, s elmagyarázta neki, hogy képtelen volt megkülönböztetni bátyjától. Azt tanácsolta, hívja ki újra Válit, de ezúttal viseljen valami megkülönböztető jelet, amiről felismerheti. Laksmana egy virágzó indát kötött Szugriva nyaka köré, és hamarosan újra úton voltak Kiskindhjá felé.

Laksmana és Szugriva mentek elől, utánuk Ráma, majd Hanumán és a másik három majom. A város kapujához érve Szugriva félelemmel a szemében Rámára

pillantott.

Ráma barátja vállára tette két kezét.

— Ne félj! Nyilam hamarosan a porba sújtja Válit. Az én szavam sosem bizonyult még hamisnak, Szugriva. Kiálts csak egy nagyot, hadd jöjjön az a gőgös Váli! Az asszonyai jelenlétében nem utasíthat vissza egy kihívást. Ez lesz az utolsó csatája, s az utolsó nap az életében.

Szugriva hitt Rámának. A két herceg elbújt a bokrok között, ő pedig kihívón harsogni kezdett. Az állatok rémülten szétszaladtak, mint az erkölcstelen férfiaktól hajszott nők, akiket nem védelmez senki. Madarak hullottak le az égből, mint a félistenek, akik kimerítették jó tetteik gyümölcseinek tárát. Szugriva üvöltése olyan volt, mint a viharos szél süvítése az óceán felett.

Váli a palota belső szobáiban volt feleségeivel. Meglepődve ült fel, amikor meghallotta Szugriva hangját. Máris visszajött? Hát nem volt neki elég az előbb? Ezúttal nem kegyelmez neki! Váli remegett a dühtől, szeme vérben forgott. Fogát vicsorgatva kiugrott az ágyból, és az ajtó felé rohant, ám feleségeinek egyike, a szépséges Tára karjánál fogva visszahúzta.

— Uram, fékezd meg dühödöt! — mondta félelemmel a hangjában. — Ne állj ki megint Szugriva ellen. Tudom, hogy erősebb vagy, de rosszat sejték. Mitől lett olyan bátor, mikor alig pár órával ezelőtt verted csaknem halálra? Miért mennydörög megint a kapu előtt, mint egy monszunfelhő? Biztos vagyok benne, hogy talált magának egy erős szövetségest.

Váli megállt.

— Szugriva nemrégiben barátságot kötött két ajódhjái herceggel — folytatta Tára. — Fiadtól, Angadától tudom, aki beszélt nekem Ráma erejéről és dicsőségéről. Ráma verhetetlen a csatában, és hatalmas hadseregeket képes egymagában legyőzni. A szenvedők gyakran keresik az oltalmát. Így tett Szugriva is, és Ráma védelmet ígért neki. Ne állj ki vele! — rimánkodott Tára könnyes szemmel. — Inkább fogadd

szeretettel, és tedd meg trónörökösnek! Szugriva mindig is jó barátod volt. Hagyj fel az ellenségeskedéssel! Nyerd meg ajándékokkal és kedves szavakkal. Rámával együtt hatalmas szövetségest nyerünk személyében. Hős királyom, ne harcolj Szugrívával! Félek, hogy az utolsó csatád lesz.

Jamarádzsa, a halál ura azonban már kivetette hálóját Válira. A majmok uralkodója nem hallgatott többé a jó szóra.

— Túrjem el Szugriva arcátlanságát? — felelte a síró, könnyörgő Tárának. — Egy olyan harcos számára, aki még soha életében nem szenvedett vereséget, a halálnál is rosszabb, ha meghátrál egy kihívás elől. Nem hagyom, hogy ez a gőgös majom tovább üvöltsön. Ne tarts fel tovább, gyáva asszony! Indulok. Szugriva még ma meghal! Rámától pedig nem kell tartanod. Hallottam én is róla: sohasem tér le a becsület útjáról. Miért ölné meg valakit, aki ártatlan? Miért avatkozna bele mások viszályába? Csak maradj itt a palotában. Megyek, végzek Szugrívával!

A királynő lehajtotta a fejét. "Hiába minden!" — gondolta. A szobájába ment, és sírva imádkozott tovább férje életéért.

Váli bőszen a város kapujához rohant, és szembetalálta magát öccsével: vörösésbarna teste hegyként magasodott előtte. Váli meghúzta az övét, majd öklét rázva dühösen rákiáltott az öccsére:

— Minek jöttél ide, átkozott fajzat?! Ezzel a vasököllel fogom kiverni belőled a lelket!

Szugriva haragjának lángja is magasra csapott, s ő is meglengette öklét Váli előtt. Váli rárohant, és a két majom mint két megvadult bika, eget-földet rázó üvöltéssel összechapott. Váli hatalmas ütést mért Szugrívára, és a számkivetett majom szájából ömleni kezdett a vér. Egész teste vérbe borult. Kitépett egy hatalmas fát, és fejbe vágta vele bátyját. Váli megtántorodott, mint egy óriási hajó, melyet a tenger félelmetes hullámai dobálnak. Szugrívára esett, majd ütlegelni és rugdosni kezdte. A két majom elkeseredetten küzdött, de egy idő után úgy tűnt, ismét Váli

kerekedik felül.

Szugriva rémulten kereste szemével Rámát. Fogytán volt az ereje. Ráma a bokor mögül látta, hogy érkezett az ő ideje. Váli Szugrívára emelte öklét, mire Ráma villámgyorsan kivett egy nyilat a tegezéből, és íja húrjára illesztette. A nyíl süvöltve szelte a levegőt, s úgy találta mellkason Válit, mint egy villámcsapás.

Váliból velőtrázó üvöltés tört ki, és kidöntött faként zuhant a földre. Teste vérben úszott, de nem halt meg: védte az aranylánc, melyet Indrától kapott. Ott feküdt széttépett ruháiban, fénylő ékszerekkel véres testén, mellében Ráma ragyogó nyilával, mint egy földre hullott tarka lobogó.

Ráma és Laksmana a halálosan megsebesült majomhoz léptek. Váli felnyitotta a szemét, és a szelíden mosolygó Rámára nézett. A büszke majomnak nehezeére esett a beszéd.

— Becsületedről és igazságosságodról vagy híres, ó, Ráma — mondta akadozva. — Miért cselekedtél most becstelenül? Mi a bűnöm, hogy így kellett velem elbánnod? Nem támadtam ellened. Becsületes harcot vívtam valaki mással. Miért öltél meg alattomosan, rejteked mögül? A vallásos elvek elítélik, amit tettél. Az igazság és erény köntösében tetszelegsz, de becstelen vagy és gyáva! Elvesztetted uralmad az elméd és az érzékeid felett, s a vágyak és érzelmek kerekedtek felül benned. Szugriva iránti elfogultságodban letértél az erkölcs útjáról! Miért tetted, ó, Ráma? Mit nyertél azzal, hogy megöltél egy egyszerű erdei majmot, aki csupán erdei gyümölcsön él? A szentírások szerint bűnös, aki majmot eszik vagy akár a bundájukat viseli. Mi okod volt arra, hogy elpusztíts? Nem ártottam neked. A szentek elítéli majd tetteidet, s utad a pokolba vezet!

Váli levegőért kapkodott, s lehunyta szemét. Bánta már, hogy nem hallgatott a bölcs és előrelátó Tárára. Íme, ide vezetett fékezhetetlen természete! A mellkasába fúródott nyílveendő tűzként égette. Válit megdöbbenetette Ráma tette. Hogy követhetett el ilyen becstelenséget?

Ráma várt, amíg Váli összeszedi az erejét.

— Ó, Váli! — szólalt meg aztán, amikor a sebesült majom újra kinyitotta a szemét.

— Semmit sem tudsz az erköcsről és a vallásról. A nagy Manu, a vallásos elvek atyja leszármazottjainak adta az egész bolygót. A birodalom felett most Bharata uralkodik, mi, testvérei pedig a szolgálai vagyunk. Kötelességünk, hogy mindenhol segítsük az erényeseket és megbüntessük a bűnösöket. Te, büszke majom, bizony bűnös vagy. Az igazság ősi törvényei szerint a fiatalabb fivérre apjaként kell vigyáznia az idősebbnek, öccse feleségét pedig menyének kell tekintenie. Szörnyű bűnt követtél el, amikor elüldözted az ártatlan Szugrívát, és elvetted feleségét, Rumát. A szentírások a halált írják elő büntetésül annak a fejére, aki saját leányával vagy öccse feleségével hál. Megérdemled hát a büntetést! A bűnös, aki elnyeri méltó büntetését, megszabadul bűneitől, melyek a pokolba taszították volna. Akit a király megbüntet, az megtisztul a bűn szennyétől, és a mennyekbe jut, ám ha a király elengedi a büntetést, magának is bűnhődnie kell. Ne bánkódj hát, mert tiszta lélekkel emelkedhetsz fel, s egy felsőbb bolygóra kerülsz.

— Megtehettem, hogy lesből lőjelek le, mert majom vagy, s nem ember — folytatta Ráma. — Királyok nem harcolnak majmokkal. Ahogy egy király elejthet egy vadat a rejtekéből, úgy lőttem ki rád nyilamat én is.

Váli megrendülve hallgatta Rámát, s szavai meggyőzték. Haragja elszállt, bánata szertefoszlott.

— Hogy vitatkozhatna egy törpe az óriással? — válaszolta a hercegnek. — Ó, Ráma! Nálad jobban senki sem ismeri az igaz elveket. Megérdemeltem büntetésemet: valóban letértem az erény útjáról. Kérlek, bocsáss meg egyetlen szavamért: bánatomban és zavarodottságomban mondtam őket. — Válit elhagyta az ereje, suttogását alig lehetett hallani, ahogy folytatta. — Ó, herceg, most már csak egy dologtól félek: hogy a halálom után Szugriva fiam, Angada esküdt ellensége lesz. Kérlek, békítsd ki egymással a két majmot!

— Szugriva igaz uralkodója lesz a majmoknak — nyugtatta meg Ráma —, és Angadával úgy bánik majd, mint tulajdon fiával.

Váli szíve megbékélt. Közel volt már számára a vég.

Ebben a pillanatban Tára futott ki lélekszakadva a város kapuján, s egyre csak férje nevét kiáltozta kétségbeesetten. Amikor látta, hogy Váli követői hanyatt-homlok menekülnek, jeges rémület járta át.

— Vitéz urad ott fekszik a porban, szívében Ráma nyilával! — mondta végre az egyik majom, akit sikerül megállítania. — Menekülj te is, mert Szugriva átveszi a hatalmat a város felett, és Ráma halálos nyilainak oltalmát élvezve elüldöz valamennyiünket!

Tára ekkor megpillantotta a földön heverő Válit, s mellette Rámát, aki ijára támaszkodva állt. Keserves zokogásban tört ki, s mellét verve, haját tépve megindult feléjük. Úgy rogyott Váli lábához, mint egy hatalmas bérc, amit Indra villámcsapása a földre kényszerített.

— Ó, drága uram! — kiáltott fel fájdalmasan, s a földre vetette magát. Addigra Angada is odaért, és megrendülten ölelte át haldokló apja lábát.

— Kelj fel, ó, tigris a majmok között! — szölongatta Tára. — Miért nem köszöntöd feleséged és fiadat? Gyere, hadd fektesselek puha ágyba: a puszta föld nem királynak való nyoszolya. Ó, uram, te többre becsüled a földet, mint engem, hiszen válaszra sem méltatsz, csak fekszel itt, kitárt karjaiddal őt ölelve! Mi lesz így velem? Merre menjek?

Tára siratta férjét, ahogy a kócsag siratja elveszett párját, s visszaemlékezett, hogyan kergette el Váli Szugrívát, és hogyan vette el a feleségét. Okos asszony volt, s tudta jól: férje ezekkel a bűnökkel hívta ki a halált maga ellen. "Mi lesz most velem? Hogy élhetek ezentúl özvegyként Szugriva oltalma alatt, aki Váli esküdt ellensége? Mi lesz fiammal, Angadával?" — kérdezte magában kétségbeesetten, és szorosan átölelte Váli lábát. Váli még mindig ájultan feküdt, s alig lélegzett.

— Mindannyiunknak meg kell halnunk egyszer, királynőm — vigasztalta Hanumán. — Mindannyiunknak le kell szüretelnünk tetteink gyümölcsét, legyen az akár édes, akár keserű. A bánkódás már nem segít. Váli számára eljött az utolsó perc, s most feljebb emelkedhet. Ne szomorkodj miatta!

Tára felsírt: nem kellett neki az élet Váli nélkül. Lefeküdt férje mellé, azzal az eltökélt szándékkal, hogy követi útját a halálba.

Zokogására Váli magához tért. Lassan körülhordozta a tekintetét, s pillantása Szugríván állapodott meg.

— Drága öcsém — mondta neki szeretettel —, kérlek, bocsáss meg nekem! A sors nem engedte, hogy osztozzunk egymás boldogságában. Fogadd el a trónt, s uralkodj igazságosan a majmok felett! Meg vannak számlálva a perceim; hamarosan Jamarádzsa elé kell állnom. Légy szerető apja Angadának, és vigyázz Táraira is. Okos asszony; mindig kérd ki a tanácsát fontos döntésekben. Kövesd Ráma útmutatását, és igyekezz a kedvébe járni!

Szugriva szomorúan bólintott. Váli ekkor levette melléről a mennyei aranyláncot, és átadta Szugrívának. Aztán Angadához fordult:

— Kedves fiam — lehelte alig hallhatóan —, elhagyom ezt a világot. Szolgáld hűségesen Szugrívát, mintha csak engem szolgálnál!

Azzal békés lélekkel örökre lehunyta a szemét. Tára és Angada átölelték, s végtelen fájdalmukban folyt a könnyük, mint a záporosó. A körülötte álló majmok is keserves sírásra fakadtak:

— Elment a mi jó urunk... Ki fog ezentúl megvédeni minket? Nem volt nála erősebb és bátrabb uralkodó ezen a világon!

Szugriva már bánta, amit tett. Ráma elé állt, és azt mondta:

— Legyek átkozott, amiért halált hoztam saját testvérbátyámra! Bármikor megölhetett volna, de sohasem tette, míg én az első adandó alkalommal az életére törtem! Hogy ülhetnék ezek után a trónra, amit az ő vérével szennyeztem be? Ó,

legyek százszor átkozott, amiért Tára és Angada miattam hullat most keserves könnyeket! Milyen szörnyűséget követtem el! Saját bátyám és királyom megölésének bűne szárad a lelkemen! Nemes király volt, igazságosan és könyörületesen uralkodott népe felett. Hogy lehetnék uralkodó azok után, hogy a másvilágra küldtem? Alattomos tettemre nincs bocsánat, annyi bizonyos. A legjobb lesz, ha én is a fivérem testét elhamvasztó tűzbe ölöm magam!

— Ó, Ráma, kérlek, hadd menjek utána a halálba! — könyörgött Rámának, aki megindultan hallgatta keserű szavait. — Nézd ezt a sok majmot! Mind segítenek majd neked megkeresni Szítát.

Ekkor Tára állt Ráma elé:

— Ó, leghatalmasabb! Én is követem férjemet a tűzbe. Mit ér az életem nélküle? Még ha apszarák veszik is körbe a mennyekben, szemével engem fog keresni, hiszen mindig odaadó felesége voltam! Kérlek, ölj meg azzal a nyíllal, ami Váli életét kioltotta! Férj és feleség egy test, egy lélek. Nem félj attól, hogy bűnt követsz el, ha mindenható nyilad a szívembe hatol! Csupán teljessé teszed vele Váli halálát. Hogy tudnám elviselni, ha elszakítanának tőle? Ó, Ráma, náladnál jobban senki sem tudja, hogy fáj az elválás!

— Nemes hölgy, ne gondolkodj így! — felelte Ráma együttérzően. — Ez a világ bánatot és boldogságot terem minden teremtettt élőlény számára, sorsuk szerint. Akárhová mész, a sorsod nem kerülheted el. Élj békében! Miután letelt a gyász ideje, épp annyi örömed lesz, mint annak előtte. Fiad lesz a trónörökös, téged pedig tisztelet övez majd. Ezt rendelte számodra a gondviselés, ó, Tára! Egy hős feleségének sohasem szabad siránkoznia. Cselekedj úgy, ahogy az erkölcs parancsolja. Fogadd el férjed öccsét uradként, és szolgálj, ahogyan Válit szolgáltad, amíg élt.

Tára csöndben hallgatta Rámát, és mélyen szívébe zárta szavait. Ráma most Szugrívához fordult.

— Légy most erős, Szugriva! Meg kell adnod bátyádnak a végtisztességet, gondoskodnod kell róla, hogy illően eltemessék. Mit használsz a lelkének, ha csupán sírsz? Hagyj fel a kesergéssel, cselekedned kell! Az idő nagy úr. Váli nem állhatott ellen parancsának, s egy olyan hajlékra távozott, melyet tetteivel kiérdemelt. Ugyanez az idő most téged ösztökél, hogy tedd meg, amivel bátyádnak tartozol, s hajtsd végre vallásos kötelességedet.

Szugriva nem válaszolt. Szíve még mindig nehéz volt a bánattól és az önvádtól.

— Ó, Szugriva! — biztatta Laksmana is. — Gondoskodj róla, hogy bátyádat illendően elhamvasszák!

Szugriva szolgálói már szaladtak is, hogy teljesítsék a parancsát.

Ráma Tárára nézett, s így szólt:

— Királynő! Ne bánkódj tovább! Mi dolgod volt valaha is ezzel a halott testtel? Élettelen anyagok halmaza csupán. Az, akit szerettél, a lélek, nem a test. Egyedül a tudatlanság okozza, hogy a testet tekintjük kapcsolataink alapjának, s másokat férjünknek, fiunknak vagy barátunknak nevezünk. A lélektől távol állnak ezek az elnevezések. Léte örök, s csak egy pár rövid évig marad a testben. E röpke utazás során, melyet a testünkben töltünk, számtalan emberrel kerülünk kapcsolatba, de az idő mindannyiunktól elválaszt bennünket. A léleknek csak az nyújt valódi boldogságot, ha Istennel lehet. Váli most közelebb került örök helyzetéhez. Nincs hát miért sírnod, királynő!

Váli gyászoló rokonai megvigasztalódtak Ráma szavaitól, és készülődni kezdtek búcsúztatására. Testét gyönyörű, fából faragott gyaloghintóra helyezték. Nyolcvan jól megtermett majom emelte a vállára, s elindultak a folyó felé. A gyászoló asszony nép előttük haladt, és virágszirmokkal meg drágakövekkel hintették teli az utat. Kétoldalt bölcs vánarák énekeltek szent himnuszokat.

Hamarosan a folyópartra értek, és Tárán újra erőt vett az elkeseredés.

— Ó, hős! — zokogta. — Miért nem nézel többé reánk? Nézd, feleségeid mind sírva

követnek utadon. Itt vannak tanácsadóid is, a bánat feneketlen óceánjában vergődnek. Ó, Váli, adj nekik parancsot, ahogyan hajdan tetted! Küldd el őket, hadd maradjunk kettesben, szerelemtől ittasan!

Szugriva és Angada a máglyára helyezték Váli testét. Angada meggyújtotta a tüzet, s körüljárta apját, aki immáron útjára indult a következő világ felé. Mindannyian fürdőt vettek a folyóban, s szent vizet ajánlottak Váli eltávozott lelkének.

A szertartás végeztével Szugriva és tanácsosai Ráma és Laksmana köré gyűltek.

— Ó, Rághava! — szólalt meg Hanumán. Ahogy két kezét összetéve Ráma előtt állt, a Méru aranyló hegycsúcsának tűnt. — Neked köszönhetjük, hogy Szugriva elnyerte a vánara királyság feletti uralmat. Az engedelmeddel most királlyá koronázzuk. Kérlek, gyere velünk Kiskindhjába!

— Apám parancsának engedelmeskedve még egy faluba sem teszem be a lábamat tizennégy esztendeig, nemhogy egy városba. Eredjetek, ültessétek trónra Szugrívát! Én magam a városon kívül ütök tanyát.

— Ó, Szugriva! — fordult most Ráma a majmok királyához. — Maradj néhány hónapig a városodban. Hamarosan itt a monszun, s az eső miatt nem indulhatunk Szítá keresésére. Ám amint véget érnek az esőzések, seregeidet küldd szét a világba, hogy megtalálják a hercegnőt!

Szugriva elbúcsúzott Rámától, s kíséretével a hatalmas barlang mélyén fekvő városba, Kiskindhjába indult, ahol hamarosan királlyá koronázták. A vánarák népe egyre csak Rámát és Laksmanát magasztalta. "Micsoda öröm, hogy a két ajódhjai herceg így kitüntet bennünket a barátságával!" — gondolták. Szugriva a sok-sok bujdosás után végre visszatérhetett feleségéhez, Rumához. Boldogan teltek napjai Váli csodás palotájában, s egyre az esős évszak végét várta, amikor újra Ráma szolgálatába szegődhet, s visszafizetheti neki adósságát.

Tizenkettedik fejezet

A majmok Szítá keresésére indulnak

Ráma és Laksmana egy barlangba költözött a közeli Prasravana-hegy tetejére. Idejüket áldozatok bemutatásával és beszélgetéssel töltötték, Ráma gondolatai azonban mindig Szítán jártak. Egyetlen vigaszát abban lelte, ha róla beszélhetett. Alig várta, hogy véget érjen az esős évszak, és útnak indulhasson, hogy felkutassa szeretett hitvesét. Ahogy múltak a napok, az esőzés lassan alábbhagyott. Kitisztult az ég, mindenütt darvak rikoltozása visszhangzott. Az esős évszak véget ért, ám Szugriva felől nem érkezett hír.

— Ó, nemes öcsém, a vánarák királya bizonyára elfeledte ígését — szólt Ráma Laksmanához. — Hol késlekednek hírnökei, hogy tudassák velünk, megtalálták-e Szítát? Ó, Laksmana, félek, hogy örökre elveszítettem a kedvesem! Vajon mit csinálhat most? Biztosan rám gondol, ahogyan én is őrá, és biztosan zokog fájdalomában, ahogyan én is!

Rámának most is ugyanúgy fájt Szítá elvesztése, mint amikor négy hónappal azelőtt erőszakkal elhurcolták. Tehetetlennek érezte magát. Amióta a ráksasza elrabolta, egy cseppet sem jutott közelebb ahhoz, hogy megtalálja hitvesét. És most Szugrívában is csalódnia kell, pedig ő volt utolsó reménysége! Bánattól összetörten horgasztotta le fejét, ám Laksmana eltökélten így szólt:

— Kedves bátyám, nincs idő a kesergésre! Minden erőnkkel azon kell fáradoznunk, hogy megtaláljuk a hercegnőt. Kedvesedet senki sem tarthatja sokáig rabságban. Szedd össze magad! Elég a tétlenségből!

Ráma nagy sóhajjal körbehordozta tekintetét a tájon. A barlang alatt elterülő fennsíkon az esővíz hatalmas tóvá gyűlt össze, vizében fehér és vörös lótuszok közt hattyúk és darvak játszadoztak vígan. Békabrekegés és pávák rikoltozása hallatszott, a távolban elefántok trombitáltak. A tarka erdei virágok körül virágportól megrészegült nagy, fekete méhek döngicséltek. A monszun idején oly

vadul száguldó szél az ég mély kékjén most lágy szellőként fújdogált. Őszt idézett minden látvány és nesz. Ráma gondolataiba merült. Hol lehet Szugriva? Elfeledte volna, mivel tartozik a barátjának, most, hogy saját gondja megoldódott? Hogy lehet ilyen hálátlan?

— Ez a négy hónap olyan hosszúnak tűnt, mint négyszáz esztendő — mondta öccsének. — Ó, Laksmana, alig vártam, hogy véget érjen az esős évszak, és Szugrívával együtt Szítá keresésére indulhassunk. Hiába tettem neki nagy szívességet, a majmok gonosz királya most mégis semmibe vesz. Látja, hogy magamra maradtam, elvesztettem a királyságomat, és erdei remeteként tengetem az életem, így aztán felém se néz!

Megkérte Laksmanát, menjen el Kiskindhjába, és mondja meg Szugrívának, hogy a hálátlannál nincs becstelenebb lény. Talán elfeledte, mit tett érte Ráma, és mit ígért ő ezért cserébe? Talán újra látni akarja Rámát, amint pattanásig feszíti íját, és dühödten harcol a csatamezőn? Hallani akarja íjhúrjának ezer mennydörgéshez hasonlatos hangját? Milyen különös, hogy Szugriva elfeledte, Ráma hogyan ölte meg egyetlen nyilával Válit, akit ő maga képtelen volt legyőzni! Ráma szeme vérben forgott a dühtől.

— Nyilvánvaló, hogy Szugriva, miután visszakapta rég elvesztett királyságát, belefeledkezett a világi örömökbe. Bortól és nőktől mámorosan dehogyis emlékszik adott szavára! Mondd meg neki, öcsém, hogy Váli útja még előtte is nyitva áll! Rokonaival együtt bátyja után küldöm, ha nem tartja be, amit ígért! Jobb, ha megszívleli intő szavam, különben hamarosan viszontlátja Válit!

Laksmana maga is haragudott a majomkirályra. Biztosította bátyját, hogy tüstént Kiskindhjába indul, és a halál birodalmába küldi Szugrívát. A kicsapongó és erkölcstelen majom nem érdemli meg a hatalmat. Angadát kell a trónra ültetni, ő biztosan a szíven viseli majd Szítá sorsát. Szugrívát pedig késedelem nélkül meg kell büntetni!

Azzal Laksmana felpattant, és már nyúlt is a fegyvereiért. Rámának azonban mostanra már alábbhagyott a dühe. Megállította öccsét:

— Nem lenne illő azonnal megölnöd Szugrívát. Először szép szóval próbáld meggyőzni! Emlékeztess a barátságunkra és az ígéretére, így talán fel tudod ébreszteni benne a kötelességtudatot! Ó, Laksmana, ne használd mindjárt goromba szavakat! Végtére is Szugriva csak egy majom.

Laksmana beleegyezően rábólintott bátyja szavaira, bár dühe egy cseppet sem csillapodott. Kilépett a barlangból, és sietve Kiskindhjába indult. Szikláról sziklára ugrált le a hegyoldalon, és egész úton azon járt az esze, mit mond majd Szugrívának. Engedelmeskedik Ráma parancsának, de szemernyi ellenszegülést sem fog eltűrni. Ha az a rest majom nem lát hozzá tüstént a kötelességéhez, nagyon megbánja! Hogy merészeli elhanyagolni Rámának tett ígéretét?! Mit képzelsz magáról?! Laksmana dühösen az ajkába harapott, s egyre elszántabban sietett a majmok városába.

Kiskindhjában Hanumán is észrevette, hogy bár véget ért az esős évszak, Szugriva semmi hajlandóságot nem mutat arra, hogy Szítá keresésére induljon. Az okos miniszter alaposan végiggondolta a dolgot. Ráma minden bizonnyal szigorúan megtorolja majd, ha Szugriva nem tartja be az ígéretét. Odament az érzéki örömökbe belefeledkezett vánara királyhoz, és barátságosan megszólította:

— Visszakaptad királyságod, hírneved és gazdagságod, ó, Szugriva! Most rajtad a sor, hogy megnyerd szövetségeseid jóindulatát. Annak a királynak a hatalma, hírneve és dicsősége, aki becsületesen bánik a szövetségeseivel, egyre csak nő. Ha kincstárát, hadseregét, szövetségeseit és saját magát egyformán fontosnak tekinti, hatalmas birodalom felett fog uralkodni, ám ha valamelyiket elhanyagolja, nagy bajt zúdít a nyakába.

Hanumán emlékeztette Szugrívát Rámának tett ígéretére: elérkezett az idő, hogy Szítá keresésére induljanak. Jobb, ha tüstént majmokat küld a hercegnő felkutatására, mielőtt Ráma kérése megérkezik rá. Szégyenletes lenne, ha Szugriva nem

cselekedne gyorsan, hogy visszafizesse adósságát szövetségeseinek és barátjának.

Szugriva hálás volt Hanumánnak a bölcs és idejében érkezett tanácsért. Belátta, hogy megfélekedezett a kötelességéről. Rögvest kiadta a parancsot tanácsosainak:

— Hívjátok ide az összes vánara tábornokot! Fürge és bátor majmokra van szükségem. Küldjétek szét tízezer katonát a vánarák lakta vidékekre, hogy a legjobb majomharcosokat hozzák a fővárosba! Aki tizenöt napon belül nem tér vissza, a fejével játszik!

Meghagyta Hanumánnak és Angadának, hogy állítsák ki a hadsereget, majd visszavonult termeibe.

A majomseregek néhány napon belül gyülekezni kezdtek a város határában: elefántokhoz, hegyekhez és felhőkhöz hasonlatos majmok érkeztek mindenfelől. A hős vánarák olyanok voltak, akár az izmos tigrisek. A hideg futkározott a hátán annak, aki látta sötét, félelmetes alakjukat. Némelyikük ereje száz elefántéval felért, mások még náluk is tízszer, sőt százszor erősebbek voltak!

Tízezrével tolongtak Kiskindhjá kapui előtt Szugriva parancsára várva, amikor a távolban felbukkant Laksmana délceg alakja. Amikor meglátták a haragosan közeledő herceget, kezében hatalmas íjával, rettentően megijedtek. Néhányan közülük, akik nem ismerték fel, hatalmas fákat csavartak ki gyökerestől, vagy sziklákat ragadtak meg, hogy megvédjék a várost a támadástól. Mások ijedten szétszaladtak, amikor Laksmana magasba emelt íjával a városkapuhoz ért, és Szugríváért kiáltott. A támadásra kész majmok látványa még inkább felingerelte a herceget. Zihált és a szája szélét nyalogatta.

Angada azonnal odasietett. Hátrébb parancsolta a katonákat, és Laksmana elé állt, aki olyan volt, mint az univerzumot elpusztító tűz. Remegő szívvel a lába elé borult, és nagy tisztelettel köszöntötte. Laksmana tajtékozott a dühtől, de uralkodott magán, és szelíden szólt Angadához.

— Kedves gyermekem, kérlek, tudasd Szugrívával, hogy megérkeztem! Azért

jöttem, mert mélységesen lesújt bátyám szenvedése. Kérd meg a királyt, jöjjön és hallgassa meg Ráma üzenetét!

Angada ismét meghajolt, majd sietősen távozott, hogy értesítse Szugrívát. Berohant nagybátyja lakosztályába, ám Szugriva az előző esti mulatozástól másnaposan még aludt. Nem volt rajta más, csak néhány zilált virágfüzér. Értetlenül pislogva, lassan felült az ágyában. Néhány majom nagy zajjal közeledett a hálószoba felé — nagyon féltek a dühös Laksmanától. Szugrívát hamar magához térítette az egyre növekvő hangzavar. Szégyenkezve felállt, miközben Angada elmagyarázta neki a történeteket.

Szugriva megparancsolta Angadának, hogy azonnal vezesse elé Laksmanát. Hogy is várakoztathatta a kapu előtt? Az ajódhjái hercegnek legalább akkora tisztelet jár, mint magának Szugrívának! Angada Hanumánnal együtt visszaroht a kapuhoz, hogy bebocsássák Ráma öccsét.

Laksmana még mindig dühösen fújtatva tekintett végig a városon. A széles utakat mennyei drágakövekkel kirakott paloták és templomok szegélyezték, csillogásuk az egész várost ragyogó fénybe vonta. Az út mentén patakok csörgedeztek, a ligetekben árnyat adó fák hajladoztak gyümölcsük roppant terhe alatt. Ahogy végighaladt Kiskindhjá főutcáján, Laksmana szeme megakadt az előkelő majmok alabástrom palotáin, melyek úgy ragyogtak, akár a napsugárban fürdő báránfelhők. A párkányokról hatalmas virágfüzéreket csüngtek alá, a kőcsipkés ablakokból aloé és szantálfa illatú füstcsík kígyózott elő. Mind közt Szugriva palotája volt a legpompásabb.

Hét gondosan őrzött kapun kellett áthaladniuk, míg végre Szugriva király lakosztályához értek. Ahogy beléptek, Laksmana drága selyemmel borított arany és ezüst kereveteket pillantott meg. A szobákban gyönyörű, arany ékszereket és virágfüzéreket viselő vánara hölgyek sétálgattak, bokacsengengettyűik vidáman csilingeltek. A belső termekből lágy muzsika hallatszott. Laksmanát mindez csak

még jobban kihozta a sodrából. Ez az arcátlan majom itt mulat, miközben Rámát elemésztí a bánat! Megpendítette íján a húrt; csak úgy zengett bele a palota.

Szugriva megrémült. Nyomban tudta, hogy ez Laksmana lehet, senki más.

— Eredj, köszönts Laksmanát! — utasította a mellette ülő Tárát. — Egy nő jelenlétében nem mutatja ki a dühét. Békítsd meg kedves szavakkal, mert amíg ilyen állapotban van, nem merek a szeme elé kerülni.

Tará felállt, és kiment a szobából. Övének arany zsinórja kibomlott, a bódultságtól egy kicsit bizonytalanul lépkedett. Karcsú derekát mélyen meghajtva, tisztelettudóan üdvözölte Laksmanát, mire ő szerényen a földre szegezte tekintetét. Tará kedves szavainak hallatán dühe alábbhagyott.

— Uram, mi az oka haragodnak? — faggatta gyengéden Tárát. — Ki az, aki nem engedelmeskedett parancsodnak? Ki az a vakmerő, aki az erdőtűz ellen rohan, amely éppen száraz fák rengetegét emésztí fel?

— A férjed bizonyára elfelejtette, hogy mi a kötelessége — válaszolta Laksmana még mindig ingerülten. — Úgy látom, csak az élvezeteket hajszolja. Négy hónap telt el, de semmi jele annak, hogy betartaná a szavát. Csak iszik, veled tölti minden percét, és közben fittyet hány a múltó időre. Ó, Tárát! A bölcsek mindig is úgy tartották, hogy az ivás a vallástalanság gyökere. Kérlek, emlékeztess Szugrívát vallásos kötelességére!

Tará könyörögve esedezett Laksmana bocsánataért. Szugriva végtére is csak egy majom — nem csoda, ha áldozatul esett a bujaságnak. Néha még az erdőben élő nagy szenteket is hatalmába keríti a vágy, egy olyan majomról nem is beszélve, akit gyönyörű nők vesznek körül. A testi vágyak befolyása alatt az ember elveszíti minden időérzékét, és azt sem tudja, hol van. Elfelejtí kötelességét, nem törődik az illemmel, és teljesen elmerül a gyönyörökben. Tará biztosította Laksmanát, hogy Szugriva, Ráma odaadó szolgája lévén, mindig arra vágyott, hogy teljesítse a parancsát. Megbánta már a hanyagságát, és alig várja, hogy beszélhessen

Laksmanával.

Azzal Szugriva szobájába vezette a herceget. Szugriva egy arany kereveten ült felesége, Rumá társaságában. Tündöklő ékszerekkel és mennyei virágfüzérékkel ékes, gyönyörű vánara nők vették körül. Szeme zavaros volt az italtól, drága selyemruhája rendetlenül lógott szantálpéppel bedörzsölt, izmos testén, mellkasán Váli csodálatos aranylánca csillogott.

Amikor Laksmana ebben az állapotban megpillantotta a majmok királyát, újra feltámadt benne a harag. Villámló tekintettel nézett rá, ajkát dühösen összeszorította. Zihálva szedte a levegőt, keze ökölbe szorult, és vérben forgó szemmel meredt Szugrívára. A majomkirály felpattant a kerevetről, mint egy délceg zászló, melyet Indra tiszteletére hirtelen vigyázzba emelnek. Összetett kézzel Laksmana elé járult, és mélyen meghajolt.

— Nincs szívtelenebb teremtmény, mint az, aki hamis ígéretet tesz a barátjának! — kiáltotta Laksmana. — Különösen, ha az a barát nagy szívességet tett neki! Ó, majmok ura! Az, aki hálátlanságból nem fizeti vissza a barátok szolgálatát, megérdemli a halált!

Laksmana bizony már régen elfelejtette, hogy Ráma arra kérte, először kedvesen beszéljen Szugrívával. Ez a majom nem érdemel könyörületet! Itt heverészik, miközben Ráma a hegy barlangjában emészti magát! Laksmana most már végképp szabadjára engedte haragját. Mennydörgő hangja betöltötte Szugriva tágas termeit.

— A hálátlanságnál nincs nagyobb bűn! Önző vagy, buja és hazug! Megkaptad, amit akartál, üres ígéreteket tettél, s aztán egyszerűen csak belevetetted magad az élet örömeibe! Majd megbánod még a hanyagságod, amikor Ráma lángoló nyilai feléd süvitenek! Hamarosan viszontlátod Válit!

Tará arra kérte Laksmanát, legyen türelemmel. Szugriva egy közönséges élőlény, aki az érzékei rabszolgája. A test követeléseinek bizony nem könnyű ellenállni. Egyszer még a nagy Visvámitrát is száz esztendőre rabul ejtették az érzéki örömök,

akárha egyetlen nap lett volna az egész. De Szugriva most már tudja, mi a kötelessége! El is küldött egy csapat majmot, hogy toborozzanak hatalmas sereget, amely Szítá keresésére indulhat majd.

Tará nagy hévvel győzködte a dühös Laksmanát.

— Váli azt mondta, hogy százmillió erős ráksasza él Lankán. Azokat mind le kell győznie annak, aki el akarja pusztítani Rávanát. Szugriva ezért most akkora sereget akar kiállítani, amivel majd szembeszállhat velük. A hadsereg néhány nap múlva harcra kész. Ne légy hát olyan dühös! Hamarosan elindulnak, hogy megkeressék Szítát.

Laksmana kicsit megenyhült, amikor azt hallotta, hogy Szugriva mégsem felejtette el teljesen, amit ígért. Most már higgadtabban bólintott.

Amikor Szugriva látta, hogy Laksmana már nem haragszik annyira, megszólalt:

— Amim csak van, mind Rámának köszönhetem. Hogy tudnám ezt valaha is visszafizetni neki? Ráma egyedül is meg tudná találni Szítát, de olyan kegyes, hogy ehhez engem használ eszközü. Annyira jó hozzám! Szolgálni szeretném, bármi módon. Kérlek, bocsásd meg, ha valami rosszat tettem, hisz tudod, hogy nincs hibátlan szolga!

Laksmana már szégyellte, hogy annyira elragadtatta magát.

— Ha te mellette állsz, a bátyám minden áldást megkap, ó, derék majom — mondta kedvesen. — Érzem, hogy a te támogatásoddal hamar végez majd az ellenséggel. Kérlek, bocsásd meg kíméletlen szavaimat! A fájdalom, amit fivérem bánata miatt érzek, teljesen elvette az eszem. Most azonban induljunk Rámához!

Szugriva intésére nyomban előállt egy hatalmas gyaloghintó. Beszálltak, és a tanácsosokkal együtt útnak indultak a Prasravana-hegy felé.

A szolgák fürgén vitték a fehér baldachinnal borított arany gyaloghintót. A hosszú menetet kagylókürtök és üstdobok hangja kísérte. Szugrívát talpig felfegyverzett majomkatonák vették körül. Két oldalról szolgák legyezték, az udvari

dalnokok pedig hőstetteiről énekeltek.

Nemsokára Ráma barlangjához értek. Szugriva leugrott a gyaloghintóról, és Ráma lábai elé vetette magát. Ráma gyengéden felemelte a földről, és nagy szeretettel a keblére ölelte. Aztán leültette maga mellé, és így szólt:

— Egy király akkor bölcs, ha tudja a rangsort a vallás, az anyagi gyarapodás és a világi gyönyörök között, és mindegyikre elegendő figyelmet szentel. Aki csupán az érzéki örömöknek hódol, miközben a másik kettőt elhanyagolja, egy szép napon arra ébred, hogy elbukott, hasonlóan ahhoz az emberhez, aki egy fa tetején hajtotta álomra a fejét, s reggel a földön találja magát. Az a király, ó, Szugriva, aki jámbor szövetségeseket nyer meg magának, a bűnös ellenséget pedig elpusztítja, nagy érdemeket szerez a vallás terén! Elérkezett az idő, amikor te is kivívhatsz magadnak némi érdemet. Mondd, mit tettél eddig?

— Ó, Ráma! Mindörökre a lekötelezettek vagyok azért a sok kedvességért és jóért, amit értem tettél! Sok ezer vánarát küldtem szét az országban, hogy toborozzanak hadsereget. Hamarosan sok millió harcra kész majom és medve sereglük majd a fővárosba. Valamennyien félistenek és gandharvák ivadékai, kiváló harcosok, akik tetszés szerint képesek változtatni az alakjukat. Mérhetetlenül hatalmas sereg lesz nemsoká a kezemben, s meglásd, hamarosan megtaláljuk Rávanát! Egyszer s mindenkorra végzünk vele, és megmentjük Szítát!

Ráma felderült. Arca olyan lett, mint egy teljes pompájában virító kék lótuszvirág, melynek szirmain a tóparti fák levelének zöldje tükröződik halványan.

— Csak egy hozzád hasonló nemes lélek tud ekkora jót tenni a barátaival! — ölelte meg Szugrívát. — Ha te mellettem állsz, bátran nézek szembe az ellenségeimmel. Ó, Szugriva! Te vagy a legkedvesebb jóakaróm. Hálás vagyok a segítségéért!

Beszélgettek még egy darabig, töprengtek, hogyan keressék meg Szítát, aztán Szugriva visszament a városba, hogy kihallgassa küldötteit, akik sorban tértek vissza az összetoborzott katonákkal.

Sok millió bőszejő majomharcos özönlött Kiskindhjába, lépteik alatt dűbörgött a föld, a nyomukban támadt porfelhő elsötétítette a napot. A fák úgy rázkódtak, hogy leveleik és virágaik záporosóként hullottak a földre. A környéket hegymagasságú majmok lepték el. Arany, rézvörös meg égszínkék szőrű vánarák gyűlekeztek a város körül, de akadt köztük olyan is, aki fehér volt, mint a hold, vagy fekete, mint egy viharfelhő. Karmuk és foguk éles volt, akár a hegyekben vadászó oroszláné.

A csapatok vezérei parancsra várva a király elé álltak. Szugriva Rámához vitte őket, és míg a kapitányok Ráma lába elé borultak, ő sorra bemutatta hadvezéreit.

— Erényes, bátor, jó harcosok valamennyien! Tudnak a földön, a vízen és a levegőben járni. Fáradságot nem ismernek, vitézségükről, hőstetteikről messze földön híresek, és sok millió hasonlóan hős katona felett rendelkeznek. Ó, Ráma, ezek a vánarák mind a te utasításodra várnak. Kérlek, parancsolj velük!

— Az első teendő — mondta Ráma komoly arccal —, hogy megtudjuk, él-e még szeretett hitvesem. Ó, derék király, tudd meg, hol van Rávana birodalma! Ha egyszer megtaláltuk, onnantól kezdve tudni fogjuk, mit tegyünk!

Szugriva négyfelé osztotta a sereget, és szétküldte őket a négy égtáj irányába. Részletesen leírta nekik azokat az országokat, amelyeket át kell kutatniuk, majd hozzátette:

— Egyetlen hónap áll a rendelkezésekre, azután vissza kell térnetek. Aki egy hónap leforgása alatt nem tér vissza, halál fia. Egyetlen pillanatra se felejtsetek el Rámát és a célt, amiért elindultatok. A szerencse legyen veletek!

Szugriva megkérte Hanumánt, hogy segítsen Angadának a déli csapat vezetésében. Az volt a sejtése, hogy azon a vidéken fognak rábukkanni Rávanára, hiszen arra látták repűlni, amikor elrabolta Szítát.

— Se égen, se földön nincs teremtett lélek, aki utadat állhatná — mondta neki búcsúzól. — Ó, szélsten bátor fia! Vitézségben nem maradsz el atyád mögött. Nem született még olyan lény a földön, aki erőben felvehetné veled a versenyt. Benned van

minden reményem. Kérlek, találd meg Szítát!

Ráma hallotta a szavait, és látta Hanumán eltökélt arckifejezését. Hanumán épp oly biztos volt a sikerben, mint amennyire Szugriva bízott abban, hogy minisztere megtalálja Szítát. Ráma kimondhatatlanul boldog volt. Átadott Hanumánnak egy gyűrűt, amelybe a saját neve volt belevésve, és azt mondta:

— Fogd ezt a zálogot, ó, drágakő a majmok között, és add át Szítának! Ebből majd tudni fogja, hogy én küldtelek. Érzem, hogy hamarosan találkozol a hercegnővel!

Hanumán elvette a gyűrűt, és áhítattal a homlokához érintette. Ezután Ráma lábai elé borult, és áldását kérte küldetéséhez, majd, akár a csillagmiriádok által övezett telihold, távozott csapatával.

A többi vánara és medve is sietve útra kelt. Kiabálva, rikoltozva, mennydörögve, bömbölve, morogva és sivítva futottak a szélrózsa minden irányába. Innen is, onnan is a hadvezérek kiáltozása hallatszott:

— Megölöm Rávanát és visszahozom Szítát!

— Egy szál magam végzek azzal a démonnal! Megmentem Dzsánaka leányát még a pokol tüzéből is!

— Ha kell, ledöntöm a fákat, szétzúzom a hegyeket, kiköpülöm a tengert is, de megtalálom a hercegnőt!

— Én még az óceánt is átugrom, még ha nyolcszáz mérföld széles is!

— Megkötözöm a Méru-hegyet, leszálok a pokol bugyraiba, de addig meg nem állok, míg rá nem lelek Szítára!

A hetvenkedő majmok lassan tovatűntek a messzeségben. Amikor mind elmentek, Ráma Szugrívához fordult:

— Ó, Szugriva, honnan ismered ilyen jól a világ országait? Úgy beszéltél róluk a tábornokaidnak, mint aki mindent tud e távoli vidékekről!

Szugriva elmesélte, hogy a világ minden zegét-zugát bejárta, amikor Váli elől

bujdosott.

— Feldühödött bátyám végigkergetett az egész földtekén. Válsó a nyomomban szinte egy szempillantás alatt keresztülfutottam a földet, míg végül eszembe jutott Matánga átka, és meghúzódtam a Risjamúka- hegyen. Oda már nem tudott követni.

Ráma szívből nevetett Szugriva történetén. A két jóbarát még beszélgetett egy darabig, aztán Szugriva visszament Kiskindhjába, hogy ott várja be a kiküldött csapatok visszatértét.

Szugriva majom- és medvekatónái elszántan folytatták a keresést. Átkutattak minden falut és várost. Átfésülték az erdőket, megmászták a hegyeket, még a tavak és folyók vizét is megnézték, nem oda rejtette-e véletlenül a hercegnőt a démon. Felderítették az összes barlangot, bemásztak minden odúba. Elmúlt az egy hónap, de nem jártak sikerrel. A csapatok egymás után tértek vissza szégyenkezve Kiskindhjába.

Észak felől Szatabáli jelentette csalódottan csapatai kudarcát. Vináta keletről érkezett, de ő sem számolt be sikerről. Nyugatról Szuséna tért vissza, ám ő sem találta meg Szítát. Már csak egy csapat hiányzott: Hanumán és Angada csapata, akik dél felé vették útjukat.

Ez a csapat nagyon messzire elkalandozott. A hónap már csaknem eltelt, de Szítának nem akadtak a nyomára. Végül érkeztek a Vindhjá hegyeket övező sík vidékre. A környék elhagyatott volt, teli barlangokkal és sűrű, sötét erdővel. Víz nem fakadt itt, embernek nyoma se volt sehol. A vidék egy szent átka miatt változott vadonná, aki fia halála miatt dühödött fel.

Majmok ezrei fésülték át a területet. Ahogy egyre beljebb hatoltak a félelmetes rengetegbe, hirtelen egy hatalmas ráksaszával találták szembe magukat. A hegynyi démon rájuk kiáltott:

— Útött az utolsó órák!

A vánarák nekigyürkőztek, hogy megküzdjenek vele. Angada azt hitte, magával

Rávanával van dolguk. Dühödten rohant a prűszkölő ráksaszára, az meg felemelte az öklét, hogy agyoncsapja a merész majmot. Angada egyetlen szökkenéssel kitért az ütés elől, és reptében hatalmas tenyerével fejbe kólintotta a démont. Ütésének erejétől a démon vért hányva, holtan zuhant a földre. Amikor a majmok közlről megvizsgálták, és látták, hogy nem Rávana az, folytatták a keresést.

A Vindhjá hegyvonulat teli volt barlangokkal. A majmok gondosan átkutatták valamennyit. Minden sziklát megmászta, minden erdőt, minden ligetet végigfűrkésztek. Egyre délebbre húzódtak, de nem találták Szítát, és ettől egyre jobban elcsüggedtek. Letelt a hónap, de még mindig nem tudták, hol lehet Szítá.

Egy nap fáradtan és szomjasan egy hatalmas barlang tátongó szája elé értek. Látták, hogy vizes szárnyú madarak szállnak kifelé a barlangból, ezért úgy döntöttek, bemerészkednek. Hogy a sötét barlangban el ne tévedjenek, egymásba kapaszkodtak, egy nyolcmérföldes láncot alkotva. Fejük fölött szárnyak suhogását és denevérek rikoltásait hallották, a távolban fel-felbőgött egy tigris vagy egy oroszlán. Ahogy azonban egyre beljebb hatoltak a barlangba, egyszer csak pislákoló fényre lettek figyelmesek a távolban. Megszaporázták lépteiket, míg végül egy hatalmas, föld alatti terembe értek, melyet sok ezer tündöklő aranyfa világított be. A fákon tarka virágok és levelek pompáztak, a sok gyümölcs mint megannyi rubin és smaragd ragyogott ágaik között. A fák lótusszal borított tavakat szegélyeztek, melyeknek kristálytisza vizében aranyhalak úszkáltak, a parton drágakővel kirakott padok sorakoztak. Arannyal és ezüsttel teli korsók heverték szerteszét, egy-egy fa tövében drágakő-dombocskák emelkedtek. Néhány aranykastélyt is megpillantottak az ámuló vándorok. Falaikat igazgyöngyökből rakott mozaikok és szantálfából készült faragások díszítették, bejáratuknál pompás gyaloghintók pihentek. A padlót leírhatatlan szépségű éteri kelmék borították, arany asztalokon ínycsiklandó ételek és mennyei italok hívogatták az éhes vándorokat.

A majmoknak földbe gyökerezett a lába. Szájtátva bámultak, mígnem egy kissé

távolabb észrevettek egy fekete őzbőrbe öltözött remete hölgyet. Meditációban elmerülve ült, misztikus ereje ragyogó fénybe vonta alakját. Hanumán odament hozzá, és tisztelettudóan megkérdezte tőle, hogy ki ő, és kié ez a barlang.

A hölgy neve Szvajamprabhá volt, és elmondta, hogy a barlangot, összes csodálatos tartozékával együtt Maja, a démonok misztikus képességekkel megáldott építész hozta létre. Egy ideig maga is itt lakott, de Indra megölte, amikor összeszólalkoztak egy apszara miatt. Az apszara azután Szvajamprabhá szolgálóleányaként szintén itt lakott, de azóta visszatért a mennyekbe, magára hagyva Szvajamprabhát, aki így teljesen átadhatta magát magányos elmélkedésének.

Az askéta hölgy alaposan szemügyre vette a majmokat. Tudta, hogy Ráma szolgálóival áll szemben. Meditációjában már látta Őt, és felismerte isteni voltát. Örült, hogy szolgálatot végezhet Rámának azzal, hogy vendégül látja a szolgálait. Bőségesen megvendégelte őket finomabbnál finomabb ételekkel és italokkal, amitől azok új erőre kaptak. Evés közben elmesélték neki, mi járatban vannak.

Amikor jóllaktak, a barlang lakója megkérte őket, hogy csukják be a szemüket. A majmok engedelmeskedtek, és egy pillanat múlva varázslatos módon ismét a barlang bejáratánál találták magukat. Szvajamprabhá elbúcsúzott tőlük, majd eltűnt a barlang szájában.

A majmok csodálkozva álltak a barlang előtt. Felfrissültek a mennyei lakomától, s újult erővel folytatták a keresést. Egyre délebbre hatoltak, míg végül a déli óceán partját is elérték. Amikor látták, hogy már mindent átkutattak és Szítát mégsem találták, nagy elkeseredés lett úrrá rajtuk. Hat hét telt el azóta, hogy elhagyták a fővárost. Félték Szugriva haragjától. Leültek, hogy kigondolják, mitévők legyenek.

— A király biztosan megölet bennünket, ha késve, dolgunk végezetlen térünk vissza. Ezért amondó vagyok, nincs értelme szégyenszemre hazatérni a rossz hírrel. Inkább telepedjünk le az óceán partján, és koplaljunk, amíg élet van bennünk! —

javasolta Angada.

Néhányan egyetértettek, a legtöbb majom mégis úgy vélte, folytatni kell a keresést, mielőtt végképp feladnák. Egyikük azt javasolta, menjenek vissza a barlangba, és életük végéig éljenek ott boldogan. Ezt sokan egyetértéssel fogadták.

Hanumán mérgesen felhorkant:

— Ó, vánarák! Én egy cseppet sem értek egyet ezzel az ötlettel! Nem szabad elfelednünk, hogy mivel bízott meg urunk, hiszen ha cserben hagyjuk, az olyan, mintha ellene fordulnánk. Ráma és Laksmana sohasem bocsátana meg nekünk. Nyilaik oly erősek, akár Indra villámai, könnyedén meg tudnák semmisíteni Maja barlangját. Mindannyian elpusztulnánk!

Hanumán tovább beszélt, Szugrívát magasztalva.

— Nem kell tartanunk a majomkirálytól, hisz minden alattvalójával szeretettel bánik. Szeretett feleségének, Tárának a fiát, Angadát pedig végképp nem ölné meg! Hozzátok, többiekhez sem lesz szívtelen. Mindent megtettünk, hogy megtaláljuk Szítát. Most menjünk vissza Kiskindhjába, számoljunk be királyunknak, és kérdezzük meg, mit parancsol ezután.

Angadának egyáltalán nem tetszett Hanumán szónoklata, különösen az, ahogyan Szugrívát dicsőítette.

— Szugrívának nincs egyetlen jó tulajdonsága sem! — mondta mérgesen. — Az a bitang majom Tárát vette feleségül, akit anyjának kellene tekintenie. Apámat meg egyszer bezárta egy barlangba, és elorozta tőle a királyságot. Ráma nagy szívességet tett neki, de a hálátlan semmirekellő hamar elfeledte, mivel tartozik Ajódhjá hercegének. Miféle együttérzés lakozhat egy ilyen szívben? Egyedül azért küldött el bennünket Szítá felkutatására, mert megijedt Laksmanától.

Angada nem tudta elfelejteni, hogy Szugríva apja halálát okozta. Miért lenne Szugríva valaha is kedves egykori halálos ellensége fiához? Ráadásul most meg különös oka is volna rá, hogy megszabaduljon tőle, hiszen nem teljesítette a

küldetését, és árulást követett el azzal, hogy elhintette a viszálykodás magját a többi majom között. Biztos volt benne, hogy Szugriva vagy azonnal megöleti, vagy élete végéig tömlöcbe veti.

Angada eltökélte, hogy halálra koplalja magát a tengerparton. Sírva roskadt a földre, elméjét csüggedés és bánat kerítette hatalmába. Hanumánt kivéve az összes majom vele tartott. Szapulták Szugrívát és magasztalták Válit. Kusafűre ültek, arccal kelet felé. Szugriva haragjára és Ráma vitézségére gondoltak, és felkészültek a halálra.

Ahogy ott ültek kétségbeesetten bőgve, a közeli barlangból egy roppant madár bukkant elő. Letekintett a hosszú sorban ülő majmokra, akik olyanok voltak, akár a tengerparti sziklaszirtek. Azonnal látta rajtuk, hogy prája-fogadalmat tettek, azaz eltökélték, hogy halálukig koplalnak. "Ezt az ebédet bizonyára a gondviselés küldte nekem" — gondolta. "Ahogy a koplalástól holtan összeesnek, egyenként megeszem őket. Végre-valahára én is jóllakok!"

Azzal a majmok közelébe telepedett. Amikor Angada meglátta, Hanumánhoz fordult:

— Látod, ez biztosan maga Jamarádzsa, aki személyesen jött el értünk, hogy megbüntessen, amiért nem teljesítettük Ráma kérését. Vagy még inkább Dzsatájura emlékeztet, akiről Szugriva beszélt. A dicső Dzsatájú meghalt, amikor — hogy Szítát kiszabadítsa — szembeszállt Rávanával. Most mi is meghalunk Ráma szolgálatában. Ó jaj, nekünk sem sikerült megmentenünk Szítát!

A hatalmas madár a közelben ült, így Angada minden szavát hallotta.

Odakiáltott neki:

— Ki vagy te, hogy ismered Dzsatájut? Mit tudsz róla? Hol van az öcsém? Oly rég nem láttam! Megszakad a szívem, amikor azt hallom, hogy nem él már. Miért szállt szembe a ráksaszák királyával? Ó, majom, könyörögve kérlek, áruld el, mit tudsz!

A madár elmondta, hogy Szampati a neve, a hegy tetején él, de nem tud repülni,

mert a nap leperzselte a szárnyait. Évek óta nem hallott hírt öccse, Dzsatáju felől.

Angada mindent elmondott a madárnak saját magáról és társairól. Elmesélte azt is, hogyan halt meg Dzsatáju, miközben megpróbálta megvédeni Szítát. Ők is a hercegnő keresésére indultak, de már lemondtak minden reményről. Ezért ültek le a tengerpartra, Ráma és Szugriva haragjától tartva, hogy bevárják a halált.

Szampati felkiáltott bánatában. Könnyes szemmel mondta Angadának:

— Dzsatáju a saját életemnél is kedvesebb volt nekem. Megölte egy gonosz ráksasza, és én semmit sem tehetek, hogy megbosszuljam a halálát! Ó, majmok! Öreg vagyok és megtört. Mit tehetnék ilyen szörnyű, szívszaggató hírek hallatán?

Szampati felidézte, hogy egyszer, réges-régen, hogyan repült fel Dzsatájával a mennyországba.

— Ahogy a magasban szárnyaltunk, a Föld számtalan hegyével olyan volt csak, mint egy kavicsokkal borított labda. A folyók fonalaknak, a hatalmas városok megannyi keréknek, az erdők apró zöld foltoknak tűntek.

A madár könnyes szemmel mesélte, hogyan veszítette szem elől testvérét:

— Követni akartuk a Napot égi pályáján, ám amikor a nyomába értünk, nem bírtuk elviselni perzselő sugarait. Dzsatájut legyengítette a forróság és a kimerültség, mire én betakartam a szárnyaimmel, hogy megvédjem a Nap hevétől. Azután lezuhantunk, és elveszítettük egymást. Én megperzseltem szárnyakkal a Vindhjá-hegyre estem.

Angada ránézett a szárnyát veszített madárra. Ő biztosan ismeri a föld minden zugát! Azt is tudnia kell, hol lakik Rávana. Talán mégis van remény?

— Hát azt tudod-e, hol lehet annak a mindenkinél elvetemültebb élőlénynek, Rávanának a városa? — kérdezte.

Szampati eddig magába roskadva gubbasztott, de most, hogy meghallotta Angada kérdését, hirtelen felkapta a fejét és nagyra nyitotta a szemét.

— Öreg vagyok és haszontalan, de talán mégis felajánlhatok egy kis szolgálatot

Rámának, mégha csak a szavaimmal is. Igen, tudom, hol lakik Rávana! Fél éve sincs, hogy láttam hazafelé repülni, karjában a síró Szítával. A szegény hercegnő egyre csak segítségért kiáltozott és a férjét hívta.

Szampati elmondta Angadának, hogy Rávana Lankán él, a déli óceán egy távoli szigetén, nyolcszáz mérföldre a tengerparttól. A hercegnőt a kertjében tartja fogva, vad ráksaszík őrizetében.

— Megöregedtem, de a szemem még jó — mondta. — Mi, keselyűk messzire ellátunk. Úgy érzem, egyikőtök hamarosan találkozni fog Szítával, és azután mindannyian visszatértek Rámához.

Kérésére a majmok a tengerpartra vitték, ahol vizet ajánlott öccse lelkének, majd tovább szőtte élete történetét. Amikor sérült szárnyakkal a Vindhjá-hegyre zuhant, találkozott egy ott élő risivel, akit Csandramának hívtak. Szampati a lába elé esett, és elmesélte neki szomorú történetét. Sírva fogadkozott, hogy leveti magát a hegy tetejéről és véget vet az életének, ám a risi visszatartotta. Elmondta neki, hogy a jövőben majmok jönnek majd, akik Ráma hitvesét keresik. "Visszaadhatnám a szárnyaidat — mondta —, de nem teszem, mert az a sorsod, hogy a majmokat megsegítve szolgálatot végezz Rámának. Maradj itt, és mondd el nekik, hol találják Szítát! Akkor majd újra kinőnek a szárnyaid."

A risi lelki tudásban részesítette a madarat. Arra tanította, hogy a testi szenvedéseket el kell viselni, mivel azok a múltban elkövetett bűnök következményei. A valódi önvaló azonban nem a test, ezért nem szabad túlságosan ragaszkodni hozzá. Az ember rögzítse ehelyett gondolatait a Legfelsőbb Úrra, akivel minden lénynek örök kapcsolata van. Szampatinak fölösleges a beteg szárnyai miatt bánkódnia. Viselje el békésen a sorsát, gondoljon Rámára, és várja a lehetőséget, hogy szolgálhassa őt.

— Ez nyolcezer éve történt — zárta történetét Szampati. — Ez idő alatt a fiam hozott nekem élelmet, így maradtam életben. Végre elérkezett az idő, s felajánlhatom

szolgálatomat Rámának!

De még be sem fejezte, amikor gyönyörű, fényes tollú szárnyai nőttek. Azonnal a levegőbe repült, és lekiáltott a majmoknak:

— Ó, vánarák, Csandrama risi azt mondta, küldetéseket siker fogja koronázni. Azt is mondta, hogy Ráma szolgálai még a születés és halál szörnyű óceánját is könnyűszerrel átszelik, erről a kis tengerről nem is beszélve. Legyetek bátrak, induljatok délnek, át az óceánon, s meg fogjátok találni Lankát, ahol Szítá raboskodik. Isten veletek!

Azzal eltűnt az égen. A majmok majd kibújtak a bőrükből örömeükben. Tüstént letettek arról, hogy halálra koplalják magukat! Ugráltak, ide-oda futkostak a parton, nagyokat kurjongattak. Amikor kissé lehiggadtak, ránéztek a csillámló habokra. Hogy keljenek át az óceánon? Hisz repülni nem tudnak. A tenger pedig végeleáthatatlan, akár az ég.

— Ki tud elugrani Lankáig? — kérdezte Angada. — Ki lesz a majmok megmentője? Ha bárki képes rá, csak szóljon, oszlassa el a félelmünket!

A majmok szótlanul bámulták az óceánt.

— Szerintem bármelyikőtök meg tudná tenni — biztatta őket Angada. — Magam is tudnék akkorát ugrani, csak abban nem vagyok biztos, hogy sértetlenül vissza is tudnék térni.

Angada végignézett társai arcán.

— Nem lenne helyes, ha te mennél, hiszen te vagy a trónörökös — szólalt meg Dzsámbaván, a medvék hatalmas vezére —, bár biztos vagyok benne, hogy ha akarsz, ezer vagy akár tízezer mérföldet is át tudnál ugrani. Közülünk kell valakinek a feladatra vállalkoznia!

Dzsámbaván már nem volt fiatal. Elismerte, hogy már csak hétszáz mérföldet tudna ugrani. Ezután a többi majom is sorban kibökte, hogy mekkorát tud ugrani. Volt aki száz, kétszáz vagy ötszáz mérföldet mondott, de egy sem akadt, amelyik

képes lett volna oda-vissza átugrani a teljes távolságot.

Dzsámbaván a szótlan Hanumánhoz fordult.

— Ó, vitéz majom! Te még nem mondtad meg nekünk, hogy mekkora az erőd, pedig híres vagy páratlan képességeidről.

Dzsámbaván beszélni kezdett Hanumán csodálatos születéséről és erejéről. Vájutól, a szélistentől fogant, és nem sokkal születése után több ezer mérföld magasra ugrott az égbe, hogy elkapja a Napot. Ekkor Indra agyonütötte, az apja meg úgy elkeseredett fia halála miatt, hogy felhagyott kötelességével és nem fújt tovább. Az univerzum élőlényeiben megszorult a levegő, s fulladozni kezdtek. A félistenek ezért jobbnak látták, ha megbékítik a szelek urát, és újra életre keltették Hanumánt. Páratlan képességekkel áldották meg.

A félistenek áldásainak köszönhetően Hanumán már gyermekkorában sem ismert félelmet. Gyakran játszott a risik remetelakjai körül. Rakoncátlanul összevissza dobálta az áldozathoz szükséges kellékeket, néha még az áldozat végzését is megakadályozta. Végül a risiknek elfogyott a türelme és megátkozták: "Felejtsd el, hogy milyen erős vagy, és csak akkor emlékezz rá megint, ha valaki beszél róla neked!"

Így szólt Dzsámbaván meséje. Kétség sem fér hozzá, hogy Hanumán könnyedén át tud ugrani Lankára. Akkor meg miért ül olyan közömbösen? Hát nem látja, hogy a majmokon ismét úrrá lesz a kétségbeesés?

Hanumán felállt. Dzsámbaván szavai feloldozták a risik átka alól. Eszébe jutott, milyen képességekkel rendelkezik. Nagyot bődült:

— Átugrom a hatalmas óceánt!

Azzal eredeti magasságának ötvenszeresére nőtt.

— A dicső Váju fia vagyok, aki az űr minden szegletét átjárja és könnyedén ledönti a hegyeket! — mennydörögte nagy nyújtózkodás és ásítózás közepette. — Az univerzum külső burkáig is el tudnék ugrani. Akár a ragyogó Napot is utolérem,

amint égi pályáján keletről nyugatra halad. Még ma elrugaszodom a Mahéndra-hegy csúcsáról. Szétkergetem a felhőket, megrengetem a hegyeket, és felszárítom a tengert. Egyetlen szökkenéssel Lankán termek, ne féljetek!

Hanumán lelkes üvöltése bátorságot öntött a majmok szívébe, és örömmel töltötte el őket.

— Eloszlattad minden bánatunkat — mondta Dzsámbaván. — Egyedül benned bízunk, ó, hős majom. Visszatértegedig fél lábon fogunk itt az óceán partján állni, misztikus meditációba merülve, és sikeredért imádkozunk.

Hanumán megkérdezte, mit csináljon azután: pusztítsa el az összes ráksaszát és mentse meg Szítát? Vagy ölje meg Rávanát, s Lankát a tengerből kitépve vigye el a szigetet Rámának?

— Először is találj meg Szítát — tanácsolta higgadtan Angada —, majd gyere vissza, és jelentsd, hogy mire jutottál, hiszen így szól Szugriva király parancsa. Aztán már Szugríván és Rámán a sor, hogy kiötöljék, mit tegyünk ezután.

Hanumán fejet hajtott a parancs előtt, majd elindult a néhány mérföldnyire fekvő Mahéndra-hegy felé, melynek csúcsa az égig ért. Felmászott a hegyoldalon, és megállt a hegy tetején. Ahogy ott állt bömbölve, félistenek és sziddhák gyűltek fölé az égen, áldó imákat énekelve. Szóltak az üstdobok, az apszarák mennyei virágokat szórtak rá.

A derék majom kelet felé fordult és összetett kézzel tiszteletét ajánlotta apjának, Vájunak. Azután dél felé nézett, és Lankára irányította minden figyelmét. Megtiszteltetésnek vette, hogy ilyen kiváltságos szolgálatot tehet Rámának. Már első találkozásukkor tudta, hogy Ő az örök ura, senki más. Megszorította a ruhája sarkába kötött gyűrűt, amit Rámától kapott. Hogy fog neki örülni Szítá! Ebből azonnal tudni fogja, hogy Ráma biztosan eljön, hogy megmentse. Hanumán túláradó örömmel gondolt rá, hogy hamarosan jelentheti Rámának: megtalálta Szítát! Leguggolt és felkészült az ugrásra.

— Éljen Ráma! — kiáltotta, majd hatalmas erővel elrugaszkodott. Ugrásának erejétől a hegy mélyen a földbe süllyedt. Az állatok szerteszét szaladtak a hegyoldalon, a meditáló risik meglepetten a levegőbe emelkedtek. Feldühödött óriáskígyók martak a sziklába, azok meg égővörösre változtak az erős kígyóméregtől. A földrengés hatására lehullatták virágaikat a fák, s az egész hegyet virágszőnyeg borította. A repedésekből friss vizű patakok törtek elő. Hanumán már az égen repült, a majmok pedig lenyűgözve bámulták a csodát.

Tizenharmadik fejezet

Hanumán átugrik Lankára

Hanumán nekirugaszkodott, és nagyot ugrott a reggeli kék ég felé. Fák, bokrok és virágok kavarogtak az ugrás nyomán kerekedett szélben, mintha rokonai lennének, kik elkísérik egy darabon hosszú útra induló szerettüket.

Ráma járt a fejében. Szampatinak igaza volt. Ha élete végén az ember Ráma nevére gondol, az anyagi szenvedés hatalmas óceánját könnyűszerrel átszelheti. Ez a nyolcszáz mérföld semmiség ahhoz az óceánhoz képest! Sikerében bízva vitorlázott Lanká felé a levegőégben. Nemsokára Szítával lesz, és megvigasztalja őt bánatában. Ha ráksaszák próbálnák meg feltartóztatni, elbúcsúzhatnak az életüktől, annyi szent! Alig várta, hogy újra Ráma közelében legyen, és újabb parancsokat kapjon.

A Hanumán nyomába eredt virágok a mélykék óceánra hullottak, és tükrét csillagokkal behintett éjjeli égbolttá varázsolták. A hatalmas fák nagy csobbanással, égből becsapódó meteorok gyanánt tűntek el a vízben. Hanumán kinyújtott karja olyan volt, mintha egy hegyoromból két ötféjú csuklyás kígyó meredezne a magasba, s úgy tetszett, mintha a hatalmas majom fel akarná hörpinteni az óceánt és el akarná nyelni az eget. Két szeme áldozati tűzként lángolt, hosszan csavarodó farka zászlóként lobogott utána. Vörösésbarna arca ragyogott, akár a nap, a hónalja alatt áramló levegő viharfelhőként mennydörgött. Olyan volt, mint egy lángoló farkú üstökös, mely keresztülvágtat a mennybolton.

A kéklő tengerre vetülő árnyéka ide-oda billegő hajónak tűnt, mely sebesen szeli a hullámokat, amiket a repülését kísérő szél vert fel. A felkorbácsolt víztömeg riadt bálnákat, cápákat és kígyókat dobált. Hanumán úgy repült az égen, mint egy szárnyakat növesztett hegy, vörösre színezett báránfelhőket hagyva maga után. Úgy tűnt el és bukkant fel újra a felhők között, mint maga a hold. A gandharvák és feleségeik virágokat szórtak reá. Még a nap is tiszteletben tartotta Rámának végzett szolgálatát, és vigyázott, nehogy túl perzselően süsse hátát. A szélisten mellette

száguldott, és kellemes szellővel legyezte. A félistenek, a risik, a nágák és az összes égi lény zengő szóval magasztalta.

Amikor az óceán istene észrevette a felette repülő Hanumánt, azon kezdte törni a fejét, mivel lehetne szolgálatára, hogy örömet szerezzen mindkettőjük urának, Rámának. Az óceán mélyén volt egy hatalmas hegy, a Mainaka. Az óceánisten megkérte, emelkedjen a felszínre, hogy Hanumán megpihenhessen az ormán. A hegy tüstént beleegyezett, és növekedni kezdett. Hatalmas robajjal tört a felszínre, miközben a felvert tajték dübörögve zúdult vissza a hegy minden oldalán. Az aranyormú egyszerre csak ott magasodott, gyönyörűen tündökölve az óceán felett, lankáin önfeledt nágákkal és kinnarákkal.

Amikor Hanumán megpillantotta az előtte magasodó, az egész égboltot eltakaró hegyet, útját álló akadálnak vélte. Éppen arra készült, hogy mellkasával reptében lerombolja, amikor a hegy istene emberi formát öltött, s egy arany sziklaszirtről odakiáltotta a hős vánarának:

— Ó, Hanumán! A tengerek istenének kérésére, ki Rámának kívánt örömet szerezni, állok előtted, hogy megpihenhess rajtam. Ráma ősatyja, Szagara egykoron nagy szolgálatot tett a tengeristennek, amikor feltöltötte vízzel, miután Agasztja risi haragja kiszárította medrét. Engem pedig apád, Váju kötelezett le, amikor megmentett egyszer Indrától.

Mainaka elmesélte Hanumánnak, hogy hajdanában sok hegy az égen repdesett, s a risik, akik tartottak tőlük, megkérték Indrát, csapná le szárnyukat villámaival. Váju megmentette Indrától Mainakát, így most szeretné a szélistennek azzal kimutatni a háláját, hogy szolgálja fiát, Hanumánt. Felajánlotta hát a csodás majomnak: pihenjen meg ormain egy időre.

Ám Hanumánnak nem volt vesztegetni való ideje. Így szólt Mainakához:

— Hálásan köszönöm ajánlatodat, de még nem érkezett el a pihenés ideje: dolgom bevégezetlen. Kérlek, bocsáss meg! Kedves szavaiddal máris nagy szolgálatot tettél

nekem. Kérlek, engedj most utamra!

Nagy tisztelettel megérintette a hegy aranycsúcsát, majd még magasabbra emelkedett az égen. A tengeristen és a hegy tekintetével a távolodó alakot követve imádkozott Hanumánért, s megáldották, hogy járjon sikerrel küldetésében.

Indra és a többi félisten is egyre Hanumánt nézte. Bámulták erejét. Próbára akarták tenni, és hogy rettenthetetlenségének újabb tanúbizonyságát adhassa, megkérték Szuraszát, a nágák anyját, öltse magára egy ráksaszi formáját, és állja el Hanumán útját.

— Látni akarjuk, micsoda erő lakozik benne — mondta Indra —, s azt is szeretnénk, ha Ráma e lenyűgöző szolgáját egyre nagyobb dicsőség övezné! Nézzük, vajon legyőz-e téged, hisz Lankán nagy próbatételek elébe néz!

Szuraszá lebukott az óceán vizébe, majd hirtelen felbukkant Hanumán előtt egy hatalmas és félelmetes ráksaszi alakjában.

— A félistenek téged szántak ebédemül! — bömbölte. — Ó, majmok drágaköve, jer hamar a bendőmbe! Brahmá áldásának köszönhetően senki utamba kerülő nem remélhet menekülést: étkemmé kell lennie!

Azzal nagyra tátotta vérengző száját, s csak úgy meredeztek hegyes fogai. Hanumán elmosolyodott, és így szólt a nágaistennőhöz:

— Küldetésben vagyok: Ráma, a teremtés ura parancsát kell teljesítenem. Ne akadályozz utamban! Ha mindenképpen étkedül kell szolgálnom, kérlek, várj meg itt! Dolgom végeztével, ígérem, visszatérek, és akkor kedvedre bekebelezhetsz.

Szuraszá azt válaszolta, hogy Brahmá áldása miatt Hanumán nem haladhat el ép bőrrel mellette, és ahogy Hanumán közelebb jött, még nagyobbra tátotta a száját. Nyolc mérföldnyi magasra nyílt, de hiába: Hanumán pillanatok alatt tizenhat mérföld magasra nőtt. A nága-anya erre húsz mérföld nagyra tátotta a száját, de Hanumán ennél is nagyobbra növekedett. Amikor Szuraszá még nagyobb lett, Hanumán hirtelen hüvelyknyire zsugorodott. Berepült Szuraszá szájába, egészen a

torkáig, majd gyorsan kiröppent onnan. Felöltötte eredeti méretét, és azt mondta:

— Tiszteletben tartottam az Úr Brahmá mindenható áldását. Most pedig engedj utamra, hogy bevégezhessem küldetésemet! Ég veled!

A nágaistennő is visszaváltozott, és megáldotta Hanumánt, hogy járjon sikerrel útján. Hanumán Garuda sebességével szállt tovább az óceán felett. Sok-sok tigris-, oroszlán-, elefánt-, madár- és kígyóvontatta égi szekérrel találkozott az egek útjain. Mindenhol mennyei lények, gandharvák, jaksák, vidjádharák tolongtak, hogy láthassák. Csatában elesett nemes lelkű hősök tűntek fel Hanumán magasztos égi pályája mentén — testük ragyogott, akár a tűz.

Az égen röplő Hanumánt letről egy ráksaszi, Szimhiká pillantotta meg. Vérszomjas tekintetet vetett a majom hatalmas testére. Fel akarta falni, így aztán varázsereje segítségével rabul ejtette vízen suhanó árnyékát. Hanumán érezte, hogy feltartóztatják. Körülnézett, és megpillantotta maga alatt a visszataszító Szimhikát: éppen felmerült a víz alól, s kitérte hatalmas száját, hogy bekebelezze. Villámokat szórt, mint egy hatalmas gomolyfelhő. Hanumán félelmet nem ismerve beröppent a szájába. Amikor eltűnt, a sziddhákból és a félistenekből hatalmas sóhaj tört elő: "Ó, ez borzasztó!"

Hanumán, akinek olyan kemény volt a teste, mint a gyémánt, nagy pusztításba kezdett a démon belsejében. Szétroncsolta a szerveit, kettéhasította a szívét, és a bordáin keresztül kirobbant a szabadba. A ráksaszi egy utolsót bődült, majd holtan hanyatlott a hullámokba. Mikor a félistenek látták, hogy Hanumán sértetlenül folytatja útját, magasztalni kezdték:

— Sikerrel fogsz járni, ez nem vitás! Aki eltökélt, előrelátó, eszes és ügyes, az sosem vall kudarcot.

Az égen tovareplő Hanumánt mennyei lények csodálata kísérte útján. Egyszer csak egy hatalmas szigetet pillantott meg a távolban. Először azt hitte, csak egy sötét felhőt lát a horizonton, de amint közelebb ért, Lanká erdőkkel és hegyekkel

szegélyezett partjai bontakoztak ki előtte. Felöltötte eredeti méretét, hogy észrevétlen maradjon. A sziget felett szárnyalva érkezett meg Lanká hegytetőre épült városába. Miközben lefelé ereszkedett a Trikúta-hegy oldalán, azon töprengett, hogyan jusson be a városba.

Átkutatta a vadregényes erdővel tarkított vidéket. Zöldellő rétekre, lótuszokkal benőtt tavacszkákra és virágzó gyümölcsfákkal teli örömadó ligetekre lelt. A hűsítő szellők szárnyán a virágok részegítő illata versenyt szállt a madarak dalával. Hanumán egészen a város aranyból készült faláig merészkedett, melynek tövében széles, mély vizesárok húzódott, a tetején pedig csengettyűkkel felszerelt lobogókat lengetett a szél. A falat körbevevő földszáncra marcona ráksaszák jártak fel s alá, kezükben félelmetes íjakkal és hatalmas buzogányokkal.

A fal mögött paloták, díszes lakóházak aranyló és holdfehér tornyai törtek a magasba. Hanumán felmászott egy magas fa tetejére, hogy szemügyre vegye a várost. Száz meg száz palota szegélyezte a széles, fehér kockakövekkel kirakott utakat, bejáratukig aranyból épült, virágzó indákkal befuttatott árkádsorok vezettek. Ha nem tudta volna, hogy a legnagyobb démon székhelye táruul a szeme elé, azt hihette volna, a félistenek nyüzsgő, morajló fővárosába érkezett. Lanká városát Visvakarma, a mennyek építésze tervezte, nem csoda hát, hogy annyira lenyűgözte a hű majmot.

Hanumán gondolataiba merülve ült az északi kapu előtt. A várost megszámlálhatatlan elszánt, félelmetes ráksasza védte — olyan volt, mint egy mérges kígyóktól hemzsegő barlang.

Felnézett a magas falakra, és azt gondolta: "Hogyan tudnák a majmok valaha is bevenni ezt a várost?" Először is rajta kívül csak Szugriva, Angada és Níla, a majmok tábornoka képes arra, hogy átugorja az óceánt, ami azt jelenti, hogy nekik négyüknek kellene szembenézniük a ráksaszák temérdek főt számláló hordájával, melynek élén maga Rávana áll. Miféle esélyük lehetne ilyen túlerővel szemben?

Hanumán úgy határozott, először is megkeresi Szítát, és meggyőződik róla, hogy a hercegnő épségben van. Végül is ez volt a feladata. Ráér majd utána is gondolkodni Lanká és Rávana megsemmisítésén. Azon törte a fejét, hogyan indulhatna Ráma hitvesének a keresésére, hogy közben őt magát ne fedezzék fel. Ostobaság lenne most a fogságukba esni — azok után, hogy olyan szerencsésen átugrotta az óceánt! Legjobb lesz, ha feltűnés nélkül, az éj leple alatt hatol be a városba. Úgy döntött, megvárja a naplementét, és apró majomnak álcázva lép a város területére. Minden házba benéz, megkeresi Szítát, aztán majd meglátja, hogyan tovább.

Leszállt az éj. A telihold úgy hágott fel a tiszta égre, mint egy tavon sikló fehér hattyú. Hanumán felállt — itt az idő, hogy induljon! Ám alighogy a falhoz ért, Lanká szelleme állt elébe. Félelmetes, ocsmány nőszemély volt, és torkaszakadtából üvöltött.

— Ki vagy te, és mit akarsz itt? — rikácsolta. — Egy tapodtat se mehetsz tovább, te majom!

Hanumán rá se hederített. Bemutatkozás helyett ő kérte a ráksaszít, hogy mondja meg, kicsoda.

— Rávana szolgája és Lanká őrizője vagyok — felelte a rút ráksaszí. — Most pedig búcsúzz el az életedtől; megöllek, amiért arcátlanul megpróbáltál behatolni a városba!

Hanumán csak állt tovább, megingathatatlanul, akár egy hegy.

— Márpedig én bemegyek, bárki is próbáljon az utamba állni!

Több se kellett a ráksaszínak: csontos tenyerével alaposan fejtetőn vágta.

Hanumán haragra gerjedt, s öklével viszonzta az ütést, ám nem adta bele minden erejét, hiszen mégiscsak egy nővel állt szemben. De a ráksaszí még így is elterült ütésétől a földön. Néhány pillanat múlva visszanyerte az eszméletét, és kegyelemért rimánkodott Hanumánhoz. Emlékezett rá jól, hogy az Úr Brahmá megmondta neki: egyszer majd megveri egy majom, és ez a ráksaszák végét fogja jelenteni. Úgy látszik,

elérkezett a pillanat! Brahmá jóslatai mindig valóra válnak. Rávana és a ráksaszák napjai meg vannak számlálva.

A ráksaszí utat engedett Hanumánnak a városba, majd elillant. Hanumán olyan kicsire zsugorodott, mint egy macska. Megmászta a falat, és elindult a város utcáin. A főutat az arany boltíveket díszítő, mennyezből zsákmányolt drágakövek csillogása világította be. A földet tarka virágszirmok fedték, a kristálybejáratú házak gyémánttal, rubinnal és smaragddal kirakott arany- és kőcsipke-ablakaiból vidám zeneszó, nevetés és ékszerek csilingelése hallatszott. A korallból és lápisz lazuliból épített verandák falait villámok és bolygók arany képmásai díszítették.

De Hanumánt nem a remekműví épületek érdekelték; nem nézelődni jött. Sietősen szedte a lábát egyik háztól a másikig, hátha Szítá nyomára bukkan. Este volt, és ahogy bekukkantott az ablakokon, démonokat látott, akik szépséges hajadonokat, apszarákhoz hasonló gyönyörű leányokat öleltek. Az egyik házban Rávanát dicsőítették, egy másikban a jatudhánák a szentírásokat tanulmányozták és a Védák himnuszait énekelték. Egy-egy kivilágított téren öles termetű ráksaszák birkóztak dühösen vicsorogva. Minden sarkon félelmetes katonák álltak, ráksasza harcosok ezrei vonultak az utcákon, kezükben íjakkal, kardokkal és más halálhozó fegyverekkel. Hanumán észrevétlenül surrant végig a városon, és mivel maga is jártas volt a hadtudományban, könnyedén felismerte Rávana álruhás besúgóit.

Végül odaért Rávana palotájához. Maga a palota, melynek kapuját százezer katona őrizte, a Trikúta-hegy csúcsáról nézett le a városra, s olyan volt, mint egy terebélyes fehér felhő. Hét, lótu szokkal és liliomokkal ékes várárok védte. Hanumán átúsza valamennyit, és aztán parányi formájának köszönhetően könnyedén átbújt az aranytéglás falak hatalmas kapuinak rácsai között. A sok ezer vitéz ráksasza ügyet sem vetett rá.

Az első udvarban csodálatos járműveket látott: arany hintók, míves gyaloghintók, hatalmas légi szekerek sorakoztak egymás mellett. Éjfekete,

skarlátvörös és hófehér lovak ezrei várakoztak lovasaikra. Felékszerezett, hatalmas elefántokat is látott, melyek villámdíszű felhőkhöz hasonlítottak.

Az udvaron Rávana udvartartásának lakóépületei álltak; falaik mögül részeg démonok hangoskodása hallatszott. Hanumán hallotta öntelt nevetésüket, durva tréfáikat. Mindenhová lopva benézett, Szítát kereste. A házakban nőket látott katonáik karjaiban vagy öltözködés közben, mély álomba merülve vagy kedvesükkel perelve, amint féltékenyen sziszegnek, mint a kígyók. Telt formáikkal, telihold-arcukkal és nagy, hosszú szempillákkal keretezett sötét szemeikkel csábosak és vonzóak voltak. Hanumán számtalan nőt látott, de Szítá nem volt közöttük.

Több tucat hétemeletes udvarházat végigkutatott, majd végül eljutott a belső palotaépületig, ahol Rávana a saját háremét tartotta. A szobákat értékes drágakövek és igazgyöngyök ékesítették, az ablakokról drága selyem- és bársonyfüggönyök lógtak, s a pézsma és szantálfa füstölők illata lágyan szóló mennyei muzsika hangjaival elegyedve szállt a levegőben. Hanumán nesztelen léptekkel vágott keresztül a gyönyörű selyemszőnyegekkel leterített, ragyogóra csiszolt márványpadlón. Az aranytéglás falakat drágakő-berakásos ezüst domborművek díszítették. Ezer meg ezer angyali szépségű hajadon haladt el mellette — az arany bokapereceikre erősített apró csengettyűk hangja a tenger apró, csilingelő hullámaira emlékeztetett, s e gyönyörűséges hangzáshoz üstdobok távoli moraja társult.

Hanumán is láthatta, hogy Rávana palotája Lanká drágaköve volt. Néhol felbecsülhetetlen értékű mennyei festményeket és szobrokat látott, más ajtók mögött fűvel benőtt függőkertekre lelt, a kertekben tavacskákra, melyekben hattyúk úsztak, partjukon pedig virágzó fák ágain papagájok és mindenféle csodás madarak csattogtak. Áldozati tüzek lobogtak, mellettük aszkéta ráksaszák védikus mantrákat mormoltak. Mindenfelé drágakőkupacok, kincsesládák heverték. A kanapék, az ágyak és a székek a legnagyobb műgonddal, aranyból, korallból és mennybéli fából

készültek. Hanumánt csodálattal töltötte el ez a gazdagság, de megállás nélkül haladt előre, elszántan, hogy felkutatja Szítát.

Rávana palotájában bolyongva a fenséges Puspaka szekeret is megpillantotta. Egy jókora palotához hasonlított, és úgy ragyogott, mint a delelő nap. Válogatott mennyei drágakövek, aranyozott és ezüstözött faragások díszítették. Oszlopaikat, melyeken tigrisszemből, korallból és ezüsből faragott madarak ültek, drágakövekből kirakott játékos kígyók fonták körül. Oldalain színarany lovak és elefántok álltak, arany- és kristályfalú termeiben puha ülések sorakoztak. Aranyból öntött lépcsők vezettek fel zafíroktól és smaragdoktól csillogó emeleteire, s mindenütt illatos égi virágokból font füzérek lógtak. A Puspaka közepén lótuszos tavacska tündöklött, benne elefántok szobrai, melyek ormányukkal arany lótuszvirágokat ajánlottak Laksmí istennő lélegzetelállítóan szép szobrának.

Hanumánt csodálattal töltötte el a levegőben lebegő hegynyi szekér, de aztán gyorsan tovább folytatta a keresést Rávana termeiben. A démonok királyának négy mérföld széles, nyolc mérföld hosszú lakosztályában minden sarkon állig felfegyverzett, rettenthetetlen ráksasza örök álltak, éberen figyelve minden irányba. Varázslatos hatalmának köszönhetően Hanumán észrevétlenül suhant el mellettük, míg végül megérkezett Rávana hálósobáihoz. Kristálypadlón lépkedett, melyet elefántcsontból, igazgyöngyből, gyémántból, korallból, ezüsből és aranyból kirakott figurák díszítettek. A széles márványoszlopokra támaszkodó, tengernyi drágakőtől szikrázó mennyezet úgy borult fölé, mint a csillagokkal telihintett éjszakai égbolt. A falakon kitért szárnyú sasokat ábrázoló domborműveket és a mennyei bolygókat felidéző falfestményeket látott, a padlókat borító selyemszőnyegekbe pedig hegyek, erdők és folyók képmását szőtték.

Mennyei eledelek illata csapta meg Hanumán orrát, csalogatóan, mint ahogy az ifjú feleség hívogatja hőn szeretett férjét. Érezte, hogy mind az öt érzékszervét egyszerre ragadják meg Rávana palotájának csábító ingerei; s mintha csak a

mennyország legpompásabb régiójába érkezett volna. Még Indra palotája vagy magának az Úr Brahmának a hajléka sem lehet ennél csodásabb, gondolta Hanumán, ám rendületlenül haladt tovább, és elméjét céljára összpontosítva — mint egy tökéletes jógi, aki a Legfelsőbbön meditál —, tovább kereste Szítát.

Ahogy szobáról szobára járt, gyönyörű hölgyeket látott a puha ágyakon heverni, akiknek szépsége a mennyei nimfákéval vetekedett. Félmeztelenül, mély álomba zuhanva aludtak, bortól és szerelemtől ittasan. Dereukat drágaköves övek, karcsú bokájukat szikrázó arany ékszerek ölelték körül, és úgy illatoztak, mint egy-egy mennyei lótuszvirág. Félig nyitott, telt rubinajkaik mögül elővillant igazgyöngyre emlékeztető fogsoruk. Ruháik, nyakláncaik, ékességeik az összenyomódott virágfüzérékkel együtt szanaszét heverték. Hosszú, sötét szempilláikat lehunyva a hölgyek becsukódott szirmú, alvó lótuszvirágoknak tűntek. Mintha csak mennyekből lehullott fényes csillagokat gyűjtött volna össze Rávana, hogy hitvesei legyenek.

Rávana feleségei páratlanul szépek voltak (gandharvák, risik, nagy hatalmú démonok lányai valahányan), ám Hanumánra csöppet sem hatott a látványuk. Ő Szítát kereste, ura kedvesét, aki szebb volt valamennyinél. Elhaladt az alvó hölgyek mellett, mígnem egy hatalmas teremben egy kristályból készült, drágaköves emelvényt pillantott meg, melyen egy aranyból és elefántcsontból faragott hatalmas ágy állt. Az ágy felett magasodó fehér baldachin alatt, fehér lótusz- és piros asókavirág-füzérek mögött, puha párnák között ott aludt a démonok fejedelme, Rávana maga, mély álomba merülve. Sötét volt a bőre, mint egy viharfelhő. Rendkívül szép férfiarcára arany fülbevalók fénye vetette sugarát, izmos testét aranyló és karmazsinvörös selymek fedték. A tagjaira kent vörös szantálpéppel és arany ruháival olyan volt, mint egy naplementében vöröslő viharfelhő, melyen fényes villámok cikáznak át. Virágfüzéréivel és ékszereivel a fákkal és virágokkal borított Mandara-hegyre emlékeztetett.

Hanumán megvetéssel nézte a nagy démont, aki úgy horkolt, mint egy elefánt. Hátrált egy pár lépést, hogy alaposan szemügyre vehesse. Rávana a tíz feje közül csak egyet láttatott, s a karjaiból is csak kettőt. "Olyan a karja — gondolta Hanumán —, mint két ötfejű fekete kígyó, mely a Mandara-hegyen szunnyad." A fatörzs-vastagságú karokon hegek éktelenkedtek, melyeket a félistenekkel vívott sok-sok csata során szerzett. A ráksasza fején sisak fénylett, nyakát temérdek aranylánc és gyöngysor fogta körül. Amikor kilélegzett, mangó- és szerecsendió-illattal keveredő bor bűze töltötte meg a levegőt.

Lábainál gyönyörű nők heverték. Egyikük vinája húrjaira borulva aludt, egy másik apró dobot szorongatott a hóna alatt, egy harmadik a tamburint ölelte. Rávana mellett egy páratlan szépségű nő feküdt: aranyló teste maga volt a tökéletesség, s a legkiválóbb ékszerek díszítették. Mennyei ragyogása, üde fiatalága láttán Hanumán hirtelen azt gondolta, nem lehet más, mint Szítá. Ugrándozni kezdett, s majomhoz illő boldonságokat csinált: a karját lóbázta, és örömeiben megpuszilta a farka hegyét, felugrott az oszlopokra, és a levegőben bukfencezve földet ért, felpattant a falakra, fel-alá szaladgált és szökdécselt a teremben.

Egyszer csak megtorpant. Eszébe jutott valami. "Ez semmiképp nem lehet Szítá" — gondolta. Ráma nélkül a hercegnő egy pillanatra sem tudná lehunyni a szemét, és nem is ékszerezné fel magát. Még gondolatban sem feküdne egy másik férfi ágyába, legyen az akár az egek lakóinak ura! Senki sem ér fel Rámával, a nemes Szítá imádott férjével. Odaszaladt az ágyhoz, és közletről is megnézte a Rávana mellett szendergő szépséget. "Nem, ez semmiképpen nem Szítá" — állapította meg, majd gyorsan folytatta útját, még nagyobb eltökéltséggel, hogy megtalálja a hercegnőt.

Tovább kutatott Rávana hatalmas hálótermében. Ezer és ezer nő hevert mindenütt. Mindegyik gyönyörű volt, mindegyiken arany ékszerek ragyogtak. Ételtől-italtól roskadozó asztalokat, megrakott aranytalakat látott, és a mennyei virágokkal behintett kristálypadló derengő fénnel lengte be a termet. Hanumán

tűvé tette a csarnok minden zegét-zugát, de Szítának nyoma sem volt.

Ahogy a hiányos öltözékű hölgyekre pillantott, Hanumánt elfogta a nyugtalanság. Nem követ el bűnt ezzel? A szentírások elítélik az olyan embert, aki mások feleségére néz, hát még ha ruhátlanul látja! Már az is bűn, ha Rávana arcára néz, a bűnös démonéra, aki annyiak feleségét elrabolta! Kétségek gyötörték, de küldetése jutott az eszébe. Szítát jött felkutatni, ezért Rávana asszonyai között is keresnie kell. Minden vágy nélkül néz rájuk, és elméjét sziklaszilárdan Ráma szolgálatára összpontosítja — nem terhelheti bűn azért, amit tesz.

Így megnyugodva, ugyanakkor mélységesen elkeseredve, hogy itt sem sikerült Szítá nyomára bukkannia, Hanumán elhagyta a hálótermet. Most hová menjen? Nem mehet vissza úgy, hogy nem találta meg Szítát! Hogy áll Szugriva és Ráma elé, mit válaszol majd nekik, ha megkérdik tőle: "Hanumán, mire jutottál Lankában?" Lehet, hogy Szítát elemésztette a bánat! De az is lehet, hogy ezek az elvetemült ráksaszák felfalták. Hanumán ennek még a gondolatát sem tudta elviselni. Folytatnia kell a keresést! Ha nem találja meg Szítát, többé nem vesz magához egy falatot sem!

Így gondolkodott, miközben a palota melletti utakat rózta. Egyszer csak megpillantotta maga előtt a palotakert kapuját. Itt még nem járt! Imára kulcsolta a kezét: bárcsak rátalálna végre Szítára! A kapu előtt megállt egy percre, és szívében mélyen Rámára gondolt. A gondolat, hogy talán a kertben majd megtalálja a hercegnőt, olyan boldoggá tette, hogy ahelyett, hogy bement volna a kapun, felugrott a kerítésre. Tünelmes látvány tárult a szeme elé. Orrát megcsapta az ezüstös kúszónövényekkel befűt virágzó fák édes illata. A makulátlan pázsitot arany színű bokrok, sosemlátott pompás virágok szegélyezték, a fák ágain pávák, papagájok és énekesmadarak aludtak békésen. Hanumán mindent jól látott a telihold fényében. Végigfutott a falon, majd egyik fáról a másikra szökött. Nyomában virágesőt hullattak a fák, s a föld úgy nézett ki lombjaik alatt, mint egy gazdagon

felékszerezett táncosnő. Ugrásai felriasztották a madarakat, s a felrebbenő madárrajok szárnycsapásaitól megrázkódó faágak virágszirmokkal borították be a hős majmot.

Hanumán sietős léptekkel haladt. Alig várta, hogy végre megtalálja Szítát. Különböző alakú tavakat látott, tele lótuszvirágokkal és alvó hattyúkkal. A fürdőzéshez kialakított tavak vizéhez arany lépcsőfokok vezettek, selymes partjaikat finomra őrölt igazgyöngy-homok borította. A tavak közepén szökőkutak zubogtak, patakok csörgedeztek az aranyvirágú ezüstoffák között. A fákról olyan gyümölcsök lógtak, amilyeneket Hanumán még soha azelőtt nem látott. Bárhová nézett, lenyűgöző pompa tárult elébe. A kert közepén egy magas szimsapa-fa állott. Hanumán felmászott a csúcsára és alaposan szemügyre vette a környéket, abban reménykedve, hogy egyszer csak megpillantja Szítát. A távolban észrevett egy templomot egy nagy asókaliget közepén. A fákon örökké nyíló piros virágok milliói ragyogtak, s úgy tetszett, élénkvoros lombjuk csak virágból áll. Pusztá látványuk az ember minden bánatát eloszlatta. A közülük kiemelkedő magasztos templom ezer márványpilléren nyugodott. A Kailásza-hegyre, az Úr Siva dicső hajlékára emlékeztetett. Tágas, színarany teraszára korall-lépcsők vezettek fel.

Hanumán észrevette, hogy a templom közelében, ráksaszík gyűrűjében valaki fekszik a földön. Hogy jobban lássa, mi történik, a fák ágain ugrálva közelebb ment a templomhoz. Egy szépséges hölgy volt az. Karcsú testét por borította, és piszkos ruhát viselt, mégis gyönyörű volt, akár egy porlepte gyémánt. Arcát könnyek áztatták, és keservesen sóhajtozott.

Ez nem lehet más, csak Szítá! Hanumánnak nagyot dobbant a szíve az örömtől, ugyanakkor majd meghasadt a fájdalomtól, hogy így kell látnia ura asszonyát. Olyan volt, mint a holdfogyatkozás: a földön hevert könnyek közt, testét por fedte, és aranyló fény áradt belőle. Mint lángot a füst, úgy fojtogatta lényét a bánat. Hosszú pillás sötét szemei úgy verdestek, oly tehetetlenül, mint egy csapdába esett

őzé.

Hanumán felismerte rajta a sárga kendőt, amit a szélben látott lebegni, amikor Rávana Risjamúka felett repült áldozatával. Kétségtelen: ez ugyanaz a hölgy, akit a démon akkor elragadott! Hanumán szomorúan nézte a hercegnőt. Milyen hatalmas és kifürkészhetetlen is a sors! Szítá egy király lánya és egy legyőzhetetlen hős felesége, most mégis így kell szenvednie. Kedves és erényes; nem érdemli meg, hogy fájdalomban legyen része. Érthetetlen, hogy kerülhetett ilyen borzalmas körülmények közé.

Hanumán Rámára gondolt. Mi lenne a legjobb, amit ebben a helyzetben tehetne uráért? Nehéz lenne megközelíteni Szítát, hiszen több száz vérszomjas ráksaszi veszi körül; ronda és torz valahány! Az egyiknek a homlokán van a fél szeme, egy másiknak akkora a füle, hogy betakarózhatna vele, és van amelyeknek vadkan-, tigris-, bivaly-, kecske-, szarvas- vagy rókafej ül a nyakán. Akad olyan is, amelyeknek feje a mellkasába süllyed. Némelyik kész égimeszelő, egy másik meg púpos törpe. Egyik elefántlábbon áll, másikuk lólábbal rúgkapál, egy harmadik meg tevelábon jár. Van közöttük hosszan lelógó orrú, horgas orrú, nagy hegyes fülű, oroszlánfogú, földig érő hajú és hosszú karmú. Már a látványuktól is végigfut a hideg az ember hátán! Kezükből fegyvereket szorongatnak, és árgus szemekkel őrzik Szítát. A szépséges hercegnő olyan köztük, mint a Hold, amikor baljós bolygók vesznek körül.

A lomb rejtekében Hanumán gondolataiba merült. Közeledett a hajnal, keleten pirkadt az ég alja.

Hirtelen megszólaltak a hangszerek, és az udvari költők rázendítettek Rávanát dicsőítő dalaikra: a démon ébredezett. Haja és ruhái rendetlenül lógtak, feje még mindig szédült az előző esti mulatozástól. Első gondolata Szítá volt. Hamar rendbe szedte a ruháját, és drága ékszereket aggatva magára kiviharzott a hálósobából. Egyenesen a kertbe, az asókaligetbe sietett. Száz gyönyörű nő követte aranynyelű

legyezőkkel, fáklyákkal, borral és fehér napernyőkkel. Telt csípőjük és keblük hullámzott, ahogy igyekeztek lépést tartani vele. Arany ékszereik össze-összecsörrentek, s futtukban füzéreikből és hajukból virágok hullottak a földre. Úgy követték a démont, mint viharfelhőt a belőle kicsapó villámok remegő fehér fénye.

Hiába volt olyan nagy hatalma az elvetemült Rávanának, valójában rab volt, kéjes vágyai rabja. Egyre csak Szítára gondolva sietett át az asókaliget bejáratánál álló, ragyogó kámeával kirakott arany boltív alatt. Egyfejű emberisten-formájában igyekezett Szítá fekhelye felé. Égett a vágytól, hogy újra láthassa a szépséges hercegnőt. Útközben hangzatos szavakon törte a fejét, hogy megnyerje velük Szítá szívét.

Hanumán hallotta rejtekhelyén a bokacsengengettyűk közeledő hangját. Kikémlelt, és a fáklyák fényében megpillantotta Rávanát az úton, amint Szítá felé tartott. Gyorsan haladt, rézvörös, ferde szemével mereven bámult előre. Megigazította felsőtestét borító, gyöngyökkel kivarrt fehér selyemruháját, de fejében olyannyira csak Szítá járt, hogy figyelmetlen mozdulatától a nyakában lógó drágakőfüzér belegabalyodott arany karkötőjébe. Éppen az ékszereivel bajlódott, amikor elhaladt Hanumán alatt az úton.

Hanumán mozdulatlanra dermedve várt, ám amint a démon után siető nők is elmentek, tüstént leugrott a földre, és óvatosan követte őket. Egy természetes fa törzse mögé bújt el Szítá közelében, és onnan kukucskált Ráma dicső hitvese felé, aki a közeledő Rávana láttán a félelemtől reszketve, felhúzott térdét átölelve kuporgott a földön.

Rávana daliás ifjúnak tűnt, amint ragyogó sugárzást árasztva Szítá elé lépett. A hercegnő védtelenül és kiszolgáltatottan ült előtte. Olyan volt, mint egy futórózsa, melyet letéptek a fáról, és a földre dobtak. Maga volt a megtört bizakodás, a szertefoszlott remény — egy elgurult, szemétbe hullott drágakő. Testét piszok borította, ám mégis vonzó volt, mint egy fehér, sárral bekent lótuszvirág.

Vigasztalanul sírt a csupasz földön, és egyfolytában csak Rámára gondolt.

A ráksasza király el akarta bájolni — mint egy őrült, aki a meredek szakadék felé rohan! Lenézett az elgyötört Szítára, de Szítá nem emelte rá a pillantását. Összetett kézzel imádkozott Visnuhoz, hogy vezesse hozzá Rámát.

— Ó, ragyogó gyémánt a nők között! — szólította meg Rávana. — Ne félj tőlem! Azért vagyok itt, hogy a szolgálatodra legyek. Miért fekszel itt így elhagyatva? Kelj fel, élvezd a társaságomat, és olyan örömeiben lesz részed, melyeket csak az istenek ismernek.

Szítát kirázta a hideg, undorral elfordította a fejét, és tovább zokogott. Amióta rabul ejtette, Rávana minden áldott nap megkísérelte magához édesgetni, de próbálkozásaitól csak a rosszullet kerülgette Szítát. Könyörgött magában, hogy jöjjün el végre a nap, amikor Ráma kiszabadítja, és végez a démonnal! Már nem lehet messze az az idő! Nem sokáig bírja már Rávana kínzásait.

Szítá vonakodása csak még jobban felajzotta a démont. Vágyakozva tekintett a hercegnő páratlanul gyönyörű alakjára. Annak ellenére, hogy amióta csak idehurcolta, Szítá nem evett és nem mosakodott, még mindig sokkal elbűvölőbb volt, mint bármelyik felesége. Bárcsak ne átkozta volna meg Nalakuvéra...

A ráksasza esdeklőn összekulcsolta a kezét:

— Mire mész azzal, hogy itt fekszel és szomorkodsz? Az ifjúság hamar elszáll, s a tiéd is egykettőre véget ér. Éljezd velem az életet, használj ki fiatal éveid! Férfiasságomnak és erőmnek nem akad párja az univerzumban! Te vagy a legcsodálatosabb nő, akit valaha is láttam. A dicső Brahmá minden bizonnyal nyugalomba vonult, miután téged megteremtett: látta, hogy munkája elérte a tökélyt.

Rávana felajánlotta Szítának, hogy legyen oldalán az első számú királynő. Ő majd leigazza az egész világot, és felkínálja Szítá apjának, Dzsánakának. A félisteneket már legyőzte a mennyben, így aztán az univerzum legerősebb hatalmává

lépett elő, és senki sem mer szembeállni vele. Mit tehetne Ráma őellene?!

— Ne vesztegess több gondolatot arra a jelentéktelen hercegre, aki rongyokba öltözve bujkál az erdőben! Az is lehet, hogy már nem is él. De még ha él is, úgysem láthatod soha többé! És még ha valahogy idetévedne is Lankába, legyőzhetetlen ráksasza harcosaim roppant seregével azon nyomban végeznék vele!

Zsongott, duruzsolt a démon hangja, ahogy Szítát kérlelte:

— Egyetlen Szítám, légy a feleségem! Vedd fel magadra a legszebb ruhákat, a legdrágább ékszereket! Hagyd a búsulást, gyere, sétálj velem a tengerpart csodás ligeteiben!

Szítá felzokogott Rávana bűnös szavai hallatán. Anélkül, hogy ránézett volna, egy fűszálat helyezett kettejük közé, és azt válaszolta:

— Hagyj fel hiábavaló reményeiddel! Annyi jogod sincs hozzám, mint egy bűnös embernek az élet tökéletességére. Hogy gondolod, hogy valaha is olyasmire vetemednék, amit minden jámbor nő elítél? Hogy képzeled, hogy valaha is egy másik férfi karjára hajtom a fejem, azok után, hogy Ráma karján pihentem? Soha nem hallottál még arról, hogy aki mások feleségét zaklatja, az a vesztébe rohan? De ki is mondta volna ezt neked Lankában, ahol nem ismerik az erényt? Vagy az is lehet, hogy annyira mélyre süllyedtél, hogy képtelen vagy megszívlelni a jó tanácsot.

Rávana felhorkant dühében. Egy pillanatra ökölbe szorult a keze. Úgy látszik, sehogy sem tudja betörni ezt a nőt. Merőn nézett rá, miközben Szítát, anélkül, hogy felemelte volna a tekintetét, így folytatta:

— Tudd meg, hogy ugyanolyan elválaszthatatlan vagyok Rámától, mint a napfény a naptól. Engedd, hogy újra vele lehessek, ha jót akarsz magadnak és ráksasza nemzetségednek! Köss barátságot Rámával, különben, a városod, te magad és veled együtt az összes démon is elpusztul! Ha továbbra is itt tartasz, hamarosan soha célt nem tévesztő nyilak felhőzik el az eget. Úgy fognak Lankára záporozni, mint megannyi tüzes szájú kígyó. Csak úgy tudtál elrabolni, hogy

elcsaltad Rámát és öccsét. Annyira gyáva vagy, hogy nem mersz szembenézni Rámával és Laksmanával, ahogyan a kutya sem állja két félelmetes oroszlán pillantását!

— Még ha a Méru-hegyen próbálnál elbújni vagy Varuna birodalmában, a tenger fenekén, akkor sem menekülhetnél Ráma dühe elől. Amikor elraboltál, már kimondtad magadra a halálos ítéletet, és Ráma lesz sorsod beteljesítője. Az összes ráksasza elpusztul veled, vezérükkel együtt, s még írmagja sem marad a fajotoknak.

— Lemondásaim és hűségem erejével hamuvá égethetnék, de az uram engedélye nélkül nem teszem — mondta Szítá. — És minek is vesztegetném vezeklésem gyümölcsét egy olyan nyomorult bűnösre, mint te?

Rávana tajtékozott dühében. Mély levegőt vett, és lassan, kimérten így szólt:

— Arcátlan szavaiddal kiérdemelted a halált. Egyedül irántad érzett szerelmem akadályoz meg abban, hogy azonnal végezzek veled. Még néhány hónap van hátra, és letelik az egy év. Ha addig nem adod be a derekad, szakácsaim feltálnak nekem reggelire!

A roppant ráksasza hátat fordított Szítának. Szeme szikrákat vetett, nyelve éles lángnyelvként csapott ki a száján. Fényes koronája és széles válla rázkódott a dühtől. Vörös palástja csak úgy lobogott utána, ahogy elviharzott. Biborszín fülbevalóival és a derekára kötött sötétkék övvel olyan volt, mint egy vörös vasoxid-tetejű hegy, amin kékes fényű villámok cikáznak. Távoztában még odavetette a ráksaszíknak:

— Tegyetek meg mindent, hogy a hercegnő meggondolja magát! Kedves szavakkal, erőszakkal vagy fenyegetéssel, de térítsétek jobb belátásra! Feledtessétek el vele Rámát, és győzzétek meg, hogy legyen az enyém!

Felējük fordult, és félelmetes arckifejezéssel, nyomatékosan hozzátette:

— A saját érdeketekben, kedves ráksasza hölgyek...

Tehetetlen dühében sarkon fordult, és visszament a palotájába. Kemény lépteit

még sokáig hallani lehetett. Hanumán tovább figyelt, s látta, hogy a veszedelmes ráksaszíkok rátámadnak Szítára. Érces, reszelős hangon rikácsolni kezdtek vele, hogy miért nem akarja Rávanát urának elfogadni. A ráksaszakirály egy híres risi fia. Csatában legyőzte a félistenek mind a harminchárom vezérét. Még Indra is retteg tőle! És most ez a Rávana Szítá lábai elé borul, és kegyeiért esdekel. Még arra is hajlandó, hogy Szítát kedvenc felesége, a gyönyörű és szemérmes Mandódarí helyére ültesse.

— Miért epekedsz ostobán Ráma után? Csupán egy ember, semmi több! Ki ő Rávanához képest? Látszik, hogy nem tudod, mi jó neked!

A ráksaszíkok hasztalan próbálkoztak. Szítá elfordult tőlük — nem volt kíváncsi ostoba tanácsaikra. Elválaszthatatlan volt Rámától, ahogy a hó a tűztől.

— Egyetek meg, ha akartok — mondta könnybe lábadt szemmel —, de én akkor sem leszek soha Rávana felesége. Miként Sacsí vár Indrára, Arundatí Vaszisthára, Rohiní a holdistenre, úgy várok én is az uramra.

A ráksaszíkokat felbőszítette, hogy Szítá nem hallgat a jó szóra. Durva fenyegetőzésbe kezdtek. Kardszerű nyelvükkel lebiggyedő ajkaikat nyalogatva fegyvereiket Szítára emelték. Szítá felállt, és nyomában egy csapat fenyegetőző ráksaszíkkal elindult a Hanumán rejtekhelyéül szolgáló fa irányába. A majom gyorsan felmászott a fára, és elrejtőzött a lombok között. Az ágon ülve látta, hogy ráksaszíkok őrei fenyegetően közrefogják Szítát.

— Hódolj be Rávanának, hercegnő, vagy még ma kitépjük és felfaljuk a szívedet!
— fenyegetőztek.

— Már régóta éhezem a májadra, no meg a formás melleidre! Legszívesebben szőröstül-bőröstül felfalnálak! — rikácsolta kardját rázva az egyik.

Hanumánt elfutotta a méreg. Nagy kísértést érzett, hogy közéjük ugorjon és jól elagyabugyálja őket, de visszafogta magát, és bölcsen várta az alkalmat, hogy előbb Szítával beszéljen. Ha elhamarkodottan felfedi magát, abból csak fejetlenség lesz, és

elszalasztja a lehetőséget, hogy megnyugtassa Szítát.

Közben Szítá sírva a földre roskadt.

— Egy ember leánya nem való a rákszaszakirályhoz feleségnek! — kiabálta. — Végezzetek velem azonnal, rákszaszík! Vessetek véget a szenvedéseimnek!

Szítá sírva hívta férjét, és átölelte a fát. Arca sápadt volt, egész testét rázta a zokogás, hosszú hajfonata fekete kígyóként ringott ide-oda a hátán. Az járt a fejében, vajon milyen borzalmas bűnt követhetett el előző életében, hogy most ilyen gyötrelmeket kell kiállnia. Ha nem vágyott volna annyira arra, hogy újra Rámával legyen, már rég véget vetett volna az életének. Nem bírja tovább elviselni Rávana látogatásait!

Aztán a rákszaszík felé fordult, akik egyre csak fenyegették a földre roskadt hercegnőt:

— Ó, ti nyomorult démonok, még a bal lábam ujja hegyével sem érinteném meg Rávanát soha! Mikor fogja ezt végre megérteni az a gonosztevő? Még akkor sem leszek az övé, ha azzal fenyegettek, hogy dárdáitokkal átdöftök, apró darabokra szabdaltok, lassú tűzön megégettek, vagy egy magas hegy csúcsáról a mélybe taszítottok!

A hercegnő egyre csak Rámára gondolt. Miért nem jön el megmenteni őt? Elfelejtteni biztos, hogy nem felejtette el. Talán csak nem találja. Dzsatáju azonban biztos megmondta neki, hogy hol van. De mi van, ha meghalt, mielőtt elmondhatta volna? Ha Ráma tudná, hogy Lankára vitték, már rég hamuvá égette volna a várost. Az óceán nem jelent neki nehézséget. Tüzes nyilaival egy pillanat alatt kiszáríthatná. Mi van azonban, ha nem találta, és belehalt a bánatba? Abba viszont Laksmana is belehalna. De az is lehet, hogy miután elrabolták tőle, Ráma a jóga felé fordult, és közömbössé vált a világi dolgok, többek között a hitvesi szeretet iránt. Ez azonban nem történhetett meg Rámával! Ő sohasem tekintene közömbösen a kötelességére, s a feleség védelme mindig is a jámbor emberek kötelessége volt.

Szítá fejében egyedül férje járt. Irigykedett a tökéletes jógikra, akik túlléptek a boldogság és a boldogtalanság kettősségén. Nekik nem okozott bánatot, ha elvesztették szeretett családtagjaikat, és nem is vágyakoztak semmire. Bárcsak olyan békére lelne lelkében, mint amelyet ők éreznek! Ilyen gondolatok kavarogtak fejében, amikor egy ráksaszí, Tridzsatá toppant az asókaligetbe, és a többi ráksaszí elé állt. Éppen akkor ébredt fel, és el akarta mondani nekik az álmát.

— Egy fényes alakot láttam — kezdte. — Nem lehetett más, csak Ráma. Ezer ló vontatta égi szekéren száguldott a levegőben. Szítával volt, akivel ismét egymásra találtak. Mindketten fehér ruhát és fehér virágfüzért viseltek, és úgy ragyogtak, akár a nap! Rávanát is láttam. Fekete ruhában, piros virágfüzérrel a nyakában ült egy számárfogaton.

Tridzsatá tovább részletezte álmát. Rávana félelmetes sötétségbe hatolt, a teste ürülékkel volt bekenve. Fiai és tanácsadói kopaszra borotvált fejjel, olajjal teli üstökben ültek. Látta, hogy Lankát felgyújtja egy ügyes majom, és a ráksaszák mind eltűnnek egy tehéntrágyával teli tóban.

A ráksaszíkok ismerték az álomfejtés tudományát. Tridzsatá álma arra utalt, hogy nagy veszély leselkedik Rávanára. Szítá reményei újjáéledtek. Felült, és érezte, hogy lüktet a bal szeme és a bal karja. Ez kedvező jel volt! A lüktetés és Tridzsatá álma reménnyel töltötte el Szítát. Érezte, hogy Rámának itt kell lennie valahol a közelben. A ráksaszíkok felpattantak mellőle, s lélekszakadva rohantak a palota felé, hogy hírvigyük Rávanának a hallottakat.

Tizennegyedik fejezet

Szítá megtalálása

Afán rejtőzködő Hanumán azon gondolkodott, hogyan tovább. Meg akarta nyugtatni Szítát, és oda akarta adni neki Ráma gyűrűjét, de nem tudta, hogyan férközzön a közelébe. A hercegnő biztosan azt fogja gondolni, hogy megint csak Rávana az, aki álruhában próbálja meg rászedni egy újabb varázslattal, és ha kiabálni kezd, a ráksaszák felfigyelnek rá, őt pedig megölik vagy foglyul ejtik. Márpedig ha kudarcot vall, Ráma tervének is vége. Nincs még egy majom, aki oda-vissza át tudná ugrani az óceánt.

Hanumán lázasan gondolkozott. Végül úgy döntött, ott marad a fán, és elénekel egy dalt Ráma dicsőségéről, hogy felhívja magára a hercegnő figyelmét. A ráksaszíki kissé távolabb veszekedtek egymással, ők nem fogják meghallani. Hangosan rákezdte hát:

— Élt Ajódhjá városában egy hatalmas király, Dasaratha. A dicső uralkodónak született egy minden jó tulajdonsággal megáldott kiváló fia, Ráma. Idős, jámbor apja parancsára a királyfi az erdőbe ment, és sok-sok démont ölt meg csatái során.

Hanumán röviden elénekelte Ráma életének történetét, a Szítá elrablását megelőző és követő eseményeket, egészen addig, hogy ő, Hanumán, átugrott Lankára, és megpillantotta úrnőjét az asókaligetben.

Szítát mélységesen meglepte a fa koronájából felhangzó ének. Mérhetetlen öröm töltötte el, hogy Rámáról hallhat, és kíváncsian nézett körbe, vajon honnan jön ez a hang. Végül a falevelek között megpillantotta Hanumán vörösésbarna alakját. A kis majom alázatosan, összetett kézzel ült az ágon, Szítá mégis megrémült. Ki ez a teremtmény? Mit csinál a fán? Biztosan ez is csak Rávana egy újabb csele! De ha mégsem? Szítának eszébe jutottak a kedvező előjelek. Imára kulcsolta a kezét: bárcsak a majom szavai igazak lennének!

Hanumán lemászott a fa törzsén, és feje fölött összetett kézzel meghajolt Szítá

előtt.

— Minden bizonnyal te vagy Szítá, az áldott Ráma hitvese — mondta. — Ráma követe vagyok. Ráma küldött, hogy keresselek meg, ó, nemes hölgy. Férjed szíve gyászban ég, és öccsével, Laksmanával együtt alig várja, hogy hírt kapjon felőled.

Szítá azt sem tudta, hová legyen boldogságában, hogy végre hall Rámáról, de még mindig gyanakodott egy kicsit. Mi van, ha mégis Rávana az? De furcsamód, ha a kis majomra nézett, béke lett úrrá a szívéen. Alaposan szemügyre vette Hanumánt, és megkérdezte tőle:

— Honnan tudjam, hogy nem Rávana vagy-e?

Hanumán részletesen leírta, hogy néz ki Ráma és Laksmana. Mindent elmondott Szítának, amit a két hercegről tudott, majd magáról kezdett beszélni, és azt is előadta, hogyan találkozott Rámával.

— Most, hogy megtaláltalak, sietek vissza Rámához. Urad hamarosan érted jön. Sok ezer hatalmas majom és medve élén vonul fel Rávana ellen.

Azután odaadta Szítának a gyűrűt, amit Rámától kapott. Szítá azonnal felismerte férje gyűrűjét. Izgatottan talpra szökkent. Szeméből örömkönnyek peregtek, arca ragyogott. Most már fenntartás nélkül bízott Hanumánban.

— Csodálatos tettet hajtottál végre! Átugrottad az óceánt, és bejutottál a gondosan őrzött városba — dicsérte a hú szolgát. — Ó, nemes majom, te vagy Ráma legkedvesebb szolgája!

Szítá csak azt nem értette, miért nem maga Ráma jött érte. Miért nem törölte le a föld színéről Lankát, és szerezte vissza őt? Csak nem hagyta el az ereje? Laksmana jól van?

— Ó, nemes hölgy, Ráma nem tudta pontosan, hol vagy — válaszolta Hanumán —, de jól van, és türelmetlenül várja a rólad szóló híreket. Amint visszamegyek és elmondom neki, hogy megtaláltalak, nyomban idejön hadseregével és megszabadítja a világot a ráksaszáktól!

Hanumán megnyugtatta Szítát, hogy Ráma szüntelenül reá gondol. Beszélni se lehet vele, annyira bánkódik utána. Alig eszik, az álom messzire elkerüli. Órákig mered a semmibe, és közben mélyeket sóhajtozik. Annyira megfélekedzik a környezetéről, hogy még a szúnyogokat sem hessenti el magáról. Időnként Szítá nevét kiáltozza és sír.

A vánara szavai úgy hatottak Szítára, mint a méreggel kevert nektár: örült, hogy a férjéről hallhat, ugyanakkor fájdalommal töltötte el, hogy szeretett ura annyira bánkódik utána. Egy ideig mélyen Rámára gondolt, amitől olyannak látszott, akár a felhők fátylán keresztülragyogó telihold. Nem bírta elviselni, ha azt hallotta, hogy Ráma szenved. Meleg őzszemei megteltek könnyel.

— Ó, hős majom! — mondta a lehajtott fejjel ülő Hanumánnak. — Menj azonnal Rámáért! Ha nem jön hamar, a könyörtelen Rávana rövidesen megölet. Ez a démon nem hajlik a jó szóra, bűnös cselekedeteivel a vesztébe rohan.

Szítá elmesélte Hanumánnak, hogy Vibhísana, Rávana öccse és minisztere többször is intette már bátyját, hogy adja vissza Szítát Rámának. Más bölcs ráksaszákkal együtt figyelmeztette, hogy Szítá fogva tartása az egész rákszasza nemzetség pusztulásához vezet, de Rávana nem hallgat rá. Szítá mindezt Vibhísana feleségétől tudja, akivel fogsága alatt összebarátkozott.

Amikor Hanumán rádöbbsent, hogy Szítá élete veszélyben forog, aggodalmában türelmetlenség lett rajta úrrá.

— Azon nyomban elviszlek innét, ó, Mithilá hercegnője! Ül a hátamra, átugrok veled az óceánon. Ne félj, a súlyodat meg se érzem: még ha Rávanával és az összes démonnal együtt az egész szigetet a vállamra venném, nekem az sem lenne nehéz!

Szítá Hanumánra nézett, aki még mindig csak egy apró majomnak látszott.

— Javaslatod kétségkívül majomhoz illő, ó, gáláns lovag, hisz aligha férnék el a hátadon!

Most történt meg először, hogy valaki kétségbe vonta Hanumán erejét és

képességeit. Ez a hölgy nem tudja, kivel áll szemben! Be kell bizonyítania, mit tud.

Hanumán Szítá szeme láttára növekedni kezdett, és pillanatok alatt hegyként tornyosult előtte. Lenézett Szítára, és azt mondta:

— Fel tudom emelni ezt az egész szigetet, hegyeivel, erdőivel, tavaival, városfalaival és Lanká urával, Rávanával együtt. Ne tétovázz, hercegnőm, engedd, hogy Rámához vigyelek!

Szítá döbbsen nézett fel Hanumánra. Már nem kételkedett a majom képességeiben, de még mindig nem akart a hátára ülni.

— Drága vánara, olyan vagy, mint maga a szélsten. Ha gyorsan repülsz, nem fogok tudni beléd kapaszkodni. Az is lehet, hogy a szörnyű sebességtől elvesztem az eszméletemet, beleesem az óceánba, és felfalnak a cápák.

Attól is tartott, hogy Hanumán nem tudja majd elhagyni vele Rávana birodalmát. A ráksaszák észrevehetik, és üldözőbe vehetik őket. A démonok ügyesen harcolnak a levegőben is, Hanumánnak pedig Szítával a hátán nehéz lenne védekeznie.

Volt még egy oka, amiért nem élhetett az ajánlattal:

— Megfogadtam, hogy Rámán kívül soha nem érintek más férfit. Már az is épp elég, hogy a bűnös Rávana hozzám ért, amikor magával hurcolt. Önszántamból azonban senkit meg nem érintenék. És azt sem engedhetem, hogy valaki más mentsen meg, ne pedig Ráma, mert az rontana uram jó hírére. Inkább megvárom őt. Bízom benne, hogy hamarosan eljön értem!

Hanumán beleegyezően bólintott. Szítának igaza volt. Nem tudna belekapaszkodni, mialatt ő széleseben repül. És páratlan erényességét is tiszteletben kell tartania. Visszazsugorodott eredeti méretére, és azt válaszolta:

— Most visszatérek Rámához. Kérlek, küldj neki valamit, hogy be tudjam bizonyítani, valóban találkoztam veled!

— Elmondok neked egy történetet, amit férjemen és rajtam kívül senki más nem

ismer — válaszolta Szítá könnyes szemmel. — Amikor a Csitrakúta-hegyen laktunk, egyszer megtámadott egy varjú, de Ráma megvédett. Meséld el neki ezt a történetet, ebből majd tudni fogja, hogy még élek!

Azzal mindent részletesen elmesélt Hanumánnak, azt is, hogy a varjú nem volt más, mint Indra fia, akit kíváncsivá tett Ráma ereje és hősiessége. Megtámadta Szítát, mire Ráma egy fűszálat vágott hozzá, amit a brahmásztra fegyver erejével ruházott fel. A varázslatos fűszál keresztül-kasul üldözte a varjút az egész univerzumon, és végül megfosztotta a fél szemétől. Ráma biztosan emlékszik az esetre, és rögtön tudni fogja, hogy egyedül csak Szítá avathatta be a történetbe Hanumánt.

Hanumán megkérdezte Szítától, akar-e még valamit Rámának üzeni.

— Mondd el neki, mennyire szenvedek! — válaszolta a hercegnő. — Bár a legyőzhetetlen Ráma a védelmezőm, most mégis úgy tűnik, mintha magamra maradtam volna. Kérd meg, hogy ne vesztegessen egy pillanatot se: jöjjön, és szabadíts ki! Tudom, nemhogy Rávanát, de az összes félistent és démont képes lenne legyőzni, még ha szövetségre lépnének, akkor is!

Ruhájáról levett egy ragyogó sárga drágakövet, amit régen, amikor még az erdőben éltek Rámával, a hajába szokott tűzni, és a következő szavakkal átnyújtotta Hanumánnak:

— Add át ezt a mennyei ékkövet uradnak, és mondd meg neki: "Ahogy az Úr Visnu kimentette a Föld anyát az óceán fenekéről, kérlek, szállj le te is a ráksaszák közé, és szabadíts ki!" Ó, drága majom, kérlek, mindenképpen add át ezt az üzenetet az uramnak!

Hanumán elvette tőle a drágakövet, és mélyen meghajolt előtte. Ideje volt, hogy elinduljon, de előtte még ki akarta próbálni, milyen erősek a ráksaszák. Most, hogy itt volt Lankán, nem akarta elszalasztani a lehetőséget. Ha valahogy rá tudná venni őket, hogy harcoljanak vele, abból lemérhetné, milyen ellenfelek. És az igazat

megvallva, nem akart úgy távozni, hogy ne tett volna valami kárt előtte a démonok gyönyörű városában.

Újra felöltötte hatalmas formáját, és elkezdte tövestől kitépni a bokrokat és a fákat. Lerombolta a falakat, kidöntötte a boltíves kapukat, romjaikat a tavakba dobálta. Szélvészként tombolt, s hangos üvöltésével hamarosan magára vonta a ráksaszák figyelmét. Felkapott egy hatalmas vasrudat, és a bejárathoz állt, várva, hogy odaérjenek a seregek.

Hanumán üvöltése hallatán a Rávana palotájában lakók ereiben megfagyott a vér. Ijedtükben még az állatok is bőgni kezdtek. A szendergő ráksaszák rémülten riadtak fel a hangzavarra. Látták, hogy Hanumán toronyként magaslik a kert bejáratánál. Néhányan látták, amikor Szítá egy majommal beszélt, ezért őt kezdték el faggatni a furcsa lény kiléte felől.

— Honnan tudnám, hogy kicsoda? Ti értetek a varázsláshoz! — válaszolta.

Néhány ráksaszí félelmében Rávanához szaladt. Jelentették neki, hogy egy majom teljesen tönkretette a gyönyörű kertet, csak azt a szimsapa-fát hagyta meg, amelyik alatt Szítá feküdt.

Rávana szörnyű haragra gerjedt. Lángoló szemeiből, mint olajcseppek az égő mécsesből, forró könnyek buggyantak ki. Egy pillanatra elgondolkodott. A majom valószínűleg a félistenek — vagy talán maga Visnu — nagy hatalmú küldötte. Ki más merészné megtámadni Lankát? Azonnal megparancsolta egy csapat válogatott ráksasza katonának, a kinkaráknak, hogy fogják el. A nyolcvanezer harcos tüstént előállt, és elindult a kert felé. A hihetetlenül erős, nagytestű ráksaszáknak félelmetes fegyvereik és hatalmas fogaik voltak. Egy emberként rohantak az asókaligetbe. Alig várták, hogy kezük közé kaparintsák a garázdálkodó majmot.

Úgy támadtak Hanumánra, mint a tűzbe repülő molylepkék. Körbevették, és hangos üvöltések közepette hegyes vasdárdákkal, nehéz buzogányokkal, botokkal, szigonyokkal meg handzsárokkal támadtak rá. Nyilaik dübörgő szélként süvítettek

felé.

Hanumán még nagyobbra növekedett. Farkával a földet csapkodta, és félelmeteset kiáltott:

— Éljen Ráma és Laksmana! Hanumán vagyok, a szélsten fia, Ráma szolgája. Ezer ráksasza sem tudna megbirkózni velem. Elpusztítom Lankát, aztán visszatérek uramhoz!

A kinkaráknak inába szállt a bátorsága az irdatlan méretű majom eget-földet megrengető hangja hallatán. Egyszerre több ezren támadtak rá. Hanumán meglengette feje fölött a vasrudat, és lecsapott vele a démonokra. Szélesebesen mozgott, szinte láthatatlanul. A levegőbe szökkent, áttörte a ráksaszák sorait, és hamarosan végzett velük. Az a két-három kinkara pedig, amelyiknek sikerült élve elmenekülnie, hanyatt-homlok szaladt Rávanához.

A démonkirály még jobban feldühödött. Megparancsolta egyik legkiválóbb hadnagyának, Dzsambumálinak, hogy seregei élén induljon Hanumán ellen. A ráksasza mélyen meghajolt királya előtt, és jókora arany íját marokra fogva csatába indult. Felült száz sátánfejű szamár húzta szekereire, megpendítette íjának húrját, majd dühösen vonyítva a palotakertek felé hajtott.

Hanumán időközben már azon törte a fejét, milyen pusztítást tudna még véghezvinni. Az egyik dombtetőn megpillantott egy tekintélyes méretű templomot, amelyben a ráksaszák oltalmazó istenségüket imádták. Fürgén felszaladt a dombra, és megmászta a templom hatalmas kőfalát. A fényes szőrű majom olyan volt, akár a nap, amikor az égre hág. "Éljen Ráma!" kiáltással egymás után derékba törte a díszes templom pilléreit, és pillanatok alatt kőhalmazzá változtatta az egész épületet.

Miután romba döntötte a templomot, hátrafordult, és megpillantotta Dzsambumálit, amint vérszomjasan felé tart. A démon bíborszínű ruhát viselt, nyakában lángvörös virágfüzér lógott, sisakján a bóbitát vörös drágakövek tartották. Arany fülbevalói csak úgy ragyogtak kékesfekete, hegyes füleiben.

Vérfagyasztó bömböléssel százával lőtte íjából a nyilakat.

Hanumán is nagyot bömbölt, amikor megpillantotta a démont. Örömmel állt az üvöltő ráksasza elé. Dzsambumáli egyik nagy, félhold-hegyű nyila száján találta el Hanumánt, szögekkel kivert nyilai pedig végtagjaiba fúródtak. Hanumán vérző fejével olyannak látszott, mint egy nagy piros lótuszvirág az égen. Felbőszítette az ádáz támadás. Felkapott egy szikladarabot, és nagy erővel Dzsambumáli felé dobta.

A démon felkacagott, és gyorsan kilőtt tíz nyilat, amelyek még a levegőben porrá zúzták a feléje repülő sziklát. Hanumán mérgében kitépett egy vastag fát, azt vágta a démonhoz. De Dzsambumáli azt is feldarabolta borotvaéles nyilaival, majd újabb nyílzáport zúdított Hanumánra.

Hanumán kezdte elveszíteni a türelmét: megragadta a vasrudat, mellyel előzőleg a kinkarákat kaszabolta le. A testéből meredő számtalan nyállal mit sem törődve hatalmas erővel a démonra rontott. A levegőbe ugrott, egyenesen Dzsambumáli szekereire, és lesújtott a démonra. A démon feje a törzsébe nyomódott, de azután törzséből sem maradt több alaktalan hústömegnél. A szekér darabokra hullott, az ördögi szamarak pedig félelmükben böggve szanaszét szaladtak.

Rávanát megdöbbenette Dzsambumáli halálhíre. Újabb hét hadvezért küldött Hanumán ellen. A ráksasza katonák örömmel indultak a harcba; mind meg akarták mutatni, hogy különbek a másiknál. Felhágtak aranyveretű, fellobogózott harci szekereikre, melyek viharfelhőként dübörögve gördültek az asókaliget felé. A ráksaszák jól ismerték a mennyei fegyverek használatának fortélyait, így aztán válogatott fegyvereket küldtek az óriási majomra.

Hanumán felugrott, és kinyújtott végtagokkal nagyokat bucskázott a levegőben. Ügyesen kitért a ráksaszák nyilai elől, akik szekereikkel együtt ugyancsak a levegőbe emelkedtek. Hanumán olyan volt az aranyíjakat tartó ráksaszák körében, mintha maga a szélsten játszadozna a villámló viharfelhők között. Egyenként lecsapott mind a hét démonra, és pusztá kézzel agyonütötte őket. Úgy zuhantak a földre, mint

a hegyek, melyekbe Indra villáma csapott.

Hanumán is leugrott a földre, és ismét megállt a kert bejáratánál, lelkesen várva a következő ellenfelet. A földet holttestek és összetört szekerek borították, a gazda nélkül maradt lovak kétségbeesetten nyerítettek.

— Küldd rám a legjobb katonáidat, Rávana! — kiáltotta Hanumán, hogy megrémíssze a ráksaszákat. — Ők is úgy végzik majd, mint a társaik! Hanumán vagyok, Ráma szolgája. Nemsokára Ráma vezetésével sok millió hozzám hasonló majom sereglük ide. Nincs értelme ellenállni. Bocsásd szabadon Szítát, és add vissza Rámának, amíg nem késő!

Rávana most már sejtette, hogy Hanumán nem lehet közönséges majom. Minden bizonnyal az istenek teremtették. Látott ő már erős vánarákat, ez azonban mindegyiken túltett. De őt is csak le lehet győzni valahogy! Rávana és harcosai még az istenek fölött is győzedelmeskedtek, akkor egy ilyen majomnak — ha ugyan majom egyáltalán — a megölése nem okozhat gondot! Rávana hívatta őt legkiválóbb katonáját. Erejüket és ügyességüket dicsérve parancsot adott nekik, hogy ejtsék foglyul Hanumánt. Ki akarta végre deríteni, hogy ki ez a majom, és mi céllal jött Lankába.

Hanumán azonban egymás után kaszabolta le az összes ellene küldött harcost. Az első hármát jókora öklével csapta agyon. A következő kettő félelmetes fegyvereket lengetve támadta oldalba, mire Hanumán — aki maga is hatalmas hegynek tűnt — letépte a közeli hegy tetejét, a rajta lévő vadállatokkal, kígyókkal és fákkal együtt, és lesújtott vele a két ráksaszára. Mind a kettő menten szörnyethalt.

Sok ezer ráksaszát ölt még meg, számtalan elefánttal és lóval együtt. A földet teljesen elborították a tetemek. Hanumán olyan volt, mint az Idő Szelleme, mely eltökélte, hogy minden teremtett élőlényel végez.

Rávana gondolkodóba esett. Ez a lény rettenetes! Játszi könnyedséggel semmisíti meg legjobb harcosait, a sok legyőzhetetlennek vélt ráksaszát. Rávanát azonban

senki sem győzheti le. Igaz, Lanká istennője nemrégiben sírva járult elé, és azt mondta neki, hamarosan búcsút mondhat az életének. Ő azonban nem vette komolyan a szavait. Ha kell, maga végez a majommal, de először hagyja, hogy vitéz fiai mérkőzzenek meg vele. A mellette ülő Aksa herceghez fordult, aki nem is késlekedett sokat: apja sürgető pillantásának engedelmeskedve felállt, és felkészült a harcra.

Felszállt napként ragyogó arany szekereére. Nyolc paripa vont, sebesen, mint a gondolat. Ragyogó drágakövekkel kivarrt lángvörös lobogó lengett rajta, benne borotvaéles nyílveszők mellett lándzsák és dárdák sorakoztak. Oldalára nyolc hatalmas, ezüsthüvelyes kard volt erősítve, hüvelyüket arany holdak és csillagok díszítették. Aksa a paripák közé csapott, mire a szekér a levegőbe emelkedett és a kert felé vette útját. Sok ezer démon követte elefánt- és lóháton, harci szekéren.

Néhány pillanat múlva Hanumán előtt termett, majd megállt egy másodpercre, hogy felmérje ellenfele erejét. Lenyűgözte a harcrakész, hegynél is magasabb majom látványa, aki olyan volt, mint a pusztító tűz az univerzum megsemmisülésének idején. De a herceg sem most fogott kardot először a kezébe: nem ismert félelmet. Nagy, vöröslő oroslán-szemeivel Hanumánra meredt, majd megfeszített íjából félelmetes erejű nyilakat lőtt a majomra. A nyilak hatalmas, vérző sebeket ejtettek Hanumán fején, amitől olyan lett, mint a felkelő nap.

Hanumán dühödten pillantott le a ráksasza hercegre. Aksa mellvértje úgy ragyogott, mint egy drágakő, arany karperecei villámokat szórtak miközben egymás után lőtte ki a nyilakat mesterien faragott, díszes íjából. Úgy támadt Hanumánra, mintha egy szivárvánnyal átszelt sötét felhő záporozná nyilait egy hatalmas hegyre.

Hanumán érezte, ismét jó lehetőség kínálkozik rá, hogy Ráma szolgálatában használja erejét. Örömeiben nagyot rikoltott, és a levegőbe szökkent. Szélesebesen pörgött, hogy elkerülje Aksa nyilait, akinek szekere úgy követte mindenhová a levegőben, mint egy lombokkal betakart csapda felé ügető órási elefánt. A herceg

megállás nélkül lőtte ki halálhozó fegyvereit Hanumánra, aki hatalmas tűzkerékként forgott előtte.

A félistenek bámulva nézték a vánara és a ráksasza összecsapását. A nap elhalványult, a szél nem fújt tovább, az ég sikolyoktól visszhangzott. A Trikúta-hegy megrázkódott, és még az óceán is beleremegett kettejük csatájába.

Hanumán látta, hogy fiatal kora ellenére a hercegben méltó ellenfélre akadt. A ráksasza ereje a harc előrehaladtával egyre nőtt. Követte Hanumánt, bárhová repült is, és ezernyi hegyes nyíllal ütött sebet rajta. Hanumán egyre nagyobb haragra gerjedt, míg végül úgy döntött, végez Aksával. Hirtelen szembefordult üldözőjével, és tenyerének egyetlen csapásával mind a nyolc lovát megölte. A szekér a földre zuhant, ám a herceg, íjával és kardjával a kezében továbbra is a levegőben maradt. Olyan volt, akár egy ragyogó risi, aki testét a jóga segítségével elhagyva éppen a félistenek birodalma felé emelkedik.

Ahogy a levegőben repült, Hanumán egyszer csak elkapta és két lábánál fogva jól megpörgette, majd hirtelen a földhöz vágta. Csontjai darabokra törtek, teste vérben fürdött — Aksa kiadta démoni lelkét.

Az ég baldachinján egész sereg risi, jaksa és nága gyűlt össze, hogy tanúja legyen a csatának. Megtapsolták Hanumán csodás győzelmét, és virágcsokrot szórtak rá.

Rávana szívét gyász és harag öntötte el. Legidősebb fiához, Indradzsithez fordult. A herceg onnan kapta a nevét — melynek jelentése: "aki legyőzte Indrát" —, hogy egyszer fogságba ejtette a félistenek hatalmas királyát. Valamennyi misztikus fegyver tudományát ismerte, még a brahmásztrát is, amely fölött maga az Úr Brahmá rendelkezett. Rávana hosszan magasztalta fiát, majd megparancsolta neki, hogy ejtse foglyul Hanumánt. A ráksaszák királya biztos volt Indradzsit győzelmében. Szeretettel nézte, ahogy az engedelmes herceg csatába indul.

Indradzsit úgy rohant ki, mint a tengerár telihold idején. Felpattant négy kardfogú tigris vontja szekereire, és felajzott íjjal érkezett Hanumán elé. Amikor

Hanumán meglátta szekerén az Indrától zsákmányolt lobogót, örömeben elbődült: Indra ellenfele jött el, hogy megmérkőzzön vele! Az Indradzsitet kísérő ráksaszák tam-tam dobjainak dübörgése csak fokozta Hanumán harci kedvét. Még nagyobbra nőtt, és ismét a levegőbe ugrott.

Indradzsit kilőtte hosszú, tollas aranynyilait. Ahogy keresztülsüvítettek a levegőn, acélhegyük vörösen izzott. Hanumán fürgén ide-oda ugrált, és ügyesen kitért előlük. A ráksasza egyre több halálhozó nyilat lőtt ki rá, melyek, mint megannyi villámcsapás, megállíthatatlan nyílözönként repültek felé, de az ügyes majmot egyik sem találta el. Ugyanakkor Hanumán sem tudott Indradzsithez férközni. A félistenek és a risik lenyűgözve nézték az égből a két hős harcos összecsapását.

A ráksasza hamarosan megértette, hogy a majomban ádáz ellenfélre akadt. Megölni ugyan nem tudja, de a brahmásztra segítségével talán foglyul ejtheti. Íjának húrjára illesztette a Brahmá erejével felruházott, különleges nyilat. Elmondta az Úr Brahmának szóló szent mantrákat, majd kilőtte nyilát. Hanumán a kivédhetetlen fegyver isteni erejétől bénultan zuhant a földre. Rögtön tudta, hogy a brahmásztra találta el, de az is eszébe jutott, hogy egyszer az Úr Brahmá azzal áldotta meg: a brahmásztra csak rövid ideig lesz rá hatással. Biztos volt benne, hogy hamarosan megszabadul a befolyásától, és igazából nem is bánta, ha egy időre fogságba esik: így legalább szemtől szemben láthatja majd Rávanát. Ráma nevében még utoljára figyelmezteti, aztán amint lehet, megszökik.

Újra eredeti nagyságát vette fel, a köréje sereglő félelmetes ráksaszák pedig vastag köteleikkel pillanatok alatt megkötözték, majd Indradzsit parancsára rugdosva és ütlegelve Rávana palotájába vitték. Hanumán eközben urára, Rámára gondolt, és arra, hogyan tudná a legjobban szolgálni. Félelmet színlelt, és engedte, hogy Rávana elé vigyék, noha a brahmásztra ereje már régen szertefoszlott.

A démonok Rávana gyűléscsarnokába vonszolták foglyukat, és a démon lábai

elé lökték. Rávana ádáz tekintetű miniszterei nyomban becsmérelni kezdték.

— Süssük meg élve, és együk meg! — javasolta egyikük.

Rávana azonban kíváncsi volt rá, hogy ki lehet ez a lény, aki ekkora felfordulást okozott Lankában. Megparancsolta legfőbb tanácsadójának, hogy vallassa ki a foglyot.

— A vánarák királyának, Szugrívának a küldötte vagyok — válaszolta készségesen Hanumán, elébe vágva a kérdésnek. — A király, csakúgy, mint jómagam, Rámának, a világ urának a szolgája.

Hanumán merészen Rávana szemébe nézett. Lenyűgözte a démont körülvevő pompa. Rávana egy aranyemelvényen álló, hatalmas, drágakövekkel kirakott kristálytrónon ült, fején páratlan értékű kámeákkal és igazgyöngyökkel díszített, ragyogó diadémot viselt, karját gyémántos aranykarperecek ölelték körül. Öltözéke drága selymekből állt, homlokát vörös szantálpéppel festett ábrák húsították. Vöröslő lótuszszemei ijesztőek, ugyanakkor mégis vonzóak voltak. Húsz erős karjával olyannak tűnt, mint egy ötfejű kígyókkal teli hegy. Két oldalról szépséges hajadonok legyezték. Négy legközelebbi tanácsadója ült mellette, akik közel hajolva bizalmas jótanácsokat és biztató szavakat suttoztak a fülébe.

Hanumán alaposan szemügyre vette a démont, akinek ereje és gazdagsága őszinte csodálattal töltötte el. Ha Rávana nem lett volna olyan vad és bűnös, az istenek kiváló fejedelme, az univerzum nemes védelmezője válhatott volna belőle. De ha egyszer úrrá lesz rajta a düh, az egész világot képes egyetlen fortyogó óceánná változtatni!

Rávana legfőbb miniszterének, Prahasztának még mindig kétségei voltak Hanumán kiléte felől.

— Ne félj, majom, hamarosan szabadon engedünk. De először áruld el, ki vagy valójában! Csak nem Visnu küldött, a démonok fölötti győzelemre szomjazva? Vagy talán Indra? Esetleg egy másik félisten? Mondd meg az igazat! Nem hiszem el, hogy

majom vagy, ahhoz túl nagy az erőd.

Hanumán erősködött: ő igenis majom! Ismét kijelentette, hogy Szugriva küldötte.

— Rámát szolgáljuk, őt pedig a világon senki nem tudja legyőzni. Saját érdekedben fogadd hát meg a tanácsomat, ó Rávana!

Azzal elmesélte Rávanának Ráma történetét, erdei remeteségének kezdetétől egészen addig, hogy Kiskindhjában maga mellé állította a vánarák seregeit. Figyelmeztette a démont, hogy a többi majom is éppen olyan erős és gyors, mint ő. Csatában nincs hozzájuk fogható harcos.

— Azonnal engedd szabadon Szítát, amíg nem késő! —mondta bátran. — Különben nemsokára tengernyi majom és medve támad Lankára. Ráma és Laksmana áll majd az élükön, az ő nyílvevesszőik pedig Indra villámcsapásainál is pusztítóbbak! Az összes félisten együttvéve sem lenne elég ahhoz, hogy Mithilá hercegnője és Ráma közé álljon. Ha kedves az életed, még ma add vissza Szítát Rámának!

— Ráma arra is képes, hogy egyetlen nyilával akár az egész univerzumot megsemmisítse, s aztán egy pillanat alatt újrateremtse. Még az Úr Brahmá, az univerzum teremtője, és az Úr Siva, a pusztítás istene sem tudna szembeszállni vele! Lanká az összes ráksaszával együtt szemernyi akadályt sem fog jelenteni neki. Önként tetted nyakad köré a halál kötelét, ó, Rávana, amikor elraboltad Szítát. Egyetlen reményed az lehet csupán, ha odamégy Rámához, és bocsánatát kérve kegyelemért könyörögsz!

Rávanát elöntötte a méreg.

— Öljétek meg ezt a pimasz majmot! — üvöltötte teli torokból, tágra nyílt szemmel.

Rávana öccse és tanácsadója, Vibhísana azonban lázasan tiltakozott:

— Egy hírnököt semmi szín alatt nem szabad megölni! Egyetlen becsületes uralkodónak sem jutna ilyesmi az eszébe. Ha kell, valamilyen más módon büntessük

meg!

— A majom bűnös, mert tönkretette az asókaligetet, és számtalan ráksaszát lemészárolt, köztük az egyik herceget is! — válaszolta dühösen Rávana.

— De hiszen csak önvédelemből tettem — védekezett Hanumán. — Végére is csak egy majom vagyok. Játékos majomtermészetem készítetett arra, hogy egy kicsit megszagassam a fák lombjait. Ezért még nem kellett volna egy egész sereg marcona katonát rám küldeni. Talán hagynom kellett volna, hogy megöljenek?!

Hanumán szavai után Vibhísana tovább érvelt a halálos ítélet ellen. Rávana szemei vérbe borultak a dühtől. Mindig nehezebbre esett, hogy elfogadja fivére tanácsait, de a szíve mélyén tudta, hogy Vibhísanából a bölcs beszél. Úgy határozott hát, hogy valami más büntetést mér Hanumánra.

— A majmok fölöttébb büszkék a farkukra — mondta álnok mosollyal. — Gyújtsátok meg a farkát! Hadd járja végig égő farokkal Lanká utcáit, és ha túléli, szabad!

A ráksaszáknak nem kellett kétszer mondani: olajba áztatott rongyokat kötöttek Hanumán farkához, és egy fáklyával meggyújtották. Hanumán nagyra nőtt haragjában, majd lángoló farkával ütni-vágni kezdte maga körül a démonokat. Fogvatartói szitkozódva az utcára cipelték. Hanumán jól kinyitotta a szemét: ez volt az utolsó alkalom, hogy megfigyelje a várost, mielőtt visszatér Rámához, akivel majd kieszelik a haditervet.

Néhány ráksaszí elmondta Szítának, hogy Hanumánt égő farokkal vonszolják körül a városon. Szítát lesújtotta a hír. Magában a tűz istenéhez, Agnihoz imádkozott: "Ha valóban hű vagyok a férjemhez, ha szert tettem némi jámbor érdemre a szolgálata által, kérlek, ne égesd Hanumán farkát, érezze hűvösnek lángodat!"

Hanumán hirtelen azt érezte, hogy a farkát nyaldosó lángnyelvek hűvössé válnak. Nem értette, mi történt, de sejtette, hogy ezt csakis Ráma erejének vagy Szítá

könyörületes kegyének köszönheti. Ráma isteni hitvesét mindenki nagyra becsüli, gondolta. Lehet, hogy a tűzisten így próbál kedveskedni neki, amiért olyan hűségeseen szolgálja Szítát!

Miközben Hanumán lángoló farokkal az utakat járta, a démonok gúnyolták és becsmérelték. Egy idő után megsokallta, és úgy döntött, itt az ideje, hogy megszökjön. Vastag kötelek tartották fogva, de hirtelen összezsugorodott, és kibújt belőlük.

— Éljen Ráma! — kiáltotta, azzal felugrott a levegőbe. Háztetőről háztetőre ugrált, egyenesen az északi városkapu felé. Nyomában farka érintésétől felgyulladtak a ráksaszák lakóházai. Apja, Váju, és a tűzisten, Agni segítségével egyhamar lángba borította Lankát. Addigra már megint óriási formájában magasodott a város fölé, és úgy üvöltött dörgő hangján, mint egy viharfelhő a világok pusztulásakor. A hatalmas paloták nagy recsegéssel omlottak össze a lángok alatt. Az utcákon ráksaszák rohagáltak fejvesztetten, félelmükben ordítózva. Azt hitték, maga Agni jött el, hogy elpusztítsa Lankát. Néhány ráksasza kiugrott háza ablakából, égő testük olyan volt, akár egy-egy meteor. A palotákat díszítő arany és ezüst megolvadt, és drágaköveket sodró folyamként hömpölygött végig az utcán. Azt hihette volna az ember, hogy a Trikúta-hegy változott vulkánná, fényes lávát ontva magából. A városban vörös és narancsszínű lángok csaptak fel mindenfelé, a hegy fölé sűrű füstfelhő telepedett.

A legerősebb ráksaszák közül néhányan Hanumánra támadtak, ő azonban nem volt rest, felkapott egy jókora husángot, és ezrével küldte a másvilágra őket.

— Maga a hatalmas Indra jött el, hogy bosszút álljon rajtunk! — kiáltotta az egyik ráksasza.

— Ez csakis Jamarádzsa, a halál istene lehet! — rebegették mások halálra váltan.

Voltak, akik szerint az Úr Siva jött el lángoló dühével. Voltaképpen bármelyik félisten lehetett volna, hiszen Rávana valamennyit magára haragította gonosz

tetteivel. Még az sem lehetetlen, hogy magával a legyőzhetetlen Visnuval, a teremtés urával van dolguk.

Hanumán az északi bástyafalról végigtekintett a lángba borult városon. Mindenhol fejetlenséget és zűrzavart látott. Elégedettség töltötte el, és úgy érezte, ideje hazaindulni. A magasban összesereglett félistenek és risik válogatott költeményekkel magasztalták.

Hirtelen azonban eszébe jutott valami: mi lehet Szítával? Mi van, ha a lángok martalékává lett? Hanumánt önvád mardosta: hogy viselkedhetett ilyen esztelenül? Átkozta magát, amiért szabad utat engedett dühének. Az ember akár a feljebbvalóit is megölheti a düh hatására, és vitába szállhat olyanokkal, akik inkább tiszteletet érdemelnének. Engedte, hogy az alantas érzés teljesen a hatalmába kerítse, és eszébe sem jutott, tette milyen végzetes következményekkel járhat. Most mi lesz? A vánarán kétségbeesés lett úrrá.

De miközben elkeseredetten bámulta a lángokat, az ég felől csaranák hangja ütötte meg a fülét:

— Hanumán csodálatos dolgot művelt! A démonok városa lángokban áll, a drága Szítának azonban a haja szála se görbült!

Hanumán immár megnyugodva indult hazafelé. Felugrott a Lanká északi partján magasodó Ariszta-hegy tetejére. Amerre ment, hatalmas sziklák gördültek le a hegyoldalon, az őzek és az oroszlánok rémülten menekültek. Léptei alatt nagy reccsenéssel törtek derékba a fák. A hegy csúcsán leguggolt, ugráshoz készülődött.

Amikor ajkán Ráma nevével a levegőbe ugrott, az elrugaszkodás erejétől a hatalmas hegy a földbe süllyedt. A nagy remegéstől a levegőbe emelkedtek a lejtőkön játszadozó kinnarák és gandharvák. Ezer meg ezer oroszlán bődült fel egyszerre a barlangokban, vérfagyasztó hangjuk betöltötte a tájat.

Hanumán már az óceán felett repült. Teljesítette küldetését.

Harmadik könyv

A háború

Első fejezet

A hadsereg elindul

Hanumán szíve repesett az örömtől, ahogy széleseben szelte a kék ég tengerét. Végre sikerrel járt! Hamarosan találkozik Szugrívával és Rámával, és tudatja velük a jó hírt: megtalálta Szítát. Hátranézett, de nem üldözték. Alapos pusztítást végzett, s a ráksaszák most mind a romba döntött várost próbálták helyreállítani.

Rávana gondolataiba feledkezve ült trónján — a tűzisten félt a ráksasza királytól, s az ő palotáját nem gyújtotta fel. Végeznie kellett volna azzal a majommal, amikor még megtehetette! Ráma és seregei hamarosan megérkeznek Lanká szigetére, és kitör a véres háború. Rávana az áldásra gondolt, amit Brahmától kapott: egyedül emberek győzhették le. "Talán épp Ráma, az emberek királya okozza vesztemet? — tűnődött. — Talán Ráma Visnu megtestesülése? Meglehet... Ám ha harc, legyen harc! Majd meglátjuk, milyen erős ez a Ráma! Nem ijedek meg tőle. Inkább a halál! Visnu kezétől meghalni nem szégyen. Sőt, azt mondják, akit Visnu öl meg, arra a legnagyobb boldogság vár. Szítát azonban nem adom! Harcoljon érte. Vagy erőszakkal elveszi, vagy az enyém marad..."

Hanumán eközben úgy tört át a felhőkön, mint egy hatalmas íjból kilőtt nyílvessző. Nem telt bele egy óra, a távolban megpillantotta a kékesen derengő Mahéndra-hegyet. Nagyot kiáltott örömében, s eget betöltő, mennydörgő hangját Angada és társai is meghallották. A tengerpartra szaladtak, és fürkészszerűen néztek az égre. Nagy kő esett le a szívükről: Hanumán hangjából megértették, hogy sikerrel járt. A sok majom mind ugrálni, táncolni, szaladgálni és kiabálni kezdett — majd kibújtak a bőrükből boldogságukban, hogy Hanumán visszatért.

Egy pillanat múlva aztán meglátták hatalmas alakját, amint szélvészfényként előtört

a felhők mögöl. Megálltak, kezüket összetették szívük előtt, és nagy tisztelettel nézték, ahogy földet ér a Mahéndra-hegyen, megremegtetve a hegyóriás szirtjeit. Hanumán újra megszokott alakját vette fel, és futni kezdett le a hegyről, barátai felé. "Éljen a hős Hanumán! Éljen! Éljen!" — kiabálták a majmok, és boldog üdvrivalgással vették körül. Könnyes szemmel a keblükre ölelték, aztán gyümölcsöt és gyökereket hoztak, hogy a kimerült vándor csillapíthassa éhségét.

Hanumán egy közeli ligetbe vitte Angadát, hogy elmesélje neki, mi történt.

— Megtaláltam Szítát! — mondta. — Keserű bánat emészti, s egyre csak Ráma után sír. Kegyetlen ráksaszík őrzik, s a gaz Rávana szünet nélkül zaklatja. Nem szabad vesztegetnünk tovább az időt! Azonnal meg kell mentenünk a hercegnőt!

Amikor a majmok meghallották, hogy Hanumán találkozott Szítával, örömükben azt sem tudták, hová legyenek. Üvöltöttek, mint az oroszlán, bömböltek, mint a bika, és hosszú, kunkori farkukat lengetve táncolták körül Hanumánt.

Angada a többi majomvezér előtt így szólt:

— Páratlan tettet hajtottál végre, dicső Hanumán! Micsoda elszántság és vitézség! Megmentetted az életünket, és nagy szolgálatot tettél Rámának. Nem kell már sokáig bánkódnia!

Angada és Hanumán úgy ültek a hatalmas vánarák között, mint Indra és Szúrja a félistenek körében. Angada egyre csak faggatta Hanumánt, aki sorra elmesélte, mi minden történt, mióta útnak indult. A majmok csillogó szemmel hallgatták, hogyan ölt meg sok-sok ráksaszát, és hogyan döntötte romba Lankát. Amikor azonban odáig jutott az elbeszélésben, hogy Rávana milyen kegyetlenül megfenyegette Szítát, ökölbe szorult a kezük, és haragos tekintettel, fogukat csikorgatva fogadkoztak, hogy elbánnak vele.

— Rámának nem szabad megtudnia, milyen keserves börtönben sínylődik Szítá. Szabadítsuk ki! Olyan erős majomkatonáink vannak, mint maguk a félistenek. Tüstént támadjuk meg Lankát, pusztítsuk el, öljük meg a gonosz Rávanát, és

hozzuk haza Szítát! Akkor majd odaállhatunk Ráma és Szugriva elé.

Dzsámbaván, a medvék királya azonban nem értett egyet Angadával.

— Tanácsod nem vall sok bölcsességre, ó, erős karú majom. Nem arra kaptunk parancsot, hogy végezzünk Rávanával vagy hozzuk vissza Szítát, hanem arra, hogy tudjuk meg, hol van, és jelentsük Rámának. A herceg megesküdött, hogy maga szabadítja ki hitvesét. Még ha sikerrel is járnánk Ráma nélkül, miattunk nem tudná betartani a szavát.

A majmok Dzsámbaván mellé álltak. Az öreg medve világéletében bölcs volt, és mindig megfontoltan cselekedett. Igaza van! Jobban teszik, ha Kiskindhjába sietnek, s elmondják Rámának, mit végzett Hanumán, aztán egyesülhet a majmok hatalmas serege, és Ráma meg Laksmana vezérletével Lanka ellen indulhatnak. Akkor majd harcolhatnak kedvükre; bőven lesz alkalmuk az erejüket fitogtatni.

Nyomban fel is kerekedtek, s Hanumánnal az élen hatalmas ugrásokkal megindultak Kiskindhjá felé. Már nem jártak messze, amikor útjuk a Madhuvana erdőn vezetett keresztül. A hatalmas erdő zöldellő fáit telis-tele voltak illatozó gyümölcscsel és lépesmézzel. Angada engedélyével a majmok nyomban a lépesmézre vetették magukat, ami máskülönben Szugrívát illette volna, és torkig laktak vele. Az édes méz aztán teljesen megrészegítette őket, s hamarosan egy majom sem akadt, akit ne kerített volna hatalmába a mámor. Énekeltek, ahogy a torkukon kifért, táncoltak a fák között, kacagtak, ugrándoztak, s amikor már nehezükre esett a járás, dülöngélve támaszkodtak egymás vállának. Volt, aki csak elnyúlt a puha fűben, egy tucat majom pedig a földön hempergett, s az oldalát fogta a nevetéstől. A méhviaszból labdákat gyúrtak, és azzal kezdték dobálni egymást, aztán pedig hatalmas husángokat törtek le a fákról, és játékosan egymásra támadtak vele. Így ugráltak egyik fáról a másikra, alaposan megzavarva az erdő békéjét.

Madhuvanára egy Dadhimukha nevezetű vánara tábornok ügyelt. Amikor észrevette, hogy majmok ezrei tépik ki a fákat és eszik a mézet, éktelen haragra

gerjedt, és őrszemeivel együtt odasietett, hogy véget vessen a féktelen pusztításnak. Angada katonái azonban csak nevettek rajtuk. Megragadták őket, és a lábuknál fogva ide-oda vontatták a szegény majmokat, aztán meg feldobták őket a magasba, és hatalmas mancsukkal jó nagyot suhintottak rájuk. Dadhimukhának is ellátták a baját: maga Angada csépelte el. De a vánara tábortok ezt már nem tűrte. Hanyatt-homlok futott Szugrívához.

— Angada és Hanumán több ezer majmossal a gyümölcsösökben garázdálkodik, és mind megeszik a mézedet! — jelentette neki lihegve.

Az okos Szugriva azonban legnagyobb ámulatára kitörő örömmel fogadta a hírt.

— Biztos vagyok benne, hogy Hanumán és serege sikerrel járt! — mondta a mellette álló Laksmanának. — Dicső Laksmana, az az érzésem, Hanumán megtalálta Szítát! Soha nem merésznének a gyümölcsösökben garázdálkodikni és megenni előlem a mézet, ha nem teljesítették volna a küldetésüket.

Laksmana arca felderült, s már szaladt is Rámához, hogy tudassa vele a jó hírt. Szugriva megparancsolta Dadhimukhának, hogy hunyjon szemet a majmok szemtelensége fölött, s küldje őket azonnal Kiskindhjába. Dadhimukha meghajolt Szugriva előtt, és sietett vissza Madhuvanába. Útközben egyre csak Hanumán hőstettén járt a feje: micsoda nagy szolgálatot tett a királynak! Mit törődött már a veréssel, amit az imént kapott! Boldogan futott Szugriva üzenetével.

Mire Dadhimukha visszatért, a majmok már mind kijózanodtak, és kábult tekintettel, kissé bizonytalanul álldogáltak a fák között, alaposan megöntözve őket vizeletükkel.

— Bocsáss meg nekem, hercegem! — borult le Dadhimukha Angada előtt. — Nem lett volna szabad arra vetemednem, hogy megzavarjam a mulatságodat. Szugriva már nagyon szeretne látni téged és Hanumánt. Kérlek, siessetek Kiskindhjába!

Angada magasba emelte a kezét, és elkiáltotta magát:

— Majmok! Előre Kiskindhjába! Szugriva és Ráma várnak minket! — Azzal a

népes majomsereg továbbugrált Szugriva fővárosa felé.

Szugriva már alig várta, hogy megérkezzenek. "Nem kétséges, hogy sikerült megtalálniuk Szítát! — gondolta. — Három hónapja indultak útnak. Lehetetlen, hogy Angada visszatért volna úgy, hogy nem teljesíti küldetését." A majmok királya megnyugtatta Rámát, akit mélységes aggodalom gyötört Szítá miatt. Ez volt az utolsó reménye. Mindenki más kudarcot vallott. De mi van, ha Angada sem járt sikerrel?

Hirtelen kiáltásokra lettek figyelmesek, s a távolban hatalmas porfelhő emelkedett a magasba: Angada és hadserege mint a szélvész száguldott Kiskindhjá felé. Szugriva boldogan lengette meg farkát, amikor a sereg élén megpillantotta Angadát és Hanumánt, akik hatalmas ugrásokkal közeledtek. Mint egy villámokat szóró felhő, melyet viharos szél hajt sebesen, úgy száguldottak a palota felé, s egy pillanat múlva már Szugriva és Ráma előtt térdeltek, két kezüket szívük előtt összetéve.

— Uram, megtaláltam Szítát! — mondta Hanumán.

Ráma szeme könnybe lábadt a hír hallatán, és nagy szeretettel így felelt Hanumánnak:

— Mondj el mindent jámbor hitvesemről, amit csak tudsz, hős vitéz! Jól van-e az én Szítám? Hol tartják fogva? Hol él az a gaz Rávana?

Hanumán engedélyt kért Angadától, és töviről hegyire elmesélte lankái kalandját. Elmondta Rámának, hogy Szítá napestig csak utána sírdogál, és szépséges szemét sohasem emeli Rávanára. Aztán átadta Szítá üzenetét és ékszerét.

Ráma elvette Hanumántól Szítá sárga ékszerét, keblére szorította, és szólni sem tudott könnyeitől.

— Ahogy a tehénanya tőgyéből megindul a tej, amikor megpillantja borját, úgy olvad el az én szívem is Szítá ékszere láttán — mondta, amikor Laksmana vigasztaló szavaitól kissé megnyugodott. — Valamikor Indráé volt ez az ékkő, és Dzsánaka

király ajándékozta kedvesemnek. Most, hogy e csillogó ékességet szemem előtt látom, olyan, mintha nemes lelkű apósomat és szeretett hitvesemet látnám.

Ráma újra meg újra arra kérte Hanumánt, ismételje el Szítá szavait. Mérhetetlen fájdalom gyötörte, hogy hitvesének szörnyű fogságban kell raboskodnia, és egyetlen vigaszt a szavai jelentettek számára. Hanumán újra és újra elismételte a beszélgetésüket, s amikor elhallgatott, Ráma hosszú ideig csak ült némán, Szítán merengve.

— Nagy hőstettet hajtottál végre, dicső Hanumán! — mondta aztán. — Garudán vagy a szélstenen kívül senki sem lenne képes arra, amit tettél. Ki tudná átugrani a hatalmas óceánt? Ki az, aki élve szabadulna Lanká szigetéről, ha egyszer ellenségként tette lábát a földjére? Ó, majom, a legkiválóbb szolgám vagy! Még többet is tettél, mint amire kértelek.

Ráma nem győzte dicsérni Hanumánt, s egyre azon sajnálkozott, hogy nem tudja meghálálni a szolgálatát.

— Ó, Hanumán! Ölelésem az egyetlen dolog, amit a magaménak mondhatok. Fogadd hát el! — mondta végül, és szorosán magához ölelte Hanumánt.

Ezek után már csak Szítá kiszabadításán töprengett. Hogyan keljen át a sok millió majommal az óceánon? Erre a gondolatra újra erőt vett rajta a csüggedés, és keserűen kérdezte Szugrívát, hátha a majmok királyának támad valami mentő ötlete.

— Azt hiszem, hidat kell építenünk az óceán fölé — felelte Szugriva. — Ne keseregj, ó Ráma! Tudjuk, hol van Szítá, és olyan rettentő hadsereggel megyünk, ami könnyűszerrel végez majd a démonokkal. Ebben egy pillanatig sem kételkedem, mert számtalan jó előjelet láttam.

Szugriva szavai hallatán Rámában szilárd elhatározás ébredt.

— Akár a lemondásaimmal szerzett hatalom révén, akár úgy, hogy hidat verek fölé, akár tüzes nyilaimmal felszárítva a vizét, de átkelek az óceánon! Hanumán!

Beszélg el mindent részletesen! Mi védi Lankát? Hamarosan fegyverrel a kézben állunk majd kapujában!

— A város egy magas, sűrű erdővel borított hegy tetején áll — felelte Hanumán. — Körös-körül vizesárok veszi körül, teli vérszomjas krokodilokkal. Hatalmas bástyafal övezi minden oldalról, acélrácsos függőhidakkal és kapukkal. A bástyák környékén félelmetes erejű ráksaszák hordái portyáznak, tüskékkel kivert buzogányokkal felfegyverkezve, melyek egyetlen ütéssel száz harcos életét képesek kioltani. A védőfalak mentén óriási parittyákat sorakoztattak fel, s van köztük olyan, amelyik tüzes vasdárdákat hajít akár tízmérföldnyi távolságba is. Rávana hada vitéz harcosok megszámlálhatatlan serege, akik úgy forgatják a fegyvert, hogy alig akad párjuk a világban, s éberren figyelnek mindenre. Mostanra már biztosan újjáépítették mindazt, amit leromboltam, és minden pillanatban várják a támadásunkat.

— Nem akarok egy percet sem vesztegetni tovább! — kiáltotta Ráma. — A földdel teszem egyenlővé Lanká városát! Induljunk azonnal! Dél van, a legkedvezőbb pillanat; áldásos bolygók kísérik majd utunkon. Rávana nem menekülhet: halállal fog lakolni, amiért elrabolta Szítát!

— Úgy legyen! — kiáltotta Szugriva, Ráma pedig rögtön kiadta a parancsot: Níla, Szugriva csapatainak vezére azonnal induljon egy előőrs élén, és alaposan fésülje át az erdőt, nem állnak-e lesben ellenséges katonák. A legerősebb majmok tarthattak csupán vele, hiszen nehéz feladat állt előttük. Ráma maga jelölte ki a legjobb majomharcosokat: Gadzsát, Gavaját, Gandhamadanát, Risabhát, Dvididát, Maindát és másokat, majd így szólt:

— Én Hanumán hátán szállok csatába, mint ahogyan Indra ül Airavata elefántja hátán. A hadsereg közepén vonulok majd, harcra buzdítva az áradó folyóként hömpölygő sereget. Laksmana Angadát lovagolja meg, ahogy Kuvéra Szárvabhauma nevű elefántját, aki az univerzum keleti része felett őrködik.

Szugriva meghajolt Ráma előtt, majd részletes parancsokat adott katonáinak. A sok millió majom egyszerre elindult dél felé. Hatalmas ugrásokkal száguldottak céljuk felé, akár a viharos szél kergette felhők.

— Végzünk Rávanával és a ráksaszákkal! — kiabálták az öklüket rázva. — Senkit sem kímélünk!

Felemelték és lökdösték egymást, fákra és dombokra ugrottak fel, és társaik hátára vetették magukat. Ahogy vonultak, csatakiáltásaik moraja olyan volt, akár a viharos tenger hangja. A majmok mögött Dzsámbavánnal az élen a medvék hada menetelt, közöttük pedig Ráma és Laksmana, Hanumán és Angada hátán. Úgy ragyogtak, mint a Nap és Hold a Jupiter, a Vénusz és számtalan csillag társaságában.

— Minden jel arra mutat, hogy szerencsével járunk — mondta Laksmana. — Enyhe szellő kísér minket, s a nap fényesen ragyog. A vadállatok mellettünk futnak, s a madarak velünk repülnek az égen. A majmok és medvék serege boldog kiáltások közepette vonul a csatába, és testük tündöklően ragyog. Éjszaka is áldásos előjeleket láttam az égbolton. Ó, Ráma, meglásd, siker kíséri utadat!

Ráma elmosolyodott a szélvészként siető Hanumán hátán. A hatalmas hadsereg nyomában olyan rettentő por támadt, hogy felhőként takarta el az eget. Amikor folyókon keltek át, vizük sok-sok mérföldön keresztül az ellenkező irányba kezdett folyni. Ha tavakon át vezetett az útjuk, a tavak kiáradtak, és elöntötték a környező földeket. Fákat téptek ki és sziklákat morzsolgattak össze, vitézségükkel kérkedve társaik előtt. Éjt nappallá téve vándoroltak, s hamarosan elérték a tengert.

— Itt fekszik előttünk a hatalmas tenger, ó, vitéz majom — mondta Ráma Szugrívának. — A folyók királyán nem lehet egykönnyen átkelni. Alaposan végig kell gondolnunk, miként jutunk át rajta. Táborozzunk le, és fontoljuk meg, mit tegyünk!

Letáborozott hát a végeleáthatatlan sereg, s az óceán partján második óceánnak

tűnt. Még hangja is elnyomta a nagy óceánét: a millió és millió majom egyre csak arról beszélt, hogyan jussanak át Lanká szigetére. Hanumán hatalmas ugrásával senki sem tudta felvenni a versenyt. A vánarák és a medvék a háborgó hullámokat figyelve alig várták, hogy megtudják, mit eszelt ki Ráma és Szugriva.

Második fejezet

Riadalom Lanká városában

A rettentő pusztítás és vérontás után, amit Hanumán okozott Lankában,

Rávana összehívta tanácsadóit, s így szólt hozzájuk:

— Városunkat, melyet mindeddig bevehetetlennek hittünk, egy közönséges majom szinte a földdel tette egyenlővé. Kertjeinket elpusztította, templomainkat felforgatta, a ráksaszák legjavát lekaszabolta. Ez a gyalázatos majom egymaga felbolydította az egész várost. Ó, bölcs vezéreim! Gondolkozzatok, s hozzatok döntést, hogyan válaszolunk a kihívásra!

A démonok királya nyugtalankodott. Bizonyos volt abban, hogy Ráma és serege előbb vagy utóbb átkel az óceánon. Hanumán megdöbbenő erejét és hatalmát már látták, és ha a többi majom is olyan, mint ő...

— Várom tanácsotokat, ó, ráksaszák! — folytatta Rávana. — Az mondják, az az okos ember, aki mielőtt cselekedne, kikéri a szentírásokban járatos bölcsek tanácsát. Aki azonban megfontolás nélkül és tanácsot nem kérve cselekszik, pusztulásra van ítélve.

Rávana tábornokai mind nagy erejű, félelmetes harcosok voltak, ám a sors nem sok ésszel és bölcsességgel áldotta meg őket. Nem tudták, mekkora a vánara hadsereg, nem ismerték erejét, mégis gúnyolni kezdték őket, és saját vitézségükkel kérkedtek.

— Mit tehetne ellened Ráma és a majomsereg? — mondták Rávanának. — Hát nem emlékszel, hogyan győzted le a gandharvákat, a jaksákat, a nágákat, a daitjákat, a dánavákat és a többi hatalmas ellenséget? Még magát a Halált is meghátrálásra kényszerítetted. Mi félnivalód lehet egy majmokból álló hadseregtől, melynek két ember áll az élén?

— Hanumán titokban surrant be Lankába, és rajtunk ütött — szólott mennydörgő hangján az egyik legádázabb ráksasza, Prahaszta. — Álltam volna csak

készenlétben, ez a majom nem hagyta volna el élve Lankát, annyi bizonyos! Uram!

Csak parancsot kell adnod, s az egész földet megtisztítom a majmoktól!

Ekkor egy másik hatalmas ráksasza, Virupaksa állt fel, és vértől csöpögő vasbuzogányával fennen hadonászva haragosan így szólt:

— Hogy tűrhetjük ezt a gyalázatot? Adj parancsot, és én még ebben az órában útnak indulok! Vasbuzogányommal összezúzom Rámát és Laksmanát, és szétverem az egész majomsereget. Haragomtól nem menekülhetnek, fussanak menedékért akár a pokol félelmetes mélyébe vagy a mennyekbe!

Az egyik ráksasza felvetette, hogy csalják kelepcébe Rámát úgy, hogy emberi lénynek álcázzák magukat, és beférkőznek hadseregébe. Úgy tesznek majd, mintha Ráma fivére, Bharata küldte volna őket. Ha pedig már bejutottak a katonák közé, akkor a többi ráksasza a levegőből üt majd rajtuk. A várana sereget szétzúzza majd a kettős, belső és külső támadás.

Az óriási ráksaszák egymás után álltak fel, s bizonygatták Rávanának, hogy egyedül is képesek lennének legyőzni Rámát és seregét. Rávana csak maradjon nyugodtan Lankában. A démonhadak villámgyorsan átkelnek az óceánon, és még mielőtt a majomkatonák elérhetnék a város, elpusztítják őket. A tanácssteremben hirtelen zűrzavar támadt: a ráksaszák mind felugrottak és kiabálni kezdtek.

Megragadták íjait, nyilaikat, dárdájukat, lándzsájukat, gerelyüket és vasbuzogányukat, s arra kérték Rávanát, azonnal adjon parancsot, hogy indulhassanak a csatába.

Ekkor azonban Vibhísana, Rávana öccse állt fel, s amikor a démonok zajongása elült, így szólt Rávanához:

— A bölcsek azt tanácsolják, hogy erőszakhoz csak akkor folyamodjon az ember, ha semmilyen más módon nem érheti el célját. Az erő csak akkor győzedelmeskedhet, ha az ellenség gyengébb, ha becsstelen, vagy ha balsorsra ítéltetett. Ráma szüntelen készenlétben áll, s ereje nem ismer határokat. Ő az erény

megtestesülése, és isteni hatalom áll az oldalán. Bárki, aki tudja, mi válik a javára, vonakodna harcba szállni Rámával.

Vibhísana nem hasonlított a többi ráksaszára. Nem volt a vérében a könnyelmű élet és az erőszak. Noha Rávana testvére volt, életét a meditációnak és az erénynek szentelte. Tudta azt is, hogy Ráma isteni természettel bír, és le akarta beszélni Rávanát a csatáról.

— Elfelested, hogyan kergette szét Ráma Khara seregeit? — kérdezte. — Emlékezz vissza, hogyan ugrott át Hanumán az óceánon és rombolta földig Lankát! Ne becsüld alá Ráma és szolgálói erejét!

Vibhísana azt tanácsolta Rávanának, hogy adja vissza Szítát Rámának. Ha nem így tesz, akkor hamarosan a szeme láttára dől romba Lanká, s pusztulnak el mind a hős ráksaszák, akár a molylepkék a tűzben. Ha Rávana azt akarja, hogy városa és lakói sértetlenek maradjanak, akkor az erény útját kell választania.

Rávana szótlanul hallgatta fivérét. Bár nem volt ínyére Vibhísana tanácsa, mégis elgondolkodott. Aztán feloszlatta a gyülekezetet.

— Holnapra meghozom a döntést! — mondta.

Másnap hajnalban Vibhísana újra felkereste Rávanát. Sietősen lépkedett a palota hosszú és tágas folyosóin, s közben hallotta, amint a jatudhánák a Védákból himnuszokat énekelnek, áldást kérve a ráksasza királyra, hogy győzedelmeskedhessen. Vibhísana biztos volt benne, hogy Rávana nem kerekedhet felül Rámán. Meg kellett akadályoznia népe pusztulását, amit közelegni látott. Belépett Rávana lakosztályába, és köszöntötte bátyját. Rávana szemével egy gyönyörű arany ászana felé intett, s Vibhísana leült. Feszült figyelemmel nézett fivérére. Ismerte jól a vallásos elveket, tudta, mi helyes és mi nem, és most jó tanáccsal akart szolgálni Rávanának.

— Mióta Szítát elraboltad — mondta — számtalan rossz ómen mutatkozott Lankában. Az áldozati tűz szikrákat hány és sűrű füst gomolyog belőle. A tehenek

teje elapadt, a lovak panaszosan nyerítenek, pedig elegendő eleséget kapnak. Varjak özönlötték el a várost, hangosan és vészjóslóan kárognak. Éjjel és nappal sakálok rosszat ígérő üvöltését hallani.

Vibhísana számtalan baljós előjelet felsorolt Rávanának, s kérve kérte, adja vissza Szítát Rámának.

— Ez a tetteted megmenthet téged s veled együtt minden más ráksaszát is a haláltól, és megmentheti Lanká városát a végső pusztulástól — mondta. — Még ha azt gondolod, hogy személyes érdek ösztönöz, amikor ezt mondom, akkor sem szabad figyelmen kívül hagynod tanácsomat, mert szörnyűséges következményei lesznek.

Rávana a fejét rázta, és megvetően felmordult:

— Ráma nem ellenfél egy csatában! Semmiféleképpen nem adom vissza Szítát! Ma a tanácsban kiadom a parancsot a háborúra.

Vibhísana szánakozva ingatta a fejét. Többé nem reménykedett: Rávana sorsa megpecsételődött.

Rávana elküldte Vibhisanát, s lázasan gondolkodott. Kellott neki Szítá. Az elmúlt tíz hónapban mindent megtett, hogy elnyerje őt — nem fogja most feladni. “Ha meg tudnám ölni Rámát, bizonyosan enyém lehetne Szítá. De ez a Ráma nem mindennapi ember — ez nyilvánvaló. És ha a majmok mind olyanok, mint Hanumán, akkor hamarosan véres háborúnak nézünk elébe. De mit nekem egy háború? Nem, szó sem lehet arról, hogy szégyenszemre megadjam magam! A végsőkig harcolni: ez az egyetlen út. Ha Ráma egyszerű földi halandó, akkor biztosan meghajlik a ráksaszák ereje előtt. És ha ő Visnu maga? Sebaj. Egy hatalmas ellenségtől vereséget szenvedni sosem szégyenletes. Harcolni fogok!”

Felállt, s a trónterembe indult, nyomában az udvari dalnokokkal, akik költeményeikkel magasztalták a démonok királyát. Lakosztályának belső termeiből kilépve arany hintójába szállt, és a széles úton sebesen hajtott a gyülekezeti terem felé. Minden oldalról palástot viselő, gazdagon felékszerezett ráksaszák vették körül.

A félelmetes démonok, akik egymaguk képesek voltak végezni tízezer harcossal, hangos üvöltéssel és magasba emelt fegyverrel köszöntötték urukat.

Megszólaltak a harsonák, felbúgtak a kagykókürtök, s amikor a ráksasza király tábornokai kíséretében a hatalmas kapun át belépett a trónterembe, felmorajlottak az üstdobok. Rávana méltóságteljesen vonult át az aranypadlós termen, és őzbőrrel borított kristálytrónusához sietett. Helyet foglalt, s aztán parancsot adott: hívják össze a teljes haditanácsot.

Futárok vágattak el a szélrózsa minden irányába, és vitték a parancsot a ráksasza hadvezéreknek. Rávana szavára a hatalmas démonok szekéren, elefánton vagy gyalog mind a palotába siettek, s úgy robbantak be a trónterembe, mint az oroszlánok a sziklabarlangba. Földre vetették magukat Rávana előtt, s aztán rangjuknak megfelelően elfoglalták helyüket. Pillantásukat uralkodójuk arcára szegezték, s úgy ültek ott, mint a vászuk, akik Indrát veszik körül.

Vibhísana Rávana mellett ült egy arany trónuson. A várakozó csöndben Rávana végigpillantott a ráksaszák gyülekezetén, majd Prahasztához fordult:

— Lanká védelmét meg kell erősíteni. Gondoskodj róla! Mind a négy hadtest álljon készenlétben: nagy háború előtt állunk.

Prahaszta nyomban felállt. Kiadta a parancsot főbb katonáinak, majd jelentette Rávanának:

— Parancsodat teljesítettük, felség!

Rávana a haditanácsra nézett, s így szólt:

— Mindnyájan tudjátok a kötelességeket. Nem volt még rá példa, hogy kudarcot vallottatok volna bármiben is, amire parancsot adtam. Hosszú ideig szeretném még élvezni a trónt, igazságosan és kegyesen akarok uralkodni Lanká fölött. Most azonban veszély fenyegeti a békét: Ráma és serege hadat üzent Szítá miatt, akit elraboltam. A szépséges hölgytől azonban nem tudok megválni: a szerelem nyilai hatoltak szívembe. Az elragadó hercegnő ugyan még nem hajolt meg

akaratomnak, ám megígérte, hogy egy éven belül az enyém lesz. Kerüljön tehát bármibe, vissza kell vernem Ráma támadását! Egyetértetek-e, ó, ráksaszák?

Rávana hazudott: Szítá soha, egyetlen szóval nem mondta, hogy valaha is enged neki. Hűsz szemével végignézett alattvalóin, tekintetével egyetértésüket kutatva. Vibhísánán kívül senki nem fog ellentmondani, gondolta. Hirtelen azonban másik fivére, a hatalmas Kumbhakarna állt föl haragosan.

— Ó, ráksaszák királya! — mennydörögte. — A tanácsunkat kéred; de vajon megkérdeztél-e bárkit is közülünk, amikor elraboltad Szítát? Nem gondoltad végig, hogy becsületes-e, amit teszel, s nem kérted ki senki tanácsát! Az ilyen tettek bizony csak szenvedéshez vezetnek. Pusztán vágyadtól ösztönözve elragadtad Szítát Rámától, s most learathatod meggondolatlanságod keserű gyümölcsét. Egyetlen szerencséd, hogy itt vagyok én, aki mindig jót akarok neked. Jóváteszem az ostobaságodat: megküzdök Rámával és Laksmanával a csatában. Ha egyszer ott állnak előttem, nem térnek élve vissza, erre mérget vehetsz!

Kumbhakarna épp olyan erős és hatalmas volt, mint Rávana, egyszer azonban a félistenek alaposan rászédtek, és Kumbhakarna valahogy azt az áldást kérte Brahmától, hogy hadd aludjon teljes fél esztendeig egy huzamban. Így aztán Brahmá kimondta, hogy minden hat hónap alvás után egy napot lehet csak ébren. A haditanács éppen erre a napra esett, ám holnap már újra az igazak álmát fogja aludni. Ettől eltekintve azonban hűségese és odaadó fivér volt, s Rávanáért a tűzbe ment volna. Kumbhakarna bölcs volt, s tudta, hogy Ráma rettenthetetlen ellenfél. Meg akart vele küzdeni, hogy vagy győztesen kerüljön ki a csatából, vagy — ami valószínűbbnek tűnt — dicső halált haljon Ráma kezétől. Először azonban fel kell majd ébreszteni.

Rávana egyáltalán nem vette jó néven, hogy Kumbhakarna nem ért vele egyet, hangosan azonban megköszönte neki, hogy mellette áll. Kumbhakarna után Maháparsva, az egyik hadvezér szólalt meg.

— Uram, ha már egyszer elraboltad a szépséges Szítát, miért nem töltöd rajta kedved akarata ellenére is? — kérdezte. — Ki akadályozhatna meg benne?

— Olyan titok ez, amit mindeddig senkinek sem árultam el — felelte Rávana, s elmesélte hajdani kalandját Rambhával. — Nalakuvéra átkát magának Brahmának a szavai erősítették meg. A teremtő félisten, aki minden erőmet adja, kimondta: ha még egyszer erőszakot teszek egy asszonyon, azon nyomban vége az életemnek.

Rávana újra végignézett a termen. "Ezek a rákszaszák az életüket is odaadnák értem — gondolta —, s készek szembeszállni az ellenséggel. Csak a parancsomra várnak."

— Ráma még nem látott engem csata közben! — mondta nekik büszkén. — Nem látta még, hogy úgy küzdök, mint a tajtékozó óceán, s hogy olyan gyors vagyok, mint a szél! Másképp tudná, hogy a vesztébe rohan, ha kivonul Lanká ellen. Nem látta még, amikor félelmetes íjamat megfeszítem, s tüzes kígyókként süvítő nyilak millióit lövöm az ellenségre! Magával a Halállal találja szembe magát a csatatéren. Nem lesz hosszú harc: egy pillanat alatt végzek vele, és hadseregét úgy szétszórom, ahogy a nap oszlatja szét a reggeli párát.

Rávana dühösen gyalázta Rámát. Amikor végre elhallgatott, Vibhísana állt fel. Tudta, hogy reménytelen próbálkozás lebeszélnie Rávanát a csatáról, hiszen a rákszaszák királya már döntött, de még egy utolsó kísérletet tett, hogy észhez térítse fivérét. Ahogy megszólalt, a néma csöndben mennydörgésként visszhangzott szava.

— Ki tekerte nyakad közé a félelmetes mérges kígyót, Szítát? Elbűvölő mosolya sok-sok méregfog csupán, keble a kígyó farka, ujjai az öt feje, s Rámán időző gondolatai a halálos mérge! Ó, Rávana, ne hozz pusztulást a rákszaszák fájára! Add vissza Szítát Rámának, még mielőtt hegyhez hasonló hatalmas majmok árasztják el Lankát, s mennykőként hullanak harcosaink fejére a halálos nyilak!

Vibhísana megpróbálta lebeszélni Rávanát az esztelen tettről. A ráksasza vezérek haragosan kiabáltak rá, ő azonban nem tágított: szent meggyőződése volt, hogy

Lankát csak akkor menthetik meg, ha Rávana visszaadja Szítát Rámának.

— Az a kötelességem, hogy olyan tanácsot adjak uralkodónknak, ami a javát szolgálja. Nem fogom megtagadni a kötelességem pusztá félelemből, gyengeségből vagy azért, hogy negédes szavakkal a kedvében járjak! Egy tanácsadónak, aki tudja, mi a kötelessége, még akkor is jó tanáccsal kell szolgálnia a királyt, ha az nincs ínyére az uralkodónak. Egy bölcs király ugyanúgy megfontolja azt a tanácsot, ami tetszik neki, mint azt, amelyik nem.

Vibhísana szavai felbosszantották Indradzsitot.

— Hogy nevezheted magad ráksaszának? — kiáltott dühösen Vibhísanára. — Egy szemernyi bátorság, férfiasság, vitézség, hősiesség vagy harci szellem sincs benned! Ezzel a két emberrel a leggyöngébb ráksasza is elbánik. Mitől reszketsz ennyire?

Indradzsit büszkén kérkedni kezdett az erejével: egyszer győzedelmeskedett a félistenek serege felett, akiket mennyei elefántján, Airavatán ülve Indra vezetett. Megesküdött, hogy maga öli meg Rámát és Laksmanát, ám Vibhísana hevesen letorkollta:

— Gyerek vagy még, Indradzsit, s értelmed éretlen! Nem tudod, mi jó, s mi rossz, s bár atyád fiának tartod magad, az ellensége vagy. Lelked gonosz, s megérdemled a halált, hiszen biztos halál vár arra, aki tanácsod megfogadja. Meggondolatlan vagy, ostoba, gonosz és oktalan! Nem tudod, milyen erős Ráma. Nincs a félistenek, a daitják, a dánavák vagy a ráksaszák között senki, aki szembeszállhatna lángoló nyílvesszőivel.

Rávana eleget hallott. Nem, nem fogadja meg Vibhísana tanácsát! Egyetlen vágya az volt, hogy harcba indulhasson.

— Jobb egy mérges kígyóval élni, mint valakivel, aki barátnek mutatja magát, ám az ellenség oldalán áll! — kiáltotta haragosan. — Való igaz, a királyt még akkor is megvetik a rokonai, ha mindent megtesz, hogy teljesítse a kötelességét. A legnagyobb ellenségek a rokonaink közül kerülnek ki, mert bármelyik pillanatban ellenünk

fordulhatnak. Ó, családunk szégyene! Fivérem vagy, de méltatlanná váltál a szeretetemre. Aki olyanokra pazarolja a szeretetét, akik nem érdemlik meg, arra csak bánat vár. Ha nem lennél a fivérem, kivégeztnék a szavaidért!

Vibhísana ráébredt, hogy nem tehet már semmit a gőgös démonkirályért. Négy bizalmas hívével a levegőbe emelkedett, s a magasból, buzogányával a kezében így szólt Rávanához:

— Ó, király! Kegyetlen szavakkal gyaláztál, ám tévedsz. Mondj csak, amit akarsz, hiszen eszedet vesztetted. Könnyű olyanokat találni, akik kedvesen szólnak hozzád, de ritka, aki a kellemetlen igazságot is kimondja. Aki a halál küszöbén áll, nem fogadja meg a jóakarók bölcs szavát. Minden tőlem telhetőt megtettem, hogy megmentselek a biztos pusztulástól, de hiába. Boldogulj most nélkülem! Nem tűrhetem tovább sértő szavaidat, még akkor sem, ha te vagy az idősebb. Ég veled, démonok királya!

Vibhísana felemelkedett, és elhagyta a gyülekezeti termet négy követője társaságában. Rávana meg sem próbálta megállítani: örült, hogy elmegy. Most már nem volt senki, aki vágyai útjába állhatott volna. Parancsot adott, hogy készüljenek a harcra.

Harmadik fejezet

Ráma szembeszáll az óceánnal

Vibhísana úgy döntött, átáll Ráma oldalára. Átrepülte az óceánt, és nem telt bele egy óra, a magasból megpillantotta Ráma táborát. A bölcs ráksasza nem szállt le a földre: ott lebegett a tábor fölött, s onnan kérte, hogy vezessék a majmok vezéréhez. Amikor Szugriva meghallotta, hogy öt hatalmas ráksasza érkezett hozzá, tüstént odasietett. Gyanakodva mérte végig a talpig felfegyverzett démonokat. Vajon azért jöttek, hogy megtámadják őket? Valószínűleg ravasz csellel próbálkoznak; a ráksaszák ennek mindig is nagy mesterei voltak. Szugriva alaposan szemügyre vette Vibhísanát. A ráksasza olyan volt, mint egy hatalmas hegy vagy felhő, és pompás megjelenése Indráéval vetekedett.

— Egészen biztos, hogy gonosz szándékkal jöttek — mondta Szugriva Hanumánnak. — Ragadjunk gyorsan sziklákat és fatörzseket! Végezzünk velük, még mielőtt megtehetnék, amire készülnek!

Vibhísana megszólította a magasból:

— A gonosz ráksasza, Rávana fivére vagyok. Vibhísana a nevem. Bátyám sötét csalással magához ragadta Ráma feleségét. Hiába tanácsoltam neki, hogy adja vissza a hercegnőt a férjének, nem hallgat rám. Ezért úgy döntöttem, hogy Rámánál keresek oltalmat. Kérlek, jelentsetek Rámának!

Szugriva azonban még mindig gyanakodott. Rámához sietett, és így szólt:

— Herceg! Egy ráksasza van itt az ellenség táborából. Kétségtelenül gonosz szándék vezérli: talán meg akarja nyerni a bizalmunkat, hogy aztán könnyedén végezhesen velünk. De az is lehet, hogy kém. Démonokban sohasem szabad bízni — lehet, hogy többen is itt rejtőzködnek a közelben. Kérlek, mondd meg, mit csináljunk vele! Biztosan Rávana küldte. Öljük meg azonnal, a társaival együtt!

Ráma figyelmesen végighallgatta Szugrívát, s a körülötte ülő többi majomvezérre nézett.

— Hallottátok Szugriva indítványát. Ti mit gondoltok?

Mindegyik elmondta a véleményét. Valamennyien egyetértettek, hogy óvatosnak kell lenniük Vibhísánával: alaposan ki kell faggatni, és próbára kell tenni, mielőtt megbíznának benne.

Ráma végül Hanumán véleményét is kikérte. Az okos Hanumán, aki az összes szentírást ismerte, mélyen meghajolt Ráma előtt.

— Te a szívébe látsz ennek a ráksaszának — mondta —, alázatosan és kegyesen mégis megkérdezel minket is. Hadd mondjam el hát, hogyan érzek! Véleményem szerint be kell fogadnunk Vibhísánát. Nem hiszem, hogy bármi hátsó szándéka lenne. A viselkedésében vagy a szavaiban a képmutatás halvány nyomát sem véltem felfedezni. Ha valakit rossz szándék vezérel, azt az arca nyomban elárulja. Vibhísana bölcs ráksasza: megértette, hogy az igazság a te oldaladon áll, ezért akar csatlakozni hozzád. Becsületes démonnak látszik, aki segíteni akar neked. Kérlek, ó, Ráma, mondd el, miként vélekedsz!

— Köszönöm a tanácsaitokat, dicső majmok — mondta Ráma. — Ami engem illet, én nem tudom visszautasítani azt, aki védelmet kér tőlem. Bármi vezérelje is tetteit, oltalmamba kell fogadjam. A nemes lelkek ezt a királyok és a harcosok kötelességének tekintik.

Szugriva megijedt. Még mindig meg volt róla győződve, hogy Vibhísana az ellenségük.

— Mit számít, hogy jót akar-e vagy rosszat? — próbálta újra meggyőzni Rámát. — Ráksasza, és démoni természete előbb-utóbb ki fog ütközni. Hogyan bízhatnánk meg benne, ha még a saját bátyját is elárulta? Ejtsük foglyul! A legjobb az lenne, ha mihamarabb végeznénk vele. Rávana fivére, és ráksasza. Még ha szövetséget is köt veled — nézett aggódva Rámára —, ragaszkodása a saját fajtájához minden bizonnyal erősebb!

— Hős vánara! — felelte Ráma mosolyogva. — Megértem aggályaidat, és hidd el,

alaposan vég gondoltam, amit mondtál. De még ha ellenségként érkezett is ez a ráksasza, mi tehet ellenünk? Kisujjam hegyével el tudom pusztítani a démonok egész hordáját! Ne félj! Mindig úgy kell cselekednünk, ahogyan a Védák meghagyják. A szentírások szabályai szerint még az ellenséget is szeretettel kell fogadni. Egy ksatrijának még az élete árán is meg kell védelmeznie azt, aki oltalmat kért tőle. Nem utasíthatja el még akkor sem, ha gonosz szándékkal keresett menedéket nála, mert ha az oltalmát keresőnek baja esik, búcsút mondhat minden addigi érdemének. Ilyen súlyos bűnt követ el, aki nem védelmezi meg a rászorulót.

— Mindannyiótok előtt megfogadom most, hogy aki csak egyszer is azt mondja nekem: "Mától fogva a tiéd vagyok!", azt attól kezdve megvédem minden veszedelemtől. Még ha Rávana jönne hozzám, őt sem küldeném el: oltalmat nyújtanék neki. Hozzátok elém Vibhisanát, mostantól kezdve védelmem alatt áll!

A majmok vezérei meghatottan hallgatták Rámát.

— Szavaid méltók hozzád, ó, nemes Ráma! — mondta Szugriva a könnyeit törölgetve. — Nálad jobban senki sem tudhatja, mi jó, s mi rossz, és sohasem térsz le a becsület útjáról. Minden kétségem szertefoszlott. Hadd élvezze Vibhísana a barátságodat, akárcsak bármelyikünk!

Azzal elment, és átadta Vibhisanának Ráma üzenetét. A ráksasza boldogan szállt le a majmok közé hű követőivel együtt. Ráma elé járult, és a földre vetette magát előtte, gyémántgyűrűs ujjaival Ráma lábát érintve. Azután féltérdre emelkedett, és kezét összetéve, tisztelettudóan így szólt a herceghez:

— Vibhísana vagyok, Rávana féltestvére. Idejöttem hozzád, magam mögött hagyva családomat, barátaimat és otthonomat. Ó, Ráma! Az élőlények egyetlen menedéke vagy. Életem s halálom mostantól a te kezében van.

Ráma szeretettel nézett Vibhísanára.

— Légy üdvözölve, nemes ráksasza! — válaszolta. — Kérlek, mondd el most, amit Rávanáról és Lankáról tudsz!

Vibhísana elmesélte Rámának, milyen áldást kapott Rávana Brahmától, és beszélt főbb hadvezéreinek — Kumbhakarnának, Indradzsitnak, Prahasztának és Mahódarának — az erejéről.

— A leghatalmasabb harcosokat is legyőzik a csatában. Még a legerősebb félistenek sem tudnak szembeszállni velük. Segítségükkel Rávana az univerzum négy védelmezőjét is elűzte.

— Igazat szólsz, hallottam már Rávana vitéz tetteiről — válaszolta Ráma. — És most hallgass rám! Miután a csatában levágom a tízfejű Rávanát követőivel együtt, megteszlek Lanká királyává. Nem megyek addig vissza Ajódhjába, míg nem végzek Rávanával és egész nemzetségével, ezt megfogadom!

Vibhísana újra leborult Ráma előtt, és megígérte neki, hogy mindenben segíti a Rávana ellen vívott harcban. A majmok ujjongva kiabáltak és ugrándoztak. Hanumán megkérdezte Vibhísánát, hogyan tudnának átkelni az óceánon. Vibhísana elgondolkodott, és végül azt javasolta, kérdezzék meg magát a vizek istenét. Az óceánt Ráma egyik őse egyszer megmentette, így aztán biztosan készségesen segít. Rámát elégedetté tette Vibhísana válasza. Kusafű matracot terített a tenger fövényére, leült, és imádkozni kezdett az óceán istenéhez, hogy jelenjen meg előtte.

Rávana eközben elküldte egyik kémjét, hogy derítse föl, milyen erős a vánarák serege. A kém átrepült a tábor felett, s már röpült is vissza Rávanához. A földre vetette magát előtte, és jelentette:

— Mint egy második óceán, olyan a majmok és medvék mély és áthatolhatatlan áradata, amely Lanká felé közeleg! Száz mérföldre mindenhol csak katonákat látni! Élükön két hatalmas erejű herceg áll, Ráma és Laksmana. A parton táboroznak, s azon fáradoznak, hogy átkeljenek a tengeren.

Rávanát nyugtalanította a hír. Megparancsolta egy Szúka nevű démonnak, hogy azonnal menjen Szugrívához.

— Mondd meg a majmok vezérének, hogy semmire sem megy vele, ha megtámadja Lankát — utasította a követet. — Soha nem bántottam őt. Mit számít az neki, hogy elraboltam Szítát? Azt gondolja talán, hogy majmok és medvék győzelmet arathatnak a ráksaszák felett? Még a félistenek sem tudták soha bevenni Lankát! Mi esélye lehetne egy tucat földi halandónak a démonok ellen? Jobban teszik, ha békében hazatérnek!

Szúka hatalmas madárrá változott, és egy szempillantás alatt átrepülte az óceánt. Körözni kezdett a majomhadsereg felett, amíg meg nem látta Szugrívát. A levegőből kiabálta le Rávana üzenetét, de még be sem fejezte, a majmok felugrottak, a lábánál fogva lerángatták az égből, és ütötték-verték, ahol csak érték.

Szúka kétségbeesésében Rámát hívta segítségül:

— Csak az a követ érdemel halált, aki urának szava helyett a sajátját közvetíti. Ó, Ráma! Hűen átadtam Rávana üzenetét, ne öljetek meg!

Ráma megparancsolta a majmoknak, hogy azonnal engedjék el Szúkat. A démon újra a levegőbe emelkedett.

— Szugriva, majmok fejedelme! Milyen válasszal térhetek vissza Rávanához?

— Mondd meg Rávanának, hogy nem vagyok sem barátja, sem jóakarója — felelte a vánara király. — A ráksaszák vezére Ráma esküdt ellensége, s így az enyém is. Elrabolta Szítát Rámától, ezért rászolgált, hogy a másvilágra küldjem, s meg is teszem hamarosan! Még ha a világ legtávolabbi csücskében próbál elrejtőzni, akkor is megtalálom, megölöm, és egész démon hadseregét letörlöm a föld színéről! Rámának és seregének gyerekjáték lesz elbánni a ráksaszák királyával. Miféle hős a te urad, hogy csak akkor merte elrabolnia Szítát, amikor Ráma nem volt ott? Mondd meg neki, hogy reszkessen, mert Szugriva és hadserege közeleg Lanká felé!

A követ elment, Ráma pedig a tenger partján újra az óceán istenére, Szamudrára összpontosította minden figyelmét, és türelmesen várta, hogy megjelenjen előtte.

Három nap és három éjjel telt el, de Szamudra nem volt sehol. Ráma éktelen

haragra gerjedt.

— Nézd csak a gőgös félistent! — mondta Laksmanának. — Alázatosan várok rá, kérem, hogy jöjjön el, s ő a füle botját sem mozdítja! Bizony, a türelmet, a szelídséget és a kedves szavakat a gonoszok gyengeségnek tartják. A világ csak azokat tiszteli, akik önteltek, gorombák, és ellenségüket kíméletlenül büntetik. Ó, Laksmana! Békés eszközökkel sem hírnevet, sem győzelmet, sem népszerűséget nem lehet kivívni. Elő hát az íjjal és lángoló nyilaimmal! Az utolsó cseppig kiszárítom ezt a dölyfös óceánt, s a majmok vígan sétálhatnak át rajta Lanká szigetére!

Ráma haragjának hullámai magasra csaptak. Szeme villámokat szórt, s úgy lángolt, mint a világmindenséget felemészteni készülő tűz. Felemelte íját, és száz meg száz süvítő nyilat lőtt az óceánba. Az óceán felmorajlott, s hullámai hatalmas hegyként emelkedtek a magasba. Ráma tüzes nyilai sisteregve csapódtak vizébe, és sűrű pára gomolygott fölötte. A háborgó tenger kígyók, bálnák és vízi szörnyek ezreit dobálta hullámain, s még az óceán fenekén élő nágák és dánavák is felkiáltottak rémületükben.

Laksmana odaszaladt Rámához, és íjára tette a kezét.

— Mi haszna a vérontásnak, testvérem? — csitította bátyját. — Egy nemes lélek sohasem enged utat a dühének. Erőszak nélkül is elérheted, amit akarsz!

— Ó, Ráma! Megállj! Nyugodj meg! — kiáltották a láthatatlan risik a magasból.

Ráma dühe azonban nem hagyott alább. Egy jókora arany nyilat illesztett húrjára, s magában meditálni kezdett a megfelelő mantrákon, hogy megidézze a brahmásztra fegyvert. Szilajul megfeszítette az íját, és dühödten meredt a tomboló óceánra. Hirtelen minden sötétbe borult, és viharos szél kerekedett. Villámlott az ég, s úgy mennydörgött, hogy beleremegett a föld. Az óceán tíz mérföldre visszahúzódott, és hatalmasra dagadt. Ráma mozdulatlanul állt, nyilát a vízre szegezve.

Ebben a pillantban megjelent Szamudra. Úgy emelkedett ki az óceánból, mint a

felkelő nap. Vörös ruhát, vörös virágfüzért és csillogó arany ékszereket viselt. Teste fényes fekete drágakőként tündökölt, és két szeme úgy ragyogott, mint két nagy lótuszszirm. Fejét égi virágokból fűzött koszorú ékesítette, mellkasán mennyei drágakő szikrázott fehér ragyogással. A folyók istennőinek gyűrűjében lassan megindult Ráma felé, és lába elé helyezte ajándékát, a sok-sok csillogó igazgyöngyöt, amit az óceán fenekéről hozott neki.

— Ó, Ráma! — szólalt meg zengő hangon. — Minden elemnek megvan a maga eredeti természete. Az enyém az, hogy kifürkészhetetlen és legyőzhetetlen vagyok. Nem kívánok más lenni sem elfogultságból, sem félelemből. Van azonban egy módja, hogyan kelhet át rajtam hadsereged. Van a katonáid között egy Nala nevű majom, az istenek építészének, Visvakarmának a fia. Építsen fölöttem egy hidat, s én megígérem, hogy megtartom majd hátamon. Úgy kelhettek majd át rajta, hogy nem kell semmitől félnetek. Én magam gondoskodom róla, hogy a mélyben lakó veszedelmes teremtmények ne bántsanak benneteket.

Ráma még mindig megfeszítve tartotta kezében íját, de már megbocsájtott a vizek istenének.

— Tévedhetetlen nyilamnak célt kell találnia — mondta. — Ó, hatalmas óceán istene, mire irányítsam?

— Északi vizeimben démonok élnek, s beszennyeznek az érintésükkel — felelte Szamudra. — Kérlek, őket vedd célba halálos nyiladdal!

Ráma beleegyezett. Tüzes nyilával egy csöppig felszárította az óceán északi részét, és Szamudra boldogan tért vissza a tengerbe.

Nala öröme határtalan volt, hogy Ráma ilyen nemes feladattal bízta meg. A dicső majomnak Visvakarma, az istenek építészé annak idején azt az áldást adta, hogy éppoly mestere legyen az építészetnek, mint ő. Egy pillanatig sem kételkedett benne, hogy fel tudja építeni a hidat. Parancsot adott a majmoknak, hogy induljanak tüstént, és hozzanak köveket, sziklákat, hatalmas szálfákat. A majmokat majd

szétvetette a boldogság. Nagyokat ugrottak, s fáradhatatlanul sűrögtek-forogtak Nala körül. Hamarosan ölnyi vastag fák és súlyos sziklatömbök lepték el a tengerpartot. Nala vezényletével a vízbe hajították valamennyit, és az óceán — ígéretéhez hűen — még a leghatalmas sziklákat is békésen ringatta a felszínén. Nala hínárt használt a méréshez, és fatörzseket, sziklákat, vastag bambuszrudakat kötözött össze.

Az első nap száz mérföldet haladtak, de lelkesedésükben a második napon már százötven, a harmadikon pedig kétszáz mérfölddel jártak előrébb. Öt nap alatt elkészült a híd, keresztül az óceánon, egészen Lankáig.

Lanká szigetén Vibhísana őrködött a hadvezéreivel. Hatalmas buzogányokkal a kezükben készen álltak, hogy lesújtsanak bármelyik ráksaszára, aki megtámadná őket.

Az istenek és a gandharvák a mennyei bölcsekkel együtt ámulva nézték a felhők mögül a csodás hidat, a nyolcvan mérföld széles és nyolcszáz mérföld hosszú átjárót az óceán fölött. Majmok és medvék végelethetetlen serege hömpölygött rajta Lanká felé, és hangos üdvívalgásukat távoli partok verték vissza. Ráma és Laksmana haladtak elől, Hanumán és Angada hátán.

Hamarosan elérték a túlsó partot. Ráma kiadta a parancsot, hogy táborozzanak le a tengerparton, ő maga pedig összeült tanácskozni Laksmanával és Szugrívával.

— Majmok dicső királya! — mondta Ráma. — Sereged álljon készenlétben, mert bármelyik pillanatban kitörhet a háború. Baljós előjeleket látok! A szél hatalmas porfelhőt kavart fel. Reng a föld, és fák dőlnek ki tövestől. Sötét, mennydörgő felhők gyülekeznek az égen, és vért záporoznak. Mindenhonnan vadállatok vérfagyasztó üvöltését hallani, amint farkasszemet néznek a nappal. Ezek mindkét sereg pusztulását jelzik! A vánarák, medvék és ráksaszák hős harcosai hamarosan elesnek...

Szugriva hadrendbe állította a csapatokat, majd a szárazföld felől bekerítette a

ráksaszák városát. Ahogy közelebb értek a város falaihoz, belülről fülsiketítő harci dobpergés hallatszott. A majmok vérét felpezsdítette a félelmetes hangzavar, s a dobpergést túlszárnyalva felmordultak. A vészjósló morgás hallatán a démonok még erősebben megmarkolták fegyvereiket.

Ráma Lanká városára pillantott, és szívébe hasított a fájdalom: hiányzott neki szeretett kedvese. De végre rátalált! Itt van végre Lanká szigetén, ahol a bűnös Rávana a hercegnőt kínozza. Alig várta már, hogy szembenézhesen a démonnal.

— Íme, Lanká mesés városa, melyet annak idején Visvakarma tervezett és épített — fordult Laksmanához. — Olyan, akár a bárányfelhőkkel teli kék ég.

Ráma parancsára a hadsereg emberalakzatba rendeződött, melynek karja körbeölelte a várost. A legfontosabb helyekre a legerősebb majmokat állította, ő maga pedig Laksmanával az alakzat fejénél foglalta el helyét. A hullámozó, morajló, végelethetetlen seregben majmok milliói várták feszülten Ráma parancsát, s kezükben hatalmas szálfákat és kősziklákat szorongatva egyre hangosabban üvöltöttek:

— Romboljuk földig ezt a várost! Romboljuk földig ezt a várost!

Negyedik fejezet

Rávana gonosz mesterkedése

Időközben Lankában Rávana megtudta a kémeitől, hogy a majmok a város falainál vannak. Szúka rémülten jelentette, hogy Ráma felbecsülhetetlen erejű, hatalmas hadsereggel érkezett. Azt tanácsolta Rávanának, hogy tüstént adja vissza Szítát Rámának. Szúka tanácsa azonban felbőszítette Rávanát.

— Még akkor sem adnám vissza Szítát, ha az összes félisten Lanká kapuit döngetné! — üvöltötte. — Ó, mikor repülhetnek már nyilaim Ráma felé, akár a méhek a virágok felé? Elsöpröm seregeit, ahogyan a felkelő nap tünteti el az égről a csillagokat!

Rávanának esze ágában sem volt békét kötni Rámával. Dölyfösen kijelentette, hogy ő mindenkinél hatalmasabb: Ráma nem jelent neki komoly ellenfelet. Amikor azonban hallotta, hogy az ellenség hidat épített az óceán fölé, s azon kelt át Lanká szigetére, elgondolkozott. Meg akarta tudni, milyen erősek, így aztán megparancsolta Szúkának és egy másik ráksaszának, Szaranának, hogy álcázzák magukat, és férkőzzenek a soraik közé.

— Derítsétek ki, mekkora haddal vonultak fel! — mondta. — Tudjátok meg, hogy kik a tábornokok, és kik Ráma tanácsadói! Tudni akarom, ki a főparancsnokuk!

Szúka és Szarana majmoknak álcázták magukat, s megjelentek Ráma seregében. A sok millió majom végeláthatatlan tengere erdőket, hegyeket, folyópartokat és síkokat lepett el, s a szárazföldről egyre többen özönlöttek Lankára a hídon át. Mennydörgő morajlásuk hallatán a két ráksasza szíve összeszorult a félelemtől.

Rettegve bolyongtak Ráma katonái között, amikor Vibhísana meglátta és felismerte őket. Azon nyomban elfogatta az ellenséges ráksaszákat. Jól megtermett majmok ragadták meg karjukat, s már vitték is őket Ráma elé. Amikor a majomkatonák meglátták a két démont, ütötték-vágták őket, ahol csak érték.

Halálra válva érkeztek Ráma elé, s kezüket összetéve rimázkodni kezdtek:

— Herceg! Kémek vagyunk, Rávana küldött bennünket, hogy tudjunk meg mindent a hadseregedről. Könyörülj nyomorult életünkön!

— Nem kell félteneitek az életeteket, éjszaka rémei! — felelte Ráma. — Ha van még valami, amit tudni akartok, Vibhísana megmutatja nektek, amire kíváncsiak vagytok. Ha pedig már mindent láttatok, menjetek vissza Rávanához, s vigyétek el uratoknak az üzenetemet: Jól vigyázzon, mert holnap tündöklő városának védőbástyáit és rettentő kapuit Ráma nyilai a földdel teszik egyenlővé! Pirkadatkor ostromot indítok Lanká ellen, s többé nem menekülhet haragom elől!

Ráma azt akarta, hogy Rávana pontosan tudja, milyen hatalmas sereg veszi körül a városát. Talán akkor észhez tér az az ostoba démon. Szabadon engedték a két kémeket, s azok lóhalálában futottak haza. Reszketve álltak Rávana elé.

— Ráma és Laksmana egymagukban képesek arra, hogy letöröljék a föld színéről Lankát, bástyáival, palotáival és az összes ráksaszával együtt! — jelentette Szúka. — Erejük mérhetetlen, dicsőségük korlátlan, és velük van a vánarák egész serege, egytől egyig félelmetes majmok, akik vérszomjas üvöltéssel várják a közelgő csatát. Ó, uram, küldj békeköveteket, amíg nem késő! Add vissza Szítát Rámának!

Rávana nem látott a dühtől. Már megint olyasvalamit tanácsolnak neki a saját katonái, amibe sohasem egyezne bele!

— Lankát még a mennyek lakói sem tudnák bevenni, nemhogy néhány mitugrasz majom! — üvöltötte tajtékozva. — Csak azért rettegetek, mert megverték benneteket. De a ráksaszák királya nem ismeri a félelmet!

Rávana Szúkával és Szaranával a sarkában felviharzott a palota tetejére, hogy saját szemével lássa a majomhadsereget.

Hófehér palotája tetején, tizenkét pálmafa magasságában Rávana körbepillantott a szigeten. A városfalak tövében majmok és medvék óceánja feketéllett. Pillantását az alakzat fejére szögezte, és megparancsolta Szaranának,

mutassa meg neki a majmok vezéreit.

— Az a hatalmas majom, amelyik oly bőszen néz farkaszemet Lanká városával, és úgy bömböl, mint egy megvadult bika, Szugriva, a királyuk — mondta Szarana. — Mellette hadvezére, Níla áll mennydörgő, villámló viharfelhőként. A közelükben fel-alá járkáló és dühösen fújtató, jól megtermett majom Angada, a trónörökös. Az pedig ott Hanumán, aki egymaga akkora pusztítást vitt véghez Lankán. Őt már ismered, uram.

Szarana egyenként megmutatta az összes többi vánara hadvezért is, és egyre csak Ráma seregeinek erejét magasztalta.

— Ó, ráksaszák királya! Ez a had legyőzhetetlen! — mondta reszketve.

Rávana alaposan szemügyre vette a majomvezéreket. Elszántan álltak a város falaival szemben. Kezükből hatalmas sziklákat és tövestől kicsavart fákat lengettek, s üvöltve várták a csata kezdetét. Mögöttük mint a tenger hullámzott a hadsereg, elárasztva Lanká egész szigetét. Ráma és Laksmana úgy ragyogtak egymás mellett, mint a nap és a hold. Nem messze tőlük Rávana megpillantotta öccsét, Vibhisanát négy társával, kezében buzogányát markolva.

Rávana tombolva, magából kikelve förmedt két kémjére, akik fejüket leszegve álltak előtte:

— Hogy merészelitek a jelenlétemben az ellenség erőit dicsőíteni?! Elvesztettétek a józan eszeteket? Ó, tudatlan ostobák! Hogy kormányozhattam eddig Lankát ilyen semmirekellő tanácsadókkal? A fejeteket veszem! Egyetlen szerencsétek, hogy már régóta szolgáltok. Pusztuljatok a szemem elől!

Rávana újabb kémekért küldött. Megparancsolta nekik, hogy menjenek az ellenség táborába, és puhatolják ki a haditervüket. Tudjanak meg mindent Rámáról, s minden percéről adjanak jelentést. "Nem kerekedhetnek fölénk!" — gondolta Rávana magabiztosan.

A kémek — Szardula démon vezetésével — sietve indultak, hogy teljesítsék

parancsát. A Szuvala-hegy tetejéről végignéztek a majmok seregein, és a végeláthatatlan hadsereg láttán félelem markolta össze a szívüket. Megindultak a vánara sereg felé, de alig tettek néhány lépést, Vibhísana leleplezte őket: szeme minden pillanatban Rávana álruhába bújt csatlósai után kutatott. A majmok agyba-főbe verték a kémeket, akiket aztán Ráma elé hurcoltak. Ám a könnyörületes herceg őket is szabadon bocsájtotta.

Hanyatt-homlok futottak vissza Lanká védelmező falai mögé, s lihegve, a rémülettől kábultan zuhantak uruk lábai elé.

— Kissé haloványnak tűnsz, ó, hatalmas ráksasza! — mondta Rávana Szardulának. — Remélem, nem kaparintott kezei közé a feldühödött ellenség!

— Királyom! Ezt a hadsereget lehetetlen kikémelelni — válaszolta még mindig halálra váltan Szardula. — Minden oldalon akkora majmok állnak őrt, mint egy hegy, és a legyőzhetetlen Ráma az uruk. Egy kérdést sem lehet nekik feltenni! Alig tettem be a lábamat a táborukba, máris elfogtak és Ráma elé vittek. Ütöttek-vágtak, rugdostak és haraptak, s aztán arra kényszerítettek, hogy szégyenszemre nevetséges díszlépésben parádézzak végig az úton, míg Ráma elé nem értünk! Úgy löktek a lábai elé, hogy már alig volt bennem élet!

Szardula mesélt a tenger felett ívelő irdatlan hídról, és azt is elmondta Rávanának, hogy még mindig megállás nélkül özönlenek rajta a szigetre a majmok és a medvék. Akárcsak a többi kém, ő is azt tanácsolta Rávanának, hogy adja vissza Szítát Rávanának, amíg nem késő. A démonok gonosz királya azonban hajthatatlan volt: akkor sem mond le Szítáról, ha az egész világ ellene fordul!

Rávana egy kézmozdulattal elküldte a kémeket, és visszavonult a szobájába. Szítára gondolt. Talán most megnyerheti a szívét. Ha valahogy elhithetné vele, hogy Ráma nincs többé, akkor talán behódolna neki. Megpróbálja. Nincs mit veszítenie! Megtörténhet — noha nagyon kicsi a valószínűsége —, hogy Ráma visszaszerzi tőle Szítát. Akkor pedig lehet, hogy ez az utolsó lehetőség, hogy a szépséges hercegnő

kegyeibe férkőzzön.

Hívatta Vidjudzsívát, az ügyes varázslót.

— Varázsolj egy olyan fejet, mely a megszólalásig hasonlít Rámáéra, és egy olyan íjat, mint amilyen az övé! — mondta neki.

— Ahogy parancsolod, uralkodóm! — felelte Vidjudzsíva, s már ott is volt kezében Ráma fejének és íjának mása. Rávana elégedetten akasztott le a nyakából egy drágaköves nyakláncot, hogy megajándékozza vele a varázslót, majd Vidjudzsívával együtt az asókaligetbe sietett.

Szítát rút ráksaszík egész serege őrizte. Még mindig a fa alatt feküdt, s melléből mély, keserves sóhajok törtek elő. Rávana eléállt, és megszólította:

— Ó, angyali hölgy! Férjed, aki miatt gyaláztál, a holtak birodalmába távozott. Kitéptem végre gyökereidet, és összetörtem gőgödöt! Mire méysz halott uraddal? Légy az enyém! Különbül foglak védelmezni, mint ahogy ő tette. Akarod, hogy elmeséljem, hogyan végeztem Rámával és egész seregével?

Rávana álnokul hazug mesét talált ki Szítának arról, hogyan aratott győzelmet a majmok hadserege felett. Éjszaka ütött rajtuk, mondta, amikor a hosszú úttól kimerülten mély álomba merültek. Minden hadvezér halott, még Hanumán is. Ráma fejét a ráksaszák fővezére vágta le. Vidjudzsíva letette Szítá elé a földre Ráma fejének mását, átadta Rávanának a hamisított íjat, és eltűnt, mint a köd.

Rávana a fej mellé dobta az íjat.

— Íme a férjed, nézd meg jól! — mondta Szítának. — És íme híres íja: Prahaszta hozta el, miután végzett vele az éj leple alatt.

Szítá lassan felemelte pillantását, és a fejre nézett. Éppen olyan volt, mint Ráma: ugyanazok a lótuszszíromhoz hasonló nagy szemek, hollőfekete hajában ugyanaz a ragyogó drágakő. A hercegnő zokogva rogyott a földre, s Kaikéjít átkozva felsikoltott:

— Ó, kegyetlen asszony, most elégedett lehetsz magaddal! Mit tettél a nemes

Raghu család sarjával! Hogy élhetnék tovább egy percet is? Hogyan élhet tovább egy feleség, ha férjét előbb szólítja el a halál? Ó, kegyetlen sors! Hogy történhetett ez meg? Az udvari csillagjósok hosszú életet jósoltak Rámának, s azt mondták, hosszú ideig uralkodik majd a Föld felett!

— Az idő hatalmasabb mindenkinél — sírta. — Ó, Ráma! Azóta már atyáddal vagy. De velem mi lesz? Nem emlékszel, hogy mit fogadtál a mennyegzőnk napján? Megígérted, hogy mindig vigyázni fogsz rám, és a következő világba is magaddal viszel. Hogy hagyhattál így el?

A hercegnő a mélységes bánat feneketlen óceánjában vergődött. Kausaljá és Szumitrá jutottak eszébe. Ha meghallják a szörnyű hírt, mind a ketten belehalnak a bánatba! Szítá magát vádolta Ráma haláláért.

— Ó, démonok ura, öl meg most azonnal! — mondta Rávanának. — Fektesd holttestemet Rámáéra, hadd legyen egymásé újra férj és feleség!

Rávanához eközben hírnök érkezett. Félrehívta a ráksasza királyt, és átadta az üzenetet: azonnal siessen a tanácsterembe. Prahaszta megérkezett, és csak a parancsára vár, hogy elindítsa a csatát.

Rávana magára hagyta Szítát. Nem volt vesztegetni való idő: Ráma fenyegető seregeit meg kellett állítani. Gyors léptekkel visszasielt lakosztályába.

Ahogy elment, egy Szaramá nevű ráksaszi, Vibhísana felesége Szítához szaladt. Félrevonta, és suttogva megnyugtatta a kétségbeesett hercegnőt:

— Hercegnő! Hallottam mindent. Egy szavát se hidd el a hazug és álnok Rávanának! Nyugodj meg, nincs semmi baj. Ráma nem halt meg! Éppen azért kellett most elsietnie a démonkirálynak, hogy kigondolja, hogyan védje meg városát a majmok támadásától, akiknek az élén legyőzhetetlen urad és öccse áll.

Szaramá nagy szeretettel beszélt Szítához. Épp olyan jámbor volt, mint a férje, és gyakran vigasztalta a bánkódó hercegnőt. A fej, amit Ráma levágott fejének hitt, mondta neki, csupán káprázat volt, amit Rávana meg a varázsló teremtettek.

Egyszerre megperdültek a harci dobok, megszólaltak a harsonák. A seregek felzúgtak: az összecsapás a küszöbön állt.

— Ez a hatalmas csata a démonok végét jelenti majd — mondta a ráksaszi, aki Vibhisanától mindent tudott Rámáról. — Ráma meg fogja ölni Rávanát. Drága Szítá, hamarosan újra férjeddél leszel!

— Bízz bennem, hercegnő! — mondta a megvigasztalódott Szítának. — Mindent megteszek érted, amit tudok. Elviszem üzenetedet Rámának! Mindenki számára láthatatlanul a táborába repülök, és megmondom neki, hogy biztonságban vagy.

— Ó, Szaramá! Előbb meg kell tudnunk, mi Rávana szándéka. Vajon szabadon enged, vagy megöl, még mielőtt Ráma ideérne?

Szaramá észrevétlenül beosont a tanácsterembe, mindent kihallgatott, majd visszatért Szítához.

— Rávanának még tulajdon édesanyja is könyörög, hogy adjon vissza téged Rámának — mondta. — A király egyik koros, tiszteletre méltó tanácsadójával együtt mindent megpróbált, hogy észre térítse. A többi bölcs miniszter is mind amellett áll, hogy le kellene rólad mondania. Figyelmeztették Rávanát, hogy a csata a ráksaszák pusztulását jelenti majd, de Rávana hallani sem akar róla, hogy elengedjen. Úgy ragaszkodik hozzád, mint a kapzsi ember a kincseihez. Nem enged szabadon, még ha az életébe kerül sem, ó, nemes hercegnő!

Szítá köszönetet mondott Szaramának kedvességéért és barátságáért. Most már biztos volt benne, hogy Ráma hamarosan eljön érte, és megmenti. Leült egy szimsapa-fa alá, és egyre csak Ráma járt a fejében.

A tanácsteremben Rávana körbenézett hadvezéreire. Némán ültek, arcukon megdöbbenés. Először ott volt Hanumán, aki egymaga szinte porig rombolta Lankát, most pedig Ráma vezérletével a hatalmas majom- és medvesereg átkelt az óceánon, és előzönlötte a szigetet. Ostoba vakmerőség lenne szembeszállni velük. Tanácsadói gyávasága láttán Rávana dörgő hangon emelkedett szólásra.

— Mindent hallottam Rámáról, és arról, hogy milyen erős — mondta, s hangja betöltötte a termet. — Úgy érzem, le tudjuk győzni. Tudom, hogy a ráksaszák elszánt harcosok, és nem ismernek megalkuvást. Nem látok semmi okot a félelemre!

— Ó, király! — felelte erre Máljaván, Rávana nagyapja és bölcs tanácsadóinak egyike. — Több módja van, ahogy az ellenséggel bánni lehet. A harc csupán egy ezek közül, még hozzá az az egy, ami csak akkor javallott, ha az ellenség szemmel láthatólag gyengébb, és a jó szó már nem vezet eredményre. Te még egyetlen más utat sem választottál, hogy Rámával megállapodásra juss. Próbáljunk meg békét kötni vele. Add vissza neki Szítát! Egy háború kimenetele mindig bizonytalan — az egyik fél mindig veszít. Ó, ráksasza, te is tudod, hogy ha két király szövetséget köt, az mindkettőnek a hasznára lesz.

— Letértél az erény útjáról — mondta hevesen —, és most elnyered méltó büntetésed, ezzel szemben Ráma erényes, és igaz ügyért száll harcba. A félistenek és a risik, akiket már régen magadra haragítottál, mind Ráma oldalán állnak. Ne feledd, hogy emberek és állatok ellen nem véd meg Brahmá áldása! És Ráma nem közönséges ember: minden bizonnyal Visnu maga. Békét kell vele kötni bármi áron!

Máljaván elhallgatott. Lanká urára pillantott, s várta válaszát. Rávana szeme rénsnyire szűkült haragjában, mellkasa hevesen hullámozott. Kezét ökölbe szorítva indulatosan válaszolt:

— Hogy merészelsz ilyen sértőn beszélni? Hogy hagyhatták el ajkad ilyen ostoba, meggondolatlan szavak? Úgy látom, te is az ellenség oldalán állsz! Hogyan állíthatod, hogy Ráma, egy egyszerű földi halandó, akit az apja száműzött, s most majomhordákkal veszi körbe magát, hatalmasabb, mint én, Rávana, Lanká ura?! Úgyesen átkelt az óceánon, és Lanká földjére tette a lábát, de én gondoskodom róla, hogy ne távozhasson élve! Nem kell sokáig várnod: hamarosan láthatod majd, amint kardom lesújt rá, s végzek vele!

Máljaván nem felelt. Úgy látszott, Rávanán már semmi sem segíthet: eltökélte,

hogy a vesztébe rohan. Az öreg tanácsadó győzelmet kívánt neki, s kivonult a teremből.

Rávana hozzálátott, hogy megerősítse Lanká védelmét. A négy kapu elé tapasztalt tábornokokat állított hatalmas seregekkel, s kijelentette, hogy ő maga fogja ellenőrizni valamennyit. Amint végignézett a ráksaszák ádáz hadseregén, megnyugvás töltötte el. Mi baj történhetne? — gondolta, s a palotájába sietett.

Ötödik fejezet

A háború

Kívül, a városfalakon túl eközben Ráma magához hívatta hadvezéreit: arról tanácskoztak, hogyan támadják meg Lankát. Vibhísana négy társa madár képében Lanká fölé röpült, s mindent alaposan megfigyelt.

— A keleti kaput Prahasztha, a sereg főparancsnoka védi — mondta Vibhísana. — A déli kapunál Maháparsva és Mahódara, két szinte legyőzhetetlen ráksasza áll. A nyugati bejárót Indradzsit, Rávana fia őrzi: veszedelmes, mindenre elszánt harcos. Rávana az északi kapunál állította fel seregét. Millió és millió ráksasza sorakozott fel, félelmetes fegyverekkel a kezükben. Nem lesz könnyű harc!

Ráma elmosolyodott, s minden főbb majomnak parancsba adta, melyik kaput támadja.

— Szugriva, Dzsámbaván és Vibhísana! Ti maradjatok a sereg közepén! Níla a keleti kaput veszi be, Angada a délit. Hanumán nyugatról támad, én pedig az északi kapu ellen indulok. Nem kívánok Rávanára sok időt vesztegetni, hamar a másvilágra küldöm az elvetemült démont.

Ráma megparancsolta a majmoknak, hogy eredeti alakjukban harcoljanak, így könnyen meg tudják majd egymást különböztetni a ráksaszáktól, akik minden bizonnyal szemfényvesztéshez és varázslatokhoz folyamodnak majd, minduntalan más alakot öltve.

Lassan sötétség ereszkedett a tájra. Közeledett az éj, melynek hajnalán az ádáz, félelmetes csata kitör majd a két hadsereg között. Ráma úgy döntött, a Szuvéla-hegy ormán tölti az éjszakát.

— Innen szemmel tarthatjuk egész Lankát — mondta Laksmanának, amint felfelé kapaszkodtak a hegyoldalon. — Egyre hevesebben vágyom a harcra, s minden pillanattal magasabbra lobban haragom lángja Rávana iránt. Bűnös és konok királyuk miatt a ráksaszáknak veszniük kell!

Jó néhány száz majomkatona kísérte Rámát a Szuvéla-hegy tetejére, valamennyien a legkiválóbb harcosok. A magasból most lepillantottak, és szemük elé tárult a lemenő nap vörös fényében ragyogó város. Közvetlenül a körös-körül magasodó falak mellett most egy másik áthatolhatatlan fal is védte Lankát: a ráksaszák tömött sorai. Sehol egy rés, sehol egy átjáró a talpig felfegyverzett katonák között. A majmok tábora felől türelmetlen kiáltásokat sodort feléjük a szél. Ráma és a majmok vezérei feszülten figyeltek, készen arra, hogy a legapróbb jelet is észrevegyék, ami a démonok támadását árulja el.

Pirkadatkor aztán újra szemügyre vették Lankát. A Trikúta-hegy tetején emelkedő város lenyűgözte őket magasba nyúló fehér kapuival, arany és ezüst erődítményeivel, kastélyaival, palotáival és aranykupolás templomaival. Kívül, a falak mentén félelmetes fegyverek sorakoztak, készen arra, hogy bevessék őket a majmok serege ellen. Megszólaltak a dobok, zúgtak a kagylókürtök, harsogtak a trombiták, ahogy a ráksaszák az előttük álló csatára készültek.

Ahogy Lankát pásztázták szemükkel, Ráma és a majmok a távolban megpillantották Rávanát. Az északi kapu tetején bukkant fel vörös ruhájában, szikrázó skarlát ékszereivel. Minden oldalról szolgák legyezték, feje fölé fehér ernyőt tartottak.

Szugriva nem tudta tovább türtőztetni magát. Egyetlen hatalmas ugrással Rávana előtt termett, és elkiáltotta magát:

— Rámának, a világ uralkodójának barátja és szolgája vagyok! Szedd össze minden erődöt, ó, ráksasza, mert nem kegyelmezek! — Azzal Rávanára ugrott, s leütötte fejéről a csillogó koronát.

Rávana lerázta magáról, s fenyegetően eléállt.

— Ma kitöröm azt a szép nyakad, majom! — mordult fel vészjóslóan. Megragadta Szugrívát, és hatalmas erővel földhöz teremtette, ám a majom felpattant, mint egy labda. Rávanára rontott, és két karjával erősen megfogta, hogy lerántsa. A két

hatalmas test összeakaszkodott, s ütötték-vágták, rúgták, karmolták egymást. Úgy álltak ott, mint két égisz, egymásba fonódó szálfák, melyeket viharos szél ráz meg minden pillanatban. Patakokban folyt a vérük, s egész testük verejtékben úszott, ahogy ádáz vicsorgással igyekeztek felülkerekedni a másikon. Mind a kettő retentő erővel küzdött, és összeapadásukból félelmetes csata kerekedett. A földre rántották egymást, és összeakaszkodva gurultak ide-oda a kapu széles tetőteraszán, míg végül a földre zuhantak, s ott folytatták tovább a harcot. Mindketten a birkózás mesterei voltak, s minden fogást kipróbáltak, de egyikük sem bizonyult erősebbnek a másikinál. Úgy küzdöttek egymással, mint amikor az oroszlán vívja halálos harcát a tigrissel. Aztán hirtelen kettéváltak. Dühödtek, vérben forgó szemmel, ugrásra készen kerülgették egymást, miközben tajtékozva átkozták és becsmérelték a másikat.

Aztán megint egymásnak rontottak, megint szétváltak, újra összeakaszkodtak, és újra összetűztek. Zuhogtak a kőkemény ütések, s a két izmos test összeapadt a levegőben. Rávanát kimerítette a harc, és elhatározta, hogy varázserejéhez folyamodik. Szugriva azonban résen volt. Nagyot ugrott, fel a kapu tetejére, onnan megint csak egy hatalmas szökkenés, és már a Szuvéla-hegy tetejéről nézett vissza Rávanára, aki dühödten rázta utána az öklét. De a ráksasza király nem ment utána Ráma táborába. Eljön még az idő, amikor összemérheti az erejét a herceggel, gondolta.

Ráma megölelte Szugrívát.

— Ó, Szugriva, nem illő egy királyhoz, hogy ilyen könnyelműen cselekedjék! — intette szeretettel, mert kicsit bosszantotta a meggondolatlansága. — Mi lett volna velem, ha bajod esik? Nem éltem volna túl, ha megölnek. Szépen kérek, ne légy ilyen izgága!

— Ahogy megláttam azt a förtelmes démont, aki elrabolta a hitvesedet, nem tudtam tovább uralkodni magamon — felelte Szugriva, és Ráma lábaihoz borult. — Muszáj volt megvernem. Igazán sajnálom!

Ráma sokáig dicsérte Szugriva bátorságát és erejét, s aztán Laksmanához fordult:

— Vitéz öcsém, érkezett az idő, hogy csatába szálljunk. Hadrendbe kell állítanunk a sereget. Sok rossz óment figyeltem meg; mind halált és pusztulást jósol. A földet nemsoká sziklák, dárdák, nyilak és kardok özöne lepi el, a majmok és a ráksaszák fegyverei, s minden a vér és a hús mocsarába süllyed. Azonnal indulnunk kell Lanká ellen a majmok és medvék hős seregével!

Ráma — Laksmanával a nyomában — sietve jött le a hegytetőről. A hegy lábához érve szemügyre vette a hadsereget, és Szugriva szárnysegédletével indulást vezényelt. Amikor aztán érkezett a megfelelő pillanat, kiadta a parancsot:

— Előre! — És a végeláthatatlan, hatalmas sereg eget-földet rázó üvöltéssel megindult. A tábornokok sietve elfoglalták kijelölt helyüket Lanká kapuinál. Ráma az északi kapunál várakozott, Szugriva pedig a várostól kissé távolabb állt meg, hogy ha szükséges, Laksmanával és Vibhisanával együtt csapatokat küldhessen a hadvezéreknek.

A majmok óriási fákat és hegynyi sziklatömböket ragadva lendültek támadásba. Hosszú farkuk szálegyenesen meredt az égnek dühükben. Félelmetes vicsorgással, vérben forgó szemmel, elszántan ugrottak a magasba, mint egy hatalmas sáskaraj. A Dzsámbaván vezette medvék rémisztő dörmögéssel és ordítással törtek előre, s hangjuk olyan volt, mint a háborgó óceán hullámainak morajlása.

A sereg rövid idő alatt olyan szorosan körülzárta Lanká városát, hogy még a szél sem juthatott be közöttük. A várfalokról a mélybe néző ráksaszák megdöbbenve nézték a majmok és medvék végtelenbe nyúló tengerét, s szívükben jeges rémülettel készülődtek, hogy megvédjék városukat.

Ráma Angadát egy üzenettel Rávanához küldte.

— Menj el a tízfejű szörnyeteghez, és mondd meg neki, hogy ez az utolsó lehetősége. Ha most szabadon engedi Szítát, még elkerülheti a háborút. Az utolsó

cseppig betelt a pohár, amit bűnei töltenek színültig. Erőszakkal torolom meg mindazt a kegyetlenséget, amit risik, félistenek, gandharvák, apszarák, jaksák és megannyi más élőlény ellen elkövetett. Hamarosan letöröm dölyfös büszkeségét, ami Brahmá áldása miatt uralkodott el rajta. Városát porig rombolom, ráksaszáit mind egy szálíg levágom, és addig harcolok, amíg őt magát a földre nem kényszerítem! Ha most megadja magát, a hadseregem békében elvonul. Ha nem, megtisztítom a földet a ráksaszáktól, csak azokat hagyom meg, akik nálam kerestek oltalmat.

Angada a magasba ugrott, s már repült is át Lanká falain. Olyan gyorsan és hirtelen jelent meg a ráksaszák között, hogy mire észbe kaptak, ő már ott állt Rávana előtt.

— Ráma követe vagyok! — mondta, és szóról szóra átadta Ráma üzenetét Rávanának.

Rávana remegett a dühtől.

— Azonnal fogjátok el! — parancsolta hadvezéreinek, és máris négy hatalmas démon ragadta meg Angadát a karjánál fogva. A tűzként ragyogó Angada hagyta, hogy megfogják, s aztán a négy rettentő ráksaszával együtt egy magas párkányra ugrott. Ott aztán egymásnak lökte a démonokat, azok pedig élettelenül zuhantak a mélybe.

— Tudjátok meg nevem: Angada vagyok! — kiáltotta Angada. — Győzelmet Rámának! — Azzal földig rombolva a falat, amin állt, elrugaszkodott, s visszatért Rámához. Rávana válaszához nem fért kétség.

A ráksasza király a rettentő majom ereje láttán elkomorodott: tudta, hogy közel a vég. Arra azonban, hogy meghódoljon, még most sem gondolt.

Ráma boldogan ölelte meg a visszatérő Angadát, s amikor hallotta, milyen kegyetlen választ adott Rávana, azonnal kiadta a parancsot a támadásra. Hanumán hátán lovagolva maga Ráma vezette az ütközetet. Lanká körül mindenhol majmok és medvék tengere hullámozott. Elárasztották a vizesárkot, s egyetlen barna

tömegként kapaszkodtak fel a falakra.

— Győzelmet Rámának! Győzelmet Szugrívának! — üvöltötték. Óriás erejű, legyőzhetetlen majmok özönlötték el a falakat és a bástyákat, s fogukkal meg körmükkel szaggatták a ráksaszákat.

Rávana kiadta a parancsot, hogy csapatai rohanják le az ellenséget. Ezer meg ezer dobot ütöttek arany dobverőkkel, s a fülsiketítő lármában semmit sem lehetett hallani. Csúf ábrázatú, szörnyeteg ráksaszák fújták a kagylókürtöket és a harsonákat, harcra buzdítva Rávana hatalmas seregét. Ahogy sötét bőrükön megcsillantak fényes ékszereik, esőfelhőnek látszottak, amit a villámlás ragyogó fénye világít meg. Repeső szívvel indultak rohamra, akár a világok pusztulását okozó özönvíz félelmetes hullámai. Föld és ég megremegett a rettenetes hangtól, amikor felharsant az elefántok trombitálása, a lovak nyerítése, megzördültek a szekerek, megcsörrentek a fegyverek, és felhangzott a démonok csatakiáltása.

A ráksaszák tüzes buzogányokkal, dárdákkal, lándzsákkal és csatabárdokkal csaptak le a majmokra, a majmok pedig puszta kézzel megragadták és a fal tetejéről a mélybe taszították őket. Ráma serege puszta ököllel szállt szembe a démonokkal, akik dárdákkal és nyílzáporral válaszoltak. Ádáz csata tört ki a két had között, s a földet hamarosan vér és holttestek mocsara borította.

A város kapuin a ráksaszák legnagyobb hősei hajtottak ki tündöklő harci szekerükön, és szikrázó mellvértjükben a lángoló napot is elvakították. Félelmet nem ismerő, ádáz démonok vágattak hatalmas elefántok és csődörök hátán az ellenség felé. Körülöttük tíz meg tízezer gyalogos harcolt ijesztő, elszánt arccal. "Győzelem a királynak!" — üvöltötték, s hömpölygő fekete folyamként törtek elő Lanká városából. Némelyikük a levegőbe emelkedett, s onnan csapott le görbe handzsárjával a majmokra, mások a földön harcoltak dühödten, fegyvereikkel kaszabolva az ellenséget, s a vánarák győzedelmes kiáltásokkal fogadtak minden támadást. Mintha a föld és a mennyország ütközött volna meg egymással, olyan volt

a két sereg félelmetes csatája.

A legerősebb harcosok az ellenfél legerősebb harcosaival vívtak. Angada Indradzsittal került szembe, akárcsak annak idején az Úr Siva, amikor Andhaka démonnal harcolt. Hanumán Sarabhával küzdött, Vibhísana az ádáz Szuparsvával; Szugriva Praghasával mérte össze erejét, míg a hős Laksmana Durmukha ellen harcolt. A négy leghatalmasabb ráksasza egyszerre támadt Rámára, aki úgy állt a csatatér közepén, mint a ragyogó, füst nélkül lobogó tűz.

A félelmetes, hátborzongató csata egyre hevesebb iramban dúlt. Mind a két fél a lehető leggyorsabban győzelmet akart aratni, és minden erejüket bevetve harcoltak. Lábuk alatt már vérfolyam hullámozott, teli elesett katonák holttestével, mintha csak hínárral borított fatörzsek lennének a folyó hullámain. Fejek, karok, lábak, törzsek százait, ezreit vitte magával az ár, s a harc fülsiketítő zajától megremegett a gyávák szíve.

Sarabha egy tüzes lándzsát hajított Hanumánra, s mellkason találta. Hanumán azonban nem hagyta magát: felugrott a démon szekerére, és puszta kézzel darabokra szaggatta a ráksaszával együtt. Szugriva kirántott egy hatalmas szálfát a földből, lesújtott vele Praghasa szekerére, s egyetlen ütéssel végzett ellenfelével. Nalára egy Pratápána nevű félelmetes ráksasza támadt ezernyi szélesebb nyíllal, ám Nala kihúzta testéből az egyiket, s Pratápána szekerére ugorva kiszúrta vele a démon szemét. Laksmana nyilak záporát zúdította Durmukhára, s az egyik hegyes nyíl a démon gonosz szívébe fúródott. Ráma négy ráksaszával harcolt, s hamarosan mindegyiknek a porba hullott a feje.

A hatalmas erejű Mainda, a majmok egyik vezére a levegőben küzdött azokkal a ráksaszákkal, akik onnan támadtak. Felugrott, megragadta a Vadzsramusti nevű ádáz démon szekerét, s úgy rántotta a földre, hogy a démon azon nyomban szönyethalt, négy paripájával együtt. Kumbhakarna fia, Nikumbha száz nyilat lőtt Nálára. A majomharcos felkapott egy szekérekereket, s rohanni kezdett Nikumbha

felé. A démon gúnyos nevetéssel várta, hogy Níla a közelébe érjen, s akkor újabb száz nyílvesszőt engedett útjára. Níla azonban nem törődött a süvítő nyílvesszőkkel. Meglengette a vaskereket, és felugrott a ráksasza szekereire. Úgy vágta le Nikumbha és kocsihajtója fejét, ahogy az Úr Visnu metszi le csakrájával a démonokét.

Vidjunmáli, a ráksaszák másik harcos vezére Szusénára támadt: aranytollú nyilak százaival vette célba. Félelmetes üvöltéssel lőtte ki íjából a nyilakat s találta el vele a hős Szusénát. Tomboló haragjában Szuséna hatalmas sziklatömböt ragadott kezébe, felemelte, s a démonra hajította. Vidjunmáli azonban villámgyorsan leugrott, s a hegynyi kőszikla csak a szekerét zúzta apró darabokra. A démon buzogánnyal a kezében állt Szuséna előtt, aki megint felkapott egy súlyos kősziklát, és megcélozta vele a demont. Vidjunmáli félelmetes buzogánya közben mellbe találta Szusénát, ám a rettenthetetlen majom meg se rezdült. Magasra emelte a súlyos követ, s a villámcsapás erejével lesújtott vele a démon fejére. Vidjunmáliból elszállt az élet, s teste tehetetlenül zuhant a porba, mint egy fa, melyet vihar csavart ki tövestől.

A majmok és medvék hős harcosai számtalan vitéz ráksaszával végeztek. A csatateret lándzsák és dárdák, buzogányok és nyílvesszők ezrei borították. A lovak és elefántok tetemei között pozdorjává zúzott szekerek hevertek. Fej nélküli majmok és ráksaszák tántorogtak mindenfelé. Nyakukból egy ideig még bugyogott a vér, de aztán mind holtan estek össze. Keselyűk és sakálok gyülekeztek a vér szagára s lakmároztak az elhullott tetemenek.

Leszállt az éj, s a ráksaszák ereje és harci kedve megsokszorozódott. A csata sötétben folytatódott, s a katonák szinte az orrukig sem láttak.

— Ki vagy?! Majom vagy ráksasza?! — hangzott innen is, onnan is. — Na megállj! Menekülni próbálsz előlem?

A harcosok üvöltése, a sebesültek jajongása és a haldoklók kiáltása egyetlen félelmetes hangzavarrá egyesülve visszhangzott a csatatér fölött. A ráksaszák arany

mellvértjén megcsillant a holdfény, s a majmok már ugrottak is rájuk, hogy félelmetes fogaikkal széttépjék őket és kemény öklükkel lesújtsanak rájuk. A hatalmas erejű, óriási majmok a démonok elefántjaira és lovaira támadtak, ledöntötték őket, a démonokat pedig megragadták, karjuk között összeroppantották, s földre hullott, élettelen testükkel már csak a sakálok törődtek tovább.

Ráma és Laksmana együtt harcoltak, mint két fényesen ragyogó félisten. Villámló nyilaikkal ráksaszák ezreit ölték halomra, még azokat is, akik láthatatlanul a levegőben röptek. A két herceg úgy harcolt a csatamező közepén, hogy egyetlen ráksasza sem tudott a közelükbe férkőzni.

A démonok oldalán ekkor megszólaltak az üstdobok, megperdültek a hatalmas tam-tam dobok, felbúgott a sok ezer kagylókürt. Megremegett a föld, s a félelmetes hang a sebesültek jajgatásával és a fegyvercsörgéssel együtt megdermesztette a szíveket. A csatatéren már lépni sem lehetett a tengernyi halottól. Ráksasza és majom harcosok lándzsával, nyilakkal átszúrt holtteste hevert mindenhol. A nagy háború első éjszakája a világmindenség pusztulásának éjszakájához volt fogható. Millió és millió katona vesztette életét, s a rettentő vérontás színhelyén szellemek és gonosz ördögök mulattak.

A ráksaszák összevonták csapataikat, és hat rettenthetetlen ráksaszával az élükön, akik egy vonalban vágtáztak soraik előtt, mind Rámára és Laksmanára támadtak. Ráma tüzes nyilak ezreit lőtte ki íjából, s a lángnyelvek messze bevilágították a csatateret. Szinte ugyanebben a pillanatban hat félelmetes nyílvesszővel az elöl vágtázó hat ráksasza vezért ütötte ki a nyeregből. Aranytollú nyilai százával ölték meg aztán a többi rátámadó demont. Laksmana mögötte állt, s visszaverte azokat, akik alattomosan, hátulról rontottak Rámára. Aki csak a közelükbe merészkedett, úgy pusztult el egy pillanat alatt, mint a tűz lángjai közé repülő molylepke.

Angada halálos harcot vívott Indradzsittal. Felemelt egy sziklát, ami akkora volt, mint egy hatalmas hegy csúcsa, és lesújtott vele Indradzsit szekerére. Indradzsit a levegőbe szökkent, láthatatlanná vált, s a kimerültségtől szinte félholtan visszavonult. Amikor a risik és a félistenek látták, hogyan készíteti Angada meghátrálásra Rávana hős fiát, nem győzték ünnepelni. Ráma és Laksmana is az egekig dicsérték vitézségét.

Indradzsit azonban nem bírta elviselni, hogy ellenfelét magasztalják. Éktelen haragja gerjedt, s még mindig láthatatlanul halálos nyilakkal támadt, melyek úgy ragyogtak az éjszakában, mint a villám. A semmiből bukkantak fel, és egy pillanat múlva Ráma és Laksmana testébe fúródtak. Indradzsit varázserejének hatására a nyílveszőkből mérges kígyók lettek, s a két hős testére ragyogó, éteri testű, mérgesen sziszegő kígyók tekeredtek olyan szorosan, hogy mozdulni sem tudtak.

Ráma megparancsolta tíz majomnak, hogy kutassák fel Indradzsitot. Hanumán, Angada és nyolc társuk úgy száguldott el, mint a sebes nyíl. Hatalmas szálfákkal és buzogányokkal a kezükben keresték az álnok ráksaszát, de sehol sem találták. Indradzsit acél nyilai eközben szünet nélkül záporoztak. A démon láthatatlan maradt, s vérfagyasztó nevetéssel százával, ezrével lőtte nyilait Rámára és Laksmanára. Tenyéryni hely nem volt már testükön, amit ne borítottak volna nyílveszők. Sebeikből ömlött a vér, s két, piros virágba borult szépséges fának látszóttak.

Indradzsit dörgő hangon kiáltott le hozzájuk:

— Még a félistenek ura, a hatalmas Indra sem láthat, amikor láthatatlanná válva harcolok! Mit vártok ti, földi halandók? Most aztán Jamarádzsa birodalmába küldelek benneteket! — Azzal újra nyilak százait lőtte a két hercegre, akik tehetetlenül, sebesülten feküdtek a földön. Kezükből már rég kihullott az íj, s az égből egyre csak záporoztak rájuk a borotvaéles, csatabárdhoz meg borjúfogakhoz hasonló nyilak. Amikor a majmok meglátták őket vérben úszva, sebesülten,

rémületükben és fájdalmukban felsikoltottak. Körbevették Rámát és Laksmanát, s keserves, vigasztalhatatlan zokogás tört ki belőlük.

Indradzsit úgy gondolta, legyőzte ellenfeleit. Lankába sietett, hogy elmondja apjának az örömteli hírt.

A majmokon úrrá lett a kétségbeesés. Elkecsereedésükben és bánatukban a mellüket ütötték és keservesen sírtak. Egyre az eget figyelték, rettegve, hogy Indradzsit újra támad. Egyszerre azonban Vibhísánát vették észre, aki feléjük tartott az égen. A majmok közül egy páran azt hitték, Indradzsit tért vissza, és hanyatt-homlok menekültek. Vibhísana azonban megnyugtatta őket: látnoki képességei révén tudta, hogy Indradzsit már elment.

Leguggolt Ráma mellé, s fájdalommal a hangjában így szólt Szugrívához:

— E nemes hercegek, akik mindörökre az erény útját járják, Indradzsit becstelen álnokságának estek áldozatul. A gyalázatos démon nem mer szemtől szemben megvívni velük, ezért fordult gyáván a varázslathoz.

Vibhísana elmesélte a majmoknak, hogy Rámát és Laksmanát egy olyan bűvös fegyver tartja fogva, amit az Úr Brahmá adott Indradzsitnak. Még a félistenek sem tudnák kiszabadítani őket. A majmok ettől még inkább elkecsereedtek.

— Ráma minden reménye szertefoszlott ezen a napon! — kesergett hangosan Szugríva. — Minden igyekezetünk hiábavaló volt. Mindennek vége! Most mihez kezdjünk?

Vibhísana megfogta Szugríva karját.

— Ne csüggedj, majmok királya! — mondta neki. — A háború ezzel jár. A győzelem sosem biztos, de a hősök akkor sem keserednek el, ha alulmaradnak egy csatában. Sőt, a vereség még inkább arra ösztönzi őket, hogy küzdjenek. Úgy érzem, hogy meg fogjuk menteni a két herceget. Valahogyan kiszabadulnak, ebben biztos vagyok. Légy erős, hiszen akik az igazság és az erény útját járják, azok sosem félnek a haláltól!

Vibhísana letörölte Szugriva könnyeit.

— Nézd csak meg őket közelebbről! Lélegeznek, és testük ragyog, mint a nap.

Csupán elájultak, nem haltak meg! Bizonyos, hogy hamarosan felocsúdnak az ájulásból, és megtalálják a módját, hogyan kerüljenek ki a bajból!

Így szólt Vibhísana, majd Dzsámbavánnal elindult, hogy megnyugtassa és összegyűjtse a hadsereget, mert a hír, hogy Ráma elesett, gyorsan szárnyra kapott. Szugriva, Hanumán és a többi majomvezér a hercegekkel maradtak, s aggódó szívvel várták, hogy felébredjenek.

Hatodik fejezet

Garuda megmenti Rámát és Laksmanát

Lankában a ráksasza hadvezérek hangos üdvözléssel fogadták Indradzsitot, aki apja palotájába sietett.

— Két halálos ellenséged immár holtan hever! Nyilaim végeztek velük. Ó, király, ne bánkódj tovább! Győztünk!

Rávana felpattant trónjáról, és szorosan megölelte fiát. Örömtől mámorosan nyomban a ráksaszíkért küldött, akik Szítát őrizték. Megparancsolta nekik, hogy a hercegnőt azonnal ültessék a Puspakára, és a csatamező fölé repülve mutassák meg neki Rámát és Laksmanát. Biztos volt benne, hogy Szítá most már az övé.

A ráksaszík azonnal Szítáért mentek, és felültették a Puspakára. A csodás szekéren a hercegnőt Tridzsatá ráksaszi kísérte, aki mindig jóindulattal, kedvesen bánt vele. A Puspaka kecsesen emelkedett a levegőbe, s a csatamező felé vette az útját. Szítá egyszer csak megpillantotta a vértócsában fekvő, nyílvesszőkkel teli Rámát és Laksmanát. A fájdalom és a bánat éles tőként hasított a szívébe. Halottnak vélte őket, s zokogva ragadta meg Tridzsatá karját.

— Ó, kegyetlen sors! Hogyan történhetett ilyen? A bölcs asztrológusok azt jósták nekem, hogy sohasem jutok özvegyorsra! Azt mondták, a világ igaz uralkodójának hitvese leszek, és erős, hatalmas fiaim születnek tőle! Ma minden szavuk hamisnak bizonyult!

Szítá szinte magánkívül volt. Tridzsatá karjai között egész teste rázkódott a zokogástól. Kausaljára és Szumitrára gondolt. Azok a nemes, jámbor lelkek nem fogják túlélni, ha megtudják, hogy fiaikat megölték! Egész Ajódhjá a kétségbeesés és gyász feneketlen kútjába zuhan. Milyen kifürkészhetetlen a sors, milyen hatalmas erő van kezében! Ha Rámát és Laksmanát le lehetett győzni a csatában, akkor magát a Halált is el lehet pusztítani!

Tridzsatá alaposan körülnézett a magasból, s most így szólt Szítához:

— A majmok viselkedéséből úgy látom, hogy férjed életben van! Egy hadsereg, amelynek vezére elesett, olyan, mint a viharos tengeren hánykolódó, kormányát veszített hajó. Ezek a majmok szigorú hadrendben, fegyelmezetten készülnek a csatára. Arra várnak, hogy Ráma visszatérjen az életbe. És azt is látni, hogy Ráma és Laksmana teste ugyanúgy ragyog, mint régen. Ne sírj, hercegnő, egészen biztos, hogy életben vannak!

Szítá megölelte Tridzsatát.

— Bárcsak igaznak bizonyulnának szavaid! — mondta. Megnyugodott, és kezét összekulcsolva imádkozni kezdett, hogy a hercegek minél előbb visszanyerjék erejüket. A Puspaka szekér közben Lanká városa fölé ért, s az asókaligetbe vitte a gyászoló hercegnőt.

A majmok már jó ideje Ráma körül ültek, és halkán szölongatták. Egyre csak ébresztgették, reménykedve, hogy visszatér belé az élet, s Ráma végre kinyitotta a szemét. Körülnézett, és pillantása Laksmanára esett, aki sebesülten, véres arccal feküdt mellette.

— Mit érek vele, ha megmentem Szítát, de hős fivérem holtan hever a csatatéren? — kiáltott föl fájdalmasan. — Olyan feleséget, mint Szítá, talán találok, de olyan társ és barát, mint Laksmana, nincs még egy a világon. Velem jött a rengetegbe, velem volt jóban és rosszban. Most én megyek utána Jamarádzsa birodalmába!

Ráma magát okolta Laksmana haláláért. Miért is kérkedett azzal, hogy Rávanát megöli, és Vibhisanát ülteti Lanká trónjára? Most mindennek vége!

— Ó, Szugriva! Térjetek haza Kiskindhjába. Ó, majmok, medvék! Köszönöm, amit értem tettetek. Most hazamehettek.

A majmok könnyezve állták körül, ám Szugrívában fellángolt a harag. Elnézett Lanká irányába, és azt gondolta: "A ráksaszák megfizetnek ezért az öldöklésért! Az utolsó szálig elpusztítom őket, Rávanával és Indradzsittal együtt! Végzek velük, és elhozom Szítát Rámának!" Keze ökölbe szorult az indulattól.

— Angada! — szólt aztán hangosan. — Vidd Rámát és Laksmanát Kiskindhjába! Az orvosok majd meggyógyítják őket füveikkel. Én itt maradok, és folytatom a harcot, amíg egyetlen ráksasza is életben van. Ma mind egy szálig a halálba küldöm őket!

Időközben a majmok arra lettek figyelmesek, hogy feltámad a szél, s egy pillanat alatt hatalmas szélvihar kerekedett. Sűrű, sötét felhők gyülekeztek az égen, mennydörgött és villámlott. Megrázkódott a föld, hatalmas fák dőltek ki tövestől, s mintha valaki egy óriási dobot ütne, felmorajlott az ég. A majmok riadtan néztek körül, és hirtelen Garudát, Visnu ég szárnyasát pillantották meg, amint feléjük tart. Garuda leszállt Ráma mellett, s amint földet ért, a két herceg testéről lehullottak a kígyók.

Garuda, aki félig emberi alakjában jelent meg, két kezét összetéve leborult Ráma előtt. Aztán letérdelt a hercegek mellé, s ahogy gyengéden megsimogatta az arcukat, érintésére sebeik azonnal begyógyultak, és testük újra régi fényében ragyogott. Laksmana kinyitotta a szemét, és felült. A majmok diadalittasan nevettek, ugrándoztak, majd kibújtak a bőrükből boldogságukban. Garuda felsegítette a két herceget, és Ráma nagy szeretettel megölelte a hatalmas madarat.

— Milyen szerencse, hogy erre jártál, hős madár! Nagy veszedelemtől mentettél meg bennünket, melyet Indradzsit hozott ránk. Kérlek, áruld el, ki vagy te, ki égi ragyogással tündökölsz, s mennyei ékszereket és virágfüzért viselsz?

— Garuda a nevem — felelte a madár —, s bizonyos, hogy ismersz, ó, Ráma, hisz örök szolgád vagyok. Kérlek, tekints rám úgy, mint saját lélegzetedre! Hallottam, hogy Indradzsit Kadrú fiait, a kígyókat fogadta szolgálatába. Varázslattal nyílveszőkké változtatta őket, s így támadott rátok. Azért jöttem, hogy lecsapjak zsákmányomra, ezekre a mérges kígyókra, de alighogy megláttak, elmenekültek előlem. Kérlek, engedd meg, hogy a nyomukba eredhessek!

Ráma megölelte Garudát, és útjára bocsátotta.

— Ó, Ráma! Hamarosan legyőzitek a ráksaszákat. Indradzsit többé nem lesz képes bevetni a kígyó-fegyvert! — mondta Garuda búcsúzóul. Tisztelettel körbejárta a két herceget, majd méltóságteljesen a levegőbe emelkedett. Úgy ragyogott, mint a nap, és ahogy tovaröppent, szárnycsapásaival hatalmas szélvihart kavart a földön.

Ráma és Laksmana újra készen álltak a harcra. A majmok és a medvék boldog ordítással fákat ragadtak, és buzgón vagdalkozva Lanká kapuihoz özönlöttek.

Rettentő kiabálással hívták Rávanát és a ráksaszákat csatába. Szóltak az agyagdobok, búgtak a kagylókürtök, s a szörnyű hangzavar újra megremegtette a ráksaszák szívét, akik megdöbbenve figyelték őket a bástyák tetejéről.

Rávana a palotájában ült. Egész éjjel ünnepelt, s futárokat küldött szerte a városba, hogy tudassák mindenkivel: Ráma és Laksmana elestek a csatában. Most, a hajnal közeledtével a ráksaszák királya Szítára gondolt. Most már biztos, hogy az övé lesz! Megigazította ruháját, és a hercegnőhöz indult. Hirtelen azonban a városfalakon túl megszólaltak a dobok, és felhangzott Ráma hadseregének csatakiáltása.

— Mi ez a hangzavar? — pattant föl trónjáról meglepetten. — Vezérek! Azonnal derítsétek ki, mi történt! Ráma halott! Hogy lehet, hogy a majmok serege csatára készül?!

Parancsára kémjei a városfalakhoz siettek, s lenéztek az ellenség táborába. A majomsereg élén ott állt Ráma, Laksmana és Szugriva, készen arra, hogy ostrom alá vegyék Lankát.

— A két fivér úgy áll a sereg élén, mint két béklyóitól megszabadult, méltóságteljes elefánt! — jelentették Rávanának. — Körülöttük majmok és medvék milliói várják vérszomjasan, hogy elkezdjék a harc.

Rávana elsápadt. Erre nem számított. A ráksaszákat veszély fenyegeti! Ráma megmenekült egy olyan fegyvertől, ami egyszer még Indrát is meghátrálásra kényszerítette. Úgy látszik, ezt az emberi lényt legyőzhetetlen hatalom védi!

— Azonnal indulj Ráma ellen! — adta ki a parancsot Dhúmráksának, a sereg főparancsnokának. — Vidd magaddal a leghatalmasabb ráksasza harcosokat! Bárhogyan is, de le kell győznöd Rámát!

Dhúmrákza harci vágytól égve, győzelemre szomjazva elviharzott, s rettentő ordítása még sokáig visszhangzott Rávana palotájában. Ádáz, elszánt démonkatonái szöges buzogányokkal, borotvaéles dárdákkal és hatalmas vasdorongokkal a kezükben követték. Arany mellvértjében ördögök húzta szekerére szállt, s mint a szél, kivágtatott a kapun. Mögötte millió és millió ráksasza harcos tört elő a falak mögül fekete méneken és hatalmas elefántokon, s rémisztő nevetéssel a nyugati kapu felé vágtattak, ahol Hanumán állt.

Közben azonban baljós jelekre lettek figyelmesek. Félelmetes ragadozó madarak köröztek fölöttük, majd Dhúmrákza zászlójára szálltak, és egymásra támadtak, miközben tolluk zápoként hullott a démon fejére. Egy fej nélküli, vérbe borult test emelkedett fel a földről, s átfutott előttük az úton. Mindent sűrű sötétség borított be, s viharos szél fújt arcukba. Dhúmrákza azonban nem hátrált meg. Csapatai élén vágtatott, s amikor a majmokhoz közel ért, számbőgéshez hasonló kiáltásától a majmokban még jobban fellángolt a harci kedv. Felüvöltöttek, s támadásba lendültek a démonok ellen. A két sereg úgy csapott össze, mint két tomboló, feldühödött óceán. Százával, ezrével hullottak a ráksaszák és a majmok, villogtak a fegyverek, lesújtottak a hatalmas szálfák. A majmok testét lándzsák és dárdák szúrták át vagy nyilak százai tépték darabokra. Volt, aki kardcsapástól esett el, volt, akit az elefántok tapostak halálra. A démonokra hatalmas kősziklák és fatörzsek hullottak szörnyű erővel, halálra zúzva, akit értek. A majmok felugrottak a démonok szekereire, és fogukkal meg pusztá kézzel végeztek velük, vagy felemelték és földhöz vágták őket, hogy szörnyethaltak. A ráksaszák nem hagyták annyiban: ökolcsapásaik és rugásaik villámként érték az ellenséget.

Dhúmrákza megszállottan harcolt, s százával pusztította a vánarákat. Szinte

látni sem lehetett, úgy száguldott a csatatéren, és kezében sebesen forgatta a számtalan fegyvert. Íjából minden irányba egyszerre röpültek a nyilak, s nyomában majmok ezrei hullottak el vért hányva, fej, kar és láb nélkül. A felbőszült, őszi felhőként mennydörgő Dhúmráksa hamarosan szétverte az ellenséges csapatot, s a majmok mind egy szálíg elfutottak.

Hanumán látta, hogy seregét legyőzte a ráksasza. Éktelen haragra gerjedt, s vérbe borult szemmel, dühtől tajtékozva megragadott egy hatalmas kősziklát. Velőtrázó üvöltéssel hajította Dhúmráksa szekerére. A démon fürgén leugrott, de szekere és lovai a hegynyi sziklatömb alatt maradtak. Hanumán felkapott egy husángot, és a Dhúmráksát védő ráksaszákra támadt vele. Egy szempillantás alatt több száz démont küldött a halálba. Egy óriási hegycsúccsal aztán Dhúmráksára rontott, aki tüskés buzogányát felemelve állt előtte. Amikor Hanumán a közelébe ért, lesújtott rá, és fején találta el a hős majmot. Hanumánt azonban nem rengette meg az ütés. Dhúmráksához vágta a hegyet, s a démon szétzúzott koponyával, összetört végtagokkal esett össze.

A megmaradt ráksaszák hanyatt-homlok futottak vissza a városba. Amikor Rávana meghallotta, hogy Dhúmráksa elesett, sziszegni kezdett, mint egy mérges kígyó, és Vadzradamsztrához, a másik nagy ráksasza hőshöz fordult:

— Vitéz harcosom! Indulj azonnal! Végezz az ellenséggel!

— Úgy lesz, ahogy parancsolod, uram! — felelte Vadzradamsztra, majd körbejárta Rávanát, és elviharzott.

Vadzradamsztra drágakövekkel kirakott kardíszeket és csillogó diadémot viselt. Arany mellvértje ragyogott, mint a tűz, s hatalmas íját megragadva tündöklő szekerére szállt, melyet arany domborművek és zászlók százai ékesítettek. A déli kapun hagyta el Lankát, mögötte megszámlálhatatlan ráksasza katonával, akik handzsárokkal, különös alakú vasbuzogányokkal, íjakkal, lándzsákkal, dárdákkal, éles szélű korongokkal, kardokkal és kétfejű csatabárdokkal a kezükben követték.

Megindultak a majmok serege felé, és kiáltásuktól zengett az ég.

A baljós előjelek azonban most is figyelmeztették őket. Szikrázó meteorok hullottak az égből, és szörnyű hiénákat láttak, amint tüzet okádva üvöltének. A démonok megdermedtek a rémülettől, és a földre vetették magukat. Ám Vadzsradamsztra ügyet sem vetett az ómenekre, melyek kegyetlen végzetet jósoltak számára. Mennydörgő hangján csatakiáltást hallatott, s harcra buzdította a ráksaszákat.

A majmok szilaj elszántsággal ütköztek meg velük, s a ráksasza és majomtestek úgy csaptak össze, mintha hatalmas hegyek rontottak volna egymásnak. Volt, akinek a fejét vágta le, volt, akinek a kezét vagy a lábát, s volt, akit hosszában hasítottak ketté. Volt, akit szikla temetett maga alá, és volt, akit halálra vertek. Majmok és ráksaszák küzdöttek térdig süppedve a véráztatta földbe. A háború zaja a távolból zenének tűnt, melyben a fegyverek csörgése volt a dobszó, az íjak húrjának pendülése a vínák hangja, a harcosok kiáltása pedig az ének.

Vadzsradamsztra félelmet nem ismerve kaszabolta az ellenséget. Szekerén állva tízezernél is több borotvaéles nyílvesszőt lőtt rájuk egyszerre, s ahogy széleseben száguldott a csatatéren, úgy tűnt, a Halál jött el, hogy beteljesítse minden élőlény végzetét. A rettenthetetlen ráksasza vitéz bűvös fegyvereket vetett be, s nyomában úgy dőltek a majomkatonák, mint a búza a jégesőben.

Angadát felbőszítette az öldöklés. Felkapott egy vastag fát, és széleseben forgatta kezében. Szinte táncolt a ráksaszák között, és százával pusztította őket. Úgy száguldott keresztül a démonok seregén, mint az oroszlán az őzek között. A ráksaszák rémulten hőköltek vissza, ahogy Angadád meglátták: a feldühödött vánara herceg körül csak úgy hullottak a szekerek, elefántok, lovak és katonák. A csatateret a szekerekről lehullott arany zászlórudak, drágaköves kardíszek, nyakláncok és koronák borították. Patakokban folyt a vér, s levágott ráksaszák feje, karja, lába úszott benne sebesen. Angadát egyetlen ráksasza sem tudta megállítani.

Vadzsradamsztra dühödten nézte, hogyan semmisítik meg seregét, és tajtékozva, üvöltve rontott Angadára. Nyilai sosem tévesztettek célt, s egyszerre nyolc vagy kilenc majmot terítettek le. Tomboló haragjában halomra ölte a majomharcosokat, s azok most arcukra fagyott vicsorral, szemükben még mindig dühös tekintettel heverték a porban.

Angada felkészült, hogy összecsapjon a feléje száguldó ráksaszával. Vadzsradamsztra félelmetes üvöltéssel ezer nyilatt lőtt ki rá, de a majmok hercege meg sem rezdült. Megpörgette a kezében lévő hatalmas fát, elhajította, s az szélviharként süvítve röpült a levegőben a démon felé. Vadzsradamsztra azonban még reptében könnyedén darabokra szaggatta a nyilaival. Angada egy közeli hegyszirtre ugrott, s megragadott egy iszonyatos kősziklát. Jó párszor megpörgette, majd hatalmas erővel Vadzsradamsztrára dobta. A démon azonban vasbuzogányával a kezében leugrott a szekéréről — a szikla csak a szekérhajtót és a lovait temette maga alá. De Angadának már ott volt a kezében egy újabb sziklatömb, s most ezt hajította Vadzsradamsztrára. A rettentő súlyú szikla fején találta el a ráksaszát. Vért hányva, eszméletlenül esett össze, de még mindig a buzogányát markolta. Néhány pillanat múlva magához tért, és buzogányával Angadára támadt. Mellbe vágta vele, de Angada állta az ütést. Ekkor ököllel mentek egymásnak, s a két harcos vért köpködve, zihálva küzdött.

Angada aztán újra kicsavart egy óriási fát, melynek virágai, gyümölcsei hálásan díszítették a nagy hőst. Vadzsradamsztra megfogott egy bikabőr-pajzsot és egy fényes, arany csengettyűkkel ékes kardot. Támadásra készen, a megfelelő pillanatot lesve kerülgették egymást, majd összecsaptak. Hosszú ideig küzdöttek, újra szétválva és újra egymásnak esve, míg végül a kimerültségtől mind a ketten térdre rogytak.

Angada ekkor Rámára gondolt, és felpattant. Felkapott egy félelmetes kardot, s egyetlen suhintással levágta vele Vadzsradamsztra fejét. A ráksasza a földre zuhant,

s nyakából vastag sugárban ömlött a sötétpiros vér.

Amikor a ráksaszák látták, hogy vezérüket megölték, félelmükben futni kezdtek, nyomukban a majmokkal. Lehajtott fejjel, szégyenkezve tértek vissza Lanká városába. A majmok diadalittasan vették körül Angadát, s egyre csak csodálatos hőstettét dicsérték.

Hetedik fejezet

Rávana csatába indul

Rávana látta, hogy serege megtépázva, legyőzve oldalog vissza, s rettentő harag lett úrrá rajta. Vérben forgó szemmel, dühtől zihálva intett soron következő vezérének, Durdharsának, hogy induljon. Durdharsa félelmet nem ismerő, veszedelmes hadvezér volt, aki a félistenek és a dánavák ellen is hősiezen harcolt. Hatalmas, drágakövektől ragyogó szekerén szélvészként száguldott keresztül Lanká kapuján, s mennydörgő hangon biztatta harcra a ráksaszákat, akik ezrével vágattak mögötte. Akár a többi ráksasza vezér, ő is felfigyelt a baljós előjelekre, de nem törődött velük: csak ment, hogy végre összecsaphasson a majmokkal.

Ez alkalommal is szörnyű vérontásra került sor. Hegyes nyilak, lándzsák, dárdák zápora hullott a majmokra, akik kősziklával és öles szálfákkal vágattak vissza. A katonák dühöngő örültként rontottak egymásra, vérszomjasan, az ölés vágyával. Az ádáz csata nem ismert kegyelmet. A harcmezőről vastag porfelhő emelkedett fel, s beborított mindent. A katonák szinte alig látták egymást: majmok támadtak majmokra, démonok démonokra, s hamarosan mindkét seregből száz meg százezer harcos hevert a földön a keselyűk és hiénák prédájául.

Durdharsa hevesen, megállíthatatlanul támadt. Szekerén állva ezrével ontotta íjából a gyilkos nyilakat, s nyomában egymás után estek el Ráma hős hadseregének katonái. Hanumán megelégelte a mézszárlást. Megindult Durdharsa felé, aki azon nyomban tűz alá vette, ám Hanumánnak annyit tett a százezer hegyes nyíl, mint egy hegynek a nyári zápor. Futni kezdett a ráksasza felé, hogy lépteitől döngött a föld, s közben felkapott egy hegynyi kősziklát. Feje fölé emelte, hogy lesújtson vele, de Durdharsa félhold alakú nyílvesszői pozdorjává zúzták. Hanumán még most is csak nevetett, s egy magas, széles törzsű asvakarna-fát fogott a kezébe. Megforgatta, és Durdharsára rontott, aki kicsit távolabb várt rá. Hanumán a hatalmas fával elefánton és szekéren vágató ráksaszák tucatjait döntötte le. Durdharsa látta a

viharként közeledő Hanumánt, és tomboló dühében még hevesebben lőtte rá nyilait. Száz meg száz félelmetes nyíl fúródott Hanumán testébe, s ahogy minden sebéből patakzott a vér, hatalmas hegynek látszott, melyet piros virágoktól pompázó fák borítanak.

Hanumán eltökélte, hogy megöli Durdharsát.

— Győzelem Rámának! — kiáltotta, és a felemelt fatörzssel a ráksaszára támadt. A démonnak annyi ideje sem maradt, hogy húrjába illesszen egy nyilat: Hanumán lesújtott rá, s a hatalmas fával teljes erőből fejbevágta. Durdharsa holtan zuhant le szekereéről, és a ráksaszák serege elkeseredetten felordított. Eldobták fegyvereiket, s botladozva, egymáson átesve, rémülten futottak, amerre láttak.

A majmok Hanumánt ünnepelték, s gúnyolták a megvert ráksaszákat. Ráma és Laksmana megölelték a hős majomharcost, és az égből felhangzott a félistenek magasztaló himnusza. Hanumánnak olyan dicsőségben volt része, mint Visnunak, amikor a sok démont elpusztította.

Lanká városában ezalatt Rávana mind jobban és jobban kétségbeesett.

— Bátor vitézem! — nézett Prahasztára, ráksasza vezéreinek legdicsőbbjére. — Nem sokan tudnák megmenti Lankát e végzetes órában. Rajtad, Indradzsiton, Kumbhakarnán és jómagamon kívül senki sem tudná véghezvinni. Ráma és hadserege valóban félelmetes ellenség, de azok az ostoba majmok hanyatt-homlok menekülnek majd, ha meghallják a te csatakiáltásodat. Ó, Prahaszta, ellened a legerősebb félisten sem merne kiállni!

Rávana nem adta fel a csatát, de egyre ijesztőbb balsejtelmek gyötörték. Volt valami különös ezekben a majmokban és medvékben. Mintha isteni erő hatalmazta volna fel őket. Rámára gondolt. "Nem kétséges, hogy a döntő csatát mi ketten vívjuk majd: a herceg és én" — merengett, s eszébe jutott az áldás, amit Brahmától kapott: csak emberi lény ölheti meg. Talán épp Ráma lesz az? Elhessegette a gondolatot: most nincs idő félni. A háború folyik tovább.

Parancsot adott Prahasztának, hogy egy újabb hadtest élén lendüljön támadásba.

— Légy kitartó! — mondta neki. — A győzelem sosem biztos, ám egy harcos számára a csatában elesni a legjobb halál. Kérj most tőlem bármit, megadom, amire csak szükséged van.

— Uram, egyedül az áldásodat kérem! — felelte Prahaszta. — Mindig elhalmoztál ajándékkal és kedves szóval. Hogyne lennék a segítségedre, amikor rászorulsz? A te szolgálatod drágább nekem, mint a feleségem, a fiaim, a vagyonom vagy maga az élet. A keselyűkre fényes lakoma vár ma: majmok húsát ehetik, amennyi csak beléjük fér!

Prahaszta összetett kézzel körbejárta urát, és elsietett. Hatalmas hadsereget állított föl harcra kész, vérre szomjazó ráksaszákból. Nem telt bele egy óra, több mint ötszázezer démon sorakozott parancsra várva. Nyakukba virágfüzért akasztottak, melyet szent mantrákkal tisztítottak meg, felöltötték mellvértjeiket, megragadták fegyvereiket, és türelmetlenül várták, hogy rohamra indulhassanak.

A ráksasza hadvezér fölhúzatta az északi kapu rácsát, és a hadsereg félelmetes morajlással kirajzott. Ő maga a sereg élén hajtott száz szilaj paripa vontatta rettentő harci szekeren, rajta fegyverek tucatjai. A drágakövektől csillogó szekér oszlopán ott fénylett hatalmas címere: a tigrisszem ékközből kirakott kígyó. Prahaszta úgy ragyogott, akár a nap, amint vérfagyasztó nevetéssel az ellenség felé vágatott.

Keselyűk szálltak fel a magasba, és lassan körözni kezdtek a ráksasza vezér feje fölött. Hatalmas, szikrázó meteor csapódott be mellettük. Az ég számbőgéshez hasonló hangon mennydörgött, s a felhőkből eső helyett vér hullott. De Prahaszta sem törődött semmivel: rettentő iramban vágta az ellenség sorai közé. A majmok seregét elérve áttört a védelmi vonalon, s mélyen behatolt az ellenség sorai közé. A majmok azon nyomban körülvették, és kövekkel meg gyökerestül kitépett fákkal rohantak rá. A hatalmas, erős ráksasza azonban könnyedén lesöpört magáról mindent. Nyilai úgy

zuhogtak a majmokra, mit a záporosó, s mennydörgő hangján úgy üvöltött, akár egy viharfelhő. Ráksaszái diadalittas ordítással vetették magukat az ellenségre.

A csata újra tengernyi életet követelt. A ráksaszák lándzsáikkal, dárdáikkal, csatabárdjaikkal, éles csakráikkal aprították a majmokat, vagy súlyos vasdoronggal csapták agyon őket. A majmok hegyszirtekkel és fákkal sújtottak le rájuk, vagy pusztá kézzel küldték őket a halálba, s csatakiáltásuktól meg jajveszékeltől visszhangzott az egész harcmező.

Prahaszta szörnyű pusztítást vitt véghez. Ismerte a bűvös fegyverek minden titkát, és olyan gyors egymásutánban lőtte ki nyilait, hogy fekete felhőként terítették be az ellenséget. Szekere körül tucatjával estek el a majmok: szívüket Prahaszta nyilai szúrták át. A csatamező hamarosan hömpölygő folyóhoz vált hasonlatossá — a katonák holtteste alkotta partját, a lándzsák és dárdák fákként sorakoztak, vize pedig a vérfolyam volt. A félelmetes folyó a halál óceánjába ömlött, s mindent elsodort, ami csak útjába került.

A vánarák főparancsnoka, Níla csapatai védelmében megindult Prahaszta felé. A ráksasza észrevette a szélvészként száguldó vánarát, és íját megfeszítve halálos nyilak százait lőtte rá. Níla azonban ügyet sem vetett sebeire. Felkapott egy hatalmas fát, és lesújtott vele a szekeren álló démonra. A démon felordított éktelen dühében, és megint csak nyilak százaival fogadta Nílát. Níla tehetetlen volt ellenük. Behunyta szemét, és várta, hogy a testébe fúródjanak. Térdre rogyott, s Rámára gondolva megfeszítette a testét, hogy ellen tudjon állni a nyílözönnek. Hirtelen aztán felugrott, és felkapott egy óriási szálfát. Páratlan erővel sújtott le vele Prahaszta szekereére. A csillogó szekér szilánkjaira hullott, s a lovak élettelenül hanyatlottak a porba.

Prahaszta megragadott egy szörnyű vasdorongot, és az összetört szekerről a földre ugrott. Nílára rontott, és ettől kezdve közelharcban próbálták megölni egymást. A ráksasza félelmetes fegyverével homlokon ütötte Nílát, akinek arcát előntötte a vér. Níla hatalmas sziklát ragadott a kezébe, és Prahaszta melléhez vágta,

de a ráksasza meg sem érezte: vasdorongját felemelve már ott is volt Níla előtt. Níla azonban nem várta meg, amíg a közelébe ér: egy hegyorommal fejbe vágta, mire a démon kettéhasadt koponyával rogyott össze. Elszállt belőle az élet, és testének ragyogása kihunyott.

A ráksaszák között szörnyű riadalom támadt. Vezérük elesett, s most azt sem tudták, merre fussanak. A győzelemittas majmok lerohanták őket, s elkergették valamennyit. Lehorgasztott fejjel, szégyenkezve vonultak vissza Lanká városába.

Ráma és Laksmana Nílát ünnepezték hőstettéért. A majmok kifújták magukat, s felkészültek a következő támadásra.

Rávana döbbenetesen meredt maga elé. Nem tudta elhinni a hírt, hogy Prahaszta elesett. Keserűségében és haragjában tanácsadóit hívatta.

— Az ellenségünk minden elismerést megérdemel — mondta nekik gyötrődő hangon. — Legyőzték Prahasztát, aki még Indra hadseregén is felül tudott kerekedni. Elérkezett az idő, hogy én is felvegyem a harcot velük. Lángoló nyilaim áradatával ma megsemmisítem a majmok seregét. Legyőzöm Rámát és Laksmanát!

Rávana körbehordozta pillantását hadvezéreire. Arcuk felderült, s hangosan éljeneztek urukat elhatározásáért. Végre megtörik a majmok ádáz seregét!

A ráksaszák királya egy percet sem vesztegetett. Szekeréért küldött, s áldó himnuszok, kagylókürtök és üstdobok hangjától kísérve felszállt a ragyogó Puspakára. Ráksaszák végeleáthatatlan folyama hullámzott mögötte, sötét testük mint egy-egy hatalmas hegy. Mintha csak az Úr Siva vonult volna fel követőivel, a szellemekkel, olyan volt a hatalmas démon kivonulása Lanká városából. A kapun kiérve aztán megpillantotta a rettenthetetlen majomhadat. Harcosaik fákkal és sziklatömbökkel felfegyverkezve várták a támadást.

Ahogy a ráksasza had kihömpölygött a kapun, Ráma Vibhísánához fordult, s megkérte, mutassa meg neki a főbb vezéreket. Vibhísana felsorolta az összes hadvezért, s végül így szólt:

— Az a harcos ott, aki úgy magaslik ki közülük, mint a Himalája, akit tigris-, elefánt-, teve- és őzfejű szörnyek népes serege vesz körül, aki úgy ragyog, akár a nap, s akinek koronája oly fényesen szikrázik — ő minden ráksaszák egyeduralkodója, Rávana.

Ráma Rávanára nézett.

— Itt van végre a bűnös démon, akit kereselek! Szinte nem is látom alakját, olyan kápráztató ragyogás veszi körül. Még a félistenek sem ragyognak ilyen fénnyel. Félelmetes, megközelíthetetlen ráksaszák állnak mellette minden oldalon. Mintha maga a Halál lenne, ördögi szörnyei társaságában. Mily szerencse, hogy végre láthatom ezt a gyalázatos démont! Végre utat nyithatok mindent elsöprő haragomnak, melyet Szítá elrablása ébresztett szívemben!

Ráma a tegezéből egy hosszú, acélszögekkel kivert hegyű nyilat vett elő, íjába illesztette, s Laksmanával az oldalán szembenézett a feléjük száguldó ráksasza haddal.

A sereg élén Rávana hajtott szekeren. Úgy vágott át a majmokon, mint ahogy a bálna szeli az óceán vizét. Szugriva megragadott egy hatalmas hegycsúcsot, feje fölé emelte, s a ráksasza vezér szekereére hajította. Rávana mennydörgő hangján felnevetett. Szekere egy pillanat alatt a levegőbe emelkedett, ő pedig lángnyelvekhez hasonló arany nyílvesszőivel darabokra szaggatta a fákkal teli hegycsúcsot. Aztán egy hatalmas kígyóra emlékeztető nyilat illesztett íjába, s célba vette Szugrívát. A nyíl sisteregve szelte a levegőt, olyan sebesen, mint Indra villáma, és mellbe találta a majmok királyát. Szugriva feljajdult, s ájultan rogyott a földre.

A ráksaszák diadalittasan ünnepelték Szugriva vereségét. A vánarák hatalmas harcosai sziklát ragadtak, és lerohanták Rávanát, a démonkirály azonban még a legnehezebb kősziklát, a legnagyobb szálfát is szétzúzta villámgyors nyilaival. Arany tollú, ékkövekkel kirakott nyílvesszők tucatjait lőtte a rátámadó majmokba, akik a fájdalomtól tehetetlenül, kétségbeesetten kiáltoztak Ráma után.

Ráma meghallotta a segélykérést, és már indult is volna Rávana ellen, ám Laksmana az útját állta.

— Hadd mérkőzzek meg először én Rávanával! — kérte. Ráma harci lázban égő öccsére nézett, s megengedte neki, hogy a démonkirályra támadjon.

— De légy óvatos! — figyelmeztette. — Rávana nem közönséges ellenfél.

Laksmana két kezét összetéve meghajolt Ráma előtt, Ráma pedig szorosan magához ölelte. A két ifjú herceg aztán sietve folytatta útját, s nézték, ahogy Rávana a majmok ellen harcol. Egyszerre csak azt látták, hogy a félelmet nem ismerő Hanumán egészen közel merészkedik a tízfejű démonhoz, és rákiált:

— Büszke vagy az áldásra, amit kaptál, démonok fejedelme. Nem félsz se félistenektől, se démonoktól, se gandharvaktól, se jaksáktól. De vigyázz: majmok ellen nem véd meg az áldás! Öklömmel fogom kiverni belőled az utolsó csöpp életlevegődöt is! Készülj, a perceid meg vannak számlálva!

Hanumán felemelte öklét, és megindult Rávana felé. A démon visszakiáltott:

— Mire vársz, hős majom?! Csak üss! Örök időkre dicsőséget szerzel magadnak. Láttam, milyen erős vagy — s most végzek veled!

Hanumán felkacagott.

— Hát nem emlékszel a harcra az asókakertben? Nem emlékszel, hogy öltem meg Aksát és a többi vitéz harcosod? — kiáltotta, és nyílegyenesen a démonra rontott.

Rávana hatalmas ütést mért Hanumán mellkasára, amitől Hanumán megtántorodott. Egy pillanat múlva azonban visszanyerte egyensúlyát, és nyitott tenyérrel visszavágott. Rávana megrázkódott, mint egy hegy a földrengéstől. A mennyekből felhangzott a risik és a sziddhák örömrivalgása — a magasból figyelték a csatát. Rávana közben felocsúdott.

— Ügyes vagy, majom! Csak dicsérni tudom az erőd és a vitézséged!

— Mit ér az erőm, ha még mindig életben látlak, démonok bűnös királya? — kiáltotta vissza Hanumán, mire Rávana olyan ütéssel válaszolt, hogy Hanumán

pörögve messzire repült. A ráksasza most a lovai közé csapott, s Níla felé száguldott, aki a közelben állt. Ezer meg ezer nyilat lőtt a majmok parancsnokára. Hanumán eközben mennydörögve üvöltött utána.

— Állj meg és harcolj! — de Rávana meg sem hallotta. Továbbra is Nílát támadta, aki egy hegynyi kősziklát lengetett, hogy a démonra hajítsa. Rávana hét félhold alakú nyílvesszővel szilánkokra zúzta, mire Níla hatalmas fákkal sújtott le rá. Virágzó, zöld leveles szál-, asvakarna- és mangófák repültek szédítő sebességgel Rávana felé, de a démon nyilaival mindet szétszaggatta. Hegyes nyílvesszők egész záporát zúdította ekkor Nílara, ám Níla kitört a nyílzáporból, és egészen kicsire zsugorodva Rávana szekérének oszlopára ugrott. A parányi majom onnan villámsebessen Rávana íjára pattant, onnan a koronájára, aztán pedig vissza a zászlórúdra. Szemtelensége láttán Rávana majd szétrobbant haragjában. Húrjára illesztett egy nyilat, és a veszedelmes tűzfegyver, az agnéjásztra erejével hatalmazta fel. A nyíl eltalálta Nílát, s a majmok hős vezére eszméletét veszve összerogyott. Egész teste lángolt, ám apja, a tűzisten kegyéből nem halt meg.

Rávana körülnézett, és megpillantotta Laksmanát. Megparancsolta kocsihajtójának, hogy azonnal hajtson oda. Amint Laksmana meglátta a felé száguldó démont, így kiáltott:

— Ráksaszák királya! Itt vagyok, hogy megvívjak veled. Hagyd a majmokat, és ellenem állj ki!

— Milyen szerencse, hogy észrevettelek! Ez a két kéz vet ma véget az életednek, ó, Rághava! — kiáltott vissza Rávana, de pusztá gúnyból nevezte csupán Rághavának, a nagy Raghu király leszármazottjának Laksmanát.

— Mi haszna az üres szavaknak? — felelte Laksmana. — Aki igazán hős a csatában, az nem kérkedik! Bűnös démon, ismerem jól a bátorságod és az erőd. Állj ki ellenem, és harcolj! Ütött az utolsó órád!

Rávana hét szépséges nyilat lőtt ki Laksmana felé. A herceg hét nyíllal válaszolt,

s a levegőben eltalálta Rávana nyílveendőit. Rávana egymás után illesztette íjába s lőtte ki halálos nyilait, de Laksmana mindet eltalálta s kettévágta. A ráksasza hitetlenkedve nézett Laksmanára, s ámulva figyelte ügyességét és gyorsaságát. Egyre hevesebben támadott, egyre gyorsabban lőtte nyilait, egyiket a másik után. Laksmana mindig ugyanannyi szikrázó, ragyogó nyílveendővel válaszolt, s pattanásig feszülő íjából villámsebesen lőtte őket Rávanára.

Rávana ekkor kihasználta az alkalmat, s egy mennyei nyilat lőtt ki, amely áttörte Laksmana pajzsát, s homlokán találta a herceget. Laksmana megtántorodott, ujjainak szorítása engedett az íján, s lába megroggyant. Egy pillanat múlva azonban már újra ura volt a helyzetnek: egyetlen nyílveendővel villámgyorsan kettéhasította Rávana íját. Ezután három hegyes nyilat lőtt a démon mellkasába, amitől Rávana azon nyomban ájultan esett össze.

Amikor magához tért, szekereéről felkapott egy hatalmas gerelyt, amit annak idején a félistenektől zsákmányolt. Elhajította, s a félelmetes fegyver szikrázva, lángnyelveket szórva sűvített Laksmana felé. Laksmana eltalálta a gerelyt nyiláival, de csupán keresztűszúrta velük. A gerely akadálytalanul folytatta útját, s végül Laksmana mellébe vágódott. Laksman összerogyott, s eszméletét veszttette.

Rávana gyorsan odaszaladt hozzá, s foglyul akarta ejteni. Húszer karjával teljes erőből megragadta Laksmanát, és fel akarta emelni, de legnagyobb csodálkozására még a karját sem tudta megmozdítani a hercegnek. Döbbenten visszahőkölt, s gyorsan szekereére ugrott.

Hanumán végig figyelte Rávana és Laksmana harcát, s most egy pillanat alatt Rávana szekereén termett. Két ökle úgy járt, mint a cséphadaró, s amikor egy ütessel mellbevágta Rávanát, a négy égtáj zengett a mennykőcsapáshoz hasonló hangtól. Rávana térdre rogyott. Szájából, szeméből és füléből ömlött a vér, s aztán ájultan összecuklott szekereén. Az égből felhangzott a félistenek és a risik diadalittas kiáltása, akik mind szemtanúi voltak Hanumán tettének.

Hanumán otthagya a kábult Rávanát, s Laksmana mellé ugrott. Karjaiba vette s könnyedén felemelte a herceget, akit Rávana, a Kailásza-hegy felemelője a legnagyobb erőfeszítéssel sem tudott még megmozdítani sem. Hanumán sietve Rámához vitte az ájult Laksmanát.

Ráma megsimogatta Laksmana arcát, és Laksmana lassanként magához tért.

— A bűnös démon magával akart vinni — mondta neki Ráma —, de nem tudott még csak megmozdítani sem téged, akit a becsület és az erény védelmez. Nem fogom megtorlás nélkül hagyni a támadását, drága testvérem! Indulok, s végzek vele!

Hanumán hallotta Ráma szavait, s így szólt:

— Kérlek, ülj a hátamra! Hadd vigyelek én Rávana elé! Küzdj meg vele az én hátamon ülve, ahogy Visnu harcol Garuda hátán!

Ráma Hanumán vállára ült, s a majom már száguldott is Rávanához. Amikor odaértek, Ráma megpendítette íján a húrta, s az éles hang úgy visszhangzott, mint a mennydörgés.

— Állj fel, ráksaszák legkiválóbbja! Ma nem menekülsz előlem! Hamarosan azon az úton találod majd magad, amelyen tizennégyezer követődet Dzsanaszthánában a halálba küldtem!

Rávana tombolt, s felkapta íját. Száz meg száz tüzes nyíl fúródott nyomban Hanumán testébe, ám a majom elviselte a fájdalmat, s még szorosabban fogta a vállán ülő Rámát. Rávana egyre hevesebben támadta, ám Hanumán egyre nagyobb erőre és lendületre kapott tőle. Ráma azonban feldühödött. Megfeszítette íját, s egy sorozat nyílvesszővel pozdorjává zúzta Rávana szekerét. Porba hullott a zászlórúd, a kerekek szétgurultak, a lovak nyerítve elestek, a díszes baldachin darabokra szakadt, s a kocsihajtó holtan esett össze. Ekkor Ráma Rávanát vette célba, és siető nyilaival mellbe találta. A démon, aki még Indra villámának is ellen tudott állni, most megremegett, s levegő után kapkodva a földre szédült. Ráma egy félhold alakú nyílvesszővel lelőtte a démon koronáját, amire oly büszke volt. Többé nem

tekintette királynak Rávanát. Egy másik nyíllal kettéhasította az íját is, majd így szólt a félholt ráksaszához:

— Úgy látom, kifárasztott a harc, vitéz ráksasza! Nem tudod védeni magad, ezért most nem öllek meg. Térj vissza Lanká városába, s ha eleget pihentél, gyere vissza: újra látni fogod erőmet!

Rávana feltápáskodott. Szánalmas látvány volt, ahogy összetört harci szekere mellett, letépett koronájával a kezében Lanká felé indult. Szégyenkezve, összetört önérzettel tért vissza városába. A ráksasza harcosok követték, s egy időre elült a csata zaja. Ráma és Laksmana bekötözték a sebesült majmokat, majd mindannyian lepihentek, és várták, mikor tér vissza Rávana és hadserege.

Nyolcadik fejezet

Az óriás

Rávana feldúltan tért vissza palotájába. Ráma úgy győzte le, mint egy oroszlán az elefántot, s megalázva érezte magát a vereség miatt. Amint eszébe jutottak Ráma kivédhetetlen nyilai, töprengeni kezdett, mit tehetne ellene. Hívatta a hadvezéreit, s a nagy rákszaszák a tanácsterembe siettek. Rávana a trónján ült, s fő emberei mind helyet foglaltak körülötte. A ráksasza király végignézett rajtuk, és — a Ráma elleni harc után még mindig remegve — így szólt:

— Minden vezeklésem és lemondásom hiábavaló volt, hiszen egy egyszerű földi halandó legyőzött. Brahmá áldása nem véd meg az emberektől. És azt hiszem, Ráma az a király, akire annak idején Anaranja utalt, akit megöltem. Védavatí átka is élénken él emlékezetemben: minden biztonnyal Szítá alakjában született újjá. Azoknak a jóslata, akiket látnoki képességgel áldott meg az ég, mindig beteljesedik. Hős rákszaszák! Fontoljátok meg, amit mondtam, és védelmezzetek minden erőttökkel! Rettentő veszedelem leselkedik rám.

Rávanának ekkor eszébe jutott Kumbhakarna. Épp itt az ideje, hogy felébredjen. Ha a hatalmas Kumbhakarna kivonulna a csatamezőre, a majmok azt sem tudnák, merre meneküljenek. Harc közben e félelmetes ráksasza minden képzeletet felülmúlva óriásira nő. Egyetlen lépésével szét tud taposni egy egész hadsereget. Egykettőre ellátná a baját Ráma majmainak! De hogyan ébresszék fel? Brahmá áldása inkább átok... Hat hosszú hónapra a legmélyebb álomba merül, megfeledkezve mindenről. És még csak tíz napja, hogy lefeküdt!

Rávana kiadta a parancsot: több ezer katona vonuljon Kumbhakarna barlangjába, és csapjanak olyan zajt, hogy felébredjen. A rákszaszák már szaladtak is a nagy ráksasza föld alatti birodalmába. Félretolták a hatalmas kapukat, és beözönlöttek a terembe. Ám amint beléptek, fülükhez tapasztott kézzel próbáltak menekülni: Kumbhakarna horkolásától majdnem megsüketültek! Aztán a süvöltő

szélvihar ellen kellett tenniük valamit, mert a démon úgy lélegzett, hogy élőt-élettelent elsöpört a közelből. A hatalmas termet mennyei drágakövek fénye ragyogta be, s a barlang mélyén meglátták Kumbhakarna hegyként tornyosuló testét. A ráksaszák az alvó szörny mellé töménytelen mennyiségű húst és más ételt tettek nagy halomban. Antilopok, bölények és medvék kerültek az egyik oldalára, nagy bödönökben vér a másikra. Mennyei illatszereket locsoltak rá, és szantálpéppel kenték be a testét. Drága füstölőket gyújtottak, s a jatudhánák, az udvari énekesek költeményeikkel magasztalták. A ráksaszák tapsoltak, mennydörögtek, bömböltek, mint az oroslán, ütötték a dobokat és fújták a kagylókürtöket, ahogy csak a tüdejükből kifért, hogy minél nagyobb hangzavar kerekedjék. A barlangból felhangzó szörnyű ricsaj hallatán az erdő összes vadállata elmenekült, s a madarak ijedten pottyantak le az égből.

Kumbhakarna azonban meg sem mozdult. A hatalmas, erős ráksaszák ekkor buzogányokat, dorongokat, sziklatömböket és nagy, lapos kardokat ragadtak, s ütni-vágni kezdték az óriást. Több száz démon ugrott a mellére, és kemény öklükkel csépeltek, ahogy csak bírták, míg egy hatalmas szélvihar le nem sodorta őket: Kumbhakarna kifújta a levegőt. Tízezer ráksasza körülállta, és torkuk szakadtából mind ordítani kezdtek meg öklükkel verték — de minden hiába: Kumbhakarna tovább hortyogott.

A démonok egyre haragosabban igyekeztek felébreszteni. Még nagyobb zajt csaptak: teljes erőből ütötték a dobokat, s az óceán mélyének legnagyobb kagylókürtjeit szólaltatták meg. Volt, aki az óriás haját tépte, mások a fülébe haraptak. Több száz vödör vizet locsoltak az arcába — s minden hiába.

Ezer elefánt vágta fel s alá Kumbhakarna testén, s közben a katonák tövestől kitépett szálfákkal ütlegelték. Végre aztán megmozdult. Valami erőtlen viszketésfélét érzett, így aztán kinyitotta a szemét és nyújtózni kezdett. A ráksaszák és elefántok szanaszét gurultak, ahogy az óriás felült és ásított egyet. Tátott szája egy

másik hatalmas barlangnak látszott, két fénylő szeme pedig két szikrázó csillagnak.

Kumbhakarna kinyújtotta a karját, és ami étel a keze ügyébe került, azt mind a szájába tömte. Sok-sok vödör vérrel és borral aztán leöblítette a reggelijét, s végre úgy tűnt, jóllakott. A ráksaszák közelebb merészkedtek, és nagy tisztelettel leborultak előtte. Álmos szemmel rájuk nézett, és két ásítás között megkérdezte tőlük:

— Miért ébresztettetek föl szendergésemből? Remélem, Rávana fivéremnek semmi baja, és Lanká városában minden a legnagyobb rendben. Vagy talán veszedelem fenyeget benneteket? Ha így van, azonnal indulok, megszabadítalak mindnyájatokat a félelemtől. Kérlek, ráksaszák, mondjátok meg, mit tegyek!

— Rettentő veszedelem szakadt ránk — felelte Rávana egyik tanácsadója, Jupaksa. — Hatalmas hegyhez hasonló majmok serege ostromolja városunkat. Mind olyanok, mint az a majom, amelyik Aksa herceget megölte, és felgyújtotta Lankát. Élükön Ráma áll, akiben Szítá elrablása miatt ádáz harag lobbant. Még urunkat, Rávanát is legyőzte egy csatában, de aztán meghagyta az életét.

Kumbhakarnát nem lepte meg a hír: ő már annak idején figyelmeztette bátyját, hogy jó lesz vigyáznia Rámával. Elérkezett az idő, a végső csatát nem lehet többé elkerülni. Ráma most meg fogja mutatni, mire képes.

— Még ma megtisztítom a földet a majmok seregétől! — mennydörögte Kumbhakarna, hogy hangja megremegtette a barlang falait. — A ráksaszák boldogan lakmározhatnak majd húsukon! Én magam Ráma és Laksmana vérét fogom inni!

Kumbhakarna talpra szökkent, s kimosta az álmat a szeméből. Aztán innivaló után kiáltott, és gyorsan lehörpintett kétezer vödör nehéz bort. Bortól és harci láztól mámorosan elviharzott Rávana palotája felé, és lépteitől döngött a föld. A ráksasza szolgák még mindig ott loholtak mögötte összetett kézzel, s himnuszokkal magasztalták az óriást.

Amikor a majmok meglátták a csillogó fejéket viselő Kumbhakarnát hatalmas hegyként Lanká fölé emelkedni, megdermedtek a rémülettől. Szörnyű félelem szorította össze a szívüket, s menekültek, amerre láttak. Futottak Ráma sátrához, hogy jöjjön, és nézze meg.

Ráma ijával a kezében kilépett a sátorból, s megpillantotta az óriási szörnyet, akinek teste ezer csillag fényével tündökölt. Ámulatában elkerekedett a szeme.

— Ki ez a fényes, ragyogó hegyként imbolygó óriás? — kérdezte Vibhisanát. — A majmok már a látványától is hanyatt-homlok menekülnek. Sohasem láttam még hozzá hasonló teremtményt!

— Ez a démon Rávana rettenthetetlen öccse, aki Indrát és az összes félistent legyőzte egy csatában — felelte Vibhísana. — Tízezrével roppantotta össze és falta föl a hős daitjákat és dánavákat. Számtalan élőlényt evett már meg életében, s a félistenek attól féltek, elpusztít minden teremtett lelket a világon. Brahmá azonban okosan kieszelte, hogy aludni küldi Kumbhakarnát. Rávana minden bizonyjal azért ébresztette föl, hogy csatába küldje ellened, akitől annyira fél. Azt tanácsolom, mondjuk azt a majmoknak, hogy Kumbhakarna csak egy gép, amit a démonok építettek. Másképp a majmainknak inába száll a bátorsága, és elfutnak a csata elől.

Ráma elmosolyodott. Nincs ok a félelemre; ő maga fog szembeszállni a ráksaszák óriásával. Parancsot adott Nílának, hogy tüstént állítsa hadrendbe a sereget, és nyugtassa meg a harcosokat, hogy ő személyesen bánik majd el a szörnyel. A majmok hegycsúcsokat, fákat és más fegyvereket ragadtak, körbevették Lanká városát, s várták, mikor bukkan fel Kumbhakarna. Ráma Laksmana mellett állt, mindkettőjük kezében ott nyugodott félelmetes íjuk.

Eközben Kumbhakarna, aki úgy váltogatta alakját, ahogy kedve tartotta, megérkezett Rávana palotájába. Bátyját a Puspakán találta magába roskadva, aggályok között.

— Miben szolgálhatlak, nemes fivérem? — kérdezte Rávanától, s a lábaihoz borult.

Rávana örömmel pillantott fel, s helyet kínálta egy ragyogó trónuson.

— Ó, vitéz öcsém! Nézd csak, Lanká erdeiből és ligeteiből majmok hullámzó tengere lett! Sokat megöltek a legerősebb, legnagyobb ráksasza hősök közül, és sehogyan sem tudom legyőzni őket. Te vagy az egyetlen reménységem! Nem látok más módját annak, hogy felülkerekedjek ezen a majomseregen. Drága öcsém, te annyiszor szétmorzsolad már a félistenek és a daitják hadait. Ments meg, és semmisítsd meg Rámát meg követőit!

— Hát nem figyelmeztettek?! — lobbant haragra Kumbhakarna. — Most aztán learathatod meggondolatlanságod és megbocsáthatatlan bűnöd gyümölcsét, amiért elraboltad Szítát! Ha hallgattál volna jóakaróid tanácsára, és bölcsen cselekedtél volna, most nem lennél ilyen bajban!

Mahódara, aki hallotta Kumbhakarna szavait, Rávana védelmére kelt.

— Királyunk nem követett el semmi rosszat azzal, hogy magával hozta Szítát! — mondta. — Minden élőlénynek kötelessége, hogy gondoskodik saját boldogságáról. Még a becsület és az erény is csupán eszköz a boldogság eléréséhez. Nem követett el bűnt, amikor elrabolta a hercegnőt!

Rávanának sem tetszett, hogy Kumbhakarna a szemére veti tettét.

— Mi haszna most a szónoklásnak? — tört ki dühösen. — Soha ilyen veszedelemben még nem forogtunk. A tettek ideje jött el, s nem a szavaké! Akár helyes volt, amit tettem, akár nem, most cselekednünk kell!

— Nyugodj meg, kedves bátyám! — vigyorodott el Kumbhakarna. — Csak azért beszéltem így, mert szeretlek. Egy jóakarónak mindig kötelessége jó tanáccsal szolgálni. Harcolni fogok! Semmitől sem kell félned többé. Hamarosan látni fogod, amint majmok holtteste borítja az egész csatamezőt. Elhozom neked Ráma fejét, Szugrívát és a többi majomvezért pedig mind felnégyelem!

Kumbhakarna mellét döngetve hosszasan dicsekedett erejével és vitézségével, s egyre jobban feldühödött. Még ha Brahmá, Indra vagy Jamarádzsa jelenik is meg a

csatatéren, azt sem bánja. Ráma és hadserege nem menekülhet!

— Ó, Kumbhakarna! — szólalt meg újra Mahódara. — Erős vagy és vakmerő, de egy percre se gondold, hogy képes leszel legyőzni Rámát! Egyedül végzett negyvenezer ádáz ráksasza harcossal, és most is egyre csak tizedeli a seregünket. Nem hiszem, hogy bölcs dolog folytatni vele a háborút.

Mahódara félt. Azt tanácsolta Rávanának, hogy csellel próbálja megnyerni magának Szítát. Győzze meg, hogy Ráma elesett, s akkor az övé lesz. Az majd megfosztja Rámát minden erejétől.

— Hallgass, gyáva! — förmedt rá a két hatalmas ráksasza. — Ez a tervünk már egyszer dugába dőlt. A csatát nem kerülhetjük el — ha csak vissza nem adjuk Szítát. De arról ne is álmodjon Ráma!

— Ó, király! — dörögte Kumbhakarna. — Most indulok, s jóváteszem tetteted, amivel oly nagy bajt hoztál a fejünkre. Haszontalan tanácsadókkal vagy körülvéve, mint ez a Mahódara is, akik félelmükben mindenre rábólintanak, és egyre nagyobb veszélybe sodornak, amitől aztán nem tudnak megmenti. Szerencséd, hogy itt vagyok én, és megvédelmezlek!

Öccse eltökéltsége láttán Rávana megkönnyebbülten felsóhajtott. Most már biztos, hogy nem érheti baj! Senki sem éli túl, ha Kumbhakarnával találkozik a csatamezőn. Végre elérkezett a ráksaszák dicsőséges győzelmének napja! Rávana felugrott, s egy gyönyörű aranyláncot akasztott öccse nyakába. Egymás után vette le magáról a drágaköves ékszereket, s mindet Kumbhakarnának ajándékozta, míg végül illatos virágfüzérei is mind öccse nyakába kerültek.

Kumbhakarna felöltötte arany mellvértjét, becsatolta hatalmas, sötétkék övét. Ahogy döngő lépteivel megindult, a lemenő nap fényében tündöklő hegységnek látszott. Először Rávana fegyvertárába sietett. Kiválasztott egy vörös virágfüzérékkel és finom szantálpéppel díszített lándzsát. Lángnyelvek csaptak ki a rettentő fegyverből, ami úgy ragyogott, akár Indra villáma, és éppoly hatalmas is volt.

Kumbhakarna megmarkolta a lándzsát, és elviharzott a kapu felé.

A ráksaszák táborában ezernyi dob szólalt meg, s felbúgtak a kagylókürtök. Rávana vitéz öccse egy hatszáz íj magas és több mint ezer íj széles alakot vett fel, s méltóságteljesen vonult a csatatér felé. Szekéren vagy elefánton rettenthetetlen ráksasza katonák ezrei kísérték, míg mások tevék, szamarak, oroszlánok, kígyók, antilopok és madarak hátán követték a csatába. Az ijesztő külsejű démonok buzogányokat, kardokat, lándzsákat és íjakat tartottak kezükben, és vérfagyasztó üvöltésük messze visszhangzott Lanká szigetén.

Ahová csak néztek, baljós jelek figyelmeztették őket a veszedelemre. Sűrű, sötét felhők takarták el előlük a napot. Szünet nélkül villámlott és mennydörgött, remegett a föld. Fejük fölött madarak köröztek jobbról balra, és egy hatalmas keselyű Kumbhakarna szekerének zászlórúdjára szállt. Kumbhakarna bal szeme és karja rángatózott. Lángoló meteor süvöltött az égen, s irdatlan csattanással a földbe csapódott. Hiénák üvöltöttek körülöttük, s a tomboló széllel szemben meneteltek a csatatér felé.

Kumbhakarna ügyet sem vetett az ómenekre. A Lankát védő bástyákon túl megállt, s vészjósló nevetéssel végigpillantott a majmok áthatolhatatlan felhőnek tűnő seregén. Amikor a majmok meglátták az óriást, a szélrózsa minden irányába menekültek, mintha csak bárányfelhőket kergetett volna szét a szél. Kumbhakarna mennydörgő üvöltése felkavarta az óceánok vizét, megrengette a hegyeket, s a majmok egy része ájultan esett össze az elviselhetetlen hang hallatán, míg mások rémületükben nyakukba szedték a lábukat, s futottak, amerre láttak.

Fejvesztett menekülésük láttán Angada rájuk kiáltott:

— Hát megfélekedtetek a vitézségeitekről? A bátorságotokról? A származásotokról? Miért futtok el gyáván, mintha közönséges majmok lennétek? Ez az óriási ráksasza nem fog sokáig ijesztgetni bennünket, hiszen a mi védelmezőnk Ráma és Laksmana! Harcra fel, vánarák!

A majmoknak visszatért a bizodalruk. Megfordultak, és köveket meg hatalmas fákat ragadva álltak Kumbhakarna elé, aki már száguldott is feléjük. A súlyos kősziklák és gyökerestől kitépelt rettentő szálfák azonban mit sem értek a szörnyeteg ellen: szilánkokra zúzva hullottak a porba. Kumbhakarna lenyújtotta a karját, és százával emelte magasba a majmokat, hogy aztán dühödten földhöz vágja őket. Úgy pusztította a vánarák seregét, mint ahogy a tűz emészti fel a száraz fát. Megszámlálhatatlan vánara harcos feküdt már vértócsában a porban.

A majmok hanyatt-homlok vonultak vissza. Egyetlen ugrással elmenekültek, nem néztek se jobbra, se balra. Volt, aki a hídon menekült az óceán túlszartjára, mások még mindig a levegőben repültek a ráksasza félelmetes ütésétől. Halálra vált arccal kapaszkodtak fel a hegyoldalakra, vagy belevetették magukat az óceán vizébe. Az egész hadsereg elfutott ijedtében.

Angada kétségbeesetten igyekezett visszahozni őket.

— Vissza! Vissza! Hol akartok elbújni ez elől a szörnyeteg elől? Ki kell állnotok ellene! Mit mondtok majd a feleségeteknek: hogy gyáván elmenekültetek a csatából?! Hát elfelejtettétek, milyen büszkék voltatok magatokra? A gyávákra sehol nem vár boldogság, s az igaz lelkek mindig elítélik őket!

A majmok azonban nem hallgattak rá. Csak futottak, ahogy a lábuk bírta, és úgy kiabáltak vissza:

— Ezt a ráksaszát nem lehet csatába legyőzni. Most nincs idő a bátorságunkat fitogtatni — az életünk forog kockán! Elmegyünk!

Angada és Szugriva azonban Hanumánnal és jó néhány majomharcossal együtt rendületlenül kitartott. A vánara hadvezérek aztán valahogy mégis megállították a majmokat, s emlékeztették őket, hogy Ráma legyőzhetetlen. Szívhez szóló, bátorító szavaikkal meggyőzték őket, hogy szálljanak szembe Kumbhakarnával. Angada vezetésével aztán újra megindult a támadás.

Ezer meg ezer majom rontott Kumbhakarnára, de az óriás egy pillanat alatt

lesöpörte őket magáról a lándzsájával. Jobbra-balra kaszabolta a majmokat, s úgy falta őket, ahogy Garuda a kígyókat. A vánarák csak nagy nehézségek árán tudtak a frontvonalban maradni. Mint az óceán hullámai, újabb és újabb ráksaszák siettek Kumbhakarna segítségére rettentő csatakiáltásokkal. Ádáz erővel tombolt a harc a két sereg között, és Kumbhakarna szörnyű pusztítást végzett.

A rettenhetetlen majomharcos, Dvividá óriási sziklatömböt hajított Kumbhakarnára, de a ráksasza kivédte, s a szikla a körülötte harcoló sok száz démont, szekeret, lovat és elefántot temette maga alá. A démonok visszavágtak, s halálos nyilaikkal egymás után metszették le az üvöltő majmok fejét.

Hanumán felugrott, s a levegőből köveket és fákat zúdított Kumbhakarna fejére, de Kumbhakarna lándzsájának egyetlen mozdulatával lesöpörte magáról valamennyit. Hanumán ekkor óriási alakot öltött, és Kumbhakarna elé ugorva egy hatalmas hegycúccsal mellbevágta. Az óriás megtántorodott, de hamar összeszedte erejét, és lándzsájával rettentő ütést mért ellenfelére. Hanumán félájultan, vért hányva hanyatlott hátra.

Amikor Hanumán a földre rogyott, a ráksaszákból kitört a diadalittas üvöltés. A majmok újra menekülőre fogták, de Níla eléjük állt, s megint rendezték soraikat. Níla felkapott egy súlyos sziklatömböt, és iszonyatos erővel Kumbhakarnára dobta. A ráksasza azonban észrevette a felé tartó sziklát. Felemelte öklét, és a rettentő kőszikla máris szikrázva, lángolva tört darabokra.

Ekkor öten a majmok vezérei közül körbevették Kumbhakarnát, s minden oldalról rátámadtak. Ütötték-vágták pusztán kézzel, kősziklával és hatalmas, gyökerestől kitépett fákkal, rúgták és marták. Felkapaszkodtak a lábára, s fogukkal-karmukkal tépni kezdték. Száz és száz majom rontott az óriásra, de Kumbhakarna egymás után szedte le őket testéről és hajította kitépott szájába. Orrán és fülén majmok repültek ki, ahogy újra meg újra a szájába terelte őket.

A ráksaszák óriási szörnye olyan volt, mintha maga a Halál szállt volna alá, hogy

minden teremtett élőlényt elpusztítson. A hős majomvezérek egymás után támadtak rá, ő pedig egymás után verte vissza ellenségeit. Szugriva megragadott egy hegycsúcsot, s bátran elé állt.

— Most tanúja lehetsz a vitézségemnek, ráksasza! — kiáltotta. — Hagyd most a majmokat, és állj ki velem! Ezzel a hegyorommal foglak agyonütni!

— Ismerlek, majom! — hahotázott mennydörgő hangján Kumbhakarna. — Brahmá unokája és a dicső Riksarádzsa fia vagy. Elém mertél állni? Hát most szedd össze minden erődöt!

Szugriva ebben a pillanatban útjára engedte a rettentő kősziklát. Mellbe találta vele a démont, de a hatalmas sziklatömb apró darabokra törve hullott a földre, s Kumbhakarna szinte meg sem érezte. Dühében Sugrívára dobta szikrázó lándzsáját, de Hanumán röptében elkapta, és a térdén kettétörte. A vánarák boldog ujjongásban törtek ki.

Kumbhakarna őrzöngő dühe fellángolt. Villámsebessen elrepült a Malaja-hegyekhez, és letört egy hatalmas csúcsot. Meglendítette, és Sugrívára hajította. A majmok királyát eltalált a sziklatömb, s ájultan összeesett. A ráksaszák diadalittasan ordítottak: azt gondolták, Sugriva meghalt. Kumbhakarna odaszaladt az ájultan heverő majomhoz, hóna alá csapta, és már száguldott is vissza Lanká városába. Ha a majmok királya meghal vagy fogságba esik, a seregének is vége!

Kumbhakarnát ünneplő ráksaszák fogadták a város kapujában. Virágesővel köszöntötték, illatos vízzel permetezték. A hűvös csöppek Sugriva arcára hullottak, s ettől egy szempillantás alatt magához tért. Ahogy körülnézett, látta, hogy Rávana palotája felé viszik. Minden erejét megfeszítve megfordult, elkapta Kumbhakarna fülét és egyetlen mozdulattal letépte, aztán leharapta az orra hegyét, és körmével felszántotta az oldalát. Kumbhakarna felüvöltött fájdalmában, és messzire dobta magától a majmot.

Szugriva felpattant, mint egy labda. Felszökkent a tetőre, egy hatalmas ugrással átrepült a városfalak fölött, s már ott is volt a majmok táborában.

Kumbhakarna tombolt haragjában. Arcán patakokban ömlött a vér, ám egy rettentő buzogányt felragadva rohant újra a csatatérre. Újra a majmok közé rontott, s ezrével szedte áldozatait soraik között.

Ekkor Laksmana állt Kumbhakarna elé. Íjából azon nyomban két tucat tüzes nyíl süvöltött a démon felé, s a karjába fúródott. A herceg szünet nélkül lőtte nyilait, s Kumbhakarna testét hamarosan mindenhol nyílvesszők borították, mintha arany felhőbe burkolózott volna. A ráksasza könnyedén lesöpörte magáról a nyilakat, s felnevetett:

— Ó, herceg, vitézséged igazán bámulatra méltó! Ellenem még Indra vagy Jamarádzsa sem merne kiállni a csatában. Én azonban csak Rámával harcolok. Hol van fivéred? Ha őt megölöm, véget vetek a háborúnak: katonáim gyorsan végeznek majd a megmaradt majmokkal!

Ráma meghallotta a dölyfös kihívást.

— Harcolj akkor, büszke démon! — kiáltotta, és sűrű nyílzáporral válaszolt Kumbhakarnának. A számtalan nyílvessző mind eltalálta az óriást, aki rettentő buzogányát magasra emelve rohanni kezdett Ráma felé. Ráma aranytollú nyilai azonban darabokra törték a súlyos buzogányt, és ezrével fúródtak Kumbhakarnába. A démon testét elöntötte a vér, mintha patakok csordogálnának egy hatalmas hegyen.

Kumbhakarna őrzöngő haragjában pusztított, akit csak ért, majmot és démont egyaránt. Megragadott egy hatalmas sziklát, és Ráma felé hajította. A herceg azonban hegyes nyilaival a levegőben darabokra zúzta, s a szanaszét hulló szikladarabok kétszáz ráksaszát öltek meg egy pillanat alatt.

Ezer és ezer majom rohanta le Kumbhakarnát. Ráugrottak, és a földre akarták rántani, de az úgy rázta le őket, mintha szúnyogok lettek volna. A harc

megrészegítette, s nem látott se barátot, se ellenséget, ölt mindenkit, aki a szeme elé került. "Itt az ideje, hogy végezzek vele!" — gondolta Ráma. Megmarkolta iját, s odakiáltott a démonnak:

— Légy erős, ráksaszák vitéz ura, és harcolj! Tudd meg: aki előtted áll, a ráksaszák egész nemzetségét letörli a föld színéről. Ütött az utolsó órád. Kezem által fogsz ma meghalni!

Kumbhakarna sebesen Ráma elé viharzott, de hirtelen Vibhísana ugrott elé, s közéjük állt.

— Csak gyere, fivérem, és sújts le! — mondta Kumbhakarna Vibhísánának. — Ne gondolj most a testvéri szeretetre, maradj hű harcosi kötelességedhez! Ó, Vibhísana! Egyedül te válthatod meg a ráksaszák népét. Egyedül te ismered a becsület és erény törvényeit. Nem öllek meg — inkább védelmet érdemelsz tőlem. De most állj félre! Többé nem tudok uralkodni magamon: a féktelen düh arra kényszerít, hogy öljek!

— A ráksaszák érdekében mindig jó tanácsot adtam Rávanának — mondta Vibhísana könnyes szemmel. — Ő azonban megtagadott, s így Rámánál kerestem oltalmat. Ezért állok előtted ma a csatatéren.

Ráma megvigasztalta Vibhísánát, s arra kérte, álljon félre: elérkezett az idő, hogy végezzon Kumbhakarnával. Kumbhakarna ekkor rémisztó, szörnyű nevetéssel így szólt Rámához:

— Én nem vagyok Vírádha vagy Kabandha! Nem vagyok sem Khara, sem Dúsana, sem Váli, sem Márícsa! Kumbhakarna vagyok, s a halálotat jelentem ezen a csatatéren! Jobb, ha nem becsülsz alá. Mutasd meg, mit tudsz, ó, Ráma! Ma végzek veled, s felfallak!

Ráma nyilai a villám sebességével süvöltöttek Kumbhakarna felé, s a testébe fúródtak. Ám a félelmetes nyílvesszőket, melyek annak idején hét hatalmas szálfát és magát a földet is átfúrták, a démon meg sem érezte. Kumbhakarna hatalmas buzogányt ragadott a kezébe, s pörgetni kezdte maga körül, visszaverve Ráma

nyilait. Eget-földet rázó, szörnyű nevetéssel suhogtatta buzogányát, s minden nyílvesszőt elhárított.

Ráma ekkor húrjára illesztett egy nyilat, s a szél, Váju erejével hatalmazta fel. A nyílvessző keresztülzúgott a csatatéren, s egy pillanat alatt lemetszette Kumbhakarna buzogányt tartó karját. A félelmetes kar buzogányostul repült a katonák közé, s ezer majmot és ráksaszát pusztított el. A ráksaszák kínjukban felüvöltöttek, s az iszonyú hangtól megremegett az ég és meghasadtak a sziklák. Kumbhakarna levágott karjával olyan volt, mint egy hatalmas hegy, melynek csúcsát egy rettentő kard metszette le. Megmaradt karjával ekkor felkapott egy pálmafát, és sebesen Ráma felé száguldott. Minden lépésénél megrázkódott a föld, s a távoli erdőkben gyökerestől dőltek ki a fák.

Ráma egy újabb égi fegyvert vetett be, ami a démon másik karját is levágta. Kumbhakarna karja mennykőcsapáshoz hasonló robajjal csapódott a majmok és a ráksaszák közé. Vállából vastag sugárban ömlött a vér, de még mindig elszántan küzdött. Dühödt ordítását a majmok képtelen voltak elviselni: fülükre tapasztott kézzel menekültek, amerre láttak. Ráma egy félhold alakú nyílvesszővel ekkor a két lábát is lemetszette Kumbhakarnának, ám a ráksasza óriás nem adta föl, és szélesebben rohant Ráma felé. Tátott szájából fülsiketítő, vad ordítás hallatszott, de Ráma egy pillanat múlva ezer és ezer nyíllal tömte be. Ekkor egy drágakövekkel kirakott, fényesen ragyogó nyílvesszőt illesztett ijába, s a brahmásztra erejével felhatalmazva Kumbhakarnára lőtte.

A sebesen repülő nyíl fénylő üstökösként világította be a négy égtájat, majd levágta Kumbhakarna fejét — mintha a Himalája csúcsát metszette volna le. Kumbhakarna feje két arany fülbevalójával ragyogva röpült a levegőben a brahmásztra erejétől, akár a felkelő hold. Lanká városának bástyáira esett, s földig rombolta az északi kaput. Teste is messzire röpült, s hatalmas, az egész partot elárasztó hullámokat vetve az óceánba esett.

Az égen összesereglett félistenek és risik boldogan ünnepelték Ráma győzelmét. A majmok körülvették s diadalittasan magasztalták vezérüket. A ráksaszák döbbenten, ámulva vonultak vissza városuk falai mögé, Ráma pedig úgy ragyogott majmai között, mint a felhők mögül előbúvó nap.

Kilencedik fejezet

A ráksaszák alulmaradnak

A ráksaszák rémulten rohantak Rávanához.

— Ó, urunk! Dicső fivéred rettentő pusztítást végzett a majmok között, ám végül Ráma kezétől elesett. Végtagjaitól és fejétől megfosztott törzse az óceánba merült, feje pedig a város főkapuját torlaszolja el.

Rávana a halántékához kapott. A döbbenettől és a fájdalomtól elsötétült előtte a világ, és ájultan összeesett. Fiai és rokonai feljajdultak körülötte: hogyan ölhetette meg a legyőzhetetlen Kumbhakarnát egy egyszerű földi halandó?

Rávana lassan magához tért.

— Drága fivérem, hová lettél? — kesergett. — Itt hagytál, s nem segítettél ki a rettentő bajból! Mi haszna így a birodalmamnak, Szítának, de még magának az életnek is? Elvesztettem a jobb kezem, akire támaszkodva még az Indra vezette félistenektől sem kellett félnem, s ezek a félistenek most örömmünnepet ülnek a mennyekben! Ó, hogy történhetett? Követni fogom fivéremet! Vagy én ölöm meg Rámát, vagy engem is elszólít a halál!

Rávana kétségbeesetten fogta a fejét, s visszagondolt Vibhísana tanácsára. Erényes, becsületes öccse bölcsen beszélt — igazságtalanul üzte őt el Lanká városából. Most aztán eheti tettének keserű gyümölcsét. Aki nem hallgat jóakarója tanácsára, annak előbb-utóbb szenvednie kell.

A ráksaszák királya magába roskadva ült trónján. Szánalmas kesergése láttán fia, a bölcsnek éppen nem mondható Dévantaka így szólt hozzá:

— Mire való ez a siránkozás, apám? Akit erővel és vitézséggel áldott meg a sors, ne adja át magát ily könnyen a bánatnak! Most bátor tette van szükség, nem pedig sírásra! Adj parancsot, s én már indulok is! Egykettőre végzek ellenségeiddel!

Dévantaka szavai bátorságot öntöttek Rávana többi fiába is. Kidüllesztett mellel egyre csak erejükkel meg vitézségükkel dicsekedtek, s nagy hangon követelték, hogy

Rávana adjon nekik parancsot a harcra.

— Mindannyian hős harcosok vagyunk, akik sohasem szenvedtek még vereséget, és vezekléseinkkel számtalan égi fegyvert elnyertünk. Együtt vonulunk a csatába, és hamarosan végzünk Rámával és seregével!

Rávanának visszatért a harci kedve. Sorsa már meg volt pecsételve, így aztán felpattant, megölelte fiait, és kiadta nekik a parancsot, hogy induljanak Ráma ellen. Négy fia, Trisira, Dévantaka, Narantaka és Atikaja két féltestvérükkel, Maháparsvával és Mahódarával készült, hogy szembenézzen Rámával és seregével. A félelmetes harcosok illatszereket szórtak magukra, szantálpépet kentek testükre, és varázsfüvekkel kenték be magukat, hogy sebeik nyomban begyógyuljanak. Felöltötték arany mellvértjeiket, s megragadták félelmetes fegyvereiket.

Mahódara egy sötét felhőre emlékeztető hatalmas elefánt hátára pattant. Trisira gyors lábú lovak vontatta fürge harci szekérré ült, melyen ezer meg ezer különféle fegyver várta, hogy kézbe vegye őket. Atikaja, akinek fején ragyogó korona csillogott, szintén harci szekéren indult csatába. Két oldalán Dévantaka és Narantaka álltak egy-egy rettentő buzogánnyal kezükben, mögöttük pedig Maháparsva vágatott Airavatára, Indra hátasára emlékeztető elefántján.

Úgy hajtottak keresztül Lanká nyugati kapuján, mint hat szikrázó csillag, ami hirtelen felragyogott az égen. Magasba emelték fegyvereiket, s mögöttük a ráksaszák végeláthatalan hadával harcra szomjazva vágattak a majmok serege felé.

A majmok észrevették a hatalmas sötét felhőként feljük száguldó ellenségét. Lábaik alatt remegett a föld, és kiáltásaiktól zengett az ég. Felhangzott a dobok hangja, búgtak a kagylókürtök, s a fülsiketítő hangzavar betöltötte a négy égtájat. A vánarák válaszul felmordultak, mint a mennydörgés, és sziklákat, fákat ragadtak kezükbe. Egymásnak rontott a két sereg, s újra kitört közöttük az ádáz, véres csata. Majmok és ráksaszák csaptak össze oroszlánüvöltéssel. A majmok felugrottak a magasba, és a földre rántották a levegőben repülő démonokat. Hatalmas kövekkel

sújtottak le rájuk, s aztán ütötték, verték, rugdosták őket.

A ráksaszák nyilak ezreit lőtték a majmokra. Suhogtak a buzogányok és a kardok, kegyetlenül vagdalva az ellenséget. A majmok megragadtak egy ráksaszát, s a másikra dobták, s azok ugyanígy egyelték a majmok seregét. Félhold és patkó alakú nyílvesszők süvöltöttek a levegőben, hogy aztán karokat, lábakat, fejeket metsszenek le egyetlen pillanat alatt.

Narantaka mennydörgő hangján felüvöltött, s aztán halomra ölte maga körül a majmokat, egyre beljebb hatolva soraik közé. Nyomában vér és halál maradt, s a vánarák hatalmas hegyekként zuhantak a földre. Lándzsájára több tucat majmot szúrt fel egyszerre. Dühöngő örültként harcolt, s a majmok félelemükben vinyogva menekültek előle. Senki sem tudott megküzdeni vele.

Amikor Angada látta, milyen szörnyű pusztítást vitt véghez, eléállt, s rákiáltott:

— Megállj, ráksasza! Miért gyöngöng majmokon mutatod meg a bátorságodat? Az én mellemen próbáld ki villámként szikrázó lándzsádat!

Narantaka megpördült, és Angadára meredt. Felemelte lándzsáját, és a szikrázó fegyver hatalmas erővel repült a majmok hercege felé, aki rendületlenül állt előtte. A lándzsa kettétört Angada széles mellkasán, és a porba hullott. Angada előreugrott, s öklével lesújtott a ráksasza lovának fejére. A lónak az ütéstől kiesett a két szeme, lába mélyen a homokba süppedt. Narantaka leugrott levágott lova hátáról. Tajtékzó dühében egyre csak üvöltött, s hirtelen hatalmas ütést mért oldalról Angada fejére. Angada hátratántorodott, és szájából ömleni kezdett a vér. Térdre rogyott, de Rámára gondolva egy pillanat múlva már fel is pattant, s előreugrott. Teljes erőből meglendítette öklét, és mellbevágta Narantakát. A rettentő ütéstől Narantaka mellkasa kettérepedt, s a ráksasza király fia vérben úszva kilehelte lelkét.

A majmok győzedelmesen felkiáltottak, s a félistenek kezében megszólaltak a dobok. Még Ráma is ámulva dicsérte Angadát páratlan tettéért. Angada egy szemernyit sem veszített lendületéből és erejéből a szörnyű harcban, s kész volt

folytatni a csatát.

Dévantaka látta, hogy fivére elesett, s dühödten, fájdalmasan felkiáltott. Vérben forgó szemével Angadát kereste, majd Trisirával és Mahódarával a nyomában vágózni kezdett Váli fia felé. Íjából ezer meg ezer halálos nyílvessző süvöltött a majmok hercegére. Angada azonban megragadott egy hatalmas fát, és kivédte a nyilakat. A fát aztán Dévantakára hajította, de Trisira, aki ott állt közvetlenül mögötte, nyilaival még röptében pozdorjává zúzta. Angada egyik fát a másik után, egyik sziklát a másik után ragadta meg s hajította feléjük, de Mahódara a buzogányával mindet szilánkokra aprította. Ekkor a három rettentő ráksasza egyszerre rontott Angadára, s mind a hárman teljes erejükből lesújtottak rá buzogányukkal. Angada hősiezen állta, majd előreugrott, és nyitott tenyérrel Mahódara elefántjára ütött. Az elefánt térdre rogyott, majd holtan előrebukott a porba. Angada kirántotta az egyik agyarárt, s rettentő erővel homlokra vágta vele Dévantakát. A ráksasza megszédült, és vért kezdett hányni.

Hanumán látta, hogy a három hatalmas ráksasza egyszerre támadt Angadára, és a segítségére sietett. Níla is odaszaladt, s még futtában Trisirára hajított egy óriási sziklatömböt, de a démon a nyilaival apró darabokra zúzta a hegycsúcsnyi követ. Dévantaka a feje fölött meglengette a buzogányát, s mellbe sújtotta az épp odaérő Hanumánt. Olyan hatalmas ütés volt, hogy a földet is kettéhasította volna, de Hanumánnak a szempillája sem rebbent. Öklével fejbe vágta a ráksaszát, s az ütés, aminek hangja felülmúlta a villámcsapás csattanását, összezúzta a koponyáját. Dévantaka fogai kihullottak, szeme kiugrott, s úgy dőlt el, mint egy tövénél kivágott fa.

Hanumán felüvöltött, és Trisirára ugrott. Kőrmével belemart a ráksasza lovába, ahogy az oroslán mélyeszti karmát az elefántba. Trisira megragadott egy félelmetes dárdát, s egyenesen Hanumánra dobta, de Hanumán röptében elkapta, s kettétörte. Trisira kardot rántott, s mellbeszúrta Hanumánt, aki mit sem törődött a sebbel,

tenyérrel a ráksasza mellkasára vágott. Trisira összeesett. Kardja kicsúszott kezéből, Hanumán pedig vérfagyasztó üvöltéssel felkapta. A démon magához tért, s Hanumán üvöltésétől őrzöngve felugrott. Ököllet támadt Hanumánra, mire az megragadta ragyogó ékkő díszítette haját, magához húzta, és saját kardjával fejezte le a ráksaszát.

Miközben Hanumán a másvilágra küldte Trisirát, Níla egy hatalmas szálfával rettentő erejű csapást mért Mahódarára, s Rávanának ez a fia is holtan esett össze. Az óriási majom, Risabha Maháparsvával vívott ádáz harcot. Egyszer egyik ütötte meg úgy a másikat, hogy eszméletét veszítve összeesett, másszor a másik. Végül Risabha kerekedett felül, és saját buzogányával ölte meg a démont.

A ráksaszák látták, hogyan ölik meg öt hős hadvezérüket a majmok, és úgy menekültek vissza Lanká városába, mint ahogy az óceán szakítja át tombolva gátjait. Ekkor Atikaja eléjük állt, s újra csatarendbe állította a rémült ráksaszákat. Megindult a majmok felé, s azok üvöltve futottak a hatalmas testű, félelmetes démon elől: azt gondolták, Kumbhakarna támadt fel. Rámához szaladtak, s rimánkodtak neki, hogy védje meg őket.

Ráma a távolban megpillantotta Atikaja hatalmas hegyre emlékeztető alakját, s ámulva kérdezte Vibhisanát:

— Ki ez a szörnyű ráksasza, akinek szekerét száz pompás paripa húzza? Lángot lövellő dárdák százai veszik körül, s hatalmas viharfelhőnek tűnik, melyet villámok fénye világít meg. Tündöklő szekerének minden oldalán sugárzó íj árasztja fényét, s felkelő napként ragyogja be a csatamezőt. Tüzes nyilai úgy repülnek minden irányba, mint a nap sugarai. Hogy hívják ezt a rettentő ráksasza harcost?

— Rávana fia ő, Atikaja — felelte Vibhísana. — Hős vitéz, aki vezeklésével számtalan áldást nyert az Úr Brahmától. Az anyagi világok teremtője megáldotta, hogy se félisten, se démon ne győzhesse le soha. Varázslatos fegyverekkel is megajándékozta, és tőle kapta ezt a ragyogó harci szekeret is. Nyilaival még Indra

villámát is képes megállítani, és Varuna köteleit is el tudja vágni. Azt ajánlom, küzdj meg vele, még mielőtt a majmok egész hadát elpusztítja!

Ráma figyelte, ahogy Atikaja a majmok közé verekszi magát. Öt rettenthetetlen majomharcos — Níla, Dvidida, Mainda, Kumuda és Sarabha — azonnal körbevette. Sziklatömbökkel és tövestől kitépett fákkal minden oldalról rátámadtak, de a démon vörös ékkövekkel kirakott nyilaival könnyedén visszaverte a támadást, s a majmok nyíllal a testükben elfutottak. A rettentő démon olyan félelmet ébresztett bennük, mint a felbőszült oroszlán az őzekben. Körülnézett, s meglátta Rámát. Otthagyta a majmokat, s egyenesen Ráma felé száguldott szekerén.

— Én nem harcolok holmi közönséges katonákkal! — kiáltotta büszkén, kihívóan.
— Ha van hozzá bátorságod s erőd, állj ki te ellenem! Hamarosan megfosztalak erődtől és hírnevedtől!

Laksmana feldühödött. Lekapta íját a válláról, megpendítette rajta a hűrt, s a hang messze visszhangzott a csatatéren. Aztán egy hosszú nyílvesszőt illesztett rá, s haragtól lángoló tekintettel Atikajára nézett. A démon azonban csak nevetett.

— Hogy mersz szembeszállni velem, Szumitrá fia?! Gyerek vagy még, nem ismered a fegyverforgatás művészetét. Engem még a Himalája vagy maga a Föld sem tudna legyőzni! Úgy látszik, a világot elpusztító tüzet akarod lángra lobbantani! Ne áldozd föl ilyen korán az életedet — menekülj gyorsan! De ha inkább azt választod, hogy elém állsz, akkor készülj fel, mert nyilaim úgy hörpintik majd fel a véredet, mint ahogy az oroszlán issza az őz véréét!

Laksmana nem tűrte tovább Atikaja dölyfös szavait.

— A puszta szó nem elég ahhoz, hogy egy hős vitézségét bizonyítsa — mennydörögte vissza. — Hagyd abba a hencegést, és mutasd meg, mit tudsz! Miután a legjobb nyílvesszőidet rámlótted és legfélelmetesebb fegyvereiddel rám támadtál, úgy fogom leütni a fejed, ahogy a szél fújja le az érett gyümölcsöt a fáról. Mit számít, hogy fiatal vagyok-e vagy öreg, ha számodra ma a halált jelentem? Az Úr Visnu is

gyerek volt még, amikor a három világot meghódította!

Atikaja dühe fellángolt. Kilőtt egy nyilat, ami mint egy meteor, lángnyelveket lövellve süvöltött Laksmana felé. Laksmana is íjat ragadott, s nyílvesszője a levegőben kettéhasította Atikajáét. A démon egyre jobban tajtékzott a haragtól, s egy pillanat múlva öt nyilat lőtt Laksmanára. De alig hagyták el íját, Laksmana már ketté is hasította mindegyiket a saját nyilaival.

Laksmana egy csillogó, hegyes nyilat illesztett íjába. Megfeszítette a húrt, s a nyílvessző a ráksasza szemöldökébe fúródott. Atikaya megrázkódott, mint egy hegy földrengés idején, s úgy ömlött a vér a homlokából le a testén, mint ahogy a vörös oxid csordogál le egy hegy oldalán. Elismerően dicsérte meg Laksmana ügyességét, de a következő pillanatban már két tucat tüzes nyilat lőtt Laksmanára, melyektől úgy látszott, lángra lobban az ég, de Laksmana ezeket is mind lelőtte.

Atikaja kihasználta az alkalmat, hogy Laksmana a nyilaira figyel, s egy újabb félelmetes nyílvesszőt lőtt ki, ami mellén találta el a herceget. Laksmana sebéből ömlött a vér, de kihúzta a nyilat, s félredobta. Aztán íjának húrjára illesztett egy nyílvessző, s az agnéjásztra, a hatalmas tűzfegyver erejével hatalmazta föl. Atikaja erre egy olyan nyíllal válaszolt, ami a napisten hatalmával volt felruházva. A két mennyei fegyver úgy találkozott az égen, mint ahogy két lángoló csillag ütközik össze. Mind a kettő porrá égve hullott a földre.

Atikaja Jamarádzsa fegyverét küldte Laksmanára, ám a herceg a szélsten fegyverével elhárította. Laksmana ekkor úgy beterítette nyilaival a démont, hogy sem őt, sem a szekerét nem lehetett látni. De a nyilak a ráksaszát egy pillanatra sem zavarták meg. Kardjával lesöpörte őket a testéről, s egy halálos nyíllal válaszolt. A nyílvessző Laksmana mellébe fúródott, s a herceg néhány pillanatra elájult. Amikor aztán eszméletre tért, borotvaéles nyilaival levágta a démon szekerének zászlórúdját, megölte a kocsihajtót, s a lovak közül is végzett jó pár tucattal. Atikaja azonban sértetlen maradt.

Laksmana egy pillanatra megzavarodott, ám hirtelen Váju, a szélisten jelent meg előtte, s így szólt:

— Ezt a démont egy áthatolhatatlan páncél védi, melyet maga Brahmá adott neki. Egyedül Brahmá fegyverével lehet megölni!

Laksmana megfogadta tanácsát. Egy nagy arany nyílvesszőt vett ki tegezéből, s íjába illesztve elmondta a Brahmá fegyverét megidéző mantrát. Alig ejtette ki száján, megremegett az ég és a föld. Megfeszített íjával és a hatalmas erejű nyílvesszővel Laksmana maga volt a halál. Elengedte a nyilat, s az rettentő süvöltéssel száguldott Atikaja felé.

Amikor Atikaja megpillantotta a napként lángoló nyílvesszőt, szívét halálfélelem szorította össze. Vakító gyorsasággal dobta rá lándzsáit, dárdáit, buzogányait és bárdjait, számtalan nyilat is kilőtt rá, de Laksmana nyilat nem lehetett megállítani. A félelmetes lövedék egy pillanat múlva Atikaja nyakába fúródott, s fejét messzire sodorta.

A megmaradt ráksaszák hangos jajveszékeléssel fogadták Rávana fiának halálát. Nem volt többé védelmezőjük. Megfordultak hát, és félelmükben széleseben visszafutottak Lanká városába.

A majmok Laksmanát ünnepelték kitörő boldogsággal. Laksmana mosolyogva Rámához lépett, aki megölelte öccsét. Felhangzott a félistenek éneke, megszólaltak az égi dobok, és a mennyek lakói szűnni nem akaró virágesővel köszöntötték Laksmanát.

Tizedik fejezet

Ráma és Laksmana elesnek

Rávana egyre jobban félt, s félelme még fiai és fivérei elvesztése fölötti bánatánál is nagyobb volt. Gondolataiba merülve ült arany trónusán. Legerősebb harcosai egymás után estek el a csatában. A két herceg, a két halandó azonban még akkor is visszatért az életbe valahogy, amikor Indradzsit fegyverei, melyeket senki sem képes kivédeni, látszólag legyőzték és megölték őket. Ráma végzett a félelmetes Kumbhakarnával. Ki maradt, aki szembe tud szállni vele, s élve kerül ki a csatából? Nem kétséges, hogy Ráma az Úr Visnu, a ráksaszák legfőbb ellensége.

Rávana szeme résnyire szűkült, ahogy a fenyegető veszedelemre gondolt. A vezéreit hívatta.

— A város körül minden védelmi posztot ellenőrizni! Megerősíteni az őrséget! Éjjel-nappal árgus szemekkel figyeljetelek mindenre. Akit a legparányibb mulasztáson érek, kivégeztetem!

Rávana sziszegett mérgében — ám az, hogy meghódoljon, meg sem fordult a fejében. Győzelem vagy halál: ez a két lehetőség állt előtte. Atikaja halálán keseregve aztán a szobájába vonult, s leült egy hatalmas arany heverőre. Jó ideig ült már mozdulatlanul, arcát a tenyerébe temetve, amikor Indradzsit lépett be.

— Ráksaszák ura, ne hagyd, hogy így hatalmába kerítsen a szomorúság! Hát nem látod, hogy itt vagyok melletted? A két halandó nem fog egy perccel sem tovább élni annál, hogy én újra a csatatérre teszem a lábam! Meglátod, fegyvereimmel felszabdalt testük ma a harcmező porába hullik!

Indradzsit megvigasztalta apját: megfogadta, hogy megöli a két herceget. Rávana fellélegzett. Engedélyt adott a harcra, s Indradzsit elviharzott, hogy összeállítsa seregét.

Felöltötte áthatolhatatlan mellvértjét, s tigrisek vontá szekerére szállt. Megfújta hatalmas kagykórkürtjét, s megindult Lanká főutcáján. Nem telt bele sok idő,

félelmetes ráksaszák egész hada csatlakozott hozzá. Lovakon, medvéken, óriási szamarakon követték, de volt, aki tigris, hiéna vagy hatalmas skorpió hátán lovagolt. Rút arcú, szörnyeteg démonok vonultak mögötte varjakon, keselyűkön és pávákön. Indradzsittal az élen valamennyien csatába indultak.

Üstdobok és kagylókürtök hangjára meneteltek, kezükben a legkülönbözőbb fegyverekkel. Indradzsit a szekeren ült, feje fölé hófehér ernyő borult. Aranynyelű legyezőkkel hűsítették, körülötte pedig jatudhánák énekeltek himnuszokat a dicsőségéről. A csatába induló démon úgy ragyogott szekeren, mint Indra a félistenek között.

Rávana egy magas erkélyről figyelte fiát. Biztos volt a győzelmében. Indradzsitot senki sem győzi le a csatában, se félisten, se dánava, se daitja. Miért kellene két embertől és egy sereg majomtól tartania? Egyszer már legyőzte a hercegeket — és ezúttal nem fognak megmenekülni!

Ahogy Indradzsit az északi kapuhoz ért, a ráksasza király áldást kiáltott rá. Indradzsit megfordult, összetett kézzel apjára tekintett, majd magasba lendítette a karját, s a hadsereg rettentő üvöltéssel kiözönlött a kapun.

A csatatérre érve megállította a ráksaszákat, s megparancsolta, hogy állják körbe. Leszállt a szekerről, tüzet gyújtott, és védikus mantrákkal imádta az áldozati tüzet. Tisztított vaját öntött a lángok közé, majd nád és fű helyett lándzsákat, dárdákat és kardokat ajánlott a tűzbe. Egy fekete kecskét is feláldozott: nyakát elvágva a lobogó lángok közé vetette.

Ahogy a tűz egyre fényesebben lobogott, hirtelen megjelent a tűzisten, tündöklőn, mint a tisztított arany, s elfogadta a felajánlást. Indradzsit ekkor újra szekerre szállt, meditációba merült, s megidézte a brahmásztra fegyvert. Mialatt minden egyes fegyverére a brahmásztra hatalmát kérte, úgy tűnt, még az ég is reszket félelmében.

Miután befejezte a mantrák éneklését, Indradzsit úgy ragyogott, mint a füst

nélküli tűz. Bűvös hatalmánál fogva szekereivel és fegyvereivel együtt láthatatlanná vált, majd parancsot adott a ráksaszáknak a támadásra. A démonok serege fülsértő, rémisztő ordítással megindult a majmok felé. Már messziről rájuk támadtak: ékes nyilaik és lándzsáik villámsebessen érték el az ellenséget, s aztán ők maguk is őrvongve lecsaptak rájuk.

Indradzsit láthatatlan maradt, s borotvaéles nyilaival, lándzsáival és buzogányaival pusztította a majmokat. A majmok rájöttek, hogy láthatatlan, s hamarosan körülállták a helyet, ahonnan a lövedékek érkeztek százával. Roppant fákat és hegyormokat hajítottak felé, de a démon mindet szilánkokra zúzta. Kivédhetetlen nyilaival egymás után ölte meg a majomkatonákat: egyetlen nyílvesszője öt, hét vagy akár egy tucat majommal is végzett egyszerre.

Noha Indradzsit kegyetlenül mészárolta őket, a majmok, akik Ráma ügyének szentelték az életüket, nem hátráltak meg. Újra meg újra körülvették a démont, és megállás nélkül támadták kősziklákkal és hatalmas fákkal.

Indradzsit ekkor — úgy, hogy észre sem vették, hiszen láthatatlan volt — elindult, hogy megkeresse a majmok hadvezéreit. Nyilaival sorra találta el Nilát, Dzsámbavánt, Szugrívát, Angadát, Risabhát, Dvididát és a többi hatalmas majmot, akik szörnyű fegyverétől félszótlan estek össze. Minden oldalról irtotta a vánara hadsereget, és diadalittas arccal figyelte, hogyan hullanak el egymás után a majomharcosok. A magasból záporozta rájuk nyilait, akár egy hatalmas esőfelhő a monszun idején.

A majmok szörnyű sebekkel, jajveszékelve estek el, mint a hegyek, melyekre Indra villáma sújtott le. Nem látták sem a démont, sem szekerét, csupán a hegyes nyilak tengerét, ami megállíthatatlanul hullott rájuk az égből. Indradzsit ekkor még hevesebb támadást indított: varázslatos erővel felhatalmazott fegyverek — izzó, szikrázó dárdák, kardok, csatabárdok, lándzsák és buzogányok — özöne vette őket körül egy pillanat alatt.

Rávana fia aztán Rámát és Laksmanát árasztotta el ezer meg ezer nyílvesszővel. A két hercegnek azonban nem jelentett többet a nyilak átláthatatlan tengere, mint a hegyeknek a tavaszi eső.

— Indradzsit Brahmá legyőzhetetlen fegyverét vetette be — mondta Ráma Laksmanának. — Nézd, szinte egész hadseregünket megsemmisítette vele! Attól félek, nekünk is meg kell hódolnunk előtte.

Ráma tudta, hogy nincs teremtett élőlény a világon, aki ellen tudna állni a brahmásztrának: csak egy másik brahmásztra megidézésével lehet legyőzni erejét. Ám két ilyen fegyver összezapása nagy veszedelmet rejtett magában: az egész világot elpusztíthatta, millió és millió ártatlan élőlényt ölhetett meg. Ráma nem akarta, hogy ez megtörténjen, így hát Laksmanával az oldalán ezrével lőtte Indradzsitra halálos nyilait. Ám a démon könnyedén kivédte valamennyit, és továbbra is a két fivért támadta. Újra és újra elmondta az Úr Brahmának szóló szent mantrákat, és félelmetes nyilai szakadatlan hullámokban érték Rámát és Laksmanát. Testüket már mindenhol nyílvesszők borították, s ahogy ott álltak a csatatéren talpig vérbe borulva, két szépséges kimsukafának tűntek, telis-tele piros virágokkal. Indradzsit támadása a végsőkig kimerítette őket. Íjuk kicsúszott kezükből, és számtalan sebből vérezve összeestek.

Indradzsit győzedelmesen felkiáltott: Ráma és Laksmana végre elesett! A csatatéren csupán néhány ezer majmot látott, akik túlélték a mészárlást, így aztán biztos volt benne, hogy megnyerte a háborút. A nap már lemenőben volt a nyugati horizonton, s Indradzsit úgy döntött, visszatér Lankába, hogy megörvendeztesse apját a jó hírrel. A megmaradt majmokkal majd holnap végez — ha ugyan el nem menekülnek addig. Fényes üstökösként az égre szökkent, s kiadta a parancsot a visszavonulásra. A ráksasza had diadalittasan vonult be Lanká kapuin.

Hanumán azonban életben volt. Körülnézett, s látta, milyen szörnyű mészárlást vitt végbe Indradzsit. Szugriva, Angada, Níla és a többi hatalmas vánara vezér, de

még Ráma és Laksmana is a földön heverték. Hanumán a két herceghez rohant, s letérdelt melléjük. Ekkor ért oda Vibhísana is, aki szintén túlélte Indradzsit támadását. Hanumán könnyes szemmel nézte Rámát és Laksmanát: súlyos sebek borították egész testüket. Vibhísana megfogta Hanumán vállát.

— Ne keseredj el, vitéz barátom! — mondta. — A két herceg nem halt meg. Az önmagától született nagy teremtető iránti tiszteletből minden bizonnyal önként hagyták, hogy Brahmá fegyvere felülkerekedjen rajtuk. Rámát és Laksmanát mindig megvédelmezi az erény és a becsület, hiszen ők maguk az erény és becsület megtestesülései. Még látni fogjuk, ahogy elpusztítják Rávanát és démoni seregét!

Hanumán megölelte Vibhísanát.

— Köszönöm vigasztaló szavad. De mit tegyek most? Hogyan folytassam a harcot egy maroknyi megmaradt majommal és medvével? Ráma és Laksmana nem csatázhatnak ilyen sebesülten.

Ekkor észrevették Dzsámbavánt, aki a közelben hevert a földön. A medvék bölcs, öreg vezérének testéből ezer és ezer nyílvessző állt ki, de fejét még meg tudta mozdítani. Vibhísana odaszaladt hozzá, mellé térdelt, s gyengéden szólógnatni kezdte. Dzsámbaván kinyitotta a szemét, s a ráksaszára nézett.

— Ó, Vibhísana! — suttogta erőlködve. — Indradzsit súlyosan megsebesített; szinte alig látok. A seregünk nagy veszedelemben forog, de ha Hanumán még él, akkor nem vezett el minden. Mondd, Vibhísana, életben van-e a szélisten fia?

Vibhísana meglepődött, hogy Dzsámbaván nem Rámáról és Laksmanáról, hanem Hanumánról kérdezi először. Odahívta Hanumánt, s a hős majom letérdelt Dzsámbaván mellé.

Az öreg medve minden erejét összeszedve így szólt:

— Ó, Hanumán! Egyedül te mentheted meg a sereget. Egyedül te vagy képes arra, hogy a Himalájába repülj, és elhozd a mennyei varázsfüveket. Indulj azonnal! A Kailása-hegytől nem messze van egy hegy, ahová a félistenek négy gyógyító füvet

ültettek. Az egyik a szandzsívakarani, ami feltámasztja a halottakat. A másik a visaljakarani, ami minden fegyver ejtette sebet begyógyít. A harmadik és a negyedik a szandhani és a szuvarnakarani, s ez a két fű együtt éppé varázsolja az összetört testet. A hegy tetején nőnek. Siess, Hanumán, hozd el a gyógyfüveket!

Hanumán felpattant. Egy nagy ugrással nyomban a Trikúta-hegy csúcsán termett, onnan pedig a Lanká partjain emelkedő Malaja-hegyekre ugrott. Ekkor óriási alakot öltött, mintha csak a Malaja-hegység csúcsa lenne, s aztán Rámára, Laksmanára, Szugrívára és a többi majomra meg medvére gondolt, akik halálos sebesülten fekszenek a csatamezőn. Nem volt vesztegetni való idő. Leguggolt, s aztán hatalmas kiáltással elrugaskodva már repült is észak felé.

— Győzelem Rámának!

Ugrásától egész Lanká megremegett. A város szinte táncolni látszott, s fényei egyre reszkettek. A ráksaszák szíve összeszorult a félelemtől: azt gondolták, földrengés rázta meg szigetüket.

Hanumán sebesen repült. A szél segítette, így aztán egyre gyorsabban és gyorsabban szelte az eget, s közeledett a Himalája felé. Hamarosan meg is pillantotta a hatalmas hegyláncot; a távolból sűrű fehér felhők tengerének tűnt. Közelebb érve meglátta az aranyló Risabha-hegyet, csúcsán a félistenek palotáival. A Risabhát elhagyva feltűnt a Kailásza, s a két szépséges hegy között ott volt az a csúcs, ahol a mennyei gyógyfüvek nőttek.

Tündöklő fényben fürdött, s a varázserejű palánták villámként ragyogtak rajta. Hanumán nyomban kutatni kezdett a gyógyfüvek után, ahogy Dzsámbaván meghagyta neki. Amikor azonban a zöldellő, dús növények közé ért, a varázsfüvek megéreztek, hogy valaki le akarja tépni őket, s elrejtöztek. Csak a félistenek használhatták e füveket — senki más nem találhatott rájuk.

Hanumán izgatottan szaladt egyik bokortól a másikig. Hol van, amit keres? Mi lesz, ha nem találja meg? Mi történik Rámával és Laksmanával? Lehet, hogy

meghalnak? Nem! Azt nem fogja hagyni! Visz nekik a varázsfüvekből, még akkor is, ha az egész hegyet oda kell vinnie!

Hanumán rájött, hogy a füvek elbújtak előle. Haragosan, mennydörögve a hegyre kiáltott:

— Ó, hegyek ura! Nem szántad meg még Rámát és Laksmanát sem, s ezért ma megfizetsz! Egész fénylő csúcsodat letöröm! Nem térek vissza a gyógyfüvek nélkül!

Azzal kezét a hegy oldalába vájta, s letörte a csúcsát, ahol a varázsfüvek nőttek. Felemelte a feje fölé, majd hatalmas ugrással a levegőben termett. Magasan szállt az égen, kezében az elefántokkal, tigrisekkel, őzekkel teli, fákkal és gyógyfüvekkel borított hegycsúccsal. Ahogy a tündöklő hegyel sebesen repült Lanká felé, olyan volt, akár a ragyogó nap, mely égi útját járja.

Apja, Váju most is mögötte fújt, így aztán hamarosan megérkezett Lanká szigetére. Páratlan hőstettet hajtott vége Rámáért. A Trikúta- hegy közelében leszállt, s földre tette a varázsfüvekkel teli hegyet is. Vibhísana odaszaladt, hogy megölelje, s aztán hozzálátott, hogy megkeresse a gyógyító palántákat — látnoki képességeivel ő láthatta valamennyit.

Átnyújtott egy marékravalót Hanumánnak, s mind a ketten odasietettek, ahol Ráma és Laksmana feküdtek. Aggódva pillantottak a két hercegre, akik úgy heverték a porban, mint a földre hullott nap és a hold. Már alig lélegeztek. Hanumán térdre rogyott mellettük. Vajon időben érezett? Megmenthetik még őket? Segítenek-e a füvek? Reszkető kézzel Ráma orra alá tette a gyógyító füveket.

Egy ideig Ráma mozdulatlanul feküdt, és Hanumán egyre jobban elkeseredett. Hirtelen azonban megmozdult, s mélyen belélegezte a mennyei füvek illatát. Lassan kinyitotta a szemét, és mosolyogva Hanumánra nézett. Hanumán szívéről hatalmas kő esett le. Gyorsan Laksmanát is élesztgetni kezdte a füvekkel, s ő is hamarosan eszméletre tért.

Hívatták Szusénát, a gyógyításhoz jól értő majmot, hogy gyógyítsa meg a

hercegeket. Szuséna a gyógyfüvekkel hamarosan begyógyította nyílveszők okozta sebeiket: a nyilak kihullottak testükből, a sebek egy pillanat alatt beforrtak. Ráma és Laksmana talpra ugrottak, s erejük teljében ragyogtak tovább. Ráma megölelte Hanumánt, s hálásan köszönte meg neki, amit tett.

Az életben maradt majmok holtan heverő társaikat is felélesztették.

Összemorzsolták a gyógyfüveket, s hagyták, hogy a szél szertefújja illatukat a csatamezőn. A démonok egyetlen holttestet sem hagytak ott az övéik közül. Rávana megparancsolta, hogy az elesetteket dobják a tengerbe, ne lássák a majmok, mennyien elpusztultak közülük, s ne adjon ez nekik újabb erőt a harchoz.

A sok százezer vánara harcos mind feléledt a gyógyfüvek illatától. Boldog kiáltással ugrottak talpra, s úgy érezték, mintha csak álomból ébredtek volna. A majmok serege hamarosan készen állt a csatára: millió és millió katona sorakozott fel elszántan, hogy szembenézzen a ráksaszákkal.

Közeledett a hajnal, és Szugriva — Ráma és Laksmana tanácsát kikérve — úgy döntött, támadást indít a démonok ellen, még mielőtt azok rájöhetnének, mi történt. A majmok fáklyákat ragadtak, s mint egy hatalmas óceán, megindultak a városkapuk felé. Amikor a ráksaszák őrei meglátták a majomhadat, amint a bástyákra özönlik, hanyatt-homlok menekültek. A majmok felgyújtották a kapukat, a házakat, a palotákat. Ráma és Laksmana tüzes nyilak ezreit lőtte a városra, s Lanká hamarosan lángokba borult.

A ráksaszák jajveszékelve futottak ki házaikból, ruhájuk, hajuk lángolt. A tűz hatalmas kastélyokat és palotákat emésztett el, megolvadtak s leomlottak az arany boltívek és falak. Olyan volt a város, mintha a végső pusztulás félelmetes tüze nyelte volna el. Vörös lángok csaptak a magasba, s fényük vörösre festette az óceánt. Majmok futottak mindenhol, kezükben fáklyával, hogy felgyújtsanak mindent, s a város a ráksaszák kiáltozásától volt hangos.

Rávanát a zűrzavar ébresztette mámoros álmából. Riadtan ült fel ágyában: mi

történik? A majmok nem lehetnek; belőlük már alig volt egy-kettő életben. Hogy is támadhatnának Lankára, amikor két vezérük holtan fekszik?

Magára terítette selyemköpenyét, s miniszterei után kiáltozva kifutott a szobából. Azok rémülten szaladtak hozzá, hogy elmondják: Ráma és Laksmana valahogy feltámadtak, és ostrom alá vették Lankát!

Rávana megdöbbenve hallgatta őket, s aztán sietve parancsot adott, hogy a ráksasza vezérek azonnal lendüljenek ellentámadásba. Arany mellvértbe bújt ráksaszák tízezrei árasztották el hirtelen Lanká utcáit. Kumbha és Nikumbha, Kumbhakarna két rettentő fia vezette a seregeket. Rávetették magukat a majmokra, és kardjaikkal, dárdáikkal, lándzsáikkal, buzogányaikkal és süvöltő nyílvesszőikkel kaszabolták őket.

Tépett virágfüzérék, törött hordókból kifolyt bor és égő füstölők illata terjengett a levegőben, amint a harci vágytól lángoló katonák őrzöngve pusztították egymást. A majmok felkapták a ráksaszákat, és más ráksaszákat ütöttek le velük, míg a démonok öt-hat majmot szűrtak keresztül egyszerre félelmetes lándzsájukkal. A feldühödött majmok leharapták a fülüket, betörték a koponyájukat, pusztán kézzel összemorzsolták és agyontaposták őket, mire a ráksaszák hatalmas görbe kardjukkal vágták le a majmok fejét, kezét és lábát.

— Megállj!

— Fuss, ha kedves az életed!

— Most véged! — hallatszott mindenhol.

A csata a városfalakon kívül folytatódott. A két sereg legkiválóbb harcosai csaptak össze egymással. Kampana Angadára támadt, de hamarosan búcsút mondhatott az életének, amikor Angada egy hatalmas hegycsúccsal agyonütötte. Két másik hős vánara, Mainda és Dvividá segítségével Angada Szonitaksát, Jupaksát és Pradzsangát, a három legnagyobb ráksaszát is legyőzte.

Amikor Kumbha látta, hogy társai elesnek, éktelen haragra gerjedt. A

legyőzhetetlennek látszó, rettentő ráksasza felkapott egy hatalmas íjat, amilyen csak Indrának van, s ezrével lőtte belőle halálos nyílveesszőit. Körülötte jajgatva hullottak a majmok. Mainda és Dvidida a félelmetes ráksasza ellen fordult, s mint két hatalmas hegy a harmadik felé, úgy száguldottak, hogy megvívjanak Kumbhával.

Amint a közelébe értek, Kumbha íjába illesztett egy nyilat, s Dvidida mellébe lőtte. Dvidida a földre rogyott, s levegőért kapkodva küzdött az életéért. Mainda felkapott egy roppant kősziklát, s teljes erejéből Kumbhához akarta vágni, de a ráksasza még reptében eltalálta s darabokra aprította öt nyílveesszőjével. Újabb nyilat lőtt ki, s ezúttal Maindát találta mellbe, aki ájultan összerogyott.

Angada látta, hogy két nagybátyját Kumbha földre terítette, s nyomban ellene indult. Kumbha számbögéshez hasonló, rettenetes nevetésétől visszhangzott az egész csatatér. Két szeme vörösen lángolt, akár a tűz, és úgy állt szekerén, mint maga a halál. Nyílzáporral fogadta a felé száguldó Angadát, s a nyilak Angada testébe fúródtak. A majmok hercege azonban nem tántorodott meg: kősziklák és fatörzsek záporát zúdította a démonra. Kumbha nevetve törte mindet darabokra a nyilaival. Aztán kilőtt egy nyilat, ami homlokán találta el Angadát, vérbe borítva egész arcát. Egyik kezével a sebét fogva Angada felkapott egy fát, megpörgette maga körül, és a démonra hajította. A hatalmas szálfá szélsebesen süvített Kumbha felé, aki féltérdre ereszkedve hét acélnyíllal válaszolt, szilánkokra hasítva a fát. Egy pillanat sem telt bele, hét nyílveessző repült Angada mellkasába is, és Angada a földre zuhant.

Ráma látta, hogy Kumbha felülkerekedett Angadán, s tüstént parancsot adott Dzsámbavánnak és a legerősebb majomvezérek közül néhánynak, hogy siessenek a segítségére. Azonnal ott termettek, s fákat meg sziklatömböket hajítottak rettentő erővel Kumbhakarna üvöltő fiára. Kumbha megperdült a tengelye körül, és már süvítettek is félelmetes nyilai a majmok felé, eltalálva mindannyiukat. Senki sem tudott a közelébe férkőzni — mintha a napot, a lángoló tűzgolyóbist próbálták volna megközelíteni.

Ekkor Szugriva lépett elő. Egymás után hajította a rettentő kősziklákat a démon szekereire, s egyre közelebbről és közelebbről támadta. Kumbha minden sziklát pozdorjává zúzott nyilaival. Kápráztató gyorsasággal lőtte ki őket, s közben Szugrívát is tűz alatt tartotta. A majmok királyának testébe szinte már nem is lehetett volna több nyílvesszőt lőni, de ő csak harcolt tovább rendületlenül. Egy hirtelen mozdulattal a démon szekereire ugrott, s a nyílzápor ellenére kitepte Kumbha íját a kezéből, kettétörte és elhajította. Aztán a földre ugrott, s így szólt a ráksaszához:

— Ó, Kumbha! Épp oly vitéz vagy, mint Indra, Kuvéra vagy a nagy Bali. Még nagybátyád, Rávana vagy unokafivéred, Indradzsit mögött sem maradsz el. Sok-sok majmot megöltél, hős démon, s a dicsőségedre válik. Most azonban vége a hőstetteknek! Állj ki ellenem, ha mersz! Egykettőre a halálba küldelek!

Kumbhának hízelegtek Szugriva szavai. Olaj volt ez harci kedvének tüzére, s lángjai magasra csaptak. Szó nélkül leugrott szekeréről, és már száguldott is Szugriva felé, aki kezét kitérve várta. A két harcos összecsapott. Rázkódott a föld súlyos lépteik alatt, ahogy megragadták egymást és birokra keltek. Szugriva felkapta Kumbhát, magasra emelte a feje fölött, s hatalmas lendülettel a tengerbe hajította. A ráksasza teste nagyot csobbant a hullámok között, majd eltűnt a mélyben.

Kisvártatva azonban mint a szökőár, kiemelkedett a vízből, Szugrívára rontott, és puszta ököllel mellbe vágta. Mennykőcsapáshoz hasonló hang remegtette meg a csatamezőt, és tüzes szikrák ragyogtak fel ott, ahol Szugrívát eltalálta az ütés. A majomkirály meglendítette kezét, s gyémántkemény ökle olyan erővel vágott Kumbha mellkasába, mint amikor két bolygó összeütközik. Kumbha szíve megrepedt, s a démon úgy omlott össze, mintha a Mars hullott volna alá az égből.

Fivére halála felbőszítette Nikumbhát. Megragadta acélszögekkel kiveret, arannyal és gyémántokkal kirakott hatalmas buzogányát, és Szugrívára meredt,

mintha fel akarná falni haragjában. Ékkövekkel díszített vas mellvért védte testét, karján arany ékszerek ragyogtak, fülében arany fülbevaló csillogott. Mennyei virágokból font füzérében villámló felhőnek tűnt. Buzogányát feje fölött lengetve állt a csatamezőn, s félelmetes fegyvere szikrázva, lángot lövellve már-már azzal fenyegetett, hogy magával ragadja s megpörgeti az egész világot. A majmok rémülten hőköltek hátra — még a látványát sem tudták elviselni a rettenetes démonnak.

Hanumán ekkor a ráksasza elé ugrott, s megállt szemben vele. Megmutatta neki hatalmas, izmos mellét, mire Nikumbha teljes erőből lesújtott rá a buzogányával. A buzogány száz apró darabra tört, s darabjai szikrázó csillagokként hullottak a földre. Hanumán meg sem rezdült az ütéstől. Öklével mellbe vágta Nikumbhát. A ráksasza páncélja összetört, s melléből hatalmas sugárban tört elő a vér. Megtántorodott, de a következő pillanatban újra erőre kapott. Megragadta Hanumánt, felemelte, és a ráksaszák győzelmi kiáltásai közepette futni kezdett vele Lanká felé.

Hanumán azonban nem hagyta magát. Ököllel fejbe vágta Kumbhát, s kiszabadult a szorításából. Elégrott, leütötte, majd rávetette magát, s kezét-lábát leszorítva megragadt a nyakát. Roppant erővel aztán letépte a démon fejét, s a tengerbe hajította.

A ráksaszák Hanumán bámulatos hőstette láttán futottak, ahogy a lábuk bírta. Volt, aki a városba szaladt, volt, aki a tengerbe ugrott, mások meg a levegőn át menekültek. Hanumán győzedelmesen felkiáltott, s a majmok boldogan vették körül hősüket.

Tizenegyedik fejezet

Laksmana és Indradzsit viadala

Rávana döbbsen ült. Kétszer ünnepelte már meg győzelmét a majomsereg fölött, s kétszer kellett mégis elismernie, hogy vesztett. Töprengve járt-kelt palotájában. A majmok hadseregét Indradzsit megbabonázta és szinte lesöpörte a föld színéről, ám egyszer csak visszatért beléjük az élet, s újult erővel vágtak vissza. Kumbhakarna két hős fia is elesett... Nem áll jól a szénája a ráksaszák hadának, annyi bizonyos. Rávana Indradzsitra nézett. Ez alkalommal nem hibázhat.

— Vitéz herceg! — szólt fiához, aki éppoly hatalmas és félelmetes volt, mint apja. — Kétszer is legyőzted az ellenséget, de valami csoda folytán mind a kétszer megmenekültek a halál torkából. Úgy éljek, többé nem fog melléjük szegődni a szerencse! Te könnyűszerrel legyőzöd még Indrát is; mit neked két egyszerű földi halandó? Fogj fegyvert megint! Bárhogyan is, de végezz velük!

Így történt, hogy Indradzsit a megmaradt ráksasza sereggel újra csatába indult. Amikor hadával a csataterre ért, áldozatot mutatott be a tűznek, s aztán mellét büszkén kidüllesztve így kiáltott:

— Ezennel ütött az utolsó órája a két halandónak! Fényes győzelmet aratok felettük, s dicsőséget hozok végre aggódó apámra! Ma éjjel végre nyugodtan hajthatja álmra a fejét, s mennyei boldogság árasztja majd el.

A ráksasza herceg bűvös hatalmával sűrű sötétséget teremtett. Magasra emelkedett az égen, és sebesen röpült a vánarék serege felé. Föléjük érve aztán acélnyilak ezreivel támadt újra rájuk, s a majmok között kitört a riadalom. Indradzsit Rámát és Laksmanát vette célba. Az alattomos támadás felbőszítette a két herceget. Ráma haragja úgy lobbant fel, mint a lángoló tűz, amire tisztított vajat öntöttek. Pattanásig feszítette hatalmas íját, s egy arany nyílvesszőt illesztett húrjára. A sabda-asztra hatalmát kérte a nyílra, ami így a láthatatlan célpontot is képes volt eltalálni. Útjára engedte a nyilat, s az mélyen Indradzsit testébe fúródott, majd

vérétől csöpögve hullott le a földre.

A ráksasza a hercegek helyett most a majmokat támadta újra, s ezrével ölte őket.

Laksmana haragosan egy nyílveesszőt illesztett íjába, s így szólt Rámához:

— Bevetem a brahmásztra fegyvert, ami egy pillanat alatt végez az összes ráksaszával! Nem kell tovább túrnunk az arcátlanságukat!

Ráma azonban megfogta a karját.

— Nem szabad ártatlan lényeket elpusztítanunk! — mondta. — A Lankában élő ráksaszák már eleget szenvedtek, amikor megtámadtuk a várost. Végezzünk csupán a harcosokkal. Megölöm Indradzsitot, ha még egy pillanatig a csatatéren marad! Elérkezett számára a vég! Még ha a világ legtávolabbi csücskébe menekül előlem, akkor sem kerülheti el nyilamat! — Azzal magasba emelte íját, s fölnézett az égre.

Indradzsit megérezte, mire készül Ráma, s azon nyomban elmenekült. Lanká védőfalai között aztán töprengeni kezdett, milyen fondorlattal ölhetné meg Rámát és Laksmanát. Varázserejével megalkotta Szítá megszólalásig hú mását, s a szekereére ültette. A csatatérre hajtott, ezúttal úgy, hogy mindenki láthatta.

Először Hanumán vette észre Indradzsit tigrisektől vont harci szekerét, s egy hatalmas hegycsúccsal már indult is felé. Amikor azonban felnézett, látta, hogy a démon kezében egy hölgy vergődik. Gyönyörű volt, mégis összetörtnek s bánatosnak látszott. Egyetlen szál ruhát viselt, ékszerek nélkül, testét por és sár borította. Hanumán hirtelen felismerte benne Szítát.

Amint a majmok a magasba meredtek, Indradzsit kirántotta kardját, s a hajánál fogva megragadta Szítát. Ütni kezdte, és Szítá felsikoltott:

— Ráma! Ó, Ráma!

Hanumán szívét keserves kín akarta nyomban kettéhasítani. Forró könnyek hullottak szeméből, s Indradzsitra kiáltott:

— Nyomorult démon! Gyalázatos teteddel kimondtad magad fölött a halálos ítéletet! Ősöd bráhma risi volt, te mégis ostoba vagy, alattomos és bűnös. Hogy

mersz megölni egy gyöngé nőt, akit elszakítottak férjétől, szeretteitől, s most kétségbeesetten segítségért rimáncodol? Eljött érted a halál, ó, Indradzsit!

Hamarosan sötét, elátkozott birodalmába kerülsz, ahol a élőlények söpredéke él!

Indradzsit magabiztosan felnevetett. Megragadta íját, és heves nyílzáport küldött Hanumánra és a többi majomra. Aztán megint megfogta Szítát:

— Ő, akiért ilyen messzire eljöttetek, hogy harcoljatok, most meghal! Rámát és Laksmanát is megölöm, és utána te kerülsz sorra, majom! S hogy bűnös-e vagy nem, amit teszek? Nem törődöm velem! Az ember bármit megtehet, ami az ellenségének fájdalmat okoz!

Indradzsit felemelte kardját, s kettéhasította Szítá mását. Borzalmas, vérfagyasztó nevetéssel aztán így szólt a majmokhoz:

— Íme hát Szítá: megöltem! Hiába fáradoztatok a megmentésén! Ha akartok, csak harcoljatok tovább, de ugyanez a vég vár mindnyájatokra!

Azzal felemelkedett, s arany szekeren sebesen eltűnt az égen. Hanumán haragja és bánata nem ismert határokat. Rettentő indulattal vetette magát a ráksaszákra, s rettentő üvöltéssel pusztította őket, mint a világok végét jelentő tűz. Aztán hatalmas sziklát ragadott, és Indradzsit szekere után hajította, de a démon magasabbra szökött. A szikla visszaesett, és száz meg száz ráksaszát maga alá temetve mély szakadékot vágott a földbe.

Hanumán kétségbeesett. A majmokra nézett, és kiabálni kezdett:

— Hagyjátok abba a harcot! Az, akiért csatába szálltunk, holtan hever.

Vonuljunk vissza, s kérdezzük meg Rámát, mit tegyünk!

A majmok visszavonultak. Indradzsit is megfordította seregeit, s a Nikumbhila nevű barlanghoz ment, melynek mélyén hozzálátott egy áldozathoz, ami győzelemhez segíti majd. A rettentő Kálí istennőt, az anyagi energia megtestesülését kezdte imádni, s vért ajánlott az áldozati tűz lobogó lángjai közé. Tudta, hogy hamarosan sor kerül a végső csatára. Brahmától annak idején azt az áldást kapta, hogy ha

egyszer elvégzi ezt a szertartást a Nikumbhila mélyén, sebezhetetlen marad egészen addig, míg ellenfelét le nem győzi. Eljött az idő, hogy kihasználja az áldást.

Indradzsit ráksasza harcosai gyűrűjében a tűz mellett ült, s egymás után mondta ki a hatalmas erejű mantrákat.

Hanumán közben Rámához sietett, s könnyek között, elcsukló hangon elmesélte neki, mi történt. Ráma úgy zuhant a földre, mint a gyökerénél kivágott fa. A majmok szaladtak, s hús, illatos vizet permeteztek arcára. Laksmana, akinek szíve ugyanúgy majd meg szakadt bánatában, fivére mellé térdelt, s felemelte.

— Mi haszna a becsületnek, az erénynek? Ó, Ráma! Hogyan érhet ekkora sorscsapás egy olyan nemes lelket, mint te? Ha az erény jót teremne, sosem lett volna részünk ilyen szenvedésben. Ha a jó tett gyümölcse jó lenne, a rossz pedig rossz, Rávana már rég a poklok legsötétebb mélyén gyötrődne, te pedig boldogan élhetnél hitveseddel! Ki tudja megállítani a mindenható Gondviselést? Úgy cselekszik, ahogy épp kedve tartja! Minden tettünk gyarló, s eredményét sosem tudhatjuk.

Laksmana fájdalmasan felkiáltott. Ahogy a bűnös Indradzsitra gondolt, szeme szikrákat szórt rettentő dühében. Biztatta Rámát, hogy álljon fel, s bosszulja meg Szítát. Ketten földig rombolják majd Lankát, s minden lakóját a halálba küldik!

Vibhísana, aki ekkor ért oda, döbbenten látta, hogy Ráma a földön fekszik, feje Laksmana ölében. Körülöttük a majmok keservesen sírtak, s bánatukban a földre vetették magukat. Vibhísánán erőtt vett az elkeseredés, hogy Rámát ilyen állapotban látja. Laksmana mellé térdelt, s megkérdezte, mi történt. A herceg elmondta neki, hogy Szítát Indradzsit megölte.

Vibhísana elgondolkodott, majd lassan ingatni kezdte a fejét.

— Ez a történet éppúgy elképzelhetetlen, mintha csak azt hallottam volna, hogy kiszáradt az óceán — mondta. — Lehetetlen, hogy Rávana hagyta volna megölni Szítát. Annyira vágyik rá, hogy még amikor figyelmeztettem, milyen szörnyű következményei lesznek tettének, akkor sem adta vissza neked. Ó, Ráma, a

sötétlelkű Indradzsit becsapott! Csupán szemfényvesztés volt, amikor megölte Szítát. Ebben egy pillanatig sem kételkedem.

Ráma felnyitotta a szemét, s Vibhísánára nézett.

— Indradzsit azért folyamodott varázslathoz — folytatta a ráksasza —, hogy téged meggyöngítsen és időt nyerjen. Most biztosan a Nikumbhila szentélyben végez áldozatot. Ha be tudja fejezni a szertartást, többé nem lehet majd legyőzni. Nincs vesztegetni való időnk! A majmok azonnal menjenek oda, és állítsák meg! Azt ajánlom, Laksmana induljon, te pedig maradj a csatatéren.

Elkeseredésében Ráma nem is értette, mint mond Vibhísana. Megkérte, mondjon el mindent még egyszer, s Vibhísana elismételte szavait.

— Állj föl, s ne csüggedj tovább! — mondta aztán. — Kiszabadítjuk Szítát! Állj a sereg élére, és Laksmanával küldd őket Indradzsit ellen. Laksmana halálos nyilaival majd a másvilágra küldi a bűnös démont.

Vibhísana elmesélte, milyen áldást kapott Indradzsit Brahmától. Ha valaki megzavarja az áldozat közben, akkor nem lesz legyőzhetetlen; meg lehet ölni. Ezért volt szüksége a szemfényvesztésre Szítával. Arra gondolhatott, Szítá halálhíre annyira felzaklatja majd Rámát és olyan zűrzavart okoz a hadseregében, hogy elég ideje lesz elvégezni az áldozatot.

— Menj, vitéz Laksmana! — mondta Vibhísana. — Ha Indradzsit elesik, Rávanának és seregének is hamarosan vége!

— Igazat szóltál, dicső ráksasza! — mondta Ráma felemelkedve. — Indradzsit félelmetes varázserővel bír, és vitézsége is páratlan. Még a félistenek sem látják, amikor szekerét hajtja az égen. Azonnal végeznünk kell vele!

Ráma kiadta a parancsot Laksmanának, hogy tüstént induljon a Nikumbhila barlangba. Vibhísana mutatja majd neki az utat, s a legerősebb majmok követik, Szugriva és Hanumán vezetésével.

Laksmana újra harci lázban égett. Lehajolt, megérintette Ráma lábát, s íját és

kardját megragadva már készen is állt, hogy újabb csatába induljon.

— Villámhoz hasonló sebes nyilaim ma mind Indradzsit testébe fúródnak, s felszabdalják! A bűnös ráksasza a halál fia!

Ráma áldó imákat mondott a hadseregére, s a majmok diadalittasan felkiáltottak. Nyomában a végeláthatatlan sereggel Laksmana a Nikumbhila felé vette útját. Jó néhány mérföldet megtettek már, amikor Vibhísana a távolba mutatott: a ráksaszák serege feketéllett a messzeségben, mint egy földre szállt, hatalmas fekete felhő. Indradzsit körbevette a szentélyt.

A majmok és a medvék fákat téptek ki tövestől és sziklatömböket ragadtak, s egyenesen a ráksasza hadseregére támadtak. A démonok fegyvereikkel válaszoltak, s a számtalan lövedék elsötétítette az eget. A majmok egyre beljebb hatoltak a ráksaszák sorai között, s a ráksaszák, akiket váratlanul ért a támadás, félelmükben futottak, mint a nyúl. Indradzsit után kiabáltak, hogy segítsen, és a barlang mélyén Indradzsit bosszúsan jött rá, hogy megzavarták az áldozatát. Ki merészelte?! Felugrott a tűz mellől, és kifutott a szentélyből. Amikor látta, hogy a csata teljes hévvel folyik körülötte, szekereére pattant, és ráksasza katonáival a majmok ellen indult.

Hanumán az első sorban harcolt, s rettentő öldöklést vitt véghez a ráksaszák között. Egy roppant fával egymás után sújtott le rájuk, és megszámlálhatatlan katonájukat küldte a halálba. A ráksaszák bekerítették, s nyilak, kardok, dárdák és lándzsák záporát zúdították rá. Hanumán nevetve lesöpörte magáról mindet, és hatalmas fákkal meg szikladarabokkal tovább aprította az ellenséget. Indradzsit felfigyelt rá, és megparancsolta a kocsihajtójának, hogy vágtsa oda.

Amikor Hanumán meglátta Indradzsitot, odakiáltott neki:

— Állj elém, és mutasd meg karjaid erejét, bűnös ráksasza! Ma nem térsz haza élve, az egyszer biztos!

Indradzsit felkapta íját, hogy Hanumánra lője nyilait. Vibhísana azonban

mindent látott, s odakiáltott Laksmanának, hogy tüstént támadjon Indradzsitra.

Laksmana megpengette íján a hűrt. A félelmetes hangra Indradzsit megfordult, s Laksmanát látta maga előtt.

— Harcba hívlak, ráksasza! — kiáltotta a herceg. — Állj ki ellenem, s harcolj becsülettel, ha mersz! Eljött érted a halál, gyalázatos!

Indradzsit azonban meglátta mellette Vibhisanát, s mennydörögve így szólt hozzá:

— Nemzetségünk szégyene! Hogy harcolhatsz ellenem, amikor a fiadnak kellene hogy tekints? Te beszélsz erényről és becsületről? Megtagadtad népedet, és az ellenség oldalára álltál! Ó, te alávaló! Elárultad, hogyan győzhet le, s ezzel rettentő veszedelembe sodortad saját bátyádat! Most már bizonyos, hogy nem tudod, mi jó, s mi rossz!

— Noha ráksaszaként jöttem a világra — felelte Vibhísana —, természetem messze elüt az övéktől. Sohasem leltem örömet a bűnös tettekben. Az embernek éppúgy meg kell tagadnia a becstelen rokont — idézte a Védák szavait —, mint ahogyan az égő házból kell sietve menekülnie. Nincs nagyobb bűn, mint elrabolni más feleségét. Rávana nagy bölcseket ölt meg és a félistenekkel háborúzott, s végül elvesztette a józan eszét, és nem tudja már, mi az övé, mi nem. Most Ráma hitvesét rabolta el, és ezzel bűneinek pohara csordultig telt. Minden rokonával együtt hamarosan a halál birodalmába távozik! De először te fogsz meghalni: Laksmana ma végez veled!

Indradzsit gorombán visszavágott nagybátyjának, s aztán roppant íját felemelve a Hanumán hátán ülő Laksmanát vette célba gúnyos szavaival.

— Hogyan állsz majd ellen villámcsapás erejével süvöltő nyilaimnak? Nem látod, hogy elindultál a Jamarádzsa birodalmába vezető úton? Oda foglak küldeni hamarosan, ezekkel a majmokkal együtt!

— Csak a szavakkal bánsz vitézül, ó, ráksasza! — mennydörögte vissza Laksmana, akit feldühített Indradzsit hengegése. — Aki igazán vitéz, az a csatában

mutatja meg erejét, s nem a melldöngetésben! És nincs szüksége arra, hogy láthatatlanul harcoljon. Gyáva tolvaj vagy, semmi több. Ha van benned vitézség, ma megmutathatod. Itt állok előtted — nyilaid elérnek idáig!

Indradzsit egy pillanat alatt kígyóként sziszegő nyilak tucatjait lőtte Laksmanára. Páncélján áthatolva megsebeztek a mellkasát, s a herceget elborította a vér. Úgy állt ott ragyogva, mint a füst nélküli tűz, de aztán nyomban öt acélhegyű, arany borítású, sastollal ékes nyilat húzott ki tegezéből. Íjába illesztette, s elengette a füléig feszített húrt. A nyilak a ráksasza mellébe fúródtak, s ott ragyogtak tovább, mint a nap sugarai. Indradzsit három nyílvesszővel válaszolt: süvítve, lángnyelveket vetve szelték a levegőt.

Ádáz, dühödt harc tört ki közöttük, ahogy mindketten mihamarabb végezni akartak a másikkal. Rendíthetetlenül küzdöttek, mint két oroszlán, és fegyvereik szünet nélkül támadták az ellenfelet. Laksmana Hanumán hátán harcolt, s páratlan vitézségét most is bizonyította. Nyílvesszői minden oldalról záporoztak Indradzsitra, s úgy érték őt, mint a mennykőcsapás. A ráksasza Laksmana heves ostromától szédülten hanyatlott hátra szekerén. Amikor egy pillanat múlva magához tért, Laksmanára kiáltott, hogy elrettentse a harctól:

— Hát nem emlékszel, hogyan győztek le már kétszer is fegyvereim?! Hogy lehetsz ily ostoba, hogy újra elém mersz állni? — Azzal egy-egy tucat félelmetes nyíllal eltalálta Laksmanát, Hanumánt és Vibhisanát is.

Laksmana csak nevetett.

— Mit nekem a te nyílvessződ, ráksasza?! Úgy hullik rám mind, mint a virágszirom, s egyre nagyobb kedvet kapok tőlük a harcra! — kiáltotta, és szélesebb nyilai nyomán Indradzsit nehéz, arany mellvértje darabokban hullott a porba, mint megannyi hullócsillag. Elborította a vér, s vörösen ragyogott, akár a felkelő nap. Ezer nyílvesszővel válaszolt, s a következő pillanatban Laksmana páncélja is a földre hullott.

Hosszú órákig tartott a küzdelem. Mindkettőjük testéből nyílvesszők százai álltak ki, de egyikük sem hátrált meg, egyikük ereje sem lankadt. Nyílaik zápora úgy hullott a másokra, mint az őszi eső. Mindketten ismerték az égi fegyverek titkait, s egymás után vetették be őket, ám ellenségük egymás után verte vissza valamennyit. Nyílvesszők sűrű szövevénye hálózta be az eget, s ugyanennyi nyílvessző hasította ketté mindegyiket szikrázva és lángolva. Hatalmas tüzes golyók emelkedtek a magasba, hogy lecsapjanak az ellenségre, s rettentő vízözön mosta el őket. A mindent elsöprő szélvihart teremtő fegyvert olyanok verték vissza, melyek roppant hegyeket állítottak a szélvihar útjába.

A földet már vastagon borították a nyílvesszők, mintha szent kusafűvel terítették volna le. Laksmana és Indradzsit a testükből kiálló számtalan nyíllal, minden sebből vérezve két erdővel benőtt hegynek látszottak, melyeknek mélyéről ragyogó vörös oxid tör elő.

Vihbisana eközben a majmokat buzdította. Csupán azokkal kellett már csak megküzdeniük, akik most Indradzsitot segítették: rajtuk kívül egy teremtett ráksasza harcos sem volt már életben. Vibhísana egyenként felsorolta a hatalmas ráksasza vezéreket, akiket megöltek a csatában, s a majmokban egyre hevesebben lobogott a vágy, hogy végre lecsaphassanak az ellenségre. Roppant farkukkal a földet korbácsolták, s félelmetes fogukat megmutatva vicsorogtak a ráksaszákra. Vibhísana ekkor megragadta íját, s halálos nyilainak záporát zúdította az Indradzsitot védő démonokra. A majmok oroszlánként üvöltve, őrzöngve vetették magukat rájuk, s szörnyű csata vette kezdetét.

Laksmana leugrott Hanumán hátáról, s Hanumán a ráksaszákra rontott, egy óriási fával kaszabolva le mindenkit, aki az útjába került. Dzsámbaván is megjelent ádáz medvéi élén, s a csatatér szörnyű öldöklés színtere lett: majmok, medvék és ráksaszák vívták harcukat egymással életre-halálra.

Laksmana a földön állt Indradzsit előtt. A ráksasza a szekeren maradt, s íja egy

pillanatra sem pihent meg. Laksmana forrongó dühében négy nyílvesszőt illesztett ijába, és a démon szekerét húzó négy tigrisfejű paripába engedte. A lovak elestek, s Indradzsit szekere nem mozdult többé. Laksmana ekkor a kocsihajtót vette célba egy félhold alakú nyíllal, s egy rettentő erejű lövéssel lenyakazta. Négy erős majom a szekérhez ugrott, s a négy lóból egy pillanat múlva élettelen hústömeg maradt csupán.

Indradzsit a földre ugrott, s a ráksaszák között hátrálni kezdett. Megparancsolta harcosainak, hogy fedezzék: tartsák távol a majmokat és szünet nélkül támadják Laksmanát. Ezalatt ő sebesen a levegőbe emelkedett, s Lankába sietett egy új harci szekérért. Hamarosan meg is jelent egy fegyerekkel teli, arany szekéren, s újult erővel támadt Laksmanára és Vibhisanára, miközben a majmokra is nyilak százait, ezreit lőtte. Olyan gyorsasággal vette elő tegezéből, illesztette ijába és engedte útjára őket, hogy senki emberfia nem láthatta mozdulatait. Csupán a hegyes nyilak végeláthatatlan, mindent elárasztó özönét lehetett látni.

Indradzsit több száz, több ezer majmot ölt meg, akik mind Laksmana nevét kiáltozva estek össze. Laksmana éktelen haragjában öt nyílvesszővel szétzúzta Indradzsit rettentő iját. A félistenek és a bölcsek a felhők mögül hangosan ünnepelték Laksmanát. A herceg ekkor még egy tucat nyilat lőtt Indradzsitra, s a nyilak a démon testén keresztülhatolva úgy fúródtak a földbe, mint megannyi vörös mérges kígyó.

Indradzsit vért hányva másik ijat ragadott kezébe, és máris száz nyíl repült Laksmana felé lángolva, piros szikrákat vetve. Laksmana kivédhetetlen nyilai azonban mindet elhárították. Indradzsit megállás nélkül lőtte a nyilakat, de egyik sem érte el ellenségét. Laksmana egy félhold alakú nyíllal ekkor levágta a szekérhajtó fejét, ám Indradzsit lovai így is tovább vágattak, fel az égbe, hatalmas köröket írva

le a csatatér fölött.

Laksmana sohasem látott vitézsége döbbenettel töltött el minden harcost. Nyílvesszőinek özönével árasztotta el Indradzsit szekkerét, s közben a ráksasza herceget védő démonokat is lelőtte egy-egy nyíllal. Indradzsit leszállt a földre, s három nyila Laksmana homlokába fúródott. Mint egy három csúcsú hegy, úgy állt előtte Laksmana, s azon nyomban öt nyílvesszőt lőtt Indradzsit fejébe. Számtalan sebből véreztek mind a ketten, s piros virágokkal teli kimsuka-fának látszottak.

Laksmana ezután négy halálos nyíllal megölte Indradzsit négy lovát. A ráksasza leugrott, s egy súlyos aranylándzsát hajított Vibhísana felé, ám Laksman öt nyílvesszője még röptében darabokra törte a félelmetes fegyvert. Vibhísana felkapta íját, és a mennykő erejével nyilak tucatjait lőtte Indradzsit mellébe.

Indradzsit dühösen ordított, s tegezéből kihúzta azt a nyilat, amit Jamarádzsától kapott. Amikor Laksmana meglátta, hogy Indradzsit Jamarádzsa mennyei fegyverét akarja bevetni, megidézte azt a fegyvert, melyet Kuvérától kapott egyszer álmában. A két rettentő harcos íjába illesztette az égi fegyvereket, s a két húr felsikoltott, mintha darvak rikoltanának. Szörnyű erővel csapott össze a két fegyver a levegőben, s fellobbanó fényük beragyogta az eget. Tűz lángolt fel a magasban, sűrű füst gomolygott mindenhol, s a két mennyei fegyver ezer darabban hullott a földre.

Laksmana ekkor megidézte a varunásztrát, a vizek istenének fegyverét, de Indradzsit egy nyíllal, melyet az Úr Siva isteni erejével itatott át, nyomban megsemmisítette. Indradzsit bevetette az agnéjásztrát, mire Laksmana a szúrjásztrával, a napisten rettentő erejével bíró fegyverrel azonnal kivédte. Indradzsit félelmetes arany nyílvesszőt illesztett íjába, s aztán szent mantrák segítségével dárdák, buzogányok, kardok, bárdok és lándzsák százait lőtte ki Laksmanára. Laksmana a szélisten rettentő fegyverével válaszolt, s megsemmisítette

valamennyit.

Egyre ádázabban, egyre hevesebben dúlt közöttük a harc. Szünet nélkül támadták ellenségüket a legkülönbözőbb fegyverekkel, s az eget nyilak özöne takarta el. Egyikük sem lankadt, s mindketten tajtékzó dühvel küzdöttek. Körülöttük majmok és ráksaszák csaptak össze halálos, véres harcban. A magasból Indra, a félistenek és a risik figyelték a csatát. Az Úr Visnuhoz imádkoztak, s ezerszer is megáldották Laksmanát és a vánarákat, hogy győzzék le a démonokat.

Laksmana ekkor kedvező jelekre lett figyelmes. A győzelmét adták hírül, s ebből megértette: elérkezett az idő, hogy végezzen Indradzsittal. Egy pillanatnyi tünődés után megidézte az isteni nyílveszőt, amit Rámától kapott, s ami hajdanán Indráé volt. A szépséges, fényesen ragyogó nyíl felfoghatatlan erővel bírt. Arany berakások és drágakövek ékesítették, röptét sok-sok pávatoll segítette. Arany gyűrűk fogták körül, széles, lapos acélhegye csillogott a napfényben, élei mentén gyémántok sorakoztak. Laksmana ijába illesztette, majd megfeszítette a húrt, s mantráival az isteni aindrásztra fegyvert hívta, melynek ura a félistenek királya volt. "Ha Ráma mindig az igazság és az erény útját járja, s ha erejének nincs párja sehol a három világban, vessen véget ez a nyíl Indradzsit életének!" — imádkozott magában.

A hős Laksmana összpontosította minden figyelmét, s elengedte a húrt. A nyíl vakító sebességgel, süvöltve repült Indradzsit felé, s még mielőtt a ráksasza megmozdulhatott volna, lemetszette a fejét. A hatalmas fej ékköves sisakban, szikrázó fülbevalókkal a fülében, vérben úszva gurult a földön, s ragyogott, mint az arany. Rávana fia elesett, s íja kicsúszott kezéből.

A majmok és a medvék — Vibhísánával együtt — diadalittasan ujjongani kezdtek, s az égből felhangzott a félistenek, a gandharvák és a szent risik győzelmi kiáltása.

A ráksaszák félelemmel a szívükben eldobták fegyvereiket, s menekülni kezdtek. Nem volt már miért harcolniuk: vezérük holtan feküdt a csatamezőn. Futottak vissza Lanká városába, de voltak olyanok is, akik ijedtükben egy barlang mélyén

kerestek menedéket vagy a tengerbe vetették magukat. Úgy tűntek el egytől egyig, mint a nap sugarai napnyugta után, a ráksaszák hercege pedig kialudt tűzként hevert tovább a porban.

A mennyekben megszólaltak az üstdobok, felhangzott a gandharvák éneke. Kiderült az ég, s a tenger hullámai lecsöndesedtek. Amint a csatatér fölötti porfelhő eloszlott, arany virágeső hullott a magasból. Sziddhák, csaranák, gandharvák szálltak alá, s megdöbbenve nézték a ráksaszák halott hercegét. A majmok boldogságukban hatalmasakat ugrottak a levegőbe, s hangos kiáltásokkal ünnepelték Laksmana dicsőségét.

Hanumán, Dzsámbaván és Vibhísana kíséretében Laksmana visszatért Rámához. Tisztelettel körüljárta, majd ijával a kezében megállt mellette, ahogyan Indra áll mindig az Úr Visnu mellett. Ráma mosolygott: megértette, hogy Laksmana véghezvitte a roppant feladatot. Vibhísana elmesélte neki, hogyan ölte meg Indradzsitot, s Ráma szeretettel nézett öccsére.

— Dicső tettet hajtottál végre, Laksmana! — mondta. — Győzelmünkhöz most már semmi kétség sem fér. Levágtad Rávana jobb kezét, aki egyetlen reménysége maradt a csatában. Most, hogy a kegyetlen és sötét lelkű Indradzsit halott, a bűnös Rávanának kell harcba szállnia, s végre egész seregével együtt a halál birodalmába küldhetem!

Ráma hálásan mondott köszönetet minden harcosnak, akik Laksmanát segítették a küzdelemben. Három nap, három éjjel tartott a harc, s mindannyian súlyos sebekkel tértek vissza. Laksmanát is tetőtől talpig nyílvessző vágta sebek borították. Egész teste vérben fürdött, s fájdalmában zihálva szedte a levegőt. Ráma Szusénáért küldött, a gyógyításhoz jól értő majomért, s meghagyta neki, hogy a mennyei varázsfüvekkel gyógyítsa meg Laksmanát és a majomharcosokat. Hamarosan aztán mind pihenni tértek, s várták Rávana támadását.

Tizenkettedik fejezet

Rávana megmutatja erejét

A ráksaszák lélekszakadva futottak Rávanához a hírral.

— Ó, király! Hős fiad vitézebb ellenséggel került szembe, s utolérte a vég. A dicső Indradzsit nyilak ezreivel jutalmazta Laksmanát, ám aztán a halál birodalmába távozott.

Rávana néhány pillanatig mélységes döbbenettel nézett rájuk, majd ájultan roskadt a földre. Amikor feleszmélt, visszakapaszkodott trónjára, és fejét lehorgasztva fájdalmasan felkiáltott:

— Ó, fiam! Hová lettél? Legyőzted Indrát és elűzted a félisteneket; most mégis hogyan kerekedhetett föléd Laksmana? Amikor haragra gerjedtél, magát a Halált is megfélemlítetted, s nyilaid a Mandara-hegy csúcsait is lerombolták volna. Milyen hatalmas úr az idő! Ma téged is leigázott rettentő ereje, pedig a csatatéren álltál, talpig fegyverben!

Rávana vigasztalhatatlan volt, s egyre csak halott fiát siratta és magasztalta. Indradzsit immáron eljutott abba a világba, ahová csak hősök kerülhetnek. Most, hogy halott, a félistenek, a risik és a világ őrzői örömmel lélegezhetnek fel: nem kell már tőle rettegniük.

Rávana Mandódaríra gondolt.

— Anyád, az áldott királynő biztosan nem éli túl ezt a napot! Hamarosan hallani fogom, amint a ráksasza leányok zokogva a földre vetik magukat. Mily fonák sors vetett véget életednek az enyém előtt! Ó, drága fiam, Indradzsit! Hogyan hagyhattál itt engem, amíg Ráma és Laksmana életben vannak?

Elviselhetetlen bánat gyötörte, s trónjáról lecsúszva az arany padlóra roskadt. Hamarosan azonban heves harag váltotta fel keserűségét, és zihálva talpra ugrott. Szemöldökét dühösen összevonta, ordítani kezdett, és tátott szájából hatalmas lángok törtek elő. Úgy tűnt, ő a megtestesült Idő, aki elnyelni készül a világokat.

A démonnak egyedül a bosszú járt a fejében. Vörös szeme dühében most még vörösebben szikrázott, s könnyei olvadt fémhez hasonló cseppekben csordultak le arcán. Foga csikorgása úgy hangzott, mint amikor két hegy súrlódik egymáshoz. Felkapta óriási kardját, mely fényes volt, mint a ragyogó kék égbolt, és magasba emelte.

— Szigorú vezeklésemmel elégedetté tettem a világok önmagától született teremtményét — mennydörögte —, s ezért áldást kaptam tőle. Még ha a félistenek és a démonok összefognának, akkor sem ölhetnének meg a csatában! Mit árthatna nekem ez a két ember?! Hozzatok íjamat! Ide áthatolhatatlan mellvértémmel! Tüstént a harctérre vonulok, és hamarosan végzek Rámával és egész seregével!

Rávana úgy nézett körbe, mint aki az egész világot el akarja pusztítani. Pillantása tanácsadóira esett, akik rémülten, nyüszítve húzódtak a fal mellé.

— Szeretett fiam becsapta Rámát, amikor Szítá varázslatos mását megölte. De ebből a varázslatból most valóság lesz! — kiáltotta. — Megölöm Szítát, aki oly kedves Rámának!

Kegyetlen elhatározással az asókaliget felé vette útját. Amikor a ráksaszák látták, hogy kivont karddal, tajtékozva kiront a palotából, újra reménykedni kezdtek. A háborúnak hamarosan vége. Uruk a világ négy őrzőjét legyőzte; mi akadályt jelenthetne számára a majmok és medvék serege?

Rávana öles léptekkel közeledett szépséges ligetei felé, amikor hirtelen tanácsadói állták el az útját. Összetett kézzel rimánkodtak neki, hogy ne ölje meg Szítát. Már az, hogy elrabolta, elég vérontáshoz vezetett. Mi lesz, ha most meg is öli? Rávana azonban ügyet sem vetett rájuk. Elviharzott mellettük, s berontott az asókaligetbe.

Szítá egész testében remegni kezdett, ahogy a távolból megpillantotta a démont. Tajtékozó haragja és felemelt kardja láttán nyomban tudta, hogy végezni akar vele. Rámára gondolt: vajon megölték? Miért bátorodott így fel Rávana? Bárcsak elment volna Hanumánnal! Miért is maradt itt, hogy ez a kegyetlen ráksasza kínozhassa?

Az álnok Manthará az oka mindennek! Az a gyalázatos cseléd hamarosan örülhet: beteljesül a vágya. Ráma, ha még életben van is, nem fogja túlélni, ha szeretett hitvese halálhírét meghallja.

Amint Rávana Szítá közelébe ért, egyik tanácsadója, Szuparsva állt elé.

— Ráksaszák tízfejű ura! Hogyan fordulhatott meg a fejedben, hogy ilyen gonosz és értelmetlen tettet kövess el? Sosem származhat jó abból, ha megölsz egy asszonyt; mindenki elítélne érte. Ez a hölgy védelemre szorul. Töltsd ki mérgedet Rámán és Laksmanán, valódi ellenségeiden! Ha velük végzel, tiéd lesz a hercegnő.

Rávana fontolóra vette a tanácsot. Szuparsvának talán igaza van. Ostobaság lenne elveszteni a hercegnőt, miután annyit küzdött azért, hogy megtartsa. És meglehet, hogy legyőzi Rámát. Nincs szükség arra, hogy most megölje Szítát. Jobb, ha Rámával végez, akkor Szítá biztosan aláveti magát az akaratának.

Szinte alig látott a dühtől, s a kínzó fájdalom mellett a vágy is egyre hevesebben gyötörte, hogy Szítá az övé lehessen. Sarkon fordult, otthagya Szítát, és elindult a tanácsterem felé. Hadvezérei kíséretében aztán bevonult a hatalmas terembe, s drágakövekkel kirakott trónjára roskadt. Akár egy haragvó, fújtató oroszlán, úgy nézett alattvalóira, majd két kezét összetéve így szólt hozzájuk:

— Sorsom a kezetekben van. Itt az idő, hogy elpusztítsuk dölyfös ellenségünket. Holnap csatába megyek, s megölöm Rámát! Először ti támadtok majd magasba emelt fegyverrel, hogy meggyengítsétek seregét, aztán én is követlek benneteket.

A ráksaszák boldogan felüvöltöttek, s már futottak is ki a tanácsteremből. Ki-ki szekereére, lovára, elefántjára, öszvéreére vagy egyéb hátságára pattant, és a rettentő had elporzott a csatatér felé. Harci bárdjaikkal, vasbuzogányaikkal, lándzsáikkal és dárdáikkal aztán nyomban tűz alá vették a majmokat, akik válaszul kősziklával és hatalmas fákkal rontottak rájuk. A két sereg roppant erővel újra összecsapott.

Ráma elérkezettnek látta az időt, hogy páratlan vitézségét megmutassa. Haragos forgószél gyanánt tört utat az ellenség sorai között, s nyomában mindenhol

lekaszabolt démonok heverték. A ráksaszák szinte rá sem tudtak nézni félelmükben. Mozdulatait, amint kifogyhatatlan tegezéből kivette, íjába illesztette s kilőtte nyílveaszóit, lehetetlen volt követni. A gandharváktól kapott fegyver segítségével megsokszorozta magát, s a megzavarodott ráksaszák mindenhol őt látták.

Mindenhol íjának fényes, arany görbülete tűnt föl szemük előtt, akár egy forgó zsarátnok, ami minden oldalról körülveszi őket. Minden irányból záporoztak nyilai, darabokra szaggatva a ráksaszákat. Nem telt bele két óra sem, Ráma kétszázezer démont pusztított el, tizennyolcezer elefánttal és tizennégyezer paripával együtt.

A ráksaszák serege összeomlott, s az életben maradt katonák Rámától rettegve futottak vissza Lanká falai mögé. Szekereik, pajzsaik, mellvértjeik és fegyvereik összetörve heverték, s a csata hátborzongató színterét démonok és állatok holtteste borította.

A majmok ujjongva vették körül Rámát. A herceg már visszavonta mennyei fegyvereit, s most nyugodtan, ragyogó fényt árasztva állt közöttük. Szugriva, Hanumán és Vibhísana áhítattal nézték, mire Ráma így szólt:

— Egyedül a dicső Úr Siva és én tudunk így bánni a mennyei fegyverekkel.

Miközben a majmok összetett kézzel körüljárták, a mennyekből felhangzott a félistenek és risik himnusza, s az égiek virágésővel köszöntötték a hős herceget.

Rávana palotája egyik szobájában ült, és melléből mély sóhajok szakadtak fel. Mindenhonnan a ráksasza asszonyok jajongását hallotta, akik elesett férjüket, fiukat siratták. Most már végképp nem tudta, mit gondoljon. Hogyan történhetett ez meg? Miféle két halandót sodort útjába a sors Ráma és Laksmana személyében? Hős, rettenthetetlen harcosai szinte mind odavesztek a csatában. Még a félistenek sem morzsolhatták volna így fel a seregét. És mindezt egy majmokból és medvékből összetoborzott hadsereg tette, élükön két halandóval...

Az ajkába harapott, keze ökölbe szorult. Hörögve, vérben forgó szemmel meredt maga elé. Aztán mint a vesztesre álló játékos, aki végső elkeseredésében mindenét

kockára teszi, magához rendelte utolsó hadvezéreit.

— Támadni fogunk! — adta ki nekik a parancsot. — És ez alkalommal én vezetem az ütközetet.

A ráksaszák vonakodva fogadták a parancsot: rettentő félelem fogta el őket, ahogy Rámára gondoltak. Rávana látta, hogy reszketnek az ijedségtől, s felnevetett:

— A nap sugaraihoz fogható nyilaim végelethetetlen záporával Jamarádzsa birodalmába küldöm Rámát és Laksmanát! Megbosszulom rokonaim és alattvalóim vérét. Fegyvereim tomboló óceánjának hullámaival letörlöm a föld színéről a majmok csapatait! A harcmezőt nyílhegyre tűzött fejek fogják díszíteni, mint megannyi aranyzárú lótuszvirág. Minden nyílvegyőm száz majom testét fogja átszúrni, s holttestükön keselyűk és sakálok lakmároznak hamarosan! Hozzátok a szekereim! Ide a fegyvereimmel! Most azonnal indulok a sereg élén!

Rávana a harci láz hevében felüvöltött, és ráksaszái szívét újra bizodalom töltötte el. Ő vezeti csatába a démonokat! Urukat sohasem győzték még le. Ráma, Laksmana és a majmok készülhetnek a halálra.

A szekérhajtó előállt a mennyei drágakövekkel ékesített hatalmas arany szekérral, melyen ott sorakozott Rávana összes égi fegyvere. Kétoldalt ezer meg ezer arany dísztoronyocska vette körül, s a fölé boruló mennyezetet ékköves oszlopok hosszú sorai támasztották alá. Közepén tigrisszem zászlórúd nyúlt az ég felé, mint egy óriási pálma. Kereke mennydörgő robajjal indult el, s mellette felcsendült az oldalán fityegő számtalan apró aranycsengettyű édes hangja.

A ráksaszáknak ámulatukban még a szájuk is tátva maradt, amikor megpillantották urukat a napként ragyogó szekéren. A kocsihajtó a nyolc égi ló közé csapott, s a szekér végigszáguldott Lanká főútján. Rávana mögött utolsó tábornokai vágattak: Maháparsva, Virupaksa és Szurantaka. Őket követte mindaz, ami a ráksasza hadakból megmaradt: háromszázezer elefánt, százezer harci szekér, hatszázezer lovas és ugyanennyi gyalogos. Átözönlöttek az északi kapun, s eget

rengető csatakiáltásokkal megindultak Ráma hadserege felé.

Alig indultak azonban el, a nap elhomályosult felettük, s a négy égtájat sűrű sötétség borította be. Madarak félelmetes rikoltása hallatszott, s megremegett alattuk a föld. A felhőkből véreső hullott, s hatalmas csattanással egy hullócsillag csapódott a földre. Rávana bal szeme rángatózni kezdett, arca halálsápadt lett. Fölötte varjak kerengtek, s egy hatalmas keselyű a zászlórúdja tetejére telepedett.

Rávana nem törődött a szerencsétlenséget jósló ómenekkel. Dühödt iramban hajtott a majmok serege felé, s aztán öldökölve vetette magát közéjük. Arannyal díszített nyilvesszői ezer és ezer majomnak vágta le a fejét, kezét vagy lábát, vagy fúrta a szívébe. Szekerével összetiporta őket, buzogányával lesújtott rájuk, s amerre hajtott, hullottak a majmok körülötte. Akár a perzselő napnak, Rávanának sem lehetett a közelébe menni, ahogy nyilainak áthatolhatatlan hálójával körbevette magát.

A csatamezőt hamarosan majmok holtteste borította. Rávana nyomában hullottak a katonák vagy menekültek a félelemtől, s úgy morzsolta fel a majmok hadseregét, mint ahogy a szél fújja szét a báránnyfelhőket az égen. Most Rámát kereste a szemével.

Seregének pusztulása láttán Szugriva őrjöngve vetette magát a csatába. Üvöltve rontott a ráksaszákra, kezében egy hatalmas fát lengetve, s úgy kaszabolta őket, ahogy a világokat megsemmisítő tomboló szél csavarja ki a fákat tövestől. Egyik súlyos kősziklát a másik után dobálta rájuk, s úgy hullott a sziklazápor a ráksaszákra, mint a jégeső a madarakra. Összezúzott fejjel, villámsújtotta hegyként estek össze.

Virupaksa a földre ugrott szekeréről, és Szugriva elé állt. Száz halálos nyilat lőtt ki rá egy pillanat alatt, s aztán egy hatalmas elefánt hátára pattant. Szugriva megfordult, s amikor meglátta a ráksaszát, egy óriási szálfát ragadott a kezébe. A levegőbe ugrott, s a magasból olyat sújtott az elefánt fejére, hogy a roppant állat

megtántorodott és térdre rogyott. Virupaksa leugrott a hátáról, kirántotta a kardját, és Szugrívára rontott. Szugriva felemelt egy kősziklát, és teljes erőből meglendítette, ám a ráksasza kitért a súlyos lövedék elől. Egy hatalmas ugrással Szugriva előtt termett, és lesújtott rá kardjával. Szugriva hanyatt esett, s néhány pillanatig zihálva szedte a levegőt. Amikor aztán erőre kapott, felpattant, s ököllel akarta megütni Virupaksát, de az elhajolt, s megint mellbe vágta. Szugriva lángoló dühében meglendítette öklét, s mint Indra mennykőcsapása, halántékon vágta Virupaksát. Az ütés ledöntötte a ráksaszát, orrából, szájából, szeméből és füléből patakozott a vér. Rettentő kínjában megvonaglott, s egy pillanat múlva kilehelte a lelkét.

Rámával és Laksmanával az élen a majmok vezérei forgószélként harcoltak. Szugriva, Angada, Hanumán és a többi fő vánara úgy irtották a ráksaszákat, mintha búzát aratnának. Rávana kétségbeesve látta, hogy seregét legyőzik, és odakiáltott Maháparsvának:

— Hős Maháparsva, benned van utolsó reményem! Háláld meg most urad jóságát, és verd szét a majmok seregét! Indulj azonnal!

A rettentő erejű ráksasza összetette kezét, meghajolt Rávana felé, majd félelmetes íját megragadva a vánarák közé rohant, mint ahogy egy molylepke repül sebesen a lángok közé. Soha célt nem tévesztő tüzes nyilaival utat vágott magának soraik között, s hullottak körülötte a fejek, karok és lábak. Maháparsva heves támadása meghátrálásra kényszerítette a majmokat, és futottak Szugrívához, hogy segítsen.

A majmok királya egy hegynyi sziklatömböt hajított a ráksasza szekere felé. Maháparsva meglátta a sebesen közeledő sziklát, és nyilaival egy szemvillanás alatt könnyedén szétlőtte. Ezer darabban hullott a földre, mintha keselyűk szálltak volna le az égből. Szugriva kicsavart egy hatalmas fát, s minden erejét összeszedve a démonra hajította. Maháparsva nyilai ezt is szilánkokra aprították.

Szugriva ekkor egy vasdorongot kapott fel, ami ott hevert a közelében a földön. Előreugrott, s végzett a Maháparsva szekerét húzó lovakkal. A ráksasza leugrott a

szekérről, és szöges buzogányát Szugrívára lendítette, de Szugriva a vasdoronggal kivédte az ütést. A két súlyos fegyver összezapott, majd darabokra törve mind a kettő a porba hullott.

Most birokra kelt a két vitéz, s jó darabig közelharcot vívtak egymással. Ökölrel vágták egymást, rugdosták, ahol érték, fejükkal rontottak a másikra, s összeakaszkodva hemperegtek a földön. Szugriva aztán felemelte a ráksaszát, és messzire hajította. Maháparsva felpattant, felkapott egy kardot és egy pajzsot, hogy rárontson. Szugriva gyorsan körülnézett, s ő is felkapott egy keze ügyében lévő hatalmas kardot. Felemelt karddal csaptak össze, s kiáltásuk messze hangzott a csatatéren.

Ádáz harc tört ki közöttük, a kardok szikrázva csaptak össze. Maháparsva hirtelen teljes erejéből Szugriva vállára vágott, ám kardja megakadt Szugriva mellvértjében. Amíg azon igyekezett, hogy kiszabadítsa, Szugriva egy gyors suhintással levágta a fejét.

A hatalmas démon teste élettelenül zuhant a földre. A vicsorgó fej csillogó arany fülbevalóival messzire gurult, s a félistenek és a sziddhák megkönnyebbülten sóhajtottak fel a magasban. Szugriva úgy állt ott véres kardjával, mint egy szépséges sötét felhő, melyen átragyog a napsugár, és a majmok diadalittas ordítással vették körül vezérüket.

A ráksaszák rémülten vonultak vissza Rávana oltalmába. Időközben egy másik rettentő ráksasza harcos, Szurantaka is elesett: Angada vágta le nehéz küzdelemben. Rávana egyedül maradt; nem volt már egyetlen nagy hadvezére sem életben. Ahogy megsemmisített hadseregén végigpillantott, a távolban hirtelen meglátta Rámát és Laksmanát, s már vágta is feljűk szekerén. Megremegett a föld, és a szekér olyan dübörgéssel száguldott, mintha ezer felhő mennydörgött volna az égen. Ahogy a majmok meghallották a rettentő robajt, félelmükben nyomban százfelé futottak.

Rávana roppant nyílvesszőt húzott elő tegezéből, és íjába illesztette. Ráhunak, a

félistenek gonosz, rettentő erejű ellenségének hatalmát kérte a nyílra, s a fegyver száz és száz, ezer és ezer majom halálát okozta egyetlen pillanat alatt. Szikrázó acélnyilak süvöltöttek ijából minden irányba, s nyomában úgy szóródott szét a sereg, mint ahogyan a nap oszlatja szét a reggeli párát. Rávana üstökösként száguldott Ráma felé — senki nem tudta az útját állni.

Laksmana meglátta a széleseben közeledő Rávanát, és sűrű nyílzáporral fogadta. Nyilai szinte láthatatlanul hasították a levegőt, ám Rávana bámulatra méltó ügyességel védte ki őket. A démon nem is törődött Laksmanával: egyenesen Ráma elé hajtott. Nyilai mint lángoló fejű mérges kígyók süvöltöttek felé, de Ráma, aki mozdíthatatlan hegyként állt a csata forgatagában, félhold alakú nyílvesszőivel mindet megsemmisítette.

A démonok királya szünet nélkül lőtt, és Ráma mindig ugyanannyi nyíllal válaszolt. Az eget nyílvesszők tengere sötétítette el, mintha arany madarak hatalmas raja szállt volna a magasban, és az egész harctér árnyékba borult. Farkasszemet nézve kerülgették egymást, akár a megtestesült Halál és Jamarádzsa, amikor szörnyű csata tör ki közöttük. Íjukon pattanásig feszült a húr, s nyilaik zápora szünet nélkül hullott a másokra.

Ráma ragyogó arany mellvértje a démon minden nyilának ellenállt, míg a démon pajzsán Ráma nyilai csúsztak el egytől egyig. Amikor Rávana látta, hogy nyilai mind a porba hullanak, Ráma fejét vette célbe, s egy tucat nyíllal eltalálta a homlokát. Ömlött a vér Ráma sebeiből, s az arany nyílvesszőkkel a homlokában úgy tűnt, mintha arany koronát és tűzpiros virágfüzért viselne. A fájdalomra ügyet sem vetve ekkor Ráma a rudrásztra fegyvert hívta segítségül, melynek ura az Úr Siva volt. Tüzes, lángoló nyílvesszők milliói csaptak le Rávanára, hogy minden sebezhető pontján megtámadják, ám a démon varázslatos páncélzata ellenállt, s a nyílvesszők sisteregve, haragos kígyóként sziszegve fúródtak a földbe.

Rávana erre a félelmetes ráksasza-fegyverhez folyamodott, melyet saját

mérhetetlen erejével hatalmazott fel. Mindenhonnan tátott szájú, hatalmas oroslán-, farkas-, hiéna-, szamár-, vadkan-, kutya, krokodil- és kígyófejek repültek sebesen, vérfagyasztó üvöltéssel Ráma felé, ám Ráma fürgén kitért előlük. Féltérdre ereszkedett, s tegezéből egy szikrázó arany nyilat húzott elő. Íjába illesztette, s az agnéjásztra fegyvert hívta. Az égi fegyver ereje ezernyi fajta újabb nyilat teremtett egyetlen pillanat alatt. Sugárzó napra, holdra, tüzes meteorra, cikázó villámra, lángoló félholdra emlékeztető nyílvesszők szeltek süvöltve a levegőt, vagy fénylő bolygóként emelkedtek az égboltra, hogy aztán ragyogó hullócsillagokként hulljanak a földre. A bűvös nyílvesszők minden fegyvert megsemmisítettek, amivel Rávana a majmokat pusztította.

Rávana dühödten nézte, hogy csodás fegyverei mind kudarcot vallanak. Újabb félelmetes fegyverhez folyamodott, melyet Maja, a mennyekben élő démonok építőmestere alkotott. Rudra erejével hatalmazta fel, s amint az égbe lőtte, lángoló dárdák, buzogányok és vasdorongok hullottak a nyomában. Bűvös hurkok és villámok csaptak le a majmok seregére olyan rettentő szélviharral kísérve, mint amilyen a korszakok végén pusztít a világban. A démoni fegyver ezrével szedte áldozatait a majmok között.

Ráma a gandharva-fegyverrel válaszolt a támadásra. A harcmezőt végeleáthatatlan nyílözön árasztotta el, s a nyilak anélkül, hogy egyetlen majmot is eltaláltak volna, Rávana minden lövedékét megsemmisítették. A következő pillanatban Rávana megidézte a szúrjásztrát. Hatalmas, lángoló korongok repültek rettentő sebességgel íjából, s a magasba emelkedve messze bevilágították az eget és a földet, mintha száz nap ragyogott volna fel hirtelen a csatamező fölött. Ráma azonban nyilaival, melyeknek ereje semmivel sem maradt el Rávana fegyvereinek ereje mögött, mindet lelőtte: alig hagyták el Rávana íját, erőtlenül hullottak a földre, Ráma nyilától kettéhasítva. Rávana tíz szöges nyílvesszőt röpített Rámába, aki haragjában száz nyíllal válaszolt, melyek mélyen Rávana testébe fúródtak.

Ekkor érkezett oda Laksmana, aki nyomban a démon elé állt, hogy megküzdjön vele. Felemelte íját, s egy tucat nyílvesszővel szétszaggatta Rávana zászlaját, melyen egy emberfejet ábrázoló címer díszelgett. Egy félhold alakú nyíllal aztán lefejezte a szekérhajtót, és öt jól irányzott lövéssel darabokra zúzta Rávana hatalmas íját. Eközben Vibhísana is felbukkant, s egyetlen ugrással a rettentő erejű, óriási lovaknál termett, s buzogányával végzett velük.

Rávana lepattant szekeréről, és lángoló tekintettel nézett öccsére. A villámcsapás erejével egy tüzes lándzsát hajított felé, de Laksmana három éles nyíllal még röptében darabokra vágta, s a drágakövekkel díszített arany fegyver hullócsillagok fényes záporaként tért vissza a földre.

Rávana újabb lándzsát ragadott, még félelmetesebbet, mint az előbbi: vakítóan ragyogott, és kékes lángnyelvek csaptak ki belőle. Felemelte, tekintetét Vibhísanára szögezte, s már lendítette volna, amikor Laksmana észrevette, hogy Vibhísana veszélyben forog, és nyilak ezreivel árasztotta el Rávanát. A demont megbénította Laksmana nyílvesszőinek fergetege. Laksman felé fordult, majd rettentő dühében így szólt hozzá:

— Megmentetted Vibhisanát, ám magad veszélybe sodortad! Készülj fel, büszke herceg! Ez a lándzsa, melyet a hatalmas dánava, Maja készített, hogy elpusztítsa vele a félisteneket, most szívedbe hatol, és csak akkor hagyja el tested, ha kioltotta az életed!

Rávana célbavette Laksmanát a legyőzhetetlen lándzsával. Ahogy a feje fölött hátrahúzta, nyolc aranycsengettyű szólalt meg rajta hangos csilingeléssel. Rettentő, vaserejű karjával teljes erőből elhajította a fegyvert, s az villámcsapáshoz hasonló hanggal, millió szikrát vetve zúgott át a levegőn Laksmana felé. Laksmana a közelgő fegyverre nézett, s egy mantrával így imádkozott: "Veszítsd el minden erődöt! Ne tudd kioltani az életem! Kerülje el minden baj Laksmanát!"

A lándzsa teljes erőből a mellkasába fúródott, s a szörnyű sebtől Laksmana

ájultan összeesett. Ráma szíve majd meghasadt, amikor meglátta a földön. Szeme könnybe lábadt, ajka kiszáradt, s tekintetét, amelyben a világot elpusztító rettentő tűz lobogott, lassan a démonra emelte. Aztán odafutott Laksmanához. A lándzsa keresztülszúrta a mellvértjét, s mélyen a mellébe fúródott. Ráma óvatosan kihúzta és kettétörte a halálos fegyvert, s miközben Rávana kígyó-nyilai szakadatlanul záporoztak rájuk, karjaiba vette sebesült öccsét.

— Hanumán! Szugriva! — intette oda a majmok két vezérét. — Vigyázzatok a hercegre. Elérkezett az idő, hogy megmutassam erőmet. Végzek a tízfejű szörnnyel! Halljátok fogadalmam: vagy Rávana hagyja el ma ezt az árnyékvilágot, vagy én! Hadd lássa ma mindenki, mire képes Ráma a csatatéren! Olyan győzelmet aratok, hogy az idők végezetéig emlegetni fogják!

Azzal felállt, s félelmetes nyilak véget nem érő özönét lőtte Rávanára. Sebeitől felbőszülve a démon izzó acélnyilak és vasbuzogányok rettentő tengerével válaszolt, de Ráma valamennyit kettéhasította a levegőben, még mielőtt célt értek volna. Őrjöngve, dühödt oroszlánként harcolt, és süvítő, villám erejű nyilai tetőtől talpig beborították Rávanát. Szabad utat engedett végre ádáz haragjának, s a bősztámadás meghátrálásra készítette a démont, akinek egész testét Ráma aranynyílvesszői borították. Tehetetlen volt. Legyőzve, megsemmisülve menekült el Ráma haragja elől.

Tizenharmadik fejezet

A végső összecsapás

Ráma sietve visszatért Laksmanához. Térdre rogyott mellette, s két kezébe vette a fejét. Laksmana halottnak látszott. Mellén szörnyű seb tátongott, s úgy tűnt, nem is lélegzik. Ráma toroka elszorult a fájdalomtól.

— Ó, hogy lehet, hogy szeretett öcsém itt fekszik a csatatéren? Elhagy minden erőm, hogy így kell látnom őt! Még ha meg is nyerem a csatát, mi örömöm lesz benne Laksmana nélkül? Tűzön-vízen át követett, bárhová is mentem. Ha most a halál birodalmába távozott, én is utána megyek!

Ráma egyre csak siratta Laksmanát. Mit mond majd Szumitrának, ha nélküle tér haza? Hogy néz majd Bharata és Satrugna szemébe? Súlyos vádakkal fogják illetni, amiért nem tudott rá vigyázni. Jobb, ha meghal, mint hogy szerettei szemrehányását kelljen hallgatnia, gondolta, és sírva borult a földre.

Hanumán felemelte és vigasztalni kezdte. Hívatta Szusénát, a vánara orvost: a mennyei varázsfüvek biztosan felélesztik majd Laksmanát. Szuséna a fekvő herceghez lépett, s figyelmesen megvizsgálta.

— Öcséd életben van — pillantott Rámára. — Nézd csak, hogy ragyog még mindig a teste! Életlevegője még kering, s a szíve is ver. De nagyon gyorsan tennünk kell valamit.

Szuséna megkérte Hanumánt, hozzon a Himalájában termő mennyei gyógynövényekből. Hanumán elrepült, s hamarosan megérkezett a füvekkel. A szandzsivakarani isteni hatására Laksmana aztán lassan magához tért. Szuséna a visaljakaraniból és a szandhaniból is adott neki, s a mély seb Laksmana mellén azonnal begyógyult, csontjai összeforrtak. A herceg felült, s körülnézett. Ráma boldogan szorította magához, és könnybe lábadt szemmel így szólt:

— A jó sors ma megmentett téged a halál torkából. Ha elragadott volna a halál, nem lettem volna képes tovább harcolni.

Laksmanának fájtak Ráma szavai.

— Szentül megfogadtad, hogy megölöd Rávanát, és Vibhísánát emeled trónra helyette Lankában. Ne hagyd, hogy bármi is szószegésre kényszerítsen! Hős Ráma! Teljesíts ígéreted minél hamarabb! Hadd lássuk Rávanát holtan a harcmező porában, testében halálos nyilaiddal!

Rámában újra fellobbant a mindent elsöprő harag, s megragadta arany íját. Laksmanának igaza van! Pusztuljon az a dölyfös, bűnös démon! Felnézett, s a távolban meglátta Rávanát hatalmas szekeren: a ráksasza úgy tűnt, összeszedte erejét, s ahogy Ráhu, a gonosz bolygó támad a Napra, úgy rohant megint Ráma felé. Ráma arany nyílvesszők tűzként ragyogó özönével fogadta, és Rávana válaszul szintén nyilak végeláthatatlan áradatát lőtte Rámára, melyek sziszegve, sisteregve süvöltöttek el Ráma mellett.

A félistenek ezúttal is ott voltak az égen, s figyelték a küzdelmet. Amikor Indra látta, hogy Ráma szekér nélkül harcol, elhatározta, hogy segít neki. Hívatta Mátalit, a szekérhajtóját, s kérette a szekerét. Egy pillanat múlva ott állt előtte a tündöklő harci jármű az ezer csodás paripával. Megparancsolta Mátalinak, hogy szálljon alá, s ajánlja fel Rámának. Mátali nyomban Ráma mellett termett, s kezét összetéve így szólt:

— Ó, Rághava! Elhoztam neked uram, Indra szekerét. Hatalmas íját is elküldte neked, sok más biztos, soha célt nem tévesztő fegyverrel és arany mellvértjével együtt. Kérlek, használd őket, s győzd le Rávanát, a félistenek ellenségét! Boldogan leszek a kocsihajtód!

Ráma lenyűgözve nézte a csodálatos, drágakövekkel és mennyei virágfüzérékkel ékes szekeret, melynek zafír rúdján arany zászló lobogott. Íjnyi magasságban lebegett a föld fölött, és kristálylépcsőit leeresztve Ráma lábai elé gördült. Ráma tisztelettel körbejárta, fellépett rá, és gyorsan magára öltötte Indra mellvértjét. Felkapta íját és a mennyei nyílvesszőket, s ahogy csatára készen ott állt az égi

szekéren, úgy tündökölt, mint a világot beragyogó nap. Mátali szavára a paripák megindultak, s a szekér mennydörgő robajjal megindult.

Amikor Rávana meglátta, hogy Rámát halálos ellensége, Indra segíti, még dühösebb lett. Nyomban hívta egyik égi fegyverét, s egy pillanat múlva minden oldalról félelmetes, tátott szájú, tüzet okádó kígyók ezrei süvöltöttek a levegőn át Ráma felé, sziszegve és tekeregve. Amint elérték, Ráma megidézte Garuda fegyverét. Nyilai röptükben hatalmas arany sasokká váltak, veszedelmes karmokkal, éles, görbe csőrrel. Lecsaptak Rávana kígyóira, és egyetlen egyet sem hagytak belőlük.

A démon őrzöngve üvöltött. Acélhegyű, izzó nyilak keresztüzébe vette Mátalit és az ezer paripát, majd egy félhold alakú nyílvesszővel leszakította a rúdon lobogó arany zászlót. Villámgyors nyílvesszők szakadatlan özöne árasztotta el Rámát, s hamarosan egész testét beborították Rávana félelmetes nyilai. Indra csodás szekere teljesen eltűnt — nyilak sűrű zápora takarta el.

Tíz fejével és roppant íjával Rávana úgy állt szekerén, mint az óceánból kiemelkedő Mainaka hegység, s a félistenek a risikkel együtt kétségbeesetten figyelték az égből, hogyan teríti be Rámát nyilaival. A majmokon rettentő félelem lett úrrá, s baljós jelek egész sorát vették észre. A napot homály fedte el, és a tenger éjig érő, hatalmas hullámokat vetett. Sakálok üvöltöttek vészjóslóan, s a csatatéren szellemek és kísértetek jártak. Rávana olyan hevesen támadott, hogy Rámának annyi ideje sem volt, hogy felemelje íját és húrjába illessze nyílvesszőit. Szeme vörösen szikrázott a haragtól, és egyetlen egyre gondolt csupán: hogyan pusztítsa el a ráksaszákat úgy, hogy írmagjuk se maradjon. Mátali ügyesen felemelte a szekeret, hogy kitérjenek Rávana nyílzápora elől. A ragyogó jármű úgy tört előre, mint a felhők mögül kibukkanó nap. A félistenek Rámát áldották, míg a daitják és a dánavák Rávanára szórták győzelmet kívánó áldásaikat.

Amikor a ráksasza király újra megpillantotta maga előtt ellenfelét, egy hatalmas, gyilkos dárdát ragadott kézbe. Hegycsúcshoz hasonló tüskék borították, és izzó,

lángnyelveket vető hegye szemet kápráztató ragyogással csillogott. A féltve őrzött, nagy becsben tartott dárda Rávana kedvenc fegyvere volt. Félistenek és démonok egyaránt tehetetlenek voltak, ha szembe kerültek vele. Rávana kígyókarjával magasba emelte, és szörnyű üvöltés hagyta el a torkát. Megremegett a föld, s a hegyekben oroszlánok és elefántok rezzentek össze és eredtek futásnak félelmükben.

— Ez a dárda — mennydörögte Rávana Rámára nézve —, mely a villámcsapás erejével sújt le az ellenségre, most kioltja életed! Amint elengedem, te és fivéred a földre kerültök, a ráksaszák milliói mellé, akiket megöltetek. Védd magad, halandó!

Azzal elengedte a dárdát. Fűlsiketítő, süvöltő hang töltötte be a csatateret, ahogy villámokat szórva Ráma felé száguldott. Ráma száz nyílvesszőt lőtt ki rá, de a dárdának ütődve mind erőtlenül hullottak a földre. Ekkor gyorsan felkapta Indra híres lándzsáját, és rettentő erővel elhajította. A csodás lándzsa lángoló üstökösként csapódott a dárdának, és Rávana fegyvere darabokban hullott a földre. A lándzsa, melyet apró kis csengők ékesítettek, mennyei csilingeléssel tért vissza Indra szekéréhez. Ráma újabb nyílzáport zúdított a démonra, s a rettentő erejű nyilak Rávana tíz fejébe és testébe fúródtak. Rávana ugyanennyi nyíllal válaszolt, de Ráma nyilai mindet megsemmisítették. Rávana még több nyilat lőtt ki íjából, melyeket Ráma nem tudott kivédeni: átszúrták a páncélját. Csillogó, piros vér ragyogott mellkasán, amitől hatalmas, virágba borult kimsuka-fának látszott.

A sűrű nyílzáporban szinte nem is látták egymást. Ráma kitért a ráksasza támadása elől, s nevetve odakiáltotta neki:

— Büszke vagy az erődre, ráksasza, de most nem ment meg a haláltól! Még hősnek sem nevezhet senki, hiszen akkor raboltad el hitvesemet, amikor nem voltam mellette. Szégyentelen, gyáva fajzat vagy, aki hiúságból hősként tetszeleg mások előtt. Akkor próbáltad volna elrabolni Szítát, amikor én is ott voltam, most nem élnél! Nagy szerencse, hogy itt állsz most előttem. Készülj fel, mert hamarosan elnyered jutalmad becstelen, bűnös tetteredért! Keselyűk és sakálok lakmároznak

nemsoká húsodon, alattomos démon!

Ráma harci kedve egyre jobban lángolt, s megsokszorozódott erővel lőtte ki nyilai rettentő hullámaikat Rávanára. Megidézett minden égi fegyvert, s amikor megjelentek előtte a csatatéren, repeső örömmel vetette be őket a ráksasza király ellen. Minden figyelmét a mantrákra összpontosította, s az isteni asztrák erejével felhatalmazott nyílvesszők visszaverhetetlen áradata lecsapott Rávanára. Rávana megtántorodott, s azon nyomban kősziklák és hatalmas fák végeláthatatlan zápora hullott rá, amit a majmok dobáltak az életéért szánalmasan küzdő ráksaszára. Rávana még az íját sem tudta felemelni, hogy védekezzen. Összecsuklott, elterült szekeren, s kocsihajtója szélesebesen elhajtott vele a harc színteréről.

Rávana hosszú ideig nem tért magához. Amikor aztán feleszmélt, s látta, hogy szekérhajtója meghátrált, haragosan ráförmedt:

— Nyomorult ráksasza, ennyire tartod az uradat?! Azt hiszed, hogy minden erőm elhagyott, hogy a hősiességnek és vitézségnek egy szikrája sem maradt bennem?! Megszégyenítettél! Beszennyezted a hírnevem, megfosztottál minden méltóságomtól! Ott állt előttem a harcra szomjazó ellenség, akit nyilaimmal kellett volna köszöntennem, s te gyávát csináltál belőlem!

Tombolt dühében, s egyre csak a kocsihajtót szidta.

— Az ellenség oldalán állsz talán, gyalázatos féreg? Azonnal csapj a lovak közé, s vigyél Ráma elé!

— Uram — felelte a kocsihajtó —, csak azt tettem, amit a kötelességem megkívánt. Ráma fegyverei szinte elsöpörtek, s meg kellett mentenem az életed!

A kocsihajtó a szentírásokból is idézett, hogy bizonyítsa: azt tette, amit tennie kellett. Addig-addig könyörgött bocsánatért, míg Rávana megenyhült. Intett neki, s megparancsolta, hogy szélesebesen hajtson, és vigye vissza azonnal a csatatérre. A szekérhajtó megostorozta a lovakat, és egy pillanat múlva a szekér már ott állt Ráma előtt.

A szörnyű összecsapás Rámát is kimerítette. Észrevette ezt a nagy szent, Agasztja Muni, aki a félistenekkel együtt a magasból figyelte a csatát, és elhatározta, hogy segítségére lesz. Megjelent mellette, s így szólt:

— Ó, erős karú Ráma! Kérlek, hallgass figyelmesen szavamra! Titkos mantrát mondok neked, az Áditja-hridaját, ami a nap szívében lángoló hatalmas lelki energiát idézi meg. Nem más ez, mint a Legfelsőbb Úr ragyogása. Ezzel az erővel legyőzhetsz minden akadályt, s mind egy szálíg elpusztíthatod ellenségeidet!

Agasztja megtanította Rámának az imát, ami az összes félisten egyesült erejét szabadítja fel. Ezzel az erővel, ami Visnu testének sugárzásából árad, képes lesz megölni Rávanát még alkonyat előtt. Alkonyat után a démon kétszeresen erőre kap.

A bölcs visszatért a mennyekbe, Ráma pedig a nap felé fordult. Tenyeréből néhány csepp vizet szippantott, hogy megtisztuljon, majd elmondta az Áditja-hridaját. Abban a pillanatban, ahogy kiejtette száján a mantrát, határtalan boldogság árasztotta el, s minden fáradtsága szertefoszlott. Felkapta iját, és szilárdan megvetette lábát Indra szekerén. Tekintetét Rávanára szegezte, aki szélvészfényként száguldott újra felé, és odakiáltott Mátalinak:

— Hajts!

A magasban a félistenek között megjelent a napisten, és megáldotta Rámát.

— Légy győzedelmes! — mondta a ragyogó istenség.

A csatateret Rávana szekerének mennydörgő robaja töltötte be. Ördögfejű, hatalmas fekete mének húzták, s félelmetes ragyogást árasztott. Fénylő rubintok, égi zafírok borították, s két oldalán zászlók csattogtak a szélben. A közepén emelkedő hatalmas rúdon ott lobogott Rávana aranyos színű zászlaja, rajta címerével, az emberi fejjel. Ahogy szemkápráztató iramban szelte az eget, csillogó esővel teli gomolygó felhőnek látszott, ami nyilak sűrű záporát küldi a földre.

— A bűnös ráksasza saját vesztébe rohan — mondta Ráma Mátalinak. — Nézd, hogy száguld vissza a csataterre! Hajts óvatosan a közelébe! Úgy fogom elpusztítani

a szekerét, ahogy a szél fújja el a bárányfelhőt!

Megragadta Indra íját, s uralkodott haragján. A pillanatra várt, amikor végre a démonra támadhat, aki messziről kerülgette szekerét. Mátali ügyesen addig hajtott körbe-körbe, míg a közelébe nem ért, s a két halálos ellenség félelmetes nyílvesszők tengerét kilőve összechapott, mint két büszke, ölni vágyó oroszlán.

Baljós jelek intették Rávanát a közelgő veszedelemre: szekérére vér zuhogott, s forgószél dobálta vadul. Feje fölött keselyűk keringtek, s a távolban Lanká városát vörösen izzó fény burkolta be. Roppant meteorok rázták meg a földet, és elsötétült az ég, noha a nap még fenn ragyogott. Félelmetes erejű villámok csaptak a ráksasza seregbe. Rávana lovai forró könnyeket sírtak, s dühösen táguló orrlukukból és szájukból tüzes szikrák csaptak ki.

Ráma a győzelmét hírül adó áldásos jelekre lett figyelmes. A nap tündöklő sugárzásában fürdette, s hátulról finom szellő fújt. Jobb szeme és jobb karja rángatózott, és elméjét öröm töltötte el.

Hátborzongató, véres csata tört ki aztán közöttük. A majmok és a ráksaszák serege fegyverrel a kézben, ugrásra készen figyelte ember és démon életre-halálra vívott harcát, de senki sem mozdult. A félistenek, a gandharvák és a bölcsek némán, tágra nyílt szemmel nézték, amint a két halálos ellenség minden erejét összeszedve lángoló, szikrázó, tüzes fegyvereivel egymásra támad.

Ráma félelmetes hegyű, hatalmas nyílvesszőt illesztett íjába, és megfeszítette a húrt. Célba vette a ráksasza zászlórúdját, s a következő pillanatban a fényes nyíl, akár egy mindent elsöprő villám, letörte a roppant oszlopot: Rávana zászlaja a porba hullott. A démon dühe nem ismert határokat. Tüzes nyilak százait lőtte Ráma lovaira, ám az égi paripák meg sem érezték. Tovább röpítették Indra csodás szekerét, úgy, hogy a nyilak a közelükbe sem érhetek többé. Rávana ekkor buzogányokkal, vasdorongokkal, éles szélű korongokkal, hatalmas dárdákkal, kétélű bárdokkal, hegycsúcsokkal és tövestől kicsavart fákkal támadt, miközben

arany folyamként hömpölygő nyílveszői is megállás nélkül záporoztak Rámára.

Mátali olyan ügyesen hajtotta Indra szekerét, hogy Rávana nyilai sohasem találtak célba. A ráksasza ádáz, őrzöngő dühe egyre hevesebben lángolt. Haragjában a majmokra támadt mennyei fegyvereivel, de Ráma ég felé kilőtt nyilai mindet szétzúzták. Egyetlen nyílveszője sem tévesztett célt, s az eget teljesen beborították az aranytollas nyilak. Száz és száz, ezer és ezer lövedék csapott össze a levegőben, s az egész csatateret tűz és füst lepte el.

Hosszú órákig harcoltak megállás nélkül, és sem Ráma, sem Rávana nem fáradt bele a szörnyű csatába. Egyikük sem hagyta magát, s a hátborzongató ütközet szemtanúinak a vér is megfagyott az ereiben. Nem tudták levenni szemüket a két dühödtt ellenségről, akik a végső győzelemre szomjasan, könyörület nélkül küzdöttek egymással. Rávana húsz, hatvan, száz, ezer nyílveszőt lőtt Rámára, hogy halálos sebet ejtve rajta végezzen vele, vagy épp szekérhajtóját és paripáit vette célba. Ráma kétszer annyi nyílveszővel felelt, s miközben a démon lovait meg szekérhajtóját száz meg száz lövés érte, Rávanára is véget nem érő nyílzápor zuhogott.

Már fél napja folyt a harc, ám egyikük sem tudott felülkerekedni a másikon. Rávana ekkor nyugalmat erőltetett magára, és újra megidézte a ráksasza-asztrát, melyet minden varázserejével átítatott. Fegyverek sűrű felhője takarta el hirtelen az eget. Az egész földgolyó remegni kezdett, az óceán vize felkavarodott. Kígyók és ördögi szellemek cikáztak az égen tüzet okádva. A nap elsápadt, és megállt a szél. Még a félistenek szívét is félelem szorította össze.

— Urunk, védelmezd a világokat! — kiáltották ijedten.

Ráma tökéletes figyelemmel a gandharva-asztrát hívta, amelynek ereje nyilak százait, ezreit hívta életre, hogy Rávana fegyvereit megsemmisítsék. A szörnyű, démoni fegyverek egymás után hullottak a földre s égtek porrá, miután Ráma hegyes nyilai végeztek velük.

Semmihez sem hasonlítható, soha nem látott csata volt ez. Még a félistenek sem

voltak soha tanúi ilyen küzdelemnek, s most reszketve figyelték, hogyan kerül Ráma újra és újra a ráksasza félelmetes fegyvereinek tűzébe. Ráma azonban végtelen nyugalommal harcolt. Tegezéből elővett egy borotvahegyű, mérges kígyóra emlékeztető nyilat, húrjára illesztette, és kilőtte. A varázslatos erejű nyílvesszőből tíz nyíl lett, s egyetlen szisszenéssel levágta Rávana tíz fejét. De még földre sem érhetett, el sem gurulhatott a tíz fej, helyébe azon nyomban újak nőttek a démon nyakán! Ráma egy újabb nyílvesszővel ezt a tíz fejét is levágta, ám ez a tíz is egy pillanat alatt visszánőtt.

Száz fejét metszette le a ráksaszák királyának, de az még mindig ott állt előtte, újabb és újabb fejekkel. Ráma lankadatlanul záporozta rá nyilait, de közben ámulva nézte a nem mindennapi jelenséget. "Hogy lehet ezt a démont megölni? — gondolta. — Nincs fegyver, ami kioltaná az életét!" Úgy tűnt, a harc örök időkre folytatódik.

Vibhísana ekkor gyorsan Ráma mellett termett.

— Rávana azt az áldást kapta Brahmától, hogy fejeit és karjait nem lehet elpusztítani — mondta Rámának. — A szívében mennyei nektárt őriz, ami újra és újra életre kelti. Egyetlen módja van csak, ahogy kioltsd az életét: találd el a szívet egy égi fegyverrel, ami megsemmisíti ezt a nektárt!

Ráma még mindig fáradhatatlanul lőtte Rávanára nyilait, s gondolkozott, mit tegyen.

— Ó, Ráma! — szólította meg Mátali. — Itt az idő, hogy végezz a ráksasza királlyal! Gondolj az imára, amit Agasztja Munitól kaptál! Agasztja annak idején egy nyílvesszővel is megajándékozott, emlékszel? Hatalmazd föl ezt a nyilat a brahmásztra erejével, s lődd szíven a démont!

Rámának Mátali szavai hallatán eszébe jutott az égi nyílvessző, amit a bölcs Agasztja az erdőben adott neki. Ahogy rágondolt, a csodálatos fegyver nyomban meg is jelent a kezében. Noha teljesen éteri volt, súlya a Mandara- és a Méru-hegy

súlyával ért fel. Szára fölött a szélisten uralkodott, tollát a tűz félistene irányította, hegyén a napisten volt jelen minden hatalmával. Olyan volt, mint a világokat elpusztító pálca, melyet a hatalmas Idő pörget az ujjai között. Ráma az íjába illesztette, elmondta az Áditja-hridaja mantrát, majd megidézte a mindent legyőző brahmásztrát.

Füle mellett hátrahúzta a húrt a csodálatos nyílvesszővel. Mintha több nap tündökölné egyszerre, úgy ragyogott a varázserejű fegyver, és kápráztató fénye mindenkit elvakított. Ahogy útjára bocsátotta, fényesség árasztotta el az eget és a földet, a csatamezőt pedig a tomboló óceán morajlásához hasonló félelmetes hang töltötte be.

Rávanát mellbe találta a lövés. A nyílvessző kettéhasította a szívét, majd vértől csöpögve elhagyta testét, és mélyen a földbe fúródott. Rávana megpördült, és velőtrázó sikoltással, amibe a három világ beleremegett, összeesett. Kezéből kihullott az íj, s úgy zuhant szekeréről a földre, mint egy roppant hegy, melyet Indra villáma döntött le.

A ráksaszák rémülten futottak szét, és siratták elesett királyukat. Nem úgy a majmok! Örömben megkergették a menekülő démonokat, hatalmasakat ugrottak a levegőbe, és diadalittas ordításuktól visszhangzott a harcmező. Mennyei dobok és égi hangszerek szólaltak meg, könnyű szellők hátán isteni illat árasztotta el a levegőt. Kápráztató fényességgel csillogó virágszirmok hullottak Indra szekerére. A félistenek és a bölcsek véget nem érő imákkal magasztalták Rámát, aki ott állt előttük ragyogón és tündöklőn. A csata véget ért. Ráma leszállt szekeréről, és Laksmana, Szugriva, Hanumán, Angada, Dzsámbaván és Vibhísana boldogan vették körül. Páratlan hőstettéért egyre csak dicsérték és magasztalták.

Vibhísana a holtan heverő Rávanára nézett.

— Ó, Rávana, hogyan ragadhatott el a halál? — mondta bánatosan. — Oly sok vitéz csata után most itt fekszel mozdulatlanul, s ragyogó fejdíszed a porba hullott.

Utolért a végzet, amit megjósoltam neked. Miért nem hallgattál szavamra? Mindig a javadat akartam! A kéj, a mohóság és a düh szolgája lettél, és elnyerted jutalmát: ez a sorsa mindenkinek, aki a lélek e három halálos ellenségét szolgálja. Ó, fivérem! Üres nélküled a világ! A nap a földre hullott, a hold sötétségbe borult, a tűznek elhaltak lángjai, és kihunyt minden erő. Lankának immáron vége!

Vibhísana annak ellenére, hogy Rávana elűzte, szerette bátyját, és mindig jót akart neki. Most sírva borult holtteste fölé, és hangos kesergéssel vett tőle búcsút. Ráma átölelte a vállát, és szelíden vigasztalta:

— Fivéred hősként esett el. Nincs olyan harcos, aki örökké győzedelmes lenne: előbb vagy utóbb mindenkinek szembe kell néznie a kardok élével. Minden nagy hős ilyen halálra vágyik. Ó, Vibhísana! Ne sirasd hát Rávanát: dicső halált halt!

— A teste meghalt, de lelke tovább él — vigasztalta Vibhísanát Laksmana is. — Ráma fegyverei és a hősi halál megtisztították, s most minden biztonnyal olyan helyen van, hová csak a legkiválóbb harcosok kerülnek. Mi értelme a halott test fölött keseregni, ha egyszer a lélek elszállt belőle? Jobb, ha most elvégzed számára az utolsó szertartást, s aztán elfoglalod Lanká trónját.

Ekkor Rávana feleségei tűntek fel a csatamezőn. Úgy sírtak, mint a nőstény elefánt, amelyik elvesztette párját, és könnyeikkel fűröszötték férjük holttestét. Tucatnyi ráksaszi vette körül az elesett királyt, hajuk, ruhájuk ziláltan, rendetlenül lógott gyászukban. A földre vetették magukat, és jajongva siratták férjüket. Mandódarí, akit Rávana feleségei közül a legnagyobb tisztelet övezett, ájultan esett össze, amikor meglátta urát a csatatéren vérbe fagyva. Amikor végre felocsúdott, Rávana arcára meredt, s elcsukló hangon, könnyeivel küzdve így szólt:

— Ó, uram! Hogyan eshettél el egy földi halandó kezétől te, aki félelmet ébresztettél a félistenek, a gandharvák, a sziddhák, de még a nagy bölcsek szívében is? Egy ember végzett veled, aki az erdőn át vándorolt idáig Ajódhjából, az emberek városából! Ráma nem lehet közönséges ember. Nem lehet más, mint Visnu, minden

világok fenntartója, a megszületetlen, mindenható Legfelsőbb Személy. Senki más nem tudott volna megölni.

— Ó, Rávana! Noha annak idején legyőzted érzékeidet, és jutalmul csodás áldásokat kaptál Brahmától, végül mégis az érzékeid áldozata lettél. Hatalmába kerített a kék, s a büntelen Szítára vágytál. Azzal, hogy e nemes lelkű hölgyet elraboltad, kihívtad magad ellen a sorsot, és vesztedbe rohantál, magaddal rántva népedet is.

— Ó, hős, hová tűntél, miért hagytál itt? — sírta Mandódarí, és vigasztalhatatlan bánatában Rávana holttestére borult. — Mindig odaadóan szolgáltalak. Miért vágytál hát Szítára? Mit ér az életem, ha nem tudtalak elégedetté tenni? Noha boldogan jártuk be együtt a mennyek minden szépséges vidékét, most a szomorúság félelmetes óceánjába estem. Mily forgandó is a királyok szerencséje!

Mandódarí felnézett, és könnyein keresztül meglátta Vibhisanát.

— Itt áll melletted jámbor öcséd is — mondta Rávanának. — Nem hallgattál bölcs tanácsára, s most a halálé lettél. Minden bűnös elnyeri végül büntetését, ahogyan a jók is megkapják megérdemelt jutalmukat. Öcsédnek a királyi trón jut, míg neked a másvilágra kellett távoznod.

Hosszú ideig siratta így férjét Mandódarí. Csöndben figyelték, s hagyták, hadd engedjen utat bánatának. Végül aztán a ráksasza király többi felesége gyengéden felsegítette. Belekaroltak, és a még mindig hangosan kesergő királynőt visszavezették a palotába.

— A halál véget vet minden ellenségeskedésnek — fordult Ráma Vibhisanához. — Mostantól Rávanára is ugyanúgy tekintek, mint rád. Kérlek, végezd el a szertartást, ami örök lelki áldásban részesíti majd fivéredet! Az ősi törvények szerint az elesett ellenfélnek meg kell adni minden tisztességet.

Vibhísana elgondolkozva állt.

— Nem, nem tudom elvégezni a temetési szertartását — mondta Rámának. —

Rávana kegyetlen volt, és megszámlálhatatlan bűn szárad a lelkén. A fivérem, mégsem él bennem egy parányi tisztelet sem iránta! Hogyan tudnám őszinte szívvel elvégezni a gyászszertartást?

— Vibhísana, a lelket sohasem szabad megvetni — felelte Ráma mosolyogva. — A halál pillanatában a lélek elhagyja a testet, s újabb élet vár reá. Rávana bűnös teste halott, de a tiszta lélek tovább él. A lelket mindig tisztelni kell. Hajtsd hát végre a ceremóniát, hogy fivéred halhatatlan lelkének örök áldásban legyen része!

Vibhísana mélyen elgondolkodott Ráma bölcs szavain, s hozzálátott, hogy elvégezze a szertartásokat. Lankába vitette Rávana holttestét, s áldozati tüzet gyújtott. Rávana nevében tisztított vaját és gabonát áldozott a tűzbe, és Visnut imádta. Az idős ráksaszák és jatudhánák segítségével, akiknek élén Rávana nagyapja, Máljaván állott, Vibhísana a szentírások parancsaihoz híven minden szertartást elvégzett.

Rávana arany selyembe burkolt, virágfüzérékkel teli holttestét felravatalozták, és száz ráksasza lány zeneszó mellett a megszentelt hamvasztóhelyre vitte. A ráksaszák bráhmanái az áldozati tüzet királyuk holtteste elé helyezték, majd illatos szantál- és padmakafából, usira-gyökérből és bhadrakáli-fűből máglyát raktak. Rávana testét a máglyára tették, és egy-egy marék kurkumával kevert rizst, szezámmagot és kusafüvet szórtak rá. Szent mantrák éneklése mellett tisztított vaját öntöttek a máglyára, s Vibhísana meggyújtotta a tüzet. Néhány pillanat múlva felcsaptak a lángok, és a ráksaszák nagy királyának testéből csupán hamu maradt.

Tizennegyedik fejezet

A tűzpróba

A félistenek és a risik boldogan hazatértek a mennyekbe. Mátali meghajolt Ráma előtt, és engedélyt kért, hogy szekérével visszatérhessen Indrához. Ráma a szemével követte az égi szekeret, amint magasra emelkedett az égen, majd eltűnt. Haragja teljesen lecsillapodott már, s Vibhísana királlyá koronázására gondolt. Lanká városa a Földön volt, így a Föld uralkodójának fennhatósága alá tartozott, még akkor is, ha ráksaszák lakták. Ezért Ráma a jámbor Vibhísánát kívánta a trónra ültetni, mert tudta, ő hamar rendet teremt majd a felfordított városban.

Ráma Laksmanát kérte meg, hogy végezze el a koronázási szertartást. Laksmana tüstént elküldte a majmokat, hogy hozzanak tengervizet nagy aranykorsókban, s a tengervízzel aztán a Védák előírásaihoz híven megkoronázta Vibhísánát. Vibhísana lett Lanká királya, és uralkodói pompával ragyogott trónusán. A ráksaszák örültek, hogy Rávanát öccse követte a trónon, és hálából elhalmozták ajándékaikkal. Vibhísana azonban mindent, amit kapott, Rámának adott, aki a ráksasza iránti szeretete jeléül elfogadta az ajándékokat.

Amikor a ceremónia véget ért, Ráma megkérte Hanumánt, hogy siessen Szítához.

— Kérlek, tudasd a jó hírt a hercegnővel! Mondd meg neki, készüljön, hogy minél hamarabb láthassam!

Hanumán nyomban a palotakertbe indult. Amint elhaladt a ráksaszák mellett, a démonok összetették kezüket, hogy kifejezzék tiszteletüket a nagy hős iránt. Az asókakertben Szítát a szimsapa-fa alatt találta — még mindig ott hevert a tövében. Nem hallott még Ráma győzelméről. Csüggedt és szomorú volt, ám amint megpillantotta Hanumánt, reménykedve felállt. Biztosan jó híreket hozott ez a kedves majom! Izgatottan hallgatta, amint Hanumán mindent elmesélt neki.

— Ó, nemes hölgyem! Férjed győzedelmeskedett. A démon Rávana nincs többé, helyette az erényes Vibhísana lett Lanká uralkodója. Anyám, megpróbáltatásaidnak

vége! Készülj, kérlek, hogy találkozz uraddal, Rámával!

Szítát megbénította a boldogság, olyannyira, hogy nem is tudott válaszolni. Csak állt, szeméből könnyek csordogáltak. Amikor végül szóhoz jutott, azt mondta:

— Ó, derék majom, semmit sem tudok neked adni a jó hírért cserében! Nincs annyi arany, ezüst vagy gyémánt, ami felérne üzeneted értékével! Az egész világnál drágább kincset adtál most nekem!

— Örömteli szavaid többet érnek nekem, hercegnő, mint bármilyen drága ajándék. És most, hogy Ráma győzedelmeskedett, s boldognak látom, nem is vágyom semmi másra.

Szítá egyre Hanumánt dicsérte, s a vánarák hős vitéze lesütött szemmel, két kezét összetéve állt előtte.

— Ó, hercegnő! — mondta aztán. — Kérlek, engedd meg nekem, hogy ellássam ezeknek a gyalázatos ráksaszíknak a baját, akik annyit kínoztak! Ó, hogy szeretnék nekik jól odasózni a buzogányommal! Halált érdemelnek, amiért ily gonoszul bántak veled!

Szítá a távolban üldögélő ráksaszíkra nézett, akik most, hogy Rávana meghalt, már nem törődtek vele.

— Ezek a ráksaszík csupán uruk parancsát teljesítették — mondta Hanumánnak. — Nem szabad őket hibáztatni. Szenvedéseimet csakis saját bűneimnek köszönhetem; így rendeli el a világ törvénye. Az erényesek jelszava az ősi mondás: "Az igazakban sohasem támad harag azok ellen, akik ellenük tesznek. Történjék bármi, betartják a törvényt, hogy ne álljanak bosszút gonosszal a gonoszért, hiszen az erényesek ékszere a jó viselkedés." A bűnösökkel mindig könyörületesnek kell lennünk, jó Hanumán, hiszen senki sem bűn nélkül való.

Hanumán lehajtotta a fejét, és hallgatott. Szítá helyesen szólt, nemes jelleméhez méltón, gondolta.

— Szeretnék most visszatérni Rámához — mondta aztán. — Kérlek, küldj számára

valami üzenetet!

— Nem vágyom másra, mint hogy lássam végre szeretett uramat! — felelte Szítá.

— Hercegnő, kívánságod hamarosan teljesül! — mondta Hanumán, majd meghajolt, és visszament Vibhísana palotájába, ahol Ráma várt rá.

Ráma végighallgatta Hanumánt, s aztán megkérte Vibhísánát, adasson Szítának mennyei ruhákat és ékszereket.

— Ó, ráksaszák királya! Kérlek, rendeld el, hogy fürdessék meg a hercegnőt illatos égi balzsamokban, és öltöztessék a legfinomabb selymekbe. Hozasd őt ide, mert szívem ég a vágytól, hogy újra láthassam.

Vibhísana maga ment Szítához, hogy teljesítse Ráma kérését, ám Szítá így szólt:

— Nem tudok tovább várni. Most azonnal indulok hozzá! Miért kellene fürdővel és öltözködéssel vesztegetnem az időt?

Szítá csaknem egy évig szenvedett a ráksasza kegyetlen fogságában, s ez idő alatt nem volt egyetlen pillanat sem, hogy ne arra a napra gondolt volna, amikor végre viszontlátja Rámát. Most elérkezett ez a nap. Hogyan tudna egy pillanatot is tovább várni?

— Úrnőm, ez Ráma kívánsága — felelte Vibhísana. Szítá számára férje szava szent volt, így aztán engedelmesen tette, amit kívánt. Vibhísana tüstént megparancsolta a ráksaszíknak, hogy fürdessék meg s öltöztessék szép ruhába. Nem telt bele sok idő, a hercegnő ragyogó száriban s olyan ékszerekkel, melyeket a félistenek feleségei is megirigyeltek volna, drágakövekkel díszített arany gyaloghintóba ült, és a vánarák már röpitették is Ráma elé.

Ahogy Vibhísana palotája felé közeledtek, ráksaszák és majmok tülekedtek két oldalt az úton, hogy megpillanthassák a hercegnőt. Szítá a gyaloghintót elfedő selyemfüggöny mögül is úgy ragyogott elő, mint a nap a felhők mögül. Sötétruhás, turbános ráksaszák nyitottak utat neki csengettyűs dárdáikkal. A morajló tömeg kettévált, s a hintó méltóságteljesen haladt a palota felé.

Vibhísana előresietett, hogy bejelentse Rámának: a gyaloghintó már közel jár hitvesével.

— Kérd meg a hercegnőt, szálljon ki a hintóból, és gyalog jöjjön elém! — mondta Ráma. — Az emberek látni óhajtják, és ez nincs a szentírások ellen. Az erényes nőt nem a ház, a fátyol vagy a ruha védelmezi. Egyedül jelleme jelent oltalmat számára.

Laksmana, Szugriva és Hanumán meglepődve néztek Rámára. Úgy tűnt, haragszik valamiért Szítára; arca komoly volt s elgondolkodó. Mosoly nélkül nézett hitvesére, amikor Vibhísana elévezette.

Szítá leírhatatlanul boldog volt, hogy újra láthatja szíve urát. Arca ragyogott, mint a hold, de amikor meglátta zord arckifejezését, zavarba jött. Egész testében remegni kezdett, és lehajtott fejjel, összetett kezekkel állt előtte.

Ráma szíve majd megszakadt. Hón vágyott rá, hogy Szítá iránt érzett mérhetetlen szeretetét kimutassa, és tüstént visszafogadja hitvesét, de nem tehetette: attól tartott, az emberek megszólják majd érte. Ő volt a király, példát kellett mutatnia. Szítá közel egy esztendő egy idegen férfi házában töltött — bizonyos, hogy lesznek majd olyanok, akik a szemére vetik, noha mindenki tudja, hogy Rávana akarata ellenére elrabolta. Kétségbe vonják majd a tisztaságát, pedig egy uralkodó feleségének gyanún felül kell állnia.

Szítá könnyáztatta arcára nézett.

— Ó, áldott hölgy! — szólította meg. — Végre visszanyertelek! Legyőztem ellenségeimet, s megfizettem mindazért, amit az elrablásoddal ellenem elkövettek. Bosszút álltam érted, hercegnőm! A bűnös Rávana nincs többé.

Ráma elhallgatott, és szíve hevesen vert. Amit most mondania kell, mindennél fájdalmasabb lesz. Végül erőt vett magán, s így folytatta:

— Most, hogy lemostam a gyalázat foltját, melyet a ráksasza király ejtett családunk becsületén, és megtartottam szavam, eleget tettem kötelességemnek. Nemes Szítá! Nem azért ontottam ennyi vért, hogy újra feleségemnek mond hassalak.

Idegen férfi házában éltél. Hogyan fogadhatnálak vissza? Szégyen esett a hírneveden, hiszen Rávana a karjaiban tartott, vágyakozó pillantásokat vetett rád nap mint nap. Nem tudlak többé a hitvesemnek tekinteni. Kérlek, menj most, ahová akarsz. Laksmana, Bharata, Satrugna vagy még Vibhísana is boldogan ad majd neked menedéket. Ó, Szítá, Rávana mellett hogyan maradhatna érintetlenül egy olyan szépséges teremtés, mint te?

Szítá döbbenetben állt. Ráma minden szava mérgezett nyílként fúródott a szívébe. Fájdalmában felzokogott, s akár egy zsenge hajtás a szörnyű viharban, reszketni kezdett. A szégyentől megsemmisülve térdre rogyott, arcát a kezébe temette, és sírt, sírt keservesen.

— Ó, uram! — mondta aztán gyötrődve. — Miért büntetsz ily kegyetlenül szavaiddal? Úgy szólsz hozzám, mint egy hitvány ember a közönséges asszonyhoz! Ne gondold minden nőről, hogy erkölcstelen és szemérmetlen, ha van is közöttük néhány, aki rossz útra tért! Ne kételkedj bennem, nem veti rám árnyékát a bűn! Rávana akaratom ellenére vitt magával — védtelen voltam. A szívemet azonban nem kaphatta meg: egyetlen pillanatra sem volt hűtlen hozzád. Ha ennyi év után, amit szeretetben együtt töltöttünk, nem bízol bennem, mi értelme tovább élnem?

— Mire volt jó a hosszú, fáradságos küzdelem? Csupán meg kellett volna üzenned Hanumánnal, hogy megtagadod hitvesed, s én tüstént megváltam volna az életemtől, nem lett volna szükség a véres háborúra! Düh vezérelte csak tetteidet, akár a közönséges emberekét! Mint a leghitványabb halandók, ügyet sem vetsz hűségemre és odaadásomra, és engem is hitvány, alávaló asszonynak tekintesz, megfélemezve isteni származásomról!

Szítá ekkor sírva Laksmanához fordult, aki mélyen gondolataiba merült.

— Ó, herceg, kérlek, rakj máglyát! Nincs más kiút számomra e szégyenből. Ártatlanul ért a súlyos vád, s egy pillanatig sem tudom tovább elviselni. Csak a halált óhajtom már, semmi mást. Férjem mindenki előtt, nyilvánosan megtagadott,

ezért a lángok közé vetem magam.

Laksmana lelke háborgott. Hogy tehet ilyet Ráma? Fivérére nézett, de a herceg arca semmit sem árult el érzéseiről. Alig észrevehető bólintással viszonzta öccse pillantását, és Laksmana megértette, mit akar. Zavarodottan, fájó szívvel megépítette a máglyát.

Ráma megingathatatlan volt, mint Jamarádzsa, az igazságot osztó félisten. Senki sem mert a közelébe menni vagy szót emelni Szítá védelmében. Szítá ekkor lassan, tisztelettudóan körbejárta, majd a lobogó tűz elé lépett, s két kezét összetéve így imádkozott:

— Ó, tűzisten! Kérlek, légy a tanúm, hogy sohasem voltam hűtlen Rámához sem gondolatban, sem szóban, sem tettben! Védelmezz engem, ha szavamat igaznak találod! Úgy óvj meg, ahogy szívem örökre Rámáé! Oltalmaz, ha a félistenek mind tanúi ártatlanságomnak!

Azzal körüljárta a máglyát, s a riadt, ámuló szemek kereszttüzeiben a lángok közé lépett. Égi lények — félistenek, risik, gandharvák és sziddhák — nézték megdöbbenve, amint aranyos oltárként ragyogva elnyeli a tűz. Akár egy istennőt, aki a mennyekből a pokolba zuhant, úgy ölelték körül a lángok. Az asszonyok felzokogtak, s aztán síri csend támadt.

Ráma nem látott a könnyeitől, s a körülötte állók sírása még mélyebbre taszította a bánat óceánjában. Értelme az erény útját követte, de szíve majd meghasadt a fájdalomtól, amikor Szítá a tűz martaléka lett. Ekkor égi hang szólalt meg feje fölött: Brahmá volt az és a félistenek, akik megszólították.

— Ó, Urunk! Hogy engedhetted, hogy ez a tiszta hölgy máglyahalált haljon? Hát nem emlékszel, ki vagy? Miféle különös kedvtelés ez?

Ráma felnézett az égiekre, s két kezét összetéve így felelt:

— Egyszerű földi halandónak tekintem magam. Ráma vagyok, Dasaratha király fia. Ó, Brahmá, áruld el: ki voltam előző életemben?

— Ó, Ráma! — felelte az Úr Brahmá hattyúja hátáról. — A világmindenség eredeti teremtetőjeként ismerlek. Te vagy Visnu, Te vagy Nárájana; Te vagy a számtalan néven ismert Legfelsőbb Úr. Minden félisten a Te teremtményed, és Te tartod fenn energiáddal a világokat. Mindenben belül és mindenben kívül létezel, s jelen vagy minden élőlény szívében. Léted felfoghatatlan, útjaid kifürkészhetetlenek. Rámaként szálltál alá, hogy elpusztítsd Rávanát, s megmentsd odaadó szolgálóidat. Küldetésed bevégeztetett; térj hát vissza birodalmadba!

Így szólt az Úr Brahmá, és Ráma némán fejet hajtott előtte. Ebben a pillanatban a tűzből Agni, a tűz fénylő istensége emelkedett ki, karjaiban Szítával. A hercegnő testét gyönyörű vörös szári fedte, s úgy ragyogott, mint a felkelő nap. Nyakában mennyei virágokból font füzért viselt, drágaköves ékszerei kápráztatóan csillogtak. Sötét, göndör fürtök keretezte arcáról földöntúli szépség sugárzott.

Agni letette Szítát Ráma elé, s mély, zengő hangján így szólt:

— Visszahoztam hitvesedet. Lelke tiszta, a bűn leghalványabb árnya nélkül. Egyetlen szavával, egyetlen tettel, gondolatával vagy pillantásával sem volt hűtlen hozzád soha. Rávana erőnek erejével rabolta el, amikor védtelenül, elhagyatottan magára maradt. Noha sokáig sínylődött a fogságában, szíve és gondolata egyedül a tiéd volt, hiába próbálta Rávana jó szóval és fenyegetéssel megnyerni magának. Ó, Ráma! Fogadd őt vissza teljes szívedből!

Rámát határtalan boldogság árasztotta el. Könnybe lábadt szemmel válaszolt Agni szavaira:

— Szükség volt rá, hogy Szítát tűzpróbának vessem alá, másképp a világ ostobának kiáltott volna ki, akit csak az érzéki vágy ösztökél. Hosszú ideig élt Rávana palotájában, és noha én egy pillanatig sem kételkedtem hűségében, ártatlanságát bizonyítani kellett. Tisztaságának ereje megvédte, s Rávana éppúgy nem szennyezhetette be, ahogy az óceán nem léphet ki soha a medréből. Ahogy a napsugarat nem választhatja el senki a naptól, Szítát sem veheti el tőlem senki.

Előbb tér le az igaz ember a becsület útjáról, mint ahogy én lemondok hitvesemről!

Szítát határtalan boldogság töltötte el, ahogy Ráma újra maga mellé ültette az arany trónusra. Félistenek és bölcsek jöttek el, hogy himnuszokkal magasztalják a hős Rámát. Az Úr Siva személyesen járult eléjük.

— Megszabadítottad rettegett zsarnokától a világot — mondta. — Térj most haza Ajódhjába! Vigasztald meg bánatos rokonaidat, s aztán hosszú ideig uralkodj még békével birodalmad fölött! Ó, Ráma, atyád, a dicső Dasaratha is itt van; égi szekeréről téged szeretne látni!

Ráma felnézett a magasba, s meglátta a lassan aláereszkedő szekeret. A mennyei fényességet árasztó nagy király leszállt, s Rámához lépett. Szorosan magához ölelte szeretett fiát, majd leült mellé, s így szólt:

— A félistenek királya, Indra társaságát élvezem, most azonban, hogy téged láthatlak, ezerszer boldogabb vagyok, fiam! Kaikéji kegyetlen szavai, melyekkel száműzetésbe küldött téged, gyógyíthatatlan sebet ejtettek szívemen, de most szertefoszlott minden bánatom. Mindenért kárpótoltál, ó, Ráma! Letelt a tizennégy esztendő, száműzetésed véget ért. Alig várom, hogy Ajódhjá trónján lássalak! Eredj, vigasztald meg Kausalját és a vitéz Bharatát. Megértettem végre, ki vagy, ó, Ráma! Te vagy a Legfelsőbb Úr, s azért szálltál alá, hogy a világ javát szolgálj.

— Atyám! — felelte Ráma. — Kérlek, vond vissza az átkot, mellyel Kaikéjít és fiát kitagadtad. Nem tehetnek semmiről; büntelenek mind a ketten.

Dasaratha engedett a kérésnek, s aztán Laksmanát vont a keblére.

— Ó, Laksmana, önzetlenségednek, amellyel fivéredet szolgáltad, nincs párja a három világban. Most Ajódhjá uralkodója lesz, de te szolgálj őt tovább!

Laksmana után Szítához fordult:

— Leányom, kérlek, ne neheztelj Rámára, amiért látszólag megtagadott! Egyetlen vágya az volt csupán, hogy makulátlan tisztaságod bizonyítsa a világ szeme előtt.

Kiálltad a tűzpróbát, s ezzel örökre az erényes nők példaképe lettél.

Szítá összetett kézzel hajtotta meg fejét apósa előtt. Dasaratha ekkor égi szekereire szállt, s visszatért a mennyekbe. A félistenek is mind hódolatukat ajánlották Rámának.

— Ó, Ráma! — mondta Indra búcsúzóul. — Nem múlhat el áldás nélkül, ha valaki a félistenekkel találkozik. Kérlek, kívánj valamit, s mi azon nyomban teljesítjük!

Ráma mosolyogva válaszolt:

— Kívánom, hogy térjenek vissza az életbe azok a majmok, akik a csatában elestek — még azok is, akiket felfaltak a ráksaszák. És bárhol éljenek ezentúl, ott mindig teremjen elegendő gyümölcs és gyökér a számukra.

— Legyen óhajod szerint! — felelte Indra. — Éledjenek hát fel mind a hős majomkatonák! Térjenek vissza családjukhoz, és erdejük minden évszakban legyen teli gyümölcstől roskadozó fákkal!

Azzal a hatalmas félisten parancsára mennyei nektár hullott a felhőkből. A majmok mind életre keltek, s ámulva néztek magukra és egymásra.

— Csoda! Csoda történt! — kiabálták boldogan, s majd az évig ugrottak örömükben. Ölegették, tapogatták egymást, és a sok vánara harcos újra morajló óceánként hullámozott Lanká szigetén.

Indra búcsút vett Rámától, és a többi félistennel együtt hazatért birodalmába. Amint ragyogó szekereiket elnyelte a kéklő messzeség, Ráma kiadta a parancsot, hogy a majmok táborozzanak le éjszakára. Ő maga Szítával Vibhísana palotájában tért nyugovóra.

Tizenötödik fejezet

Vissza Ajódhjába

Másnap reggel Vibhísana Rámához sietett.

— Készen áll a fürdőd — jelentette. — Hideg és meleg víz, illatos balzsamok, olajok és puha törölközők, friss, új ruhák és mennyei virágfüzérék várnak rád, ó, Ráma! Ügyes szolgálólányokról is gondoskodtam, akik a szolgálatodra lesznek, hogy a világ uralkodójához méltóan ékesíthesd fel magad.

— Amíg nem láttam Bharatát, nem vágyom semmilyen élvezetre, Vibhísana — felelte Ráma. — A herceg a vezeklő remetéik életét éli. Hideg folyók vizében fürdik, és erdőben szedett gyümölcsöt meg gyökereket eszik. Hogyan fogadhatnám el a pompát, a fényűzést, amivel körülveszel? Vibhísana, kérlek, tedd lehetővé, hogy minél előbb Ajódhjába mehessek!

— Ó, Ráma, a Puspaka szekér rendelkezésedre áll! Rávana Kuvérától zsákmányolta ezt a varázslatos égi szekeret, melyet a pusztá gondolat hajt. Még mindig itt van, és csak arra vár, hogy téged szolgálhasson.

Hiába kérlelte Vibhísana Rámát, hogy maradjon még egy pár napot vele Lankában, hogy kedvére szolgálhassa, Ráma alig várta, hogy Ajódhjába indulhasson. Anyja és Bharata jártak a fejében. Mennyire várhatják már, hogy láthassák! Letelt a száműzetés tizennégy éve, s ő megígérte nekik, hogy nyomban hazatér. Ha nem lesz ott hamar, elemésztik őket a bánat, s belehalnak az aggodalomba!

— Megtiszteltél a szövetséggeddel, Vibhísana. Mindig jó tanácsot adtál, és segítségemre voltál a csatában. Örök hálával tartozom neked. Most azonban engedj elmennem, hős ráksasza! Küldetésem teljesítettem, sietnem kell vissza Ajódhjába.

Mit tehetett volna Vibhísana? Beleegyezett. Hívta a Puspakát, és Ráma ámulva nézte az égből alászálló, ragyogó arany szekeret: méltóságteljes palotáinak falát drágakő borította, és az arany lugasokat mindenhol mennyei virágfüzérék

díszítették.

Vibhísana a szekérre mutatott.

— A Puspaka előállt. — Aztán mélyen meghajolt, s alázatosan megkérdezte: — Akad-e számomra egy utolsó szolgálat, mellyel megörvendeztethetlek, mielőtt elhagyod az országomat, ó, uram?

Ráma arra kérte, jutalmazza meg gazdagon a majmokat: adjon nekik sok-sok aranyat és drágakövet, hogy hazavihessék.

— A királynak mindig meg kell jutalmaznia seregének katonáit — mondta. — Gondoskodnia kell róluk, s meg kell nekik adnia mindent, amire csak vágnak, hiszen az életüket áldozzák érte.

Vibhísana tüstént elrendelte, hogy ajándékozzák meg a majmokat bőségesen arannyal, drágakövekkel. Aztán felsegítette Rámát és Szítát a Puspakára. Szomorúan vettek búcsút egymástól, és Ráma köszönetet mondott neki minden szolgálatáért. Már épp indulni készültek, amikor Szugriva odaszaladt hozzájuk:

— Ó, Ráma! — mondta könyörögve. — Hadd menjenek veled a majmok! Annyira szeretnék látni, amint királlyá koronáznak! Az ünnepség után mind visszatérünk majd saját országunkba.

Ráma elmosolyodott, és intett a majmoknak, hogy szálljanak a Puspakára, a repülő arany városra.

— Kísérj el te is szülőföldemre, nemes ráksasza! — mondta Vibhísánának is. — Hozd a rokonaidat és a barátaidat! Gyertek gyorsan, indulunk Ajódhjába!

A Puspaka a levegőbe emelkedett, s kecsesen szelte a levegőt, mintha csak az orrát díszítő kitárt szárnyú hattyú húzná. A magasból Ráma a csatatérre mutatott, és elmesélte Szítának, hogyan estek el a ráksaszák legnagyobb harcosai, az óceán fölé érve pedig Hanumán hőstettét dicsérte, ahogy átugrott Lanká szigetére.

Kiskindhjá felett Ráma megállította a Puspakát.

— Szugriva! Eredj, és hozd a feleségeidet és a rokonaidat! Őket is elvisszük

Ajódhjába.

A sok majom mind felszállt, és a csodás szekér folytatta útját. Hamarosan elérték az erdőt, ahol Ráma a száműzetését töltötte. Bharadvádzsa remetekunyhója fölött újra megálltak: Ráma tiszteletét akarta tenni a bölcsnél. Leszállt, és mély meghajlással ajánlotta neki hódolatát. A szent megáldotta a herceget, és így szólt:

— Ó, Ráma! Bharata már alig várja az érkezésed! Az egész város lázban ég, minden pillanatban az utat figyelik, mikor bukkansz föl. — Bharadvádzsa mindig tudta, mi történik Ajódhjában; tanítványai gyakran látogatták a várost.

— Bölcs Bharadvádzsa! Vezeklésed jutalmául varázslatos erő birtokában vagy. Tedd, hogy Ajódhjá körül minden fa roskadásig teljen zamatos gyümölcssel! Szeretném bőségesen megvendégelni azokat, akik koronázásom ünnepére a városba látogatnak.

Bharadvádzsa örömmel teljesítette Ráma kérését: meditációba merült, és Ajódhjá körül húsz mérföldre hamarosan minden fán garmadával csüggött a mennyei gyümölcs.

— Küldj előre egy hírnököt — tanácsolta Rámának —, és csak holnap vonulj be Ajódhjába!

Ráma így is tett. Megkérte Hanumánt, menjen előre, és vigye meg a hírt Bharatának, hogy hamarosan megérkezik.

— Sringavérában is állj meg — tette hozzá. — A derék Guha is hadd hallja, hogy hazatértem!

Aztán így szólt:

— Jó Hanumán! Amikor átadod az üzenetem Bharatának, figyelj minden rezdülését. Szeretném tudni, mit rejt a szíve. Egy földekben és kincsekben bővelkedő birodalom könnyen mámorossá teszi az embert. Ha Bharata ragaszkodik a királysághoz, hagyni fogom, hogy tovább uralkodjon.

Hanumán máris indult, és hatalmas ugrásokkal egykettőre Guha erdejébe ért.

Amikor a nisádha király meghallotta az örömteli hírt, azt sem tudta, hová legyen boldogságában. Nyomban felkerekedett, és indult ő is Ajódhjába.

Hanumán másnap kora reggel megpillantotta a dicső várost. Két mérföldre járhatott a városfalaktól, amikor rátalált Bharatára. A böjttől csonttá soványodott herceg testét fekete őzbőr fedte, és ahogy ott ült kunyhója előtt, messziről sugárzott vezeklésének erejétől. Tanácsadói és papjai vették körül, akik hozzá hasonlóan a remeték egyszerű öltözékét viselték.

Amikor Hanumán közelebb lépett, hallotta, hogy Bharata egyre Ráma nevét ismételve. A földre vetette magát előtte, majd összetett kézzel, tisztelettel eléállt.

— Herceg! — szólította meg. — A dicső Ráma letöltötte száműzetését, és hamarosan megérkezik Ajódhjába Szitával és Laksmanával. Alig várja, hogy viszontláthasson, és reméli, hogy jó egészségben talál!

Bharata tágra nyílt szemmel nézett Hanumánra, és leírhatatlan örömében ájultan a földre roskadt. Amikor aztán föleszmélt, talpra ugrott, s boldogan megölelte Hanumánt.

— Ó, derék majom! — mondta neki könnybe lábadt szemmel. — Nem tudom, félisten vagy-e vagy risi, vagy valami más, de a legcsodálatosabb hírral örvendeztetted meg! Százezer tehenet adok neked ezért a hírért, sok-sok tetőtől talpig felékszerezett gyönyörű leánnyal együtt! Kérlek, meséld el, mi minden történt Rámával, mióta elhagyta Ajódhját!

Hanumán mindent elmondott, és Bharata boldogan hallgatta. Aztán Satrugnához fordult, és megkérte, siessen tüstént a városba a hírral, hogy Ráma hamarosan megérkezik.

— Egész Ajódhját ünnepi díszbe kell öltöztetni! Lobogózzák fel a házakat, mindenhová kerüljenek illatos virágfüzérék, az utakat locsolják fel rózsavízzel, és mindenki jöjjön az utcákra, hogy üdvözölhessék a Raghu-dinasztia legidősebb sarját!

Bharata szívébe nem volt nehéz belelátni: Hanumán megértette, hogy Rámának semmi oka kételkedni öccse nemes jellemében. Épp oly odaadással szerette Rámát, mint Hanumán maga. A majom meghatottan nézte Bharatát, és a könny is kicsordult a szeméből szeretete láttán.

Satrughna Bharata tanácsadóival a városba sietett, hogy mindent előkészítsenek Ráma fogadására. Kausalját és Szumitrát gyaloghintóba ültették, s Nandigrámába vitték, ahol Bharata kunyhója állt. Mögöttük a város polgárai vonultak ezrével gyalog, elefánton, lóháton vagy szekéren. Hamarosan kagylókürtök bűgása és dobpergés verte föl a csöndet, s elvegyült az izgatott tömeg kiáltozásával. Ráma száműzetésének tizennégy éve véget ért, és Ajódhjá népe alig várta, hogy hazatérjen.

Estére Nandigráma minden talpalatnyi helyén emberek tolongtak, szívükben a vágygal, hogy megpillanthassák Rámát. Bharata mozdulatlanul állt, arccal délnek, és a messzeséget kémlelte. Vajon igazat mondott az a majom? Valóban hazatér Ráma? Mikor ér végre ide? Újra meg újra kikérdezte Hanumánt, és a majom újra meg újra megerősítette, amit mondott.

A távolban aztán hirtelen feltűnt a ragyogó Puspaka, mintha a nap és a hold együtt tündökölné az égen. Hanumán nagyot ugrott, s a magasba mutatva felkiáltott:

— Itt jó a dicső Ráma!

Ajódhjá lakói egy emberként visszhangozták kiáltását. Ámulva nézték a mennyei szekeret, ami visszahozta nekik Rámát és Szítát. Bharata a földre vetette magát, s teljes testével elnyúlva a hódolatát ajánlotta.

A Puspaka földet ért, Ráma, Laksmana és Szítá kiszálltak. Bharata és Satrughna odaszaladtak, és a négy testvér összeölelkezett. Hosszú ideig szorították egymást könnyes szemmel. A majmok vezérei — Szugriva, Angada és a többiek — emberi alakot öltöttek, és ők is leszálltak a Puspakáról, Vibhísánával együtt. Bharata forró öleléssel üdvözölte őket.

— Ó, vánara király! — mondta Szugrívának. — Olyan vagy nekünk, mint ötödik testvérünk!

Ráma ekkor megpillantotta Kausalját. Utat tört a tömegben, odafutott hozzá, és a lábaihoz borult. Kausaljá a hosszú szenvedéstől sápadt volt és sovány. Mellette Szumitrá állt, akit hasonlóan meggyötört fiai távolléte. Ráma előtte is leborult, tisztelettel megérintette a lábát, s a két királynő arca felragyogott, mint két szirmát bontó lótuszvirág.

Ráma Kaikéjít és a palota összes hölgységét is üdvözölte, aztán mély tisztelettel leborult Vaszistha és a bráhmanák előtt, akik áldó imákat énekeltek a Védákból. Rámosolygott az összesereglett népre, és az emberek szívét leírhatatlan boldogság töltötte el.

Bharata előhozta Ráma fapapucsát, melyet mindvégig Ajódhjá trónján imádott. Letette Ráma elé, s így szólt:

— Vedd vissza a királyságot, ó, Ráma, melyre a nevedben eddig én vigyáztam! Mégis érdemes volt eddig élnem, hiszen leghőbb vágyam teljesült ma: ismét Ajódhjá trónján láthatlak.

— Amíg távol voltál — folytatta —, tízszeresére növekedett az államkincstár, a hadsereg és a gabonakészlet. Mindez egyedül neked köszönhető, mert úgy kormányoztam az országot, hogy rád gondoltam, s a te nemes példádat igyekeztem követni.

Ráma újra és újra megölelte Bharatát, s a két fivérnek boldogságában úgy hullott a könnye, mint a záporosó. Szeretetük a majmok és Vibhísana szívét is megindította, s valamennyien könnybe lábadt szemmel nézték őket.

Végül Ráma felnézett a Puspakára.

— Ó, Puspaka! Visszatérhetsz gazdádhoz, Kuvérához! Köszönöm a szolgálatodat.

Az égi szekér a magasba emelkedett, s lassan eltűnt a kék égen.

Bharata ekkor így szólt Rámához:

— Kérlek, vedd át a világ feletti uralmat! Amíg száműzetésed töltötted, én kormányoztam helyetted az országot, de most, hogy itt vagy, éppúgy nem lennék rá többé képes, ahogy egy szál gyertya sem világíthat, amikor süt a nap. Hadd lássa a világ kápráztató fényedet, amint Ajódhá trónján ülsz! Ez az egyetlen vágyunk.

— Úgy legyen — válaszolta Ráma, és a tömeg örömujjongásban tört ki.

Az udvari borbélyok aztán levágták csomókba tapadt, gubancos haját. A szolgák illatos balzsammal bedörzsölték fáradt testét, megfürdették, drága selyem ruhákba öltöztették, ragyogó aranyékszerekkel díszítették fel. Nyakába illatos virágfüzérek akasztottak, homlokára hűsítő szantálpéppel gyönyörű áldást hozó ábrákat rajzoltak.

Dasaratha király özvegyei megfürdették és felékesítették Szítát, s a hercegnő ragyogó szépségét ámulva nézte, aki csak látta. Amikor Ráma fivérei is elkészültek, Bharata hívatta Szumantrát a királyi hintóval. Ő maga fogta kezébe a gyeplőt, míg Laksmana és Vibhísana kétoldalról legyezték Szítát és Rámát, Satrughna pedig a fejedelmi ernyőt tartotta a fejük fölé.

A hintó előtt több száz bölcs bráhma vonult mantrákat és himnuszokat énekelve. A hintó mögött egy hatalmas elefánton Szugriva követte őket, mögötte kilencezer másik elefánt lépkedett egy-egy vánarával a hátán. A menet méltóságteljesen haladt végig Ajódhjá utcáin. Búgtak a kagylókürtök, zengett a dobok hangja, és a nép boldog zsvajjal tódult utánuk, hogy tanúja legyen Ráma megkoronázásának.

A város ünnepi díszbe öltözött. A házak ormán zászlókat lobogtatott a szél, tarka virágfüzerek ontották mindenhol illatukat. A balkonokról az aszonynép virágszirmot és kurkumával kevert rizsszemeket hintett Ráma hintaja elé. Ráma mindenkire rámosolygott, és kezét áldásra emelte.

A menet Dasaratha palotájához ért. Ráma kiszállt, Bharatát pedig megkérte, vigye Szugrívát és Vibhísánát a palotájába. Bharata magára hagyta Rámát, hogy

pihenjen, hiszen nem akármilyen napra virradnak holnap: megkoronázásának nagy napja lesz. Bharata gondoskodott róla, hogy a majmok is mind nyugovóra térjenek, s aztán így szólt Szugrívához:

— Holnap lesz a koronázási ceremónia. Kérlek, hozass vizet az óceánból és a szent folyókból!

Szugriva egy-egy drágakővel ékes aranykorsót nyomott Hanumán, Dzsámbaván, Risabha és Gavaja kezébe, és az egyiket az északi, a másikat a déli, a harmadikat a keleti, a negyediket a nyugati óceánhoz küldte vízért. A négy vánara hatalmas ugrással indult útnak, hogy teljesítse a parancsot. Ötszáz majom kerekedett fel, hogy a szent folyókból vizet hozzon, és hamarosan mind vissza is tértek. Mire eljött a reggel, korszóik ott sorakoztak Vaszistha mellett, aki a szertartást készítette elő.

Kora reggel aztán kezdetét vette a ceremónia. Tizenhat gyönyörű szűz felszentelte Rámát, ahogyan a szentírások meghagyják, majd a bráhmanák hozzáálltak a fürdetéséhez. Arannyal díszített kagylókból áldott nektárt öntöttek rá, s utánuk tanácsadói, hadvezérei és a kereskedő közösség előkelőségei is mind megfürdették. Az égből a világ négy őrzője a félistenek mennyei italát öntötte rá.

A fürdetési ceremónia után Vaszistha jelt adott, s a bráhmanák Ráma fejére helyezték a napként tündöklő koronát. A csodálatos fejéket, melyet először Manu viselt, még az Úr Brahmá teremtette. Ráma szemkápráztató ragyogással ült drágaköves trónján, oldalán a felékesített Szítával, akinek szépsége még inkább emelte a királyi pompát, amely a Föld uralkodóját körülvette.

Eljött Váju is, a szélisten, és egy száz égi lótuszból font, soha el nem hervadó virágfüzért nyújtott át Rámának. A varázslatos virágfüzérnek csodás ereje volt: soha nem lankadó életerővel áldotta meg azt, aki nyakában viselte. Indra is Ráma elé járult, és egy igazgyöngy nyakláncsal ajándékozta meg, melyet a legszebb mennyei drágakövek díszítettek.

A gandharvák gyönyörű dalokat énekeltek, az apszarák kecses táncot lejtettek, s

minden mozdulatuk, minden pillantásuk Rámát és Szítát magasztalta. Ajódhjá odaadó népe boldogságában szűnni nem akaró örömkialtásokkal dicsőítette urát és hitvesét, és hangjuk messze visszhangzott a város fölött:

— Éljen a dicső Ráma! Dicsőség Szítának és Rámának!

Még a föld is örvendezett: a gabona szárba szökkent, édes gyümölcstől roskadoztak a fák. Minden virágba borult, s a mennyei illatot a friss szellők messzi tájakra röpítették. A tiszta kék égen összesereglettek a félistenek, és határtalan boldogságukban könnyes szemmel pillantottak le az aranyos trónra, melyen újra együtt látták a nemes Szítát és a dicső Rámát.

Ráma Szítára nézett, és elmosolyodott. Elérte célját.

Függelék

I.

A Gangesz története

melyet Visvámitra mesélt el Rámának és Laksmanának, amikor a szent folyóhoz értek

Messze északon, hófödte csúcaival és felhők takarta szirtjeivel nyúlik a magasba a Himalája hegység, a hegyek méltóságteljes királya, melynek uralkodó istensége Himaván. Ennek a Himavánnak feleségétől, a mennyei Méru-hegy leányától, Ménától volt két elbűvölő, páratlanul szép leánya. Gangá, az idősebb leány volt az, aki később a félistenek könyörgésére a szent Gangá folyóvá változott. A fiatalabbik leányt Umának hívták, s apja a hatalmas Úr Sivának adta kezét. Párvatínak — ahogyan ebben a világban nevezik — mennyei gyönyörben teltek napjai az Úr Siva hitveseként.

Telt-múlt az idő, s a félistenek aggódni kezdtek. Brahmával az élen az Úr Siva elé járultak, alázatosan leborultak előtte, és így szóltak:

— Ó, urunk! A világ nem bírja el majd magodat, ha Umá méhébe kerül! Ha kettőtök ereje egyesül, minden élőlénynek vége! Arra kérünk, tartsd magadban ragyogó életerőd, s ne hagyd, hogy dicső sarjad tündöklése hamuvá égesse a világokat!

Az Úr Siva, aki örökké Visnun medital, és könyörületes minden élőlényhez, így felelt:

— Legyen, ahogy kívánjátok! Ki tagadhatná meg, ha a félistenek kérnek tőle valamit? Magom azonban már elhagyta szívemet. Mondjátok meg, ó, bölcs istenségek, hová hulljon?

— Egyedül a Föld tudná elviselni hatalmas erejét. Hulljon hát reá, aki az összes élőlényt a hátán hordja! — mondta Brahmá.

Így történt, hogy az Úr Siva magja a földre hullott, s beborította az egész bolygót.

Ekkor Brahmá Agnit hívatta, a tűz istenségét:

— Vájuval, a szél istenével szívjátok fel a földről az Úr Siva magját! A félistenek egyszer arra kértek, teremtsék nekik egy hatalmas hadvezért seregeik élére.

Intézzétek úgy, hogy Siva magja Gangá méhébe kerüljön, és Gangá ragyogó fiúnak adhasson életet, aki a félistenek hadvezére lesz!

Agni felszívta Siva magját, és Gangához sietett.

— Istennő, kérlek, fogadd méhedbe a hatalmas Siva ragyogó magját!

Gangá tündöklő éteri alakot öltött. Szépsége láttán Siva magja megolvadt, s Agni a tündöklő nedűvel megtermékenyítette Gangát.

Siva tüzes magja lángolt Gangá ereiben, s égette testét.

— Ó, tűz istensége! — mondta Agninak. — Nem tudom tovább testemben tartani e félelmetes életerőt, melyet érintésed még hatalmasabbá tett!

— Vesd hát ki magadból, s hullasd a Himalája földjére! — felelte Agni. Gangá így is tett, s az Úr Siva magja fénylő, ragyogó folyamként hagyta el testét és ömlött a földre. Amerre folyt, végeleáthatatlan arany- és ezüstmezők keletkeztek, és ahová csak egy csöppje is eljutott, réz, ólom és ón termett nyomában. Ott, ahol a földre hullt, nádas hajtott ki a földből, s e nádból jött a világra az a gyermek, aki Gangá és az Úr Siva magjának egyesülésekor megfogant. A három világ Szkanda néven ismeri s magasztalja a hatalmas félistent, aki a mennyek seregének hadvezére lett. A Krittikáknak nevezett hat istennő nevelte fel, ezért Karttikéjának is hívják. Még most is ott ragyog az égen a Krittika csillagok között.

Karttikéja születése után a félistenek Párvatí elé járultak, s boldogan ajánlották fel neki imáikat. Párvatí azonban haragudott rájuk, amiért nem engedték, hogy egyesüljön férjével. Szeme villámokat szórt dühében, s megátkozta a földet és a félisteneket:

— Soha ne szülessen utódotok, amiért megtagadtátok tőlem, hogy fiút hozhassak a világra! A föld színét csipkézzék sziklák, dombok és hegyek, és legyen számtalan

mestere, akik mind fölötté uralkodnak! Megfosztott a gyermekemtől; ne legyen hát soha része abban az áldásban, hogy fia szülessen!

Nem sokkal ezután történt, hogy egy Szagara nevű király került Ajódhjá trónjára. Két felesége volt, s úgy hozta a sors, hogy egyikük egy lopótök alakú magzatot hozott a világra, ami rögtön hatvanezer darabra hasadt. Mindegyiket egy tisztított vajjal teli edénybe tették, s hamarosan kisfiúk nőttek belőlük. Szagara másik feleségének méhéből egy egészséges fiúgyermek született.

A hatvanezer fiú kegyetlen volt és gyalázatos, akik az élőlények sanyargatásában lelték örömüket. Ám a másik anyától született fiú jámbor volt és kegyes, s hamarosan mindenki megszerette.

Egy napon Szagara király lóáldozatot mutatott be, hogy a világ bőségben és békében élhessen. A hatalmas áldozat láttán Indra megijedt: azt gondolta, Szagara több jámbor tettet hajt majd végre, mint ő, s a mennyek birodalmának trónjára kerül, amit maga Indra is számtalan áldozat jutalmául nyert el. Félelmetes ráksaszaként megjelent hát a földön, s elrabolta az áldozati lovat.

Szagara király nyomban megparancsolta hatvanezer fiának, hogy hozzák vissza. Hiába keresték azonban égen és földön, sehol sem találták. A föld alatti birodalmakat is mind átkutatták, de a lónak nyoma sem volt. A hercegek senkit és semmit nem kíméltek. Amerre jártak, kegyetlenül megöltek mindenkit, míg végül a félistenek arra kérték Brahmát, vessen véget a gyötrelmeknek.

— A kegyetlen hercegeket a Legfelsőbb Úr, Visnu fogja elpusztítani — felelte Brahmá —, hiszen Föld anyát Ő maga védelmezi. Már meg is jelent a bölcs Kapila alakjában, s a föld alatti világban él.

Szagara fiai egy szép napon meg is érkeztek arra a vidékre, ahol Kapila Muni lakott. A bölcsét mély meditációba merülve találták, s nem messze tőle ott legelészett az áldozati ló, amit Indra hagyott ott. Ádáz dühükben rákiáltottak Kapila Munira:

— Gyalázatos gonosztevő, te loptad el az áldozatra szánt lovat! Ütött az utolsó

órád! Most megölünk, a lovat pedig magunkkal visszük!

Kapila Muni a fenyegetés hallatán kinyitotta a szemét, s amint meglátta maga előtt Szagara hatvanezer fiát, éktelen haragra gerjedt. Pillantásával megidézte testükből a tűz elemét, ami azon nyomban hamuvá perzselte őket. Így nyerték el méltó büntetésüket, amiért megsértették a bölcs Kapilát, Visnu inkarnációját.

Telt-múlt az idő, és Szagara király aggódni kezdett fiaiért. Megparancsolta az otthon maradt fiúnak, Amsumánnak, hogy eredjen a nyomukba, s kutassa fel őket. Hosszas vándorlás után Amsumán végre rátalált Kapila Munira, s megpillantotta előtte fivérei hamvait. Amsumánt végtelen bánat kerítette hatalmába, amiért elvesztette őket, s egyre csak siratta a hatvanezer herceget. Hirtelen azonban megpillantotta Garudát, Visnu égi szárnyasát, a rettentő erejű sasadarat. Garuda azt tanácsolta neki, hívja le a Gangesz folyót a földre, s ha szent vize keresztül folyik fivérei hamvain, mindannyian megszabadulnak a pokoltól. Amsumán megköszönte a jó tanácsot, majd imáit ajánlotta Kapila Muninak, a bölcs pedig visszaadta neki az áldozati lovat. Így tért haza apjához.

Szagara király és Amsumán mindent megpróbáltak, hogy a földre hívják a Gangeszt. Áldozatokat mutattak be, imádkoztak a félistenekhez, de minden hiába: egyikük sem járt sikerrel. Nemzedékek jöttek és mentek, míg végül a híres, nagy király, Bhagiratha a lemondásaival elégedetté tette az Úr Brahmát, aki a szent kérésének engedve megparancsolta Gangának, hogy szálljon alá a földre.

A szent Gangesz folyó, melyet a mennyei bolygókon Mandákiní néven ismernek, az Úr Visnu lábujjától ered. Amikor az Úr Visnu egyszer lábával parányi lyukat rúgott az univerzum burkán, befolyt rajta az óceán vize, amelyben a megszámlálhatatlan univerzum lebeg. A mennyei bolygókra hullva Gangá eggyé vált a folyóval, majd Brahmá parancsára a földre hozta. A víz elárasztotta a hatalmas üreget, amit Szagara fiai vájtak, amikor az áldozati lovat keresték, s hatalmas óceánná duzzadt. Innen lefolyt a föld alatti világba, ahol hamvaikat elmosva

felszabadította Szagara fiait. Ó, dicső hercegek! Ezt a szent folyót látjátok most magatok előtt, melyet Visnu lábujjának érintése áldott meg. Akinek a hamvait e szent folyó hullámai közé szórják, azon nyomban felszabadul.

II.

Visvámitra története

melyet Satánanda, Dzsánaka király főpapja mesélt el Rámának

Visvámitra, a nagy szent hajdanán király volt, aki sok-sok ezer évig uralkodott a Föld bolygó fölött. Egyszer rettenthetetlen hadserege élén útra kelt, hogy bejárja birodalmát, s megnézzé, hogy él a népe. A tengernyi katona elefánton, lovon, harci szekéren és gyalogosan vonult országról országra, városról városra, hegyeken, völgyeken, folyókon át. Egy napon aztán elérték azt a vidéket, ahol a remeték élték lemondással teli, ám boldog életüket. Vezetőjük a szent Vaszistha volt, aki a legkiválóbb, legbölcsebb risi hírében állott. Amikor Visvámitra megpillantotta a remeték lakta tisztást, a lélegzete is elállt ámulatában. Amerre csak a szem ellátott, színpompás vadvirágok ezernyi fajtája ontotta illatát. A dús cserjék és terebélyes fák között gandharvák, sziddhák és csaranák játszadoztak. Ragyogó bölcsek és égi látnokok egész serege lakta a mesébe illő vidéket, s ahogy szünet nélkül a Védák szent himnuszait énekelték, varázslatos zsongás töltötte be a levegőt. Voltak köztük, akik erdei gyümölcsökkel és gyökerekkel táplálkoztak, voltak, akik száraz falevével, míg mások csupán vízen vagy levegőn éltek. Réges-rég felülkerekedtek már érzékeiken és elméjükön, s valamennyien a lemondásnak és a meditációnak szentelték életüket. A hős Visvámitra úgy érezte, mintha magának az Úr Brahmának a birodalmába csöppent volna.

Vaszistha kunyhójához sietett. Mélyen meghajolt a nagy szent előtt, és magasztaló imákkal köszöntötte.

— Légy üdvözölve, nagy király! — viszonzta Vaszistha a kedves szavakat. — Kérlek, ülj ide mellém, s kívánj bármit, máris teljesítem.

Visvámitra leült, Vaszistha pedig friss gyümölccsel kínálta. Sokáig beszélgettek a zamatos erdei gyümölcs fölött, mígnem Vaszistha észrevette, hogy Visvámitra hatalmas hadsereggel érkezett.

— Ó, király! — mondta neki. — Engedd meg, hogy vendégül lássalak a seregeddel együtt! Kérlek, ne utasíts vissza! Nagyon bántana, ha csupán vízzel és gyümölcssel kínálhatnálak meg benneteket.

Visvámitra vonakodott: Vaszistha szolgájának tekintette magát, s nem akart semmit elfogadni tőle.

— Végtelenül megtiszteltél már a szavaiddal is, és a legszerencsésebbnek tartom magam, hogy láthattalak — felelte. — Hogyan vágyhatnék ennél többre? Beérem a gyümölcssel, amit jó szívvel adtál. Kérlek, add az áldásodat, és az engedélyeddel máris folytatom utam!

A szent risi azonban hajthatatlan volt: mindenáron vendégül akarta látni a királyt. Addig-addig nógatta Visvámitrát, míg az végül beleegyezett.

Vaszistha boldogan pattant föl, és égi tehenét, Szabalát hívta.

— Siess, kedves Szabalám! Szeretném megvendégelni Visvámitra királyt és hadseregét! Kérlek, készíts pompás lakomát!

A varázserejű tehen testéből ínycsiklandozó ételek és italok jelentek meg. Egy pillanat alatt ezüsttálcák és -tálak lepték el a tisztást, színültig teli gőzölgő, hófehér rizzsel, a legkülönfélébb zöldségételekkel, levesekkel, lepényekkel, csemegékkel, süteményekkel, tortákkal, édességekkel, vajjal, tejszínnel, joghurttal. Hatalmas korszokban zamatos gyömolcslevek és tejből készült nektárok sorakoztak mellettük. Visvámitra és népes hadserege ámulva látott hozzá a pompás lakomához.

Visvámitra alig hitt a szemének, hogy mindezt egy tehen adta. A mennyei ebéd után Vaszisthához fordult:

— Nagylelkű bölcs! Sohasem láttam még ilyen csodás tehenet! Kérlek, ajándékozd nekem! Százezer közönséges tehenet adok érte cserébe. Királyként engem mindenből a legjobb illet meg, s ennek a tehennek nincs párja a tehenek között. Add nekem, szépen kérlek!

— Még ha a világ összes tehenét kínálnád érte, akkor sem válnék meg Szabalától.

Ha arany- meg ezüsthegyeket tennél elém sem cserélném el soha! Éppúgy nem választhatod el tőlem, ahogy a lemondásban élő szenttől sem veheti el senki a dicsőségét.

Vaszista nem törődött a világi gazdagsággal. Életét az áldozatok végzésének és a lemondásnak szentelte; számára a boldogság belülről, s nem a külvilágból fakadt. Az sem térítette volna el, ha Visvámitra az egész világot felajánlja neki. Szabalához azonban nagyon ragaszkodott. A csodálatos tehén régóta szolgáltá már őt, és segítségével sok-sok áldozatot hajtott végre az emberek jóléte és boldogulása érdekében. Szent kötelessége volt mindez, és egyáltalán nem állt szándékában lemondani róla.

— Az életem függ ettől a tehéntől — folytatta. — Hosszú ideje tart már el tejével, s minden áldott nap megadja, ami az áldozatok végzéséhez kell. Kedvesebb nekem, mint saját életem. Nincs az a kincs, amiért megválnék tőle!

Visvámitra haragra gerjedt. A bölcs Vasistha megtagadja a kérését?! Király volt, megszokta, hogy egyetlen szavába került csupán, és megkapott bármit, amire csak vágyott. Szeme résnyire szűkült, ahogy dühösen a risire pillantott.

— Megtagadod királyodtól a kívánságát?! Ha nem adod nekem ezt a varázserejű teremtményt, erővel veszem el! — kiáltotta büszkén, és erős karjával nyomban húzni kezdte Szabalát.

Vaszistha szomorúan nézte, amint Visvámitra megragadja a csodás tehén kötőfékjét, és rángatni kezdi az ellenkező jószágot.

— Király vagy — mondta Visvámitrának keserűen —, jogod van hát hozzá, hogy erőszakkal érd el a célodat. Nekem pedig, bráhmanának, megbocsátónak kell lennem, mert ez a kötelességem, amire — történjék bármi — mindig emlékezni kell. És sohasem szabad az erőmet használnom, mert a szentírások szelídségre intik a bráhmanákat. Megbocsátok hát neked, ó, Visvámitra!

Fájó szívvel mondott búcsút tehenének, de uralkodott érzésein. Misztikus

hatalmával meg tudta volna állítani Visvámitrát, ám csak állt némán, tétlenül.

Szabalá rémulten nézett rá.

— Ó, gazdám, miért hagyod, hogy így bánjanak velem? — kérdezte kétségbeesetten. — Mi rosszat tettem, hogy ezek a gyalázatos katonák erőszakkal el akarnak vonszolni, s gazdám, a hatalmas Vaszistha szó nélkül túri?

A gyönyörű mennyei tehén kitepte a kötőfékét Visvámitra kezéből, és könnyes szemmel futott Vaszisthához. Remegő lábbakkal megállt előtte, s kétségbeesett tekintetét gazdájára emelve így szólt:

— Hát nem állsz ki mellettem, Brahmá nagy hatalmú fia? Elhagysz?

Vaszisthának majd megszakadt a szíve, ahogy kedves jószágára pillantott.

— Ó, Szabalá, sohasem hagynálak el, és ne gondold, hogy bármivel megbántottál!

De mit tegyek? Szegény bráhmána vagyok, s ez a király, a Föld uralkodója, akit megrészegít a hatalom, rettentő hadseregével a háta mögött el akar rabolni téged!

Szabalá megértette, mire gondol Vaszistha.

— A bölcsek azt mondják — felelte —, hogy a bráhmána ereje a ksatrijáé fölött áll. A bráhmána ereje lelki, míg a ksatrijáé egyedül karjaiban rejlik. Nem kell mást tenned, mint adj parancsot, hogy maradjak veled, s ez a dölyfös király soha nem lesz képes elvinni innen!

— Maradj hát velem, ó, Szabalá! — kiáltott nyomban Vaszistha.

A minden kívánságot teljesítő égi tehén testéből ekkor hatalmas hadsereg hömpölygött elő. Elszánt, nagy erejű katonák árasztották el a tisztást, kezükben félelmetes fegyverekkel, s rémisztő üvöltéssel a király hadseregére támadtak.

Visvámitra látta, hogy katonáit sorra kaszabolják le a varázserejű tehén testéből áradó harcosok, és haragra gerjedt. Szembefordult velük, s egymás után vetette be ellenük számtalan fegyverét. Ám nem sokat tehetett. Szabalá tőgyéből és hátsójából úgy törtek elő a katonák, mint az óceán véget nem érő hullámai. Ha csak elbődült, ezer és ezer újabb fegyveres tűnt elő hirtelen a semmiből. A titokzatos hadsereg ádáz

erővel rohanta le a király katonáit, s nem telt bele sok idő, mind egy szálig elpusztították vagy elkergették őket.

Visvámitrával száz délceg fia is ott volt. Haragjukban bekerítették Vaszisthát, és a szent risi hamarosan lángoló üstökösként süvítő lövedékek záporába került. Vaszisthát azonban most sem ragadta el a düh: egy hatalmas erejű mantrával visszaverte a támadást, és a vitéz hercegekből nem maradt más, mint egy-egy marék hamu. Egyetlen egy menekült meg csupán közülük.

Visvámitra megdöbbsent: soha ilyet még nem látott! Ott állt egyedül a csatatér közepén, teli félelemmel és szégyennel. Akár a tomboló óceán, miután lecsendesednek hullámai, elvesztette minden ragyogását. Fiai elestek, hadseregét legyőzték. Mi lehet ennél fájdalmasabb egy hadvezérnek? Ereje elhagyta, s erőt vett rajta az elkeseredés. Egyetlen megmaradt fiának meghagyta, hogy uralkodjon tovább, ő pedig úgy döntött, az erdőbe vonul és vezekelni fog, hogy nagyobb erőre tegyen szert.

Így is tett. Hosszú esztendőket töltött a rengeteg mélyén meditációval és lemondással, hogy kedvében járjon az Úr Sivának, míg végül a hatalmas félisten megjelent előtte.

— Nagy király! — szólt Visvámitrához. — Miért adtad fejed vezeklésre? Mi az, amit el akarsz érni vele? Kérj tőlem bármit, megadom neked!

Visvámitra mindaddig csak az egyszerűbb égi fegyvereket ismerte. Azokat, melyeknek a legnagyobb félistenek voltak az urai, nem tudta használni. Földre vetette hát magát az Úr Siva előtt, s előadta kérését:

— Ha örömet okoztam neked lemondásommal, arra kérek, add meg nekem, hogy használni tudjam azokat a mennyei fegyvereket, melyeket a félistenek irányítanak! Add meg, hogy bármikor meg tudjam idézni a te fegyveredet vagy az Úr Brahmáét! Taníts meg az íjászat és a hadviselés tudományára, s avass be legrejtettebb titkaikba!

— Legyen kívánságod szerint! — felelte az Úr Siva, s eltűnt Visvámitra szeme elől.

Siva kegyéből Visvámitra ettől kezdve mindent tudott a hadászatról és a misztikus fegyverekről. Ám ha eddig nem volt elég büszke és gőgös, mostantól százszorosan is az lett. Úgy dagadt a melle, mint az óceán a dagály idején. "Vaszistha halott!" — gondolta magában a bölcsek legkiválóbbjáról.

Azon nyomban Vaszistha kunyhójához ment, s minden fegyverével a risire támadt. A csodálatos liget egy szempillantás alatt lángokban állt, és a jámbor remetéik a gyilkos fegyverek láttán rémülten futottak, amerre láttak.

Vaszistha a menekülő remetéik és a halálra vált állatok láttán felkiáltott:

— Ne féljete! Nem fogja többé rettentő erejét fitogtatni! Úgy vetek véget hatalmának, ahogy a reggeli nap sugarai oszlatják szét a ködöt!

Vaszistha nem tudott uralkodni tovább haragján. Tajtékzó dühében Visvámitra elé lépett, s elkiáltotta magát:

— Itt állok előtted, bűnös király! Most megmutathatod, mit tudsz!

Visvámitra megcélozta Vaszisthát a tűzisten fegyverével. Napként lángoló tűzcsóva száguldott feltartóztathatatlanul a bölcs felé, Vaszistha azonban csak mosolygott.

— Mit ér a tudományod, becstelen támadó, uralkodók szégyene?! Figyelj jól: most megmutatom neked, mit tudnak a bráhmaanak!

Vaszistha kezében csak egy bot volt. A magasba emelte, s a bot egy szemvillanás alatt bekebelezte a tüzet, a tűz félistenének rettenetes fegyverét. Visvámitra válaszul megidézte az összes mennyei fegyvert: Váju, Varuna, Indra, Jamarádzsa, az Úr Brahmá, a halhatatlan Úr Siva, Dharma és az Úr Visnu, a Legfelsőbb Úr hatalmas fegyvereit. Vaszistha botja azonban ezeket is mind megsemmisítette.

Vaszistha úgy állt ott, mint a világok pusztulásának lángoló, füst nélkül tündöklő tüze: egész teste ragyogott és szikrázott. Az isteni fegyverek erejétől átítatva minden pórusából lángnyelvek csaptak ki. A félistenek és a mennyek bölcsei ijedten sereglettek össze feje fölött az égen, s könyörögve így szóltak hozzá:

— Szent Vaszistha! Letörted a hatalmas Visvámitra büszkeségét: nincs erő, mely téged legyőzhetne. Arra kérünk, oltsd el a tüzet, ami testedből árad, s kegyelmezz a világnak!

Az égi hangok hallatán Vaszistha haragja lecsillapodott, elméje újra nyugodt és fegyelmezett volt.

— Menj most békével! — mondta harag nélkül Visvámitrának. — De soha többé ne jusson eszedbe ilyen ostobaság!

Visvámitra a végsőkig elkeseredett. "Egy bráhmaával szemben a fegyvereim annyit sem érnek, mint egy szál kivont kard egy hadsereg ellen — gondolta. — Hová tűnt dicsőségem? A vitéz harcos karjának ereje semmi a bráhmaának erejéhez képest. Visszamegyek az erdőbe, s addig végzek lemondásokat, amíg bráhma nem lesz belőlem!" Visszatért hát a rengetegbe, mit sem törődve azzal, hogy egy nagy szentet haragított magára.

Ettől kezdve a legszigorúbb vezeklésnek vetette magát alá. Gyökereken és gyümölcsön élt, és minden idejét meditációval töltötte. Elméjét a Legfelsőbb Úrra szegezte, s az érzékek örömének még csak a gondolatát is azonnal kivetette fejből. A dermesztő, jeges télben nyakig vízbe merülve töltötte napjait, a tikkasztó, perzselő nyárban lángoló máglyákkal vette körül magát, egy alkalommal pedig hosszú-hosszú ideig állt fél lábon, mozdulatlanul. Ezer esztendeig maradt az erdőben, ezer esztendeig vezekelt a rengeteg mélyén.

A háború után Vaszistha égi hatalmával újjávarázsolta a remetefalut, s végezte tovább áldozatait, hogy áldást hozzon az emberiségre. Az idők során aztán az ajódhjai királyok főpapja lett. Egyszer egy Trisanku nevű király — a dicső Dasaratha egyik távoli őse — arra kérte Vaszisthát, mutasson be áldozatot, s kérje azt az áldást, hogy Trisanku azonnal a mennyek országába mehessen. Vaszistha azonban így felelt:

— Felséges király! A mennyek kapuját csak akkor lépheti át bárki is, amikor

jámbor és vallásos élete végén elhagyja ezt a világot. Ez Isten törvénye. Nem mutatok be azért áldozatot, hogy jelenlegi testedben juthass el a mennyekbe. Kérlek, mondj le erről a bűnös vágyról!

Trisankut azonban nem lehetett eltéríteni szándékától, s ügyet sem vetett Vaszistha jótanácsára. Elhatározta, hogy megkeresi Visvámitrát, akiről tudta, hogy hosszú vezeklésével mérhetetlen hatalomra tett szert. Úgy gondolta, könnyen ráveszi majd, hogy teljesítse kívánságát, hiszen valaha ő is király volt, épp Trisanku dinasztiájában. Ravaszul arra is számított, hogy gyűlölete Vaszistha iránt szintén az ő malmára hajtja majd a vizet: Visvámitra csak azért is bemutatja majd az áldozatot, amit Vaszistha megtagadott tőle.

Az őserdőben hamarosan rátalált a meditáló Visvámitrára. Megkérte, hogy mutassa be az áldozatot, s Visvámitra, miután meghallotta, hogy Vaszistha, régi ellensége nem volt hajlandó megtenni, amit Trisanku kért tőle, boldogan beleegyezett.

Hamarosan hozzá is látott, gondosan ügyelve, hogy mindent a Védák előírásai szerint tegyen. A tűz előtt ülve mantrákkal imádta a félisteneket és a Legfelsőbbet, s közben bőségesen öntötte a tisztított vaját a lángok közé. Amikor elérkezett a megfelelő pillanat, így szólt:

— Legyetek tanúi hatalmas erőmnek, melyre vezekléseim árán tettem szert! Megparancsolom, hogy ez a király jelen földi porhüvelyében emelkedjen a mennyek országába! Ó, Trisanku! Vezeklő életemmel kivívott érdemeim révén szállj hát a mennyekbe, s légy félisten!

Alig mondta ki Visvámitra a hatalmas erejű áldást, Trisanku felemelkedett, s meg sem állt a mennyek kapujáig. Ott azonban Indra megállította.

— Ó, király! — mennydörögte. — Hogy merészelsz belépni a mennyek kapuján?! Nem érdemelted ki vallásos és jámbor élettél, hogy helyet kapj közöttünk. Még saját tanítód, Vaszistha is megtagadta, hogy teljesítse bűnös vágyadat. Ostoba

teremtmény! Ess vissza a földre fejjel lefelé!

Trisanku erre sebesen zuhanni kezdett fejjel lefelé, s rémületében Visvámitrát hívta:

— Ments meg! Ó, Visvámitra, kérlek, ments meg! — jajveszékelt.

— Megállj! — kiáltotta Visvámitra, amikor észrevette Trisankut, s a király abban a pillanatban megállt a levegőben. Visvámitra éktelen haragra gerjedt, amiért Indra nem engedte be Trisankut a mennyek birodalmába.

— Tagadja csak meg ez az irigy félisten a belépést a királytól! — mondta villámló tekintettel. — Saját erőmből fogok egy mennyországot teremteni, ahol Trisanku boldogan élhet!

Azzal mint egy második Brahmá, elméjéből egy huszonhét holdházból álló bolygórendszert teremtett az égen, és hozzálátott, hogy megteremtse hozzá a félisteneket is. Indra és az eredeti félistenek megijedtek. Micsoda zűrzavarhoz vezet ez majd a világok rendjében? Visvámitra elé járultak, és így szóltak hozzá:

— Ez a király nem érdemelte ki, hogy a mennyekbe emelkedjen. Még saját guruja is megtagadta. Miféle jámbor érdemei lennének?

— Szavamat adtam a királynak — felelte Visvámitra. — Hogyan szeghetném meg? Én ígértem meg neki, hogy beléphet a mennyek országába. Engedjétek hát meg, hogy mennyei örömeiket élvezhessen, s hadd maradjanak meg a bolygók, amiket teremtettem!

— Úgy legyen, ahogy akarod — felelte Indra nagy tisztelettel. — Bolygóid fennmaradhatnak a mennyek világán kívül. Trisanku a félistenek gondtalan, boldog életét élheti, a csillagok pedig úgy fognak keringeni körülötte, mint a bolygók a Sarkcsillag körül. Légy áldott, dicső bölcs!

Visvámitra elégedett volt: minden úgy történt, ahogy akarta. Miután azonban befejezte az áldozatot, gondolkodóba esett: "Vaszistha iránti haragomban a bűnös Trisankut e földi mennyországba juttattam. Gonosz befolyását erre a vidékre is

biztosan kiterjeszti majd. Jobb, ha szedem a sátorfámat, s másik erdőben ütök tanyát.”

Visvámitra rádöbrent, hogy a hatalmas erőből, melyet vezeklésével felhalmozott, vajmi kevés maradt. Még mindig arra vágyott azonban, hogy egyszer bráhmaña bölcsként tiszteljék, ezért folytatta a szigorú vezeklést. Egyre több érdemet szerzett magának lemondásával és áldozataival, s ereje nőttön nőtt, olyannyira, hogy Indra féltetni kezdte tőle a trónját. “Még a végén olyan hatalomra tesz szert, hogy ő lesz a mennyek királya, én pedig koldusbotra jutok. De ezt már mégsem hagyhatom!” — gondolta, s elhatározta, hogy eltéríti Visvámitrát a vezekléstől és az áldozatoktól. Hívatta Ménakát, a szépséges apszarát, s azonnal Visvámitrához küldte.

Visvámitra meditációba merülve ült, amikor hirtelen karkötők csilingelésére lett figyelmes. Felnyitotta félig lehunyt szemét, s a közeli tóban meglátta Ménakát, amint a kristálytisza vízben fürdött. Áttetsző ruhája nedvesen tapadt testére, s amikor Visvámitrának az égi leány elbűvölő alakjára esett a pillantása, mindent elsöprő, szenvedélyes vágy kerítette hatalmába.

— Örömmel látlak, mennyei hölgy! — köszöntötte Ménakát. — Kérlek, maradj velem, éljünk együtt a kunyhóban! Az apszarákat nem kötik a földi világ erkölcsi törvényei. Nem követek el bűnt, ha megosztom veled lakomat, s társaságodat élvezem.

Így történt, hogy Ménaká Visvámitrával maradt. Száz esztendőn keresztül hódoltak a szerelem örömeinek azon a csodálatos vidéken, míg végül Visvámitra felocsúdott, s rádöbrent: újra eltérítették szándékától. “Ó, mit tettem! — gondolta szégyenkezve. — Mennyire hatalmába kerített a vágyból születő tudatlanság! E leány szépsége teljesen elvakított. Csakis a félistenek küldhették!”

Ménaká remegve, átkától rettegve állt előtte, ám Visvámitra szelíden útjára bocsátotta. Aztán megfogadta, hogy élete végéig önmegtartóztatásban fog élni, majd a Kausikí folyó partjára ment. Ez a szent folyó valójában Visvámitra nővére. Csodás

partján folytatta tovább a vezeklést és az áldozatokat.

Egyre szigorúbb önsanyargatásba kezdett, s most már csak levegőn élt. Ezer évet töltött el így, míg végül lemondásai eredményeképpen olyan erőre tett szert, hogy testéből lángoló tűz csapott ki.

Indra megint megijedt, és ezúttal egy másik apszarát, Rambhát kérte meg, térítse el a bölcsét. Rambhá a meditáló Visvámitra előtt elbűvölő táncba kezdett, ám Visvámitra nem hagyta többé, hogy elméjét elragadja a kék. Dühös lett Rambhára, s haragjában megátkozta:

— Ó, égi leány! Gonoszul le akartál téríteni a vezeklés útjáról, ezért válj most kővé! Ezer esztendő kell ezen a helyen töltened, és csak aztán térhetsz vissza a mennyekbe.

Visvámitra azonban rádöbrent, hogy erejét újra csak elvesztegette, ezúttal azzal, hogy dühös lett. Eltökélte, hogy soha többé nem engedi útjára haragját, és száját ezentúl egyetlen szó sem hagyja el. A Himalájának azon a gyönyörű táján újra vezeklésbe kezdett: nem lélegzett, nem evett, és nem ivott.

Ezer év telt el így, s a félistenek aggódva járultak az Úr Brahmá elé.

— Add meg Visvámitrának, amire vágyik! — könyörögtek. — Rettenetes vezeklése a három világban mindenhol zűrzavart okoz. Rázkódik a föld, a hegyek meghasadnak, az óceánok üvöltve háborognak. Tombol a szél, s mind a négy égtájat áthatolhatatlan sötétség borítja. Ha Visvámitra nem hagyja abba a vezeklést, az egész világ elpusztul!

Brahmá ekkor megjelent Visvámitra előtt, és így szólt hozzá:

— Nagy méltóságú bölcs! Elérted célodat. Egyenlő vagy Vasisthával és a többi szent risivel. Tiszta szívedben a Védák teljes tudománya meg fog nyilvánulni.

Kérlek, hagyj fel a vezekléssel!

Brahmá kérésére Vasistha is eljött, hogy kibéküljön vele.

— Mindenkit felülmúltál páratlan lemondásoddal és vezekléseddel — mondta. —

Méltó vagy rá, hogy bráhmanának nevezzenek. Nincs többé harag a szívemben
irántad!

Visvámitra a földre vetette magát Vasiztha előtt, s a bocsánatát kérte. Örök
barátságot kötött Brahmá dicső fiával, s miután minden vágya teljesült, elhagyta a
Himaláját.

Utószó

A Rámájanának ezzel a kiadásával az volt a célom, hogy megosszam másokkal mindazt, ami nekem oly maradandó élményt nyújtott. Nem vagyok szanszkrit tudós; meglévő fordításokat használtam fel a könyvhöz annak érdekében, hogy mindenki számára könnyen olvasható és érthető legyen. Azok, akik behatóan foglalkoznak a Rámájanával, sok apró részletet találnak majd e kiadásban, ami eltér más Rámájana-verzióktól. Az eredeti szövegnek számos változata él, s a részletek tekintetében nem mindig egyeznek meg. A történet lényege és fő vonala azonban mindegyikben ugyanaz.

Tulszidász híres Ráma-csarita-mánaszáját nem használtam föl: nem akartam Válmíki eredeti szövegét későbbi interpretációkkal vegyíteni. Amiből átvettem néhány történetet, az a Brahmánda Puránában megjelenő Adjátmá-rámájana, melyben az Úr Siva Párvatíhoz beszél: Válmíki eredeti Rámájanájának néhány lelki aspektusát tárja fel hitvесе előtt.

A történetet a "mindentudó elbeszélő" ajkáról halljuk, ahogy Válmíki eredeti művében is. Az eredeti Rámájana elmeséli, hogyan alkotta meg Válmíki: maga Brahmá, az univerzum teremtője jött el hozzá és kérte meg, hogy írja meg az Úr Ráma történetét. Megígérte neki, hogy isteni áldást kap, s megért majd mindent, amit tudnia kell ahhoz, hogy művét befejezhesse. "Minden megvilágosodik majd előtted a bölcs Rámáról, Laksmanáról és Szítáról, a ráksaszákról, a majmokról és mindenki másról, s még azt is tudni fogod, amit soha senki más nem tudhatott eddig" — mondta neki. Válmíki meditációba merült, s megírta a huszonnégyezer szanszkrit versből álló Rámájanát. Az eredeti versek legtöbbször a mai napig fennmaradt, ám bár — ahogy említettem — a különféle változatokat összehasonlítva apró eltéréseket találunk.

Remélem, próbálkozásommal, hogy napjaink embere számára is elérhetővé tegyem a Rámájanát, nem sértettem meg senkit. Igyekeztem a lehető leghűségesebben

visszaadni az eredeti történetet; nem toldottam hozzá semmit, és nem alakítottam át.

Remélem továbbá, hogy könyvemmel örömet okozok az olvasónak, noha minden érdem a Rámájana eredeti szerzőjéé, Válmíki Munié, akinek ezennel legmélyebb és legalázatosabb hódolatomat ajánlom.

Krishna Dharma Das

Tartalom

Előszó

Bevezetés

I. Sötét ármány

1. Dasaratha király bánata
2. Ráma és testvérei
3. Harc a ráksaszákkal
4. Az erőpróba
5. Manthará ármánykodása
6. Dasaratha király szíve megszakad
7. Ráma engedelmeskedik
8. Bánat és düh
9. Szítá könnyörgése
10. Fájó búcsú

II. Száműzetésben

1. Úton a vadonba
2. Gyász Ajódhjában
3. Bharata hazatér
4. Visszahozzuk Rámát!
5. Ráma állhatatos marad
6. Ráma megvédi a bölcseket
7. Súrpanakhá, a ráksaszí
8. Rávana szemet vet Szítára
9. Szítá elrablása
10. Ráma fájdalma
11. Ráma találkozik a majmokkal

12. A majmok Szítá keresésére indulnak
13. Hanumán átugrik Lankára
14. Szítá megtalálása

III. A háború

1. A hadsereg elindul
2. Riadalom Lanká városában
3. Ráma szembeszáll az óceánnal
4. Rávana gonosz mesterkedése
5. A háború
6. Garuda megmenti Rámát és Laksmanát
7. Rávana csatába indul
8. Az óriás
9. A ráksaszák alulmaradnak
10. Ráma és Laksmana elesnek
11. Laksmana és Indradzsit viadala
12. Rávana megmutatja erejét
13. A végső összecsapás
14. A tűzpróba
15. Vissza Ajódhjába

Függelék

- I. A Gangesz története
- II. Visvámitra története

Utószó